

J. R. R. Tolkien

LA MASTRO DE L' RINGOJ

LA KUNULARO DE L' RINGO

Serio
MONDLITERATURO
Volumo 3

John Ronald Reuel
Tolkien

THE FELLOWSHIP OF THE RING

Being the first part of
The Lord of the Rings

London
1954

John Ronald Reuel
Tolkien

LA KUNULARO DE L' RINGO

La unua parto de
La Mastro de l' Ringoj

Kaliningrado
2007

John Ronald Reuel Tolkien
LA KUNULARO DE L' RINGO

La titolo de la originalo
The Fellowship of the Ring

Serio *Mondliteraturo*, volumo 3

2a eldono, korektita 2007
Korektita represo de la 1a eldono 1997
1a eldono 1995

Tradukis el la angla lingvo
William Auld

Redaktis, kompostis kaj enpaĝigis
Aleksander Korĵenkov

Provlegis
Brian Drake, Andreas Emmerich, William Harmon

Korektis
Halina Gorecka

Kovrilo de
Vladimiras Beresniovas

La eldonon ebligis senintereza prunto de FAME-Fondaĵo.

TOLKIEN, J. R. R.
La Kunularo de l' Ringo: La unua parto de *La Mastro de l' Ringoj* / Trad. el la angla William Auld; Enkond. Aleksander Korĵenkov. — 2a eld., kor. — Kaliningrado: Sezonoj, 2007. — 464 pĝ. — (Serio *Mondliteraturo*; №3).

ENKONDUKO

John Ronald Reuel Tolkien komencis sian eposon *La Mastro de l'Ringoj* per ampleksa *Prologo*, en kiu li prezentis multajn informojn pri la hobitoj kaj ties historio, speciale pri Bilbo Baginzo, kiun hazardo metis en la ŝlosilan punkton de la historio de Mez-Tero. Sed ne ĉiuj legantoj de *La Kunularo de l'Ringo* bone komprenas aludojn pri antaŭaj eventoj, ne ligitaj kun la hobita historio, nek prezentitaj en la *Prologo.*

Kun la historia fono de Mez-Tero oni povas konatiĝi en la dua kaj tria volumoj[1] de *La Mastro de l'Ringoj,* en la suplementoj, kaj en *Silmariliono.* Tamen dume ni ne havas la plenan verkaron de Tolkien pri Mez-Tero, kaj ne ĉiuj legis nacilingve *Silmarilionon* kaj la suplementojn[2]. Pro tio la eldonanto decidis enkonduki ĉi tiun volumon per mallonga historia skizo pri Mez-Tero. La ŝatantoj de Tolkien (tiuj ne mankas inter la esperantistoj) pardonu min pro tiu profanaĵo; ili neglektu la enkondukon kaj komencu legi ekde la 21a paĝo.

Pri la Unua Epoko de Ardao rakontas *Silmariliono*, kiun Tolkien poluradis dum jardekoj. Laŭ *Silmariliono* Ardao estas planedo, kiun Iluvataro — La Patro de Ĉio — elektis kiel naskiĝlokon por siaj "infanoj": *elfoj* kaj *homoj.* Por realigo de tiu Plano al Ardao venis liaj senditoj, *valaroj*, spertintaj vizion pri la estonta mondo.

Melkoro, la plej potenca el la dek kvin valaroj, baldaŭ apostatis kaj direktiĝis al miso, detruante la laboron de la valaroj, kies kreado fariĝis longa kaj la rezulto de l' kreado ne identis kun la Plano.

Melkoro dezertigis Mez-Teron, kaj la valaroj ekloĝis en la forokcidenta postoceana Valinoro, lumigata de du magiaj arboj, dum la Mez-Teron lumigis nur la steloj, faritaj de Varda (Elbereta, Giltoniela), la edzino de la ĉefvalaro Manveo (Sulimo). Sub la stela glimado naskiĝis *elfoj* — la unuaj infanoj de Iluvataro, nature senmortaj sed mortigeblaj.

---

[1] La divido de la teksto je volumoj estis eldonista arbitro, kiu poste tradiciiĝis. Origine la teksto konsistas el ses libroj, liveritaj al la eldonisto en tri partoj.

[2] Laŭ decido de William Auld, la suplementoj ne estas eldonitaj en nia projekto. Bonvolu legi ilin en la angla aŭ en via nacia lingvo.

Por protekti la elfojn de la miso, enradikiĝinta en la Mez-Tero, la valaroj militiris kontraŭ Melkoron, katenis lin kaj enfermis lin por longa tempo. La elfoj estis invititaj al Valinoro. Tiuj elfoj, kiuj sekvis la inviton, ricevis la nomon *eldaroj* (Stela Popolo), kaj la atingintoj de la Okcidento nomiĝis *kalakvendoj* (Elfoj de la Lumo) aŭ Altaj Elfoj, dum la restintoj estis nomitaj *morikvendoj* (Elfoj de l' Krepusko), ĉar ili ne vidis la lumon de la du arboj, kiu estis antaŭ la Suno kaj Luno.

La plej talenta eldaro, Feanoro el la gento de l' *noldoroj* (Saĝaj Elfoj), kreis tri mirindajn diamantajn *silmarilojn,* kiuj ensorbis kaj konservis la lumon de la arboj.

Post longa mallibero Melkoro estis venigita al la trono de Manveo. Li afektis penton, promesis helpi la valarojn kaj eldarojn, kaj li estis liberigita.

Melkoro semis malpacon inter la noldoroj kaj klopodis persvadi ilin forlasi Valinoron, kie ili — laŭ li — estis sklavigitaj de la valaroj. Uzinte oportunan momenton, Melkoro, helpate de Ungolianta, la idino de l' Mallumo, detruis la du magiajn arbojn, ŝtelis la silmarilojn kaj kaŝis sin norde de Mez-Tero en sia citadelo Angbando.

Feanoro malbenis Melkoron kaj nomis lin Morgoto (Nigra Malamiko), kaj kune kun siaj filoj ĵuris per la nomo de Iluvataro persekuti valarojn, demonojn, elfojn kaj aliajn estaĵojn, kiuj akiros, ricevos aŭ kaŝos la silmarilojn de Feanoro kaj ties posteuloj.

Feanoro kaj pluraj noldoroj forlasis Valinoron kaj per ŝipoj, sange permilititaj de la mar-eldara gento *telerioj*, venis en Mez-Teron.

La sekvajn kvin jarcentojn de la Unua Epoko plenigis bataloj de la noldoroj kaj mez-teraj *sindaroj* kontraŭ Morgoto, kaj bataloj inter elfoj, kaŭzitaj de la nerompebla ĵuro. Ambaŭflanke de la fronto batalis *homoj* — la duenaskitaj mortalaj infanoj de Iluvataro — kaj *gnomoj.*

Iom post iom la armeoj de Morgoto konkeris preskaŭ la tutan Mez-Teron, kaj en la negranda resto de la elfaj regnoj daŭris la persekutaj bataloj de la idoj de Feanoro (li estis mortigita baldaŭ post la alveno al Mez-Tero).

Mez-Teron savis Erendilo, filo de homa princo Tuoro kaj elfa reĝidino Idrila. Erendilo kaj lia edzino Elvinga gvidate de la lumo de silmarilo[1] atingis Valinoron kaj konvinkis la valarojn helpi la suferantajn elfojn kaj homojn.

La batalo ne estis longa. Angbando estis detruita, kaj Morgoto estis ĵetita tra la Pordego de la Nokto en la Sentempan Abismon. La Unua Epoko finiĝis.

---

[1] Tiun silmarilon akiris la plej granda el la homoj de la Unua Epoko, Bereno, la edzo de la belega Lutiena. Pri ili estas rakontate en ĉi tiu libro (pĝ. 226–229).

Post la batalo ĉe Angbando plimultaj noldoroj kaj pluraj morikvendoj ekloĝis en Ereseo apud Valinoro. La restintaj elfoj, kies reĝo tra la tuta Dua Epoko estis Gil-Galado, fondis en Mez-Tero kelkajn elfregnojn.

Por la homoj, batalintaj kontraŭ Morgoto, la valaroj kreis insulegon Numenoro en oceano inter Valinoro kaj Mez-Tero. Tiu popolo nomiĝis *dunadanoj* (Homoj de l' Okcidento), kaj ilia unua reĝo estis Elroso, filo de Erendilo[1].

Saŭrono, la plej proksima helpanto de Morgoto, estis *majaro* (sendito de Iluvataro, malpli potenca ol la valaroj), konvertiĝinta al Morgoto. Post la malvenko de Morgoto li tentis la elfojn per sia saĝo kaj konvinkis la noldorojn de Eregiono forĝi *la Ringojn de l'Potenco.* Saŭrono mem sekrete kreis la Unu Ringon sur la monto Orodruino. En 1600 (2a Epoko) Saŭrono malkaŝe deklamis la magiajn versojn, kiuj sklavigis la aliajn Magiajn Ringojn.

Tiam komenciĝis malpaco inter la elfoj kaj Saŭrono. Saŭrono invadis Eriadoron.

Intertempe la potenco, saĝo kaj belo de Numenoro kreskis. Numenoranoj koloniis la bordojn de Mez-Tero. Komence ili klerigis kaj helpis la lokanojn, sed poste iliaj havenoj fariĝis fortresoj, kaj ili komencis kolekti tributon de la homoj de Mez-Tero.

En 1700 (2a Epoko) dunadanoj forbalais la Malamikon el Eriadoro kaj alianciĝis kun la elfoj de Gil-Galado. Sed en Numenoro maturiĝis skismo. La potencaj regantoj de la Okcidenta Homregno agaciĝis kontraŭ eldaroj kaj valaroj, kaj postulis, ke al la dunadanoj estu permesate loĝi en Valinoro por ĝui la edenan vivon en la Senmortaj Landoj. Dunadanoj fidelaj al Valinoro estis devigitaj migri al Mez-Tero aŭ loĝi en izolo rande de Numenoro.

En 3261 (2a Epoko) Ar-Parazono, la lasta reĝo de Numenoro, aranĝis ekspedicion al Mez-Tero kaj postulis kapitulacon de Saŭrono. Saŭrono cedis kaj venis kiel ostaĝo al Numenoro. Per ruzoj kaj trompo Saŭrono poste fariĝis la ĉefa konsilanto de Ar-Parazono kaj perturbis ties menson per la propono konkeri Valinoron.

En 3319 (2a Epoko) giganta floto de Numenoro atingis Valinoron. Sed apenaŭ Ar-Parazono surpaŝis la Benitan Bordon, la valaroj alvokis Iluvataron, kaj la Kreinto ŝanĝis la mondon tiel, ke inter Numenoro kaj la

---

[1] La morto estis unika doto de Iluvataro al la homoj, sed la Kreinto ebligis al la *duonelfoj* (infanoj de elfoj kaj homoj) elekti inter la sorto de senmortaj elfoj kaj mortalaj homoj. Erendilo havis du filojn. Elrondo elektis la sorton de la unuenaskitoj, kaj li rolas en tiu ĉi libro. Elroso elektis la sorton de l' homoj kaj vivis 500 jarojn, el kiuj dum 410 jaroj li reĝis en Numenoro.

Senmortaj Landoj kreiĝis fendo, kie dronis la tuta numenora invadintaro. Valinoro kaj Ereseo foriris el la atingeblo de la homoj, kvankam al la elfoj estis plu permesate forlasi la Mez-Teron kaj ŝipe migri al siaj okcidentaj parencoj. La tuta Numenoro subakviĝis. Nur naŭ ŝipoj kun dunadanoj, rifuzintaj ataki Valinoron, sub la gvido de Elendilo eskapis kaj atingis Mez-Teron.

En la nordo de Mez-Tero Elendilo fondis Arnoron, kaj liaj filoj Isilduro kaj Anariono starigis regnon sude apud Mordoro — la lando de Saŭrono. La suda regno ricevis la nomon Gondoro.

En 3429 (2a Epoko) Saŭrono[1] atakis Gondoron, sed Elendilo kaj Gil-Galado aranĝis la Lastan Aliancon inter la elfoj kaj homoj kaj entreprenis militon kontraŭ Mordoron. En 3441 (2a Epoko) Saŭrono estis venkita, sed en la venka batalo pereis Gil-Galado kaj Elendilo. Isilduro fortranĉis la saŭronan fingron kun la Unu Ringo kaj alproprigis ĝin. Saŭrono fariĝis senkorpa spirito, kaj la naŭ *nazguloj* (ringoportantoj) por longa tempo ombriĝis. La Dua Epoko finiĝis.

En la 2a jaro de la Tria Epoko survoje al Arnoro estis mortigita Isilduro, kaj la Ringo malaperis en Anduino. Gondoro longe prosperis, kaj ĝia potenco kreskis. Sed laŭ la tempopaso la reĝoj de Gondoro miksiĝis kun la aliaj homoj de Mez-Tero, iliaj saĝo kaj vivodaŭro malkreskis, kaj post la morto de Earnuro en 2050 (3a Epoko) la reĝa trono vakiĝis. Jam pli frue, en 1974 (3a Epoko), la Sorĉmastro de Angmaro (la ĉefa nazgulo) detruis Arnoron. La Saĝuloj komencis suspekti, ke Saŭrono revenis al Mez-Tero por serĉi la Unu Ringon por Ĉiujn Regi.

Pluan historion oni ekkonas sekvante la danĝerajn aventurojn de la hobitoj. Ni nur aldonu kelkajn vortojn pri aliaj rasoj kaj gentoj de Mez-Tero.

La *gnomojn* kreis valaro Aŭleo, kiu ne volis atendi la venon de la infanoj de Iluvataro. Iluvataro kompatis Aŭleon kaj ties kreitaĵojn, sed li permesis al la gnomoj enmondiĝi nur post la apero de la elfoj kaj homoj.

La *orkoj* devenis supozeble de elfoj, pratempe kaptitaj, torturitaj kaj misformitaj de Morgoto; *balrogoj* estis fajro-demonoj, servantoj de Morgoto kaj Saŭrono: ili estis preskaŭ komplete detruitaj dum la falo de Angbando. Klarigojn pri deveno de kelkaj aliaj rasoj, gentoj kaj personoj oni povas trovi en *La Mastro de l' Ringoj.*

---

[1] Majaro Saŭrono estis senmorta. Post la pereo de Numenoro li revenis al Mordoro, kvankam li ne plu povis rehavi sian antaŭan saĝulan aspekton.

La Mastro de l' Ringoj en Esperanto ne povus aperi sen la persista traduka laboro de William Auld, sen la instigo de Donald Harlow, sen la teknika helpo de Viktor Kloĉkov kaj sen la Libroservo de UEA, kiu kuraĝe faris grandan antaŭmendon. La unua volumo, *La Kunularo de l' Ringo,* aperis en 1995. La dua kaj la tria volumoj, *La du turegoj* kaj *La reveno de la Reĝo,* estis eldonitaj respektive en 1996 kaj en 1997.

Krome, en 2000 kaj en 2005 *Sezonoj* aperigis du eldonojn de *La hobito,* esperantigita de Christopher Gledhill kaj William Auld.

La legantaro kaj la kritiko tre varme akceptis nian eldonprojekton. La unua volumo rapide elĉerpiĝis kaj estis represita en 1997 post korekto de miskompostaĵoj, trovitaj de Ulf Lunde kaj Edmundo Grimley Evans. Jam fine de la jaroj 1990aj elĉerpiĝis la dua kaj la tria volumoj, sed nur en 2007 — dek jarojn post la realigo de la unua eldono — danke al prunto de FAME-Fondaĵo kaj de nia amiko, kiu ne volas diskonigi sian nomon, la legenda verko de Tolkien denove aperas en la Esperanta libromerkato en eleganta grafika vesto de Vladimiras Beresniovas (Litovio).

Bedaŭrinde, William Auld ne ĝisvivis la reeldonon, sed li sukcesis konsenti pri kelkaj ŝanĝoj (ekzemple, pri *Markio*) kun la redaktoro, al kiu li donis la rajton korekti miskompostaĵojn kaj (tre malmultajn) tradukerarojn. Ilin serĉis (kaj trovis) Brian Drake, Andreas Emmerich, William Harmon. Valorajn konsilojn donis ankaŭ Bertilo Wennergren (kiu tradukis du aldonajn tekstojn), Hoss Firooznia, Edmundo Grimley Evans kaj Aleksandr Osokin.

Koran dankon al ili pro ilia kunlaboro, kiu faris la tradukon de William Auld eĉ pli majstra ol ĝi estis.

Aleksander Korĵenkov
Kaliningrado, 1 jun 2007

A PHILOLOGIST ON ESPERANTO

I take an interest, as a philologist, and as every philologist should, in the international-language movement, as an important and interesting linguistic phenomenon, and am sympathetic to the claims of Esperanto in particular. I am not a practical Esperantist, as it seems to me on reflection an adviser should at least in some measure be. I can neither write nor speak the language. I know it, as a philologist would say, in that 25 years ago I learned and have not forgotten its grammar and structure, and at one time read a fair amount written in it, and, since I am trained to that sort of thing, I feel competent to have an opinion concerning its defects and excellencies. That being so, I feel that I could make no useful contribution, except as a philologist and critic. But it is precisely my view of the international language situation, that such services, however good in theory, are in practice not wanted; in fact, that a time has come when the philological theorist is a hindrance and a nuisance. This is indeed the strongest of my motives for supporting Esperanto.

Esperanto seems to me beyond doubt, taken all round, superior to all present competitors, but its chief claim to support seems to me to rest on the fact that it has already the premier place, has won the widest measure of practical acceptance, and developed the most advanced organisation. It is in fact in the position of an orthodox church facing not only unbelievers but schismatics and heretics — a situation that was foretold by the philologist. But granted a certain necessary degree of simplicity, internationality, and (I would add) individuality and euphony — which Esperanto certainly reaches and passes — it seems to me obvious that much the most important problem to be solved by a would-be international language is universal propagation. An inferior instrument that has a chance of achieving this is worth a hundred theoretically more perfect. There is no finality in linguistic invention and taste. Nicety of invention in detail is of comparatively little importance, beyond the necessary minimum; and theorists and inventors (whose band I should delight to join) are simply retarders of the movement, if they are willing to sacrifice unanimity to "improvement".

Actually it seems to me, too, that technical improvement of the machinery, either aiming at greater simplicity and perspicuity of structure, or at greater internationality, or what not, tends (to judge by recent examples) to

destroy the "humane" or aesthetic aspect of the invented idiom. This apparently unpractical aspect appears to be largely overlooked by theorists; though I imagine it is not really unpractical, and will have ultimately great influence on the prime matter of universal acceptance. N**, for instance, is ingenious, and easier than Esperanto, but hideous — "factory product" is written all over it, or rather, "made of spare parts" — and it has no gleam of the individuality, coherence and beauty, which appear in the great natural idioms, and which do appear to a considerable degree (probably as high a degree as is possible in an artificial idiom) in Esperanto — a proof of the genius of the original author...

My advice to all who have the time or inclination to concern themselves with the international language movement would be: "Back Esperanto loyally".

J. R. R. Tolkien
(from *The British Esperantist,* May 1932)

FILOLOGO PRI ESPERANTO

Mi interesiĝas kiel filologo, kaj kiel devus ĉiu filologo, pri la internacilingva movado kiel grava kaj interesa lingva fenomeno, kaj mi simpatias precipe la pretendojn de Esperanto. Mi ne estas praktika esperantisto, kvankam ŝajnas al mi post iom da pripensado dezirinde, ke konsilisto almenaŭ certagrade estu tia. Mi scias nek skribi nek paroli tiun lingvon. Mi konas ĝin, kiel dirus filologo, pro tio, ke antaŭ 25 jaroj mi lernis kaj ne forgesis ĝiajn gramatikon kaj strukturon, kaj iam legis sufiĉe multajn skribaĵojn en ĝi, kaj, tial ke mi estas klerigita pri tiaj aferoj, mi sentas min kompetenta havi opinion pri ĝiaj mankoj kaj bonegaĵoj. Sekve mi sentas, ke mi ne povas utile kontribui, krom kiel filologo kaj recenzisto. Sed tia estas precize mia starpunkto rilate la internacilingvan situacion, ke tiaj servoj, kiom ajn valoraj teorie, estas praktike ne dezirindaj; efektive, ke venis tempo, kiam filologa teoriisto estas malhelpo kaj ĝeno. Tio estas vere la plej forta el miaj motivoj por subteni Esperanton.

Esperanto ŝajnas al mi sendube, en sia tutaĵo, supera al ĉiuj aktualaj konkuraĵoj, sed ĝia ĉefa pretendo al subteno laŭ mia opinio estas la fakto, ke ĝi jam okupas la unuan lokon, havigis al si la plej grandan kvanton da praktika akcepto kaj evoluigis la plej altgradan organizadon. Ĝi fakte similas ortodoksan eklezion, kiu frontas ne nur al nekredantoj, sed ankaŭ al skismemuloj kaj herezuloj — situacio antaŭvidita de la filologo. Sed kondiĉe je ia necesa grado de simpleco, internacieco, kaj (mi volas aldoni) individueco kaj eŭfonio, — kiun Esperanto nepre atingas kaj superas — ŝajnas al mi memevidente, ke la plej elstare grava problemo solvenda de aspiranta internacia lingvo estas universala diskonigo. Ilo, kiu estas malpli perfekta, tamen havas eblecon realigi tion, pli valoras ol cent, kiuj teorie pli perfektaj. Ne ekzistas definitivo en lingvaj inventado kaj gusto. Fajna inventemo pri detaloj estas kompare malgrava, post la necesa minimumo; kaj teoriemuloj kaj inventemuloj (al kies trupo mi volonte aliĝus) simple malhelpas la movadon, se ili pretas oferi unuanimecon pro "plibonigado".

Efektive ŝajnas al mi ankaŭ, ke teĥnika plibonigo de la strukturo, ĉu cele al plia simpleco kaj klareco, ĉu al pli larĝa internacieco, aŭ al kio ajn, emas detrui la "homecan" aŭ estetikan aspekton de la inventita idiomo. Tiu supozeble nepraktika aspekto ŝajnas grandparte malatentita de teoriemuloj;

kvankam mi imagas, ke ĝi ne estas vere nepraktika, kaj finfine profunde influos la ĉefaferon de universala akceptiĝo. Ekzemple N** estas inĝenia kaj pli facila ol Esperanto, sed malbelega — "uzina produktaĵo" estas klare surskribita. Aŭ prefere "kreita per rezervaj partoj" — kaj tute mankas al ĝi tiu ekbrilo de individueco, kohereco kaj belo, kiu aperas en la grandaj naturaj idiomoj, kaj kiu efektive aperas certagrade (verŝajne ĝis tia grado, kia eblas ĉe artefarita idiomo) en Esperanto — kio pruvas la genion de la originala aŭtoro...

Mia konsilo al ĉiu, kiu disponas tempon aŭ inklinon okupiĝi pri la internacilingva movado, estus: "Subtenu lojale Esperanton".

J. R. R. Tolkien

(El *La Brita Esperantisto,* majo 1932)

ANTAŬPAROLO AL LA DUA ANGLA ELDONO

Ĉiu tiu rakonto elkreskis rakontate, ĝis ĝi fariĝis historio de la Granda Milito de la Ringo, kaj inkluzivis multajn ekvidojn de tiu eĉ pli antikva historio, kiu antaŭis ĝin. Ĝi estis komencita mallonge post kiam estis verkita *La Hobito,* kaj antaŭ ties publikigo en 1937; sed mi ne daŭrigis tiun ĉi sekvaĵon, ĉar mi deziris unue kompletigi kaj ordigi la mitologion kaj legendojn de la Antikvaj Tagoj, elformiĝantajn jam dum kelkaj jaroj. Mi deziris fari tion por mia propra kontentiĝo, kaj mi havis malmultan esperon, ke aliaj homoj interesiĝos pri tiu laboro, precipe ĉar ĝi estis laŭinspire unuavice lingva, kaj estis komencita por provizi la necesan "historian" fonon de la elfaj lingvoj.

Kiam tiuj, de kiuj mi petis konsilon kaj opinion, korektis *malmultan esperon* al *nenian esperon,* mi reiris al la sekvaĵo, kuraĝigite de petoj de legantoj pri pliaj informoj rilate hobitojn kaj ties aventurojn. Sed la rakonto tiriĝis nerezisteble en la direkto de la malnova mondo, kaj fariĝis kvazaŭ raporto pri ties fino kaj forpaso, antaŭ ol estis rakontitaj ĝiaj komenco kaj mezo. Tiu procezo komenciĝis en la verkado de *La Hobito,* en kiu jam estis kelkaj aludoj pri la pli malnovaj aferoj: Elrondo, Gondolino, la altaj elfoj, kaj la orkoj, kaj ankaŭ ekvidoj, aperintaj senpete, de aferoj pli altaj aŭ pli profundaj aŭ pli malhelaj ol ĝia supraĵo: Durino, Morio, Gandalfo, la Nekromanciulo, la Ringo. La malkovro de la signifo de tiuj ekvidetoj, kaj de ties rilato al la antikvaj historioj, rivelis la Trian Epokon kaj ties kulminon en la Milito de l' Ringo.

Tiuj, kiuj petis pliajn informojn pri Hobitoj, finfine ricevis respondon, sed ili devis longe atendi, ĉar la verkado de *La Mastro de l' Ringoj* pludaŭris je intervaloj dum la jaroj 1936 ĝis 1949, tempoperiodo, en kiu mi havis multajn devojn, kiujn mi ne neglektis, kaj, kiel lernanto kaj instruisto, multajn aliajn interesojn, kiuj min ofte plene absorbis. La prokrasto estis, kompreneble, pliigita ankaŭ de la ekflamado de milito en la jaro 1939, en kies fino la rakonto ankoraŭ ne estis atinginta la finon de la Unua Libro. Malgraŭ la mallumo de la sekvaj kvin jaroj, mi trovis, ke ne eblas nun tute forlasi la rakonton, kaj mi pene plupaŝis, plejparte nokte, ĝis mi staris ĉe la tombo de Balino en Morio. Tie mi haltis longatempe. Nur preskaŭ jaron poste mi daŭrigis, kaj alvenis ĝis Lotlorieno kaj la Granda Rivero malfrue en 1941. En la sekva jaro mi verkis la unuajn malnetojn de la materialo nun konsistiganta la Trian

Libron, kaj la komencojn de ĉapitroj 1 kaj 3 de la Kvina Libro; kaj tie, dum la signalfajroj ekflamis en Anorieno, kaj Teodeno venis al Harvalo, mi ĉesis. Mia antaŭvidado malsukcesis, kaj ne estis tempo por pripensado.

En 1944, lasante la nefinitaĵojn kaj perpleksojn de milito, kiun mi devis gvidi, aŭ almenaŭ priraporti, mi devigis min alfronti la vojaĝon de Frodo al Mordoro. Tiuj ĉapitroj, kiuj finfine fariĝis la Kvara Libro, estis verkataj kiel rakonto popece sendata al mia filo, Christopher, kiu tiam estis en Sud-Afriko servante en la Brita aerarmeo. Sed malgraŭ tio daŭris ankoraŭ kvin jarojn antaŭ ol la rakonto estis kondukita ĝis sia nuna fino; en tiu tempo mi ŝanĝis hejmon, katedron kaj altlernejon, kaj la tempo estis kvankam malpli malluma, tamen ne malpli peniga. Kaj kiam post longa tempo estis atingita la "fino", necesis la tutan rakonton revizii, kaj grandparte eĉ reverki retroire. Kaj ĝi devis esti tajpita, kaj retajpita: fare de mi; la kosto de profesia dekfingrula tajpado superis miajn rimedojn.

La verkon *La Mastro de l'Ringoj* legis multaj homoj de kiam ĝi fine aperis en presita formo; kaj mi ŝatus ĉi tie paroli iomete pri tiuj multaj opinioj kaj divenoj, kiujn mi ricevis aŭ legis koncerne la motivojn kaj signifon de la rakonto. La ĉefa motivo estis la deziro de fabelisto provi sian kapablon krei vere longan rakonton, kiu povu teni la atenton de legantoj, amuzi ilin, ravi ilin, kaj iafoje eble eksciti ilin aŭ ilin profunde tuŝi. Mia sola gvidilo estis miaj propraj sentoj, kiuj montru, kio estas plaĉa aŭ kortuŝa, kaj por multaj tiu gvidilo estis neeviteble ofte mankohava. Kelkaj, kiuj legis la libron, aŭ almenaŭ recenzis ĝin, trovis ĝin teda, absurda, aŭ malestiminda, kaj mi ne rajtas plendi, ĉar mi simile taksas iliajn verkojn, aŭ tiujn specojn de verkoj, kiujn ili evidente preferas. Sed eĉ el la vidpunkto de multaj homoj, kiuj ĝuis mian rakonton, grandaj partoj de ĝi ne sukcesas esti sufiĉe plaĉaj. Povas esti, ke ne eblas en longa rakonto plaĉi al ĉiuj en ĉiu detalo, nek malplaĉi al ĉiuj ĉe la samaj detaloj; ĉar mi trovas en la leteroj, kiujn mi ricevis, ke tiuj pecoj aŭ ĉapitroj, kiuj estas makuloj laŭ iuj, estas aparte aprobataj de aliaj. La plej kritika leganto el ĉiuj, mi mem, nun trovas multajn difektojn, grandajn kaj malgrandajn, sed ĉar li bonŝance havas nenian devon, ĉu recenzi la libron, ĉu verki ĝin denove, li preterpasas tiujn silente, escepte de unu, kiun rimarkis aliaj: la libro estas tro mallonga.

Kaj rilate eventualan internan signifon aŭ "mesaĝon", ĝi laŭ la intenco de la aŭtoro havas nenian. Ĝi ne estas alegoria, kaj ĝi ne temas pri aktualaĵoj. Dum la rakonto kreskis, ĝi enigis radikojn (en la pasintecon) kaj elĵetis neantaŭviditajn branĉojn: sed ĝia ĉefa temo estis difinita de la komenco per la neevitebla elekto de la Ringo kiel ligilo inter ĝi kaj la *La Hobito.* La decida ĉapitro, *La ombro de la pasinteco,* estas unu el la plej malnovaj partoj de la

rakonto. Ĝi estis verkita longe antaŭ ol la aŭgura ombro de 1939 jam fariĝis minaco pri neevitebla katastrofo, kaj de tiu punkto la rakonto evoluus laŭ esence la samaj linioj, se tiu katastrofo estus malebligita. Ĝiaj fontoj estas aferoj jam longe antaŭe pripensitaj, kaj en iuj okazoj jam verkitaj, kaj malmulto aŭ nenio en ĝi estis ŝanĝita de tiu milito, kiu komenciĝis en 1939, aŭ de ties sekvoj.

La vera milito ne similas al la legenda milito, ĉu laŭ sia daŭrado, ĉu laŭ sia fino. Se ĝi inspirus la legendon, aŭ direktus ties evoluon, tiam certe oni kaptus la Ringon, kaj uzus ĝin kontraŭ Saŭrono; li ne estus neniigita, sed sklavigita, kaj Baraduro estus ne detruita, sed okupaciita. Sarumano, malsukcesinte ekposedi la Ringon, dum la konfuzo kaj perfidoj de tiu tempo trovus en Mordoro la mankantajn partojn en siaj propraj esploroj de Ringosciaro, kaj post nelonge li elfarus propran Grandan Ringon, per kiu li defius la mem-proklamitan Reganton de Mez-Tero. En tiu konflikto ambaŭ flankoj traktus hobitojn malame kaj malestime: tiuj ne travivus longe eĉ kiel sklavoj.

Aliaj aranĝoj povus esti elpensataj laŭ la gustoj aŭ opinioj de tiuj, kiuj ŝatas alegorion aŭ referencojn al aktualaĵoj. Sed mi kore malŝatas alegorion en ĉiuj ties manifestaĵoj, kaj tiel mi daŭre opinias ekde kiam mi fariĝis sufiĉe aĝa kaj singarda por rimarki ties ĉeeston. Mi klare preferas historion, veran aŭ ŝajnigitan, kun ties varia aplikeblo al la pensoj kaj spertoj de legantoj. Laŭ mia opinio multaj intermiksas la ideojn "aplikeblo" kaj "alegorio"; sed la unua troviĝas en la libereco de la leganto, kaj la dua en la celita superrego de la aŭtoro.

Aŭtoro kompreneble ne povas resti tute netuŝita de siaj spertoj, sed estas tre kompleksaj la manieroj, en kiuj la ĝermo de rakonto uzas la grundon de spertoj, kaj provoj difini tiun procezon estas en la plej bonaj okazoj divenoj per indikoj nesufiĉaj kaj dubsencaj. Oni ankaŭ supozus mise, kvankam kompreneble alloge, ke, kiam la vivoj de aŭtoro kaj de kritikisto parte koincidas, tiuj ideaj evoluoj aŭ tiuj aktualaj eventoj, kiuj estis komunaj al ambaŭ, nepre estis la plej fortaj influoj. Efektive oni devas persone trafi sub la ombron de milito por plene senti ties premegon; sed laŭ la paso de la jaroj nun ŝajnas ofte forgesiĝi, ke la devo esti junulo en 1914 ne estis malpli terura sperto ol esti envolvita en 1939 kaj la postaj jaroj. En 1918 ĉiuj krom unu el miaj proksimaj amikoj estis jam mortintaj. Aŭ, se elekti malpli funebran temon: multaj supozis, ke *La purigado de la Provinco* reflektas la situacion en Anglujo je tiu tempo, kiam mi estis finanta mian rakonton. Tiel ne estas. Tiu ĉapitro estas esenca parto de la intrigo, antaŭvidita de la komenco, kvankam dum la verkado modifita de la karaktero de Sarumano, kiu evoluis en la

rakonto sen — ĉu necesas tion diri? — absolute ĉia ajn alegoria signifo aŭ referenco al aktuala politiko. Ĝi ja iom baziĝas sur spertoj, sed nur marĝene (ĉar la ekonomia situacio estis komplete alia), kaj multe pli antaŭe. La lando, en kiu mi vivis kiel infano, estis malnoble detruata antaŭ ol mi dekjariĝis, en tempo, kiam aŭtomobiloj estis maloftaĵoj (mi neniam vidis tian veturilon) kaj oni ankoraŭ konstruis antaŭurbajn fervojojn. Antaŭ nelonge mi vidis en gazeto bildon de la lasta kadukeco de la iam prospera grenmuelejo apud sia lageto, kiu iam ŝajnis al mi tiom grava. Mi neniam ŝatis la aspekton de la Juna muelisto, sed lia patro, la Maljuna muelisto, havas nigran barbon, kaj li ne nomiĝis Sablomano.

La Mastro de l' Ringoj nun aperas en nova eldono, kaj mi kaptis la okazon revizii ĝin. Multaj eraroj kaj nekonsekvencaĵoj, kiuj ankoraŭ restis en la teksto, estas korektitaj, kaj okazis provo provizi informojn pri kelkaj temoj, kiujn ektraktis atentaj legantoj. Mi konsideris ĉiujn el iliaj komentoj kaj demandoj, sed se iuj ŝajnas esti preteratentitaj, tio eble okazis, ĉar mi ne sukcesis teni ordon en miaj notoj; sed multaj demandoj estis respondeblaj nur per pliaj apendicoj, aŭ efektive per kreo de akcesora volumo, kiu enhavus multon el tiu materialo, kiun mi ne inkluzivis en la originan eldonon, precipe temas pri pli detalaj lingvaj informoj. Dume tiu ĉi eldono ofertas tiun ĉi Antaŭparolon, aldonon al la Prologo, kelkajn notojn, kaj indekson de la nomoj de personoj kaj lokoj[1]. Tiu indekso estas intence nekompleta je eroj, sed ne je referencoj, ĉar necesis por la nunaj celoj redukti ĝian amplekson. Kompleta indekso, kiu plene uzos la materialon preparitan al mi de sinjorino N. Smith, pli ĝuste apartenos al la akcesora volumo.

Tradukis el la angla
Bertilo Wennergren

---

[1] Temas pri la dua *angla* eldono. En la dua Esperanta eldono estas enmetitaj nur ĉi tiu Antaŭparolo kaj la aldono al la Prologo, ambaŭ tradukitaj de Bertilo Wennergren.

Tri ringoj por la elfoj sub la hela ĉiel',
Sep por la gnomoj en salonoj el ŝton'.
Naŭ por la homoj sub la morto-sigel',
Unu por la Nigra Reĝo sur la nigra tron'
Kie kuŝas Ombroj en Mordora Land'.
Unu Ringo ilin regas, Unu ilin prenas,
Unu Ringo en mallumon ilin gvidas kaj katenas
Kie kuŝas Ombroj en Mordora Land'.

PROLOGO

1.
Pri hobitoj

Tiu ĉi libro pritraktas plejparte hobitojn, kaj per ĝiaj paĝoj la leganto povas eltrovi multon pri ties karaktero kaj iom pri ties historio. Pliajn informojn oni trovas en tiu elektaĵo el la Ruĝa Libro de Okcidentlimo, jam publikigita sub la titolo *La Hobito*. Tiu rakonto deriviĝis el la komencaj ĉapitroj de la Ruĝa Libro, verkitaj de Bilbo mem, la unua hobito, famiĝinta en la mondo ĝenerale, kaj de li titolitaj *Tien kaj Reen*, tial ke ili priskribis lian vojaĝon en la orienton kaj revene: aventuro, kiu poste implikis ĉiujn hobitojn en la grandajn okazaĵojn de tiu Epoko ĉi tie priskribataj.

Multaj tamen volos ekde la komenco scii pli pri tiu rimarkinda popolo, kaj iuj eventuale ne posedas la pli fruan libron. Por tiaj legantoj estas jen kelkaj notoj pri pli gravaj punktoj, kolektitaj el tradicioj de l' hobitoj, kaj la unua aventuro estas mallonge revokita.

La hobitoj estas popolo maltrudiĝema sed tre malnova, pli multnombra antaŭe ol hodiaŭ; ĉar ili amas pacon kaj trankvilon kaj bonan kultivitan grundon; bonorda terkulturaĵo estas ilia ŝatata frekventejo. Ili nek komprenas nek komprenis aŭ ŝatis maŝinojn pli komplikajn ol forĝbalgo, akvomuelilo, aŭ mana teksilo, kvankam ili uzis lerte laborilojn. Eĉ en la malnovaj tagoj ili kutime kondutis singarde pri "la granduloj", kiel ili nomas nin, kaj nuntempe ili evitas kun konsterniĝo nin kaj iĝas malfacile renkonteblaj. Ili bonege aŭdas kaj estas akravidaj, kaj kvankam ili estas dikiĝemaj kaj ne rapidas nenecese, ili tamen moviĝas elaste kaj lerte. Ili posedis ekde la komenco kapablon malaperi senprokraste kaj silente, kiam krude preterpasis granduloj, kiujn ili ne volis renkonti; kaj tiun kapablon ili jam evoluigis ĝis al la homoj ĝi eble ŝajnas magia. Sed la hobitoj fakte neniam studis ian ajn magion, kaj ilia fuĝivo rezultas sole el lerto profesieca, kiun heredo kaj ekzercado, kaj proksima amikeco al la tero, igis neimitebla de rasoj pli grandaj kaj pli mallertaj.

Ĉar ili estas popolo etstatura, pli malgrandaj ol gnomoj: malpli dikventraj kaj solidaj, nome, eĉ kiam efektive ne multe pli malaltaj. Ilia alteco varias inter du kaj kvar futoj laŭ nia mezurunuo. Malofte jam ili ĝiskreskas tri futojn; sed ili ŝrumpis, ili diras, kaj en la malnovaj tagoj estis pli altstaturaj. Laŭ la Ruĝa Libro, Bandobraso Tjuko (Bovblekulo), filo de Isengrimo Dua, altis kvar kaj duonan futojn kaj kapablis rajdi ĉevalon. Lin superis laŭ ĉiuj hobitaj arĥivoj nur du famuloj de la malnova tempo; sed tiu kuriozaĵo estas en tiu ĉi libro traktota.

Kiom koncernas la hobitojn de la Provinco, pri kiuj temas ĉi tiuj rakontoj, dum l' epoko de siaj paco kaj prospero ili estis popolo gaja. Ili vestis sin helkolore, preferante precipe flavon kaj verdon; sed malofte ili portis ŝuojn, ĉar iliaj piedoj havis fortikajn ledecajn plandojn kaj estis kovritaj de densa bukla hararo tre simila al iliaj kapharoj, kiuj ĝenerale brunis. Tiel la sola metio malmulte praktikata inter ili estis la ŝufarado; sed longajn lertajn fingrojn ili havis kaj povis fabriki multajn aliajn aĵojn utilajn kaj belaspektajn. Pli ofte ol belaj, iliaj vizaĝoj estis ĝenerale bonhumoraj, larĝaj, brilokulaj, ruĝvangaj, kun buŝoj inklinaj al ridoj kaj al manĝado kaj trinkado. Kaj ili ja ridis kaj manĝis, kaj trinkis, ofte kaj entuziasme, ĉar ĉiam plaĉis al ili senkomplikaj ŝercoj, kaj ses manĝoj ĉiutage (kiam tiuj haveblis). Ili estis gastamaj kaj tre ĝuis festojn kaj donacojn, kiujn ili malavare disponigis kaj volontege akceptis.

Estas ja tre klare, ke malgraŭ postaj fremdiĝoj, la hobitoj estas niaj parencoj: pli proksimaj al ni ol la elfoj, aŭ eĉ la gnomoj. En la malnovaj tagoj ili parolis siamaniere la lingvojn de la homoj, kaj ŝatis aŭ malŝatis proksimume la samajn aferojn, kiel la homoj. Sed kia precize estas nia parenceco, tio ne plu estas malkaŝebla. La komenciĝo de la hobitoj troviĝas tre malproksime en la Antikva Epoko jam perdita kaj forgesita. Ankoraŭ konservas arĥivojn pri tiu malaperinta epoko nur la elfoj, kaj ties tradicioj koncernas preskaŭ tute ilian propran historion, en kiu aperas malofte la homoj, kaj la hobitoj tute ne estas menciitaj. Tamen estas evidente, ke la hobitoj efektive vivis kviete en Mez-Tero dum multaj longaj jaroj antaŭ ol aliuloj konsciis pri ili. Kaj pro tio, ke finfine la mondo plenplenas je nekalkuleble multaj strangaj kreitoj, tiuj etuloj ŝajnis relative malgravaj. Sed en la epoko de Bilbo kaj ties heredonto Frodo ili subite, kontraŭ sia volo, graviĝis kaj diskoniĝis, kaj ĝenis la interkonsiliĝojn de la Saĝuloj kaj la Eminentuloj.

Jam delonge forpasis tiuj tagoj, la Tria Epoko de Mez-Tero, kaj la konturoj de ĉiuj landoj ŝanĝiĝis; sed la regionoj, en kiuj tiam loĝis la hobitoj, estis sendube tiuj samaj, en kiuj ili plu restadas: la nord-okcidento de la Malnova Mondo, oriente de l' Maro. Pri sia origina hejmo la hobitoj en la epoko de Bilbo konservis neniun scion. Amo al klereco (escepte de genealogio) estis inter ili ne tre ofta, sed ankoraŭ restis kelkaj en la pli malnovaj familioj, kiuj studis la proprajn librojn, kaj eĉ kolektis de elfoj, gnomoj kaj homoj raportojn pri antaŭaj epokoj kaj malproksimaj landoj. Iliaj propraj analoj komenciĝis nur post enloĝiĝo en la Provinco, kaj iliaj plej antikvaj legendoj rerigardis apenaŭ pli malproksimen ol ĝis iliaj Tagoj Vagabondaj. Estas tamen evidente, per tiuj legendoj kaj per la atestaĵo de iliaj strangetaj vortoj kaj kutimoj, ke samkiel multaj aliaj popoloj la hobitoj dum la malproksima pasinteco translokiĝis okcidenten. Iliaj plej fruaj historioj ŝajnas ekvidigi epokon, dum kiu ili loĝadis la pli altajn valojn de Anduino, inter la randaĵoj de l' Verdarbaro Granda kaj la Nebulecaj Montoj. Kial ili poste entreprenis la malfacilegan kaj danĝerplenan transiron de l' montoj en Eriadoron, tio ne plu estas certa. Iliaj propraj analoj mencias multobliĝon de homoj en la lando kaj ombron, kiu kovris la arbaron, tiel ke ĝi malheliĝis kaj ĝia nova nomo estis Mornarbaro.

Antaŭ la transiro de l' montoj la hobitoj jam dividiĝis en tri iom malsimilajn rasojn: harfutoj, sturoj kaj falohidoj. La harfutoj estis pli brunhaŭtaj, pli malgrandaj kaj pli malaltaj, kaj ili estis senbarbaj kaj senbotaj. Iliaj manoj kaj piedoj estis netaj kaj lertmovaj; kaj ili preferis altejojn kaj montdeklivojn. La sturoj estis pli larĝstaturaj, pli pezkorpaj; iliaj piedoj kaj manoj estis pli grandaj; kaj ili preferis ebenaĵojn kaj riverbordojn. La falohidoj havis pli blondajn haŭton kaj hararon, kaj ili estis ankaŭ pli altaj kaj pli maldikaj ol la aliaj; ili amis arbarojn kaj boskojn.

La harfutoj en la malnovaj epokoj havis multajn kontaktojn kun la gnomoj kaj longe loĝadis la antaŭdeklivojn de la montoj. Ili frue translokiĝis okcidenten kaj vagis trans Eriadoron ĝis Veterverto, dum la aliaj troviĝis ankoraŭ en Sovaĝujo. Ili estis la plej normala kaj reprezenta speco de hobito, kaj proporciege la plej multnombra. Pli ol aliaj ili emis restadi en unu loko, kaj plej longe konservis sian prakutimon loĝi en tuneloj kaj truoj.

La sturoj restadis longe sur la bordoj de la Riverego Anduino, kaj malpli evitis la homojn. Ili okcidentiris post la harfutoj kaj sekvis la

fluon suden de Bruakvo; kaj tiel multaj el ili longe loĝadis inter Tarbado kaj la limoj de Dunlando, antaŭ ol translokiĝi norden denove.

La falohidoj, la malplej multnombraj, estis norda branĉo. Ili pli ol la aliaj hobitoj amikiĝis kun elfoj, kaj pli lertis pri lingvo kaj kantado ol pri metilaboro; kaj pratempe ili prefere ĉasadis ol plugadis. Ili transiris la montojn norde de Rivendelo kaj laŭiris la riveron Prujnelo. En Eriadoro ili baldaŭ intermiksiĝis kun la aliaj specoj pli frue alvenintaj, sed pro tio, ke ili estis iom pli bravaj kaj pli aventuremaj, ili ofte troviĝis kiel eminentuloj aŭ ĉefoj en klanoj de harfutoj aŭ sturoj. Eĉ dum l' epoko de Bilbo ankoraŭ rimarkeblis forta falohida heredeco inter la pli eminentaj familioj, kiel Tjukoj kaj la mastroj de Boklando.

En la okcidenta regiono de Eriadoro, inter la Nebulecaj Montoj kaj la Montoj de Ljuno, la hobitoj trovis kaj homojn kaj elfojn. Efektive, ankoraŭ loĝis tie restaĵo el la dunadanoj, reĝoj de l' homoj venintaj trans la maron el Okcidentio; sed ili estis rapide malmultiĝantaj, kaj la tero de ilia Norda Reĝlando larĝe dezertiĝadis. Troviĝis pli ol sufiĉe da loko por enmigrantoj, kaj postnelonge la hobitoj komencis enloĝiĝi en ordaj komunumoj. Plejparte iliaj fruaj loĝlokoj jam delonge malaperis kaj forgesiĝis je l' epoko de Bilbo; sed unu, kiu tre frue graviĝis, plu ekzistis, kvankam reduktita laŭ amplekso; tiu troviĝis ĉe Brio kaj en la ĉirkaŭa Ĉetarbaro, proksimume kvardek mejlojn oriente de l' Provinco.

Estis dum tiuj fruaj tagoj, sendube, ke la hobitoj lernis la abocon kaj komencis skribi laŭ la maniero de l' dunadanoj, kiuj siavice, antaŭ tre longe, lernis tiun arton de la elfoj. Kaj same en tiu tempo ili forgesis la lingvojn, kiaj ajn ili estis, pli frue uzitajn, kaj ĉiam poste parolis la Lingvon Komunan, Okcidentaĵon kiel oni nomis ĝin, aktualan en ĉiuj reĝlandoj de Arnoro ĝis Gondoro, kaj laŭlonge de ĉiuj bordoj de l' Maro de Belfalaso ĝis Ljuno. Tamen ili retenis plurajn vortojn proprajn, kiel ankaŭ la proprajn nomojn de monatoj kaj tagoj kaj grandan amason da personaj nomoj el la pasinteco.

Ĉirkaŭ tiu tempo la legendaro inter la hobitoj historiiĝas la unuan fojon kun kalkulado de jaroj. Ĉar okazis en la mil sescent unua jaro de la Tria Epoko, ke la falohidaj fratoj Marĥo kaj Blanko ekvojaĝis el Brio, kaj ricevinte permeson de l' Alta Reĝo en Fornosto[1] ili transiris la brunan riveron Baranduino kun granda sekvantaro de hobitoj. Ili

[1] Laŭ la analoj de Gondoro tiu estis Argelebo II, la dudeka el la Norda linio, kiu finiĝis ĉe Arveduo tricent jarojn poste.

transiris la ponton Ŝtonarkoj, kiu estis konstruita dum la epoko de la potenco de l' Norda Reĝlando, kaj ili okupis la tutan teritorion aliflankan por sia loĝloko, inter la rivero kaj la Distaj Deklivoj. Postulate estis nur tio, ke ili tenu riparita la Grandan Ponton kaj ĉiujn ceterajn pontojn kaj vojojn, faciligu trairon de la reĝaj kurieroj, kaj rekonu la estrecon de la reĝa moŝto.

Tiel komenciĝis la *Provinc-datumo*, ĉar la jaro de l' transiro de Brandovino (kiel la hobitoj misformis la nomon) iĝis Jaro Unu de la Provinco, kaj oni kalkulas ekde ĝi ĉiujn postajn datojn[1]. Tuj la okcidentaj hobitoj ekamis sian novan landon, kaj ili restadis tie kaj baldaŭ forpasis el la historio de la homoj kaj de la elfoj. Dum reĝoj troviĝis, ili estis formale sub ties rego, sed regis ilin fakte la propraj ĉefoj, kaj ili neniel enmiksiĝis en okazaĵojn de l' ekstera mondo. Al la lasta batalo ĉe Fornosto kontraŭ la Sorĉmastro de Angmaro ili sendis iujn pafarkistojn por helpi la reĝon, aŭ tion ili asertis, kvankam neniuj analoj de la homoj tion registris. Sed en tiu milito finiĝis la Norda Reĝlando; kaj poste la hobitoj transprenis por si la teritorion, kaj ili elektis el inter siaj ĉefoj Superulon, kiu posedu la aŭtoritaton de la foririnta reĝo. Kaj post la Nigra Pesto (37 P. D.) ili dum mil jaroj multiĝis kaj vivis en paco preskaŭ seninterrompa, ĝis kiam ilin plagis la Longa Vintro, kaŭzinta grandan hungron. Tiam multaj malsatmortis, sed je l' momento de nia rakonto la Tagoj de l' Mizerego (1158–1160) jam historiiĝis kaj forgesiĝis, kaj la hobitoj denove kutimiĝis al abundo kaj prospero. La teritorio estis fekunda kaj malsovaĝa, kaj kvankam, kiam ili suriris ĝin, ĝi estis delonge forlasita, ĝi estis antaŭe zorge kulturita, kaj tie siatempe la reĝo posedis multajn bienojn, tritikokampojn, vitojn kaj arbarojn.

Cent kvindek mejlojn ĝi etendiĝis ekde la Okcidentejo malsupre de la Turmontetoj ĝis la Ponto Brandovino, kaj preskaŭ same ekde la norda erikejo ĝis la marĉoj en la sudo. Tion la hobitoj nomis la Provinco, kiel la aŭtoritatan regionon de sia Superulo kaj distrikton de bonordaj okupiĝoj, kaj tie en tiu agrabla mondangulo ili praktikis siajn bonordajn vivokupiĝojn, kaj ĉiam malpli ili atentis pri la ekstera mondo, kie moviĝis malhelaĵoj, ĝis fine ili supozis, ke paco kaj abundo estas normalaj en Mez-Tero, al kiuj ĉiu sagaculo estas rajtigita. Ili forgesis aŭ ignoris tiun malmulton, kiun ili iam sciis pri la

[1] Sekve, la jaroj de la Tria Epoko laŭ la kalkulado de la elfoj kaj la dunadanoj estas troveblaj per aldono de 1600 al la datoj de la Provinc-datumo.

Gardistoj, kaj pri la klopodoj de tiuj, kiuj igis ebla la longan pacon de la Provinco. Ili estis efektive ŝirmataj, sed tion ili jam delonge ĉesis memori.

Neniam estis militemaj iuj ajn hobitoj, kaj neniam ili estis batalintaj inter si. En la malnova epoko ili kompreneble devis ofte batali por sin defendi en la mondo rigora; sed en la epoko de Bilbo tio estis historio tre antikva. La lasta batalo, antaŭ la komenciĝo de tiu ĉi rakonto, kaj fakte la ununura iam okazinta sur la teritorio de la Provinco, estis antaŭ la memoro de la vivantoj: la Batalo de Verdkampoj, P. D. 1147, en kiu Bandobraso Tjuko haltigis ork-invadon. Eĉ la vetero estis plimildiĝinta, kaj lupoj, kiuj iam predocelis el la nordo dum severaj vintroj, estis jam nur rakonto de la avoj. Sekve, kvankam restis kelka stoko da armiloj en la Provinco, tiuj estis uzataj precipe kiel trofeoj, pendantaj super fajrujoj aŭ sur muroj, aŭ kolektitaj en la muzeo ĉe Mult-Fosejo. Tion oni nomis la Madom-domo, ĉar kion ajn la hobitoj ne plu bezonis, tion ili nomis *madomo*. Iliaj loĝejoj emis iom plenpleniĝi je madomoj, kaj multaj el la donacoj, kiuj pasis de mano al mano, estis tiaj.

Facila kaj trankvila vivo tamen lasis ĉi popolon plu strange fortika. En okazo de neceso oni malfacile timigis aŭ mortigis ilin; kaj eble ili tiel senlace frandadis luksaĵojn ankaŭ pro tio, ke ili kapablis, se necese, senĝene malhavi ilin kaj travivi mistraktadon fare de doloro, malamikoj aŭ la vetero kun eltenemo miriga al tiuj, kiuj ne bone konis ilin kaj juĝis nur laŭ iliaj ventroj kaj bone nutritaj vizaĝoj. Kvankam malemaj kvereli kaj mortigantaj nenion vivantan pro sporto, atakite ili tre kuraĝis kaj povis laŭnecese uzi armilojn. Pafarkon ili sciis bone utiligi, ĉar ili estis akrokulaj kaj celtrafaj. Ne nur pafarke. Se iu ajn hobito kliniĝis por enmanigi ŝtonon, estis konsilinde serĉi azilon rapide, kion tre bone sciis ĉiuj entrudiĝemaj bestoj.

Ĉiuj hobitoj origine loĝis en subteraj truoj, aŭ tion ili kredis, kaj en tiaj loĝejoj ili pleje sentis sin hejme; sed kun la pasado de la tempo ili devis alproprigi aliajn specojn de loĝado. Efektive, en la Provinco dum la epoko de Bilbo kutime nur la plej riĉaj kaj la plej malriĉaj hobitoj daŭrigis la malnovan moron. La plej malriĉaj daŭre loĝadis plej primitivajn subterejojn, ja nurajn truojn, kun unusola aŭ neniu fenestro; dume la bonstatuloj konstruis versiojn pli luksajn de la malnovepokaj simplaj elfosaĵoj. Sed taŭgaj situoj por tiuj grandaj kaj disbranĉantaj tuneloj (aŭ *smialoj*, kiel oni nomis ilin) ne estis ĉie troveblaj; kaj sur la platejoj kaj la malaltaj distriktoj la hobitoj,

multobliĝantaj, komencis konstrui sur la tersurfaco. Efektive, eĉ en la montetaj regionoj kaj pli malnovaj vilaĝoj, kiel Hobiturbo aŭ Tjukboro, aŭ en la ĉefa urbo de la Provinco, Mult-Fosejo sur la Blankaj Suprejoj, troviĝis jam multaj domoj lignaj, brikaj aŭ ŝtonaj. Tiujn aparte ŝatis muelistoj, ferajistoj, ŝnurfaristoj kaj ĉarfaristoj kaj aliaj uloj tiaspecaj; ĉar eĉ kiam ili posedis loĝtruojn, la hobitoj jam delonge kutimis konstrui budojn kaj laborejojn.

Laŭdire la kutimo konstrui biendomojn kaj provizejojn komencîĝis inter loĝantoj de Mariŝo apud Brandovino. La hobitoj de tiu regiono, Orient-kvarono, estis iom grandaj kaj pezkruraj, kaj ili vestis gnombotojn, kiam kotecis la vetero. Sed estis bonkonate, ke ili estis laŭherede grandparte sturoj, kion fakte evidentigas la vilaĵo kreskinta sur la mentonoj. Neniu harfuto aŭ falohido havis eĉ ombron de barbo. Efektive, la popolo de Mariŝo, kaj de Boklando oriente de l' Rivero, kie ili poste enloĝiĝis, venis en la Provincon plejparte de l' sudo; kaj ili ankoraŭ retenas multajn strangajn nomojn kaj fremdajn vortojn ne troveblajn aliloke en la Provinco.

Verŝajne la konstrumetio, kiel ankaŭ multaj aliaj metioj, deriviĝis de la dunadanoj. Sed eble la hobitoj lernis ĝin rekte de la elfoj, instruintoj al la homoj dum ties juneco. Ja la elfoj de l' Alta Parencaro ankoraŭ ne forlasis Mez-Teron, kaj ili loĝis ankoraŭ tiutempe ĉe la Grizaj Havenoj en la malproksima okcidento, kaj en aliaj lokoj alireblaj el la Provinco. Oni povis plu vidi tri elf-turojn tre antikvajn trans la okcidentaj limteritorioj. Ili brilis lontane en la lunlumo. La plej alta plej malproksimis, starante sola sur verda monteto. La hobitoj de Okcident-kvarono diris, ke de la supro de tiu turo la Maro videblas; sed oni neniam aŭdis, ke iu hobito ĝin surgrimpis. Efektive, malmultaj hobitoj iam ajn vidis aŭ surnavigis la Maron, kaj eĉ malpli multaj iam revenis por raporti tion. La plimultaj hobitoj ege malfideme sintenis eĉ al riveroj kaj boatetoj, kaj malmultaj el ili sciis naĝi. Kaj dum longiĝis la epoko de la Provinco ili ĉiam malpli interparolis kun la elfoj kaj komencis timi ilin kaj malfidi tiujn, kiuj interrilatis kun ili; kaj la Maro iĝis timiga vorto inter ili kaj aŭguro de morto, kaj ili turnis siajn vizaĝojn for de l' montetoj en la okcidento.

La konstrumetio eble devenis de la elfoj aŭ homoj, sed ĝin la hobitoj utiligis laŭ propra maniero. Turojn ili ne entreprenis. Iliaj domoj kutime estis longaj, malaltaj kaj komfortaj. La plej malnova speco estis efektive nenio alia ol konstruitaj imitaĵoj de *smialoj*, kun tegmentoj el seka herbo aŭ pajlo, aŭ el razenbuloj, kaj kun muroj iom

konveksaj. Tiu etapo tamen limiĝis al la frua epoko de la Provinco, kaj hobita konstruado jam delonge aliiĝis, plibonigita laŭ adaptaĵoj, lernitaj de gnomoj aŭ elpensitaj de la hobitoj mem. Prefero al rondaj fenestroj, kaj eĉ rondaj pordoj, estis la ĉefa restanta apartaĵo de l' arĥitekturo hobita.

La domoj kaj la truoj de la Provinc-hobitoj estis ofte grandaj, kaj en ili loĝis grandaj familioj. (Bilbo kaj Frodo Baginzoj, estante fraŭlaj, estis tre maltipaj, kiaj ili estis ankaŭ laŭ multaj aliaj rilatoj, ekzemple ilia amikeco kun elfoj.) Kelkfoje, kiel ekzemple ĉe Tjukoj de Grandaj Smialoj, aŭ Brandobokoj de Brando-Halo, multaj generacioj de parencoj kunloĝadis (relative) pace en unusola prapatra kaj mult-tunela domego. Ĉiuj hobitoj estis ĉiuokaze familiemaj kaj tre zorge kontrolis sian parencecon. Ili konstruis longajn komplikajn arbojn de familio kun sennombraj branĉoj. Kiam oni intertraktas kun la hobitoj, estas grave memori, kiu parencas al kiu kaj kiagrade. Estas neeble en tiu ĉi libro elmeti arbon familian, kiu inkluzivus eĉ la plej gravajn anojn de l' pli gravaj familioj en la epoko, pri kiu temas ĉi tiuj rakontoj. La genealogiaj arboj fine de l' Ruĝa Libro de Okcidentejo en si mem formas etan libron kaj ĉiuj krom la hobitoj trovus ilin ekstreme enuigaj. Al la hobitoj tre plaĉas tiaj aferoj, se ili estas seneraraj: ili ŝatas havi librojn plenajn je aferoj, kiujn ili jam konas, elmetitaj juste-ĝuste, sen kontraŭdiroj.

2.
Pri pip-herbo

Alia afero pri la antikvaj hobitoj estas mencienda, kutimo miriga: ili ensorbis aŭ enspiris, pere de pipoj argilaj aŭ lignaj, fumon de l' brulantaj folioj de herbo, kiun ili nomis *pip-herbo* aŭ *folio*, verŝajne variaĵo de *Nicotiana*. Multe da mistero ĉirkaŭis la originon de tiu stranga moro, aŭ "arto", kiel la hobitoj preferas nomi ĝin. Ĉio trovebla pri ĝi en la antikvaj epokoj estis kunmetita de Gajadoko Brandoboko (poste Mastro de Boklando), kaj pro tio, ke li kaj la tabako de Sudkvarono iom rolas en la rakonto, kiu sekvos, oni rajtas citi liajn komentojn en la enkonduko de lia *Herbokonoj de la Provinco*.

«Tio, — li diras, — estas la unika arto, kiun ni rajtas senrezerve pretendi kiel nian propran inventaĵon. Ne estas konate, kiam komencis fumi la hobitoj: ĉiuj legendoj kaj familiaj historioj traktas ĝin kvazaŭ naturan; dum longa tempo la Provinc-loĝantoj fumis diversajn

kreskaĵojn, iujn pli fetorajn, iujn pli agrablajn. Sed inter si konsentas ĉiuj analoj, ke Toboldo Kornblovulo el Longfundo en Sud-kvarono estis la unua, kiu kultivis la malfalsan pip-herbon en siaj ĝardenoj dum la epoko de Isengrimo la Dua ĉirkaŭ la jaro 1070 laŭ la Provinc-datumo. Ankoraŭ nun la plej bonkvalita hejmkreskintaĵo devenas de tiu distrikto, precipe la variaĵoj, kiuj nomiĝas Longfunda Folio, Maljuna Toĉjo, kaj Suda Stelo.

Kiel Maljuna Toĉjo akiris la plantaĵon ne estas skribite, ĉar ĝis la mortohoro li rifuzis tion sciigi. Li bone konis la herbojn, sed li neniel vojaĝemis. Oni diras, ke dum sia juneco li ofte iris ĝis Brio, kvankam li certe neniam plimalproksimiĝis ol tiom de la Provinco. Estas sekve tute eble, ke li eksciis pri tiu ĉi plantaĵo en Brio, kie ĉiuokaze nuntempe ĝi bone kreskas sur la sudaj deklivoj de la montetoj. La Bri-hobitoj pretendas, ke ili estas la unuaj efektivaj fumantoj de la pip-herbo. Kompreneble, ili pretendas esti farintaj ĉion ajn pli frue ol la loĝantoj de la Provinco, kiujn ili nomas "koloniistoj"; sed en tiu ĉi kazo ilia pretendo, mi opinias, estas tre verŝajne vera. Kaj certe el Brio disvastiĝis dum la lastaj jarcentoj fumado de la malfalsa herbo inter gnomoj kaj tiuj aliaj estaĵoj, vagabondoj, sorĉistoj aŭ vagantoj, kiuj ankoraŭ trapasas tien-reen tra tiu antikva vojrenkontiĝejo. Tiel la hejmo kaj centro de la arto troviĝas en la malnova trinkejo de Brio, *La Pranca Poneo,* kiun posedas la familio Buterburo ekde l' epokoj antaŭanalaj.

Malgraŭ ĉio, mia observado dum miaj multaj vojaĝoj al la sudo konvinkis min, ke la herbo mem ne indiĝenas en nia mondparto, sed venis norden el la malsupra Anduino, kien ĝi estis, laŭ mia supozo, alportita origine trans la Maron fare de la Homoj de Okcidentio. Ĝi kreskas abunde en Gondoro, kaj estas tie pli riĉa kaj pli granda ol en la nordo, kie oni neniam trovas ĝin sovaĝa, kaj ĝi prosperas nur en lokoj varmaj kaj ŝirmataj, kiel Longfundo. La homoj de Gondoro nomas ĝin *dolĉa galeno,* kaj ĝin alte taksas nur pro la parfumo de ĝiaj floroj. El tiu lando ĝi certe estis portita tra l' Verdvojo dum la longaj jarcentoj inter la alveno de Elendilo kaj nia propra epoko. Sed eĉ la dunadanoj de Gondoro permesas al ni tiun meriton, ke unue enpip- igis ĝin hobitoj. Eĉ la sorĉistoj ne pensis pri tio pli frue ol ni. Tamen unu sorĉisto konata al mi ekpraktikis tiun arton antaŭlonge kaj fariĝis tiel lerta pri ĝi, kiel pri ĉiuj aliaj aferoj, al kiuj li turnis sian atenton.»

3.
Pri la ordigo de la Provinco

La Provinco estis kvaronigita: je l' limlandoj jam aluditaj, Norda, Suda, Orienta kaj Okcidenta; kaj tiuj estis siavice dividitaj je kelkaj popollandoj, kiuj ankoraŭ havis la nomojn de iuj malnovaj ĉeffamilioj, kvankam en la epoko de tiu ĉi historio tiuj nomoj jam ne troviĝis nur en la propraj popollandoj. Preskaŭ ĉiuj Tjukoj ankoraŭ loĝadis en Tjuklando, sed tiel ne estis pri multaj aliaj familioj, kiel la Baginzoj aŭ la Bofinoj. Ekster la kvaronoj troviĝis distriktoj orienta — tio estas Boklando — kaj okcidenta, kiu estis oficiale aneksita al la Provinco en 1462 (P. D.)

La Provinco tiutempe apenaŭ havis "registaron". La familioj plejparte aranĝis siajn proprajn aferojn. Kultivado de nutraĵo kaj ties manĝado okupis la plejparton de ilia tempo. Pri aliaj aferoj ili estis kutime malavaraj kaj ne akiremaj, sed kontentaj kaj moderaj, tiel ke bienoj, farmejoj, laborejoj kaj malgrandaj metioj emis resti neŝanĝitaj tra generacioj. Restis, kompreneble, la antikva tradicio pri la alta reĝo en Fornosto, aŭ Norbrio kiel oni nomis ĝin, fornorde de la Provinco. Tamen la hobitoj ankoraŭ diris pri sovaĝuloj aŭ malvirtaj kreaĵoj (ekzemple troloj), ke ili neniam aŭdis pri la reĝo. La reĝon de la malnova epoko ili respondecigis pri ĉiuj siaj nemalhaveblaj leĝoj; kaj kutime ili propravole agis laŭleĝe, ĉar temis pri la Reguloj (kiel ili diris), tiel antikvaj kiel justaj.

Estis vere, ke longe eminentis elstare la familio Tjuko; ĉar la superula ofico transiris al ili (de la Oldbokoj) kelkajn jarcentojn pli frue, kaj la Tjukestro ekde tiam posedis tiun titolon. La Superulo estis mastro de l' Provinc-kunsido, kaj kapitano de la Provinc-armeo kaj de la hobit-armaĵo, sed pro tio, ke armeo kaj kunsido ekzistis nur en krizaj situacioj, kiuj ne plu okazis, la superuleco jam ĉesis esti pli ol honorigo. Ja la familio Tjuko plu ricevis apartan respekton, ĉar ĝi restis kaj multnombra kaj tre riĉa, kaj emis en ĉiu generacio aperigi fortajn karakterojn kun strangaj moroj kaj eĉ aventurema temperamento. Tiujn lastajn kvalitojn, tamen, oni jam pli toleris (rilate la riĉulojn) ol ĝenerale aprobis. Daŭris malgraŭ tio la kutimo aludi al la familiestro kiel La Tjuko, kaj aldoni al ties nomo, se necese, ciferon: ekzemple Isengrimo la Dua.

La sola oficialulo en la Provinco tiuepoke estis la Urbestro de Mult-Fosejo (aŭ de la Provinco), kiu estis elektita ĉiun sepan jaron ĉe

la Libera Foiro sur la Blankaj Suprejoj je somermezo. Lia preskaŭ sola urbestra devo estis prezidi ĉe bankedoj, starigitaj je la Provincferioj, kiuj okazis ofte. Sed la oficoj de la Poŝtestro kaj Ĉefa Ŝirifo ligiĝis al la urbestreco, tiel ke li respondecis kaj pri la Kuriera Servo kaj pri la Gardistaro. Tiuj estis la solaj Provinc-servadoj, kaj la kurieroj estis el la du la pli multnombraj, kiel ankaŭ la pli okupataj. Tute ne ĉiuj hobitoj scipovis skribi, sed la scipovantoj skribis konstante al ĉiuj siaj amikoj (kaj al elektitaj parencoj), kiuj loĝis pli malproksime ol je posttagmeza promeno.

Ŝirifoj estis la nomo donita de l' hobitoj al siaj policanoj, t. e. ties plej proksimaj ekvivalentoj. Ili kompreneble ne posedis uniformon (ĉar tiaj aferoj estis tute nekonataj), nur plumon en la ĉapo; kaj praktike ili estis pli heĝkontrolistoj ol policanoj, pli okupataj pri l' vagado de bestoj ol de personoj. En la tuta Provinco troviĝis nur dekduo da ili, po tri en ĉiu kvarono, por internaj deĵoroj. Iom pli multnombra aro, laŭbezone varianta, estis uzata por kontroli la landlimon, kaj por certigi, ke eksteruloj kiaj ajn, grandaj aŭ malgrandaj, ne fariĝu ĝenaj.

En la tempo, kiam komenciĝas tiu ĉi historio, la Limuloj, kiel oni nomis ilin, estis pli multnombraj. Aŭdiĝis multaj raportoj kaj plendoj pri fremdaj personoj kaj kreaĵoj, kiuj ŝtelumadis apud aŭ eĉ cis la limoj: la unua signo, ke ĉio ne estas tute tia, kia ĝi devas esti kaj ĉiam estis, krom en rakontoj kaj legendoj el la pratempo.

Malmultaj atentis tiun signon, kaj ankoraŭ eĉ Bilbo ne havis ian koncepton pri tio, kion ĝi aŭguris. Jam pasis sesdek jaroj de kiam li komencis sian memorindan vojaĝon, kaj li estis maljuna eĉ inter hobitoj, kiuj tre ofte centjariĝis; sed evidente multo ankoraŭ restis el la konsiderinda riĉaĵo, kiun li revene kunportis. Kioman multon aŭ malmulton li malkaŝis al neniu, eĉ ne al Frodo, lia plej ŝatata nevo. Kaj li plu tenis sekreta la ringon, kiun li trovis.

4.
Pri la trovo de la Ringo

Kiel estas rakontite en *La Hobito*, venis iun tagon al la pordo de Bilbo la granda sorĉisto, Gandalfo la Griza, kun dek tri gnomoj: fakte neniu alia ol Torino Kverkaŝildo, posteulo de reĝoj, kaj ties dek du kunuloj en ekzilo. Kun ili li ekiris, je sia propra daŭra miro, iun matenon en aprilo — tio estis en la jaro 1341 laŭ la Provinc-datumo — serĉante

grandan trezoron, la gnom-amasigojn de l' Reĝoj sub la Monto, malsuper Ereboro en Dalo, malproksime en la Oriento. La serĉo sukcesis, kaj la drako, kiu gardis la amasigon, estis mortigita. Tamen, kvankam antaŭ la fina venko okazis la Batalo de l' Kvin Armeoj, kaj Torino estis mortigita, kaj plenumiĝis multaj kuraĝaj faroj, la afero apenaŭ interesus la postan historion aŭ meritus pli ol subnoton en la longaj analoj de l' Tria Epoko, se ne estus okazinta "hazardaĵo" survoje. La kunularon atakis orkoj en alta trapasejo de l' Nebulecaj Montoj, kiam ĝi survojis al Sovaĝujo; kaj okazis tiel, ke Bilbo vojperdis dum kelka tempo en la nigraj ork-minejoj profunde sub la montaro, kaj tie, dum li palpiris vane en la senlumo, li metis manon sur ringon kuŝantan sur la subaĵo de tunelo. Ĝin li enpoŝigis. Tio ŝajnis tiam nura bonŝanco.

Klopodante trovi elirejon, Bilbo daŭrigis malsupren ĝis la fundaĵoj de l' montaro, ĝis ne eblis plueniri. Funde de l' tunelo sterniĝis frida lago malproksimega de la lumo, kaj sur roka insulo en la akvo loĝis Golumo. Li estis abomeninda kreaĵeto; li padelis boateton per siaj grandaj plataj piedoj, streĉrigardante per palaj lumantaj okuloj kaj kaptante blindajn fiŝojn, kiujn li manĝis krudajn. Li manĝis ĉian vivantaĵon, eĉ orkon, se li povis kapti kaj strangoli ĝin senlukte. Li posedis sekretan trezoraĵon, kiu alvenis al li antaŭ longe-longe, kiam li ankoraŭ loĝis en la lumo: ringon el oro, kiu nevidebligis tiun, kiu surfingrigis ĝin. Ĝi estis lia unika amataĵo, lia "trezorego", kaj li alparolis ĝin, eĉ kiam li ne kunportis ĝin. Ĉar li sekure kaŝis ĝin en truo sur sia insulo, krom kiam li ĉasadis aŭ spionadis pri la orkoj de l' minejoj.

Eble li estus tuj atakinta Bilbon, se li portus la ringon okaze de l' renkontiĝo; sed tiel ne estis, kaj la hobito tenis en sia mano elfan tranĉilon, kiun li uzis kiel glavon. Do por gajni tempon, Golumo defiis Bilbon pri la enigmoludo, dirante, ke, se li starigus enigmon, kiun Bilbo ne povus solvi, tiam li mortigus kaj manĝus lin; sed se Bilbo venkus lin, tiam li farus laŭ la volo de Bilbo: li kondukus lin ĝis vojo el la tuneloj.

Pro tio, ke li estis senespere vojperdinta en la mallumo kaj povis iri nek antaŭen nek malantaŭen, Bilbo akceptis la defion; kaj ili starigis unu al la alia multajn enigmojn. Fine Bilbo venkis en la ludo, pli per bonŝanco (laŭŝajne) ol per sprito; ĉar post kelka tempo mankis al li plua enigmo, kaj li ekkriis, kiam lia mano trafis la ringon, kiun li trovis kaj forgesis: "Kion mi havas en mia poŝo?" Tion Golumo malsukcesis solvi, kvankam li postulis tri provojn.

Vere, la aŭtoritatuloj malkonsentas inter si, ĉu tiu lasta demando estis nura "demando", kaj ne "enigmo" laŭ la rigoraj reguloj de la ludo; sed ĉiuj konsentas, ke akceptinte ĝin kaj provinte diveni la respondon, Golumo estis ligita de la promeso. Kaj Bilbo insistadis, ke li plenumu sian vorton; ĉar ekvenis al li en la kapon, ke tiu ŝlima kreaĵo eble montriĝos falsa, malgraŭ tio, ke tiajn promesojn oni rigardis kiel sanktajn, kaj en la pratempo ĉiuj krom la plej malvirtegaj uloj timis malplenumi ilin. Sed post epokoj da izoleco en la mallumo la koro de Golumo estis nigra kaj enhavis perfidemon. Li forglitis, kaj reiris al sia insulo, pri kiu Bilbo sciis nenion, ne malproksima en la malhela akvo. Tie, li supozis, troviĝis lia ringo. Li estis jam malsata kaj kolera, kaj kiam li havus sian "trezoregon", li timus tute neniun armilon.

Sed la ringo ne estis sur la insulo; li ĝin perdis, ĝi estis for. Lia kriĉo tremigis al Bilbo la dorson, kvankam li ankoraŭ ne komprenis, kio estis okazinta. Sed Golumo jam ekdivenis, tro malfrue. "Kion ĝi havas en siaj poŝoj?" li kriis. La lumo en liaj okuloj similis verdan flamon dum li rekuradis por murdi la hobiton kaj rehavi sian "trezoregon". Ĝustatempe Bilbo konstatis la danĝeron, kaj li fuĝis blinde laŭ la koridoro malal la akvo; kaj ankoraŭfoje lin savis lia bonŝanco. Ĉar kurante li enpoŝigis sian manon, kaj la ringo kviete surfingriĝis. Tiel okazis, ke Golumo preterpasis ne vidante lin kaj pluiris por bari la elirvojon, ke la "ŝtelinto" ne eskapu. Singarde Bilbo sekvis lin dum li iradis sakrante kaj parolante al si pri sia "trezorego"; laŭ tiu parolado eĉ Bilbo finfine divenis la veron, kaj espero venis al li en la mallumo: li mem trovis la mirindan ringon kaj eblecon eskapi de la orkoj kaj de Golumo.

Fine ili haltis antaŭ nevidita trairejo, kiu kondukis al la subaj pordoj de l' minejoj je l' orienta flanko de la montoj. Tie Golumo kaŭris batalpreta, flarante kaj aŭskultante; kaj Bilbo tentiĝis mortigi lin per sia glavo. Sed kompato malhelpis lin, kaj kvankam li retenis la ringon, en kiu troviĝis lia sola espero, li rifuzis uzi ĝin por helpi en mortigo de la mizera kreaĵo malavantaĝa. Fine, streĉante sian kuraĝon, li transsaltis Golumon en la mallumo, kaj fuĝis laŭ la koridoro, sekvate de l' krioj malamaj kaj senesperaj de sia malamiko: *"Ŝtelinto, ŝtelinto! Baginzo! Ni malamas ĝin por ĉiam!"*

Nu, estas fakto stranga, ke tio ne estas la historio tia, kia ĝin Bilbo unue rakontis al siaj kunuloj. Al ili li rakontis, ke Golumo promesis al li *donacon*, se li venkus en la ludo; sed kiam Golumo iris por alporti

ĝin de la insulo, li trovis, ke la valoraĵo estis for: la magia ringo, kiun oni donacis al li antaŭlonge je lia naskiĝfesto. Bilbo divenis, ke tio estas la ringo mem, kiun li trovis, kaj pro tio, ke li venkis en la ludo ĝi jam estis rajte lia propraĵo. Sed estante en danĝera situacio, li nenion diris pri ĝi, kaj devigis Golumon montri al li la elirvojon kompensaĵe anstataŭ donace. Tiun priskribon Bilbo registris en siaj memuaroj, kaj ŝajnas, ke li neniam mem ŝanĝis ĝin, eĉ ne post la Konsiliĝo ĉe Elrondo. Evidente ĝi plu aperis en la origina Ruĝa Libro, kiel ankaŭ en pluraj el la kopioj kaj eltiraĵoj. Sed multaj kopioj enhavas la veran priskribon (kiel alternativon), sendube derivitan de notoj far Frodo aŭ Samsaĝo, kiuj ambaŭ eksciis la veron, kvankam ŝajne ili malemis forstreki ion ajn efektive skribitan de la maljuna hobito mem.

Gandalfo, aliflanke, malkredis la unuan rakonton de Bilbo, tuj kiam li aŭdis ĝin, kaj li daŭre scivolemis pri la ringo. Fine li havigis de Bilbo la veran rakonton post multa demandado, kiu provizore malvarmigis ilian amikecon; sed ŝajnis, ke la sorĉisto taksis grava la veron. Kvankam tion li ne diris al Bilbo, li ankaŭ taksis grava kaj perturba la konstaton, ke la bona hobito ne diris ekde la komenco la veron: tute kontraŭe al ties kutimo. La koncepto pri "donaco" ne estis nura hobiteca elpensaĵo, malgraŭ ĉio. Tion sugestis al Bilbo, laŭ lia konfeso, la subaŭskultita parolado de Golumo; ĉar Golumo fakte nomis la ringon sia "naskiĝfesta donaco", plurfoje. Ankaŭ tion Gandalfo trovis stranga kaj suspektinda; sed la veron pri tiu ĉi punkto li ne eltrovis ĝis post multaj jaroj, kiel vidiĝos en tiu ĉi libro.

Pri la postaj aventuroj de Bilbo ne necesas multon diri ĉi tie. Per helpo de la ringo li eskapis de la ork-gardistoj antaŭ la pordo kaj re-atingis siajn kunulojn. Li uzis la ringon multfoje dum sia serĉvojaĝo, ĉefe por helpi al siaj amikoj; sed li kaŝis ĝin de ili laŭeble longe. Post sia reveno hejmen li neniam denove parolis pri ĝi al iu ajn, krom Gandalfo kaj Frodo; kaj neniu alia en la Provinco sciis pri ĝia ekzisto, aŭ tion li supozis. Nur al Frodo li montris la priskribon de la vojaĝo, kiun li estis verkanta.

Sian glavon *Piko* Bilbo pendigis super sia kameno, kaj sian mir-indan maŝkirason, donacon de la gnomoj el la Drak-amasigo, li pruntedonis al muzeo, fakte al la Madom-domo en Mult-Fosejo. Sed li konservis en tirkesto ĉe Bag-Endo la malnovan mantelon kaj kapuĉon, kiujn li vestis vojaĝante; kaj la ringo, ligita per delikata ĉeno, restis en lia poŝo.

Li revenis al sia hejmo ĉe Bag-Endo la 22an de junio en sia kvindek dua jaro (P. D. 1342), kaj nenio tre rimarkinda okazis en la Provinco ĝis s-ro Baginzo komencis preparojn por la festado de sia centdek-unua naskiĝdatreveno. Je tiu punkto komenciĝas tiu ĉi Historio.

NOTO PRI LA PROVINCAJ ANALOJ[1]

Je la fino de la Tria Epoko la rolo, kiun ludis la hobitoj en la grandaj eventoj, kiuj rezultigis, ke la Provinco estis inkluzivita en la Reunuiĝintan Reĝlandon, vekis ĉe ili pli vastan interesiĝon pri la propra historio, kaj multaj el iliaj tradicioj, ĝis tiam ankoraŭ ĉefe buŝaj, estis kolektitaj kaj surpaperigitaj. La pli eminentaj familioj okupiĝis ankaŭ pri okazaĵoj en aliaj partoj de la Reĝlando, kaj multaj el iliaj membroj studis ties antikvajn historiojn kaj legendojn. Ĉe la fino de la unua jarcento de la Kvara Epoko jam troviĝis en la Provinco pluraj bibliotekoj, kiuj enhavis multajn historiajn librojn kaj analojn.

La plej grandaj el tiuj kolektoj estis verŝajne ĉe Subturejo, ĉe Grandaj Smialoj, kaj ĉe Brandohalo. Tiu ĉi raporto pri la fino de la Tria Epoko estas ĉerpita precipe el la Ruĝa Libro de Okcidentejo. Tiun gravegan fonton pri la historio de la Milito de l' Ringo oni tiel nomis, ĉar ĝi estis longe gardata ĉe Subturejo, la hejmo de la Belinfanoj, Gardistoj de Okcidentejo.[2] Origine ĝi estis la privata taglibro de Bilbo, kiu kunportis ĝin al Rivendelo. Frodo reportis ĝin al la Provinco, kune kun multaj apartaj folioj kaj notoj, kaj en 1420-1 P.D. li preskaŭ plenigis ĝiajn paĝojn per sia raporto pri la Milito. Sed aldonitaj al ĝi, kaj konservitaj kune kun ĝi, verŝajne en unu ruĝa ujo, estis tiuj tri grandaj volumoj, binditaj en ruĝa ledo, kiujn Bilbo donis al li kiel adiaŭan donacon. Al tiuj kvar volumoj oni en Okcidentejo aldonis kvinan volumon kun komentarioj, genealogioj, kaj diversaj aliaj aferoj pri la hobitaj membroj de la Kunularo.

La origina Ruĝa Libro ne estas konservita, sed oni faris multajn kopiojn, precipe de la unua volumo, por uzo de la posteuloj de la infanoj de Mastro Samsaĝo. La plej grava kopio tamen havas alian historion. Ĝi estis tenata en Grandaj Smialoj, sed ĝi estis skribita en Gondoro, verŝajne laŭ peto de la pranepo de Peregrino, kaj kompletigita en 1592 P.D. (172 de la Kvara Epoko). Ĝia sudana skribisto aldonis la

---

[1] Tradukis Bertilo Wennergren.

[2] Vidu Apendicon B: analoj 1451, 1462, 1482; kaj noton ĉe la fino de Apendico C (en la angla eldono).

jenan noton: Findegilo, Reĝa Skribisto, finis tiun ĉi verkon en IV 172. Ĝi estas ĉiudetale ekzakta kopio de la Superula libro de Minaso Tirit. Tiu libro estis kopio, farita laŭ peto de Reĝo Elesaro, de la Ruĝa libro de la Perianoj, kaj estis portita al li de Superulo Peregrino, kiam tiu emeritiĝinte transloĝiĝis al Gondoro en IV 64.

Sekve la Superula Libro estis la unua kopio farita de la Ruĝa Libro, kaj ĝi enhavis multon, kiu estis poste ellasita aŭ perdita. En Minaso Tirit ĝi ricevis abundon da notoj kaj korektoj, precipe pri nomoj, vortoj, kaj citaĵoj el la elfaj lingvoj; kaj oni aldonis al ĝi mallongigitan version de tiuj partoj de la *Rakonto pri Aragorno kaj Arvena,* kiuj troviĝas ekster la raporto pri la Milito. Laŭdire la plena rakonto estis verkita de Barahiro, nepo de reganto Faramiro, kelkan tempon post la forpaso de la Reĝo. Sed la ĉefa graveco de la Findegila kopio estas, ke ĝi sola enhavas la tuton de la "Tradukoj el la elfa" fare de Bilbo. Tiuj tri volumoj estis rigardataj kiel verko de grandaj lerto kaj instruiteco, en kiu, inter 1403 kaj 1418, li uzis ĉiujn fontojn haveblajn al li en Rivendelo, kaj vivantajn kaj skribitajn. Sed ĉar ili estis malmulte uzataj de Frodo, koncernante preskaŭ senescepte la Antikvajn Tagojn, ni pri ili ne parolos plu ĉi tie.

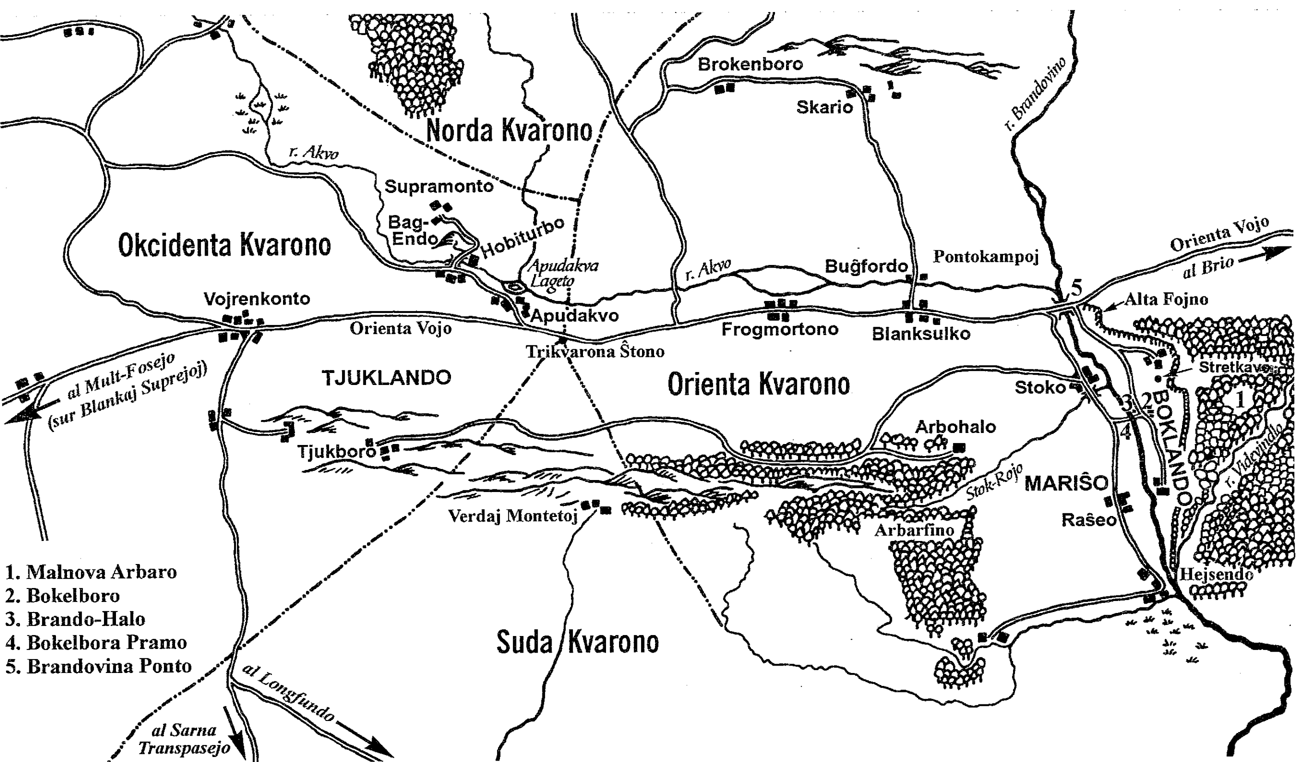
Pro tio, ke Gajadoko kaj Peregrino fariĝis ĉefoj de siaj grandaj familioj, kaj samtempe flegis siajn kontaktojn kun Rohano kaj Gondoro, la bibliotekoj ĉe Bokelboro kaj Tjukboro entenis multon, kiu ne aperas en la Ruĝa Libro. En Brandohalo troviĝis multaj verkoj, kiuj traktis pri Eriadoro kaj la historio de Rohano. Kelkaj el tiuj estis verkitaj aŭ komencitaj de Gajadoko mem, kvankam en la Provinco oni memoris lin precipe pro lia *Herbokonoj de la Provinco* kaj pro lia *Jarkalkulo,* en kiu li diskutas la rilaton de la Provinca kaj Bria kalendaroj al tiuj de Rivendelo, Gondoro, kaj Rohano. Krome li verkis mallongan traktaĵon *Malnovaj Vortoj kaj Nomoj en la Provinco,* ĉar li aparte interesiĝis pri la parenceco kun la lingvo de la rohananoj de tiaj "provincvortoj" kiel *madomo* kaj malnovaj elementoj de loknomoj.

En Grandaj Smialoj la libroj estis malpli interesaj al provincanoj, kvankam tre gravaj por pli ĝenerala historio. Neniu el ili estis verkita de Peregrino, sed li kaj liaj posteuloj kolektis multajn manuskriptojn faritajn de gondoraj skribistoj: precipe kopiojn aŭ resumojn de historioj aŭ legendoj kun rilato al Elendilo kaj liaj heredintoj. Sole ĉi tie en la Provinco estis troveblaj ampleksaj materialoj por la historio de Numenoro kaj la supreniĝo de Saŭrono. Verŝajne en Grandaj Smialoj

estis kompilita la *Rakonto de Jaroj*[1], helpe de materialo kolektita de Gajadoko. Kvankam la donitaj datoj ofte estas konjektoj, precipe por la Dua Epoko, ili meritas atenton. Estas verŝajne, ke Gajadoko akiris helpon kaj informojn en Rivendelo, kiun li vizitis pli ol unufoje. Tie, kvankam Elrondo estis foririnta, restis longe liaj filoj, kune kun kelkaj el la altelfa popolo. Oni diras, ke Celeborno iris por eklogi tie post la foriro de Galadriela, sed ne registriĝis informo pri la tago, kiam li fine sin turnis al la Grizaj Havenoj, kaj kun li foriris la lasta vivanta memoro de la Antikvaj Tagoj de Mez-Tero.

[1] Redonita en tre reduktita formo en Apendico B ĝis la fino de la Tria Epoko (en la angla eldono).

LA UNUA LIBRO

1. Malnova Arbaro
2. Bokelboro
3. Brando-Halo
4. Bokelbora Pramo
5. Brandovina Ponto

Ĉapitro 1

LONGE ATENDITA FESTO

Kiam s-ro Bilbo Baginzo el Bag-Endo anoncis, ke li baldaŭ festos sian dekunu-unuan naskiĝdaton per festo aparte impona, okazis multe da babilado kaj ekscitiĝo en Hobiturbo.

Bilbo estis tre riĉa kaj tre stranga, kaj estis la mirindaĵo de la Provinco dum sesdek jaroj, depost lia rimarkinda malapero kaj neatendita reveno. La riĉaĵoj reportitaj de li el la vojaĝado jam fariĝis loka legendo, kaj oni ĝenerale opiniis, kion ajn diru la maljunuloj, ke la Monteto de Bag-Endo plenplenis je tuneloj farĉitaj de trezoraĵo. Kaj se tio ne sufiĉis por famigi lin, oni povis miri ankaŭ pri lia longedaŭra vigleco. La tempo pasis, sed ŝajne ĝi malmulte modifis s-ron Baginzo. Naŭdekjara li pli-malpli samis kiel kvindekjara. Naŭdek-naŭjaran oni komencis nomi lin *bone* konservita, sed neŝanĝita estintus pli trafa. Troviĝis iuj, kiuj skuis sian kapon kaj opiniis, ke tio estas troabundo; ŝajnis maljuste, ke iu posedu (verŝajne) eternan junecon samtempe kun (laŭdire) neelĉerpebla riĉaĵo.

— Tio estas pagota, — oni diris. — Estas nenature, kaj sekvos ĝenegoj pro tio!

Sed ĝis nun la ĝenegoj ne alvenis, kaj pro tio, ke s-ro Baginzo estis malavara pri sia mono, la plimultaj personoj volonte pardonis al li liajn strangaĵojn kaj lian feliĉan sorton. Li ankoraŭ vizitadis siajn parencojn (escepte, kompreneble, Retikul-Baginzojn), kaj li havis multajn dediĉitajn admirantojn inter hobitoj en malriĉaj kaj negravaj familioj. Sed li malhavis intimajn amikojn, ĝis kelkaj el liaj pli junaj kuzoj komencis adoltiĝi.

La plej aĝa el tiuj, kaj la plej ŝatata de Bilbo, estis juna Frodo Baginzo. Kiam Bilbo iĝis naŭdek-naŭjara, li adoptis Frodon kiel sian heredonton kaj loĝigis lin en Bag-Endo; kaj la esperoj de Retikul-Baginzoj definitive fiaskis. Bilbo kaj Frodo hazarde havis la saman naskiĝdaton, la 22an de septembro. "Vi prefere venu loĝi ĉi tie, Frodo, junulo, — diris iun tagon Bilbo, — kaj tiam ni povos komforte festi

kune nian naskiĝdaton". Tiutempe Frodo estis ankoraŭ en sia *intero*, kiel la hobitoj nomas la senrespondecajn dudekajn jarojn inter la infanaĝo kaj la adoltiĝo je tridek tri.

Pasis dek du pluaj jaroj. Ĉiujare la Baginzoj okazigis en Bag-Endo tre viglan kunigitan naskiĝfeston; sed nun estis komprenite, ke io vere elstara estas planata por tiu aŭtuno. Bilbo estiĝos *dekunu-unua*, 111, cifero iom interesa, kaj tre respektinda aĝo de hobito (ĉar Maljuna Tjuko mem atingis nur 130); kaj Frodo estiĝos *tridek tri*, 33, grava cifero: la dato de lia "adoltiĝo".

Langoj komencis klaki en Hobiturbo kaj Apudakvo; kaj onidiroj pri la okazontaĵo disvastiĝis tra la tuta Provinco. La historio kaj karaktero de s-ro Bilbo Baginzo fariĝis denove la ĉefa konversacia temo; kaj la gemaljunuloj subite trovis, ke iliaj rememoroj estas tre bonvenaj.

Neniun oni pli atente aŭskultis ol la maljunan Ham Vato, konatan ĝenerale kiel la Avulo. Li paroladis ĉe *L' Arbusto Hedera*, taverneto sur la Apudakva vojo; kaj li parolis iom aŭtoritate, ĉar li prizorgis la ĝardenon ĉe Bag-Endo dum kvardek jaroj, helpis maljunan Holmanon en tiu sama posteno pli frue. Nun, kiam li mem estiĝis maljuna kaj iom rigidartika, la laboron plejparte plenumis lia plej juna filo Sam Vato. La patro kaj filo ambaŭ tre amike interrilatis kun Bilbo kaj Frodo. Ili loĝis sur la Monteto mem, en Numero 3 de Bagŝuta Vico, malsupre de Bag-Endo.

— Tre agrabla rafinita ĝentilhobito estas s-ro Bilbo, kiel mi ĉiam diris, — la Avulo deklaris. Tute vere, ĉar Bilbo ĉiam tre ĝentilumis al li, nomante lin Majstro Hamfasto, kaj konstante konsultante lin pri la kreskigo de legomoj — kiam temis pri "radikoj", precipe terpomoj, la Avulo estis rekonata de ĉiuj en la najbaraĵo (inkluzive de li mem) kiel la ĉefa aŭtoritato.

— Sed kio pri tiu Frodo, kiu loĝas ĉe li? — demandis Maljuna Nokso de Apudakvo. — Baginzo estas lia nomo, sed li estas pli ol duone Brandoboko, oni diras. Mi ne komprenas, kial iu ajn Baginzo de Hobiturbo serĉis edzinon tie malproksime en Boklando, kie la uloj estas tiel nenormalaj.

— Kaj ne mirinde, ke ili nenormalas, — enŝovis Paĉjo Dupiedo (najbaro de l' Avulo), — dum ili vivas malĝustaborde de l' Rivero Brandovino, precize kontraŭ la Malnova Arbarego. Tio estas loko malhela kaj malbona, se duono de la rakontoj veras.

— Vi pravas, Paĉjo, — diris la Avulo. — Brandobokoj fakte ne

loĝas *en* la Malnova Arbarego; sed ili estas nenormala popolo, ŝajnas. Ili klaŭnadas per boatoj sur tiu granda rivero — kaj tio ne estas natura. Ne tre mirinde, ke devenis el tio ĝenoj, laŭ mi. Ĉu tiel aŭ ne, s-ro Frodo estas tiel agrabla juna hobito, kiel oni volus renkonti. Tre simila al s-ro Bilbo, kaj ne nur laŭaspekte. Finfine, lia patro Baginzis. Deca, respektinda hobito estis s-ro Drogo Baginzo; ne multe klaĉindis, ĝis li dronis.

— Dronis? — diris pluraj voĉoj. Ili jam pli frue aŭdis tiun kaj aliajn pli malhelajn onidirojn, kompreneble; sed hobitoj amegas familiajn historiojn, kaj ili pretis ĝin aŭdi denove.

— Nu, tiel oni diras, — diris la Avulo. — Vidu: s-ro Drogo edzinigis kompatindan f-inon Primola Brandoboko. Ŝi estis kuzino de nia s-ro Bilbo flanke de l' patrino (ŝia patrino estis la plej juna el la filinoj de Maljuna Tjuko); kaj s-ro Drogo estis lia duagrada kuzo. Do s-ro Frodo estas lia nevo unuagrada *kaj* duagrada, je unu forŝtupo ambaŭflanke, kiel oni diras, se vi komprenas min. Kaj s-ro Drogo loĝis en Brando-Halo ĉe sia bopatro, maljuna Mastro Gorbadoko, kion li ofte faris post sia geedziĝo (ĉar li frandis manĝaĵojn, kaj maljuna Gorbadoko servigis al si en grandaj kvantoj); kaj li iris *boate* sur la Brandovina Rivero; kaj li kaj la edzino dronis, kaj kompatinda s-ro Frodo estis nur infano, finfine.

— Mi aŭdis, ke ili suriris la akvon en la lunlumo post vespermanĝo, — diris Maljuna Nokso, — kaj la pezo de Drogo subakvigis la boaton.

— Kaj aŭdis *mi*, ke ŝi puŝis lin, kaj li trenis ŝin post si, — diris Ŝablomano, la muelisto de Hobiturbo.

— Vi ne devus ripeti ĉion aŭdatan, Sablomano, — diris la Avulo, kiu ne tre ŝatis la mueliston. — Ne konvenas paroli pri puŝo kaj treno. Boatoj jam sufiĉe danĝeras al tiuj, kiuj sidas senmove, sen plia serĉado por la kaŭzo de akcidento. Ĉiuokaze: jen tiu s-ro Frodo restis orfigita kaj senrimeda, kiel oni povas diri, inter tiuj nenormalaj boklandanoj, edukata sensisteme en Brando-Halo. Vera kuniklejo, laŭ la raportoj. Maljuna Mastro Gorbadoko neniam havis malpli ol ducenton da parencoj en la loko. S-ro Bilbo neniam agis pli bonkore, ol kiam li revenigis la knabon por vivi inter decaj personoj.

— Sed laŭ mia opinio tio estis malagrabla bato al tiuj Retikul-Baginzoj. Ili supozis, ke ili ricevos Bag-Endon, tiutempe, kiam li foriris kaj oni supozis lin morta. Kaj poste li revenas kaj ordonas, ke ili foriru; kaj li daŭre vivas, vivadas, kaj neniam aspektas pli aĝa je unu

tago, benon al li! Kaj subite li aperigas heredonton, kaj aranĝas korekte pri la dokumentoj. La Retikul-Baginzoj jam neniam vidos la internon de Bag-Endo, aŭ tion ni esperu.

— Konsiderinda monsumo estas tie forfaldita, mi aŭdis, — diris fremdulo, vizitanto priafera el Mult-Fosejo en la Okcidenta Kvarono. — La tuta supro de via monteto estas plena je tuneloj ŝtopitaj de kestoj da oro kaj arĝento, *kaj* juveloj, laŭ la famo.

— Do vi aŭdis pli, ol mi povas atesti, — respondis la Avulo. — Pri *juveloj* mi scias nenion. S-ro Bilbo malavaras pri sia mono, kaj ŝajne ĝi neniel mankas; sed mi scias nenion pri tunelfosado. Mi vidis s-ron Bilbo kiam li revenis, pli-malpli antaŭ sesdek jaroj, kiam mi estis knabo. Ne longe mi estis metilernanto de maljuna Holmano (li estis kuzo de mia paĉjo), sed li venigis min al Bag-Endo por kunlabori malhelpante, ke oni tretadu kaj vagadu en la tuta ĝardeno dum okazis la vendo. Kaj meze de ĉio ĉi s-ro Bilbo venas supren laŭ la Monteto kun poneo kaj kelkaj sakegoj kaj duo da kestoj. Mi ne dubas, ke ili plejparte estis plenaj je trezoro akirita en fremdaj lokoj, kie troviĝas montoj da oro, oni diras; sed ne estis sufiĉe por plenigi tunelojn. Sed mia filo Sam certe scias pli pri tio. Li konstante eniras-eliras Bag-Endon. Fervorega pri rakontoj el la malnova tempo li estas, kaj li aŭskultas ĉiujn historiojn de s-ro Bilbo. S-ro Bilbo instruis al li la skribarton — sen misa intenco, vidu, kaj mi esperas, ke ne sekvos el tio misaĵoj.

"Elfoj kaj Drakoj! — mi diras al li. — Pli konvenas al vi kaj mi brasikoj kaj terpomoj. Ne enmiksiĝu en la aferojn de niaj superuloj, aŭ vi troviĝos en kaĉo tro varmega", — mi diras al li. Kaj tion mi povus diri ankaŭ al aliaj, — li aldonis, ekrigardante al la fremdulo kaj la muelisto.

Sed la Avulo ne konvinkis sian aŭdantaron. La legendo pri la riĉaĵoj de Bilbo estis jam tro firme fiksita en la mensoj de la pli juna hobitgeneracio.

— Ha, li verŝajne aldonadis al tio, kion li unue revenigis, — argumentis la muelisto, voĉigante komunan opinion. — Li ofte forestas de la hejmo. Kaj vidu la fremdulojn, kiuj vizitas lin: gnomoj, kiuj venas nokte, kaj tiu maljuna vagabonda prestidigitisto Gandalfo, kaj ĉiuj. Diru laŭplaĉe, Avulo, sed Bag-Endo estas loko nenormala, kaj ĝiaj uloj estas pli nenormalaj.

— Kaj diru *vi* laŭplaĉe, pri kio vi ne scias pli, ol vi scias pri boatoj, s-ro Sablomano, — ripostis la Avulo, eĉ pli ol kutime malŝatante la mueliston. — Se tio signifas esti nenormala, utilus iom pli da

nenormaleco en tiu ĉi regiono. Troviĝas kelkaj ne malproksime, kiuj ne proponus glason da biero al amiko, se ili vivus en truo havanta orajn murojn. Sed oni agas malavare ĉe Bag-Endo. Nia Sam diras, ke *ĉiuj* estos invititaj al la festo, kaj estos donacoj, vidu, donacoj por ĉiuj — en tiu ĉi monato nuna.

Tiu monato nuna estis septembro, kaj nesupereble belvetera. Unu-du tagojn poste onidiro (probable lanĉita de la scioplena Sam) estis disvastigita, ke estos artfajraĵoj — artfajraĵoj, kiaj ne estis viditaj en la Provinco jam dum preskaŭ jarcento, depost la morto de l' Maljuna Tjuko.

Pasis la tempo kaj La Tago pliproksimiĝis. Kuriozaspekta furgono ŝarĝita je kuriozaspektaj pakaĵoj ruliĝis en Hobiturbon iun vesperon kaj pene rampis la Monteton ĝis Bag-Endo. La surprizitaj hobitoj trarigardadis lamplumitajn pordojn por ĝin primiri. Ĝin veturigis fremduloj, kantante strangajn kantojn: gnomoj kun longaj barboj kaj ampleksaj kapuĉoj. Kelkaj el ili restis ĉe Bag-Endo. Fine de la dua septembra semajno alvenis tra Apudakvo el la direkto de Ponto Brandovino en plena taglumo furgono. Maljunulo sola ĝin veturigis. Li vestis altan pintforman bluan ĉapelon, longan grizan mantelon, kaj arĝentan skarpon. Li havis longan blankan barbon kaj brovojn vilajn, kiuj elstaris preter la randaĵo de lia ĉapelo. Etaj hobitidoj postkuris tiun furgonon tra la tuta Hobiturbo kaj ĝis la supro de la monteto. Ĝi enhavis kargon da artfajraĵoj, kiel ili trafe konjektis. Ĉe l' antaŭpordo de Bilbo la maljunulo komencis malŝarĝi: troviĝis grandaj faskoj da artfajraĵoj ĉiuspecaj kaj ĉiuformaj, unuope etikeditaj per granda ruĝa ꝗ kaj la elf-runo ᚹ.

Tio estis la marko de Gandalfo, la sorĉisto, kies konateco en la Provinco ŝuldiĝis ĉefe al lia lerteco pri fajroj, fumoj kaj lumoj. Lia reala okupiĝo estis multe pli malfacila kaj danĝera, sed la provincanoj nenion sciis pri tio. Por ili li estis nur unu el la "allogaĵoj" ĉe la Festo. Pro tio la ekscitiĝo de la hobitidoj. "G por Grandioza!" — ili kriis, kaj la maljunulo ridetis. Ili konis lin laŭaspekte, kvankam li nur de tempo al tempo vidiĝis en Hobiturbo kaj neniam restis longe; sed nek ili nek iu alia krom la plej aĝaj maljunuloj iam vidis unu el liaj elmontroj de artfajraĵoj — tiuj jam apartenis al legenda pasinteco.

Kiam la maljunulo, helpate de Bilbo kaj kelkaj gnomoj, finis malŝargi, Bilbo disdonis kelkajn pencojn; sed eĉ unu kolor- aŭ krakfajraĵo ne rezultiĝis, je la seniluziiĝo de la alrigardantoj.

— Kuru for jam! — diris Gandalfo. — Vi ricevos kontentige je la ĝusta tempo. — Poste li malaperis internen kun Bilbo, kaj la pordo estis fermita. La hobitidoj vane rigardadis la pordon dum kelka tempo, kaj poste foriris, sentante, ke neniam venos la tago de la festo.

Interne de Bag-Endo, Bilbo kaj Gandalfo sidis antaŭ malfermita fenestro de ĉambreto frontanta okcidenten al la ĝardeno. La malfrua posttagmezo helis kaj trankvilis. La floroj ardis ruĝe kaj ore: antirinoj kaj heliantoj, kaj tropeoloj dissterniĝintaj ĉien sur la torfaj muroj kaj engvatantaj ĉe la rondaj fenestroj.

— Kiel bunta aspektas via ĝardeno! — diris Gandalfo.

— Jes, — diris Bilbo. — Mi vere amas ĝin, kaj la tutan karan Provincjon; sed al mi ŝajnas, ke ferio necesas al mi.

— Vi intencas realigi vian planon, do?

— Efektive. Mi definitive decidiĝis antaŭ pluraj monatoj, kaj tion mi ne ŝanĝis.

— Tre bone. Senutilas diri pluon. Fidelu al via plano — al via tuta plano, nepre — kaj mi esperas, ke tio pruviĝos la plej bona por vi kaj por ni ĉiuj.

— Espereble. Ĉiuokaze mi intencas plezuri ĵaŭdon, kaj okazigi mian etan amuzaĵon.

— Kiu ridos, mi scivolas? — diris Gandalfo, skuante sian kapon.

— Ni vidos, — diris Bilbo.

La postan tagon pliaj furgonoj alruliĝis supren laŭ la Monteto, kaj ankoraŭ pliaj furgonoj. Eble aŭdiĝis iom da grumblado pri "loka komercado", sed en tiu sama semajno komencis elverŝiĝi el Bag-Endo mendoj por ĉiaj proviantoj, produktaĵoj aŭ luksaĵoj, havigeblaj en Hobiturbo aŭ Apudakvo aŭ ie ajn en la najbaraĵo. La hobitoj entuziasmiĝis; kaj ili komencis forstreki la tagojn sur kalendaroj; kaj ili senpacience atendis la poŝtalvenon, esperante ricevi invitojn.

Postnelonge la invitoj komencis disverŝiĝi, kaj la hobiturba poŝtoficejo estis plenŝtopita, kaj la apudakva poŝtoficejo estis inundita, kaj oni alvokis volontulajn poŝthelpantojn. Konstanta sinsekvo da ili supreniris laŭ la Monteto, portante centojn da ĝentilaj variacioj de *Dankon, mi certe venos.*

Aperis avizo sur la enirejo de Bag-Endo: ENIRO MALPERMESATA KROM FESTRILATE. Eĉ al tiuj, kiuj havis aŭ pretekstis havi festrilaton, estis malofte permesate eniri. Bilbo estis okupata skribante invitojn,

registrante respondojn, volvante donacojn, kaj prizorgante kelkajn proprajn privatajn preparojn. Ekde la alveno de Gandalfo li restis kaŝita kaj nevidebla.

Iun matenon la hobitoj vekiĝis kaj trovis, ke la granda kampo, sude de l' antaŭpordo de Bilbo, estas plenkovrita de ŝnuroj kaj stangoj por tendoj kaj pavilonoj. Speciala enirejo estis fosita en la taluso, kondukanta al la vojo, kaj tie estis konstruitaj larĝaj ŝtupoj kaj granda blanka pordo. La tri hobitfamilioj en Bagŝuta Vico, apud la kampo, estis ege interesitaj kaj ĝenerale enviataj. Maljuna Majstro Vato ĉesis eĉ ŝajnigi laboradon en sia ĝardeno.

La tendoj komencis muntiĝi. Troviĝis aparte granda pavilono, tiel enorma, ke la arbo kreskanta sur la kampo estis tute interne de ĝi, kaj staris fiere proksime al unu ekstremo, malantaŭ la ĉefa tablo. Lanternoj estis pendigitaj sur ĉiuj ĝiaj branĉoj. Eĉ pli promesoplene (laŭ hobita vidpunkto), grandega subĉiela kuirejo estis konstruita en la norda angulo de la kampo. Taĉmento de kuiristoj, el ĉiu taverno kaj manĝejo en plurmejla ĉirkaŭaĵo, alvenis por suplementi la gnomojn kaj aliajn strangulojn loĝigitajn en Bag-Endo. Ekscitiĝo atingis zeniton.

Tiam nubiĝis la vetero. Tio okazis merkredon, la antaŭvesperon de la Festo. Maltrankvilo estis premega. Poste efektive tagiĝis ĵaŭdo, la 22a de septembro. La suno leviĝis, malaperis la nuboj, flagoj estis hisitaj, kaj komenciĝis la amuzoj.

Bilbo Baginzo nomis tion *festo*, sed ĝi estis fakte unuigita vario da distraĵoj. Preskaŭ ĉiuj proksime loĝantoj estis invititaj. Tre malmultaj estis hazarde preteratentitaj, sed pro tio, ke ili ĉiuokaze alvenis, tio ne gravis. Multaj personoj el aliaj regionoj de la Provinco ankaŭ estis invititaj; kaj troviĝis eĉ kelkaj el trans la landlimo. Bilbo renkontis persone la gastojn (kaj kromulojn) ĉe la nova blanka pordo. Li faris donacojn al ĉiuj kaj la ceteraj — tiu lasta aludas tiujn, kiuj eliris laŭ malantaŭa vojo kaj denove eniris tra la pordo. Hobitoj faras donacojn al aliaj personoj okaze de l' propra naskiĝfesto. Ne tre multekostajn, kutime, kaj ne tiel superabunde, kiel en la aktuala okazo; sed tio estis sistemo ne tre malbona. Efektive, en Hobiturbo kaj Apudakvo ĉiu tago en la jaro estis ies naskiĝfesto, tiel ke ĉiu hobito en tiu regiono havis probablecon ricevi donacon almenaŭ unufoje en ĉiu semajno. Sed ili neniam tediĝis pri tio.

Je tiu ĉi okazo la donacoj estis neordinare bonkvalitaj. La hobitidoj estis tiel ekscititaj, ke ili preskaŭ forgesis pri manĝado. Troviĝis ludiloj tiaj, kiajn ili neniam antaŭe vidis, ĉiuj belaj, kaj iuj evidente

magiaj. Multaj el ili ja estis menditaj jam antaŭ unu jaro, kaj venis de la Soleca Monto kaj el Valejo, kaj estis malfalse gnom-faritaj.

Kiam ĉiuj gastoj estis bonvenigitaj kaj troviĝis finfine interne de la pordo, okazis kantoj, dancoj, muziko, ludoj, kaj, kompreneble, manĝaĵoj kaj trinkaĵoj. Tri oficialaj manĝoj estis: tagmanĝo, temanĝo, kaj vespermanĝo (aŭ lastmanĝo). Sed tagmanĝon kaj temanĝon signis ĉefe la fakto, ke tiuokaze ĉiuj gastoj estis kunsidantaj kaj kunmanĝantaj. Aliokaze temis nur, ke multaj personoj manĝas kaj trinkas — daŭre de l' dek-unua ĝis la sesa kaj duono, kiam komenciĝis la artfajraĵoj.

Pri la artfajraĵoj respondecis Gandalfo: li ne nur alportis ilin, sed li planis kaj fabrikis ilin; kaj la specialaĵoj, koheraj bildoj, kaj flugigoj de raketoj estis funkciigitaj de li. Sed okazis ankaŭ malavara disdonado de petardoj, krakiloj, dissaltaĵoj, flagriloj, torĉoj, gnomaj kandeloj, elfaj fontoj, goblenaj bojiloj kaj tondraĵoj. Ĉiuj estis superbaj. La arto de Gandalfo pliboniĝis kun la tempopaso.

Vidiĝis raketoj similaj al aro da scintilaj birdoj kantantaj per dolĉaj voĉoj. Vidiĝis verdaj arboj kun trunkoj el malhela fumo: iliaj folioj malfermiĝis kiel tuta printempo momente malfaldiĝanta, kaj iliaj brilantaj branĉoj faligis ardajn florojn sur la mirigitajn hobitojn, kaj malaperis kun dolĉa parfumo ĝuste antaŭ ol tuŝi ties suprenturnitajn vizaĝojn. Vidiĝis fontoj da papilioj, kiuj flugis ekglimante en la arbojn; vidiĝis pilastroj da koloraj fajroj, kiuj leviĝis kaj iĝis agloj, aŭ velŝipoj, aŭ falango da flugantaj cignoj; vidiĝis ruĝa tondroŝtormo kaj ŝpruco da flava pluvo; vidiĝis arbarego da arĝentaj lancoj, kiuj saltis subite en la aeron kun kriego kvazaŭ de batalanta armeo, kaj malsupreniĝis denove en la riveron kun siblo kiel de cent varmegaj serpentoj. Kaj vidiĝis ankaŭ unu lasta surprizo, honore al Bilbo, kaj ĝi tre timigis la hobitojn, kiel Gandalfo intencis. Estingiĝis la lumoj. Granda fumnubo leviĝis. Ĝi formis sin al monto de malproksime vidata, kaj komencis ardi ĉe la verto. Ĝi sputis verdajn kaj skarlatajn flamojn. Elflugis ruĝ-ora drako — ne laŭvive granda, sed terure vivsimila; el ties makzeloj venis fajro, ties okuloj rigardis kolere malsupren; aŭdiĝis blekego, kaj ĝi trifoje rapidpasis super la kapoj de la amaso. Ĉiuj ekkaŭris, kaj multaj falis vizaĝaltere. La drako preterpasis kiel rapidvagonaro, transkapiĝis, kaj krevis super Apudakvo kun surdiga eksplodo.

— Jen la signalo por vespermanĝo! — diris Bilbo. La doloro kaj timo tuj malaperis, kaj la kuŝantaj hobitoj salte leviĝis. Troviĝis

admirinda vespermanĝo por ĉiuj; por ĉiuj, nome, krom la invititoj al la speciala familia festmanĝo. Tio okazis en la granda arbohava pavilono. La invitoj limiĝis al dek du dekduoj (nombro, kiun la hobitoj nomis ankaŭ unu Groco, kvankam oni juĝis nekonvene uzi tiun vorton pri personoj); kaj la gastoj estis elektitaj el ĉiuj familioj parencaj al Bilbo kaj Frodo, kune kun kelkaj apartaj neparencaj amikoj (kiel ekzemple Gandalfo). Inkluziviĝis multaj junaj hobitoj, kaj ĉeestis laŭ permeso de l' gepatroj; ĉar hobitoj traktis nerigore siajn infanojn rilate al malfrua enlitiĝo, precipe kiam ekzistis ebleco, ke ili manĝos senkoste. La edukado de hobitidoj postulis multe da nutraĵo.

Ĉeestis multaj Baginzoj kaj Bofinoj, kaj ankaŭ multaj Tjukoj kaj Brandobokoj; ĉeestis diversaj Gruboj (parencoj de l' avino de Bilbo Baginzo), kaj diversaj Ĉuboj (ligitaj al lia avo Tjuko); kaj elektaĵo de Subfosoj, Bolĝeroj, Bresgirdeloj, Brokhusoj, Bonkorpoj, Kornblovoj kaj Fierfutoj. Kelkaj el tiuj estis nur tre malproksimaj parencoj de Bilbo, kaj iuj preskaŭ neniam antaŭe vizitis Hobiturbon, ĉar ili loĝis en malproksimegaj anguloj de l' Provinco. La Retikul-Baginzoj ne estis preteratentitaj. Odo kaj ties edzino Lobelia ĉeestis. Ili malŝatis Bilbon kaj abomenis Frodon, sed tiel imponega estis la invitilo, skribita per ora inko, ke ili sentis neeble malakcepti. Krome, ilia kuzo, Bilbo, specialiĝis pri manĝaĵoj dum multaj jaroj kaj lia tabloprezentado ĝuis altan reputacion.

Ĉiuj cent kvardek kvar gastoj atendis agrablan festmanĝon, kvankam ili iom antaŭtimis la postmanĝan paroladon de sia gastiganto (eron neeviteblan). Li emis enŝovi pecojn da tio, kion ili nomis poezio; kaj foje, post unu-du glasoj, kutimis aludi tiujn absurdajn aventurojn de sia mistera vojaĝo. La gastoj ne desapontiĝis: ili ricevis *tre* agrablan festmanĝon, fakte atentokaptan distradon: riĉan, abundan, varian kaj longedaŭran. Aĉetado de nutraĵoj preskaŭ nuliĝis en la regiono dum la posta semajno; sed pro tio, ke la provizado de Bilbo reduktis la stokojn de l' plimultaj tenejoj, keloj kaj varejoj tra mejloj ĉirkaŭe, tio ne multe gravis.

Post la manĝado (pli-malpli) okazis la Parolado. La plejparto de la ĉeestantoj, tamen jam havis humoron tolereman, je tiu ŝatinda stadio, kiun ili nomis "plenigo de l' anguloj". Ili trinketis siajn plej ŝatatajn trinkaĵojn, kaj mordetis siajn plej ŝatatajn frandaĵojn, kaj iliaj antaŭtimoj estis forgesitaj. Ili pretis aŭskulti ion ajn, kaj hurai post ĉiu interpunkcia signo.

— Miaj karaj Personoj, — komencis Bilbo, stariĝante.

"Aŭdu! Aŭdu! Aŭdu!" – ili kriis, kaj ĥore ripetadis tion, ŝajne malemaj agi laŭ la propra konsilo. Bilbo forlasis sian lokon kaj iris stari sur seĝo sub la iluminita arbo. La lumo de la lanternoj trafis lian ridetantan vizaĝon; la oraj butonoj brilis sur lia brodita veŝto. Ĉiuj povis vidi, ke li staras rekta, svingante unu manon kaj ne eligante la alian el la poŝo.

– Miaj karaj Baginzoj kaj Bofinoj, – li rekomencis; – kaj miaj karaj Tjukoj kaj Brandobokoj, kaj Gruboj, kaj Ĉuboj, kaj Subfosoj, kaj Kornblovoj, kaj Bolĝeroj, Bresgirdeloj, Bonkorpoj, Brokhusoj kaj Fierfutoj.

– FierPIEDOJ! – kriis maljuneta hobito en la fono de la pavilono. Lia nomo, kompreneble, estis Fierfuto, kaj meritite; sed liaj piedoj estis grandaj, pli ol ordinare vilaj, kaj ambaŭ kuŝis sur la tablo.

– Fierfutoj, – ripetis Bilbo. – Ankaŭ miaj bonaj Retikul-Baginzoj, kies finfinan revenon al Bag-Endo mi bonvenigas. Hodiaŭ estas mia cent dek-unua naskiĝdatreveno: mi estas dekunu-unujara hodiaŭ!

– Hura! Hura! Vivu! – ili kriis, kaj ili ĝoje pugnobatis la tablojn. Bilbo rolis bonege. Tian materialon ili ŝatis: mallongan kaj memevidentan.

– Mi esperas, ke vi ĉiuj ĝuas la feston tiom, kiom mi.

Surdigaj huraoj. Krioj de *Jes* (kaj *Ne*). Bruoj de trumpetoj kaj kornoj, fajfiloj kaj flutoj, kaj aliaj muzikaj instrumentoj. Ĉeestis, kiel dirite, multaj hobitoj junaj. Centoj da muzikaj krakiloj estis distiritaj. Multaj el tiuj surhavis la markon VALEJO; kio malmulton signifis al la plimultaj hobitoj, sed ĉiuj konsentis, ke tiuj estas mirindaj krakiloj. Ili enhavis instrumentojn, malgrandajn, sed perfekte fabrikitajn kaj sorĉtone sonantajn. Efektive, en unu angulo kelkaj el la junaj Tjukoj kaj Brandobokoj, supozante, ke Onklo Bilbo jam finis (ĉar klare li diris ĉion necesan), nun starigis ekstemporalan orkestron, kaj komencis gajan dancarion. Sinjoreto Everardo Tjuko kaj Fraŭlino Melilota Brandoboko surtabliĝis kaj kun sonoriloj en la manoj komencis danci la Printempo-rondon: dancon beletan, sed iom viglan.

Sed Bilbo ankoraŭ ne finis. Ekpreninte kornon de apuda junulo, li aŭdigis tri laŭtajn hupojn. La bruo malpliiĝis.

– Mi ne longe okupos vin, – li kriis. Huraoj el la tuta ĉeestantaro. – Mi kunvokis vin kun Celo. – Iel la maniero de lia elparolo faris impreson. Okazis preskaŭ silento, kaj unu-du el la Tjukoj ekatentis.

– Fakte, pro Tri Celoj! Unuavice, por diri al vi, ke mi treege ŝatas vin ĉiujn, kaj ke dekunu-unu jaroj estas nesufiĉe longa tempo por vivi

inter tiom da bonegaj kaj admirindaj hobitoj. — Granda eksplodo de aproboj.

— La duonon el vi mi ne konas duone tiom, kiom mi volus; kaj mi ŝatas malpli ol la duonon el vi duone tiom, kiom vi meritas. — Tio estis neatendita kaj iom malfacile komprenebla. Okazis iom da disa aplaŭdo, sed·la plimulto el ili klopodis deĉifri ĝin por konstati, ĉu temis pri komplimento.

— Duavice, por festi mian naskiĝdatrevenon. — Denove huraoj. — Mi devus diri: NIAN naskiĝdatrevenon. Ĉar kompreneble hodiaŭ estas la naskiĝdatreveno ankaŭ de mia heredonto kaj nevo, Frodo. Hodiaŭ li adoltiĝas kaj ricevas sian heredaĵon.

Iom da sporada aplaŭdo far la maljunuloj; kaj kelkaj laŭtaj krioj: "Frodo! Frodo! Brava Froĉjo!" — de la junaj. La Retikul-Baginzoj malridetis, kaj scivolis, kion signifas "ricevas sian heredaĵon".

— Kune ni sumiĝas je cent kvardek kvar jaroj. Via nombro estis elektita konvene al tiu rimarkinda sumo: Unu Groco, se licas uzi tiun esprimon.

Neniu hurao. Tio estis idiotaĵo. Multaj gastoj, kaj precipe la Retikul-Baginzoj, estis ofenditaj, certiĝante ke ili estis invititaj nur por kompletigi la postulitan nombron, kiel varoj en pakaĵo. "Unu Groco, ĉu? Esprimo triviala".

— Hodiaŭ estas ankaŭ, se mi rajtas aludi antikvan historion, la datreveno de mia alveno perbarele al Esgarodo sur la Longa Lago; kvankam tiuokaze la fakto, ke temas pri mia naskiĝtago evitis mian memoron. Mi estis tiam nur kvindek-unujara kaj naskiĝdatrevenoj ne ŝajnis tiel gravaj. La bankedo estis vere luksa, tamen, kvankam mi tre malvarmumis tiutempe, mi memoras, kaj kapablis diri nur "tre korad dadkod". Tion mi nun ripetas pli korekte: Tre koran dankon pro tio, ke vi venis al mia eta festo.

Obstina silentado. Ĉiuj timis, ke estas tuj okazonta kanto aŭ iom da poezio; kaj ili komencis enuiĝi. Kial li ne volis ĉesigi la paroladon kaj permesi, ke ili tostu je lia sano? Sed Bilbo nek kantis nek deklamis. Li paŭzis momente.

— Trie kaj laste, — li diris, — mi volas fari ANONCON. — Li elparolis tiel laŭte kaj subite tiun finan vorton, ke ĉiu, kiu ankoraŭ kapablis tion fari, rektiĝis. — Mi bedaŭras anonci, ke — kvankam, kiel mi diris, dekunu-unu jaroj estas nesufiĉe longa tempo por vivi inter vi — tio ĉi estas la FINO. Mi foriras. Mi forlasas vin NUN. ADIAŬ!

Li paŝis malsupren kaj malaperis. Vidiĝis blindiga ekbrilo da lumo, kaj ĉiuj gastoj palpebrumis. Kiam ili remalfermis siajn okulojn, Bilbo estis nenie videbla. Cent kvardek kvar miregigitaj hobitoj kliniĝis senparole malantaŭen. Maljuna Odo Fierfuto forigis siajn piedojn desur la tablo kaj stamfis. Postsekvis morta silento, ĝis subite, post pluraj profundaj enspiroj, ĉiuj Baginzoj, Bofinoj, Tjukoj, Brandobokoj, Gruboj, Ĉuboj, Subfosoj, Bolĝeroj, Bresgirdeloj, Brokhusoj, Bonkorpoj, Kornblovoj kaj Fierfutoj ekparolis samtempe.

Estis ĝenerale konsentite, ke la ŝerco estis tre misgusta, kaj pli da manĝaĵoj kaj trinkaĵoj necesis por kuraci la ŝokiĝon kaj ĝeniĝon de la gastoj. "Li frenezas. Tion mi ĉiam asertis", — estis verŝajne la plej ofta komento. Eĉ la Tjukoj (kun kelkaj esceptoj) opiniis absurda la agadon de Bilbo. Provizore la plimultaj el ili tute ne dubis, ke lia malapero estis nenio pli, ol idiota ŝerco.

Sed maljuna Rorio Brandoboko ne estis tiel certa. Nek lia aĝo nek grandega manĝo nebuligis al li la mensan viglon, kaj li diris al sia bofilino Esmeralda: "En tio ĉi troviĝas io suspektinda, mia kara! Al mi ŝajnas, ke tiu freneza Baginzo ekvojaĝas denove. Maljuna idioto. Sed kial senti ĝenon? Li ne kunportis la nutraĵon". — Li vokis laŭte al Frodo, ke tiu cirkuligu ankoraŭfoje la vinon.

Frodo estis la sola ĉeestanto, kiu diris nenion. Dum kelka tempo li sidis silente apud la malplena seĝo de Bilbo, kaj ignoris ĉiujn komentojn kaj demandojn. Li ĝuis la ŝercon, kompreneble, malgraŭ tio, ke li antaŭsciis pri ĝi. Nur malfacile li bridis sian ridadon pro la kolereta surpriziĝo de la gastoj. Sed samtempe li estis funde zorgoplena: li subite konstatis, ke li kore amas la maljunan hobiton. La plimultaj gastoj daŭre manĝis kaj trinkis kaj diskutis la nenormalaĵojn, pasintajn kaj nuntempajn, de Bilbo Baginzo; sed la Retikul-Baginzoj jam foriris kolere. Frodo ne volis plu partopreni la feston. Li ordonis, ke estu servata pli da vino; poste li stariĝis kaj eltrinkis sian propran glason, silente je la sano de Bilbo, kaj forŝteliĝis el la pavilono.

Rilate Bilbon Baginzo, eĉ dum la parolado li fingrumis en sia poŝo la oran ringon, pri kiu li sekretis dum tiom da jaroj. Depaŝante li surfingrigis ĝin, kaj li neniam plu estis vidita de iu ajn hobito en Hobiturbo.

Li remarŝis vigle al sia truo kaj staris momente, ridete aŭskultante la bruon en la pavilono kaj la sonojn de gajeco en aliaj partoj de la kampo. Poste li eniris. Li demetis siajn festvestaĵojn, faldis kaj volvis

per delikata papero sian broditan silkan veŝton kaj ĝin entirkestigis. Poste li vestis rapide kelkajn malnovajn malordajn vestaĵojn, kaj bukis ĉirkaŭ la talio ĉifitan ledan zonon. Al ĝi li pendigis mallongan glavon en taŭzita nigraleda ingo. El ŝlosita tirkesto, odoranta je kamforo, li elprenis malnovajn mantelon kaj kapuĉon. Ili estis forŝlositaj, kvazaŭ ili estus tre valoraj, tamen ili estis tiel flikitaj kaj vetermakulitaj, ke ilian originan koloron oni apenaŭ povus diveni: tio eble estis malhelverdo. Ili estis iom tro grandfasonaj por li. Tiam li eniris sian kabineton, kaj el kofrego elprenis bulon volvitan per malnovaj ŝtofoj, kaj lede binditan manuskripton, kaj ankaŭ plenŝtopitan kovertegon. La libron kaj bulon li enŝovis en la supron de peza sako tie staranta, jam preskaŭ plena. En la kovertegon li metis sian oran ringon, kaj ties delikatan ĉenon, kaj poste ĝin glufermis kaj adresis al Frodo. Unue li metis ĝin sur la kamenbreton, sed subite li reprenis ĝin kaj ĝin enpoŝigis. Tiumomente la pordo malfermiĝis kaj Gandalfo rapide envenis.

— Saluton! — diris Bilbo. — Mi scivolis, ĉu vi aperos.

— Mi ĝojas trovi vin videbla, — respondis la sorĉisto, sidiĝante sur seĝon. — Mi volis trafi vin kaj interŝanĝi kelkajn lastajn vortojn. Supozeble vi sentas, ke ĉio plenumiĝis tre kontentige kaj laŭplane?

— Jes, tiel, — diris Bilbo, — kvankam tiu ekbrilo estis surpriza; ĝi vere eksaltigis min, se ne paroli pri l' aliaj. Eta aldonaĵo viaflanke, mi supozas?

— Ĝuste. Vi saĝe tenis sekreta tiun ringon dum tiel multaj jaroj, kaj ŝajnis al mi necese havigi al viaj gastoj ion alian, kio ŝajnus klarigi vian subitan malaperon.

— Kaj fuŝus mian ŝercon. Vi estas entrudiĝema maljuna ĝenulo, — ridis Bilbo, — sed mi supozas, ke vi scias plej bone, kion fari, kiel kutime.

— Tion mi scias — kiam mi scias ion ajn. Sed mi ne tute certas pri tiu ĉi afero. Ĝi jam atingis sian finan punkton. Vi ĝuis vian ŝercon, timigis aŭ ofendis la plimulton el viaj parencoj, kaj provizis al la Provinco paroltemon naŭtagan, aŭ pli probable naŭdek-naŭtagan. Ĉu vi intencas ion pli?

— Jes, fakte. Mi sentas bezonon ferii, tre longe ferii, kiel mi jam pli frue diris al vi. Probable permanente: mi ne atendas, ke mi revenos. Efektive, mi ne intencas reveni, kaj mi faris ĉiujn necesajn aranĝojn. Mi estas maljuna, Gandalfo. Tia mi ne aspektas, sed tia mi komencas senti min en mia plej intima memo. "Bone-konservita", ĉu

vere! — li tranazis. — Eĥ, mi sentas min tute maldika, kvazaŭ *eltirita*, se vi scias, kion mi volas esprimi: kiel butero, kiun oni skrapis sur tro multe da pano. Tio ne povas esti ĝusta. Mi bezonas alternativon, aŭ ion.

Gandalfo rigardis lin scivoleme kaj intense.

— Ne, tio ne ŝajnas ĝusta, — li diris penseme. — Ne, finfine mi opinias, ke via plano probable estas plej bona.

— Nu, mi ĉiuokaze decidiĝis. Mi deziras vidi montojn denove, Gandalfo — *montojn*; kaj poste trovi lokon, kie mi povu *ripozi*. Trankvile kaj kviete, sen amaso da gvatantaj parencoj, sen sinsekvo de vizitantaĉoj pendantaj sur la sonorilo. Eble mi trovos lokon, kie mi povos finverki mian libron. Mi elpensis por ĝi tre taŭgan finon: *kaj ĉiam poste li vivis feliĉe ĝis la fino de siaj tagoj.*

Gandalfo ridis.

— Mi esperas, ke li tion faros. Sed legos la libron neniu, negrave kiel ĝi finiĝos.

— Ho, eble oni legos, en venontaj jaroj. Frodo jam legis iom, ĝis tie, kien ĝi alvenis. Vi okulumos al Frodo, ĉu ne?

— Jes, nepre — duokulumos, tiel ofte, kiel eblos al mi.

— Li akompanus min, kompreneble, se mi tion petus. Fakte, li unufoje proponis tion, tuj antaŭ la festo. Sed tion li ne vere volas, nuntempe. Mi deziras revidi la sovaĝejon antaŭ ol morti, kaj la montaron; sed li ankoraŭ enamiĝis al la Provinco, al arbaroj kaj kampoj kaj etaj riveroj. Li devus senti sin komforta ĉi tie. Mi lasas ĉion al li, kompreneble, krom kelkaj bagatelaĵoj. Mi esperas, ke li estos feliĉa, kiam li kutimiĝos vivi sola. Estas jam tempo, ke li estu la propra mastro.

— Ĉion? — diris Gandalfo. — Ankaŭ la ringon? Vi konsentis pri tio, memoru.

— Nu...mm...jes, supozeble, — balbutis Bilbo.

— Kie ĝi estas?

— En koverto, se vi devas scii, — diris Bilbo senpacience. — Tie, sur la kamenbreto. Nu, ne! Jen ĝi en mia poŝo! — Li hezitis. — Ĉu ne strange? — Li diris mallaŭte al si. — Jes, finfine, kial ne? Kial ĝi ne restu tie?

Gandalfo denove rigardis intense Bilbon, kaj en liaj okuloj vidiĝis ekbrilo.

— Al mi ŝajnas, Bilbo, — li diris kviete, — pli bone postlasi ĝin. Ĉu vi ne volas?

— Nu jes — kaj ne. Nun, kiam venis la momento, al mi ne plaĉas

disiĝi de ĝi, necesas diri. Kaj mi vere ne komprenas, kial tio necesu. Kial vi deziras tion? — li demandis, kaj strange ŝanĝiĝis lia voĉo. Ĝi estis akra pro suspektemo kaj kolereto. — Vi ĉiam turmentas min pri mia ringo; sed vi neniam ĝenis min pri la ceteraj aĵoj, kiujn mi akiris dum mia vojaĝo.

— Ne, sed mi devis turmenti vin, — diris Gandalfo. — Mi deziris la veron. Tio estis grava. Magiaj ringoj estas — nu, magiaj; kaj ili estas raraj kaj strangaj. Mi interesiĝis profesie pri via ringo, vi povas diri; kaj mi daŭre interesiĝas. Mi ŝatus scii, kie ĝi estas, se vi denove ekvagados. Mi krome pensas, ke *vi* jam posedas ĝin sufiĉe longe. Vi ne plu bezonos ĝin, Bilbo, krom se mi tre eraras.

Bilbo ruĝiĝis, kaj en liaj okuloj estis kolera lumo. Lia bonkora vizaĝo malmoliĝis.

— Kial ne? — li kriis. — Kaj cetere, kiel tio vin koncernas, kiel mi disponigas miajn proprajn posedaĵojn? Ĝi estas mia. Mi ja trovis ĝin. Ĝi alvenis min.

— Jes, jes, — diris Gandalfo. — Sed ne necesas koleriĝi.

— Se mi koleriĝas, pri tio kulpas vi, — diris Bilbo. — Ĝi apartenas al mi, mi asertas. Mia propra. Mia trezorego. Jes, mia trezorego.

La vizaĝo de l' sorĉisto restis seriozmiena kaj atentema, kaj nur ekflagro en liaj profundaj okuloj atestis, ke li estas surprizita kaj fakte timigita.

— Tiel nomis ĝin jam pli frue iu, — li diris, — sed ne vi.

— Sed mi tion diras nun. Kaj kial ne? Eĉ se Golumo iam diris la samon. Ĝi ne plu estas lia, sed mia. Kaj mi konservos ĝin, mi diras.

Gandalfo stariĝis. Li parolis severe.

— Vi agos stulte, se vi tion faros, Bilbo, — li diris, — tion vi igas pli klara per ĉiu dirita vorto. Ĝi multe tro obsedas vin. Liberiĝu de ĝi! Kaj poste vi povos mem iri, kaj esti libera.

— Mi agos laŭ mia elekto, kaj iros laŭ mia plaĉo, — diris Bilbo obstine.

— Trankviliĝu, mia kara hobito! — diris Gandalfo. — Dum via tuta longa vivo ni estas amikoj, kaj vi ŝuldas al mi ion. Vidu! Faru laŭpromese; rezignu pri ĝi!

— Nu, se vi mem deziras mian ringon, diru tion! — kriis Bilbo. — Sed vi ne ricevos ĝin. Mi ne fordonos mian trezoregon. Mi diras tion al vi. — Lia mano vagis ĝis la tenilo de lia glaveto.

La okuloj de Gandalfo ekfulmis.

— Baldaŭ estos mia vico koleriĝi, — li diris. — Se vi tion diros

denove, tio okazos. Tiam vi vidos Gandalfon la Grizan senmantelita. — Li faris unu paŝon al la hobito kaj li ŝajnis kreski alta kaj minaca; lia ombro plenigis la ĉambreton. Bilbo retropaŝis ĝis la muro, peze spirante, dum lia mano alkroĉiĝis al lia poŝo. Ili staris dum kelka tempo frontante unu alian, kaj la aero en la ĉambro elektris. La okuloj de Gandalfo restis turnitaj malsupren al la hobito. Malrapide ties manoj malstreĉiĝis, kaj li komencis tremi.

— Mi ne scias, kio okazis al vi, Gandalfo, — li diris. — Vi neniam antaŭe estis tia. Pri kio temas? Ĝi ja estas mia, ĉu ne? Mi ĝin trovis. Kaj Golumo estus mortiginta min, se mi ĝin ne retenintus. Mi ne estas ŝtelinto, kion ajn li diris.

— Mi neniam nomis vin ŝtelinto, — Gandalfo respondis. — Kaj ankaŭ mi ne estas tio. Mi ne klopodas prirabi vin, sed volas vin helpi. Mi volas, ke vi fidu min, kiel vi kutimis antaŭe.

Li sin forturnis, kaj la ombro forpasis. Li ŝajnis ŝrumpi denove je maljuna grizulo, kurbiĝinta kaj zorgoplena. Bilbo pasigis sian manon trans la okulojn.

— Mi petas pardonon, — li diris. — Sed mi sentas min tiel stranga. Kaj tamen estus iasence malŝarĝiĝo, ne esti plu ĝenata pri ĝi. Lastatempe ĝi pli kaj pli okupis mian menson. Kelkfoje ĝi sentiĝis kvazaŭ okulo min rigardanta. Kaj mi senĉese volas ĝin surfingrigi kaj malaperi, ĉu vi komprenas; aŭ scivolas, ĉu ĝi estas sekura, kaj ĝin elpoŝigas por certiĝi pri tio. Mi provis ĝin forŝlosi, sed mi trovis, ke mi ne povas esti trankvila, se ĝi ne estas en mia poŝo. Mi ne scias la kialon. Kaj ŝajne mi ne kapablas decidiĝi.

— Do fidu min, — diris Gandalfo. — Mi tute decidiĝis. Foriru kaj lasu ĝin malantaŭe. Ĉesu posedi ĝin. Donu ĝin al Frodo, kaj mi gardos lin.

Bilbo staris momente, streĉita kaj sendecida. Poste li suspiris.

— Bone, — li diris nefacile. — Mi tion faros. — Tiam li ŝultrotiris, kaj ridetis iom sinkompate. — Finfine, pri kio temis ĉi festafero, vere: fordoni multajn naskiĝdonacojn, kaj tiamaniere plifaciligi ĝian samtempan fordonon. En la fino ĝi tion ne plifaciligis, sed estus domaĝe malŝpari ĉiujn miajn preparojn. Tio tute fuŝus la ŝercon.

— Efektive, tio forigus la solan pravigon, kiun mi iam ajn rimarkis pri la afero, — diris Gandalfo.

— Tre bone, — diris Bilbo, — ĝi transiras al Frodo kun la cetero. — Li profunde enspiris. — Kaj nun mi nepre devas ekiri, aŭ iu alia trovos min. Mi jam adiaŭis, kaj mi ne tolerus refari tion.

Li levis sian sakon kaj moviĝis al la pordo.

— La ringo ankoraŭ troviĝas en via poŝo, — diris la sorĉisto.

— Nu, vere! — ekkriis Bilbo. — Kaj mia testamento kaj ĉiuj ceteraj dokumentoj. Prefere vi prenu ĝin kaj liveru ĝin mianome. Tiel estos plej sekure.

— Ne, la ringon ne donu al mi, — diris Gandalfo. — Metu ĝin sur la kamenbreton. Tie ĝi estos sufiĉe sekura, ĝis venos Frodo. Mi atendos lin.

Bilbo elprenis la kovertegon, sed ĝuste kiam li estis metonta ĝin apud la horloĝon, lia mano retrosaltis, kaj la pakaĵo falis sur la plankon. Antaŭ ol li povis repreni ĝin, la sorĉisto kliniĝis kaj ĝin kaptis kaj metis ĝin sur ĝian lokon. Kolerspasmo trapasis rapide la vizaĝon de l' hobito denove. Subite tion anstataŭis mieno de malŝarĝiĝo kaj rido.

— Nu, farite, — li diris. — Nun mi ekalas!

Ili iris en la vestiblon. Bilbo elektis sian plej ŝatatan bastonon el la tenujo; poste li fajfis. Tri gnomoj venis el diversaj ĉambroj, kie ili estis laborintaj.

— Ĉu ĉio preta? — demandis Bilbo. — Ĉio pakita kaj etikedita?

— Ĉio, — ili respondis.

— Nu, ni komencu do! — Li elpaŝis tra la antaŭpordo.

La nokto estis bela, kaj la nigran ĉielon trapunktis steloj. Li suprenrigardis, snufante la aeron.

— Kiel agrable! Kiel agrable denove ekiri laŭ la Vojo kun gnomoj! Jen pri kio mi vere sopiris, jam de jaroj! Adiaŭ! — li diris, rigardante sian antaŭan hejmon kaj riverencante al la pordo. — Adiaŭ, Gandalfo!

— Adiaŭ provizore, Bilbo. Prizorgu vin! Vi estas sufiĉe aĝa, kaj eble sufiĉe saĝa.

— Prizorgi! Mi ne zorgas. Ne ĝenu vin pri mi! Mi estas nun tiel feliĉa, kiel iam ajn, kaj tio estas grandakvante. Sed venis la tempo. Mi estas finfine trudpelata, — li aldonis, kaj poste per murmura voĉo, kvazaŭ al si mem, li kantis mallaŭte en la mallumo:

La Vojo ĉiam plu pilgrimas
ekde la pordo de l' komenco.
La Vojo jam tre malproksimas,
kaj mi ĝin sekvos, laŭ intenco,
per ritma viglo de l' paŝadoj,
ĝis en vojegon ĝi devias
ĉe l' renkontiĝ' de multaj padoj.
Kaj poste kien? Mi ne scias.

Li paŭzis, momente silenta. Tiam sen plua vorto li sin turnis for de la lumoj kaj voĉoj en la kampoj kaj tendoj, kaj sekvate de siaj tri kunuloj eniris sian ĝardenon, kaj malsuprentrotis laŭ la longa dekliva pado. Li transsaltis malaltan lokon en la heĝo ĉe la subo, kaj eniris la herbokampojn, forpasante en la nokton kiel ventsiblo en la razeno.

Gandalfo restis kelkan tempon, rigardante post li en la mallumon.

— Adiaŭ, kara mia Bilbo — ĝis nia venonta renkontiĝo! — li diris mallaŭte kaj reeniris la domon.

Baldaŭ post tio envenis Frodo, kaj trovis lin sidanta en mallumo, profunde pensanta.

— Ĉu li foriris? — li demandis.

— Jes, — respondis Gandalfo. — Li finfine foriris.

— Mi volus — tio estas, mi esperis ĝis ĉi-vespere, ke tio estu nura ŝerco, — diris Frodo. — Sed mi sciis en mia koro, ke li vere intencas iri. Li ĉiam kutimis ŝerci pri seriozaj aferoj. Mi volis reveni pli frue, nur por vidi lin ekiri.

— Ŝajnas al mi, vere, ke li preferis kviete forŝteliri en la fino, — diris Gandalfo. — Ne estu tro ĝenata. Al li estos bone — jam. Li postlasis por vi pakaĵon. Jen ĝi!

Frodo prenis la kovertegon desur la kamenbreto, kaj ekrigardis ĝin, sed ne malfermis.

— Vi trovos en ĝi lian testamenton kaj ĉiujn ceterajn dokumentojn, mi opinias, — diris la sorĉisto. — Vi mastras nun en Bag-Endo. Kaj krome, mi supozas, vi trovos la oran ringon.

— La ringon! — ekkriis Frodo. — Ĉu li postlasis tion al mi? Mi scivolas, kial. Nu, ĝi eble utilos.

— Eble, eble ne, — diris Gandalfo. — Mi ne utiligus ĝin, se temus pri mi. Sed tenu ĝin sekreta, kaj tenu ĝin sekura! Nun mi iras dormi.

Kiel mastro de Bag-Endo, Frodo opiniis sia malĝoja devo adiaŭi la gastojn. Onidiroj pri strangaj okazintaĵoj jam disvastiĝis tra la tuta kampo, sed Frodo rifuzis diri ion, krom *sendube ĉio klariĝos matene*. Ĉirkaŭ noktomezo alvenis kaleŝoj por la gravuloj. Unu post unu ili forruliĝis, plenaj je sataj sed tre malkontentaj hobitoj. Ĝardenistoj venis laŭkontrakte kaj en puŝoĉaroj forigis tiujn, kiuj senintence postrestis.

Malrapide pasis la nokto. La suno leviĝis. La hobitoj leviĝis iom pli malfrue. Daŭris la mateno. Oni komencis (laŭmende) forigi la

pavilonojn, tablojn, seĝojn, kulerojn kaj tranĉilojn, botelojn kaj pladojn, lanternojn, florarbustojn en ujoj, panerojn kaj krakilpaperon, forgesitajn mansakojn, gantojn, poŝtukojn kaj la nemanĝitan nutraĵon (eron tre malgrandan). Poste venis kvanto da aliaj uloj (senmende): Baginzoj kaj Bofinoj, kaj Bolĝeroj, kaj Tjukoj, kaj aliaj gastoj, kiuj loĝis aŭ tranoktis proksime. Je tagmezo, kiam eĉ la plejmanĝintoj denove funkciis, troviĝis granda amaso ĉe Bag-Endo, seninvita, sed ne neatendita.

Frodo atendis sur la sojlo, ridetanta, sed iom lac- kaj zorg-aspekta. Li bonvenigis ĉiujn vizitantojn, sed havis por diri ne multe pli ol antaŭe. Lia respondo al ĉiuj demandoj estis simple tio:

— S-ro Bilbo Baginzo foriris; laŭ mia scio, senrevene.

Kelkajn el la vizitantoj li invitis en la domon, ĉar Bilbo postlasis por ili mesaĝojn.

Interne, en la vestiblo, amasiĝis granda sortimento da pakaĵoj, pakaĵetoj kaj etaj mebloj. Al ĉiu ero estis ligita etikedo. Troviĝis pluraj etikedoj de jena speco:

Al ADELARDO TJUKO, kiel PROPRA POSEDAĴO, de Bilbo; sur pluvombrelo. Adelardo estis forportinta multajn ombrelojn senetikedajn.

Al DORA BAGINZO memore pri LONGA korespondado, kun amo de Bilbo; sur granda paperkorbo. Dora estis fratino de Drogo kaj la plejaĝa vivanta parencino de Bilbo kaj Frodo; ŝi estis naŭdek-naŭ-jara, kaj skribis rismojn da bonaj konsiloj dum pli ol duonjarcento.

Al MILO SUBFOSO, esperante ke ĝi estos utila, de B. B.; sur oraj plumo kaj inkujo. Milo neniam respondis al leteroj.

Por uzado de ANĜELIKA, de Onklo Bilbo; sur ronda konveksa spegulo. Ŝi estis Baginzo juna, kaj tro evidente opiniis belforma sian vizaĝon.

Por la kolekto de HUGO BRESGIRDELO, de kontribuinto; sur (malplena) librobretaro. Hugo estis fervora prunteprenanto de libroj, kaj pli ol kutime nefidinda pri la redono.

Al LOBELIA RETIKUL-BAGINZO, kiel DONACO; sur skatolo da kuleroj arĝentaj. Bilbo opiniis, ke ŝi akiris sufiĉe multnombre liajn kulerojn, dum li antaŭe vojaĝis. Lobelia tre bone sciis tion. Kiam ŝi alvenis pli malfrue dum la tago, ŝi tuj kaptis la nuancon, sed ankaŭ la kulerojn ŝi prenis.

Tio estas nur eta elektaĵo el la amasigitaj donacoj. La loĝejo de Bilbo iomete malordiĝis pro posedaĵoj dum lia longa vivo. Hobitotruoj

tendencas malordiĝi: por kio grandparte respondecis la kutimo doni tiom da naskiĝfestaj donacoj. La naskiĝfestaj donacoj, kompreneble, ne ĉiam estis *novaj*; ekzistis unu-du malnovaj *madomoj*, kies utiligon oni ne plu memoris, kiuj ĉirkaŭiris la tutan distrikton; sed Bilbo kutimis doni donacojn novajn kaj reteni la ricevitajn. La malnova truo nun estis iomete ordigita.

Ĉiu el la diversaj disiĝdonacoj havis etikedon, persone skribitan de Bilbo, kaj pluraj estis trafaj aŭ ŝercaj. Sed kompreneble la plimultaj estis donacitaj tien, kie ili estus dezirataj kaj bonvenaj. La pli malriĉaj hobitoj, kaj precipe tiuj en Bagŝuta Vico, bone profitis. Maljuna Majstro Vato ricevis du sakojn da terpomoj, novan fosilon, lanan veŝton, kaj botelon da linimento por artikoj doloraj. Maljuna Rorio Brandoboko, kompense al multe da gastigado, ricevis dekduon da boteloj de Malnova Vinberejo: forta ruĝa vino el Sud-kvarono, kaj jam tute matura, ĉar ĝin enkeligis la patro de Bilbo. Rorio komplete pardonis Bilbon, kaj votis lin bonegulo post la unua botelo.

Restis al Frodo sufiĉe da ĉio. Kaj, kompreneble, ĉiuj ĉefaj valoraĵoj, kiel ankaŭ la libroj, pentraĵoj kaj pli ol sufiĉe da mebloj, restis lia posedaĵo. Troviĝis tamen neniu ekvido aŭ mencio pri mono aŭ juvelaro: eĉ unu monero aŭ vitra globeto ne estis fordonacita.

Frodo pasigis tre ĝenatan posttagmezon. Falsa onidiro, ke la tuta domenhavo estas senpage disdonata, disvastiĝis kiel fulmo; kaj postnelonge la loko estis plenŝtopita de uloj, kiuj havis neniun rajton tie, sed kiuj ne estis forbareblaj. Etikedoj estis detorditaj kaj miksitaj, kaj kvereloj eksplodis. Iuj klopodis aranĝi interŝanĝojn kaj komercadojn en la vestiblo; kaj aliaj provis forporti malgrandajn erojn al ili ne adresitajn, aŭ ion ajn, kiu ŝajnis nedezirata aŭ negardata. La vojon al la ĝardenpordo ŝtopis ĉarumoj kaj ĉaretoj.

Meze de la tumulto alvenis la Retikul-Baginzoj. Frodo provizore estis retiriĝinta kaj lasis sian amikon Gaja Brandoboko por kontroli la okazaĵojn. Kiam Odo laŭte postulis renkonti Frodon, Gaja riverencis ĝentile.

— Li fartas ne tute bone, — li diris. — Li ripozas.

— Sin kaŝas, diru prefere, — diris Lobelia. — Ĉiuokaze ni volas renkonti lin kaj intencas renkonti lin. Jam iru diri tion al li!

Gaja lasis ilin iom longe en la vestiblo, kaj ili havis sufiĉan tempon por trovi sian disiĝdonacon da kuleroj. Tio ne pliheligis ilian humoron. Finfine oni kondukis ilin en la kabineton. Frodo sidis ĉe tablo,

kun multe da paperoj antaŭ si. Li aspektis misfarta — almenaŭ rilate al Retikul-Baginzoj; sed li stariĝis, fingrumante ion en la poŝo. Sed li parolis tute ĝentile.

La Retikul-Baginzoj estis iom ofendemaj. Ili komencis, proponante al li maltaŭgajn bonprezojn (kiel inter amikoj) por diversaj valoraj kaj neetikeditaj aĵoj. Kiam Frodo respondis, ke nur tiuj aĵoj speciale indikitaj de Bilbo estas fordonacataj, ili diris, ke la tuta afero estas suspektinda.

— Nur unu afero estas klara al mi, — diris Odo, — kaj tio estas, ke vi mem bele profitas el ĉio ĉi. Mi insistas rigardi la testamenton.

Odo estus la heredinto de Bilbo, se ne okazus la adopto de Frodo. Li tre zorge tralegis la testamenton kaj snufegis. Ĝi estis, bedaŭrinde, tre klara kaj korekta (laŭ la juraj moroj de hobitoj, kiuj postulas interalie sep subskribojn per ruĝa inko de atestantoj).

— Denove malhelpate! — li diris al sia edzino. — Kaj post *sesdek* jaroj da atendado. Ĉu kuleroj? Galimatio!

Li klakigis la fingrojn sub la nazo de Frodo kaj forstamfis. Sed oni ne liberiĝis tiel facile de Lobelia. Iom poste Frodo elvenis el la kabineto por kontroli, kiel progresas la aferoj, kaj trovis ŝin ankoraŭ surloke, priserĉanta flankejojn kaj anguletojn kaj provfrapanta plankojn. Li firme akompanis ŝin eksteren, forpreninte de ŝi plurajn etajn (sed iom valorajn) aĵojn, kiuj iel enfalis ŝian pluvombrelon. Ŝi mienis kvazaŭ pene elpensanta vere detruan disiĝan komenton; sed ŝi sukcesis diri, sin turnante sur la sojlo, nur:

— Vi ĝisvivos bedaŭron, junulo! Kial ankaŭ vi ne foriris? Vi ne apartenas ĉi tie; Baginzo vi ne estas — vi — vi estas Brandoboko!

— Ĉu vi aŭdis tion, Gaja? Jen insulto, ĉu ne vere, — diris Frodo fermante post ŝi la pordon.

— Tio estis komplimento, — diris Gaja Brandoboko, — kaj sekve, kompreneble, malvera.

Poste ili trairis la tutan truon, kaj elĵetis tri junajn hobitojn (du Bofinojn kaj unu Bolĝeron), kiuj tratruis la murojn de unu el la keloj. Frodo ankaŭ luktis kun juna Sanĉo Fierfuto (nepo de Odo Fierfuto), kiu komencis elfosadi en la pli granda manĝaĵejo, kie li pensis trovi eĥon. La legendo pri l' oro de Bilbo vekis tiel scivolon kiel esperon; ĉar legenda oro (mistere akirita, se ne sendispute kontraŭleĝa) estas, kiel ĉiuj scias, posedaĵo de l' trovinto — se la serĉo ne estas interrompita.

Venkinte Sanĉon kaj lin elpuŝinte, Frodo kolapsis sur seĝon en la vestiblo.

— Jam tempo fermi la butikon, Gaja, — li diris. — Ŝlosu la antaŭpordon, kaj ne malfermu ĝin plu hodiaŭ por iu ajn, eĉ se tiu alportas ramon.

Tiam li iris revigligi sin per malfrua taso da teo. Apenaŭ li sidiĝis, jen aŭdiĝis mallaŭta frapo ĉe la antaŭpordo. "Lobelia denove, plej verŝajne, — li pensis. — Ŝi certe pripensis ion vere abomenan, kaj revenis por tion diri. Tio estas prokrastebla".

Li daŭrigis trinki sian teon. La frapo ripetiĝis, multe pli laŭte, sed li malatentis. Subite aperis ĉe la fenestro la kapo de l' sorĉisto.

— Se vi ne enlasos min, Frodo, mi eksplodigos vian pordon tra la tuta truo kaj eksteren tra l' monteto, — li diris.

— Kara mia Gandalfo! Momenteton! — kriis Frodo, kurante el la ĉambro ĝis la antaŭpordo. — Envenu! Envenu! Mi pensis, ke tio estas Lobelia.

— Do mi pardonas vin. Mi ŝin vidis antaŭ iom da tempo, veturiganta kariolon al Apudakvo kun mieno, kiu acidigus freŝan lakton.

— Ŝi jam preskaŭ acidigis min. Vere, mi preskaŭ surfingrigis la ringon de Bilbo. Mi sopiris malaperi.

— Ne faru tion! — diris Gandalfo, sidiĝante. — Volu singardi pri tiu ringo, Frodo! Fakte, parte pri ĝuste tio mi venis diri lastan vorton.

— Nu, kio pri ĝi?

— Kion vi jam scias?

— Nur tion, kion Bilbo rakontis al mi. Mi aŭdis lian rakonton: kiel li trovis ĝin, kaj kiel li uzis ĝin: dum la vojaĝo, tio estas.

— Kiun rakonton, mi scivolas, — diris Gandalfo.

— Ho, ne tiun, kiun li rakontis al la gnomoj kaj enmetis en sian libron, — diris Frodo. — Li rakontis al mi la veron baldaŭ post kiam mi enloĝiĝis ĉi tie. Li diris, ke vi turmentis lin ĝis li sciigis tion al vi, do pli bone, ke ankaŭ mi sciu. "Manku sekretoj inter ni, Frodo, — li diris, — sed ili ne disvastiĝu aliloken. Ĉiuokaze ĝi estas mia".

— Interese, — diris Gandalfo. — Nu, kion vi entute pensas pri la afero?

— Se per tio vi aludas, ke li inventis ĉion tion pri 'donaco', nu, mi opiniis pli verŝajna la malfalsan rakonton, kaj ne povis kompreni motivon por ĝin entute ŝanĝi. Tia faro estis ĉiuokaze netipe Bilba; kaj mi opiniis tion iom stranga.

— Ankaŭ mi. Sed strangaĵoj povas okazi al uloj, kiuj posedas tiajn valoraĵojn — se tiuj uzas ilin. Estu tio al vi averto, tre singardi pri ĝi. Eble ĝi havas aliajn kapablojn ol nur malaperigi vin, kiam vi tion deziras.

— Mi ne komprenas, — diris Frodo.

— Ankaŭ mi ne, — respondis la sorĉisto. — Mi nur komencis scivoli pri la ringo, precipe depost la pasinta nokto. Ne necesas ĝeniĝi. Sed se vi akceptos mian konsilon vi utiligos ĝin tre malofte, aŭ tute ne. Almenaŭ mi petegas vin ne uzi ĝin laŭ maniero, kiu kaŭzus klaĉojn aŭ vekus suspektojn. Mi diras denove: tenu ĝin sekura, kaj tenu ĝin sekreta!

— Vi parolas tre mistere! Kion vi timas?

— Mi ne certas, do mi diros nenion plu. Mi eble povos diri al vi ion, kiam mi revenos. Mi tuj foriras: do tio ĉi estas provizora adiaŭo. — Li stariĝis.

— Tuj! — kriis Frodo. — Sed mi pensis, ke vi restados dum minimume semajno. Mi antaŭĝojis pri via helpo.

— Tion mi ja intencis — sed mi estas devigita ŝanĝi mian intencon. Mi eble forestos dum kelka tempo; sed mi revenos vidi vin, tiel baldaŭ kiel mi nur povos. Atendu min, kiam vi revidos min! Mi enŝteliĝos kviete. Mi ne ofte vizitos plu la Provincon malkaŝe. Mi trovas, ke mi iĝis iom malpopulara. Oni diras, ke mi estas ĝenulo kaj perturbanto de la trankvilo. Kelkaj eĉ akuzas min, ke mi formagiis Bilbon, aŭ eĉ pli malbone. Se vi volas scii, oni supozas komploton inter vi kaj mi por akiri liajn riĉaĵojn.

— Oni! — ekkriis Frodo. — Vi celas Odon kaj Lobelian. Kiel abomeninde! Mi fordonus al ili Bag-Endon kaj ĉion ceteran, se nur mi povus rehavi Bilbon kaj foriri kun li por travagi la landon. Mi amas la Provincon. Sed ial mi komencas bedaŭri, ke ankaŭ mi ne foriris. Mi scivolas, ĉu mi iam ajn revidos lin.

— Ankaŭ mi, — diris Gandalfo. — Kaj mi scivolas pri multaj aliaj aferoj. Jam adiaŭ! Gardu vin! Atendu min, precipe en tempoj neverŝajnaj! Adiaŭ!

Frodo akompanis lin ĝis la pordo. Li flirtigis lastfoje la manon, kaj ekformarŝis surprize rapidpaŝe; sed al Frodo ŝajnis, ke la maljuna sorĉisto aspektas pli ol kutime kurbigita, preskaŭ kvazaŭ li portus pezan ŝarĝon. Vesperiĝis, kaj lia mantelita figuro rapide malaperis en la krepuskon.

Dum longa tempo Frodo ne revidis lin.

Ĉapitro 2

LA OMBRO DE LA PASINTECO

La klaĉo ne formortis post naŭ aŭ eĉ naŭdek naŭ tagoj. La dua malapero de sinjoro Bilbo Baginzo estis diskutata en Hobiturbo, kaj efektive tra la tuta Provinco, dum jaro plus unu tago, kaj oni memoris ĝin multe pli longe. Ĝi fariĝis apudfajruja rakonto por junaj hobitoj; kaj fine Freneza Baginzo, kiu kutimis malaperi en krako kaj fulmo kaj reaperi kun sakoj da juveloj kaj oro, iĝis ŝatata rolanto en legendoj kaj pluvivis longe post kiam la veraj okazintaĵoj estis forgesitaj.

Sed dume, la ĝenerala opinio en la najbaraĵo estis, ke Bilbo, kiu ĉiam estis iom fola, finfine freneziĝis komplete, kaj forkuris en la Neniejon. Tie li sendube falis en lageton aŭ riveron kaj tragike, sed ne antaŭtempe, mortis. La kulpon oni direktis plejparte al Gandalfo.

"Se nur tiu sorĉistaĉo lasos trankvila junan Frodon, eble tiu maturiĝos kaj akiros iom da hobita sagaco", — oni diris. Kaj laŭ ĉiuj videblaj signoj la sorĉisto ja lasis trankvila Frodon, kaj tiu ja maturiĝis, sed la akirado de hobita sagaco ne tre rimarkeblis. Efektive, li tuj komencis daŭrigi la reputacion de Bilbo pri nenormaleco. Li rifuzis funebri; kaj la postan jaron li aranĝis feston honore al la cent dek-dua naskiĝdatreveno de Bilbo, kiun li nomis Kvintala Festo. Sed tio estis subtakso, ĉar dudek gastoj ja estis invititaj, kaj okazis pluraj manĝoj, dum kiuj neĝadis manĝaĵoj kaj trinkaĵoj, laŭ hobita esprimo.

Kelkaj iom ŝokiĝis; sed Frodo daŭrigis la kutimon festi la Naskiĝdaton de Bilbo jaron post jaro ĝis oni kutimiĝis al tio. Li diris, ke al li ne plaĉas pensi, ke Bilbo mortis. Kiam oni demandis: "Do, kie li troviĝas?" — li ŝultrotiris.

Li vivis sola, samkiel Bilbo; sed li havis sufiĉe multajn amikojn precipe inter la pli junaj hobitoj (plejparte posteuloj de la Maljuna Tjuko), kiuj infanaĝe amis Bilbon kaj ofte vizitadis Bag-Endon. Folko Bofino kaj Fredegaro Bolĝero estis du el ili; sed liaj plej intimaj amikoj estis Peregrino Tjuko (kutime nomata Grinĉjo), kaj Gaja Brandoboko (lia reala nomo estis Gajadoko, sed tion oni malofte memoris). Frodo trapromenis la Provincon kun ili; sed pli ofte li vagis sola, kaj je

la miro de la sagaculoj li estis kelkfoje vidita malproksime de la hejmo, promenanta sur la montetoj kaj en arbaroj sub la lumo de la steloj. Gaja kaj Grinĉjo suspektis, ke tiutempe li vizitas la elfojn, kiel faris Bilbo.

Kun pasado de la tempo oni komencis rimarki, ke ankaŭ Frodo montris signojn de bona "konserviĝo": ekstere li retenis aspekton de fortika kaj energia hobito ĵus forlasinta la interon. "Kelkiuj bonŝancas", — oni diris. Sed kiam Frodo proksimiĝis al pli serioza aĝo de kvindek oni komencis opinii tion strangeta.

Frodo mem, post la unua ŝoko, trovis, ke esti la propra mastro kaj *la* sinjoro Baginzo de Bag-Endo estas iom agrable. Dum pluraj jaroj li estis tute feliĉa kaj ne multe zorgis pri la estonteco. Sed duone sen lia konscio, konstante kreskis en li bedaŭro, ke li ne akompanis Bilbon. Li trovis sin foje, precipe aŭtune, scivolanta pri la sovaĝejoj, kaj venis en liajn sonĝojn strangaj vizioj pri montoj, kiujn li neniam vidis. Li komencis diri al si: "Eble iun tagon mi mem transiros la Riveron". Al tio ĉiam respondis la alia duono de lia menso: "Ankoraŭ ne".

Daŭris tiel same, ĝis elĉerpiĝis liaj kvardekaj jaroj, kaj proksimiĝis lia kvindeka naskiĝdatreveno: kvindek estis cifero, kiun li sentis iom signifoplena (aŭ minaca); estis ĉiuokaze tiu aĝo, en kiu al Bilbo subite okazis aventuroj. Frodo eksentis sin netrankvila, kaj la malnovaj vojetoj ŝajnis tro bone konataj. Li rigardis landkartojn, kaj scivolis, kio troviĝas trans iliaj randoj: landkartoj desegnitaj en la Provinco indikis plejparte blankajn spacojn aliflanke de la landlimo. Li komencis vagi pli malproksimen kaj pli ofte sola; kaj Gaja kaj la ceteraj amikoj gvatis lin zorgoplene. Ofte oni vidis lin marŝanta kaj parolanta kun fremdaj vagabondoj, kiuj tiutempe komencis vidiĝi en la Provinco.

Aŭdiĝis onidiroj pri strangaj okazaĵoj en la ekstera mondo; kaj pro tio, ke jam de kelkaj jaroj Gandalfo ne reaperis nek sendis iun mesaĝon, Frodo kolektis ĉiujn eblajn novaĵojn. Elfojn, kiuj pli frue malofte promenis en la Provinco, oni nun vidis pasi okcidenten tra l' arbaroj vespere, pasi kaj ne reveni; sed ili skuis siajn kapojn kaj foriris kantante malĝoje al si mem. Troviĝis tamen gnomoj en nekutimaj kvantoj. La granda Okcidenta Vojo, kompreneble, trapasis la Provincon trans la Ponton Brandovino, kaj gnomoj ĉiam de tempo al tempo uzadis ĝin. Ili estis la ĉefa fonto por hobitoj de novaĵoj el malproksimaj lokoj — se ili tiujn deziris; kutime la gnomoj diris malmulton kaj

hobitoj neniom pli demandis. Sed nun Frodo ofte renkontis fremdajn gnomojn diversspecajn, venantajn el la sudaj landoj. Ili estis zorgoplenaj, kaj iuj parolis flustre pri la Malamiko kaj pri la lando Mordoro.

Tiun nomon la hobitoj konis nur en legendoj pri l' malhela pasinteco, kiel ombron fone de siaj memoroj; sed ĝi estis minaca kaj maltrankviliga. Ŝajnis, ke la malica potenco en Mornarbaro estis forpelita de la Blanka Koncilio, sed reaperis pli multnombre en la malnovaj fortikaĵoj de Mordoro. La Malhela Turo estis rekonstruita, oni diris. De tie la potenco disvastiĝadis tre larĝe kaj malproksime, kaj en la lontanaj oriento kaj sudo okazis militoj kaj kreskanta timo. Orkoj denove multiĝis en la montaro. Troloj estis aktivaj, ne plu mense malviglaj, sed ruzaj kaj armitaj per timindaj armiloj. Kaj aŭdiĝis murmuraj aludoj pri kreaĵoj eĉ pli teruraj ol tiuj, sed ili malhavis nomon.

El ĉio ĉi malmulto, kompreneble, atingis l' orelojn de ordinaraj hobitoj. Sed eĉ la plej surdaj kaj plej maleliremaj komencis aŭdi rakontojn strangajn, kaj tiuj, kies aferoj kondukis ilin ĝis la landlimoj, vidis nenormalaĵojn. Konversacio en *La Verda Drako* en Apudakvo, iun vesperon printempe de l' kvindeka jaro de Frodo, montris, ke eĉ en la komforta kerno de la Provinco aŭdiĝis famoj, kvankam la plimultaj hobitoj daŭre priridis ilin.

Sam Vato sidis en unu angulo proksime al la fajro, kaj kontraŭ li estis Ted Sablomano, filo de l' muelisto; kaj diversaj aliaj kamparaj hobitoj aŭskultis ilian interparoladon.

— Strangajn aferojn oni aŭdas nuntempe, ĉu ne vere, — diris Sam.

— Ha, — diris Ted, — aŭdas ja, se oni aŭskultas. Sed mi povas aŭdi kameno-rakontojn kaj porinfanajn historiojn hejme, se mi tion deziras.

— Sendube, — rebatis Sam, — kaj ŝajnas al mi, ke troviĝas en ili pli da vero ol vi supozas. Kiu inventis la rakontojn ĉiuokaze? Pripensu ekzemple drakojn.

— Dankon, ne, — diris Ted, — tion mi ne faros. Mi aŭdis pri ili, kiam mi estis juna, sed ne necesas kredi pri ili nun. Ekzistas nur unu Drako en Apudakvo, kaj tiu estas Verda, — li diris, kaŭzante ĝeneralan ridadon.

— Bone, — diris Sam, ridante kun la aliaj. — Sed kio pri tiuj Arbohomoj, tiuj gigantoj, kiel oni povus nomi ilin? Oni ja diras, ke unu pli

granda ol arbo estis vidita malproksime post la Nordaj Erikejoj antaŭnelonge.

— Kiu estas *oni*?

— Mia kuzo Hal inter aliaj. Li laboras por sinjoro Bofino ĉe Supramonto kaj iras al Nord-kvarono por ĉasi. Li *vidis* unu.

— Diras tion, eble. Via Hal ĉiam diradas, ke li vidis aferojn; kaj eble li vidas aferojn, kiuj ne troviĝas.

— Sed tiu estis tiel granda kiel ulmo, kaj marŝis — marŝis sep jardojn ĉiupaŝe, minimume.

— Do mi vetas, ke ne minimume. Tio, kion li vidis, *estis* ulmo, plej verŝajne.

— Sed tiu *marŝis*, mi insistas; kaj ne troviĝas eĉ unu ulmo sur la Nordaj Erikejoj.

— Sekve Hal ne povis vidi ulmon, — diris Ted.

Okazis iom da ridado kaj aplaŭdado; la aŭskultintoj ŝajnis supozi, ke Ted trafis.

— Malgraŭ ĉio, — diris Sam, — vi ne povas malagnoski, ke aliaj krom nia Halfasto vidis strangulojn transpasi la Provincon — transpasi ĝin, notu; aliaj estas resendataj ĉe la landlimoj. La Limuloj neniam antaŭe estis tiel okupataj. Kaj mi aŭdis famojn, ke la elfoj moviĝas okcidenten. Oni ja diras, ke ili iras la havenojn, malproksimen post la Blankaj Turoj.

Sam gestis per la brako malprecize: nek li nek iu ajn el ili sciis, kiom malproksima estas la maro, aliflanke de l' malnovaj turoj preter la okcidenta limo de la Provinco. Sed malnova tradicio estis, ke tie malproksime troviĝis la Grizaj Havenoj, de kiuj elfŝipoj kelkfoje ekvelis, kaj neniam revenis.

— Ili velas, velas, veladas trans la maron, ili iras okcidenten kaj forlasas nin, — diris Sam, duonĉantante la vortojn, skuante triste kaj solene la kapon. Sed Ted ridis.

— Nu, nenio nova, se vi kredas la antikvajn rakontojn. Kaj al mi ne estas klare, kiom tio koncernas min aŭ vin. Lasu ilin veli! Sed mi garantias, ke vi ne vidis ilin fari tion; nek iu ajn alia en la Provinco.

— Nu, mi ne scias, — diris Sam penseme. Li kredis, ke unu fojon li vidis elfon en la arbaro, kaj ankoraŭ esperis iam vidi aliajn. El ĉiuj legendoj, kiujn li aŭskultis dum siaj fruaj jaroj, tiuj fragmentoj de rakontoj kaj duonmemoritaj historioj pri la elfoj, kiujn la hobitoj konis, ĉiam emociis lin plej profunde. — Troviĝas iuj, eĉ en tiu ĉi loko, kiuj konas la Helulojn kaj ricevas novaĵojn pri ili, — li diris. — Jen

sinjoro Baginzo, ekzemple, por kiu mi laboras. Li diris al mi, ke ili ekvelas, kaj li konas iom pri elfoj. Kaj maljuna sinjoro Bilbo konis eĉ pli: multe mi konversaciis kun li, kiam mi estis eta knabo.

— Ho, al ambaŭ mankas klapo, — diris Ted. — Ĉiuokaze maljuna Bilbo malhavis klapon en la kapo, kaj al Frodo ekmankas. Se de tie vi ricevas viajn novaĵojn, vi neniam malhavos sensencaĵojn. Nu, amikoj, mi hejmeniras. Sanon al vi! — Li eltrinkis sian kruĉon kaj brue foriris.

Sam sidis silente kaj diris nenion pli. Multon li havis por pripensi. Ekzemple, multo estis farenda en la Bag-Enda ĝardeno, kaj morgaŭ estus tago tre okupata, se la vetero pliboniĝus. La herbo kreskis rapide. Sed la menson de Sam okupis ne nur la ĝardeno. Post kelka tempo li suspiris, stariĝis kaj eliris.

Estis frua aprilo, kaj la ĉielo jam sennubiĝis post peza pluvado. La suno subiris, kaj malvarmeta pala vespero kviete noktiĝadis. Li marŝis hejmen sub la fruaj steloj tra Hobiturbo kaj supren laŭ la Monteto, fajfante mallaŭte kaj penseme.

Ĝuste tiutempe reaperis Gandalfo post sia longa foresto. Dum tri jaroj post la Festo li restis malproksime. Poste li vizitis mallonge Frodon, kaj rigardesplorinte lin tre zorge foriris denove. Dum la postaj unu-du jaroj li reaperis relative ofte, alvenante neatendite post la krepusko, kaj forirante senaverte antaŭ la sunleviĝo. Li rifuzis diskuti siajn proprajn aferojn kaj vojaĝojn kaj ŝajnis interesiĝi ĉefe pri etaj informoj rilate la sanon kaj agadon de Frodo.

Tiam subite ĉesis liaj vizitoj. Jam pasis pli ol naŭ jaroj de kiam Frodo vidis lin aŭ aŭdis pri li, kaj li komencis supozi, ke la sorĉisto neniam revenos kaj rezignis interesiĝi pri hobitoj. Sed tiun vesperon, dum Sam marŝis hejmen, kaj krepusko noktiĝis, aŭdiĝis sur la kabineta fenestro la iam konata frapeto.

Frodo bonvenigis surprizite kaj ĝojplene sian malnovan amikon. Ili fikse rigardadis unu la alian.

— Ĉio en ordo, ĉu? — diris Gandalfo. — Vi aspektas same kiel ĉiam, Frodo!

— Ankaŭ vi, — Frodo respondis; sed sekrete li pensis, ke Gandalfo aspektas pli maljuna kaj pli zorgoplena. Li urĝe petis de li novaĵojn pri li kaj pri la vasta mondo, kaj baldaŭ ili profundiĝis en konversacion, kaj ili restis sendormaj dum granda parto de la nokto.

La postan matenon, post malfrua matenmanĝo, la sorĉisto sidis kun Frodo apud la malfermita fenestro de l' kabineto. Hela fajro estis

en la kameno, kvankam la suno estis varma, kaj la vento estis suda. Ĉio aspektis freŝa, kaj la nova verdo de l' printempo tremadis sur la kampoj kaj sur la pintoj de l' arbofingroj.

Gandalfo pensis pri printempo, antaŭ preskaŭ okdek jaroj, kiam Bilbo forkuris el Bag-Endo sen eĉ naztuko. Liaj haroj estis eble pli blankaj ol tiam, kaj liaj barbo kaj brovoj estis eble pli longaj, kaj lia vizaĝo pli sulkita pro zorgoj kaj saĝo; sed brilis liaj okuloj same vigle, kaj li fumis kaj blovis fumringojn same energie kaj ĝojplene.

Li fumis en silento, ĉar Frodo sidis senmove, profunde pensante. Eĉ en la matena lumo li sentis la malhelan ombron de la novaĵo alportita de Gandalfo. Fine li rompis la silenton.

— Hieraŭ nokte vi komencis rakonti al mi strangaĵojn pri mia ringo, Gandalfo, — li diris. — Kaj poste vi ĉesis, ĉar vi diris, ke tiajn aferojn oni prefere lasu ĝis taglumo. Ĉu vi ne pensas, ke prefere vi finrakontu nun? Vi asertas, ke la ringo estas danĝera, multe pli danĝera ol mi supozas. Kiamaniere?

— Multmaniere, — respondis la sorĉisto. — Ĝi estas multe pli potenca, ol mi riskis supozi unuavide, tiel potenca, ke en la fino ĝi komplete venkos iun ajn mortemulon, kiu posedos ĝin. Ĝi plenregos lin.

» En Eregiono antaŭ longe multaj elfaj ringoj estis fabrikitaj, magiaj ringoj, kiel vi nomas ilin, kaj ili estis, kompreneble, diversspecaj: iuj pli potencaj, iuj malpli. La malpli potencaj ringoj estis nur provaĵoj de la metio antaŭ ol ĝi plenkreskis, kaj laŭ la elfaj metiistoj ili estis nuraj bagatelaĵoj — tamen, laŭ mia opinio, danĝeraj al mortemuloj. Sed la Grandaj Ringoj, la Ringoj de Potenco, ili estis efektive danĝeregaj.

» Mortemulo, Frodo, kiu retenas unu el la Grandaj Ringoj, ne mortas, sed li nek kreskas nek ricevas pli da vivo, li tutsimple daŭras, ĝis fine ĉiu minuto estas tedaĵo. Kaj se li ofte uzas la Ringon por nevidebligi sin, li *fadas*: finfine li fariĝas nevidebla, kaj marŝas en la krepusko sub rigardo de la malhela potenco, kiu regas la Ringojn. Jes, pli aŭ malpli frue — malpli, se li estas forta aŭ bonintenca komence, sed nek forto, nek bonintenco daŭros eterne — pli aŭ malpli frue la malhela potenco englutos lin.

— Kiel timige! — diris Frodo. Sekvis longa silento. La sono de Sam Vato tondanta la gazonon enpenetris de la ĝardeno.

— Kiom longe vi scias tion? — demandis finfine Frodo. — Kaj ĝis kioma grado Bilbo sciis?

— Bilbo sciis ne pli, ol li sciigis al vi, mi certas, — diris Gandalfo. — Li certe neniam donus al vi ion, kion li supozus danĝero, eĉ kvankam mi promesis prizorgi vin. Li pensis, ke la ringo estas tre bela, kaj laŭbezone tre utila; kaj se io estis malĝusta aŭ nenormala, tio estis li mem. Li diris ke ĝi "pli kaj pli okupis lian menson", kaj li senĉese zorgis pri ĝi; sed li ne suspektis, ke kulpas la ringo mem. Tamen li rimarkis, ke necesas okupiĝi pri la aĵo; ĝi ne ŝajnis ĉiam samgranda aŭ sampeza; ĝi ŝrumpis aŭ ŝvelis strangmaniere, kaj povis subite forgliti desur fingro, sur kiu ĝi estis strikta.

— Jes, li avertis min pri tio en sia lasta letero, — diris Frodo, — do mi ĉiam konservis ĝin sur ĝia ĉeno.

— Tre saĝe, — diris Gandalfo. — Sed rilate sian longan vivon, Bilbo tute neniam ligis tion al la ringo. Li proprigis al si la tutan meriton de tio, kaj tre fieris pri ĝi. Malgraŭ tio, ke li iĝis malflegma kaj maltrankvila. "Maldika kaj eltirita", — li diris. Signo, ke ekregas la ringo.

— Kiom longe vi sciis ĉion ĉi? — demandis Frodo denove.

— Sciis? — diris Gandalfo. — Mi sciis multon, kion scias nur la Saĝaj, Frodo. Sed se vi celas diri, "sciis pri *tiu ĉi* ringo", nu, mi ankoraŭ ne *scias*, oni povus diri. Atendas lasta eksperimento. Sed mi ne plu pridubas mian konjekton. Kiam mi unue ekkonjektis? — li meditis, traserĉante sian memoron. — Mi pripensu. — Tio okazis en la jaro, kiam la Blanka Koncilio elpelis la malhelan potencon el Mornarbaro, ĝuste antaŭ la Batalo de Kvin Armeoj, kiam Bilbo trovis sian ringon. Ombro kovris mian koron tiam, kvankam mi ankoraŭ ne sciis, kion mi timas. Mi scivolis ofte, kiel Golumo akiris Grandan Ringon, kia ĝi klare estis — tio, almenaŭ, evidentis jam de la komenco. Poste mi aŭdis la strangan rakonton de Bilbo, kiel li "vetgajnis" ĝin, kaj tion mi ne povis kredi. Kiam mi finfine sukcesis elpremi el li la veron, mi konstatis tuj, ke li klopodis eksterdubigi sian rajton al la ringo. Tre simile al Golumo, kun ties "naskiĝdata donaco". La mensogoj tro similis unu alian por trankviligi min. Klare la ringo posedis potencon malsanecan, kiu senprokraste ekinfluis ĝian kuratoron. Tio estis la unua reala averto ricevita de mi, ke ne ĉio estas en ordo. Mi diris al Bilbo ofte, ke tiajn ringojn oni prefere lasu neuzitaj; sed tio lin indignigis, kaj li baldaŭ ekkoleris. Malmulton pluan mi povis fari. Mi ne povis forpreni ĝin de li sen kaŭzi pli grandan domaĝon; kaj mi ĉiuokaze tion ne rajtis. Mi povis nur atendi rigardante. Eble mi povintus konsulti Sarumanon la Blankan, sed io ĉiam malhelpis min.

— Kiu li estas? — demandis Frodo. — Mi neniam antaŭe aŭdis pri li.

— Eble ne, — respondis Gandalfo. — Ne koncernas lin, aŭ ne koncernis, la hobitoj. Tamen li estas elstara inter la Saĝaj. Li estas ĉefo de mia ordeno kaj la estro de la Koncilio. Profundas liaj scioj, sed kun ili kreskis lia fiero, kaj al li malplaĉas iaj intervenoj. La tradiciaro de l' elfaj ringoj, jen lia fako. Li longe studis ilin, serĉante la perditajn sekretojn de ilia fabrikado; sed kiam la Ringoj estis debatitaj en la Koncilio, ĉio, kion li konsentis malkaŝi al ni el sia ringo-kono, kontraŭdiris miajn timojn. Do, mia dubemo dormis — sed netrankvile. Plu mi rigardis kaj atendis.

» Kaj ĉio ŝajnis en ordo ĉe Bilbo. Kaj la jaroj pasis. Jes, ili pasis, kaj ili ŝajnis ne tuŝi lin. Li montris neniajn signojn de pliaĝiĝo. La ombro kovris min denove. Sed mi diris al mi: "Finfine li devenas de l' patrina flanko de familio longviva. Restas tempo ankoraŭ. Atendu!"

» Kaj mi atendis. Ĝis tiu nokto, kiam li forlasis tiun ĉi domon. Li tiam diris kaj faris aferojn, kiuj plenigis min de timo, kiun ne povis forigi iuj ajn vortoj de Sarumano. Mi sciis finfine, ke io malhela kaj mortiga filaboras. Kaj ekde tiam mi pasigis la pliparton de la jaroj, eltrovante la veron pri ĝi.

— La damaĝo neniel estis permanenta, ĉu? — demandis Frodo netrankvile. — Estis al li bonorde post iom da tempo, ĉu ne? Li povis ripozi en paco, mi volas diri?

— Li tuj sin sentis pli bonfarta, — diris Gandalfo. — Sed ekzistas nur unu Potenco en tiu ĉi mondo, kiu scias ĉion pri la Ringoj kaj ties efikoj; kaj laŭ mia scio ne ekzistas iu ajn Potenco en la mondo, kiu scias ĉion pri la hobitoj. Inter la Saĝaj mi estas la sola, kiu interesiĝas pri la hobitoj: konfako maleminenta, sed surprizoplena. Molaj kiel butero ili povas esti, kaj tamen kelkfoje obstinaj kiel malnovaj arbradikoj. Mi opinias, ke iuj probable kapablus rezisti la Ringojn multe pli longe ol kredas la plimulto el la Saĝaj. Al mi ŝajnas, ke vi ne havu zorgojn pri Bilbo.

» Kompreneble, li posedis la ringon dum multaj jaroj, kaj uzis ĝin, do eble necesos longa tempo ĝis la influo malaperos — ĝis estos sendanĝere se li revidos ĝin, ekzemple. Se ne, li eble pluvivos dum jaroj, tute feliĉe: nur haltos tie, kie li estis, kiam li liberiĝis de ĝi. Ĉar en la fino li rezignis pri ĝi propravole: tre grava punkto. Ne, mi ne ĝenis min plu pri kara Bilbo, kiam li fine malkroĉiĝis de ĝi. Estas ĝuste *vi*, pri kiu mi sentas respondecon.

» Ekde kiam Bilbo foriris, mi havis profundajn zorgojn pri vi, kaj pri ĉiuj ĉi ĉarmaj, absurdaj, senrimedaj hobitoj. Estus doloriga bato al la mondo, se la Malhela Potenco venkus la Provincon; se ĉiuj viaj bonkoraj, gajaj, stultaj, Bolĝeroj, Kornblovoj, Bofinoj, Bresgirdeloj, kaj la ceteraj, por ne paroli pri la ridindaj Baginzoj, sklaviĝus.

Frodo frostotremis.

— Sed pro kio ni sklaviĝu? — li demandis. — Kaj pro kio li dezirus tiajn sklavojn?

— Se diri la veron, — respondis Gandalfo, — mi kredas, ke ĝis nun — *ĝis nun*, atentu — li tute preterrimarkis la ekziston de hobitoj. Vi devus esti dankema. Sed via sekureco forpasis. Li vin ne bezonas — li havas multajn servistojn pli utilajn — sed li neniam plu forgesos vin. Kaj hobitoj mizersklavaj multe pli plaĉus al li ol hobitoj feliĉaj kaj liberaj. Ekzistas tiaj fenomenoj, kiaj malico kaj venĝemo!

— Ĉu venĝemo? — diris Frodo. — Venĝemo pro kio? Mi ankoraŭ ne komprenas, kiamaniere ĉio ĉi tuŝas Bilbon kaj min kaj nian ringon.

— Ĉiel ĝi tuŝas vin, — diris Gandalfo. — Vi ankoraŭ ne konscias la veran danĝeregon; sed tion vi konscios. Mi mem ne certis pri ĝi, kiam mi lastfoje estis ĉi tie, sed jam tempo venis por paroli. Donu al mi por momento la ringon.

Frodo elprenis ĝin de sia pantalonpoŝo, kie ĝi estis kroĉita al ĉeno pendanta de l' zono. Li malkroĉis ĝin kaj transdonis ĝin malrapide al la sorĉisto. Ĝi subite sentiĝis tre peza, kvazaŭ iel ĝi aŭ Frodo mem malemus, ke tuŝu ĝin Gandalfo.

Gandalfo levis ĝin. Ĝi aspektis farita el pura kaj solida oro.

— Ĉu vi povas vidi sur ĝi iujn gravuraĵojn? — li demandis.

— Ne, — diris Frodo. — Malestas tiaj. Ĝi estas tute senornama, kaj neniam ĝi montras grataĵon aŭ signon de foruziĝo.

— Nu bone, rigardu! — Mirigante kaj maltrankviligante Frodon, la sorĉisto subite ĵetis ĝin en la mezon de ardanta fajrangulo. Frodo elpuŝis krion kaj palpserĉis karboprenilon; sed Gandalfo retenis lin. — Atendu! — li diris ordonvoĉe, ĵetante al Frodo ekrigardon el sub la hirtaj brovoj.

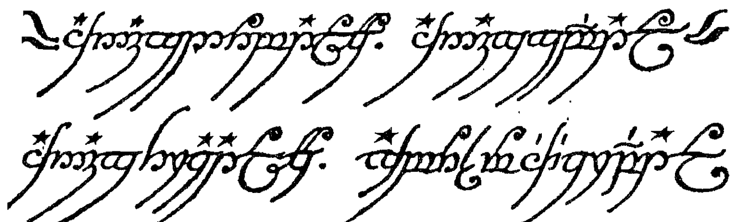
Neniel videble ŝanĝiĝis la ringo. Post kelka tempo Gandalfo stariĝis, fermis la ŝutrojn, kaj kuntiris la kurtenojn. La ĉambro iĝis malluma kaj silenta, kvankam klakado de l' tondilo de Sam, jam pli proksima al la fenestroj, plu aŭdiĝis mallaŭte el la ĝardeno. La sorĉisto staris momente, rigardante la fajron; poste li klinis sin kaj

per la karboprenilo eltiris la ringon ĝis la antaŭkameno, kaj tuj ĝin enmanigis. Frodo spasme respiris.

— Ĝi estas tute malvarmeta, — diris Gandalfo. — Prenu ĝin! — Frodo ricevis ĝin sur sian foriĝeman manplaton: ĝi ŝajnis iĝinta pli ol iam dika kaj peza.

— Levu ĝin! — diris Gandalfo. — Kaj rigardu de proksime!

Kiam Frodo tion faris, li jam ekvidis fajnajn liniojn, pli fajnajn ol la plej fajnaj plumstrekoj, etendiĝantajn laŭlonge de l' ringo, ekstere kaj interne: linioj fajraj, kiuj ŝajnis formi literojn de flua skribmaniero. Ili helis pike brilaj, kaj tamen foraj, kvazaŭ el profundego.

— Mi ne scias legi la fajrajn literojn, — diris Frodo tremvoĉe.

— Ne, — diris Gandalfo, — sed mi scias. La literoj estas elfaj, laŭ la antikva maniero, sed la lingvo estas tiu de Mordoro, kiun mi ne prononcos ĉi tie. Sed en la Komuna Lingvo jen kio estas skribita, sufiĉe fidele:

Unu Ringo ilin regas, Unu ilin prenas,
Unu Ringo en mallumon ilin gvidas kaj katenas.

» Tio estas nur du versoj el strofo jam longe konata en elfaj tradicioj:

Tri ringoj por la elfoj sub la hela ĉiel',
Sep por la gnomoj en salonoj el ŝton'.
Naŭ por la homoj sub la morto-sigel',
Unu por la Nigra Reĝo sur la nigra tron'
Kie kuŝas Ombroj en Mordora Land'.
Unu Ringo ilin regas, Unu ilin prenas,
Unu Ringo en mallumon ilin gvidas kaj katenas
Kie kuŝas Ombroj en Mordora Land'.[1]

Li paŭzis, poste diris malrapide per profunda voĉo:

— Tio ĉi estas la Mastro-ringo, la Unu Ringo por ĉiujn regi. Tio ĉi

[1] Tradukis el la angla Bertilo Wennergren.

estas la Unu Ringo, kiun li perdis antaŭ longe-longe, ege malfortiginte sian potencon. Li tre deziras ĝin — sed li nepre *ne* reakiru ĝin.

Frodo sidis silenta kaj senmova. Timo ŝajnis aletendi larĝegan manon, kiel malhelan nubon leviĝantan en la oriento kaj minacantan engluti lin.

— Tiu ĉi ringo! — li balbutis. — Kiel, kiel povis okazi, ke ĝi alvenis min?

— Ha! — diris Gandalfo. — Tio estas tre longa rakonto. La originoj troviĝas prae en la Nigraj Jaroj, kiujn memoras nun nur la tradicigardantoj. Se mi rakontus al vi tiun tutan historion, ni plu sidadus ĉi tie ĝis kiam la printempo jam vintriĝis. Sed en la pasinta nokto mi rakontis al vi pri Saŭrono la Granda, la Malhela Mastro. La onidiroj, kiujn vi aŭdis, estas veraj: li ja releviĝis kaj lasis sian turon en Mornarbaro kaj revenis al sia antikva fortikaĵo en la Malluma Turo de Mordoro. Tiun nomon eĉ vi hobitoj aŭdis, kiel ombron rande de malnovaj rakontoj. Ĉiam post malvenko kaj ripoztempo, la Ombro aliformiĝas kaj kreskas denove.

— Se nur ĝi ne devis okazi en mia epoko, — diris Frodo.

— Tiel pensas ankaŭ mi, — diris Gandalfo, — kaj tiel pensas ĉiuj, kiuj travivas tiajn epokojn. Sed tion ne ili decidas. Ni rajtas decidi nur tion, kion fari dum la tempo allasita al ni. Kaj jam, Frodo, nia epoko ekaspektas nigra. La Malamiko rapide tre fortiĝas. Liaj planoj, laŭ mia opinio, estas ankoraŭ nematuraj, sed ili maturiĝas. Ni havos grandajn malfacilaĵojn. Ni havus grandajn malfacilaĵojn eĉ sen tiu ĉi terura hazardaĵo. Al la malamiko ankoraŭ mankas unu afero por doni al li forton kaj konojn por frakasi ĉian reziston, rompi la lastajn defendrimedojn, kaj kovri ĉiujn landojn per dua mallumo. Al li mankas la Unu Ringo.

» La Trion, plej belan el ĉiuj, la elfaj mastroj kaŝis al li, kaj tiujn lia mano neniam tuŝis aŭ makulis. Sepon la gnomaj reĝoj posedis, sed el ĝi li rehavigis al si tri, kaj la ceterajn konsumis la drakoj. Naŭ li donis al homoj, fieraj kaj fortaj, kaj tiel enretigis ilin. Antaŭ longe ili venis sub rego de la Unu, kaj ili iĝis Ringfantomoj, ombroj en lia granda Ombro, la plej timindaj el liaj servistoj. Antaŭ longe. Pasis multaj jaroj de kiam la Naŭ marŝis ekstere. Tamen, kiu scias? Dum la Ombro denove kreskas, eble ankaŭ ili marŝos ankoraŭfoje. Sed ĉit! Ni ne parolos pri tiaj aferoj eĉ en la mateno de l' Provinco.

» Do statas jene: la Naŭon li altiris al si; ankaŭ la Sepon, krom la detruitaj. La Trio restas kaŝita. Sed tio ne plu ĝenas lin. Li bezonas

nur la Unu; ĉar li fabrikis mem tiun ringon, ĝi estas lia, kaj li lasis trapasi en ĝin grandan parton de sia antaŭa potenco, tiel ke li povu regi ĉiujn aliajn. Se li reakiros ĝin, tiam li denove estros ĉiujn, kie ajn ili troviĝos, eĉ la Trion, kaj ĉio plenumita per ili malkaŝiĝos, kaj li estos pli ol iam potenca.

» Kaj jen la terura hazardaĵo, Frodo. Li kredis, ke la Unu pereis; ke detruis ĝin la elfoj, kiel devis okazi. Sed li jam scias, ke ĝi ne pereis, ke ĝi estas trovita. Do li serĉas, serĉadas ĝin, kaj lia tuta pensado celas tion. Ĝi estas lia granda espero kaj nia granda timo.

— Kial, kial ĝi ne estas detruita? — ekkriis Frodo. — Kaj kiel okazis, ke la Malamiko perdis ĝin, se tiel potenca li estis, kaj ĝi estis al li tiel valorega? — Li spasme premis la Ringon, kvazaŭ li jam vidus malhelajn fingrojn etendiĝantajn por ĝin forkapti.

— Ĝi estis forprenita de li, — diris Gandalfo. — La rezistoforto de la elfoj pratempe estis pli granda; kaj ne ĉiuj homoj distanciĝis de ili. La homoj el Okcidentio aldonis sian helpon. Tiu estas ĉapitro el la antikva historio, kiun rememori estus eble taŭge; ĉar tiam ekzistis ankaŭ malĝojo, kaj ĉirkaŭvenanta mallumo, sed granda kuraĝo, kaj grandiozaj faraĵoj, kiuj ne tute vanis. Iam, eble, mi rakontos al vi la tutan historion, aŭ vi aŭdos ĝin tutan en rakonto de iu, kiu pli bone konas ĝin.

» Sed intertempe, antaŭ ĉio vi bezonas scii, kiel alvenis al vi tiu ĉi aĵo, kaj tio estas rakonto sufiĉe longa, jen ĉio, kion mi diros. Estis elfreĝo Gil-Galado, kaj Elendilo el Okcidentio, kiuj venkis Saŭronon, kvankam ili mem pereis tion farante; kaj Isilduro, la filo de Elendilo, fortranĉis la Ringon de sur la mano de Saŭrono kaj proprigis ĝin al si. Tiam Saŭrono estis venkita, kaj lia spirito fuĝis kaj estis dum longaj jaroj kaŝita, ĝis lia ombro denove formiĝis en Mornarbaro. Sed la Ringo estis perdita. Ĝi enfalis la Grandan Riveron Anduino, kaj malaperis. Ĉar Isilduro marŝis norden laŭ la orienta bordo de l' Rivero, kaj proksime de la Iridaj Kampoj lin embuskis la orkoj de l' Montoj, kaj preskaŭ ĉiuj liaj sekvantoj estis mortigitaj. Li ensaltis la akvon, sed dum li naĝis la Ringo forglitis de lia fingro, kaj poste la orkoj lin ekvidis kaj sage mortigis.

Gandalfo paŭzis.

— Kaj tie en la malhelaj fundaĵoj inter la Iridaj Kampoj, — li diris, — la Ringo forpasis el konateco kaj legendoj; kaj eĉ tiom el ĝia historio estas nun konata nur al malmultaj, kaj la Konsilio de l' Saĝuloj povis eltrovi neniom pli. Sed finfine ŝajnas al mi, ke mi kapablas daŭrigi la rakonton.

» Longe poste, sed ankoraŭ tre prae, loĝadis borde de la Granda Rivero rande de Sovaĝujo popoleto lertmana kaj kvietpaŝa. Mi konjektas, ke ĝi estis hobiteca, parenca al la patroj de l' patroj de l' sturoj, ĉar ĝi amis la Riveron, kaj ofte naĝis en ĝi, aŭ konstruis boatetojn el junkoj. Inter ili troviĝis familio altreputacia, pli multnombra kaj riĉa ol la plimulto, kaj ĝin regis avino de l' popolo, severa kaj saĝa pri la malnova konaro, tiom, kiom ili posedis ĝin. La plej esplorema kaj scivolema familiano nomiĝis Smeagolo. Lin interesis radikoj kaj originoj; li plonĝis en profundajn lagetojn; li trafosis sub arboj kaj kreskantaj vegetaĵoj; li tunelis en verdajn teramasojn; kaj li ĉesis suprenrigardi al la montetopintoj, aŭ arbaj folioj, aŭ floroj malfermiĝantaj en la aero; lia kapo kaj liaj okuloj direktiĝis malsupren.

» Li havis amikon similspecan, nomatan Deagolo, pli akrokulan sed ne tiel viglan kaj fortan. Foje ili enboatiĝis kaj aliris la Iridajn Kampojn, kie troviĝis bedegoj da iridoj kaj skirpoj. Tie eliris Smeagolo kaj tranazis la bordon, sed Deagolo sidis en la boato por fiŝkapti. Subite, granda fiŝo surhokiĝis, kaj antaŭ ol li sciis, kio okazas, li estis eltrenita en la akvon ĝis la fundo. Tie li forlasis sian ŝnureton, ĉar ŝajnis al li, ke li vidas ion brilantan sur la riverfundo; kaj retenante la spiron li ekkaptis ĝin.

» Poste li alsurfaciĝis sputante, kun herbaĉoj inter la haroj kaj manpleno da koto; kaj li alnaĝis la bordon. Kaj jen! kiam li forlavis la koton, sur lia mano kuŝis bela ora ringo; kaj ĝi ekbrilis kaj fajreris en la sunlumo, tiel ke lia koro ĝojis. Sed Smeagolo estis gvatinta lin de malantaŭ arbo, kaj dum Deagolo avide okulumis la ringon, Smeagolo mallaŭte alpaŝis lin deposte.

» — Donu tion, Deagolo, mia kara, — diris Smeagolo trans la ŝultron de l' amiko.

» — Kial? — diris Deagolo.

» — Ĉar hodiaŭ estas mia naskiĝdatreveno, mia kara, kaj mi volas havi ĝin.

» — Al mi ne gravas, — diris Deagolo. — Mi jam donis al vi donacon, pli multekostan ol oportunis al mi. Tion ĉi trovis mi, kaj mi nepre retenas ĝin.

» — Ho, ĉu vere, mia kara, — diris Smeagolo; kaj li kaptis la gorĝon de Deagolo kaj lin strangolis, ĉar la oro aspektis tiel brila kaj bela. Poste li surfingrigis la ringon.

» Neniu iam ajn eltrovis, kio okazis al Deagolo; li estis murdita malproksime de sia hejmo, kaj lia kadavro estis lerte kaŝita. Sed

Smeagolo hejmeniris sola; kaj li trovis, ke neniu el la familio povas vidi lin, kiam li portas la ringon. Al li tre plaĉis tiu eltrovo kaj li ĝin kaŝis; kaj li ĝin uzis por elfosi sekretojn, kaj li utiligis ruze kaj malice siajn konojn. Li iĝis akrokula kaj aŭdopreta pri ĉio misefika. La ringo estis doninta al li potencon laŭ lia staturo. Ne mirindas, ke li tre malpopulariĝis kaj estis forpuŝata (kiam videbla) de ĉiuj siaj parencoj. Ili piedbatis lin, kaj li mordis iliajn piedojn. Li komencis ŝteladi, kaj ĉirkaŭiri murmurante al si, kaj gargarante gorĝe. Do ili nomis lin *Golumo*, malbenis lin, kaj diris, ke li foriru malproksimen; kaj lia avino, dezirante trankvilecon, eksigis lin el la familio kaj forpelis lin el sia truo.

» Li vagis izolite, iomete plorante pro la severeco de la mondo, kaj li vojaĝis apud la Rivero, ĝis li alvenis rojon, kiu defluis el la montoj, kaj tiun vojon li sekvis. Li kaptis per nevideblaj fingroj fiŝojn en profundaj lagetoj kaj manĝis ilin nekuiritajn. Iun tagon estis tre varme, kaj dum li klinis sin al lageto li sentis brulumon ĉe la nuko, kaj blindiga lumo de sur la akvo dolorigis al li la malsekajn okulojn. Li miris pri tio, ĉar pri la suno li preskaŭ forgesis. Poste li suprenrigardis lastfoje kaj skuis kontraŭ ĝi la pugnon.

» Sed mallevante la okulojn, li vidis en malproksimo antaŭ si la vertojn de l' Nebulecaj Montoj, de kiuj fluis la rojo. Kaj li subite ekpensis: "Estus friske kaj ombrece sub tiuj montoj. Tie ne povus gvati min la Suno. La radikoj de tiuj montoj nepre estas veraj radikoj; certe estas valoraj sekretoj tie entombigitaj, kiuj ne estas malkaŝitaj depost la komenciĝo.

» Do li vojaĝis dumnokte ĝis la altaĵoj, kaj li trovis kaverneton, el kiu fluis la malhela rojo; kaj li serpentumis larvece en la sinon de l' monteto, kaj tute forpasis el la konateco. Kun li enombriĝis la Ringo, kaj eĉ ties farinto, kiam denove ekkreskis lia potenco, povis ekscii nenion pri ĝi.

— Golumo! — ekkriis Frodo. — Golumo? Ĉu vi volas diri, ke tiu estis ĝuste la Golumo renkontita de Bilbo? Kiel abomene!

— Al mi ŝajnas, ke tio estas historio trista, — diris la sorĉisto, — kaj ĝi povis okazi al aliaj, eĉ al iuj hobitoj konitaj de ni.

— Mi ne povas kredi, ke Golumo parencis kun hobitoj, kiom ajn malproksime, — diris Frodo iom indigne. — Kia koncepto abomena!

— Estas tamen vere, — respondis Gandalfo. — Pri la origino de la hobitoj ĉiuokaze, mi scias pli bone, ol ili mem. Kaj eĉ la rakonto de

Bilbo supozigas tiun parencecon. Multo en la fono de iliaj mensoj kaj memoroj estis tre simila. Ili komprenis unu la alian rimarkinde bone, multe pli bone ol hobito komprenus, ekzemple, gnomon, aŭ orkon, aŭ eĉ elfon. Pripensu interalie la enigmojn, kiujn ambaŭ konis.

— Jes, — diris Frodo. — Tamen ne nur hobitoj, sed ankaŭ aliaj starigas enigmojn, relative samspecajn. Kaj hobitoj ne trompas. Golumo la tutan tempon intencis trompi. Li nur klopodis igi Bilbon malsingarda. Kaj supozeble amuzis lian malbonecon komenci ludon, kiu eble en la fino havigus al li facilan viktimon, sed se li perdus, tio ne damaĝus al li.

— Tio nepre veras, bedaŭrinde, — diris Gandalfo. — Sed enestas io alia, al mi ŝajnas, kion vi ankoraŭ ne rimarkas. Eĉ Golumo ne estis komplete ruinigita. Li pruviĝis pli fortika, ol povus antaŭvidi eĉ unu el la Saĝuloj — kio eblus al hobito. Anguleto de lia menso ankoraŭ restis al li, kaj lumo trapasis ĝin, kvazaŭ tra fendeto en la mallumo: lumo el la pasinteco. Estis fakte plezure, mi opinias, aŭdi denove voĉon bonkoran, kiu memorigis pri vento, kaj arboj, kaj sunlumo sur la herbo, kaj tiaj forgesitaĵoj.

» Sed tio, kompreneble, en la fino nur plikolerigis lian malvirtan parton — krom se tiu povus esti venkita. Krom se ĝi povus esti kuracita. — Gandalfo ĝemspiris. — Ve, tio por li malmulte espereblas. Tamen espero ne komplete mankas. Ne, malgraŭ tio, ke li posedis tiel longe la Ringon, preskaŭ tiel longe, kiel li kapablis memori. Ĉar jam delonge li ne multe portis ĝin: en la nigra mallumo ĝi malofte estis bezonata. Certe li neniam "forvaporiĝis". Li plu maldikas kaj fortikas. Sed la afero konsumis lian menson, kompreneble, kaj la turmento iĝis preskaŭ neelportebla.

» Ĉiuj "grandiozaj sekretoj" sub la montoj montriĝis nenio alia ol malplena nokto: nenio plu eltroveblis, nenio farindis, nur singardaĉa manĝado kaj memorado indigna. Li estis tute mizera. Li malamegis la mallumon, kaj la lumon li eĉ pli malamegis: li malamegis ĉion, kaj antaŭ ĉio la Ringon.

— Kion tio signifas? — diris Frodo. — Ĉu la Ringo ne estis lia sole amata trezorego? Ĉar se li ĝin malamegis, kial li ne malakiris ĝin, aŭ ne foriris postlasante?

— Vi devus ekkompreni, Frodo, post ĉio, kion vi aŭdis, — diris Gandalfo. — Li malamis kaj amis ĝin, kiel li malamis kaj amis sin mem. Li ne povis malakiri ĝin. Restis al li neniom da volforto pri la afero.

» La Ringo Potenca prizorgas sin mem, Frodo. *Ĝi* eble forglitos perfide, sed ĝia posedanto neniam forlasas ĝin. Maksimume li flirtas kun la ideo ĝin transdoni en posedon de iu alia – kaj nur dum frua etapo, kiam ĝi ekkomencas premadi. Sed laŭ mia scio nur Bilbo sola en la historio transpasis flirtadon kaj efektive plenumis tion. Cetere li bezonis mian tutan helpon. Kaj eĉ tiel li neniam estus ĝin forlasinta aŭ flankenĵetinta. Ne estis Golumo, Frodo, sed la Ringo mem, kiu decidiĝis. La Ringo forlasis *lin*.

– Kio, ĝustatempe por renkontiĝi kun Bilbo? – diris Frodo. – Ĉu ne orko pli taŭgus al ĝi?

– Ne estas mokinde, – diris Gandalfo. – Ne viaflanke. Tio estis la plej stranga okazaĵo en la tuta ĝisnuna historio pri la Ringo: la alveno de Bilbo ĝuste tiumomente, kaj lia surmeto de mano al ĝi blinde en la mallumo.

» Prilaboris la aferon pli ol unu potenco, Frodo. La Ringo klopodis reveni al sia mastro. Ĝi forglitis de la mano de Isilduro kaj lin perfidis; poste, kiam prezentiĝis okazo, ĝi kaptis kompatindan Deagolon, kaj tiu estis murdita; kaj post tio Golumon, kaj lin ĝi konsumis. Ĝi ne plu povis utiligi lin: li estis tro eta kaj malvasta; kaj tiel longe, kiel ĝi restis kun li, li neniam plu forlasis sian profundan lageton. Do nun, kiam ĝia mastro revekiĝis kaj dissendis el Mornarbaro sian malhelan penson, ĝi forlasis Golumon. Nur por esti enmanigita de la persono imageble plej malprobabla: Bilbo el la Provinco!

» Malantaŭ tio funkciis io alia, ekster iu ajn plano de la Ringfarinto. Mi ne povas esprimi tion pli klare, ol diri, ke estis *intencite*, ke la Ringon trovu Bilbo, sed ne ties farinto. Se tiel estas, ankaŭ vi ricevis ĝin *intencite*. Kaj tio eble estas penso kuraĝiga.

– Ne estas tia, – diris Frodo. – Kvankam mi ne certas, ke mi komprenas vin. Sed kiel vi eksciis ĉion ĉi pri la Ringo, kaj pri Golumo? Ĉu vi vere scias ĉion, aŭ vi ankoraŭ konjektas?

Gandalfo rigardis Frodon, kaj liaj okuloj ekfajris.

– Mi sciis multon kaj lernis multon, – li respondis. – Sed mi ne intencas raporti ĉiujn miajn agojn al *vi*. La historio pri Elendilo kaj Isilduro kaj la Unu Ringo estas konata al ĉiuj Saĝuloj. Estas certigite, ke via ringo estas tiu Unu Ringo per la fajrskribado, senkonsidere pri alia atestaĵo.

– Kaj kiam vi eltrovis tion? – interrompis Frodo.

– Ĵus en tiu ĉi ĉambro, kompreneble, – akre respondis la sorĉisto. – Sed mi antaŭvidis trovi ĝin. Mi revenis el malhelaj vojaĝoj

kaj longa serĉado por fari tiun finan teston. Ĝi estas la fina pruvo, kaj ĉio jam eĉ tro klaras. Difini la rolon de Golumo kaj plenigi per ĝi la hiaton en la historio postulis iom da pripensado. Povas esti, ke mi komencis per konjektoj pri Golumo, sed mi jam ne plu konjektas. Mi scias. Mi vidis lin.

— Golumon vi vidis? — ekkriis Frodo mirigite.

— Jes. Plej evidenta farindaĵo, kompreneble, se tio eblus. Mi antaŭlonge provis; sed finfine mi sukcesis.

— Do kio okazis, post kiam Bilbo eskapis de li? Ĉu tion vi scias?

— Ne tiel klare. Mi rakontis al vi tion, kion Golumo pretis sciigi — kvankam kompreneble ne tiel, kiel mi ĝin raportis. Golumo estas mensogulo, kaj liajn vortojn oni devas kribri. Ekzemple, li nomis la Ringon sia "naskiĝdata donaco", kaj li obstinis pri tio. Li diris, ke ĝin donis lia avino, kiu posedis multajn similspecajn belaĵojn. Ridinda pretendo. Mi neniel dubas, ke la avino de Smeagolo estis familiestrino, grava persono siamaniere, sed estis absurde diri, ke ŝi posedis multajn elfajn ringojn, kaj se temas pri fordono, tio estas mensogo. Sed mensogo havanta greneron da vero.

» La murdo de Deagolo hantis Golumon, kaj li elpensis defendon, kiun li ripetadis al sia "trezorego", dum li mordadis ostojn en la mallumo, ĝis li preskaŭ kredis ĝin. Estis fakte lia naskiĝtago. Deagolo devis donaci al li la ringon. Ĝi evidente malkaŝiĝis precize por esti donaco. Ĝi estis *fakte* lia naskiĝdata donaco, kaj tiel plu, kaj tiel plu.

» Mi toleris lin laŭeble longe, sed terure gravis la vero, kaj fine mi devis trakti lin severege. Mi timigis lin pri fajro, kaj eltordis el li, iom post iom, la veran historion, kune kun multe da mukado kaj graŭlado. Li kredis sin miskomprenata kaj mistraktata. Sed finfine rakontinte al mi sian historion, ĝis la fino de l' enigmoludo kaj la eskapo de Bilbo, li rifuzis diri plu, krom malhelaj aludoj. Ion alian li timis pli profunde ol min. Li murmuris, ke li venĝos sin. Oni vidos, ĉu li tolerus esti piedbatita, kaj pelita en truon, kaj poste *prirabita*. Golumo jam havas bonajn amikojn, amikojn bonajn kaj tre fortajn. Ili helpos lin. Baginzo suferos pro tio. Tio estis lia precipa penso. Li malamis Bilbon kaj malbenis ties nomon. Aldone, li sciis, de kie tiu originis.

— Sed kiel li eltrovis tion? — demandis Frodo.

— Nu, koncerne la nomon, Bilbo tre malsaĝe mem sciigis ĝin al Golumo; kaj post tio ne estus malfacile eltrovi lian landon, kiam Golumo jam elvenis. Ho jes, li elvenis. Lia sopiro pri la Ringo pruviĝis pli forta ol lia timo pri la orkoj, aŭ eĉ pri la lumo. Post unu-du jaroj li

forlasis la montaron. Vidu, kvankam lin ankoraŭ influis deziro pri la Ringo, tiu ne plu konsumis lin; li komencis iom reviviĝi. Li sentis sin maljuna, terure maljuna, tamen malpli timema, kaj li morteme malsatis. Lumon, lumon de l' Suno kaj Luno, li plu timis kaj malamis kaj tio ĉiamos, laŭ mia opinio; sed li estis ruza. Li trovis, ke li povas kaŝiĝi de l' taglumo kaj lunbrilo, kaj vojaĝi rapide kaj mallaŭte en la senluma nokto per siaj palaj fridaj okuloj, kaj kapti timantajn aŭ malsingardajn kreaĵetojn. Pro l' freŝa manĝaĵo kaj freŝa aero, li iĝis pli forta kaj riskema. Li trovis la vojon ĝis Mornarbaro, kiel oni atendus.

— Ĉu ĝuste tie vi trovis lin? — demandis Frodo.

— Mi lin vidis tie, — respondis Gandalfo, — sed antaŭ tio li jam malproksimen vagadis, spurante Bilbon. Estis malfacile ekscii ion certan de li, ĉar lian parolon konstante interrompis sakroj kaj minacoj. "Kion ĝi havis en siaj poŝetĉjoj? — li diris. — Mi ne dirus, ne, trezorego. Eta trompulo. Ne justa demando. Ĝi la unua trompis, ĝi ja. Ĝi rompis regulojn. Ni devis premadi ĝin, jes trezorego. Kaj ni tion faros, trezorego!"

» Jen specimeno de liaj paroloj. Supozeble vi ne deziras pli. Pro ĝi mi pasigis lacigajn tagojn. Sed pro aludoj metitaj inter la graŭloj mi eksciis, ke liaj plandantaj piedoj finfine portis lin ĝis Esgarodo, kaj eĉ ĝis la stratoj de Dalo, aŭskultantan sekrete kaj gvatantan. Nun, novaĵoj pri gravaj okazaĵoj disvastiĝis larĝe en Sovaĝujo, kaj multaj aŭdis la nomon de Bilbo kaj sciis, de kie li devenis. Ni tute ne kaŝis nian retrovojaĝon al lia hejmo en okcidenton. La akraj oreloj de Golumo certe eksciis baldaŭ tion, kion li volis.

— Kial do li ne daŭrigis spuri Bilbon? — demandis Frodo. — Kial li ne alvenis la Provincon?

— Ha, — diris Gandalfo, — jam, la kerno de l' afero. Ŝajnas al mi, ke Golumo provis tion fari. Li ekvojaĝis kaj revenis okcidenten, ĝis la Granda Rivero. Sed tiam li flanken turniĝis. Lin ne timigis la distanco, certe. Ne, io alia lin fortiris. Tion pensas miaj amikoj, tiuj, kiuj elserĉis lin por mi.

» Unue la arbarelfoj spuris lin, tasko al ili facila, ĉar tiam lia spuro ankoraŭ freŝis. Tra Mornarbaro kaj reen ĝi kondukis ilin, kvankam ili neniam atingis lin. La arbaron plenigis onidiroj pri li, teruraj rakontoj eĉ inter bestoj kaj birdoj. La arbaristoj diris, ke vagadas ia nova teruraĵo, fantomo, kiu trinkas sangon. Ĝi grimpis arbojn por trovi nestojn; ĝi rampis en truojn por trovi la idojn; ĝi traglitis fenestrojn por trovi lulilojn.

» Sed okcidentrande de Mornarbaro la spuro forturniĝis. Ĝi forvagis suden kaj forpasis el·la kompetento de l' arbaraj elfoj kaj perdiĝis. Kaj tiam mi kulpis eraron. Jes, Frodo, kaj ne la unuan; tamen mi timas, ke ĝi eble montriĝos la plej grava. Mi rezignis pri la afero. Mi lasis lin foriri; ĉar multon mi devis pripensi tiutempe, kaj mi plu fidis Sarumanon.

» Nu, tio okazis antaŭ jaroj. De tiam mi pagis tion per multaj malhelaj kaj danĝeroplenaj tagoj. La spuro jam delonge malvarmiĝis, kiam mi rekomencis la serĉadon, post kiam foriris Bilbo de ĉi tie, kaj mia serĉado estus vana, se ne kunhelpus amiko Aragorno, la plej elstara vojaĝisto kaj ĉasisto en tiu ĉi monda epoko. Kune ni serĉadis Golumon tra la tuta longo de Sovaĝujo, senespere kaj sensukcese. Sed finfine, kiam mi jam rezignis pri la ĉasado kaj iris aliloken, Golumo estis trovita. Mia amiko revenis el grandaj danĝeroj, kuntrenante tiun kreaĵaĉon.

» Kion li faris, li rifuzis diri. Li nur ploris kaj nomis nin kruelaj, kun multe da *golum* en la gorĝo; kaj kiam ni insistadis, li plendaĉis kaj kaŭris, kaj kunfrotis siajn longajn manojn, lekante la fingrojn kvazaŭ li rememorus iun antaŭan torturon. Sed mi timas, ke dubo ne eblis: li vojaĝis laŭ sia malrapida kaŝiĝema maniero, paŝon post paŝo, mejlon post mejlo, suden, ĝis Mordoro.

Peze silentiĝis la ĉambro. Frodo povis aŭdi sian korbatadon. Eĉ ekstere ĉio ŝajnis senmova. Neniel aŭdiĝis jam sono de l' tondilo de Sam.

— Jes, ĝis Mordoro, — diris Gandalfo. — Ve! Mordoro altiras al si ĉiujn malvirtulojn, kaj la Malhela Potenco koncentris sian tutan volforton por kunigi ilin tie. Ankaŭ la Ringo de l' Malamiko certe stampis lin, lasis lin aperta al la alvoko. Kaj ĉiuj personoj tiam flustris pri la nova Ombro en la Sudo, kaj ties malamo al la Okcidento. Tie troveblus liaj bravaj novaj amikoj, kiuj helpus lin pri lia venĝo!

» Mizera stultulo! En tiu lando li povis lerni multon, tro multon por sia bonfarto. Kaj pli aŭ malpli baldaŭ, dum li spionumis kaj gvatis ĉe la limregionoj, oni certe kaptis lin kaj kondukis al enketado. Okazis tiel, mi timas. Kiam oni trovis lin, li jam longe restadis tie, kaj estis elironta. Pro ia fitasko. Sed nun tio ne multe gravas. Lia plej fia tasko jam plenumiĝis.

» Jes, ve! pere de li la Malamiko jam eksciis, ke la Unu estas retrovita. Li scias, kie mortis Isilduro. Li scias, kie Golumo trovis sian

ringon. Li scias, ke ĝi ne estas unu el la Tri, ĉar tiuj neniam perdiĝis, kaj ili toleras neniun malvirton. Li scias, ke ĝi ne estas unu el la Sep, aŭ la Naŭ, ĉar ili estas kontrolitaj. Li scias, ke ĝi estas la Unu. Kaj fin-fine li aŭdis, ŝajnas al mi, pri *hobitoj* kaj la *Provinco*.

» La Provinco — eble li nun serĉas ĝin, se li ne ankoraŭ eltrovis, kie ĝi troviĝas. Efektive, Frodo, mi timas, ke eble li jam pensas, ke la longe ignorita nomo Baginzo fariĝis grava.

— Sed estas terure! — ekkriis Frodo. — Multe pli malbone, ol mi imagis pro viaj aludoj kaj avertoj. Ho Gandalfo, plej bona el amikoj, kion mi faru? Ĉar nun mi vere timas. Kion mi faru? Kiel domaĝe, ke Bilbo ne trapikis tiun fian kreaĵon, kiam li havis okazon!

— Domaĝe? Kompato retenis lian manon. Domaĝo, kaj kompato: ne trapiki senbezone. Kaj li estas bone rekompencita, Frodo. Estu certa, ke lin tiel malmulte misefikis la fieco, kaj fine li eskapis, pro tio, ke tiel li iniciatis sian posedon de la Ringo. Per kompato.

— Mi bedaŭras, — diris Frodo. — Sed mi estas timigita; kaj mi sentas al Golumo neniom da kompato.

— Vi lin ne vidis, — intermetis Gandalfo.

— Ne, kaj tion mi ne deziras, — diris Frodo. — Vian sintenon mi ne komprenas. Ĉu vi volas diri, ke vi kaj la elfoj, permesis, ke li plu vivu post tiuj abomenindaj agoj? Li ĉiuokaze estas nun tiel malvirta kiel orko, kaj nura malamiko. Li meritas morton.

— Jes, meritas. Supozeble vi pravas. Multaj vivantoj meritas morton. Kaj iuj mortantoj meritas vivon. Ĉu tion vi povas aranĝi? Do ne tro entuziasme prijuĝu mortkondamnon. Ĉar eĉ la tre saĝaj ne antaŭvidas ĉiujn celojn. Mi ne multe esperas, ke Golumo estas kuracebla antaŭ ol li mortos, sed ekzistas tia ebleco. Kaj li estas ligita al la sorto de la Ringo. En mia koro sentiĝas, ke li ankoraŭ ludos ian rolon, bonan aŭ malbonan, antaŭ la fino; kaj kiam okazos tio, la kompato de Bilbo eble decidos la sorton de multaj — ne malpleje la vian. Ĉiuokaze, ni lin ne mortigis: li estas tre maljuna kaj tre mizera. La arbarelfoj lin tenas en karcero sed ili traktas lin tiel afable, kiel permesas iliaj saĝaj koroj.

— Tamen, — diris Frodo, — eĉ se Bilbo ne povis mortigi Golumon, mi preferus, ke la Ringon li ne retenus. Mi preferus, se li ĝin ne trovus, kaj se mi ne havus ĝin! Kial vi permesas, ke mi konservu ĝin? Kial vi ne devigis min forĵeti ĝin, aŭ ĝin detrui?

— Permesas al vi? Devigis vin? — diris la sorĉisto. — Ĉu vi ne aŭskultis ĉion, kion mi diris? Vi ne pripensis tion, kion vi diras. Sed

koncerne forĵeton, tio evidente estus malprava. Tiuj Ringoj havas emon trovatiĝi. En malvirtaj manoj ĝi eble kaŭzus grandan malbonaĵon. Plej malbone, ĝi eble venus en la manojn de l' Malamiko. Fakte, tio certe okazus; ĉar tiu ĉi estas la Unu, kaj li utiligas sian tutan potencon por trovi ĝin aŭ por altiri ĝin al si.

» Kompreneble, mia kara Frodo, tio estis danĝera al vi; kaj tio min profunde zorgigas. Sed tiom dependis de la afero, ke mi devis iom riski — kvankam, eĉ kiam mi troviĝis malproksime, neniam pasis tago, dum kiu la Provincon ne gardis atentemaj okuloj. Kondiĉe, se vi ne uzus ĝin, ŝajnis al mi, ke la Ringo neniam daŭre efikus al vi, ne mise, nek ĉiuokaze dum longa tempo. Kaj memorindas, ke antaŭ naŭ jaroj, kiam mi lastfoje vidis vin, mi ankoraŭ ne multon sciis certe.

— Sed kial ne detrui ĝin, kiel laŭ via diro vi devis fari antaŭ longe? — kriis denove Frodo. — Se vi avertus min, aŭ eĉ sendus mesaĝon, mi ĝin forigus.

— Ĉu vere? Kiel vi plenumus tion? Ĉu vi iam provis?

— Ne. Sed mi supozas, ke oni povus marteli aŭ fandi ĝin.

— Provu! — diris Gandalfo. — Provu nun!

Frodo elpoŝigis denove la Ringon kaj rigardis ĝin. Ĝi nun aspektis senornama kaj glata, sen stampo aŭ surskribaĵo videblaj. La oro vidiĝis tre hela kaj pura, kaj Frodo pensis, kiel riĉa kaj bela estis ĝia koloro, kiel perfekta estas ĝia rondeco. Ĝi estis tute admirinda trezorego. Kiam li elpoŝigis ĝin, li intencis forĵeti ĝin en la plej ardan parton de la fajro. Sed nun li konstatis, ke tion li ne kapablas, ne sen granda baraktado. Li pesis la Ringon sur sia mano, hezitante, kaj devigante sin memori ĉion rakontitan de Gandalfo; kaj tiam per granda fortostreĉo li moviĝis, kvazaŭ por ĝin forĵeti — sed li trovis, ke li remetis ĝin en la poŝon.

Gandalfo ridis sengaje.

— Vi vidas? Jam ankaŭ vi, Frodo, ne povas facile liberiĝi de ĝi, nek laŭvole domaĝi al ĝi. Kaj mi ne povus "devigi" vin — krom perforte, kio frakasus vian menson... Sed koncerne rompadon de la Ringo, perforto senutilas. Eĉ se vi prenus ĝin kaj frapegus ĝin per peza martelego, tio eĉ ne difektetus ĝin. Ĝi ne estas malfarebla per viaj manoj, aŭ per miaj.

» Via fajreto, kompreneble, ne fandus eĉ ordinaran oron. Tiu Ringo jam trapasis ĝin netuŝite, kaj eĉ ne varmigite. Sed en tiu ĉi Provinco ne estas forĝejo, kiu kapablus entute ĝin ŝanĝi. Eĉ la ambosoj kaj

fornoj de la gnomoj ne kapablus tion. Oni diris, ke drakofajro povus fandi kaj konsumi la Ringojn de Potenco, sed ne plu troviĝas sur la tero drako, en kiu la malnova fajro sufiĉe varmegas; kiel ankaŭ neniam ekzistis drako, eĉ ne Ankalagono la Nigra, kiu kapablis malutili al la Unu Ringo, la Rega Ringo, ĉar tiun kreis Saŭrono mem.

» Ekzistas nur unu rimedo: trovi la Fendaĵojn de l' Destino en la fundaĵoj de Orodruino, la Fajromonto, kaj enĵeti tien la Ringon, se vi vere volas detrui ĝin, aŭ meti ĝin por ĉiam ekster la atingopovon de l' Malamiko.

— Mi ja vere volas ĝin detrui! — ekkriis Frodo. — Aŭ, nu, igi ĝin detruita. Mi ne estas kreita por danĝeregaj taskoj. Mi volas, ke neniam mi estus vidinta la Ringon. Kial min ĝi alvenis? Kial min oni elektis?

— Tiaj demandoj estas nerespondeblaj, — diris Gandalfo. — Vi rajtas certi, ke tio okazis ne pro ia merito ne posedata de aliaj: ĉiuokaze ne pro via potenco aŭ saĝeco. Sed vi estas elektita, kaj sekve vi devas utiligi tiom da forto, koro kaj sprito, kiom vi havas.

— Sed mi havas tiel malmulte da tiu kaj alia! Potenca kaj saĝa estas vi. Ĉu vi ne volas preni la ringon?

— Ne! — ekkriis Gandalfo, salte stariĝante. — Kun tiu forto mi posedus potencon tro grandan kaj teruran. Kaj super mi la Ringo gajnus potencon eĉ pli grandan kaj pli teruran. — Ekbrilis liaj okuloj, kaj lia vizaĝo eklumis kvazaŭ pro interna fajro. — Ne tentu min! Ĉar mi ne volas iĝi tia, kia la Malhela Mastro mem. La vojo de la Ringo al mia koro estas pere de kompato, kompato al malforteco, kaj de deziro de la fortaj fari bonon. Ne tentu min! Preni ĝin estas por mi neallaseble, eĉ por teni ĝin sendanĝera, neuzata. La deziro utiligi ĝin superos mian forton. Mi tiom bezonos ĝin. Antaŭ mi kuŝas grandaj atencoj.

Li aliris la fenestron kaj flankentiris la kurtenojn kaj ŝutrojn. Sunlumo denove radiis en la ĉambron. Ekstere Sam preterpasis fajfante.

— Kaj nun, — diris la sorĉisto, returnante sin al Frodo, — ĉe vi la decido. Sed mi ĉiam helpos vin. — Li metis sian manon sur la ŝultron de Frodo. — Mi helpos vin porti tiun ĉi ŝarĝon, tiel longe, kiel tio estos via tasko. Sed ion ni devas fari, baldaŭ. La Malamiko moviĝas.

Sekvis longa silento. Gandalfo residiĝis kaj suĉis sian pipon, kvazaŭ enpensiĝinte. Liaj okuloj ŝajnis fermitaj, sed de sub la palpebroj li atente observis Frodon. Frodo fikse rigardis la ruĝan ardaĵon en la fajrujo, ĝis tiu tute okupis lian vidkapablon, kaj li ŝajnis rigardi

malsupren en profundajn fajroŝaktojn. Li pensis pri la Fendaĵoj de l' Destino kaj la teruraĵoj de l' Fajromonto.

— Nu, — diris Gandalfo finfine. — Pri kio vi pensas? Ĉu vi decidis, kion fari?

— Ne! — respondis Frodo, rekonsciiĝante post la mallumo, kaj trovante surprizite, ke mallume ne estas, kaj ke tra la fenestro li povas vidi la sunluman ĝardenon. — Aŭ eble jes. Laŭ tio, kion mi komprenas el viaj paroloj, mi supozas, ke la Ringon mi devas reteni kaj gardi, almenaŭ provizore, kion ajn ĝi faros al mi.

— Kion ajn ĝi eble faros, tio okazos lante, lante malutilos, se vi retenos ĝin tiucele, — diris Gandalfo.

— Espereble tiel, — diris Frodo. — Sed mi esperas, ke vi trovos baldaŭ iun alian, pli taŭgan, gardanton. Sed dume ŝajnas, ke mi prezentas danĝeron, danĝeron al ĉiuj proksimloĝantoj. Retenante la Ringon, mi ne povas resti ĉi tie. Mi devus forlasi Bag-Endon, forlasi la Provincon, forlasi ĉion kaj foriri. — Li ĝemspiris. — Mi volas savi la Provincon, se eblus al mi — kvankam foje mi taksas la loĝantojn neesprimeble tro stultaj kaj malspritaj, kaj sentis, ke tertremo aŭ invado de drakoj tre utilus por ili. Sed tion mi ne plu sentas. Mi sentas, ke tiel longe, kiel kuŝos malantaŭe la Provinco, sekura kaj komforta, mi trovos vagadon pli tolerebla: mi scios, ke ie troviĝas firma fundamento, eĉ se sur ĝi ne povos stari denove miaj piedoj.

» Kompreneble, mi kelkfoje pensis pri foriro, sed tion mi imagis kiel ian ferion, serion da aventuroj kiel tiuj de Bilbo aŭ pli bonaj kun feliĉa fino. Sed tiu ĉi signifos ekzilon, fuĝon el danĝero en danĝeron, tirante ĝin post min. Kaj supozeble mi devos vojaĝi sola, se plenumi tion kaj savi la Provincon. Sed mi sentas min tre eta, kaj tre elradikigita, kaj nu — timoplena. La Malamiko estas tiel potenca kaj terura.

Tion li ne sciigis al Gandalfo, sed dum li parolis ekflamis en lia koro granda deziro — sekvi Bilbon, kaj eble eĉ lin retrovi. Tiel forta estis tio, ke ĝi venkis lian timon: preskaŭ li estus povinta elkuri ĝuste tiam, kaj poste laŭ la vojo sen sia ĉapelo, kiel faris Bilbo en simila mateno antaŭ longe.

— Mia kara Frodo! — ekkriis Gandalfo. — Hobitoj efektive estas mirindaj kreaĵoj, kiel mi diris pli frue. Eblas lerni dum monato ĉion koneblan pri iliaj moroj, kaj tamen post cent jaroj ili ankoraŭ kapablas surprizi personon dum krizo. Mi apenaŭ atendis tian respondon, eĉ de vi. Sed ne eraris Bilbo, elektante sian heredonton, kvankam li malmulte antaŭvidis, kiom grava tio pruviĝos. Bedaŭrinde vi pravas.

Ne longe plu povos la Ringo resti kaŝita en la Provinco; kaj por sekureco de vi kaj de la aliaj, vi devos foriri, kaj lasi malantaŭe la nomon Baginzo. Ne estos sendanĝere havi tiun nomon, ekster la Provinco aŭ en la Sovaĝujo. Nun mi donos al vi vojaĝnomon. Kiam vi foriros, iru kiel sinjoro Submonto.

» Sed ne ŝajnas al mi, ke vi devos iri sola, se vi konas iun fidindan, kiu pretus akompani vin — kaj kiun vi pretus kunpreni al danĝeroj nekonataj. Sed se vi serĉos kunulon, elektu tre singarde! Kaj gardu vin pri la paroloj, eĉ al plej intimaj amikoj! La malamiko havas multajn spionojn kaj multajn rimedojn por aŭskulti.

Subite li eksilentis kvazaŭ aŭskultante. Frodo konsciiĝis, ke ĉio silentis, interne kaj ekstere. Gandalfo paŝis senbrue ĝis la fenestro. Poste li atingis salte la fenestrobreton, kaj etendis eksteren kaj suben sian longan brakon. Aŭdiĝis kriĉo, kaj supreniĝis, tirite per unu orelo, la krispa kapo de Sam Vato.

— Nu, nu, benu mian barbon! — diris Gandalfo. — Sam Vato, ĉu ne? Nu, kion do vi faras?

— Estu vi benita, sinjoro Gandalfo, moŝto! — diris Sam. — Nenion! Fakte mi ĝuste tondis la gazonon sub la fenestro, se vi komprenas min. — Por pravigi sin, li demonstris la heĝan tondilon.

— Mi ne komprenas vin, — diris Gandalfo severe. — Jam de kelka tempo mi ne aŭdis la sonon de via tondilo. Dum kiom da tempo vi orelumis?

— Relumis, sinjoro? Pardonu, mi ne komprenas vin. Mankas lumoj dumtage, evidente.

— Ne stultulumu! Kion vi aŭdis, kaj kial vi aŭskultis? — La okuloj de Gandalfo ekbrilis kaj liaj brovoj hirtiĝis.

— S-ro Frodo, moŝto! — kriis Sam, tremante. — Ne lasu, ke li malutilu al mi, sinjoro! Ne permesu, ke li aliigu min al io nenatura! Mia maljuna paĉjo tiam perturbiĝos. Nenion malbonan mi celis, honorvorte, sinjoro!

— Li ne malutilos al vi, — diris Frodo, apenaŭ ne ridante, kvankam li mem estis surprizita kaj iom perpleksa. — Li scias, tiel bone kiel mi, ke vi celas nenion malbonan. Sed tuj respondu liajn demandojn, senprokraste!

— Nu, sinjoro, — diris Sam, iom ŝancele. — Mi aŭdis multon, kion mi ne tute komprenis, pri malamiko, kaj ringoj, kaj sinjoro Bilbo, sinjoro, kaj drakoj, kaj fajra monto, kaj — kaj elfoj, sinjoro. Mi aŭskultis ĉar mi ne povis malhelpi min, se vi scias, kion mi volas diri. Dio gardu

min, sinjoro, sed al mi tre plaĉas tiaj rakontoj. Kaj mi ankaŭ kredas ilin, diru kion ajn Teĉjo. Elfoj, sinjoro! Mi treege ŝatas vidi *ilin*. Ĉu vi povos kunpreni min por vidi elfojn, sinjoro, kiam vi foriros?

Subite Gandalfo ridis.

— Envenu! — li kriis, kaj per ambaŭ brakoj li levis la mirigitan Samon, kune kun la tondilo kaj herbtondaĵoj, rekte tra la fenestro, kaj starigis lin sur la plankon. — Kunpreni vin por vidi elfojn, ĉu? — li diris, pririgardante tre atente Samon, sed kun ridetflagro sur la vizaĝo. — Do vi aŭdis, ke foriros sinjoro Frodo?

— Jes fakte, sinjoro. Kaj pro tio mi singultis: kion vi aŭdis verŝajne. Mi klopodis malhelpi tion, sinjoro, sed ĝi eksplodis el mi: mi estis tiom maltrankviligita.

— Nenio farebla, Sam, — diris Frodo malgaje. Li subite konstatis, ke fuĝado el la Provinco signifos disiĝojn pli dolorigajn ol nura adiaŭo al la konataj komfortoj de Bag-Endo. — Mi devos iri. Sed, — kaj tiam li severe rigardis Samon, — se vi vere ŝatas min, vi tenos tion *tute* sekreta. Komprenite? Se ne, se eĉ unu vorton vi elspiros pri tio, kion vi aŭdis ĉi tie, tiam mi esperas, ke Gandalfo aliigos vin al makulita bufo kaj plenigos de kolubroj la ĝardenon.

Sam falis surgenuen, tremante.

— Stariĝu, Sam! — diris Gandalfo. — Mi pripensis ion pli bonan. Ion por fermi vian buŝon, kaj taŭge puni vin pro tio, ke vi aŭskultis. Vi foriros kune kun sinjoro Frodo!

— Mi, sinjoro! — kriis Sam, salte stariĝante kvazaŭ hundo invitita al promeno. — Mi iros kaj vidos elfojn kaj ĉion! Hura! — li kriegis, kaj poste ekploris.

Ĉapitro 3

KUNVENAS TRIOPO

Vi devus iri kviete, kaj vi devus iri baldaŭ, — diris Gandalfo. Jam pasis du aŭ tri semajnoj, kaj ankoraŭ Frodo montris neniun signon, ke li pretiĝas foriri.

— Mi scias. Sed estas malfacile, fari ambaŭ, — li kontraŭdiris. — Se mi nur malaperos samkiel Bilbo, la sciigo disvastiĝos senprokraste tra la tuta Provinco.

— Kompreneble vi ne devas malaperi! — diris Gandalfo. — Tio tute ne taŭgus! Mi diris *baldaŭ*, ne *abrupte*. Se vi povos elpensi manieron forgliti el la Provinco sen ĝenerala rimarkigo, tio valorigos iomete da prokrasto. Sed nepre ne prokrastu tro longe.

— Ĉu taŭgos aŭtuno, je Nia Naskiĝdato aŭ poste? — demandis Frodo. — Mi pensas, ke ĝis tiam mi kapablos ion aranĝi.

Verdire, li tre malemis komenci nun, kiam tio aktualiĝis. Bag-Endo ŝajnis loĝloko pli dezirinda, ol dum jaroj ĝi ŝajnis, kaj li volis kiom eble frandi sian lastan someron en la Provinco. Kiam venus aŭtuno, li sciis, ke almenaŭ parto de lia koro inkliniĝus pli volonte al vojaĝado, kiel ĝi ĉiam faris dum tiu sezono. Li ja fakte private jam decidiĝis, ke li ekiros en tiu kvindeka naskiĝtago: la cent dudek-oka de Bilbo. Iel tiu ŝajnis la ĝusta tago por ekiri kaj sekvi lin. Sekvado de Bilbo estis ĉefaĵo en lia menso, kaj ĝi sola igis tolerebla la penson pri foriro. Li pensis kiel eble plej malmulte pri la Ringo, kaj kien ĝi eble kondukus lin en la fino. Sed ne ĉiujn siajn pensojn li sciigis al Gandalfo. Kion divenis la sorĉisto, tio estis malfacile konjektebla.

Li rigardis Frodon kaj ridetis.

— Do bone, — li diris. — Verŝajne tio taŭgos — sed nepre ne pli malfrue. Mi maltrankviliĝas. Dume, gardu vin zorge, kaj ne lasu ekesti iun ajn indiketon pri tio, kien vi celas! Kaj certigu, ke ne babilu Sam Vato. Se li babilos, mi ja vere aliigos lin al bufo.

— Koncerne *kien* mi celas, — diris Frodo, — estus malfacile malkaŝi tion. Ĉar ĝis nun eĉ mi mem ne havas klaran koncepton.

— Ne absurdu! — diris Gandalfo. — Mi ne avertas kontraŭ tio, ke

vi postlasu adreson en la poŝtoficejo! Sed vi forlasos la Provincon — kaj tion oni ne devus konstati, ĝis vi estos malproksime. Kaj vi devos iri, aŭ almenaŭ ekiri, norden, suden, okcidenten aŭ orienten — kaj la direkto nepre ne estu konata.

— Min tiel okupis pensoj pri forlaso de Bag-Endo, kaj adiaŭoj, ke mi neniam eĉ pripensis la direkton, — diris Frodo. — Ĉar kien mi iru? Kaj laŭ kio mi navigu? Kio estu mia celo? Bilbo iris trovi trezoron, tien kaj reen; sed mi iros por perdi ĝin kaj ne reveni, se mi bone komprenas.

— Sed vi ne povas kompreni multon, — diris Gandalfo. — Ankaŭ mi ne. Eble estos via tasko trovi la Fendaĵojn de l' Destino; sed eble tiu tasko difiniĝos al aliaj: mi ne scias. Ĉiuokaze, vi ankoraŭ ne pretas por tiu longa vojo.

— Vere ne! — diris Frodo. — Sed intertempe, kien mi celu?

— Al danĝero, sed nek tro bravaĉe, nek tro rekte, — respondis la sorĉisto. — Laŭ mia konsilo, direktu vin al Rivendelo. Tiu vojaĝo ne devus esti tro danĝera, kvankam la Vojo malpli glatas ol antaŭe, kaj ĝi malpliboniĝos kun la velko de la jaro.

— Rivendelo! — diris Frodo. — Tre bone: mi iros orienten, kaj mi direktos min al Rivendelo. Mi kunprenos Samon por viziti elfojn; tio tre plaĉos al li. — Li parolis senĝene; sed lian koron subite plenigis deziro vidi la domon de Elrondo Duonelfa, kaj spiri la aeron de tiu profunda valo, kie loĝis en paco ankoraŭ multaj elfoj.

Iun somervesperon atingis *L' Arbuston Hederan* kaj la *Verdan Drakon* miriga novaĵo. Gigantoj kaj aliaj aŭguraĵoj ĉeborde de l' Provinco estis forgesitaj pro aferoj pli gravaj: s-ro Frodo vendas Bag-Endon, ja fakte jam vendis ĝin — al Retikul-Baginzoj!

— Kontentigapreze, cetere, — diris iuj.

— Kiel bonaĉeton! — diris aliaj, — kaj tio pli probablas, kiam aĉetanto estas sinjorino Lobelia. — (Odo mortis antaŭ kelkaj jaroj, je la matura, sed seniluziiga aĝo de 102). Sed kial vendis s-ro Frodo sian belan truon estis eĉ pli debatinda ol la prezo. Kelkaj teoriumis — subtenite de palpebrumoj kaj aludoj de s-ro Baginzo mem — ke elĉerpiĝis la mono de Frodo: li intencas forlasi Hobiturbon kaj vivteni sin kviete inter siaj brandobokaj parencoj en Boklando per la profito de la vendo. "Laŭeble malproksime de Retikul-Baginzoj", — aldonis iuj. Sed tiel firme fiksita estiĝis koncepto pri la nemezurebla riĉaĵo de Baginzoj de Bag-Endo, ke pli plimultaj taksis tion apenaŭ kredebla, pli nekredebla ol iu ajn alia kialo aŭ fantaziaĵo proponita de ilia imago; al la

plejmulto ĝi pensigis pri malhela kaj ankoraŭ ne malkaŝita komploto de Gandalfo. Malgraŭ tio, ke tiu vivis diskrete kaj ne eliris dumtage, estis bone konate, ke li "sin kaŝas en la Bag-Endo". Kvankam ne klaris kiel translokiĝo konvenas al la celoj de lia sorĉado, senduba estis la fakto: Frodo Baginzo estis reironta al Boklando.

— Jes, mi translokiĝos ĉi-aŭtune, — li diris. — Gaja Brandoboko serĉas por mi komfortan trueton, aŭ eventuale dometon.

Fakte, helpe de Gaja, li jam elektis kaj aĉetis dometon en Stretkavo, en la kamparo post Bokelboro. Al ĉiuj krom Sam li ŝajnigis, ke li intencas tie loĝadi definitive. La decido ekiri orienten sugestis al li tiun ideon; ĉar Boklando situis apud la orienta limo de la Provinco, kaj pro tio, ke li loĝis tie infanaĝe, lia reiro estus almenaŭ kredebla.

Gandalfo restis en la Provinco dum pli ol du monatoj. Sed iun vesperon fine de junio, baldaŭ post tiam, kiam fine aranĝiĝis la plano de Frodo, li subite anoncis, ke li denove foriros en la venonta mateno.

— Nur por mallonga tempo, espereble, — li diris. — Mi iros trans la sudan landlimon por akiri novajn informojn, se mi povos. Mi maldiligentis pli longe ol mi devis.

Li parolis senĝene, sed al Frodo ŝajnis, ke li aspektas iom zorga.

— Ĉu okazis io? — li demandis.

— Nu, ne; sed mi aŭdis ion, kio maltrankviligis min kaj bezonas esploron. Se ŝajnos al mi necese, ke finfine vi ekvojaĝu senprokraste, mi tuj revenos aŭ almenaŭ sendos sciigon. Dume restu ĉe via plano; sed estu pli ol iam atentema, precipe pri la Ringo. Permesu emfazi ankoraŭfoje: *ne utiligu ĝin!* Mi revenos tre baldaŭ, — li diris tagiĝe ĉe la foriro. — Plej malfrue mi revenos por la adiaŭa festo. Ŝajnas al mi, ke tamen vi bezonos mian kuneston sur la Vojo.

Komence Frodo estis multe perturbita, kaj ofte scivolis, kion Gandalfo povis aŭdi; sed lia maltrankvilo iom post iom forvaporiĝis, kaj pro la bela vetero li provizore forgesis pri siaj zorgoj. La Provinco malofte spertis someron tiel belan, aŭtunon tiel riĉan: arboj estis pomŝarĝitaj, gutis mielo en la ĉelaroj, kaj tritiko altis kaj plenŝtopiĝis.

Aŭtuno atentinde progresis antaŭ ol Frodo denove komencis zorgi pri Gandalfo. Septembro estis pasanta kaj ankoraŭ ne alvenis novaĵoj pri li. La Naskiĝfesto kaj la transloĝiĝo alproksimiĝis, kaj li daŭre ne venis, nek sendis mesaĝon. Bag-Endo komencis aktiviĝi. Kelkaj amikoj de Frodo venis gaste por helpi lin pri la pakado: inter ili Fredegaro Bolĝero kaj Folko Bofino, kaj kompreneble liaj specialaj amikoj

Grinĉjo Tjuko kaj Gaja Brandoboko. Kunlabore ili komplete trabalais la loĝejon.

La 20an de septembro du kovritaj furgonoj ekiris ŝarĝite al Boklando, transportante al la nova hejmo tiujn meblojn kaj varojn, kiujn Frodo ne vendis, laŭ la vojo al la Brandovina Ponto. La postan tagon Frodo serioze maltrankviliĝis, kaj daŭre atendis Gandalfon. Ĵaŭdo, lia festotago, aŭroris tiel serena kaj kristaleca, kiel estis antaŭlonge por la granda festo de Bilbo. Gandalfo daŭre ne aperis. Vespere Frodo okazigis sian adiaŭan feston: ĝi estis malgranda, nur vespermanĝo por li kaj liaj kvar helpintoj; sed li estis zorgoplena kaj ne en festa humoro. La penso, ke baldaŭ li devos disiĝi de siaj junaj amikoj pezis sur lian koron. Li konsideris, kiel li anoncos tion al ili.

La kvar pli junaj hobitoj tamen havis viglan humoron, kaj la festo baldaŭ gajiĝis, malgraŭ la foresto de Gandalfo. La manĝoĉambro enhavis nenion krom tablo kaj seĝoj, sed la manĝaĵo estis bonega kaj haveblis bona vino: la vino de Frodo ne estis inkluzivita en la vendo al la Retikul-Baginzoj.

— Kio ajn okazos al miaj ceteraj posedaĵoj, kiam enungigos ilin la Retikul-Baginzoj, ĉiuokaze por tio ĉi mi trovis taŭgan hejmon! — diris Frodo, eltrinkante sian glason. Tio estis la lasta guto de Malnovaj Vinberujoj.

Post kantado de multaj kantoj kaj parolado pri multaj faritaĵoj komunaj, ili tostis la naskiĝfeston de Bilbo, kaj ili trinkis je la sano de li kaj de Frodo kune, laŭ la Froda kutimo. Poste ili eliris por snufi iom da aero kaj ekvido de l' steloj, kaj poste ili enlitiĝis. Finiĝis la festo de Frodo, kaj Gandalfo ne venis.

La postan matenon ili okupiĝis pri pakado de la ceteraj portendaĵoj en alian furgonon. Gaja estris tion, kaj forveturis kun Dikuĉjo (nome Fredegaro Bolĝero).

— Devas iu alveni kaj varmigi la domon antaŭ via alveno, — diris Gaja. — Nu, ĝis revido — postmorgaŭ, se vi ne endormiĝos survoje!

Folko post tagmanĝo hejmen iris, sed Grinĉjo restis. Frodo estis nervoza kaj ĝenata, vane aŭskultis eventualan sonon de Gandalfo. Li decidis atendi ĝis noktiĝo. Poste, se Gandalfo urĝe bezonus lin, li irus ĝis Stretkavo, kaj eble eĉ venus la unua. Ĉar Frodo piediros. Li planis — pro plezuro kaj lasta pririgardo de la Provinco pli ol alia motivo — marŝi de Hobiturbo ĝis la Pramo de Bokelboro relative malhaste.

— Mi do spertos iom da ekzerciĝo, — li diris, rigardante sin en

polvkovrita spegulo en la duonmalplena vestiblo. Jam delonge li ne promenadis energie, kaj aspektis iom molkorpa la spegulaĵo, laŭ lia konstato.

Post tagmanĝo aperis Retikul-Baginzoj: Lobelia kun la rufhara filo Lodo, multe ĝenante Frodon.

— Finfine la nia! — diris Lobelia, enpaŝante. Tio estis nek ĝentila nek absolute vera, ĉar la vendo de Bag-Endo ne efektiviĝos ĝis la noktomezo. Sed al Lobelia eble povas esti pardonate: ŝi devis atendi ĉirkaŭ sepdek sep jarojn pli longe por akiri Bag-Endon, ol ŝi iam esperis, kaj nun ŝi estis centjara. Ĉiuokaze, ŝi venis por kontroli, ke nenio pagita de ŝi estis forportita; kaj ŝi postulis la ŝlosilojn. Necesis longa tempo por kontentigi ŝin, ĉar ŝi alportis kompletan enhavoliston kaj tute trakontrolis ĝin. Fine ŝi foriris kun Lodo kaj la rezerva ŝlosilo kaj promeso, ke la alian ŝlosilon oni lasos ĉe Vato en Bagŝuta Vico. Ŝi snufegis, kaj klare montris, ke laŭ ŝia opinio la Vatoj plenkapablas elrabi la truon dumnokte. Frodo ne proponis al ŝi eĉ tason da teo.

Li mem temanĝis kun Grinĉjo kaj Sam Vato en la kuirejo. Estis oficiale anoncite, ke Sam iros al Boklando "por servi al s-ro Frodo kaj prizorgi ties ĝardeneton": aranĝo, kiun aprobis la Avulo, kvankam tio ne konsolis lin rilate Lobelian, kiel estontan najbarinon.

— Nia fina manĝo en Bag-Endo! — diris Frodo, retropuŝante sian seĝon. Ili postlasis al Lobelia la lavendaĵon. Grinĉjo kaj Sam ligfermis la tri tornistrojn kaj staplis ilin sur la sojlo. Grinĉjo eliris lastfoje promeni en la ĝardeno. Sam malaperis.

Subiris la suno. Bag-Endo ŝajnis malĝoja, spleneca kaj taŭzita. Frodo travagis la konatajn ĉambrojn, kaj vidis malheliĝi sur la muroj la lumon de l' sunsubiro, kaj ombrojn elrampi el anguloj. Iom post iom mallumiĝis en la domo. Li eliris kaj promenis ĝis la pordeto fine de l' pado, kaj poste iomete plu laŭ la Monteta Vojo. Li dume atendis vidi Gandalfon suprenmarŝanta tra l' krepusko.

Sennubis la ĉielo, kaj la steloj ekbrilis.

— Estos belvetera nokto, — li ekparolis. — Jen bonega komencigo. Mi emas marŝi. Mi ne plu toleras prokrastojn. Mi ekiros, kaj Gandalfo devos sekvi min. — Li turnis sin por reiri, kaj poste haltis, ĉar li aŭdis voĉojn ĝuste ĉirkaŭ angulo ĉefine de Bagŝuta Vico. Unu voĉo certe estis de l' maljuna Avulo; la alia estis fremda, kaj iel malagrabla. Li ne povis klare aŭdi, kion ĝi diris, sed la respondojn de la Avulo li aŭdis, kaj ili estis iom akratonaj. La maljunulo ŝajnis ĝenata.

— Ne, s-ro Baginzo foriris. Iris ĉi-matene, kaj kuniris mia Sam: ĉiuokaze iris lia tuta posedaĵo. Jes, ĉion vendis kaj foriris, mi jam diris. Kial? Kialo ne koncernas min, nek vin. Kien? Tio ne estas sekreta. Li translokiĝis al Bokelboro aŭ io tia, tie malproksime. Jes ja, estas kelka distanco. Mi mem neniam iris tiel malproksimen; stranguloj estas en Boklando. Ne, mesaĝon mi ne povos transdoni. Bonan nokton al vi!

Paŝoj forsoniĝis malsupren. Frodo svage scivolis, kial la fakto, ke ili ne venis supren, ŝajnis granda malŝarĝiĝo. "Al mi plensufiĉis demandoj kaj scivolemo pri miaj faroj, supozeble, — li pensis. — Kia aro scivolema!" — Li duonintencis iri demandi la Avulon, kiu la demandinto estis; sed li preferis (aŭ mispreferis) repensi, kaj turninte sin remarŝis rapide al Bag-Endo.

Grinĉjo estis sidanta sur sia tornistro sur la sojlo. Sam ne ĉeestis. Frodo paŝis tra la malluma pordo.

— Sam! — li vokis. — Sam! Jam temp' está!

— Mi venas, sinjoro! — aŭdiĝis respondo de la fora interno, baldaŭ sekvate de Sam mem, kiu viŝis la buŝon. Li estis adiaŭinta al la bierbarelo en la kelo.

— Ek al la vojo, Sam! — diris Frodo.

— Jes, sinjoro. Mi jam travivos dum kelka tempo, sinjoro.

Frodo fermis kaj ŝlosis la rondan pordon, kaj donis la ŝlosilon al Sam.

— Kuru kun tio ĉi ĝis via hejmo, Sam! — li diris. — Poste laŭ la Vico, kaj renkontu nin kiel eble plej baldaŭ ĉe la pordeto al la vojeto post la gresejoj. Ni ne trairos la vilaĝon hodiaŭ nokte. Tro multaj oreloj atentas, okuloj spionas.

Sam forkuris laŭeble rapide.

— Nu, finfine ni ekiras! — diris Frodo. Ili surŝultrigis la tornistrojn, prenis la bastonojn, kaj marŝis ĉirkaŭ la angulon ĝis la okcidenta flanko de Bag-Endo.

— Adiaŭ! — diris Frodo, rigardante la mallumajn fenestrojn. Li flirtigis la manon, kaj poste turniĝis (sekvante Bilbon, sed tion li ne sciis) kaj rapidis post Peregrinon laŭ la ĝardenpado. Ili transsaltis la malaltan heĝobreĉon ĉe la subo kaj eniris la kampojn, forpasante en la mallumon kiel susuro en la herbo.

Sube de la Monteto je la okcidenta flanko ili alvenis la pordeton, kiu malfermiĝis al mallarĝa vojeto. Tie ili haltis kaj alĝustigis la

rimenojn de siaj tornistroj. Baldaŭ aperis Sam, trotante rapide kaj peze spirante; lia peza tornistro estis levita alten sur la ŝultrojn, kaj li estis surkapiginta altan senforman sakon feltan, kiun li nomis ĉapelo. En la mallumo li tre similis gnomon.

— Mi estas certa, ke vi donis al mi la plej pezajn ŝarĝaĵojn, — diris Frodo. — Mi kompatas la helikojn, kaj ĉiujn, kiuj portas surdorse la hejmojn.

— Mi povus akcepti ankoraŭ multon, sinjoro. Mia pakaĵo sufiĉe malpezas, — diris Sam brave kaj malvere.

— Tute ne, Sam! — diris Grinĉjo. — Tio utilas al li. Li havas nenion krom tio, kion li ordonis al ni paki. Lastatempe li pigris, kaj li malpli sentos la pezon, kiam li estos forŝvitinta iom el la propra.

— Traktu bonkore kompatindan maljunan hobiton! — ridis Frodo. — Mi estos tiel maldika kiel salika vergo, certe, antaŭ ol atingi Boklandon. Sed mi parolis sensencaĵojn. Mi suspektas, ke vi akceptis pli ol vian justan ŝarĝon, Sam, kaj mi kontrolos tion, kiam ni venontfoje pakos. — Li denove prenis sian bastonon. — Nu, al ni ĉiuj plaĉas promeni en la mallumo, do ni lasu post ni kelkajn mejlojn antaŭ ol enlitiĝi.

Dum mallonga tempo ili laŭiris okcidenten la vojeton. Poste, lasinte ĝin, ili turniĝis maldekstren kaj kviete surkampiĝis denove. Ili iris spalire laŭ heĝoj kaj boskorandoj, kaj la nokto nigriĝis ĉirkaŭ ili. En siaj malhelaj manteloj ili estis tiel nevideblaj, kvazaŭ ili ĉiuj posedus magiajn ringojn. Ĉar ili estis hobitoj kaj klopodis iri silente, ili faris neniun bruon aŭdeblan eĉ de hobitoj. Eĉ la sovaĝaj bestetoj en la kampoj kaj boskoj apenaŭ rimarkis ilian trapason.

Post kelka tempo ili transiris la Akvon, okcidente de Hobiturbo, laŭ mallarĝa traboponto. La rivereto tie ne estis pli ol serpentumanta nigra rubando, kiun borderis kliniĝantaj alnoj. Ili nun estis en Tjuklando, irante suden, sed post pluaj du-tri mejloj ili transiris la ĉefvojon de Mult-Fosejo al Apudakvo kaj Brandovina Ponto. Tiam ili ekiris sud-orienten kaj komencis supreniri en la Verdmonteta Regiono sube de Hobiturbo. Ili povis vidi glimbriladon de l' vilaĝo sube en la malsovaĝa valo de la Akvo. Baldaŭ tio malaperis en la ondadoj de la mallumigita lando, kaj estis sekvata de Apudakvo ĉe ties griza lageto. Kiam la lumo de la lasta farmdomo estis tre malantaŭe, elgvatante inter arboj, Frodo sin turnis kaj mangestis adiaŭe.

— Mi scivolas, ĉu mi iam ajn denove subenrigardos al tiu valo, — li diris kviete.

Marŝinte dum proksimume tri horoj, ili ripozis. La nokto estis klara, malvarmeta, kaj stelplena, sed fumecaj strioj da nebuleto suprenrampis laŭ la deklivo el la riveretoj kaj profundaj gresejoj. Maldensvestitaj betuloj, svingiĝantaj pro malforta venteto super la kapoj, kreis nigran reton kontraŭ la pala ĉielo. Ili manĝis vespermanĝon tre magran (laŭ hobitaj kriterioj), kaj poste pluiris. Baldaŭ ili trafis mallarĝan vojeton, kiu ŝajnis ondiĝi supren-malsupren, paliĝante grize en la mallumon antaŭe: la vojo al Arbohalo, Stoko kaj la Bokelbora Pramo. Ĝi supreniris for de la ĉefvojo en la Akvovalo, kaj serpentumis trans la subaĵon de l' Verdaj Montetoj en la direkton de Arbarfino, sovaĝa angulo de Orient-kvarono.

Post kelka tempo ili plonĝis en profunde fenditan trairejon inter altaj arboj, kiuj susurigis siajn sekajn foliojn en la nokto. Estis tre mallume. En la komenco ili interparolis, aŭ zumis mallaŭte melodion kune, jam estante tre malproksimaj de scivolemaj oreloj. Poste ili plumarŝis silente, kaj Grinĉjo komencis iom postresti. Fine, kiam ili komencis supreniri apikan deklivon, li haltis kaj oscedis.

— Mi tiel dormemas, — li diris, — ke baldaŭ mi kolapsos sur la vojon. Ĉu vi intencas dormi surkrure? Estas preskaŭ noktomezo.

— Mi pensis, ke al vi plaĉas nokta promenado, — diris Frodo. — Tamen ne tre urĝas. Gaja atendas nin nur postmorgaŭ; sed tio restigas al ni preskaŭ du tagojn plu. Ni haltos ĉe la plej proksima taŭga loko.

— Ventas el la okcidento, — diris Sam. — Se ni venos aliflanken de tiu ĉi monteto, ni trovos lokon sufiĉe ŝirmatan kaj komfortan, sinjoro. Troviĝas ĝuste antaŭe seka abiarbaro, se mi bone memoras. — Sam konis tre bone la terenon je dudek mejloj de Hobiturbo, sed tio limigis lian geografion.

Ĝuste trans la montetosupro ili alvenis la boskon da abioj. Lasinte la vojon, ili eniris la profundan rezinodoran mallumon de l' arbareto, kaj kunrastis mortajn branĉetojn kaj konusojn por fari fajron. Baldaŭ ili kreis ĝojigan krakadon de flamoj sube de alta abio kaj ili ĉirkaŭsidis ĝin dum kelka tempo, ĝis ili komencis ekdormeti. Tiam, ĉiu en sia angulo de l' grandarbaj radikoj, ili kovris sin per siaj manteloj kaj lankovriloj kaj senprokraste ekdormis. Ili ne starigis vaĉon; eĉ Frodo ankoraŭ ne timis ajnan danĝeron, ĉar ili plu estis en la Provincocentro. Kelkaj kreitaĵoj venis rigardi ilin post estingiĝo de la fajro. Vulpo trapasanta propracele la boskon haltis dum kelkaj minutoj kaj snufis.

— Hobitoj! — ĝi pensis. — Nu, kio ankoraŭ? Mi aŭdis pri strangaj okazaĵoj en tiu ĉi lando, sed malofte mi aŭdis pri hobito, kiu dormis

subĉiele kaj sub arbo, des pli pri tri hobitoj! En tio ĉi enestas io vere stranga.

Ĝi tute pravis, sed neniam poste eksciis ion ajn pri la afero.

Venis la mateno, pala kaj humida. Frodo vekiĝis la unua, kaj konstatis, ke arbradiko enpuŝiĝis en lian dorson, kaj ke rigidas lia kolo. "Marŝado plezurcela! Kial do mi ne veturis? – li pensis, kiel li kutime faris komence de ekspedicio. – Kaj ĉiuj miaj belaj plummatracoj estas venditaj al la Retikul-Baginzoj! Tiuj arbradikoj al ili efikus bonfare". Li streĉis sin.

– Vekiĝu, hobitoj! – li kriis. – Estas bela mateno.

– Kiel ĝi belas? – diris Grinĉjo, gvatante unuokule trans la randon de sia lankovrilo. – Sam! Pretigu la matenmanĝon por duono post la naŭa. Ĉu vi jam varmigis la banakvon?

Sam saltstariĝis, iom mukokula.

– Ne, sinjoro, tion mi ne faris, sinjoro! – li diris.

Frodo fortrenis la lankovrilojn desur Grinĉjo kaj rulturnis lin, kaj poste foriris ĝis la rando de la bosko. En la fora oriento la suno leviĝis ruĝa el la nebulo, kiu dense kovris la mondon. Tuŝitaj je oro kaj ruĝo la aŭtunaj arboj ŝajnis veli senradike sur ombreca maro. Iom sube kaj maldekstre de li la vojo krute malsupreniris en kavaĵon kaj malaperis.

Kiam li revenis, Sam kaj Grinĉjo jam bruligis belan fajron.

– Akvo! – kriis Grinĉjo. – Kie la akvo?

– Akvon mi ne portas en la poŝoj, – diris Frodo.

– Ni supozis, ke tion vi iris trovi, – diris Grinĉjo, kiu dismetadis manĝaĵon kaj tasojn. – Necesas, ke vi iru nun.

– Ankaŭ vi venu, – diris Frodo, – kaj kunportu ĉiujn akvobotelojn.

Troviĝis rivereto sube de la monteto. Ili plenigis siajn botelojn kaj la etan tendarkaldronon ĉe malgranda akvofalo, kie la akvo falis kelkajn futojn trans elstaraĵon de griza ŝtono. Ĝi estis glacie malvarma; kaj lavante siajn vizaĝojn kaj manojn ili sputetis kaj blovis.

Kiam ili finmanĝis, kaj la tornistroj estis denove rimenitaj, estis jam post la deka horo, kaj la tago komencis beliĝi kaj varmetiĝi. Ili malsupreniris laŭ la deklivo kaj transiris la rivereton tie, kie ĝi plonĝis sub la vojon, kaj supreniris la postan deklivon, kaj supren-malsupren laŭ alia altaĵo de l' montetoj; kaj tiam iliaj manteloj, lankovriloj, akvo, manĝaĵo, kaj ceteraj portaĵoj jam ŝajnis peza ŝarĝo. La tuttaga marŝado perspektivis esti laboro varmiga kaj laciga. Post kelkaj

mejloj, tamen, la vojo ĉesis ruliĝi supren-malsupren: ĝi atingis la supron de kruta altaĵo laŭ speco de elĉerpita zigzago, kaj poste pretigis sin por lastfoja malsupreniro. Antaŭ si ili vidis la suban terenon trapunktitan de etaj boskoj, kiuj fadiĝis en la foron al bruna arbarloka nebuleto. Ili rigardis trans Arbarfino ĝis Brandovino. La vojo forserpentis antaŭ ili kvazaŭ ŝnuretpeco.

— La vojo daŭras eterne, — diris Grinĉjo, — sed tion ne povas mi sen iom da ripozo. Jam tempo tagmanĝi. — Li sidiĝis sur teron rande de l' vojo kaj rigardis orienten en la nebuleton, post kiu troviĝis la rivero, kaj la limo de la Provinco, en kiu li pasigis sian tutan vivon. Sam staris apude. Liaj rondaj okuloj estis larĝe malfermitaj — li rigardis trans terenon, kiun li neniam vidis, al nova horizonto.

— Ĉu loĝas elfoj en tiuj boskoj? — li demandis.

— Tion mi neniam aŭdis, — diris Grinĉjo. Frodo silentis. Ankaŭ li rigardadis orienten laŭ la vojo, kvazaŭ li neniam antaŭe vidus ĝin. Subite li laŭte ekparolis, tamen kvazaŭ al si mem, dirante malrapide:

La Vojo ĉiam plu pilgrimas
ekde la pordo de l' komenco.
La Vojo jam tre malproksimas,
kaj mi ĝin sekvos, laŭ intenco,
per ritma viglo de l' paŝadoj,
ĝis en vojegon ĝi devias
ĉe l' renkontiĝ' de multaj padoj.
Kaj poste kien? Mi ne scias.

— Tio sonas kiel rimpeco de maljuna Bilbo, — diris Grinĉjo. — Aŭ ĉu ĝi estas unu el viaj imitaĵoj? Ĝi ne sonas tre kuraĝige.

— Mi ne scias, — diris Frodo. — Ĝi venis en mian kapon, kvazaŭ mi kreus ĝin; sed eble mi aŭdis ĝin antaŭe. Ĝi certe tre memorigas min pri Bilbo dum la lastaj jaroj, antaŭ ol li foriris. Li kutimis diri ofte, ke troviĝas nur unu Vojo; ke ĝi similas grandan riveron: ĝiaj fontoj troviĝas apud ĉies sojlo, kaj ĉiu pado estas ĝia elfluaĵo. "Estas danĝere, Frodo, eliri tra via pordo, — li kutimis diri. — Vi surpaŝas la Vojon, kaj se vi ne staras surpiede, oni ne povas scii, kien vi estos forbalaita. Ĉu vi konstatas, ke tiu estas precize la pado, kiu trairas la Mornarbaron, kaj ke, se vi tion permesus, ĝi eble kondukus vin ĝis la Soleca Monto aŭ eĉ pli malproksimen kaj al lokoj pli malagrablaj?" Tion li kutimis diri pri la pado ekster la dompordo ĉe Bag-Endo, precipe post kiam li diste promenadis.

— Nu, min la Vojo nenien ajn forbalaos dum almenaŭ unu horo, — diris Grinĉjo, demetante sian tornistron. La aliaj kopiis lian ekzemplon, demetante siajn tornistrojn sur la teron kaj siajn krurojn elmetante direkte al la vojo. Post ripozo ili bone tagmanĝis kaj poste ripozis iom pli.

La suno komencis subiĝi kaj la posttagmeza lumo kovris la terenon, kiam ili malsupreniris la monteton. Ĝis nun ili renkontis neniun sur la vojo. Tiu vojo ne estis multe uzata, ĉar por ĉaroj ĝi apenaŭ taŭgis, kaj nemulte da trafiko iris al la Arbarfino. Ili amblis denove dum horo aŭ pli, kiam Sam haltis momente por aŭskulti. Ili staris sur tero ebena, kaj la vojo post multa serpentumado kuŝis rekte antaŭe tra herbejo kun disaj altaj arboj, avangardo de arbaro, al kiu ili proksimiĝis.

— Mi aŭdas poneon aŭ ĉevalon, kiu venas sekvante nin laŭ la vojo, — diris Sam.

Ili retrorigardis, sed turniĝo de la vojo malhelpis, ke ili vidu malproksimen.

— Mi scivolas, ĉu tiu estas Gandalfo post ni venanta, — diris Frodo; sed eĉ dirante tion li jam eksentis, ke ne estas tiel, kaj subita emo sin kaŝi for de la vido de l' rajdanto lin inundis. — Eble tio ne multe gravas, — li diris pardonpetece, — sed mi preferas ne esti vidata survoje — de iu ajn. Jam enuigas min rimarkado kaj diskutado de miaj faroj. Kaj se tiu estas Gandalfo, ni povos lin surprizeti por repagi lian malfruiĝon. Ni malaperu!

La aliaj du kuris rapide maldekstren kaj malsupren en etan kavaĵon proksime de la vojo. Tie ili kuŝiĝis plate. Frodo hezitis dum sekundo: scivolemo aŭ alia sento luktis kontraŭ lia deziro kaŝiĝi. La hufsono pli alproksimiĝis. Ĝustatempe li ĵetiĝis suben en iom da alta herbo malantaŭ arbo, kiu superombris la vojon. Poste li levis la kapon kaj gvatis singarde trans unu el la radikegoj.

De la vojturno venis nigra ĉevalo, neniel hobita poneo sed plenkreskinta ĉevalo; kaj sur ĝi sidis granda viro, kiu ŝajnis kaŭri sur la selo, volvita per nigra mantelego kaj kapuĉo, tiel ke montriĝis sube nur liaj botoj en la altaj piedingoj; lia vizaĝo estis ombrita kaj nevidebla.

Kiam ĝi atingis la arbon kaj estis antaŭ Frodo, la ĉevalo haltis. La rajdanto sidis tute senmova kun la klinita kapo, kvazaŭ li aŭskultus. De l' interno de la kapuĉo aŭdiĝis brueto kvazaŭ iu snufus por trafi odoron malfortan; la kapo turniĝis de flanko al flanko de la vojo.

Subita neracia timo pri malkaŝiĝo kaptis Frodon, kaj li ekpensis

pri sia Ringo. Li apenaŭ riskis spiri, kaj tamen la deziro elpoŝigi ĝin iĝis tiel forta, ke li komencis movi malrapide sian manon. Li sentis, ke necesas nur surfingrigi ĝin, kaj tiam li estos sekura. La konsilo de Gandalfo ŝajnis absurda. Bilbo ja uzis la Ringon. "Kaj mi estas plue en la Provinco", — li pensis, kiam lia mano tuŝis la ĉenon per kiu ĝi pendis. Tiumomente la rajdanto rektiĝis kaj skuis la bridon. La ĉevalo antaŭeniris, unue malrapide, kaj poste ektrotante vigle.

Frodo rampis ĝis la vojrando kaj gvatis la rajdanton, ĝis tiu etiĝis en la malproksimo. Li ne povis esti tute certa, sed ŝajnis al li, ke subite, ĝuste antaŭ ol ĝi malvidiĝis, la ĉevalo flankenturniĝis kaj eniris la arbaron dekstre.

— Nu, tion mi nomas tre stranga kaj efektive perturba, — diris al si Frodo, dum li marŝis al siaj kunuloj. Grinĉjo kaj Sam estis restintaj plataj sur la herbo, kaj vidis nenion; do Frodo priskribis la rajdanton kaj ties strangan agadon.

— Mi ne scias kial, sed mi certas, ke li min serĉis aŭ *flaris*; kaj mi ankaŭ certe ne deziris, ke li malkovru min. Mi neniam antaŭe vidis aŭ sentis similon en la Provinco.

— Sed kiel nin koncernas iu el la granduloj? — diris Grinĉjo. — Kaj kion li volas en tiu ĉi mondparto?

— Troviĝas en la ĉirkaŭaĵo iuj homoj, — diris Frodo. — Ie en Sudkvarono oni spertis ĝenojn pro granduloj, mi kredas. Sed mi nenion aŭdis pri io simila al tiu rajdanto. Mi scivolas, de kie li venis.

— Pardonpete, — intermetis subite Sam. — Mi scias, de kie li venis. De Hobiturbo venis tiu ĉi nigra rajdanto, krom se ekzistas pli ol unu. Kaj mi scias, kien li iros.

— Kion signifas tio? — diris Frodo abrupte, mire rigardante lin. — Kial vi ne menciis tion pli frue?

— Mi nur ĵus rememoris, sinjoro. Okazis tiele: kiam mi reiris al nia truo hieraŭ vespere kun la ŝlosilo, mia paĉjo diris al mi: "Hola, Sam! — li diris. — Mi supozis, ke vi foriris kun s-ro Frodo hodiaŭ matene. Stranga ulo enketis pri s-ro Baginzo de Bag-Endo, kaj li nur ĵus foriris. Mi plusendis lin al Bokelboro. Tamen ne plaĉis al mi lia parolmaniero. Li ŝajnis ege malkontenta, kiam mi sciigis al li, ke s-ro Baginzo forlasis por ĉiam sian malnovan hejmon. Siblis al mi, tion li faris. Tio iom tremigis min". — "Kia ulo li estis?" — diris mi al la Avulo. — "Mi ne scias, — li diris, — sed hobito li ne estis. Li estis altstatura kaj nigreca, kaj li alkurbiĝis super mi. Mi konjektas, ke tiu estas unu el la granduloj el fremdujo. Li parolis strangege".

» Mi ne povis resti por aŭdi pli, sinjoro, ĉar vi estis atendanta; kaj mi mem ne multe interesiĝis pri tio. La Avulo maljuniĝas, kaj pli ol iomete blindas, kaj certe estis preskaŭ mallume, kiam tiu ulo supreniris la Monteton kaj trovis lin aerumanta sin ĉe la fino de nia Vico. Mi esperas, ke li faris nenion misan, sinjoro, kiel ankaŭ mi.

— La Avulo ne kulpigindas ĉiuokaze, — diris Frodo. — Efektive mi aŭdis lin paroli al fremdulo, kiu ŝajnis enketi pri mi, kaj mi preskaŭ aliris por demandi kiu li estis. Mi bedaŭras, ke mi tion ne faris, kaj ke vi ne sciigis min pli frue. Eble mi estus pli singarda sur la vojo.

— Tamen, eble nenio ligas tiun ĉi rajdanton al tiu fremdulo, — diris Grinĉjo. — Ni forlasis Hobiturbon sufiĉe sekrete, kaj mi ne konstatas kiamaniere li estus sekvinta nin.

— Kio pri la *flarado*, sinjoro? — diris Sam. — Kaj la Avulo diris, ke li estis ulo nigreca.

— Mi bedaŭras, ke mi ne ĝisatendis Gandalfon, — Frodo murmuris. — Sed eble tio estus malpliboniginta la aferon.

— Do vi konas aŭ divenas ion pri tiu rajdanto? — diris Grinĉjo, kiu aŭdis la vortojn murmuritajn.

— Mi ne konas, kaj mi preferas ne diveni, — diris Frodo.

— En ordo, kuzo Frodo! Vi rajtas konservi vian sekreton dume, se vi emas esti enigma. Intertempe, kion ni faru? Mi ŝatus gluti kaj sorbi iom, sed ial ŝajnas al mi, ke ni prefere formoviĝu. Viaj aludoj al flarantaj rajdantoj kun nevideblaj nazoj min iom perturbis.

— Jes, mi pensas, ke ni pluiru, — diris Frodo, — sed ne laŭ la vojo — pro la ebleco, ke tiu rajdanto revenu, aŭ sekvu lin alia. Ni devus fari paŝegojn plu hodiaŭ. Boklando ankoraŭ mejlojn malproksimas.

La ombroj de la arboj etendiĝis longaj kaj maldikaj sur la herbo, kiam ili ekiris denove. Nun ili iris en distanco de ŝtonĵeto maldekstre de la vojo, kaj restis kiom eble nevideblaj de sur ĝi. Sed tio malhelpis ilin; ĉar la herbo estis densa kaj tufoplena, kaj la tero malebenis, kaj la arboj komencis kunproksimiĝi boske.

La ruĝa suno jam subiris malantaŭ la montetoj dorse de ili, kaj la vespero proksimiĝis, antaŭ ol ili atingis la finon de la longa ebeno, tra kiu la vojo estis rekta. Tiuloke ĝi kurbiĝis iom suden, kaj komencis denove serpentumi, kiam ĝi eniris arbareton da antikvaj kverkoj.

— Ni iru tien, — diris Frodo.

Proksime de l' vojrando ili alvenis grandegan arbovrakon: ĝi ankoraŭ vivis kaj havis foliojn sur la branĉetoj, kiujn ĝi elmetis ĉirkaŭ la

rompitaj stumpoj de siaj longe-falintaj membroj; sed ĝi estis kava, kaj oni povis eniri pere de granda fendo en la flanko forturnita de la vojo. La hobitoj rampis internen, kaj sidiĝis tie sur tavolo el malnovaj folioj kaj putrinta ligno. Ili ripozis kaj manĝetis, parolante mallaŭte kaj de tempo al tempo aŭskultante.

Krepuskis ĉirkaŭ ili, kiam ili denove ŝteliris ĝis la vojo. La okcidenta vento susuris tra la branĉoj. Flustris folioj. Baldaŭ la vojo komencis malabrupte tamen seninterrompe descendi en la krepuskon. Stelo aperis super la arboj en la mallumiĝanta oriento antaŭ ili. Ili marŝis flankalflanke kaj samtakte, por altigi la spiriton. Post kelka tempo, dum la steloj pli densiĝis kaj heliĝis, la maltrankvila sento forlasis ilin, kaj ili ne plu aŭskultis, ĉu aŭdiĝas hufoj. Ili komencis mallaŭte zumkanti, kiel kutimas promenantaj hobitoj, precipe kiam ili proksimiĝas nokte al la hejmo. Ĉe la plimultaj hobitoj tio estas kanto vespermanĝa aŭ enlitiĝa; sed tiuj hobitoj zumis marŝkanton (kvankam, kompreneble, ne sen aludoj al vespermanĝo kaj lito). La vortojn verkis Bilbo Baginzo, laŭ melodio tiel malnova kiel la montetoj, kaj instruis ĝin al Frodo dum ili promenis laŭ la vojetoj de la Akvovalo kaj priparolis la Aventuron.

La fajro en kameno ruĝas,
sub la tegmento lito kuŝas;
sed la piedoj ja ne feblas,
ĉirkaŭ angul' vidiĝi eblas
al stara ŝton' aŭ arb' subita
de sole ni ĝis nun vidita.

Arb', folio, herbo, flor',
pasu for! Pasu for!
Akvo, mont', sub ĉielblu',
preter plu! Preter plu!

Atendas eble post vojorto
trovota pad', sekreta pordo,
kaj se hodiaŭ ni ne trovos,
ja morgaŭ ni reveni povos
kaj laŭ vojetoj iri pele,
al Luno aŭ al Suno cele.

Pomo, dorno, nukso, prun',
iru nun! Iru nun!
Sablo, ŝton', laget', irid',
ĝis revid'! Ĝis revid'!

La hejmo poste, mond' antaŭe,
tra multaj padoj iri laŭe
en ombroj ĝis la noktorando,
ĝis brilas supre stelgirlando,
kaj mondo poste, hejmo fronte,
reiras mi enlitiĝonte.

Nub', nebulo, ombroteks',
iĝos eks! Iĝos eks!
Lampo, manĝo, fajroflam',
liten jam! Liten jam!

La kanto finiĝis.

— Liten *nun*! Liten *nun*! — kantis Grinĉjo altvoĉe.

— Ĉit! — diris Frodo. — Mi pensas aŭdi hufojn denove.

Ili haltis subite kaj staris silentaj kiel arb-ombroj, aŭskultante. Aŭdiĝis sono de hufoj sur la vojo, iom malantaŭe, sed alvenante malrapide kaj klare laŭ la vento. Rapide kaj kviete ili forlasis la vojon, kaj enkuris la pli profundan ombron sub la kverkoj.

— Ne tro malproksimen! — diris Frodo. — Mi ne volas esti vidata, sed mi volas vidi, ĉu temas pri alia Nigra Rajdanto.

— En ordo! — diris Grinĉjo. — Sed ne forgesu la flaradon!

Pliproksimiĝis la hufoj. Mankis al ili tempo por trovi kaŝlokon pli taŭgan ol la ĝenerala mallumo sub la arboj; Sam kaj Grinĉjo kaŭris malantaŭ granda arbotrunko, dum Frodo rerampis kelkajn jardojn al la vojo. Tiu montriĝis griza kaj pala linio de malfortiĝanta lumo tra l' arbaro. Super ĝi la steloj densis sur la malbrila ĉielo, sed luno ne estis.

La sono de la hufoj ĉesis. Frodo pene ekvidis ion malhelan trapasi la pli helan spacon inter du arboj, kaj poste halti. Ĝi aspektis kiel la nigra ombro de ĉevalo, kiun kondukis nigra ombro pli malgranda. La nigra ombro staris proksime al la loko, kie ili forlasis la vojon, kaj ĝi ŝanceliĝis de flanko al flanko. Al Frodo ŝajnis, ke li aŭdas sonon de snufado. La ombro kliniĝis ĝis la tero, kaj poste komencis rampi en lia direkto.

Ankoraŭfoje inundis Frodon deziro surfingrigi la Ringon; sed ĉi-foje tiu pli fortis ol antaŭe. Tiel fortis ke, preskaŭ antaŭ ol li konstatis la faron, lia mano esploris la poŝon. Sed tiumomente aŭdiĝis miksitaj kantado kaj ridado. Klaraj voĉoj altiĝis kaj subiĝis sur la stelluma aero. La nigra ombro stariĝis kaj forkuris. Ĝi rampis sur la ombrecan ĉevalon kaj ŝajnis malaperi trans la vojon en la mallumon aliflanke. Frodo suspiris malŝarĝite.

— Elfoj! — eligis Sam per raŭka flustro. — Elfoj, sinjoro! — Li estus elpafinta sin el inter la arboj kaj forkurinta direkte al la voĉoj, se ili ne retenus lin.

— Jes, estas elfoj, — diris Frodo. — Oni foje renkontas ilin en la Arbarfino. Ili ne loĝas en la Provinco, sed ili envagas ĝin printempe kaj aŭtune, el la propraj terenoj de post la Turmontetoj. Mi dankas pro tio! Vi ne vidis, ke tiu Nigra Rajdanto haltis ĝuste ĉi tie kaj efektive rampis niadirekten, kiam komenciĝis la kanto. Tuj kiam li aŭdis la voĉojn, li forŝteliĝis.

— Kio pri la elfoj? — diris Sam, tro ekscitita por zorgi pri la rajdanto. — Ĉu ni povas iri por vidi ilin?

— Aŭskultu! Ili venas ĉi-direkten, — diris Frodo. — Necesas nur atendi apud la vojo.

La kantado proksimiĝis. Unu klara voĉo leviĝis nun super la ceteraj. Ĝi kantis en la bela elfa lingvo, kiun Frodo sciis nur malmulte kaj la aliaj neniom. Tamen la sono harmonianta kun la melodio ŝajnis formiĝi en ilia pensado per vortoj, kiujn ili nur parte komprenis. Jen la kanto, kiel aŭdis ĝin Frodo:

Neĝblankulin'! Ho klara Damo!
Reĝin' trans Okcidentaj Maroj!
Lumo al nia vaga klano
en mondo plekta de l' arbaroj!

Ho Elberet'! Giltonielo!
Okula klaro, spira helo!
Neĝblankulin'! Al vi ni kantas
en lando, kiun Maro randas.

Ho steloj en Sensuna Jaro,
semaĵ' de ŝia man' lumsenda,
ventkampe nun en hel' kaj klaro
forfalas arbflorar' arĝenta!

Giltoniel'! Ho Elbereto!
Ni tenas en memorposedo,
en jena lando subarbara,
stellumon sur lontano Mara.

Ĉesis la kanto.

— Tiuj estas Altaj Elfoj! Ili elparolis la nomon de Elbereta! — diris Frodo konsternite. — Mi ne sciis, ke iuj el tiu plej bela popolo iam ajn

estas vidataj en la Provinco. Ne multaj nun restas en Mez-Tero, oriente de l' Granda Maro. Jen fakte hazardo stranga!

La hobitoj sidis en apudvoja ombro. Postnelonge la elfoj descendis laŭ la vojo en la valon. Ili preterpasis malrapide, kaj la hobitoj povis vidi la stellumon brili sur iliaj haroj kaj en la okuloj. Ili portis neniajn lumojn, tamen dum ili marŝis, ekglimo, kiel la lunlumo super la rando de la montetoj antaŭ sunleviĝo, ŝajnis ĉirkaŭbrili iliajn piedojn. Ili nun silentis, kaj, kiam la lasta elfo preterpasis, li sin turnis, rigardis direkte al la hobitoj kaj ridis.

— Saluton, Frodo! — li kriis. — Vi eksterdomas malfrue. Aŭ eble vi maltrafis la vojon? — Poste li laŭte alvokis la ceterajn, kaj la tuta kunularo haltis kaj ĉirkaŭstariĝis.

— Jen io vere miriga! — ili diris. — Tri hobitoj en arbaro dumnokte! Ion similan ni ne vidis, post kiam Bilbo foriris. Kion signifas tio ĉi?

— Tio signifas, beluloj, — diris Frodo, — simple, ke ni ŝajne sekvas la saman vojon kiel vi. Al mi plaĉas promeni sub la steloj. Sed mi bonvenigus vian societon.

— Sed ni ne bezonas alian societon, kaj hobitoj estas tiel malspritaj, — ili ridis. — Kaj kiel vi scias, ke ni iras la saman vojon kiel vi, ĉar vi ne scias, kien ni celas?

— Kaj kiel vi konas mian nomon? — demandis Frodo reciproke.

— Multajn aferojn ni konas, — ili diris. — Ni ofte vidis vin antaŭe kun Bilbo, kvankam vi eble ne rimarkis nin.

— Kiuj vi estas, kaj kiu estas via estro? — demandis Frodo.

— Mi estas Gildoro, — respondis ilia estro, tiu elfo, kiu unue alvokis lin. — Gildoro Ingloriono el la Familio Finroda. Ni estas ekzilitoj, kaj plimultaj niaj parencoj jam delonge foriris, ankaŭ ni restos ĉi tie nur mallonge, antaŭ ol reiri trans la Grandan Maron. Sed kelkaj niaj parencoj daŭre loĝas pace en Rivendelo. Bonvolu, Frodo, rakonti, kion vi faras? Ĉar ni vidas, ke ombras vin la timo.

— Ho Saĝa Popolo! — interrompis Grinĉjo sciavide. — Klarigu al ni pri la Nigraj Rajdantoj!

— Ĉu Nigraj Rajdantoj? — ili diris malaltvoĉe. — Kial do vi demandas pri Nigraj Rajdantoj?

— Ĉar du Nigraj Rajdantoj hodiaŭ nin preterpasis, aŭ unu faris tion dufoje, — diris Grinĉjo, — nur antaŭ nelonge li forŝteliĝis, kiam vi proksimiĝis.

La elfoj ne tuj respondis, sed mallaŭte interparolis propralingve. Finfine Gildoro sin turnis al la hobitoj.

— Ni ne parolos pri tio en tiu ĉi loko, — li diris. — Ni opinias, ke vi prefere akompanu nin nun. Ne estas nia kutimo, sed ĉi-foje ni kondukos vin laŭ nia vojo, kaj vi restos kun ni hodiaŭ nokte, se vi volas.

— Ho, Beluloj! Jen bona fortuno super miaj esperoj, — diris Grinĉjo. Al Sam mankis vortoj.

— Mi dankas vin tre sincere, Gildoro Ingloriono, — diris Frodo riverencante. — *Elen síla lúmenn' omentielvo:* stelo lumigas la horon de nia renkontiĝo, — li aldonis, per la alta elfa lingvo.

— Estu singardaj, amikoj! — ekkriis Gildoro, ridante. — Ne diru sekretojn! Jen klerulo pri la Antikva Lingvo. Bilbo estis bona instruanto. Saluton, elf-amiko! — li diris, riverencante al Frodo. — Venu jam kun viaj amikoj kaj aliĝu al nia rondo! Prefere marŝu en la mezo, ke vi ne forvagu. Vi eble laciĝos antaŭ ol ni haltos.

— Kial? Kien vi iros? — demandis Frodo.

— Por la hodiaŭa nokto ni iros al la arbareto sur·la montetoj super Arbohalo. Temas pri pluraj mejloj, sed ĉe la fino vi povos ripozi; kaj tio mallongigos vian morgaŭan marŝon.

Nun ili marŝis plu en silento, kaj pasis kvazaŭ ombroj aŭ malhelaj lumoj: ĉar elfoj (eĉ pli ol hobitoj) kapablis marŝi, kiam ili tion volis, sen sonoj aŭ piedbruo. Grinĉjo baldaŭ eksentis dormemon, kaj ŝanceliĝis unu-dufoje; sed ĉiufoje altstatura elfo ĉeflanke elmetis brakon kaj malhelpis, ke li falu. Sam marŝadis flanke de Frodo, kvazaŭ sonĝante, kaj kun vizaĝesprimo duone tima kaj duone subpremite ĝoja.

Plidensiĝis la arbaro ambaŭflanke; jam la arboj estis pli junaj kaj pli densaj; kaj dum la vojo malsupreniris, kondukante suben en faldaĵon de la montetoj, troviĝis multaj profundaj boskoj da avelarboj sur la deklivoj supreniĝantaj ambaŭflanke. Finfine la elfoj forturniĝis de la vojo. Verda rajdejo kuŝis preskaŭ nevidebla tra la densejo dekstre; kaj tiun ili sekvis dum ĝi serpentumis supren denove laŭ la arbarkovritaj deklivoj sur la supron de montetoŝultro, kiu elstaris sur la plisuba tereno de la rivera valo. Subite ili eliris el la ombro de la arboj, kaj antaŭ ili etendiĝis larĝa herbejo, griza en la noktmallumo. Je tri flankoj la arbaro ĝin alpremis; sed oriente la tero subiris abrupte kaj la suproj de l' malhelaj arboj, kiuj kreskis je la fundo, troviĝis sub iliaj piedoj. Poste la malaltejo kuŝis malklara kaj ebena sub la steloj. Pli proksime ekbrilis kelkaj lumoj en la vilaĝo Arbohalo.

La elfoj sidiĝis sur la herbon kaj interparolis per mallaŭtaj voĉoj; ili ŝajne ne plu atentis la hobitojn. Frodo kaj liaj kunuloj volvis sin per

manteloj kaj lankovriloj, kaj dormemo ilin alŝteliris. La nokto pliprofundiĝis, kaj estingiĝis la lumoj en la valo. Grinĉjo ekdormis, kusenata de verda terbuleto.

Alte en oriento svingiĝis Remirado, la Stela Reto, kaj super la nebuloj malrapide leviĝis ruĝa Borgilo, ardante kiel fajrjuvelo. Poste, pro ia moviĝo de l' aero la tuta nebulo estis fortirita kvazaŭ vualo, kaj suprenkliniĝis, dum li rampis trans la randon de la mondo, la Glavportanto de l' Ĉielo, Menelvagro kun sia brila zono. La elfoj ekkantis. Subite sub la arboj ekbrulis fajro kun ruĝa lumo.

— Venu! — la elfoj alvokis la hobitojn. — Venu! Jam temp' está por paroloj kaj gajeco!

Grinĉjo eksidis kaj frotis la okulojn. Li tremis.

— Troviĝas fajro en la halo, kaj manĝaĵo por malsataj gastoj, — diris elfo staranta antaŭ li.

Ĉe la suda rando de l' herbejo troviĝis malfermitejo. Tie la verda planko eniris la arbaron, kaj formis larĝan spacon kvazaŭ halon, tegmentitan per branĉoj de la arboj. Ties grandaj trunkoj etendiĝis pilastre laŭ ambaŭ flankoj. Meze flamis lignofajro, kaj sur la arboj-pilastroj brulis senŝancele torĉoj kun oraj kaj arĝentaj lumoj. La elfoj sidis ĉirkaŭ la fajro sur la herbo aŭ sur la segitaj stumpoj de malnovaj trunkoj. Iuj iris tien-reen portante kruĉojn kaj verŝante trinkaĵojn; aliaj alportis manĝaĵojn sur plenplenaj pladoj kaj ujoj.

— Tio ĉi estas nutraĵo nealloga, — ili diris al la hobito, — ĉar ni loĝas en la arbaro malproksime de niaj haloj. Se iam vi estos niaj gastoj hejme, ni traktos vin pli taŭge.

— Tio ĉi ŝajnas al mi sufiĉe taŭga por naskiĝfesto, — diris Frodo.

Grinĉjo poste memoris malmulton ĉu pri la manĝaĵo ĉu la trinkaĵo, ĉar lian menson plenigis la lumo sur la elfaj vizaĝoj, kaj la sono de voĉoj tiel variaj kaj tiel belaj, ke li sentis sin en maldorma sonĝo. Sed li memoris, ke troviĝis pano, kiu superis la guston de bela blanka pano proponita al malsatmortonto, kaj fruktoj dolĉaj kiel sovaĝaj beroj kaj pli riĉaj ol kultivitaj ĝardenfruktoj; li eltrinkis tason, kiun plenigis bonodora likvaĵo, malvarmeta kiel monta rivereto, ora kiel somera posttagmezo.

Sam neniam povis vorte priskribi, nek klare bildigi al si tion, kion li sentis aŭ pensis tiunokte, kvankam ĝi restis en lia memoro kiel unu el la ĉefaj travivaĵoj de lia vivo. Plej proksimume li tion foje esprimis: "Nu, sinjoro, se mi povus kreskigi tiajn pomojn, mi nomus min ĝardenisto. Sed ĝuste la kantado trafis mian koron, se vi min komprenas".

Frodo sidis, ĝoje manĝante, trinkante, kaj parolante; sed lia menso atentis ĉefe la vortojn parolatajn. Li scipovis iomete la elfan lingvon kaj aŭskultis entuziasme. De tempo al tempo li alparolis tiujn, kiuj priservis lin kaj dankis ilin per ilia lingvo. Ili ridetis al li kaj diris ridante: "Jen juvelo el inter hobitoj!"

Post kelka tempo Grinĉjo ekdormis profunde, kaj oni levis lin kaj forportis al laŭbo sub la arboj; tie oni kuŝigis lin sur molan liton, kaj li fordormis la ceteron de la nokto. Sam rifuzis forlasi sian mastron. Post la foriro de Grinĉjo, li kurbiĝis apud la piedoj de Frodo, kie finfine li kapklinis kaj fermis siajn okulojn. Frodo dumlonge restis maldorma, interparolante kun Gildoro.

Pri multaj aferoj ili parolis, malnovaj kaj novaj, kaj Frodo starigis al Gildoro multajn demandojn pri okazaĵoj en la vasta mondo ekster la Provinco. La informoj estis plejparte malgajaj kaj minacaj: pri proksimiĝanta mallumo, la militoj de homoj, kaj forfuĝo de la elfoj. Fine Frodo starigis la demandon plej intiman al sia koro:

— Diru al mi, Gildoro, ĉu vi iam vidis Bilbon, post kiam li forlasis nin?

— Jes, — Gildoro ridetis — Dufoje. Li adiaŭis nin ĝuste en tiu ĉi loko. Sed mi revidis lin unu fojon, malproksime de tie ĉi. — Li volis nenion pli diri pri Bilbo, kaj Frodo eksilentis.

— Vi ne multe demandas aŭ rakontas al mi pri tio, kio koncernas vin, Frodo, — diris Gildoro. — Sed mi jam scias iomete, kaj pli mi povas legi sur via vizaĝo kaj en la pensado malantaŭ viaj demandoj. Vi forlasas la Provincon, kaj tamen vi dubas, ĉu vi trovos tion, kion vi serĉas, aŭ plenumos tion, kion vi intencas, aŭ ke vi iam revenos. Ĉu ne vere?

— Vere, — diris Frodo; — sed mi supozis, ke mia foriro estas sekreto konata nur al Gandalfo kaj mia fidela Sam. — Li subenrigardis al Sam, kiu ronketis.

— Tiu sekreto ne atingos per ni la Malamikon, — diris Gildoro.

— La Malamikon? — diris Frodo. — Do vi scias, kial ni forlasas la Provincon?

— Mi ne scias, kial la Malamiko persekutas vin, — respondis Gildoro, — sed tion mi konstatas — malgraŭ, ke tio ŝajnas al mi stranga. Kaj mi avertas vin, ke danĝero troviĝas nun antaŭ vi kaj malantaŭ vi, kaj ambaŭflanke.

— Vi aludas la Rajdantojn? Mi timis, ke ili estas servantoj de la Malamiko. Kio *estas* la Nigraj Rajdantoj?

— Ĉu Gandalfo nenion diris al vi?

— Nenion pri tiaj kreitaĵoj.

— Do mi opinias, ke ne konvenas al mi diri pli — por ke teruro ne malhelpu vian vojaĝon. Ĉar al mi ŝajnas, ke vi sukcesis ekiri ĝustatempe, se vi fakte sukcesis. Vi devas nun rapidegi, kaj nek resti, nek retroiri; ĉar la Provinco ne plu protektas vin.

— Mi ne povas imagi, kiaj informoj estus pli timigaj ol viaj aludoj kaj avertoj, — ekkriis Frodo. — Mi sciis, kompreneble, ke danĝero kuŝas antaŭe, sed mi ne atendis renkonti ĝin en nia propra Provinco. Ĉu ne povas hobito pace marŝi ekde la Akvo ĝis la Rivero?

— Sed ne temas pri via propra Provinco, — diris Gildoro. — Aliaj loĝis ĉi tie antaŭ ol hobitoj estis; kaj aliaj loĝos denove ĉi tie, kiam hobitoj ne plu estos. Ĉirkaŭas vin la vasta mondo: vi povas enbarili vin, sed vi ne povas por ĉiam ĝin elbarili.

— Mi scias, kaj tamen ĝi ĉiam ŝajnis tiel sekura kaj intima. Kion mi nun povas fari? Mia plano estis, forlasi sekrete la Provincon, kaj iri al Rivendelo; sed jam miaj paŝoj estas sekvataj, eĉ antaŭ ol mi venis en Boklandon.

— Laŭ mia opinio vi devus daŭrigi tiun planon, — diris Gildoro. — Mi ne supozas, ke la Vojo pruviĝos tro malfacila por via kuraĝo. Sed se vi deziras konsilon pli klaran, vi devus demandi Gandalfon. Mi ne konas la kialon de via fuĝo, kaj sekve mi ne scias, kiamaniere viaj persekutantoj atakos vin. Tiujn aferojn Gandalfo certe scias. Mi supozas, ke vi vidos lin antaŭ ol forlasi la Provincon?

— Mi esperas, ke jes. Sed tio estas alia afero, kiu maltrankviligas min. Mi jam de multaj tagoj atendis Gandalfon. Li devis alveni Hobiturbon plej malfrue antaŭ du noktoj; sed li ne aperis. Nun mi scivolas, kio povis okazi. Ĉu mi devus lin atendi?

Gildoro silentis momente.

— Ne plaĉas al mi tiu ĉi sciigo, — li diris finfine. — La malfruo de Gandalfo ne bone aŭguras. Sed estas dirite: "Ne enmiksiĝu en sorĉistajn aferojn, ĉar ili estas subtilaj kaj ekkoleriĝemaj". Al vi la elekto: ĉu iri aŭ atendi.

— Kaj estas dirite krome, — respondis Frodo: "Ne serĉu konsilon ĉe la elfoj, ĉar ili diros kaj jes kaj ne".

— Ĉu vere? — ridis Gildoro. — Elfoj malofte donas senŝirman konsilon, ĉar konsilo estas donaco danĝera, eĉ de saĝulo al saĝulo, kaj ĉiuj vojoj kapablas konduki mise. Sed kion vi volas? Vi ne sciigis al mi ĉion pri vi; kiel do mi elektu pli trafe ol vi? Sed se vi postulas konsilon,

mi ĝin donos pro amikeco. Mi pensas, ke vi devas iri tuj, senprokraste; kaj se Gandalfo ne venos antaŭ via foriro, mi konsilas ankaŭ jenon: ne iru sola. Kunigu amikojn, kiuj estas fidindaj kaj volpretaj. Nun vi devus danki, ĉar tiun konsilon mi ne donas ĝoje. La elfoj havas proprajn laborojn kaj proprajn dolorojn, kaj malmulte koncernas ilin la faroj de hobitoj, aŭ de iuj aliaj kreaĵoj sur la tero. Malofte niaj vojoj renkontas iliajn, ĉu hazarde ĉu intence. En tiu ĉi renkontiĝo eble estas pli ol hazardo; sed la intenco ne klaras al mi, kaj mi timas diri tro multe.

— Mi profunde dankas, — diris Frodo, — sed mi ŝatus, ke vi diru al mi klare, kio estas la Nigraj Rajdantoj. Se mi akceptos vian konsilon, mi eble ne vidos Gandalfon longe, kaj mi devos scii, kio estas la danĝero, kiu persekutas min.

— Ĉu ne sufiĉas scii, ke ili estas servantoj de la Malamiko? — respondis Gildoro. — Fuĝu de ili! Neniun vorton elparolu al ili! Ili estas senkompataj. Nenion pli demandu al mi! Sed mia koro avertas, ke antaŭ ol ĉio finiĝos, vi, Frodo, filo de Drogo, scios pri tiuj mallumaj aferoj pli ol Gildoro Ingloriono. Elbereta protektu vin!

— Sed kie mi trovos la kuraĝon? — demandis Frodo. — Tion mi ĉefe bezonas.

— Kuraĝon oni trovas en lokoj malprobablaj, — diris Gildoro. — Esperu optimisme! Dormu jam! Matene ni estos foririntaj; sed ni sendos niajn mesaĝojn tra la landoj. La Vagantaj Kunularoj ekscios pri via vojaĝo, kaj tiuj, kiuj potencas por la bono, vaĉos. Mi nomas vin elf-amiko; kaj la steloj lumigu la finon de via vojo! Malofte ni tiel plezuriĝis je fremduloj, kaj estas agrable aŭdi vortojn de l' Antikva Parolo el la lipoj de aliaj vagantoj en la mondo.

Frodo sentis, ke dormo ekkaptas lin, ĝuste dum Gildoro ĉesis paroli.

— Mi dormos nun, — li diris, kaj la elfo kondukis lin ĝis laŭbo apud Grinĉjo, kaj li sin ĵetis sur liton kaj tuj eniris sensonĝan dormon.

Ĉapitro 4

RAPIDPADO ĜIS AGARIKOJ

Matene Frodo vekiĝis refreŝigita. Li estis kuŝanta en laŭbo farita el vivanta arbo kun branĉoj plektitaj kaj atingantaj la teron; lia lito estis el filikoj kaj herboj, profunda kaj mola kaj strange bonodora. La suno trabrilis tremetantajn foliojn, kiuj ankoraŭ verdis sur la arbo. Li saltleviĝis kaj eliris.

Sam estis sidanta sur la herbo proksime al la arborando. Grinĉjo staris studante la ĉielon kaj la veteron. Neniu indiko pri elfoj vidiĝis.

— Ili postlasis por ni fruktojn kaj trinkaĵon, kaj panon, — diris Grinĉjo. — Venu matenmanĝi. La pano gustas preskaŭ tiel bone kiel hieraŭ vespere. Mi ne volis lasi por vi porcion, sed Sam insistis.

Frodo sidiĝis apud Sam kaj ekmanĝis.

— Kia plano por hodiaŭ? — demandis Grinĉjo.

— Marŝi ĝis Bokelboro laŭeble rapide, — respondis Frodo, kaj turnis sian atenton al la manĝaĵoj.

— Ĉu vi supozas, ke ni vidos iujn el tiuj Rajdantoj? — demandis Grinĉjo gaje. Sub la matena suno la ebleco vidi tutan trupon da ili ne ŝajnis al li tre timiga.

— Jes, probable, — diris Frodo, al kiu ne plaĉis la memorigo. — Sed mi esperas transiri la riveron sen tio, ke ili vidu nin.

— Ĉu vi eltrovis ion pri ili de Gildoro?

— Ne multon — nur aludojn kaj enigmojn, — diris Frodo eviteme.

— Ĉu vi demandis pri la snufado?

— Tion ni ne diskutis, — diris Frodo tra plena buŝo.

— Vi devis. Mi certas, ke tio estas grava.

— Tiuokaze mi certas, ke Gildoro rifuzus klarigi ĝin, — diris Frodo akre. — Kaj nun iom lasu min trankvila! Mi ne volas respondi aron da demandoj dum mi manĝas. Mi volas pensi!

— Bona ĉielo! — diris Grinĉjo. — Ĉe matenmanĝo? — Li foriris randen de la verdaĵo.

El la menso de Frodo la hela mateno — perfideme hela, li pensis — ne estis forigita timon pri persekuto; kaj li meditis pri la vortoj de

Gildoro. La gaja voĉo de Grinĉjo aŭdiĝis al li. Tiu kuradis sur la verda gresaĵo kaj kantis.

— Ne, tion mi ne povus! — li pensis en si. — Unu afero estas promenigi miajn junajn amikojn kun mi tra la Provinco, ĝis ni nur iomete malsatas kaj lacas, kaj manĝado kaj lito estas dolĉaj. Marŝigi ilin en ekzilon, kie laco kaj malsato eble ne estas kuraceblaj, estas alia afero — eĉ se ili laŭvole pretus kuniri. La heredaĵo estas sole mia. Al mi ŝajnas, ke eĉ Samon mi ne devus kunirigi. — Li rigardis al Sam Vato, kaj konstatis, ke Sam rigardadas lin.

— Nu, Sam! — li diris. — Kion fari? Mi forlasos la Provincon kiel eble plej baldaŭ — fakte mi nun decidiĝis eĉ ne unu tagon resti en Stretkavo, se tio eblos.

— Tre bone, sinjoro!

— Vi ankoraŭ intencas akompani min?

— Efektive.

— Estos tre danĝere, Sam. Estas jam tre danĝere. Tre verŝajne neniu el ni revenos.

— Se ne revenos vi, sinjoro, do ne revenos mi, estas certe, — diris Sam. — "Ne forlasu lin!" ili diris al mi. "Lasu lin! — mi diris. — Tion mi neniam intencis. Mi iros kun li, se li grimpos ĝis la Luno; kaj se iuj el tiuj Nigraj Rajdantoj provos malhelpi lin, ili devos enkalkuli Samon Vato", mi diris. Ili ridis.

— Kiuj estas *ili*, kaj pri kio vi parolas?

— La elfoj, sinjoro. Ni iom interparolis hieraŭ vespere; kaj ili ŝajnis scii, ke vi foriros, do mi ne vidis motivon tion nei. Mirindaj kreaĵoj, elfoj, sinjoro! Mirindaj!

— Efektive, — diris Frodo. — Ĉu vi ankoraŭ ŝatas ilin nun, kiam vi pli proksime vidis ilin?

— Ili ŝajnas iom superaj al miaj ŝatoj-malŝatoj, por tiel diri, — respondis Sam malrapide. — Ŝajnas negrava, kion mi opinias pri ili. Ili tute malsimilas tion, kion mi atendis — tiel junaj-maljunaj, kaj tiel gajaj-malgajaj, ĉu ne.

Frodo rigardis Samon iom surprizite, duone atendante vidi ian eksteran signon pri la stranga ŝanĝiĝo, kiu ŝajne okazis al li. Tio ne sonis kiel la voĉo de l' malnova Sam Vato, kiun li supozis koni. Sed la sidanto aspektis kiel la malnova Sam Vato, krom ke lia vizaĝo estis nekutime pensema.

— Ĉu vi nun sentas bezonon forlasi la Provincon — nun, kiam via deziro vidi ilin realiĝis? — li demandis.

— Jes, sinjoro. Mi ne scias, kiel tion esprimi, sed depost la hieraŭa nokto mi sentas min alia. Mi ŝajnas vidi antaŭen, iele. Mi scias, ke ni sekvos tre longan vojon en mallumon; sed mi scias, ke mi ne povas retroturniĝi. Ne vidi elfojn nun, nek drakojn, nek montojn, mi jam volas — mi ne scias precize, kion mi volas: sed ion mi devas fari antaŭ la fino, kaj tio kuŝas antaŭe, ne en la Provinco. Mi devas ĝisfini ĝin, sinjoro, se vi min komprenas.

— Mi ne tute komprenas. Sed mi komprenas, ke Gandalfo elektis por mi taŭgan kunulon. Mi estas kontenta. Ni iros kune.

Frodo finmanĝis silente. Poste, stariĝinte, li trarigardis la terenon antaŭe kaj vokis Grinĉjon.

— Ĉu preta ekiri? — li diris, kiam Grinĉjo alkuris. — Ni devas tuj ekmarŝi. Ni dormis ĝis malfrue, kaj restas sufiĉe multaj mejloj trairotaj.

— Dormis ĝis malfrue *vi*, vi volas diri, — diris Grinĉjo. — Mi leviĝis longe antaŭe; kaj ni nur atendis, ke vi finu manĝadon kaj pensadon.

— Ambaŭ jam estas finitaj. Kaj mi celos al Bokelbora Pramo laŭeble rapide. Mi ne devios reen al la vojo, kiun ni forlasis hieraŭ nokte: mi iros rekte de ĉi tie trans la terenon.

— Do vi intencas flugi, — diris Grinĉjo. — Vi ne iros rekte ien ajn en tiu ĉi tereno.

— Ni povas ĉiuokaze iri pli rekte ol la vojo, — respondis Frodo. — La Pramo troviĝas sud-oriente de Arbohalo, sed la vojo kurbiĝas maldekstren — videblas kurbo ĝia tie fornorde. Ĝi ĉirkaŭiras la nordan randon de Mariŝo por trafi la ŝoseon de la Ponto super Stoko. Sed tio kondukas mejlojn el la vojo. Ni ŝparus kvaronon de la distanco, se ni celus al la Pramo de la loko, sur kiu ni staras.

— *Pro rapidpadoj, malfruadoj,* — argumentis Grinĉjo. — La tereno estas malglata en ĉi tiu ĉirkaŭaĵo, kaj troviĝas marĉoj kaj ĉiaj malfacilaĵoj sube en Mariŝo — mi konas la terenon ĉi-regione. Kaj se vi zorgas pri Nigraj Rajdantoj, mi ne konstatas, ke estas pli malbone renkonti ilin sur vojo ol en arbaro aŭ sur kampo.

— Malpli facile troveblas personoj en arbaro aŭ sur kampo, — respondis Frodo. — Kaj se oni supozas vin sur vojo, ekzistas ebleco, ke oni serĉos vin sur la vojo kaj ne aliloke.

— En ordo! — diris Grinĉjo. — Mi sekvos vin en ĉiun marĉon kaj fosejon. Sed estas malbonkore! Mi esperis preterpasi la *Oran Perkon* en Stoko antaŭ la sunsubiro. La plej bona biero en Orient-kvarono, aŭ iam estis; jam delonge mi ne gustumis ĝin.

— Tio decidas! — diris Frodo. — Eble pro rapidpadoj malfruadoj, sed pro trinkejoj pli longaj malfruoj. Ni devas ĉial teni vin for de la *Ora Perko*. Ni devas alveni Bokelboron antaŭ noktiĝo. Kion vi opinias, Sam?

— Mi iros laŭ vi, s-ro Frodo, — diris Sam malgraŭ privata antaŭtimo kaj profunda bedaŭro pri la plej bona biero en Orient-kvarono.

— Do, se necesas trapeni marĉojn kaj dornojn, ni jam ekiru! — diris Grinĉjo.

Estis jam preskaŭ tiel varme, kiel en la antaŭa tago, sed nuboj komencis alproksimiĝi el la okcidento. Alveno de pluvo ŝajnis probabla. La hobitoj rampaĉis malsupren laŭ apika verda deklivo kaj plonĝis en la densan arbaron sube. Ilia direkto estis elektita por lasi Arbohalon maldekstre, kaj por transiri oblikve tra la arboj, kiuj grupiĝis laŭ la orienta flanko de la monteto, ĝis ili atingus la transan ebenaĵon. Tiam ili povus celi rekten al la Pramo sur tereno, kiu estis aperta krom pluraj drenfosaĵoj kaj latbariloj. Frodo kalkulis, ke laŭ rekta linio ili devis iri dek ok mejlojn.

Li baldaŭ trovis, ke la densejo estas pli kunpremita kaj pli interplektita ol ĝi ŝajnis. Mankis vojetoj tra la subpiedaĵo, kaj ili progresis ne tre rapide. Kiam ili baraktis ĝis la deklivosubo, ili trovis rojon, kiu subenfluis de la malantaŭaj montetoj en profunda ravino kun apikaj glitigaj flankoj superkreskitaj de rubusoj. Plej maloportune ĝi transiris la direkton, kiun ili elektis. Ili ne povis transsalti ĝin, nek entute transiri ĝin sen malsekiĝo, gratiĝo kaj koto. Ili haltis, pripensante, kion fari.

— L' unua malhelpo! — diris Grinĉjo, ridetante malafable.

Sam Vato retrorigardis. Tra apertejo de la arboj li ekvidis la supron de l' verda deklivo, laŭ kiu ili ĵus malsupreniris.

— Vidu! — li diris, kroĉante brakon de Frodo. Ili ĉiuj rigardis, kaj sur la rando alte super ili, ili vidis kontraŭ la ĉielo starantan ĉevalon. Apud ĝi kliniĝis nigra figuro. Ili tuj rezignis pri la penso retroiri. Frodo iris la antaŭa, kaj plonĝis senprokraste en la densajn arbustojn apud la rivereto.

— Fu! — li diris al Grinĉjo. — Ni ambaŭ pravis! La rapidpado jam kurbiĝis; sed ni nur ĝustatempe trovis kaŝejon. Vi havas orelojn akrajn, Sam: ĉu vi aŭdas ion venanta?

Ili staris senmovaj, apenaŭ spirante dum ili aŭskultis; sed ne aŭdeblis sono de persekuto.

— Mi ne supozas, ke li provos konduki la ĉevalon suben laŭ tiu deklivo, — diris Sam. — Sed konjekteble li scias, ke ni malsupreniris ĝin. Prefere ni pluiru.

Pluirado ne estis tute facila. Ili devis porti la tornistrojn, kaj la arbustoj kaj rubusoj ne volonte tralasis ilin. Ili estis ŝirmataj de la vento per la malantaŭa deklivo, kaj la aero estis senmova kaj sufoka. Kiam finfine ili traŝovis sin al pli aperta tereno, ili estis varmegaj, lacaj kaj tre gratitaj, kaj ili cetere ne plu certis pri la irata direkto. La bordoj de la rivereto malaltiĝis, kiam ĝi atingis la ebenaĵon kaj plilarĝiĝis kaj malprofundiĝis, kaj forvagis al Mariŝo kaj la Rivero.

— Ha, tio ĉi estas Stok-Rojo! — diris Grinĉjo. — Se ni intencas retrovi nian direkton, ni devas tuj transiri kaj ekiri dekstren.

Ili travadis la rivereton kaj rapidis tra larĝa apertejo aliflanke, junkokovrita kaj senarba. Poste ili renkontis denove zonon da arboj; altaj kverkoj ĉefe, kun ie-tie ulmo aŭ frakseno. La tero estis pli-malpli ebena, kaj troviĝis malmulte da subkreskaĵo, sed la arboj tro proksimis unu alian por ke ili vidu fore antaŭen. La folioj bloviĝis supren pro subitaj ventospasmoj, kaj gutoj da pluvo ekfalis el la nubkovrita ĉielo. Poste la vento formortis kaj la pluvo falis inunde. Ili pluplandis kiel eble plej rapide tra herbobedoj, kaj tra densaj drivaĵoj de malnovaj folioj; kaj ĉie ĉirkaŭ ili la pluvo klakis kaj ruliĝis. Ili ne parolis, sed konstante rigardis malantaŭen kaj ambaŭflanken.

Post duonhoro Grinĉjo diris:

— Espereble ni ne turniĝis tro suden kaj ne marŝas laŭlonge de tiu ĉi arbaro! Ĝi estas zono ne tre larĝa — mi estus dirinta ne pli ol unu mejlon — kaj ni devis jam trapasi ĝin.

— Ne utilas, ke ni ekiru zigzage, — diris Frodo. — Tio neniel helpos. Ni daŭrigu laŭ nia nuna vojo! Mi ne certas, ke mi deziras atingi ankoraŭ la apertejon.

Ili pluiris eble pluan duon da mejloj. Tiam la suno denove ekbrilis inter la ĉifonecaj nuboj, kaj la pluvo malpliiĝis. Estis jam post la tagmezo, kaj ili sentis, ke aktualas tagmanĝi. Ili haltis sub ulmo: ties folioj, kvankam jam flaviĝantaj, tamen ankoraŭ densis, kaj la tero apud ĝia subo estis relative seka kaj ŝirmata. Kiam ili komencis pretigi la manĝon, ili trovis, ke la elfoj plenigis iliajn botelojn per klara trinkaĵo de pale ora koloro: ĝi odoris je mielo farita el multaj floroj kaj estis mirinde freŝiga. Tre baldaŭ ili ridadis kaj fajfis pri la pluvo kaj pri la Nigraj Rajdantoj. La finaj kelkaj mejloj, ili sentis, baldaŭ troviĝos malantaŭe.

Frodo apogis sian dorson al la arbotrunko kaj fermis siajn okulojn. Sam kaj Grinĉjo sidis proksime, kaj ili komencis zumkanti, kaj poste kanti mallaŭte:

Ho! Ho! Ho! ek al botel'
por korkurac' kaj tristforpel'.
Pluv' eble falas, blovas vent',
kaj longas plu la trairend',
sed kuŝos mi sub arb' en glor',
kaj lasos nubojn veli for.

"Ho! Ho! Ho!" — ili komencis pli laŭte. Subite ili eksilentis. Frodo salte stariĝis. Longedaŭra vekrio aŭdiĝis laŭ la vento, kiel krio de iu misintenca kaj soleca kreaĵo. Ĝi ondiĝis kaj finiĝis per alta trapika noto. Kiam ili sidis kaj staris, kvazaŭ subite glaciigite, ĝin respondis alia krio, malpli laŭta kaj pli fora, sed ne malpli sangofridiga. Poste sekvis silento, rompita nur per la sono de la vento inter la folioj.

— Kaj kio estis tio, laŭ via opinio? — Grinĉjo demandis finfine, provante paroli senĝene, sed iom voĉtremante. — Se tio estis birdo, ĝi estis tia, kian mi neniam antaŭe aŭdis en la Provinco.

— Tio estis nek birdo, nek besto, — diris Frodo. — Tio estis alvoko, aŭ signalo — tiu krio enhavis vortojn, kvankam mi ne povis distingi ilin. Sed tian voĉon havas neniu hobito.

Ili diris nenion plu pri la afero. Ĉiuj pensis pri la Rajdantoj, sed neniu menciis ilin. Ili jam hezitis: ĉu resti ĉu pluiri; sed pli aŭ malpli baldaŭ ili devis transiri la apertejon ĝis la Pramo, kaj estis preferinde iri plej baldaŭ kaj en la taga lumo. Post kelkaj momentoj ili surŝultrigis siajn tornistrojn denove kaj ekiris.

Post nelonge la arbaro abrupte finiĝis. Larĝaj herbejoj etendiĝis antaŭ ili. Ili nun vidis, ke efektive ili turniĝis tro suden. Malproksime trans la ebenaĵo ili povis vidi la malaltan monteton de Bokelboro aliflanke de l' Rivero, sed ĝi nun troviĝis maldekstre de ili. Singarde ŝtelirante el la arbarorando, ili laŭeble rapide ekiris trans la apertan terenon.

Komence ili sentis timon for de l' arbara ŝirmo. En malproksimo post ili staris la altejo, kie ili matenmanĝis. Frodo duone atendis vidi la foran figureton de ĉevalrajdanto sur la firsto malhela kontraŭ la ĉielo; sed vidiĝis nenia signo pri tiu. La suno eskapanta el la disiĝantaj nuboj, dum ĝi subeniris al la montetoj, kiujn ili postlasis, denove

helbrilis. Forlasis ilin la timo, kvankam ili ankoraŭ sentis maltrankvilon. Sed la tereno iĝis ĉiam pli malsovaĝa kaj bonordigita. Baldaŭ ili alvenis bone prizorgitajn kampojn kaj gresejojn, troviĝis heĝoj, dratbariloj kaj drenfosaĵoj. Ĉio ŝajnis trankvila kaj paca, tute kiel ordinara angulo de l' Provinco. Iliaj humoroj pliboniĝis ĉiupaŝe. La linio de l' Rivero pliproksimiĝis; kaj la Nigraj Rajdantoj ekŝajnis fantomoj de la arbaro jam longe postlasita.

Ili laŭiris la randon de granda napokampo, kaj alvenis fortikan latpordon, post kiu etendiĝis sulkoplena vojeto inter malaltaj prizorgitaj heĝoj al fora arbogrupo. Grinĉjo haltis.

— Mi konas ĉi tiujn kampojn kaj pordon! — li diris. — Ni estas sur la kampoj de maljuna terkulturisto Larvo. Nepre estas lia farmdomo tie inter la arboj.

— Ĝenoj unu post alia! — diris Frodo, aspektante preskaŭ tiel perturbita, kvazaŭ Grinĉjo ĵus deklarus, ke la vojeto estas fendo kondukanta al la loĝkaverno de drako. La aliaj rigardis lin surprizite.

— Kio ĝenas pri maljuna Larvo? — demandis Grinĉjo. — Li estas bona amiko de ĉiuj Brandobokoj. Kompreneble li terurigas entrudiĝantojn, kaj posedas sovaĝajn hundojn — sed finfine, personoj ĉi tie proksimas la landlimon kaj devas tiom pli gardi sin.

— Mi scias, — diris Frodo. — Tamen, — li aldonis kun hontema rido, — mi timegas lin kaj liajn hundojn. Dum multaj jaroj mi evitis lian bienon. Li plurfoje trovis min entrudiĝanta por agarikoj, kiam mi estis junulo ĉe Brando-Halo. La lastan fojon li batis min, kaj poste vidigis min al siaj hundoj kaj diris: "Vidu, knaboj, kiam la venontan fojon tiu ĉi juna fripono ekpaŝos sur miajn kampojn, vi rajtos manĝi lin. Nun forpelu lin!" Ili persekutis min laŭ la tuta vojo ĝis la Pramo. Mi neniam forskuis la timegon — kvankam probable la bestoj konis sian aferon kaj ne estus efektive tuŝintaj min.

Grinĉjo ridis.

— Nu, jam estas tempo, ke vi amikiĝu. Precipe se vi intencas reveni por loĝadi en Boklando. Maljuna Larvo estas fakte bravulo, se vi ne tuŝas liajn agarikojn. Ni eniru la vojeton, kaj tiam ni ne estos entrudiĝantoj. Se ni renkontos lin, mi estu la parolanto. Li estas amiko de Gaja, kaj iam mi sufiĉe ofte akompanis lin ĉi tien.

Ili marŝis laŭ la vojeto, ĝis ili ekvidis la pajlotegmentojn de granda domo kaj farmokonstruaĵoj elstariĝantaj el la arboj antaŭe. La Larvoj, la Pudipiedoj en Stoko kaj la plimultaj loĝantoj en Mariŝo estis

domloĝantoj; kaj lia farmdomo estis fortike konstruita el brikoj kaj havis altan muron ĉirkaŭe. Troviĝis larĝa ligna pordo, kiu malfermiĝis al la vojeto el la muro.

Subite, dum ili proksimiĝis, ekkomenciĝis terura ululado kaj bojado, kaj ili aŭdis laŭtan voĉon, kiu kriis:

— Ten! Dent! Lup! Antaŭen, knaboj!

Frodo kaj Sam tuj haltis, sed Grinĉjo plupromenis kelkajn paŝojn. La pordo malfermiĝis kaj tri hundegoj elkuris sur la vojeton, kaj alsturmis la vojaĝantojn, sovaĝe bojante. Ili tute malatentis Grinĉjon; sed Sam kaŭris kontraŭ la muro, dum du lupsimilaj hundoj snufis lin suspekteme, kaj subbojis se li moviĝis. La plej granda kaj feroca el la trio haltis antaŭ Frodo, hirta kaj graŭla.

Nun tra la pordo aperis larĝa fortika hobito kun ronda ruĝa vizaĝo.

— Halo'! Halo'! Kiu vi estas, kaj kion vi volas? — li demandis.

— Bonan posttagmezon, s-ro Larvo! — diris Grinĉjo.

La terkulturisto rigardis lin proksime.

— Nu estas, ĉu ne, sinjoreto Grinĉjo — s-ro Peregrino Tjuko, mi devas diri! — li kriis, ŝanĝante brovumadon al rikaneto. — Jam delonge mi ne vidis vin en tiu ĉi loko. Feliĉe por vi, ke mi konas vin. Mi ĝuste intencis inciti miajn hundojn kontraŭ fremduloj. Okazas hodiaŭ kelkaj kuriozaĵoj. Kompreneble, ja okazas de tempo al tempo, ke fremduloj vagas en ĉi regiono. Tro proksime al la Rivero, — li diris, skuante la kapon. — Sed tiu ulo estis la plej strangaspekta, kiun miaj okuloj iam ajn trafis. Li ne transiros senpermese mian kamparon la duan fojon, se mi kapablos tion malhelpi.

— Kian ulon vi aludas? — demandis Grinĉjo.

— Do lin vi ne vidis? — diris la terkulturisto. — Li laŭiris la vojeton al la ŝoseo antaŭ ne tre longe. Li estis strangulo kaj starigis strangajn demandojn. Sed vi eble eniru la domon, kaj ni interŝanĝos pli komforte la novaĵojn. Mi havas iom da bona elo kranebla, se vi kaj viaj amikoj emas, s-ro Tjuko.

Ŝajnis klare, ke la terkulturisto rakontos pli, se al li estus permesate tion fari propratempe kaj propramaniere, do ĉiuj akceptis la inviton.

— Kio pri la hundoj? — demandis Frodo maltrankvile.

La terkulturisto ridis.

— Ili ne ĝenos vin, krom se mi tion ordonos. Jen, Ten! Dent! Alkalkanen! — li kriis. — Alkalkanen, Lup!

Malŝarĝante la mensojn de Frodo kaj Sam, la hundoj formarŝis kaj lasis ilin liberaj. Grinĉjo prezentis la du aliajn al la terkulturisto.

— S-ro Frodo Baginzo, — li diris. — Vi eble ne memoras lin, sed iam li loĝis ĉe Brando-Halo.

Pro la nomo Baginzo la terkulturisto eksurpriziĝis, kaj akre alrigardis Frodon. Momente Frodo ekpensis, ke memoro pri la ŝtelitaj agarikoj estas vekita, kaj ke al la hundoj estos ordonite lin forpeli. Sed Terkulturisto Larvo prenis lian brakon.

— Nu, ĉu tio ne estas eĉ pli stranga? — li ekkriis. — S-ro Baginzo, ĉu? Envenu! Necesas interparoli.

Ili eniris la kuirejon de la terkulturisto kaj eksidis antaŭ la larĝa kameno. S-ino Larvo alportis bieron en granda ujo kaj plenigis kvar grandajn kruĉojn. Ĝi estis bona, kaj Grinĉjo trovis sin pli ol kompensita rilate maltrafon de la *Ora Perko*. Sam glutetis sian bieron suspekteme. Li nature malfidis loĝantojn en aliaj partoj de la Provinco; kaj cetere li ne emis amikiĝi rapide kun iu, kiu batis lian mastron, negrave antaŭ iom longe.

Post kelkaj komentoj pri la vetero kaj la agrikulturaj probablecoj (kiuj ne pli misaŭguris ol kutime), terkulturisto Larvo demetis sian tasegon kaj rigardis ilin laŭvice.

— Nu, s-ro Peregrino, — li diris, — de kie vi venis, kaj kien vi intencas iri? Ĉu vi venis viziti min? Ĉar, se tiel, vi preterpasis mian pordon sen ke mi rimarkis vin.

— Nu, ne, — respondis Grinĉjo. — Se paroli vere, ĉar tion vi jam divenis, ni suriris la vojeton ĉe la alia finaĵo; ni trapasis viajn kampojn. Sed tio okazis pro hazardo. Ni perdis la vojon en la arbaro, malantaŭe apud Arbohalo, provante trovi rapidpadon ĝis la Pramo.

— Se mankis tempo, la vojo vin servus pli bone, — diris la terkulturisto. — Sed ne tio min koncernis. Vi havas permeson trapasi mian kamparon, se tion vi emas, s-ro Peregrino. Ankaŭ vi, s-ro Baginzo, kvankam probable ankoraŭ plaĉas al vi agarikoj, — li ridis. — Ha jes, la nomon mi rekonis. Mi memoras tempon, kiam la juna Frodo Baginzo estis unu el la plej friponaj junuloj en Boklando. Sed ne pri agarikoj mi pensis. Mi aŭdis la nomon Baginzo ĝuste antaŭ ol vi aperis. Kion, laŭ via supozo, demandis al mi tiu stranga ulo?

Ili atendis maltrankvile ĝis li priparolis.

— Nu, — la terkulturisto daŭrigis, proksimiĝante al sia celo kun lanta antaŭplezuro. — Li venis rajdante grandan nigran ĉevalon tra la pordo, kiu hazarde estis malfermita, kaj antaŭen ĝis mia dompordo.

Tute nigra estis ankaŭ li mem, kaj mantelita kaj kapuĉita, kvazaŭ li ne volus esti rekonata. "Ja kion en la Provinco li povas deziri?" mi pensis private. Ne multajn el la granduloj ni vidas cis la landlimo; kaj ĉiuokaze mi neniam aŭdis pri tia, kia ĉi nigrulo. "Bonan tagon al vi! — mi diras, elirante al li. — Ĉi tiu vojeto kondukas nenien, kaj kien ajn vi intencas iri, plej rapide estos reen al la vojo". Ne plaĉis al mi lia aspekto; kaj kiam Ten elvenis, ĝi snufis unufoje kaj elpuŝis jelpon, kvazaŭ ĝi estus pikita: ĝi mallevis la voston kaj forkuregis kriĉante. La nigrulo sidis tute senmove.

» "Mi venis de tie, — li diris, malrapide kaj retenite, indikante al la okcidento, trans *miaj* kampoj, ĉu vi kredas. — Ĉu vi vidis *Baginzon*?" — li demandis strangavoĉe, kaj kliniĝis al mi. Nenian vizaĝon mi povis vidi, ĉar lia kapuĉo pendis malalten; kaj mi sentis tremeton je mia dorso. Sed mi ne konsentis, ke li trarajdu tiel arogante mian kamparon.

» "Foriru! — mi diris. — Troviĝas ĉi tie neniuj Baginzoj. Vi estas en malĝusta regiono de la Provinco. Prefere reiru okcidenten al Hobiturbo — sed ĉi-foje vi iru laŭ la vojo".

» "Baginzo foriris, — li respondis flustre. — Li alvenas. Li ne tre malproksimas. Mi volas trovi lin. Se li preterpasos, ĉu vi sciigos min? Mi revenos kun oro".

» "Tion vi ne faros, — mi diris. — Vi reiros tien, de kie vi venis, rapidege. Mi lasas por vi unu minuton antaŭ ol mi vokos ĉiujn miajn hundojn".

» Li eligis specon de siblo. Tio eble estis ridado, eble ne. Poste li spronis sian ĉevalon rekte al mi, kaj mi forsaltis lastmomente. Mi vokis la hundojn, sed li forsvingiĝis kaj trarajdis la pordon kaj laŭ la vojeto al la ŝoseo kiel tondroklako. Kion vi opinias pri tio?

Frodo sidis momente, rigardante la fajron, sed li pensis nur kiel diable ili atingu la Pramon.

— Mi ne scias, kion pensi, — li diris fine.

— Do mi sciigos al vi, kion pensi, — diris Larvo. — Vi ne devis intermiksiĝi kun hobiturbanoj, s-ro Frodo. Personoj tie estas strangaj. — Sam ekmoviĝis sur sia seĝo, kaj rigardis la terkulturiston neamike. — Sed vi ĉiam estis knabo senpripensa. Kiam mi aŭdis, ke vi lasis Brandobokojn kaj foriris al tiu maljuna s-ro Bilbo, mi aŭguris, ke vi trafos en malfacilaĵojn. Atentu miajn vortojn, ĉio ĉi devenas de tiuj strangaj faroj de s-ro Bilbo. Sian monon li akiris iel strange en fremdaj lokoj, oni diras. Eble iuj emas eltrovi, kio okazis pri la oro

kaj juveloj, kiujn li subterigis sur la monteto en Hobiturbo, kiel mi aŭdis?

Frodo diris nenion: la sagacaj supozoj de la terkulturisto estis iom maltrankviligaj.

— Nu, s-ro Frodo, — Larvo daŭrigis, — mi ĝojas, ke vi tiel saĝe revenis al Boklando. Jen mia konsilo: restu tie! Kaj ne intermiksiĝu kun tiuj strangaj eksteruloj. Ĉi tie vi havos amikojn. Se persekutos vin denove iuj nigruloj, mi pritraktos ilin. Mi diros, ke vi mortis, aŭ forlasis la Provincon, aŭ kion ajn vi volas. Kaj eble tio sufiĉe veros, ĉar tre probable estas maljuna s-ro Bilbo, pri kiu ili serĉas sciigojn.

— Vi eble pravas, — diris Frodo, evitante la okulojn de l' terkulturisto kaj fikse rigardante la fajron.

Larvo rigardis lin penseme.

— Nu, evidente vi havas proprajn ideojn, — li diris. — Estas tiel evidenta, kiel mia nazo, ke ne hazardo venigis ĉi tien vin kaj tiun rajdanton samtage; kaj eble mia novaĵo finfine ne estis por vi multe nova. Mi ne postulas, ke vi diru al mi ion ajn, pri kio vi preferas silenti; sed mi konstatas, ke vi estas perturbita de io. Eble vi pensas, ke ne estos tro facile atingi la Pramon nekaptite?

— Tion mi ja pensis, — diris Frodo. — Sed ni devas provi tien veni; kaj tion ni ne plenumos sidante kaj pensante. Do bedaŭrinde ni devas foriri. Tre koran dankon pro via bonkoreco! Mi timis vin kaj viajn hundojn jam de pli ol tridek jaroj, terkulturisto Larvo, kvankam aŭdinte tion vi eble emos ridi. Estis domaĝe: ĉar mi maltrafis bonan amikon. Kaj nun mi bedaŭras forlasi vin tiel baldaŭ. Sed mi revenos, eble, iun tagon — se tion la sorto permesos.

— Vi estos bonvena, kiam vi venos, — diris Larvo. — Sed nun mi havas ideon. Estas jam preskaŭ la sunsubiro, kaj ni intencas vespermanĝi; ĉar plejofte ni enlitiĝas baldaŭ post la suno. Se vi kaj s-ro Peregrino kaj ĉiuj povus resti kaj manĝi kun ni, ni estus vere kontentaj!

— Kaj ankaŭ ni! — diris Frodo. — Sed ni devas tuj ekiri, mi timas. Eĉ nun estos mallume antaŭ ol ni alvenos la Pramon.

— Ha! sed atendu momenton! Mi intencis diri, ke post iom da manĝo mi eligos malgrandan furgonon, kaj mi veturigos vin ĉiujn ĝis la Pramo. Tio ŝparos al vi iom da marŝado kaj eble ŝparos al vi ankaŭ alispecajn ĝenojn.

Frodo nun akceptis dankeme la inviton, kio malŝarĝis Grinĉjon kaj Samon. La suno jam estis malantaŭ la okcidentaj montetoj, kaj la lumo ekmalheliĝis. Envenis du filoj de Larvo kaj liaj tri filinoj, kaj

malavara vespermanĝo estis surtabligita. La kuirejon lumigis kandeloj kaj la fajro estis hejtita. S-ino Larvo vigle eniris-eliris. Unu-du aliaj hobitoj, kiuj estis bienlaboristoj, envenis. Baldaŭ dekkvaropo sidiĝis por manĝi. Biero abundis, kaj giganta plado de agarikoj kaj ŝinko, krom multaj aliaj solidaj farmbienaj manĝaĵoj. La hundoj kuŝis apudfajre kaj mordis lardhaŭton kaj krakigis ostojn.

Finmanĝinte, la terkulturisto kaj ties filoj eliris kun lanterno kaj pretigis furgonon. Estis mallume en la korto, kiam la gastoj eliris. Ili surĵetis la tornistrojn kaj engrimpis. La terkulturisto sidiĝis sur la gvidbenkon, kaj vipklake irigis siajn du fortajn poneojn. Lia edzino staris en la lumo de la malfermita dompordo.

— Gardu vin bone, Larvo! — ŝi vokis. — Ne disputu kun fremduloj kaj revenu senprokraste!

— Tion mi faros! — li diris kaj forruliĝis tra la pordo. Nun bloviĝis eĉ ne spiro de vento; la nokto daŭris trankvila kaj kvieta, kaj la aero estis frosteta. Ili antaŭeniris senlanterne kaj malrapide. Post unu-du mejloj finiĝis la vojeto, transiranta profundan drenfosaĵon kaj supreniranta laŭ mallonga deklivo ĝis altkonstruita ŝoseo.

Larvo descendis kaj atente observis ambaŭdirekten, norden kaj suden, sed nenio videblis en la mallumo, kaj sur la senmova aero aŭdiĝis neniu sono. Maldensaj strioj da rivernebuleto pendis super la fosaĵoj, kaj rampis tra la kampoj.

— Iĝos dense, — diris Larvo, — sed la lanternojn mi ne lumigos ĝis mi retroiros. Ion sur la vojo ni aŭdos longe antaŭ ol renkonti ĝin hodiaŭ vespere.

Estis kvin mejloj aŭ pli de l' vojeto de Larvo ĝis la Pramo. La hobitoj ĉirkaŭvolvis sin, sed iliaj oreloj estis streĉitaj por aŭdi iun ajn sonon krom la grinco de l' radoj kaj la malrapida klako de l' poneaj hufoj. La furgono ŝajnis al Frodo pli malrapida ol heliko. Apude Grinĉjo kapokline proksimiĝis al dormo, sed Sam fikse rigardis antaŭen en la densiĝantan nebulon.

Finfine ili alvenis la komenciĝon de la prama vojeto. Ĝin signis du altaj blankaj stangoj, kiuj subite ekaperis dekstre. Terkulturisto Larvo haltigis la poneojn kaj la furgono grince senmoviĝis. Ili ĝuste komencis elfurgoniĝi, kiam subite ili aŭdis tion, kion ili la tutan tempon timis: hufojn sur la vojo antaŭe. La sono proksimiĝis al ili.

Larvo desaltis kaj staris tenante la kapojn de la poneoj, kaj fiksrigardis antaŭen en la malhelon. "Klak-klak, klak-klak", aŭdiĝis la

proksimiĝanta rajdanto. La hufoklakoj sonis laŭte en la senmova nebula aero.

— Prefere kaŝu vin, s-ro Frodo, — diris Sam malserene. — Kuŝiĝu en la furgono kaj kovru vin per lankovriloj, kaj ni devigos tiun rajdanton forturniĝi! — Li elgrimpis kaj iris stari apud la terkulturisto. Nigraj Rajdantoj devus transrajdi lin por aliri la furgonon.

"Klak-klak, klak-klak". La rajdanto preskaŭ atingis ilin.

— Saluton al vi! — vokis terkulturisto Larvo. La proksimiĝantaj hufoj abrupte haltis. Ili supozis vidi malhelan mantelitan formon en la nebulo, du-tri paŝojn antaŭe.

— Atentu! — diris la terkulturisto, ĵetante la gvidrimenojn al Sam kaj paŝante antaŭen. — Ne proksimiĝu eĉ unu paŝon! Kion vi celas, kaj kien vi iras?

— Mi celas s-ron Baginzo. Ĉu vi vidis lin? — diris sordinita voĉo — sed ĝi estis la voĉo de Gaja Brandoboko. Kaŝlanterno estis malkovrita, kaj ties lumo trafis la mirigitan vizaĝon de la terkulturisto.

— S-ro Gaja! — li kriis.

— Jes, kompreneble! Kion vi supozis? — diris Gaja, paŝante antaŭen. Kiam li elnebuliĝis kaj iliaj timoj malkreskis, li ŝajnis subite malgrandiĝi al staturo normale hobita. Li rajdis poneon, kaj skarpo estis volvita ĉirkaŭ la kolo kaj trans la mentono por forteni la nebulon.

Frodo saltis el la furgono por saluti lin.

— Do jen vi finfine! — diris Gaja. — Mi komencis dubi, ĉu vi entute aperos hodiaŭ, kaj mi estis ĝuste reironta por vespermanĝi. Kiam nebuliĝis mi transvenis kaj rajdis direkte al Stoko por vidi, ĉu vi falis en iun drenfosaĵon. Sed mi tute ne scias, laŭ kiu vojo vi alvenis. Kie vi trovis ilin, s-ro Larvo? En via anaslageto?

— Ne, mi kaptis ilin, kiam ili entrudiĝis, — diris la terkulturisto, — kaj preskaŭ igis miajn hundojn ataki ilin; sed ili rakontos mem la tutan historion, sendube. Nun, se vi forpermesos min, s-ro Gaja kaj s-ro Frodo kaj ĉiuj, prefere mi ekiru hejmen. S-ino Larvo certe malsereniĝos, ĉar la nokto dense nebuliĝis.

Li retroirigis la furgonon en la vojeton kaj turnis ĝin.

— Nu, bonan nokton al ĉiuj, — li diris. — Tio estis stranga tago, sen ia dubo. Sed fino bona, ĉio bona; kvankam eble ni prefere ne diru tion ĝis ni atingos proprajn hejmojn. Estas ja vere, ke ankaŭ mi ĝojos tion fari.

Li lumigis siajn lanternojn, kaj surfurgoniĝis. Subite li eltiris korbegon el sub la benko.

— Mi preskaŭ forgesis, — li diris. — S-ino Larvo pakis tion ĉi por s-ro Baginzo, kun siaj bondeziroj. — Li transdonis ĝin kaj formoviĝis, sekvate de abundaj dankesprimoj kaj deziroj pri bona nokto.

Ili rigardis la palajn ringojn de lumo ĉirkaŭ liaj lanternoj dum ili malaperis en la nebulan nokton. Subite Frodo ridis: el la kovrita korbego, kiun li tenis, leviĝis odoro de agarikoj.

Ĉapitro 5

KONSPIRO SENMASKIGITA

Nun ni mem prefere hejmeniĝu, — diris Gaja. — En ĉio ĉi estas io nenormala, mi konstatas; sed tio atendu ĝis ni endomos.

Ili turniĝis sur la Pram-vojeton, kiu estis rekta kaj bone prizorgita kaj randita per blankfarbitaj ŝtonegoj. Post proksimume cent jardoj ĝi kondukis ilin ĝis la riverbordo, kie staris larĝa ligna ĝetkajo. Granda plata pramboato estis alterigita apude. La blankaj bolardoj proksimaj al la akvorando ekbrilis pro lumo de du lanternoj sur altaj fostoj. Malantaŭ tiuj la nebuleto sur la ebenaj kampoj jam supris la heĝojn; sed la akvo antaŭ ili estis malhela, kun nur kelkaj kirliĝantaj strioj kvazaŭ vaporo inter la kanoj apudbordaj. Ŝajnis troviĝi malpli da nebulo kontraŭflanke.

Gaja kondukis la poneon per paŝponto sur la pramboaton, kaj la aliaj sekvis. Gaja poste forpuŝis malrapide per longa stango. Fluis lante kaj larĝe antaŭ ili Brandovino. Ĉe l' alia bordo la deklivo estis apika, kaj laŭ ĝi supreniris serpentuma vojeto ekde la tiuflanka ĝeto. Tie ekbrilis lanternoj. Malantaŭen baŭmis Bokmonteto; kaj el ĝi, tra maldensaj kovraĵoj da nebuleto, brilis multaj rondaj fenestroj, flavaj kaj ruĝaj. Tiuj estis la fenestroj de Brando-Halo, la antikva hejmo de la Brandobokoj.

Antaŭ longe Gorhendado Oldboko, ĉefo de la familio Oldboko, unu el la plej malnovaj familioj en Mariŝo aŭ efektive en la Provinco, transiris la riveron, kiu estis la origina limo de la lando en la oriento. Li konstruis (kaj elfosis) Brando-Halon, ŝanĝis sian nomon al Brandoboko, kaj tie loĝadis, iĝante mastro de io, kio estis praktike landeto sendependa. Lia familio kreskis-kreskadis, kaj post lia epoko daŭre kreskadis, ĝis Brando-Halo okupis la tutan malalton de la monteto kaj havis tri grandajn dompordojn, multajn flankpordojn kaj ĉirkaŭ cent fenestrojn. La Brandobokoj kaj ties multnombraj dependantoj poste komencis enfosi kaj poste konstrui en la tuta ĉirkaŭaĵo. Tiel originis Boklando, dense loĝata terstrio inter la rivero kaj la Malnova

Arbaro, speco de provinca kolonio. Ties ĉefa vilaĝo estis Bokelboro, kiu grupiĝis en la deklivoj malantaŭ Brando-Halo.

La loĝantoj en Mariŝo rilatis amike al la boklandanoj, kaj la obeoteco de la mastro de l' Halo (kiel oni nomis la ĉefon de la familio Brandoboko) estis daŭre rekonata de la terkulturistoj inter Stoko kaj Raŝeo. Sed la plimultaj personoj en la malnova Provinco taksis la boklandanojn kiel strangulojn, duone fremdajn por tiel diri. Malgraŭ tio, ke ili tamen ne tre malsimilis la ceterajn hobitojn de la Kvar Kvaronoj, krom tio, ke ili ŝatis boatojn, kaj iuj el ili sciis naĝi.

Ilia tereno estis komence nedefendata oriente; sed tiuflanke ili konstruis heĝon: la Alta Fojno. Ĝi estis plantita antaŭ multaj generacioj, kaj nun estis densa kaj alta, ĉar oni konstante prizorgis ĝin. Ĝi etendiĝis la tutan distancon ekde la Brandovina Ponto, laŭ longa kurbiĝo for de la rivero, ĝis Hejsendo (kie Videvindlo fluis el la Arbaro en Brandovinon): multe pli ol dudek mejlojn de unu fino ĝis la alia. Sed kompreneble, tio ne estis kompleta protektaĵo. La Arbaro proksimiĝis al la heĝo multloke. La boklandanoj ŝlosis siajn pordojn post la noktiĝo, kaj tio ne estis kutimo en la Provinco.

La pramboato malrapide transiris la akvon. Proksimiĝis la boklanda bordo. Sam estis la sola grupano, kiu ne transiris pli frue la riveron. Li sentiĝis strange dum la lanta gargara rivereto preterfluis: lia antaŭa vivo kuŝis malantaŭe en la nebulo, antaŭe kuŝis malhelaj aventuroj. Li gratis sian kapon, kaj momente spertis paseman deziron, ke s-ro Frodo daŭre vivu kviete en Bag-Endo.

La kvar hobitoj paŝis elboate. Gaja estis liganta ĝin, kaj Grinĉjo jam kondukis la poneon laŭ la vojeto, kiam Sam (kiu retrorigardis, kvazaŭ por adiaŭi la Provincon) diris per raŭka flustro:

— Rerigardu, s-ro Frodo! Ĉu vi ion vidas?

Sur la aliflanka ĝeto, sub la malproksimaj lanternoj, ili povis ĝuste ekvidi figuron: ĝi aspektis kiel malhela nigra pakaĵo postlasita. Sed dum ili rigardis, ĝi ŝajnis moviĝi kaj balanciĝi tien-reen, kvazaŭ serĉante sur la grundo. Poste ĝi rampis, aŭ iris kaŭre, reen en la malhelon preter la lanternoj.

— Kio en la Provinco estas tio? — ekkriis Gaja.

— Io, kio nin persekutas, — diris Frodo. — Sed ne demandu plu nuntempe! Ni senprokraste foriru! — Ili rapidis supren laŭ la vojeto ĝis la deklivoverto, sed kiam ili rerigardis la alia bordo estis nebulkovrita, kaj nenio estis videbla.

— Vi feliĉe ne lasas boatojn ĉe la okcidenta bordo! — diris Frodo. — Ĉu ĉevaloj kapablas transiri la riveron?

— Ili povas iri dudek mejlojn norden — aŭ ili eble naĝus, — respondis Gaja. — Kvankam mi neniam aŭdis, ke ĉevalo transnaĝis Brandovinon. Sed kiel ĉevaloj tuŝas la aferon?

— Mi rakontos al vi poste. Prefere ni endomiĝu, kaj tiam ni povos paroli.

— En ordo! Vi kaj Grinĉjo konas la vojon; do mi simple antaŭenrajdos kaj sciigos al Dikulo Bolĝero, ke vi alvenas. Ni prizorgos vespermanĝon kaj tiel plu.

— Ni vespermanĝis frue kun terkulturisto Larvo, — diris Frodo; — sed plia manĝo bonvenus.

— Vi ricevos! Donu al mi tiun korbon! — diris Gaja, kaj rajdis antaŭen en la mallumon.

De Brandovino ĝis la nova domo de Frodo en Stretkavo estis kelka distanco. Ili preterpasis Bokmonteton kaj Brando-Halon je la maldekstro, kaj ĉe la limo de Bokelboro trafis la ĉefstraton de Boklando, kiu iris suden de la ponto. Duonmejlon norde laŭ ĝi ili alvenis komenciĝon de vojeto dekstre. Tiun ili sekvis tra duo da mejloj dum ĝi supren-subeniris en la kamparon. Finfine ili alvenis mallarĝan pordon en densa heĝo. Neniom vidiĝis la domo en la mallumo: ĝi staris for de la vojeto meze de larĝa cirklo da razeno ĉirkaŭita de linio da malaltaj arboj interne de la limheĝo. Frodo estis elektinta ĝin pro tio, ke ĝi staris en nefrekventita angulo de la regiono, kaj neniuj aliaj loĝejoj estis en la proksimo. Oni povis eniri kaj eliri nerimarkite. Ĝi estis konstruita antaŭ longe de la Brandobokoj por uzo de gastoj, aŭ familianoj, kiuj volis eskapi el la multpersona vivo de Brando-Halo dum kelka tempo. Ĝi estis malnovmoda kampareca domo, laŭeble simila al hobit-truo, longa kaj malalta, sen supra etaĝo; kaj ĝi havis tegmenton el torfo, rondajn fenestrojn kaj grandan rondan pordon.

Kiam ili marŝis laŭ la pado, neniu lumo videblis; la fenestroj estis mallumaj kaj ŝutrokovritaj. Frodo frapis la pordon, kaj Dikulo Bolĝero ĝin malfermis. Amikeca lumo trabrilis. Ili enrapidis kaj enfermis sin kaj la lumon. Ili troviĝis en larĝa vestiblo kun pordoj ambaŭflanke; antaŭ ili etendiĝis koridoro tra la mezo de la domo.

— Nu, kion vi opinias pri ĝi? — demandis Gaja, venante laŭ la koridoro. — Ni faris nian plejeblon dum mallonga tempo aspektigi ĝin kiel hejmon. Finfine, Dikulo kaj mi nur hieraŭ alvenis kun la lasta furgono.

Frodo ĉirkaŭrigardis. Ĝi ja aspektis hejmece. Multaj el liaj plej ŝatataj posedaĵoj — aŭ posedaĵoj de Bilbo (ili memorigis akre pri li en sia nova medio) — estis aranĝitaj laŭeble simile, kiel en Bag-Endo. Ĝi estis loko agrabla, komforta, bonveniga; kaj li trovis, ke li deziras efektive veni por enloĝiĝi al kvieta emeriteco. Ŝajnis maljuste, ke li tiom laborigis siajn amikojn; kaj li pripensis denove, kiel li anoncos al ili, ke li devos tre baldaŭ foriri, preskaŭ tuj efektive.

— Ĝi estas admirinda! — li diris, iom pene. — Mi apenaŭ sentas, ke mi entute translokiĝis.

La vojaĝantoj pendigis siajn mantelojn, kaj amasigis sur la planko siajn tornistrojn. Gaja kondukis ilin tra la koridoro kaj ĵetmalfermis pordon ĉe la fino. Elvenis fajrolumo, kaj blovaĵo da vaporo.

— Bankuvo! — kriis Grinĉjo. — Ho benita Gajadoko!

— Laŭ kiu ordo ni eniru? — diris Frodo. — Ĉu unue la plej maljuna, aŭ unue la plej rapida? Ambaŭokaze vi eniros lasta, sinjoreto Peregrino.

— Fidu al mi pli bone aranĝi ol tiel! — diris Gaja. — Ne eblas komenci vivadon en Stretkavo per kverelo pri sinbanoj. En ĉi tiu ĉambro troviĝas *tri* bankuvoj, kaj kaldrono plena de bolanta akvo. Troviĝas ankaŭ viŝtukoj, matoj kaj sapo. Eniru kaj rapidu!

Gaja kaj Dikulo eniris la kuirejon aliflanke de la koridoro kaj okupiĝis pri finpreparoj por malfrua vespermanĝo. Eroj de konkurantaj kantoj aŭdiĝis el la banĉambro, miksitaj kun sonoj de plaŭdado kaj plonĝado. La voĉo de Grinĉjo subite leviĝis super la ceterajn per unu el la ŝatataj bankantoj de Bilbo.

Ha! Bani sin ĉe l' tagofino,
forlavi koton de l' lac-obstino!
Kiu ne kantas, stulte sobras:
ho, Akvo Varma vere noblas!

Ho, pluvosono dolĉ-ekstazas,
kaj rojo, kiu suben saltas; —
ol pluv' kaj rojo pli valoras
la Akvo Varma, kiu vaporas.

Ha! Fridan akvon ni verŝu foje
al gorĝ' soifa kaj trinku ĝoje;
prefere Bier' soifon puŝu,
per Akvo Varma la dorson duŝu.

Ha! Akvo saltanta estas bela
en blanka fontano subĉiela;
sed fontan' ne dolĉas pli al aŭdo
ol Akvo Varma en vigla plaŭdo!

Aŭdiĝis granda plaŭdego, kaj krio "Halt!" de Frodo. Evidentiĝis, ke granda parto de la banakvo de Grinĉjo imitis fontanon kaj saltiĝis alten.

Gaja aliris la pordon:

— Kio pri vespermanĝo kaj biero en la gorĝo? — li vokis. Frodo elvenis sekigante siajn harojn.

— En la aero estas tiom da akvo, ke mi alvenas la kuirejon por fini, — li diris.

— Ho ve! — diris Gaja, enrigardante. La ŝtona planko estis akvokovrita. — Vi devos forŝvabri tion antaŭ ol ricevi manĝaĵon, Peregrino. Rapide, aŭ ni ne atendos vin.

Ili vespermanĝis en la kuirejo, ĉe tablo proksime al la fajro.

— Supozeble vi tri ne deziros denove agarikojn? — diris Fredegaro sen multe da espero.

— Ni deziros! — kriis Grinĉjo.

— Ili estas miaj! — diris Frodo. — Donitaj al *mi* de s-ino Larvo, reĝino inter terkulturistedzinoj. Forigu la avidajn manojn, kaj mi disdonos ilin.

Hobitoj pasie frandas agarikojn, eĉ pli ol la granduloj. Tiu fakto parte klarigas la longajn ekspediciojn de juna Frodo ĝis la famaj kampoj de Mariŝo kaj la koleron de la ofendita Larvo. Ĉi-okaze troviĝis sufiĉe por ĉiuj, eĉ laŭ la hobitaj kriterioj. Sekvis ankaŭ multaj aliaj manĝindaĵoj, kaj, kiam ili finmanĝis, eĉ Dikulo Bolĝero suspiris kontente. Ili forpuŝis la tablon kaj aranĝis seĝojn ĉirkaŭ la fajro.

— Ni formetos la manĝilojn poste, — diris Gaja. — Nun rakontu la tuton! Mi konjektas, ke vi spertis aventurojn, kio sen mi ne estis tre justa. Mi postulas plenan rakonton; kaj antaŭ ĉio mi deziras scii, kio ĉagrenis maljunan Larvon, kaj kial li alparolis min tiel. Lia voĉo sonis kvazaŭ *timigita*, se tio estas ebla.

— Ni ĉiuj estas timigitaj, — diris Grinĉjo post paŭzo, dum kiu Frodo fiksrigardis la fajron kaj ne parolis. — Ankaŭ vi estus, se vin persekutus dum du tagoj Nigraj Rajdantoj.

— Kaj kio estas ili?

— Nigraj figuroj rajdantaj nigrajn ĉevalojn, — respondis Grinĉjo. — Se Frodo ne volas paroli, mi rakontos la tuton ekde la komenco.

Li rakontis la tutan historion pri la vojaĝo, ekde kiam ili forlasis Hobiturbon. Sam de tempo al tempo kapjesis kaj konfirmis. Frodo restis silenta.

— Mi supozus, ke vi inventis ĉion, — diris Gaja, — se mi ne vidus tiun nigran formon sur la ĝetkajo — kaj aŭdus la strangan tonon de la voĉo de Larvo. Kion vi pensas pri ĉio ĉi, Frodo?

— Nia Frodo estis tre enfermita, — diris Grinĉjo. — Sed jam venis tempo, ke li apertiĝu. Ĝis nun ni ricevis neniun indikon pli, ol la diveno de terkulturisto Larvo, ke ĝi iel tuŝas la trezoron de maljuna Bilbo.

— Tio estis nur konjekto, — diris Frodo haste, — Larvo nenion *scias*.

— Maljuna Larvo estas sagaculo, — diris Gaja. — Multo okazas malantaŭ lia ronda vizaĝo, kio ne eliras per liaj paroloj. Mi aŭdis, ke li iam kutimis eniri la Malnovan Arbaron, kaj laŭreputacie li konas sufiĉe multajn strangaĵojn. Sed vi povas almenaŭ sciigi al ni, Frodo, ĉu vi taksas lian konjekton trafa aŭ maltrafa.

— Mi *opinias*, — respondis Frodo malrapide, — ke tio estis trafa konjekto, ĝis certa grado. Vere *estas* ligo kun la praaventuroj de Bilbo, kaj la Rajdantoj esploras, aŭ pli trafe diri *serĉas*, lin aŭ min. Mi timas ankaŭ, se vi volas scii, ke tio ŝajnas al mi neniel bagatelo; kaj ke mi ne estas sekura ĉi tie aŭ aliloke. — Li ĉirkaŭrigardis al la fenestroj kaj muroj, kvazaŭ timante, ke ili subite cedus. La aliaj rigardis lin silente, kaj interŝanĝis inter si signifoplenajn okulsignojn.

— Ĝi baldaŭ elvenos, — flustris Grinĉjo al Gaja. Gaja kapjesis.

— Nu! — diris Frodo finfine, rektigante la dorson, kvazaŭ li ion decidus. — Mi ne plu povas kaŝi tion. Mi havas ion por sciigi al vi. Sed mi entute ne scias, kiel komenci.

— Mi opinias, ke mi povus helpi vin, — diris Gaja kviete, — parton el ĝi rakontante mem.

— Kion vi celas? — diris Frodo, lin rigardante antaŭtime.

— Nur jenon, mia kara olda Frodo: vi estas malĝoja, ĉar vi ne scias, kiel adiaŭi. Vi intencas forlasi la Provincon, kompreneble. Sed danĝero alvenis pli frue, ol vi anticipis, kaj nun vi decidiĝas foriri tuj. Kaj tion vi ne deziras. Ni tre kompatas vin.

Frodo malfermis sian buŝon kaj refermis ĝin. Lia surprizita aspekto estis tiel komika, ke ili ekridis.

— Kara olda Frodo! — diris Grinĉjo. — Ĉu vi vere kredis, ke vi ĵetis al ni polvon en la okulojn? Vi estis nek sufiĉe singarda, nek sufiĉe lerta por tio! Vi evidente planadis kaj adiaŭis al ĉiuj viaj frekventejoj dum la tuta jaro ekde aprilo. Ni konstante aŭdis vian murmuradon: "Ĉu mi iam denove enrigardos tiun valon, mi scivolas", kaj similajn aferojn. Kaj ŝajnigado, ke vi atingis finon de via mono, kaj eĉ vendado de via amata Bag-Endo al tiuj Retikul-Baginzoj! Kaj ĉiuj tiuj konversacioj kun Gandalfo.

— Bona ĉielo! — diris Frodo. — Mi pensis, ke mi estis samtempe singarda kaj lerta. Mi ne scias, kion dirus Gandalfo. Ĉu do la tuta Provinco diskutas mian foriron?

— Ho ne! — diris Gaja. — Ne ĝenu vin pri tio! La sekreto ne longe restos kaŝita, kompreneble, sed ĉi-momente ĝi estas konata, mi supozas, nur al ni konspirantoj. Finfine, vi devas memori, ke ni tre bone konas vin, kaj ofte estas kun vi. Ni kapablas ĝenerale diveni viajn pensojn. Ankaŭ Bilbon mi konis. Se paroli la veron, mi atentis vin iom zorge ekde lia foriro. Mi pensis, ke vi pli aŭ malpli baldaŭ sekvos lin; efektive, mi atendis, ke vi jam pli frue foriros, kaj lastatempe ni iom timetis. Ni timis, ke vi eble evitos nin kaj foriros subite, tute sola, kiel faris li. Ekde la pasinta printempo ni vigle gvatis, kaj multe planadis proprakonte. Ne tiel facile vi eskapos!

— Sed mi devas iri, — diris Frodo. — Nenio malhelpas, karaj amikoj. Por ni ĉiuj estas domaĝe, sed neniel utilas, ke vi provu min reteni. Tial, ke vi tion divenis, bonvolu helpi min kaj ne malhelpu min!

— Vi ne komprenas! — diris Grinĉjo. — Vi devas iri, kaj sekve ankaŭ ni devas iri. Gaja kaj mi iros kun vi. Sam estas bonegulo kaj por savi vin ensaltus la gorĝon de drako, se li ne stumblus kontraŭ la propraj piedoj, sed vi bezonos pli ol unu kunulon dum via danĝera aventuro.

— Miaj karaj kaj plej amataj hobitoj! — diris Frodo, profunde emociita. — Sed tion mi ne povas permesi. Ankaŭ tion mi decidis antaŭlonge. Vi parolas pri danĝero, sed vi ne komprenas. Tio ĉi estas nenia trezorserĉado, nenia vojaĝo tien-reen. Mi fuĝos el mortiga danĝero al mortiga danĝero.

— Ja ni komprenas, — diris Gaja firme. — Pro tio ni decidis kuniri. Ni scias, ke la Ringo ne estas ridindaĵo, sed ni faros nian plejeblon helpi vin kontraŭ la Malamiko.

— La Ringo? — diris Frodo, jam tute konsternita.

— Jes, la Ringo, — diris Gaja. — Kara olda hobito, vi ne

enkalkulas la scivolemon de amikoj. Mi jam de jaroj scias pri ekzisto de la Ringo — fakte de antaŭ la foriro de Bilbo; sed pro tio, ke li evidente taksis tion sekreto, mi tenis en la kapo tiun scion, ĝis ni formis nian konspiron. Bilbon mi kompreneble ne konis tiel bone, kiel vin; mi estis tro juna, kaj li ankaŭ estis pli singarda — sed ne sufiĉe singarda. Se vi deziras scii, kiel mi eltrovis, tion mi rakontos al vi.

— Bonvolu! — diris Frodo malforte.

— Lia stumblilo estis kompreneble la Retikul-Baginzoj, kiel oni eble atendus. Iun tagon, unu jaron antaŭ la Festo, hazarde mi marŝis laŭ la vojo, kiam mi vidis Bilbon antaŭ mi. Subite en la malproksimo vidiĝis la Retikul-Baginzoj, alvenante. Bilbo malrapidigis la paŝojn, kaj poste pum! li malaperis. Mi tiel surpriziĝis, ke mi apenaŭ havis volpreton por min kaŝi laŭ maniero pli normala; sed mi trairis la heĝon kaj marŝis interne laŭ la kampo. Mi tragvatis al la vojo, post paso de la Retikul-Baginzoj kaj rigardis rekte al Bilbo, kiam subite li reaperis. Mi ekvidis brileton de oro, kiam li remetis ion en sian pantalonpoŝon. Poste mi vigle atentis. Fakte, mi konfesas, ke mi spionis. Sed vi devas konfesi, ke tio estis tre interesa, kaj mi estis nur adoleskanto. Certe mi estas la sola en la Provinco krom vi, Frodo, kiu iam vidis la sekretan libron de la oldulo.

— Vi legis lian libron! — kriis Frodo. — Bona ĉielo supre! Ĉu nenio estas sekura?

— Ne tro sekura, laŭ mia opinio, — diris Gaja. — Sed mi sukcesis nur pri unu rapida ekrigardo, kaj tio estis malfacile atingebla. Li neniam lasis kuŝanta la libron. Mi scivolas, kio okazis al ĝi. Mi ŝatus rigardi ĝin denove. Ĉu vi havas ĝin, Frodo?

— Ne. Ĝi ne estis en Bag-Endo. Certe li forportis ĝin.

— Nu, kiel mi diris, — Gaja daŭrigis, — mi tenis sekreta mian scion, ĝis la pasinta printempo, kiam la aferoj serioziĝis. Tiam ni formis nian konspirantaron; kaj ĉar ankaŭ ni estis seriozaj kaj intencis sukcesi, ni ne tro skrupulis. Vi estas nukso ne tro facile rompebla, kaj Gandalfo malpli. Sed se vi volas prezentiĝi al nia ĉefa esploranto, mi povas lin aperigi.

— Kie li estas? — diris Frodo, ĉirkaŭrigardante, kvazaŭ li atendus, ke maskita kaj minaca figuro venos el iu ŝranko.

— Paŝu antaŭen, Sam! — diris Gaja, kaj Sam stariĝis kun vizaĝo skarlata ĝis la oreloj. — Jen nia informkolektanto! Kaj li multon kolektis, mi povas diri al vi, antaŭ ol li estis fine kaptita. Post tio, estas dirende, li ŝajnis taksi sin honorligita kaj tute silentiĝis.

— Sam! — kriis Frodo, sentante, ke surprizego atingis sian limon, kaj tute ne povante decidiĝi, ĉu li koleriĝas, amuziĝas, malŝarĝitas, aŭ simple sentas sin stulta.

— Jes, sinjoro! — diris Sam. — Pardonpete, sinjoro! Sed mi intencis nenian mison al vi, s-ro Frodo, nek al s-ro Gandalfo, cetere. Al *li* ne mankas sagaco, vidu; kaj kiam vi volis iri sola, li diris: "Ne! kunprenu iun, kiun vi povas fidi".

— Sed ŝajnas, ke neniun mi povas fidi, — diris Frodo. Sam rigardis lin malfeliĉe.

— Ĉio dependas de viaj deziroj, — enmetis Gaja. — Vi povas fidi, ke ni subtenos vin tra ĉiuj danĝeroj — ĝis la fina fino. Kaj vi povas fidi, ke tiun vian sekreton ni gardos, pli firme ol vi mem ĝin gardas. Sed vi ne povas fidi, ke ni permesos al vi fronti problemojn sola, aŭ foriri senvorte. Ni estas viaj amikoj, Frodo. Ĉiuokaze, jen la afero. Ni konas la plimulton de tio, kion Gandalfo rakontis al vi. Ni scias multon pri la Ringo. Ni terure timas — sed ni akompanos vin; aŭ sekvos vin kvazaŭ dogoj.

— Kaj finfine, sinjoro, — aldonis Sam, — vi devus akcepti la konsilon de la elfoj. Gildoro diris, ke vi devus kunpreni la volontajn, kaj tion vi ne rajtas nei.

— Tion mi ne neos, — diris Frodo, rigardante al Sam, kiu nun ridetaĉis. — Mi tion ne neos, sed mi neniam plu kredos, ke vi dormas, ĉu aŭ ne vi ronkos. Mi piedbatos vin dolore, por esti certa. Vi estas aro da friponoj komplotemaj! — li diris, turnante sin al la aliaj. — Sed estu benataj! — li ridis, stariĝante kaj flirtigante la brakojn, — mi cedas. Mi sekvos la konsilon de Gildoro. Se la danĝero ne estus tiom malhela, mi dancus pro ĝojo. Malgraŭ ĉio, mi ne povas ne senti feliĉon; pli da feliĉo ol mi jam delonge sentis. Tiun ĉi vesperon mi antaŭtimegis.

— Bone! Jen decidite. Tri huraoj por Kapitano Frodo kaj lia kunularo! — ili kriis; kaj ili ĉirkaŭdancis lin. Gaja kaj Grinĉjo komencis kanton, kiun ili evidente pretigis por la okazo.

Ĝi estis farita laŭ modelo de la gnom-kanto, kiu ekirigis Bilbon al ties aventuro antaŭlonge, kaj havis la saman melodion.

Adiaŭ al kamen' kaj hal'!
Eĉ malgraŭ vent' kaj pluvofal',
ni devas for ĝis tagaŭror'
trans alta monto kaj arbar'.

Ĝis Rivendel', la elf-kastel'
en maldensej' nebula de l'
erika vast', en rajda hast'
kaj kien poste? – jen mister'.

Danĝerproksim' kaj granda tim',
ni dormos sub ĉiela lim',
ĝis ĉesos ĝen' de nia pen',
kaj venos ni al vojaĝfin'.

Ni devas for! Ni devas for!
Ni rajdos antaŭ la aŭror'!

— Tre bone! — diris Frodo. — Sed tiukaze restas multaj farotaĵoj antaŭ ol ni enlitiĝos — sub tegmento, almenaŭ hodiaŭ nokte.

— Ho! Tio estis poezio! — diris Grinĉjo. — Ĉu vi vere intencas ekvojaĝi antaŭ la aŭroro?

— Mi ne scias, — respondis Frodo. — Mi timas tiujn Nigrajn Rajdantojn, kaj mi certas, ke estas malsekure resti sur unu loko longe, precipe sur loko, pri kiu estas sciate, ke mi iris tien. Cetere Gildoro konsilis, ke mi ne atendu. Sed mi tre ŝatus renkonti Gandalfon. Mi povis vidi, ke eĉ Gildoro estis maltrankviligita, kiam li aŭdis, ke Gandalfo neniam aperis. Vere dependas de du aferoj. Kiel baldaŭ povus la Nigraj Rajdantoj atingi Bokelboron? Kaj kiel baldaŭ povus ni ekiri? Tio postulos multe da preparado.

— La respondo al la dua demando, — diris Gaja, — estas, ke ni povus ekvojaĝi post unu horo. Mi preparis preskaŭ ĉion. En stalo trans la kampoj troviĝas ses poneoj; bezonaĵoj kaj iloj estas ĉiuj pakitaj, krom kelkaj aldonaj vestaĵoj kaj la malfreŝiĝontaj manĝaĵoj.

— Ŝajnas, ke tio estas konspiro tre plenumkapabla, — diris Frodo. — Sed kio pri la Nigraj Rajdantoj? Ĉu estus sekure atendi dum unu tago Gandalfon?

— Dependas de tio, kion farus la Rajdantoj, laŭ via opinio, se ili trovus vin ĉi tie, — respondis Gaja. — Ili povus veni jam nun, kompreneble, se ili ne estus haltigitaj ĉe la Norda Pordego, kie la Heĝo proksimiĝas al la riverbordo, ĝuste ĉiflanke de la Ponto. La pordogardistoj ne tralasus ilin dumnokte, kvankam ili eble trarompus. Eĉ dumtage oni eble provus haltigi ilin, laŭ mia opinio, almenaŭ ĝis oni sendus mesaĝon al la Estro de la Halo — ĉar ne plaĉus al ili la aspekto de la Rajdantoj, kaj certe oni timus ilin. Sed kompreneble Boklando ne kapablas rezisti longe atakon ferocan. Kaj estas

eble, ke matene oni tralasus eĉ Nigran Rajdanton, kiu alrajdus kaj demandus pri s-ro Baginzo. Estas sufiĉe vaste konate, ke vi revenos por loĝadi en Stretkavo.

Frodo sidis pensante dum kelka tempo.

— Mi decidiĝis, — li diris fine. — Mi ekvojaĝos morgaŭ, tuj kiam tagiĝos. Sed mi ne iros sur la vojo: estus pli sekure resti ĉi tie, ol tio. Se mi trairos la Nordan Pordegon, mia foriro el Boklando estos tuj konata, anstataŭ resti sekreta dum almenaŭ kelkaj tagoj, kiel povus okazi. Kaj cetere, la Ponto kaj la Orienta Vojo proksime al la landlimoj estos certe vaĉataj, ĉu aŭ ne iu Rajdanto sukcesos eniri al Boklando. Ni ne scias, kiom multaj ili estas, sed estas almenaŭ du, eble pli. La sola farindaĵo estas forvojaĝi laŭ direkto tute neatendita.

— Sed tio nepre signifas eniri la Malnovan Arbaron! — diris Fredegaro, konsternite. — Vi ne povas tion fari. Ĝi estas almenaŭ tiel danĝera kiel la Nigraj Rajdantoj.

— Ne tute, — diris Gaja. — Tio sonas tre riskoplene, sed mi opinias, ke Frodo pravas. Ĝi estas la sola ebleco ekiri, ne tuj sekvote. Kun bonŝanco ni eble okazigus atentindan interspacon.

— Sed neniom da bonŝanco vi havos en la Malnova Arbaro, — kontraŭdiris Fredegaro. — Neniu iam trovas bonŝancon tie. Vi perdos la direkton. Oni ne eniras tien.

— Nu tamen, oni eniras! — diris Gaja. — La Brandobokoj eniras — de tempo al tempo, kiam tio venas al ili en la kapon. Ni havas privatan enirejon. Frodo eniris unu fojon, antaŭlonge. Mi jam eniris plurfoje: kutime dum taglumo, kompreneble, kiam la arboj estas dormemaj kaj relative kvietaj.

— Nu, faru laŭ via bontrovo! — diris Fredegaro. — Mi timas la Malnovan Arbaron pli ol ion ajn konatan al mi: la rakontoj pri ĝi estas koŝmaraj; sed mia voĉdono apenaŭ enkalkuliĝas, ĉar mi ne partoprenos la vojaĝon. Tamen mi estas tre kontenta, ke iu postrestas, kiu povos rakonti al Gandalfo viajn faraĵojn, kiam li ekaperos, kiel li certe faros post nelonge.

Malgraŭ sia amo al Frodo, Dikulo Bolĝero tute ne emis forlasi la Provincon, nek vidi tion, kio troviĝis ekster ĝi. Lia familio devenis de la Orienta Kvarono, fakte de Buĝfordo en Pontokampoj, sed li neniam estis transirinta la Brandovinan Ponton. Lia tasko, laŭ la origina plano de la konspirintoj, estis postresti kaj pritrakti scivolemulojn kaj daŭrigi kiel eble plej longe la ŝajnigon, ke s-ro Baginzo plu loĝadas en Stretkavo. Li eĉ alportis iujn malnovajn vestaĵojn de Frodo por pli

bone ludi tiun rolon. Oni malmulte antaŭvidis, kiel danĝera tiu rolo eble pruviĝos.

— Bonege! — diris Frodo, kiam li komprenis la planon. — Aliel ni ne povus postlasi iun mesaĝon por Gandalfo. Mi ne scias, kompreneble, ĉu tiuj Rajdantoj scias legi, sed mi ne riskus postlasi mesaĝon skribitan, pro la ebleco, ke ili sukcesus eniri kaj traserĉi la domon. Sed se Dikulo volontas gardi la fortikaĵon, kaj mi povas esti certa, ke Gandalfo informiĝos pri nia irdirekto, tio decidigas min. Mi iros al la Malnova Arbaro plej frue morgaŭ.

— Nu, decidite, — diris Grinĉjo. — Mi entute preferas nian taskon ol tiun de Dikulo — atendi ĉi tie ĝis alveno de la Nigraj Rajdantoj.

— Nur atendu ĝis vi troviĝos interne de la Arbaro, — diris Fredegaro. — Vi deziros esti ĉi tie kun mi antaŭ tiu ĉi sama horo morgaŭ.

— Ne valoras plu disputi pri ĉio ĉi, — diris Gaja. — Ankoraŭ necesas ordigi kaj kompletigi la pakadon antaŭ ol enlitiĝi. Mi vekos vin ĉiujn frumatene.

Kiam Frodo fine enlitiĝis, li dum kelka tempo ne povis ekdormi. Liaj kruroj doloris. Li ĝojis, ke matene li rajdos. Fine li dormiĝe eniris svagan sonĝon, dum kiu li ŝajnis elrigardi tra alta fenestro super malhela maro da arboj implikitaj. Sube inter la radikoj aŭdiĝis sono de estaĵoj, rampantaj kaj snufantaj. Li estis certa, ke tiuj pli aŭ malpli baldaŭ flartrovos lin.

Poste li aŭdis bruon en la malproksimo. Unue li supozis tion forta ventego alvenanta trans la foliaro de l' arbaro. Poste li komprenis, ke tio ne estas foliaro, sed la sono de la malproksima Maro; sono, kiun li neniam aŭdis dum la maldorma vivo, kvankam ĝi ofte perturbis liajn sonĝojn. Subite li trovis sin en senŝirma ekstero. Ne estis arboj finfine. Li staris sur malgranda erikejo, kaj en la aero estis granda salodoro. Rigardante supren, li vidis altan blankan turon, kiu staris sola sur alta firsto. Inundis lin forta deziro grimpi la turon por vidi la maron. Li komencis barakte supreniri la firston al la turo: sed subite lumo ekbrilis en la ĉielo, kaj aŭdiĝis tondrobruo.

Ĉapitro 6

LA MALNOVA ARBARO

Frodo vekiĝis subite. Ankoraŭ estis mallume en la ĉambro. Tie staris Gaja, kun kandelo en unu mano, frapante per la alia la pordon.

— Bone! Kio estas? — diris Frodo, ankoraŭ surprizita kaj misorientita.

— Kio estas! — kriis Gaja. — Estas jam tempo ellitiĝi. Estas duono post la kvara kaj tre nebule. Ek al! Sam jam pretigas matenmanĝon. Eĉ Grinĉjo estas vestita. Mi ĝuste iras seli la poneojn, kaj alvenigi tiun, kiu portos la pakaĵojn. Veku tiun dormemulon Dikulo! Li devas almenaŭ leviĝi kaj adiaŭi nin.

Baldaŭ post la sesa horo la kvin hobitoj estis pretaj ekvojaĝi. Dikulo Bolĝero daŭre oscedis. Ili ŝteliris kviete el la domo. Gaja iris antaŭe, gvidante ŝarĝitan poneon, kaj direktis sin laŭ pado, kiu trairis bosketon malantaŭ la domo kaj poste transiris plurajn kampojn. La folioj sur la arboj ekglimis, kaj ĉiu branĉeto gutadis, la herbo grizis pro malvarma roso. Ĉio senmovis, kaj foraj bruetoj ŝajnis proksimaj kaj klaraj: kokinoj klukantaj en korto, iu fermanta pordon en dista domo.

La poneojn ili trovis en ties konstruaĵo; fortikaj bestetoj tiaj, kiajn ŝatis hobitoj, ne rapidaj, sed kapablaj labori dum longa tago. Ili surseliĝis, kaj baldaŭ ili forrajdis en la nebulon, kiu ŝajnis malfermiĝi nevolonte antaŭ ili kaj fermiĝi minace malantaŭ ili. Rajdinte ĉirkaŭ unu horon malrapide kaj senparole ili ekvidis la Heĝon subite aperi antaŭe. Ĝi estis alta kaj priretita je arĝentaj araneaĵoj.

— Kiel vi trapasos tion? — demandis Fredegaro.

— Sekvu min! — diris Gaja, — kaj vi vidos. — Li turniĝis maldekstren laŭ la Heĝo, kaj baldaŭ ili alvenis punkton, kie ĝi kurbiĝis internen, laŭirante la randon de ravino. Fosaĵo estis iam farita, iom malproksime de la Heĝo, kaj ĝi subeniris malabrupte en la teron. Ĝi havis flanke brikmurojn, kiuj altiĝis grade, ĝis subite ili arkiĝis kaj formis tunelon, kiu plonĝis sub la Heĝon kaj eliris en la ravino aliflanke.

Tie haltis Dikulo Bolĝero.

— Adiaŭ, Frodo! — li diris. — Mi preferas ke vi ne foriru en la

Arbaron. Mi nur esperas, ke antaŭ la tagofino vi ne bezonos savanton. Sed bonŝancon al vi — hodiaŭ kaj ĉiutage!

— Se antaŭe ne troviĝos io pli malbona ol la Malnova Arbaro, mi estos bonŝanca, — diris Frodo. — Diru al Gandalfo, ke li rajdu laŭ la Orienta Vojo: ni baldaŭ mem reatingos ĝin kaj laŭiros ĝin kiel eble plej rapide.

— Adiaŭ! — ili kriis, kaj rajdis malsupren sur la deklivo kaj malaperis el la vido de Fredegaro en la tunelon.

Tiu estis malluma kaj humida. Ĉe la alia fino ĝi estis fermita per pordo el dikaj ferfostoj. Gaja elseliĝis kaj malŝlosis la pordon, kaj kiam ili ĉiuj jam trapasis li puŝfermis ĝin denove. Ĝi fermiĝis kun tintego, kaj la seruro klakis. La sono estis misaŭgura.

— Jen! — diris Gaja. — Ni forlasis la Provincon kaj jam troviĝas ekstere, rande de la Malnova Arbaro.

— Ĉu la rakontoj pri ĝi estas veraj? — demandis Grinĉjo.

— Mi ne scias, kiujn rakontojn vi aludas, — Gaja respondis. — Se vi aludas la malnovajn timigrakontojn, kiujn rakontis al Dikulo liaj vartistinoj, pri goblenoj, lupoj kaj tiaj aĵoj, mi juĝas, ke ne. Ĉiuokaze mi ne kredas ilin. Sed la Arbaro estas stranga. Ĉio en ĝi estas multe pli vigla, pli konscia pri okazaĵoj, por tiel diri, ol en la Provinco. Kaj al la arboj ne plaĉas fremduloj. Ili gvatas vin. Ili kutime kontentas nur gvati vin, dum daŭro de la taglumo, kaj faras malmulton. De tempo al tempo la malplej amikecaj eble faligos branĉon, aŭ elpuŝos radikon, aŭ kroĉiĝos al vi per longa pendaĵo. Sed nokte la okazaĵoj povas esti tre timigaj, kiel oni diris al mi. Nur unu-du fojojn mi estis ĉi tie post la noktiĝo, kaj nur proksime al la Heĝo. Ŝajnis al mi, ke ĉiuj arboj interflustris, transdonante novaĵojn kaj komplotojn per lingvo nekomprenebla, kaj la branĉoj svingiĝis kaj palpserĉis tute sen vento. Oni fakte diras, ke la arboj ja efektive moviĝas, kaj kapablas ĉirkaŭfermi fremdulojn. Efektive, antaŭlonge ili atakis la Heĝon: ili alvenis kaj plantis sin tute apud ĝi, kaj kliniĝis trans ĝin. Sed alvenis la hobitoj kaj detranĉis centojn da arboj kaj konstruis grandan fajron en la Arbaro, kaj bruligis la tutan teron laŭ longa strio oriente de la Heĝo. Post tio la arboj rezignis la atakon, sed iĝis tre neamikaj. Ankoraŭ ekzistas larĝa nuda loko ne fore interne, kie oni bruligis la fajron.

— Ĉu nur la arboj estas danĝeraj? — demandis Grinĉjo.

— Loĝas diversaj strangaĵoj profunde en la Arbaro, kaj je la kontraŭa flanko, — diris Gaja, — aŭ almenaŭ tion mi aŭdis; sed mi neniam vidis ion tian. Sed iu konstruas padojn. Kiam ajn oni venas

internen, oni trovas liberajn irejojn; sed ili ŝajnas formoviĝi kaj ŝanĝiĝi de tempo al tempo laŭ stranga maniero. Ne malproksime de tiu ĉi tunelo troviĝas, aŭ longe troviĝis, komenciĝo de iom larĝa pado kondukanta al la Fajra Apertejo, kaj poste antaŭen pli-malpli laŭ nia direkto, orienten kaj iom norden. Tiun padon mi klopodos trovi.

Nun la hobitoj forlasis la tunelpordon kaj rajdis trans la larĝan kavon. Aliflanke vidiĝis malklara padeto suprengvidanta ĝis la subaĵo de l' Arbaro, cent jardojn kaj pli for de la Heĝo; sed ĝi malaperis tuj, kiam ĝi estis kondukinta ilin sub la arbojn. Rerigardante ili povis vidi la malhelan linion de la Heĝo tra la arbotrunkoj, kiuj jam densis ĉirkaŭ ili. Rigardante antaŭen ili povis vidi nur arbotrunkojn de sennombraj grandecoj kaj formoj: rektaj aŭ kurbaj, torditaj, kliniĝantaj, stumpaj aŭ gracilaj, glataj aŭ nodozaj kaj branĉohavaj; ĉiuj trunkoj estis verdaj aŭ grizaj pro musko kaj ŝlimaj vilaj kreskaĵoj.

Sole Gaja ŝajnis sufiĉe kontenta.

— Vi prefere gvidu antaŭen kaj trovu tiun padon, — Frodo diris al li. — Ni ne perdu unu la aliajn, aŭ forgesu la direkton al la Heĝo!

Ili elektis irejon inter arboj, kaj iliaj poneoj obstine antaŭeniris, zorge evitante la multajn tordiĝantajn kaj interplektitajn radikojn. Mankis subkreskaĵo. La tereno grade supreniĝis, kaj dum ili antaŭeniris, ŝajnis, ke la arboj altiĝas, malheliĝas kaj densiĝas. Neniu sono aŭdiĝis, krom okaza malsekaĵo gutanta tra la senmovajn foliarojn. Provizore mankis flustrado kaj moviĝado inter la branĉoj; sed ili ĉiuj spertis maltrankvilan senton, ke ili estas gvatataj malaprobe, kio profundiĝis ĝis malŝate kaj eĉ malamike. Tiu sento po iom kreskis, ĝis ili trovis, ke ili eksuprenrigardis rapidege, aŭ retrorigardis trans la ŝultron, kvazaŭ ili atendus subitan baton.

Ankoraŭ ne vidiĝis signo de pado, kaj la arboj ŝajnis konstante bari al ili la vojon. Grinĉjo subite sentis, ke tion li ne plu povas toleri, kaj senaverte li elpuŝis krion.

— Hej! Hej! — li kriis. — Nenion mi intencas fari. Nur lasu min trapasi!

La aliaj haltis surprizite; sed la krio falis kvazaŭ sordinita per peza kurteno. Venis nenia eĥo aŭ respondo, kvankam ŝajnis, ke la Arbaro iĝis pli densa kaj pli atenta ol antaŭe.

— Sur via loko mi ne krius, — diris Gaja. — Tio pli damaĝas ol utilas.

Frodo komencis pripensi, ĉu estas eble trovi travojon, kaj ĉu li

prave devigis la aliajn eniri tiun abomenindan Arbaron. Gaja rigardis de flanko al flanko, kaj jam ŝajnis malcerta pri la irota direkto. Grinĉjo rimarkis tion.

— Vi ne bezonis longe por perdigi al ni la vojon, — li diris. Sed tiumomente Gaja fajfis malŝarĝiĝe kaj indikis antaŭen.

— Nu, nu! — li diris. — Tiuj arboj ja dismoviĝas. Jen antaŭ ni la Fajra Apertejo, mi tion esperas, sed la pado al ĝi ŝajne formoviĝis!

La lumo iĝis pli klara, kiam ili antaŭeniris. Subite ili eliris el inter la arboj kaj trovis sin en larĝa ronda interspaco. Troviĝis ĉielo supre, surprize al ili blua kaj klara, ĉar sub la Arbar-tegmento ili ne povis vidi la leviĝantan matenon kaj la foriron de l' nebuleto. Tamen la suno ankoraŭ ne estis sufiĉe alta por brili rekte en la interspacon, kvankam ĝia lumo banis la arbosuprojn. Ĉiuj folioj estis pli densaj kaj pli verdaj ĉirkaŭ la rando de la apertejo, enfermante ĝin per preskaŭ solida muro. Neniuj arboj kreskis tie, nur malneta herbo kaj multaj altaj plantaĵoj: tigopuŝaj kaj paliĝintaj konioj kaj arbaraj petroseloj, epilobio semiĝanta je lantugaj cindroj kaj abundaj urtikoj kaj kardoj. Splena loko: sed ĝi ŝajnis ĉarma kaj ĝoja ĝardeno post la enfermita Arbaro.

La hobitoj sentis kuraĝiĝon kaj suprenrigardis esperplene al la larĝiĝanta taglumo sur la ĉielo. Aliflanke de la apertejo troviĝis breĉo en la arbomuro kaj senobstakla pado. Ili povis vidi, ke ĝi eniras en la Arbaron, ie-tie larĝa kaj supre aperta, kvankam en kelkaj lokoj la arboj proksimis kaj superombris ĝin per siaj malhelaj branĉoj. Laŭ tiu pado ili rajdis. Ili ankoraŭ supreniris malabrupte, sed nun ili iris multe pli rapide, kaj pli kuraĝe; ĉar ŝajnis al ili, ke la Arbaro malseveriĝis kaj intencis tralasi ilin finfine nemalhelpante.

Sed post iom da tempo la aero komencis iĝi varma kaj sufoka. Denove la arboj enpremiĝis ambaŭflanke, kaj ili ne plu povis vidi antaŭen. Nun ili sentis pli ol iam forte la malbonintencon de la Arbaro alpremantan al ili. Estis tiel silente, ke la paŝado de la poneaj hufoj, susuranta sur mortintaj folioj kaj foje stumblanta pro kaŝitaj radikoj, ŝajnis batsoni en iliaj oreloj. Frodo provis kanti por kuraĝigi ilin, sed lia voĉo nur murmuris.

Vaguloj en la lando ombra
ne malesperu! Kvankam sombra,
Arbaro devas fine cedi,
kaj vidi sunon pretertredi:

subira suno, suno veka,
la tagofin', aŭ tago eka.
Arbaroj ĉiuj fine falas...

Falas — sed ĝuste kiam li prononcis tiun vorton, lia voĉo forvelkis mutiĝe. La aero ŝajnis peza kaj la kreado de vortoj laciga. Ĝuste malantaŭ ili branĉego defalis de maljuna transpenda arbo, kraksone sur la padon. La arboj ŝajnis enfermiĝi antaŭ ili.

— Al ili ne plaĉas ĉio ĉi pri finoj kaj faloj, — diris Gaja. — Prefere ne plu kantu intertempe. Atendu ĝis ni ja atingos la randon, kaj tiam ni turnos nin kaj regalos ilin per laŭta kunkanto!

Li parolis ĝojplene, kaj se li spertis iun antaŭtimon, li tion ne evidentigis. La aliaj nenion respondis. Ili estis deprimitaj. Pezo pograde premis la koron de Frodo, kaj li jam bedaŭris kun ĉiu paŝo antaŭen, ke li pensis defii la minacon de la arboj. Li estis fakte ĝuste haltonta kaj proponanta reiron (se tio ankoraŭ eblis), kiam okazis io nova. La pado ĉesis supreniri, kaj iĝis dum kelka tempo preskaŭ ebena. La mallumaj arboj flankeniĝis, kaj antaŭe ili povis vidi la padon, kiu etendiĝis preskaŭ sendevie rekten. Antaŭ ili, sed iom fore, staris verda montetoverto, senarba, leviĝanta kvazaŭ kalva kapo el la ĉirkaŭanta Arbaro. La pado ŝajnis konduki rekte al ĝi.

Ili denove ekrapidis antaŭen, ĝojigitaj pro la penso, ke ili elrampos dum kelka tempo super la tegmenton de l' Arbaro. La pado subeniris, poste komencis denove supreniri, gvidante ilin finfine ĝis la subo de l' apika montetoflanko. Tie ĝi forlasis la arbojn kaj malaperis en gazonon. La Arbaro tute ĉirkaŭis la monteton kvazaŭ densa hararo, kiu abrupte finiĝis je cirklo ĉirkaŭ la razita verto.

La hobitoj kondukis siajn poneojn supren, rondirante ĝis ili atingis la supron. Tie ili stariĝis kaj rigardis ĉirkaŭen. La aero estis glima kaj sunluma, sed nebuleta; kaj ili ne povis ĝisvidi tre malproksimen. En la proksimo la nebulo jam preskaŭ foriris; tamen ie-tie ĝi kuŝis en kavaĵoj de la Arbaro, kaj sude de ili, el profunda faldaĵo, kiu tute trastrekis la Arbaron, nebulo plu leviĝis kvazaŭ vaporo aŭ strietoj da blanka fumo.

— Tie, — diris Gaja, fingromontrante, — estas la linio de la Videvindlo. Ĝi defluas el la Montetaro kaj fluas sud-okcidenten tra l' Arbaromezo por aliĝi al Brandovino ĉe Fojnofino. Ne laŭ *tiu* vojo ni volas iri! La Videvindla valo estas laŭdire la plej stranga parto de la tuta Arbaro — la centro, el kiu venas la tuta strangeco, se tiel diri.

La aliaj rigardis en la direkton indikitan de Gaja, sed ili povis vidi malmulte pli ol nebulon super la malseketa kaj forte-fendita valo; kaj poste la suda duono de l' Arbaro forfadiĝis el la vidokampo. La suno ĉe la montetosupro jam komencis varmegiĝi. Certe estis ĉirkaŭ la dek-unua horo; sed la aŭtuna malklaro ankoraŭ malhelpis, ke ili multon vidu alidirekten. Okcidente ili ne povis distingi la linion de la Heĝo aŭ la valon de Brandovino post ĝi. Norde, kien ili rigardis plej esperplene, ili vidis nenion, kio povus esti la linio de la Granda Orienta Vojo, al kiu ili celis. Ili troviĝis sur insulo en maro da arboj, kaj la horizonto estis vualita.

Ĉe la sud-orienta flanko, la tero forfalis tre apike, kvazaŭ la deklivoj de la monteto daŭrus profunden sub la arboj, kiel insulstrandoj, kiuj estas efektive montflankoj leviĝantaj el profunda akvo. Ili sidiĝis sur la verda rando kaj elrigardis trans la arbarojn subajn, dum ili maĉis sian tagmanĝon. Dum la suno altiĝis kaj pasis tagmezon, ili ekvidis malproksime en la oriento la grizverdajn liniojn de la Montetaro kuŝanta aliflanke de la Malnova Arbaro. Tio multe ĝojigis ilin, ĉar estis bone vidi ion ajn post la arbarlimoj, kvankam ili ne intencis iri tiudirekten, se iel eblus: la Montetaro estis tiel same misreputacia, kiel la Arbaro mem.

Finfine ili decidis pluiri. La pado, kiu gvidis ilin al la monteto reaperis ĉe la norda flanko; sed ili ne longe laŭiris ĝin antaŭ ol ili konsciiĝis, ke ĝi kurbiĝas seninterrompe dekstren. Baldaŭ ĝi komencis rapide malsupreniri, kaj ili divenis, ke certe ĝi direktiĝis efektive al la Videvindla valo: tute ne la direkto, laŭ kiu ili volis iri. Post iom da diskuto ili decidis forlasi tiun misgvidan padon kaj ekiri norden, ĉar kvankam tion ili ne vidis de la monteta supro, la Vojo devis troviĝi tiudirekte, kaj ne povis malproksimi multajn mejlojn. Cetere, norde kaj maldekstre de la pado, la tereno ŝajnis pli seka kaj pli aperta, suprenirante al deklivoj, kie la arboj estis malpli densaj, kaj la pinoj kaj abioj anstataŭis la kverkojn kaj fraksenojn kaj aliajn fremdajn kaj sennomajn arbojn de la pli densa Arbaro.

Komence tiu elekto ŝajnis bona: ili progresis sufiĉe rapide, kvankam kiam ajn ili ekvidis la sunon en nefermitejo, neklarigeble ŝajnis, ke ili devojiĝis orienten. Sed post iom da tempo la arboj komencis enfermi ilin denove, ĝuste tie, kie ili defore aspektis malpli densaj kaj malpli interplektitaj. Poste profundaj sulkoj estis trovitaj neatendite, kvazaŭ enpremaĵoj de gigantaj radegoj, larĝaj defendfosaĵoj aŭ

enfositaj vojetoj delonge neuzitaj kaj ŝtopitaj je dornarbustoj. Tiuj kutime kuŝis laŭlarĝe de ilia irdirekto, kaj oni povis trairi ilin nur per grimpado suben-supren, kio tre ĝenis kaj malfacilis al la poneoj. Ĉiufoje kiam ili subengrimpis, ili trovis, ke la kavon plenigas densaj arbustoj kaj interplektita subkreskaĵo, kiuj iel ne cedis maldekstren, sed nur lasis vojon kiam ili turniĝis dekstren, kaj ili devis iom iri sur la fundo antaŭ ol trovi eliron supren laŭ la kontraŭa deklivo. Ĉiufoje, kiam ili elgrimpis, la arboj ŝajnis pli densaj kaj pli mallumaj; kaj ĉiam estis pli malfacile trovi vojon maldekstren kaj supren, kaj ili estis devigataj iri dekstren kaj suben.

Post unu-du horoj ili jam tute perdis klaran direktosenton, kvankam ili tre bone sciis, ke ili jam delonge ĉesis iri norden. Ili estis misdirektataj kaj simple sekvis vojon elektitan por ili — orienten kaj suden, en la koron de la Arbaro kaj ne el ĝi.

La posttagmezo estis forpasiĝema, kiam ili grimpis kaj stumblis en ravinon pli larĝan kaj pli profundan ol iu ajn pli frue trafita. Ĝiaj randoj estis tiel apikaj kaj altaj, ke pruviĝis neeble elgrimpi, ĉu antaŭen ĉu malantaŭen, ne postlasinte siajn poneojn kaj pakaĵojn. Eblis nur laŭiri la ravinon — malsupren. La tero iĝis mola, foje marĉa; fontoj aperis sur la deklivoj, kaj ili baldaŭ trovis, ke ili laŭiras rojon, kiu fluetas kaj babilas sur lolokovrita bedo. Poste la tero komencis malsupreniri krute, kaj la rojo, iĝante forta kaj brua, fluis kaj saltis rapide suben tra la deklivo. Ili troviĝis en profunda malhela ravineto arkita de arboj alte super iliaj kapoj.

Plustumblinte dum kelka tempo laŭ la rojo, ili tute subite eliris el la mallumo. Kvazaŭ tra pordo ili vidis antaŭ si la sunlumon. Atinginte la aperturon ili trovis, ke ili estas subenirintaj tra fendo en alta apika deklivo, preskaŭ klifo. Ĉe ties subo estis larĝa spaco herba kaj fragmita; kaj malproksime ekvidiĝis alia deklivo preskaŭ same apika. Ora posttagmezo de malfrua sunlumo kuŝis varma kaj dormema sur la kaŝita tero inter ili. Meze de ĝi pigre serpentumis malhela brunakva rivero, borderita de antikvaj salikoj, transarkita de salikoj, malhelpata de falintaj salikoj, kaj punktita per miloj da paliĝintaj salikfolioj. Tiuj densis en la aero, flirtante flavaj de sur la branĉoj, ĉar varma kaj milda venteto blovis softe en la valo, kaj la karikoj siblis, kaj la salikobranĉoj grincis.

— Nu, nun mi almenaŭ konjektas, kie ni troviĝas! — diris Gaja. — Ni venis laŭ preskaŭ kontraŭa direkto ol tiu, kiun ni intencis. Tio estas la Rivero Videvindlo! Mi antaŭeniros esplore.

Li elpaŝis en la sunlumon kaj malaperis en la altajn herbojn. Post iom da tempo li reaperis kaj raportis, ke iom solida tereno situas inter la klifsubo kaj la rivero; en kelkaj lokoj firma razeno ĝisiris la akvorandon.

— Krome, — li diris, — ŝajnas, ke io simila al pado serpentumas laŭ la cisa flanko de la rivero. Se ni turniĝos maldekstren kaj laŭiros ĝin, ni nepre elvenos finfine je la orienta flanko de l' Arbaro.

— Povas esti! — diris Grinĉjo. — Nome, se la pado etendiĝos tiom, kaj ne simple rekondukos nin en marĉon kaj lasos nin tie. Kiu kreis la padon, laŭ via supozo, kaj kial? Mi certas, ke tio ne okazis por helpi nin. Mi iĝas tre suspektema pri tiu ĉi Arbaro kaj ĉio, kio enestas, kaj mi jam ekkredas ĉiujn onidirojn pri ĝi. Kaj ĉu vi havas koncepton pri la irota distanco orienten?

— Ne, — diris Gaja, — tion mi ne havas. Mi tute ne scias, kiomdistance ni troviĝas laŭ la Videvindlo, aŭ kiu kredeble venus sufiĉe ofte ĉi tien por krei padon. Sed ne ekzistas alia elirvojo, kiun mi povas vidi aŭ imagi.

Ĉar ekzistis neniu alia eblo, ili elspaliris, kaj Gaja gvidis ilin al la pado eltrovita de li. Ĉie la karikoj kaj herboj estis riĉaj kaj altaj, ie-tie eĉ ĝis super iliaj kapoj; sed la trovita pado estis facile irebla tra serpentumoj kaj tordiĝoj, elektanta la pli firman terenon inter marĉoj kaj lagetoj. Ie-tie ĝi transpasis aliajn rojetojn, defluantajn laŭ fendoj ĝis la Videvindlo el la pli altaj firstoj, kaj en tiaj lokoj arbotrunkoj aŭ faskoj da branĉetaro estis zorge transmetitaj.

Al la hobitoj komencis sentiĝi varme. Armeoj da diversspecaj muŝoj zumadis ĉirkaŭ iliaj oreloj, kaj la posttagmeza suno sentiĝis brule sur la dorsoj. Finfine ili alvenis subite ombrejon maldensan; grizaj branĉegoj etendiĝis trans la padon. Ĉiu paŝo antaŭen iĝis pli malvolonta ol la antaŭa. Dormemo ŝajnis rampi el la tero kaj supren laŭ la kruroj kaj fali malsovaĝe el la aero sur iliajn kapojn kaj okulojn.

Frodo sentis sian mentonon subiri kaj sian kapon kliniĝi. Proksime antaŭe Grinĉjo falis surgenuen. Frodo haltis.

— Senutile, — aŭdiĝis Gaja. — Ne eblas plu paŝi sen ripozo. Necesas dormeti. Estas friske sub la salikoj. Malpli da muŝoj!

Al Frodo ne plaĉis aŭdi tion.

— Ek al! — li kriis. — Ne eblas nun dormeti. Ni devas unue eliri el la Arbaro. — Sed la aliaj jam tro dormemis por lin atenti. Apude staris Sam oscedante kaj palpebrumante stulte.

Subite Frodo mem spertis atakon de la dormemo. Lia kapo kirliĝis. Jam aŭdiĝis en la aero preskaŭ neniu sono. La muŝoj ĉesis zumi. Nur milda bruo rande de l' aŭdkapablo, mallaŭta flirtado, kvazaŭ kanto duonflustrata, ŝajnis ekmoviĝi inter la branĉoj supre. Li levis siajn pezajn okulojn kaj vidis super si kliniĝantan enorman salikon, maljunan kaj prujnecan. Giganta ĝi aspektis, ĝiaj disetendaj branĉoj suprenstreĉiĝis kvazaŭ celantaj brakoj kun multaj longfingraj manoj, ĝia nodoza kaj tordita trunko gapis per larĝaj fendoj, kiuj grincis mallaŭte pro moviĝo de l' branĉoj. Ties folioj flirtiĝantaj kontraŭ la hela ĉielo blindumis lin, kaj li falis, kaj kuŝiĝis samloke sur la herbo.

Gaja kaj Grinĉjo trenis sin antaŭen kaj kuŝiĝis, apogante la dorsojn per la salikotrunko. Malantaŭ ili la fendegoj larĝe apertis por akcepti ilin, dum la arbo balanciĝis kaj grincis. Ili suprenrigardis al la grizaj kaj flavaj folioj, kiuj milde moviĝis kontraŭ la lumo kaj kantis. Ili fermis siajn okulojn, kaj tiam ŝajnis, ke vortojn ili preskaŭ povis aŭdi, vortojn friskajn, dirantaj ion pri akvo kaj dormo. Ili sin donis al la sorĉo kaj profunde ekdormis piede de la granda griza saliko.

Frodo kuŝis dum kelka tempo luktante kontraŭ la dormo lin venkanta, poste per klopodego li restariĝis. Li spertis regantan soifon por malvarmeta akvo.

— Atendu min, Sam, — li balbutis. — Mi devas lavi piedojn momente.

Duonsonĝe li vagis antaŭen ĝis la riverflanka rando de l' arbo, kie tordiĝantaj radikegoj etendiĝis en la rivereton, kvazaŭ nodozaj draketoj streĉkliniĝantaj por trinki. Li diskruris super unu el ili, kaj padeligis siajn varmegajn piedojn en la friska bruna akvo; kaj tie ankaŭ li subite endormiĝis dorsapoge kontraŭ la arbo.

Sam sidiĝis kaj gratis al si la kapon, kaj oscedis kavernece. Li havis zorgojn. Estis malfrua posttagmezo, kaj tiu subita dormemo ŝajnis al li nenatura.

— Malantaŭ tio troviĝas pli ol suno kaj varma aero, — li murmuris al si. — Al mi ne plaĉas tiu ĉi arbego. Mi ne fidas ĝin. Aŭskultu, kiel ĝi nun kantas pri dormo! Tio ĉi tute ne taŭgas!

Li pene stariĝis, kaj treniĝis for por konstati, kio okazis al la poneoj. Li trovis, ke du el ili jam sufiĉe forvagis laŭ la vojeto; kaj kiam li ĵus kaptis ilin kaj rekondukis ilin direkte al la aliaj, li aŭdis du bruojn; unu laŭtan kaj la alian mallaŭtan sed tre klaran. Unu estis plaŭdo de io

peza, kio falis en la akvon, la alia estis brueto kiel klako de seruro, kiam pordo fermiĝas kviete kaj abrupte.

Li rekuregis al la bordo. Frodo estis en la akvo proksime al la bordo, kaj granda arbradiko ŝajnis esti super li kaj subpremi lin, sed li ne baraktis. Sam kaptis lin jake, kaj trenis lin el sub la radiko, kaj poste malfacile tiris lin sur la bordon. Preskaŭ tuj li vekiĝis, tusis kaj sputis.

— Efektive, Sam, — li diris finfine, — tiu arbaĉo min *enĵetis!* Tion mi sentis. La granda radiko simple turniĝis kaj enfaligis min!

— Supozeble vi sonĝis, s-ro Frodo, — diris Sam. — Vi ne devus sidi en tia loko, se vi sentus vin dormema.

— Kio pri la aliaj? — Frodo demandis. — Mi scivolas, kiajn sonĝojn ili spektas.

Ili ĉirkaŭiris aliflanken de la arbo, kaj tiam Sam komprenis la klakon, kiun li aŭdis. Grinĉjo estis malaperinta. La fendeto, apud kiu li kuŝiĝis, estis kunfermita, tiel ke eĉ apertureto ne videblis. Gaja estis kaptita: alia fendo fermiĝis ĉirkaŭ lia talio; liaj kruroj kuŝis ekstere, sed lia cetero estis interne de malluma aperturo, kies randoj tenegis kiel pinĉiloj.

Frodo kaj Sam batis unue la arbotrunkon, kie Grinĉjo estis kuŝinta. Poste ili freneze klopodis disigi la makzelojn de la fendo, kiu tenis kompatindan Gajan. Tute senrezulte.

— Kia fatraso! — kriis Frodo senkohere. — Kial ni entute alvenis ĉi teruran Arbaron? Se nur ni ĉiuj estus denove en Stretkavo! — Li piedbatis per sia tuta forto la arbon, ne domaĝante siajn piedojn. Apenaŭ rimarkebla tremeto trakuris la trunkon kaj supren en la branĉaron; la folioj siblis kaj flustris, sed jam kun sono de mallaŭta kaj malproksima ridado.

— Supozeble ne troviĝas hakilo en niaj pakaĵoj, s-ro Frodo? — demandis Sam.

— Mi kunportis hakileton por splitigi brullignon, — diris Frodo. — Tio ne multe utilus.

— Atendu momenton! — kriis Sam, trafite de ideo sugestita de la brulligno. — Eble ni atingus ion per fajro!

— Eble, — diris Frodo dubeme. — Ni eble sukcesus rosti vivantan Grinĉjon interne.

— Komence ni provu dolorigi aŭ timigi la arbon, — diris Sam atakeme. — Se ĝi ne ellasos ilin, mi faligos ĝin, eĉ se necesos tramaĉi ĝin. — Li kuris ĝis la poneoj kaj postnelonge revenis kun du fajrigiloj kaj hakileto.

Rapide ili kunportis sekan herbon, foliojn kaj arboŝelerojn, kaj amasigis rompitajn branĉerojn kaj hakitajn ŝtipojn. Tiujn ili amasigis kontraŭ la trunko ĉe l' arboflanko malproksima de la kaptitoj. Kiam Sam eligis flagron el la fajrigilo, tuj ĝi ekbruligis la sekan herbon kaj supreniris agitiĝo de flamoj kaj fumo. La branĉeroj krakis. Fajrofingretoj lekis la sekan sulkiĝintan ŝelon de l' antikva arbo kaj ĝin brulmarkis. Tremo trakuris la tutan salikon. Super iliaj kapoj la folioj ŝajnis sibli laŭ sono de doloro kaj kolero. Kriego eliĝis el Gaja, kaj de la arbinterno aŭdiĝis sordinita ekkrio de Grinĉjo.

— Estingu tion! Estingu! — ekkriis Gaja. — Li premduonigos min, se vi ne. Tion li diras!

— Kiu? Kion? — bruis Frodo, ĉirkaŭkurante aliflanken de l' arbo.

— Estingu tion! Estingu! — petegis Gaja. La branĉoj de l' saliko komencis svingiĝi violente. Aŭdiĝis sono kvazaŭ de vento leviĝanta kaj disvastiĝanta ĝis la branĉoj de ĉiuj ĉirkaŭstarantaj arboj, kvazaŭ oni faligus ŝtonon en la trankvilan dormon de la rivera valo kaj kaŭzus ondetojn da kolero, kiuj trakuris la tutan Arbaron. Sam pied-batis la fajreton kaj stamfe estingis la flagraĵon. Sed Frodo, sen klara koncepto pri la kialo, laŭkuris la padon, kriante: "helpon! helpon! helpon!" Ŝajnis al li apenaŭ tolerebla la sono de la propra akratona voĉo: ĝi estis forblovita de li pere de la salikvento kaj dronis en bruego de folioj, tuj kiam la vortoj eliĝis el lia buŝo. Li sentis sin senespera: perdita kaj sensprita.

Subite li haltis. Aŭdiĝis respondo, aŭ tiel ŝajnis al li, sed ĝi ŝajnis origini de malantaŭe, malproksime laŭ la pado, fone de la Arbaro. Li sin turnis kaj aŭskultis, kaj baldaŭ ne plu estis dube; iu kantis, profunda ĝojplena voĉo kantis senzorge kaj feliĉe, sed ĝi kantis sen-sencaĵon:

Hej dol! gaja dol! ring a dong diljo!
Ring a dong! salta long! laŭ salika triljo!
Tom Bom, vigla Tom, Tom Bombadiljo.

Duone esperplenaj, duone timantaj iun novan danĝeron, Frodo kaj Sam jam staris senmove. Subite el longa sinsekvo da ŝajne gali-matiaj vortoj la voĉo fortiĝis laŭta kaj klara kaj ekkantis jenan kanton:

Hej! Venu gaja dol! dol do! Mia luma!
Vigle flugas veter-vent' kaj la sturno pluma.
Tie sube de la Monto, en sunlumo hela,
sur la sojlo atendante ĝis fridlumo stela,

estas mia belulin', filin' Rivervirina,
svelta kiel saliker', ol akvo pli sublima.
Olda Tom Bombadiljo hejmenire plandas
kun nimfeoj en la mano, aŭdu ke li kantas!
Hej! Venu gaja dol! dol do a dero,
or-bero, or-bero, gaja flava bero!
Kompatinda Salikul', radikojn jam fortenu!
Tom hastemas. Post la tago, la vespero venu.
Tom rehejmeniras jam, la nimfeoj kvantas.
Hej! venu dero-dol! aŭdu ke li kantas!

Frodo kaj Sam staris kvazaŭ sorĉite. La vento finblovis. Denove staris silente la folioj sur branĉoj rigidaj. Sekvis alia kanteksplodo, kaj tiam subite, saltetante kaj dancante laŭ la pado, aperis super la karikoj malnova trivita ĉapelo kun alta kapingo kaj longa blua plumo ŝovita en la ĉirkaŭrandon. Post alia hopo kaj salto vidiĝis viro, aŭ tiel ŝajnis. Li ĉiuokaze estis tro granda kaj peza por esti hobito, sed ne sufiĉe altkreska por esti Grandulo, kvankam li tiomgrade bruis, plandante antaŭen kun flavaj botegoj sur la dikaj kruroj, kaj trasturmante herbon kaj karikojn kvazaŭ trinkcelanta bovino. Li havis bluan mantelon kaj longan brunan barbon, liaj okuloj bluis kaj helis, kaj lia vizaĝo ruĝis kiel matura pomo, sed centoble sulkumita pro ridado. En la manoj li portis sur foliego, kvazaŭ sur pleto, amaseton da nimfeoj.

— Helpon! — kriis Frodo kaj Sam, alkurante lin kun la manoj alstreĉitaj.

— Halt! Halt! trankviliĝu! — ekkriis la maljunulo, tenante supren unu manon, kaj ili tuj haltis, kvazaŭ rigidiĝintaj. — Nu, miaj etuloj, kien vi celas, blovante tiel balge? Kio ĝenas do? Ĉu vi scias, kiu mi estas? Mi estas Tom Bombadiljo. Sciigu la problemon! Tom hastemas. Ne premegu miajn nimfeojn!

— Miaj amikoj estas kaptitaj en la saliko, — kriis Frodo senspire.

— Premiĝas en fendo Mastro Gaja! — kriis Sam.

— Kio? — kriegis Tom Bombadiljo, saltante en la aeron. — Maljunulo Saliko? Nenio pli malbona, ĉu? Tio estas baldaŭ ĝustigota. Mi konas la taŭgan melodion. Maljuna griza Salikulo! Mi frostigos lian medolon, se li ne kondutos bone. Mi forkantos liajn radikojn. Mi kante alvokos venton kaj forblovigos foliojn kaj branĉaron. Maljunulo Saliko!

Zorge demetinte sur la herbon siajn nimfeojn, li alkuris la arbon. Tie li vidis la piedojn de Gaja ankoraŭ eliĝantaj — la cetero jam estis

entirita. Tom almetis sian buŝon al la fendo kaj ekkantis en ĝin mallaŭte. La vortojn ili ne kaptis, sed evidente Gaja estis stimulita. Liaj kruroj komencis batadi. Tom forsaltis, kaj forrompinte pendantan branĉon frapis per ĝi la salikoflankon.

— Reellasu ilin, Maljunulo Saliko! — li diris. — Kion vi supozas? Vi ne devus esti vekiĝinta. Manĝu grundon! Fosu profunden! Trinku akvon! Ekdormu! Jen parolas Bombadiljo!

Poste li kaptis la piedojn de Gaja kaj eltiris lin el la subite larĝiĝanta fendo.

Aŭdiĝis ŝira grinco kaj la alia fendo dissplitiĝis, kaj el ĝi impetis Grinĉjo, kvazaŭ piedbatite. Poste kun laŭta klako fermiĝis ambaŭ fendoj. Tremego trakuris la arbon de radikoj ĝis pinto, kaj komplete silentiĝis ĉio.

— Koran dankon! — diris la hobitoj, unu post alia.

Tom Bombadiljo ekridegis.

— Nu, etuloj miaj! — diris li, kliniĝante tiel, ke li rigardis rekte iliajn vizaĝojn. — Vi akompanos min hejmen! La tablon surpezas flava kremo, mielĉelaro, kaj blanka pano kaj butero. Atendas Orbero. Konvenas demandoj dum la vespermanĝo. Sekvu min kiel eble plej rapide!

Dirinte tion li prenis siajn nimfeojn kaj poste kun invita manoflirto iris hope kaj dance laŭ la pado orienten, ankoraŭ kantante laŭte kaj sensencaĵe.

Tro surprizitaj kaj tro malŝarĝitaj por paroli, la hobitoj postsekvis lin laŭeble plej rapide. Sed tio ne estis sufiĉe rapide. Tom baldaŭ malaperis antaŭ ili, kaj la bruo de lia kantado malfortiĝis kaj malproksimiĝis. Subite lia voĉo reflosis al ili per laŭta alkrio!

Hop! antaŭen, amiketoj, laŭ la Videvindlo!
Tom antaŭeniris, ĉar necesas ilumin', do.
Okcidente sinkas Suno: baldaŭ vi malcertos.
Kiam noktaj ombroj venos, tiam pord' apertos;
tra l' fenestrovitroj lum' ekbrilos flava.
Ne timindas alno! Nek saliko ava!
Branĉon nek radikon timu! Tom nun forrapidos.
Hej nun! gaja dol! Hejme ni vin vidos!

Post tio la hobitoj nenion aŭdis plu. Preskaŭ tuj la suno ŝajnis sinki en la arbojn malantaŭ ili. Ili pensis pri la oblikva vesperlumo ekbrilanta sur la Rivero Brandovino, kaj la fenestroj en Bokelboro, kiuj

komencis rebrili pro centoj da lampoj. Antaŭ ili falis ombregoj; trunkoj kaj branĉoj de arboj pendis malhele kaj minace super la pado. Blankaj flokoj da nebulo komencis leviĝi kaj kurbiĝi sur la surfaco de la rivero kaj disvagi inter la radikoj de arboj sur ĝiaj bordoj. El la tero mem sub iliaj piedoj leviĝis ombreca vaporo kaj miksiĝis kun la rapide venanta krepusko.

Iĝis malfacile sekvi la padon, kaj ili estis tre lacaj. Iliaj kruroj ŝajnis plumbecaj. Strangaj kaŝiĝemaj bruoj aŭdiĝis kure inter la ambaŭflankaj arbustoj kaj karikoj, kaj kiam ili suprenrigardis en la palan ĉielon, ili vidis kuriozajn torditajn kaj tuberajn vizaĝojn, kiuj sombris malhele kontraŭ la krepusko kaj rikanis suben al ili desur la alta remparaĵo kaj la randoj de l' Arbaro. Ili komencis senti, ke tiu ĉi tuta tereno estas nereala, kaj ke ili trastumblas minacan sonĝon, kiu alvenas nenian vekiĝon.

Ĝuste kiam ili sentis, ke la piedoj senmoviĝas, ili rimarkis, ke la tero malabrupte supreniras. La akvo komencis murmuri. En la mallumo ili ekvidis ekblankon de ŝaŭmo, kie la rivero transfluas mallongan akvofalon. Poste la arboj subite finiĝis kaj la nebulo estis lasita malantaŭe. Ili elpaŝis el la Arbaro, kaj trovis larĝan etendaĵon da herbo baŭmanta antaŭ ili. La rivero, jam mallarĝa kaj rapida, gaje saltis renkonte al ili, jen-jen glimante pro la stelolumo, kiu jam ekbrilis surĉiele.

La herbo sub la piedoj estis glata kaj mallonga, kvazaŭ ĝi estus falĉita aŭ razita. La eĝoj de la Arbaro malantaŭe estis tonditaj, kaj netaj kiel heĝo. La pado jam vidiĝis klare antaŭ ili, bone prizorgita kaj borderita per ŝtonoj. Ĝi serpentumis supren sur la pinton de herba teraltaĵeto, jam griza sub la pala steloplena nokto; kaj tie, ankoraŭ pli alte super ili sur posta deklivo, ili vidis la ekbrilajn lumojn de iu domo. Suben denove iris la pado, kaj poste ree supren laŭ longa glata gresdeklivo al la lumo. Subite elfluis larĝa flava lumstrio hele el pordo malfermata. Tie antaŭ ili staris la domo de Tom Bombadiljo, supre, sub monteto. Malantaŭe kuŝis apika terŝultro griza kaj nuda, kaj post ĝi la malhelaj formoj de la Montetaro formarŝis en la orientan nokton.

Ĉiuj hobitoj kaj poneoj rapidis antaŭen. Jam la duono de ilia laco kaj la tuto de iliaj timoj forfalis de ili. *Hej! venu gaja dol!* elruliĝis la kanto bonvenige.

Hej! Venu deri-dol! Saltu bravaj estoj!
Al hobitoj kaj poneoj ege plaĉas festoj.
Komenciĝu la plezuro! Kantu en komuno!

Poste alia klara voĉo, tiel juna kaj tiel antikva kiel la Printempo, kiel la kanto de feliĉa akvo defluanta en la nokton el la hela mateno sur la montetoj, alvenis falante kiel arĝento por renkonti ilin:

Komenciĝu la kantad'! Ni kantu en komuno
pri pluv', nebulo, nubvetero, suno, steloj, luno,
lumo sur foli' burĝona, roso sur la plumo,
vento sur monteta vast', tintoj sur la humo,
apudlaga karikar', lilioj ĉe l' bordero:
olda Bombadiljo kaj filino de l' Rivero!

Kaj ĉe tiu kanto la hobitoj staris antaŭ la sojlo, kaj ĉirkaŭbanis ilin ora lumo.

Ĉapitro 7

EN LA DOMO DE TOM BOMBADILJO

La kvar hobitoj transpaŝis la larĝan ŝtonan sojlon kaj ekstaris senmove, palpebrumante. Ili troviĝis en longa malalta ĉambro, plenigita de lumo per lampoj svingiĝantaj de la tegmentotraboj; kaj sur la tablo el malhela polurita ligno staris multaj kandeloj, altaj kaj flavaj, brulantaj hele.

Sur seĝo aliflanke de la ĉambro fronte al la dompordo, sidis virino. Ŝiaj longaj flavaj haroj ondiĝis laŭ ŝiaj ŝultroj, ŝia robo estis verda, verda kiel junaj karikoj, trastriita de arĝento kiel roseroj, kaj ŝia zono estis el oro, formita kiel ĉeno da iridoj enkrustitaj de l' palbluaj okuloj de miozotoj. Ĉirkaŭ ŝiaj piedoj en larĝaj ujoj el verda kaj bruna fajenco flosis blankaj nimfeoj, tiel ke ŝi ŝajnis surtronigita meze de lageto.

— Envenu, bonaj gastoj! — ŝi diris, kaj dum la parolo ili konstatis, ke tio estis ŝia klara voĉo, kiun ili aŭdis kantantan. Ili faris kelkajn timemajn paŝojn en la ĉambron, kaj komencis profunde riverenci, sentante sin strange surprizitaj kaj mallertaj, kiel homoj, kiuj, frapinte sur pordo de dometo por peti tason da akvo, ricevis respondon de bela juna elfreĝino vestita per vivantaj floroj. Sed antaŭ ol ili povis ekparoli, ŝi saltis facile super kaj trans la nimfeujojn, kaj kuris ridante al ili; kaj dum la kuro ŝia robo siblis mallaŭte, kiel vento tra la florbordoj de rivero.

— Venu, karaj uloj! — ŝi diris, kaptante la manon de Frodo. — Ridu, gajiĝu! Mi estas Orbero, filino de l' Rivero. — Tiam ŝi preterpasis ilin kaj, ferminte la pordon, ŝi turnis al ĝi sian dorson, kun la blankaj brakoj dismetitaj trans ĝi. — Ni elfermu la nokton! — ŝi diris. — Ĉar vi ankoraŭ timas, eble, nebulon, arbombrojn, profundan akvon kaj aĵojn sovaĝajn. Timu nenion! Ĉar hodiaŭ nokte vi estas sub la tegmento de Tom Bombadiljo.

La hobitoj ŝin rigardis mirante; kaj ŝi rigardis unuope ilin kaj ridetis.

— Bela damo Orbero! — diris Frodo finfine, sentante sian koron emociiĝi pro ĝojo, kiun li ne komprenis. Li staris kiel li foje staris

sorĉite de belaj elfaj voĉoj, sed la nuna sorĉo, kiun li spertis, estis malsama: malpli akra kaj nobla estis la plezuro, sed pli profunda kaj pli proksima al la mortema koro, mirindega kaj tamen ne stranga. — Bela damo Orbero! — li denove diris. — Jam la ĝojo kaŝita en la kantoj, kiujn ni aŭdis, fariĝis klara al mi.

Gracila kiel verg' salika! Pli ol akvo klara!
Kariko apud viva lag'! Riverfilino rara!
Printempo kaj somero kaj printempo poste plia!
Ho, vent' sur akvofalo kaj ridado trafolia!

Subite li ĉesis kaj balbutis, venkita de surprizo, ke li aŭdis sin diri tiajn aferojn. Sed Orbero ridis.

— Bonvenon! — ŝi diris. — Mi ja ne sciis, ke la popolo de l' Provinco estas tiel dolĉparola. Sed mi konstatas, ke vi estas elf-amiko; la lumo en viaj okuloj kaj la sonoro de via voĉo tion atestas. Jen gaja renkontiĝo! Sidiĝu nun, kaj atendu la Mastron de l' domo! Li ne longe atendigos vin. Li prizorgas viajn lacajn bestojn.

La hobitoj volonte sidiĝis sur malaltajn kariksidilajn seĝojn, dum Orbero vigle okupiĝis pri la tablo, kaj per la okuloj ili sekvis ŝin, ĉar la gracila beleco de ŝia moviĝado plenigis ilin je kvieta ĝojo. De ie malantaŭ la domo aŭdiĝis kantado. De tempo al tempo ili konstatis, inter multaj *deri dol* kaj *gaja dol* kaj *ring-a-ding-diljo* la ripetitajn vortojn:

Olda Bombadiljo gajhumoron havas;
Bluas lia jako, kaj la botoj flavas.

— Bela damo! — diris denove Frodo post iom da tempo. — Diru al mi, se la demando ne ŝajnas al vi malsprita, kiu estas Tom Bombadiljo?

— Li estas, — diris Orbero, ĉesigante siajn rapidajn moviĝojn kaj ridetante.

Frodo ŝin rigardis demandeme.

— Li estas tia, kia vi jam vidis lin, — ŝi diris responde al tiu alrigardo. — Li estas Mastro de l' arbaroj, akvoj kaj montetoj.

— Do la tuto de tiu ĉi stranga tereno apartenas al li?

— Tute ne! — ŝi respondis, kaj malaperis ŝia rideto. — Tio vere estus ŝarĝo, — ŝi aldonis malaltvoĉe, kvazaŭ al si. — La arboj kaj la herboj kaj ĉio, kio kreskas aŭ vivas ĉi tie, ĉiuj apartenas al si. Tom Bombadiljo estas la Mastro. Neniu iam ajn ekkaptis oldan Tom marŝantan en la arbaro, vadantan en la akvo, saltantan sur la

montetoj sub lumo kaj ombro. Timon li malhavas. Tom Bombadiljo estas la Mastro.

Malfermiĝis pordo kaj envenis Tom Bombadiljo. Nun li ne portis ĉapelon kaj lia densa bruna hararo estis kronita per aŭtunaj folioj. Li ridis, kaj irinte al Orbero, ekkaptis ŝian manon.

— Jen mia bela damo! — li diris, riverencante al la hobitoj. — Jen mia Orbero vestita tute en arĝentverdo kun floroj en la zono! Ĉu la tablo estas ŝarĝita? Mi vidas flavan kremon kaj mielĉelaron, kaj blankan panon, kaj buteron; lakton, fromaĝon, verdajn aromherbojn kaj maturajn berojn kolektitajn. Ĉu tio sufiĉas al ni? Ĉu la vespermanĝo pretas?

— Pretas, — diris Orbero, — sed eble ne la gastoj?

Tom klakigis siajn manojn kaj ekkriis:

— Tom, Tom! viaj gastoj estas lacaj, kaj vi preskaŭ tion forgesis! Venu do, miaj gajaj amikoj, kaj Tom refreŝigos vin! Vi purigos manojn malpurajn, kaj lavos la lacajn vizaĝojn; forĵetos la mantelojn kotŝmiritajn kaj trakombos viajn implikitajn harojn!

Li malfermis la pordon, kaj ili sekvis lin laŭ mallonga pasejo kaj ĉirkaŭ akutan turniĝon. Ili venis ĝis malalta ĉambro kun klinita tegmento (aldonaĵo, ŝajne, konstruita kontraŭ la norda ekstremaĵo de la domo). Ties muroj estis el puraj ŝtonoj, sed plejparte ili estis kovritaj de pendantaj verdaj matoj kaj flavaj kurtenoj. La planko estis pavimita, kaj kovrita de disŝutitaj freŝaj verdaj junkoj. Troviĝis kvar profundaj matracoj, ĉiu kun amaso da blankaj lankovriloj, sternitaj sur la planko apud unu muro. Apud la kontraŭa muro estis longa benko, ŝarĝita de larĝaj fajencaj pelvoj, kaj apude staris brunaj kruĉoj plenaj de akvo, iuj malvarmaj, iuj vaporante varmegaj. Apud ĉiu lito estis prete metitaj molaj verdaj pantofloj.

Post nelonge, lavitaj kaj refreŝigitaj, la hobitoj estis sidantaj ĉe la tablo, po du ambaŭflanke, dum ĉe la du finoj sidis Orbero kaj la Mastro. La manĝo estis longa kaj gaja. Kvankam la hobitoj manĝis tiel, kiel kapablas nur malsategaj hobitoj, manko ne okazis. La trinkaĵo en iliaj pelvetoj ŝajnis esti klara frideta akvo, tamen ĝi efikis al iliaj koroj kvazaŭ vino kaj liberigis iliajn voĉojn. La gastoj subite konstatis, ke ili gaje kantas, kvazaŭ tio estus pli facila kaj pli natura ol parolado.

Finfine Tom kaj Orbero stariĝis kaj rapide forigis la manĝilaron kaj restaĵojn. Al la gastoj estis ordonite, ke ili sidu trankvile, kaj ili estis sidigitaj sur seĝoj kun po tabureto por la lacaj piedoj. Sur la larĝa kameno antaŭ ili brulis fajro, kaj ĝi brulis kun dolĉa odoro, kvazaŭ ĝi

estus el pomarbaĵo. Kiam ĉio estis ordigita, oni estingis ĉiujn lumojn en la ĉambro escepte de unu lampo kaj po du kandeloj ambaŭfine de la kamenbreto. Tiam venis Orbero kaj staris antaŭ ili, tenante kandelon, kaj ŝi deziris al ĉiu el ili bonan nokton kaj profundan dormon.

— Havu nur trankvilon, — ŝi diris, — ĝis la mateno! Atentu neniun noktan bruon! Ĉar nenio ĉi tie pasas pordon kaj fenestron krom lunlumo kaj stellumo kaj la vento de l' montetopintoj. Bonan nokton! — Ŝi foriris el la ĉambro kun glimo kaj susuro. La sono de ŝiaj paŝoj similis rivereton forfluantan milde malsupren laŭ deklivo trans friskajn ŝtonojn en la nokta kvieto.

Tom daŭre sidadis apud ili silente, dum ĉiu el ili provis ekhavi kuraĝon por starigi unu el la multaj demandoj, kiujn li intencis starigi dum la vespermanĝo. Dormo komencis premi iliajn palpebrojn. Finfine Frodo ekparolis:

— Ĉu vi aŭdis mian vokadon, Mastro, aŭ nur la hazardo alportis vin tiumomente?

Tom ekmovis sin kvazaŭ viro skue vekita el agrabla sonĝo.

— Ha, kio? — li diris. — Ĉu mi aŭdis vian vokadon? Ne, tion mi ne aŭdis: mi tro okupiĝis pri kantado. Nur la hazardo alportis min tiam, se vi nomas tion hazardo. Mi tion neniel planis, kvankam mi vin atendis. Mi sciiĝis pri vi kaj konstatis, ke vi vagadas. Mi divenis, ke vi alvenos postnelonge al la akvo: ĉiuj vojetoj kondukas tien al Videvindlo. Olda Griza Salikulo, jen potenca kantulo, kaj nur malfacile la etuloj eskapas liajn ruzajn labirintojn. Sed Tom havis komision tie, kiun li ne aŭdacis malhelpi. — La kapo de Tom kliniĝis kvazaŭ dormo denove inundus lin, sed li daŭrigis per mallaŭta kantvoĉo:

Mi havis komision tie, la nimfeojn pluki
foliojn verdajn kaj liliojn por la bela damo,
lastajn antaŭ jarofino por dumvintre teni,
por ĉe l' piedoj belaj flori ĝis la neĝ' degelos.
Ĉiujare somerfine iras mi por serĉi
ĉe larĝa lago klarprofunda laŭ la Videvindlo;
tie la unuaj floroj, tie lastfloradas.
Tiulage antaŭlonge mi Riverfilinon,
Orberon junan, belan trovis inter la karikoj.
Dolĉis ŝia kanto tiam, kaj la koro batis!

Li malfermis siajn okulojn kaj rigardis al ili kun subita ekbrilo da bluo.

Kaj tio por vi falis bone — ĉar mi ne plu vagos
ree profundiĝe laŭ la akvo de l' arbaro,
dum la jaro oldas. Ankaŭ mi ne pasos preter
la dom' de Salikulo ĝis revenos la printempo,
ĝis printempo gaja, kiam la Riverfilino
dancos laŭ la pado por sin bani en la akvo.

Denove li silentiĝis; sed Frodo ne povis ne starigi ankoraŭ unu demandon: tiun, kies respondon li plej deziris aŭdi.

— Rakontu al ni, Mastro, — li diris, — pri la Salikulo. Kio ĝi estas? Pri ĝi mi neniam antaŭe aŭdis.

— Ne, tion ne! — diris Gaja kaj Grinĉjo kune, subite rektigante sin. — Ne nun! Ne ĝis la mateno!

— Vi pravas! — diris la maljunulo. — Nun horo estas por ripozi. Kelkajn aferojn estas malbone aŭdi, kiam la mondo estas en ombro. Dormu ĝis la matenlumo! Kapkusenon prenu! Noktan bruon malatentu! Pro Salikul' ne tremu! — dirinte tion li dekroĉis la lampon kaj ĝin blovestingis, kaj tenante po kandelon en ĉiu mano li gvidis ilin el la ĉambro.

Iliaj matracoj kaj kapkusenoj estis lanuge molaj, kaj la kovriloj estis el blanka lano. Apenaŭ ili kuŝigis sin sur la profundajn litojn kaj tiris sur sin la malpezajn kovrilojn, jam ili ekdormis.

En la profunda nokto, Frodo kuŝis en sonĝo senluma. Poste li vidis leviĝi junan lunon, sub ties maldensa lumo baŭmis antaŭ li nigra rokmuro, trabreĉita de malhela arkaĵo simila al pordego. Al Frodo ŝajnis, ke li estas levita, kaj transpasante li vidis, ke la rokmuro estas cirklo da montetoj, interne de kiu troviĝas ebenaĵo, kaj meze de tiu ebenaĵo staris pinaklego el ŝtono, kiel larĝa turo ne permane farita. Sur ties supro staris homfiguro. La luno leviĝanta ŝajnis ŝvebi momente super ties kapo kaj ekbrilis en ties blankaj haroj dum la vento ĝin trablovis. Supren el la malhela suba ebenaĵo aŭdiĝis kriado de voĉoj minacaj, kaj la ululado de multaj lupoj. Subite ombro, kiel la formo de flugilegoj, transpasis la lunon. La homfiguro altigis la brakojn kaj lumo ekbrilis el la bastono, kiun li tenis. Potenca aglo subenflugis kaj lin forportis. La voĉoj lamentis kaj la lupoj bojaĉis. Aŭdiĝis bruo simila al forte blovanta vento, kaj sur ĝi portiĝis sono de hufoj, galopantaj, galopantaj, galopantaj el la oriento. "Nigraj Rajdantoj!" — pensis Frodo vekiĝante, dum la sono de la hufoj plu eĥis en lia menso. Li scivolis, ĉu li iam denove posedos sufiĉan kuraĝon por lasi la sekurecon

de tiuj ĉi ŝtonmuroj. Li kuŝis senmova, plu aŭskultante; sed jam ĉio silentis, kaj fine li sin turnis kaj reekdormis, aŭ envagis iun alian nememorotan sonĝon.

Ĉe lia flanko kuŝis Grinĉjo agrable sonĝante, sed ekŝanĝiĝis liaj sonĝoj kaj li turniĝis kaj ĝemis. Subite li vekiĝis, aŭ tion li supozis, kaj tamen plu aŭdiĝis en la mallumo la sono, kiu perturbis lian sonĝon: *frip-frap, grinc'*: la sono similis branĉojn malkvietajn pro la vento, branĉet-fingrojn skrapantajn muron kaj fenestron: *grinc', grinc', grinc'*. Li scivolis, ĉu salikoj proksimas al la domo, kaj poste li subite spertis teruran senton, ke li tute ne estas en ordinara domo, sed interne de l' saliko, denove aŭskultante tiun timigan sekan grincan voĉon denove lin primokantan. Li sidiĝis kaj sentis cedon de l' molaj kapkusenoj sub liaj manoj, kaj kuŝiĝis denove, malŝarĝite. Li ŝajne aŭdis eĥon de vortoj en siaj oreloj: "Timu nenion! Havu trankvilon ĝis la mateno! Atentu neniun noktan bruon!" Poste li reendormiĝis.

Estis sono de akvo, kiun Gaja aŭdis falanta en lian trankvilan dormon; akvo subenfluanta malsovaĝe kaj poste disvastiĝanta, nerezisteble disvastiĝanta ĉirkaŭ la tutan domon je malhela senborda lageto. Ĝi gargaris sub la muroj kaj leviĝis lante sed konstante. "Mi dronos! — li pensis. — Ĝi trovos enirvojon, kaj poste mi dronos". Al li sentiĝis, ke li kuŝas en mola ŝlima marĉo, kaj saltleviĝe li metis piedon sur angulon de malvarma malmola pavimero. Tiam li memoris, kie li troviĝas, kaj rekuŝiĝis. Li ŝajne aŭdis aŭ memoris aŭdi: "Nenio pasas pordon aŭ fenestron krom lunlumo kaj stellumo kaj la vento de l' montetopintoj". Spireto da dolĉa aero movis la kurtenon. Li profunde enspiris kaj reendormiĝis.

Laŭ sia memoro, Sam tradormis la nokton profunde kontenta, se ŝtipoj estas kontentaj.

Ili vekiĝis, ĉiuj kvar samtempe, en la matena lumo. Tom ĉirkaŭmoviĝis en la ĉambro fajfante kiel sturno. Kiam li aŭdis, ke ili ekmovas sin, li kunfrapis la manojn, kaj kriis: — Hej! Venu gaja dol! dero-dol! Bravuloj miaj! — Li transtiris la kurtenojn flavajn, kaj la hobitoj konstatis, ke tiuj estis kovrintaj la fenestrojn, ambaŭfine de la ĉambro, unu frontanta orienten kaj la alia okcidenten.

Ili saltleviĝis refreŝigite. Frodo kuris ĝis la orienta fenestro kaj trovis, ke li rigardas en legomĝardenon grizan pro roso. Li duonatendis vidi herbgrundon apud la muroj, herbgrundon tute makulitan de hufspuroj. Fakte lian vidkampon ekranis alta vico de fazeolujoj sur

stangoj; super ili kaj malproksime baŭmis antaŭ la sunleviĝo la griza montosupro. Estis mateno pala: oriente, malantaŭ longaj nuboj similaj al strioj de malpurigita lano rande ruĝmakulitaj, kuŝis glimantaj flavprofundaĵoj. La ĉielo anoncis pluvon venontan; sed la lumo rapide larĝiĝis, kaj la ruĝaj floroj sur la fazeolujoj komencis ardi antaŭ la malsekaj verdaj folioj.

Grinĉjo trarigardis la okcidentan fenestron, suben en lageton de nebulo. La Arbaro estis kaŝita sub nebulego. Tio similis rigardi de supre al dekliva nubtegmento. Vidiĝis faldaĵo aŭ kavo, kie la nebulo dissplitiĝis je multaj plumaroj kaj ŝaŭmejoj; nome, la valo de Videvindlo. La rivereto fluis maldekstre kaj malaperis en la blankajn ombrojn. Proksime estis florĝardeno kaj tondita dornbarilo arĝentretita, kaj poste griza razita razeno pala pro roseroj. Neniu saliko estis videbla.

— Bonan matenon, amikoj gajaj! — kriis Tom, larĝe malfermante la orientan fenestron. Enfluis malvarmeta aero; ĝi havis odoron pluvecan. — Suno ne multe montros sian vizaĝon hodiaŭ, al mi ŝajnas. Mi vaste promenadis, saltante sur la montetosuproj, depost la komencîĝo de l' griza aŭroro, nazante venton kaj veteron, kun malseka herbo subpiede, malseka ĉielo supre. Mi vekis Orberon per subfenestra kantado, sed nenio vekas hobitojn frumatene. Dum la nokto etuloj vekiĝas en la mallumo, kaj dormas post alveno de la lumo! Ring a ding diljo! Jam vekiĝu, amikoj gajaj! Forgesu bruojn de l' nokto! Ring a ding diljo del, bravuloj! Se vi venos baldaŭ vi trovos sur la tablo matenmanĝon. Se vi venos malfrue vi ricevos herbon kaj pluvakvon!

Sendiskute — kvankam la minaco de Tom ne ŝajnis tre serioza — la hobitoj venis baldaŭ, kaj forlasis la tablon malfrue, kaj nur kiam ĝi ekaspektis iom senŝarĝa. Ĉeestis nek Tom nek Orbero. Tom aŭdiĝis ie en la domo, klakbruante en la kuirejo, kaj supren-suben laŭ la ŝtuparo, kaj kantante ie-tie ekstere. La ĉambro frontis okcidenten trans la nebuletozan valon, kaj la fenestro estis malfermita. Akvo gutis suben de la pajla tegmentorando supre. Antaŭ ol ili finmanĝis, la nuboj jam kuniĝis je seninterrompa ĉielkovrilo, kaj rekta griza pluvo mole kaj konstante faladis. Malantaŭ ĝia profunda kurteno la Arbaro estis komplete vualita.

Dum ili trarigardis la fenestron, venis desupre, milde kvazaŭ ĝi defluis el la ĉielo laŭ la pluvo, la klara voĉo de Orbero kantanta super iliaj kapoj. Malmultajn vortojn ili kaptis, sed ŝajnis al ili klare, ke tiu kanto estas pluvkanto, dolĉa kiel pluvetoj sur sekajn montetojn, kiu

rakontas historion pri rivero ekde la fonto en la montaro ĝis la Maro en la suba malproksimo. La hobitoj aŭskultis ĝojplene, kaj Frodo feliĉis en la koro, kaj benis la afablan veteron, ĉar ĝi malhelpis ilian foriron. Penso pri la foriro pezis sur lin ekde la vekiĝa momento, sed li jam supozis, ke ili nenien plu iros dum tiu tago.

La supra vento ekkonstantis de Okcidento, kaj pli profundaj kaj pli malsekaj nuboj alruliĝis por verŝi sian pluvoŝarĝon sur la nudajn vertojn de la Montetoj. Nenio videblis ĉirkaŭ la domo krom falanta akvo. Frodo staris apud la malfermita pordo kaj vidis la blankan kalkecan padon iĝi laktorivereto kaj foriri bobelante suben en la valon. Venis Tom Bombadiljo trote ĉirkaŭ la domangulon, flirtigante siajn brakojn kvazaŭ li forpuŝus la pluvon — kaj efektive kiam li transsaltis la sojlon li ŝajnis tute seka, krom la botoj. Tiujn li demetis kaj lokigis en la kamenangulo. Poste li sidiĝis sur la plej granda seĝo kaj vokis, ke la hobitoj kuniĝu ĉirkaŭ li.

— Hodiaŭ estas la lavtago de Orbero, — li diris, — kaj ŝia aŭtuna dompurigado. Tro malseke por la hobitaro — ili ripozu dum tio eblas! Jen taŭga tago por longaj historioj, por demandoj kaj respondoj, do Tom komencos la paroladon.

Li poste rakontis al ili multajn mirindajn historiojn, jen duone kvazaŭ li parolus al si mem, jen subite rigardante ilin per la helbluaj okuloj sub la profundaj brovoj. Ofte lia voĉo iĝis kantanta, kaj li forlasis la seĝon kaj ĉirkaŭdancadis. Li rakontis pri abeloj kaj floroj, la moroj de arboj, kaj la strangaj kreaĵoj en la Arbaro, pri misaj aferoj kaj bonaj aferoj, aĵoj amikecaj kaj aĵoj neamikecaj, kruelaĵoj kaj bonkoraĵoj, kaj sekretoj kaŝitaj sub rubusoj.

Aŭskultante, ili komencis kompreni la vivojn de la Arbaro, krom si mem, efektive senti sin fremduloj tie, kie ĉio alia sentis sin hejme. Enkaj el-iranta senĉese lian paroladon estis Maljunulo Saliko, kaj Frodo eksciis jam sufiĉe por lin kontentigi, ja pli ol sufiĉe, ĉar tiu konaro ne estis komforta. La vortoj de Tom nudigis la korojn de arboj kaj iliajn pensojn, kiuj estis ofte malhelaj kaj strangaj, kaj plenigitaj de malamo al tio, kio iras libere sur la tero, maĉante, mordante, rompante, hakante, bruligante: detruantoj kaj uzurpantoj. Ne senkaŭze ĝi nomiĝis la Malnova Arbaro, ĉar ĝi efektive estis antikva postvivanto de vastaj forgesitaj arbaroj; kaj en ĝi daŭre vivadis, oldiĝante ne pli rapide ol la montetoj, la patroj de la patroj de arboj, memorante epokojn, kiam ili estis regantoj. La sennombraj jaroj plenigis ilin je fiero, enradika saĝo kaj malico. Sed neniu el ili pli timindis ol la Granda

Saliko: ĝia koro estis putra, sed ĝia forto estis verda, kaj ĝi estis ruza, kaj mastris ventojn, kaj ĝiaj kanto kaj pensado trakuris la arbarojn ambaŭflanke de l' rivero. Ĝia griza soifa spirito suĉis potencon el la tero kaj disvastiĝis kvazaŭ fajnaj radikfadenoj en la tero, kaj nevideblaj branĉet-fingroj en la aero, ĝis sub sia regado ĝi havis preskaŭ ĉiujn arbojn de l' Arbaro ekde la Heĝo ĝis la Montetoj.

Subite la parolado de Tom forlasis la arbarojn kaj iris saltante supren laŭ la juna rivereto, trans bobelantajn akvofalojn, trans ŝtonetojn kaj trivitajn rokojn, kaj inter floretojn en densa herbaro kaj malsekaj fendetoj, vagante finfine sur la Montetosuprojn. Ili aŭdis pri la Grandaj Dolmenoj, kaj la verdaj tumuloj, kaj la ŝtonringoj sur la montetoj kaj en kavaĵetoj inter la montetoj. Ŝafoj beadis grege. Leviĝis verdaj muroj kaj blankaj muroj. Sur la altaĵoj troviĝis fortikaĵoj. Reĝoj de reĝlandetoj interbatalis, kaj la juna suno brilis fajrece sur la ruĝa metalo de iliaj novaj kaj avidaj glavoj. Okazis venkoj kaj malvenkoj; falis turoj, bruligitaj estis fortikaĵoj, kaj flamoj leviĝis en la ĉielon. Oro estis amasigita sur la mortbrankardojn de reĝoj kaj reĝinoj, kaj teramasoj kovris ilin, kaj la ŝtonaj pordoj estis fermitaj, kaj la herbo surkreskis ĉion. Ŝafoj dum kelka tempo denove vagadis mordante la herbon, sed baldaŭ la montetoj estis ree malplenaj. Ombroj eliĝis el malproksimaj lokoj malhelaj, kaj la ostoj estis movitaj en la teramasetoj. Dolmenuloj promenis en la kavaĵoj laŭ tintado de ringoj sur malvarmaj fingroj kaj oraj ĉenoj pro la vento. Ŝtonaj ringoj rikanis el la tero, kvazaŭ rompitaj dentoj, en la lunlumo.

La hobitoj tremegis. Eĉ en la Provinco estis aŭdita onidiro pri la dolmenuloj de la Dolmenejoj trans la Arbaro. Sed tio ne estis rakonto, kiun la hobitoj ŝatis aŭskulti, eĉ apud komforta kameno malproksime. Tiuj kvar jam subite rememoris tion, kion la ĝojo en tiu ĉi domo forpelis el iliaj mensoj: la domo de Tom Bombadiljo kaŭris sub la ŝultro mem de tiuj timataj montetoj. Ili perdis la fadenon de lia rakonto kaj moviĝetis maltrankvile, flanken rigardante unu al alia.

Kiam ili denove rimarkis liajn vortojn, ili konstatis, ke li jam forvagis en strangajn regionojn preter ilia memoro kaj preter ilia maldorma pensado, en epokon, kiam la mondo estis pli vasta, kaj la maroj fluis rekte al la okcidenta bordo; kaj plu malantaŭen iris Tom kantante en antikvan stellumon, kiam nur la prapatroj de la elfoj estis maldormaj. Poste li subite silentis, kaj ili vidis, ke lia kapo kliniĝis kvazaŭ li ekdormus. La hobitoj daŭre sidis antaŭ li, sorĉite; kaj ŝajnis kvazaŭ, pro la sorĉo en liaj vortoj, la vento forirus, kaj la nuboj

sekiĝus, kaj la tago estis forigita, kaj mallumo venis de oriento kaj okcidento, kaj la tutan ĉielon plenigis lumo de blankaj steloj.

Ĉu pasis la mateno kaj la vespero de unu tago aŭ de multaj tagoj Frodo ne povis scii. Li sentis nek malsaton nek laciĝon, nur pleniĝon je miro. La steloj trabrilis la fenestron, kaj ŝajnis ĉirkaŭi la silento de la ĉielo. Li ekparolis finfine pro sia miro kaj subita timo pro tiu silento:

— Kiu vi estas, Mastro? — li demandis.

— Ha, kio? — diris Tom, rektiĝante, kaj liaj okuloj ekbriletis en la malhelo. — Ĉu vi ankoraŭ ne scias mian nomon? Jen la sola respondo. Diru al mi, kiu estas vi, sola, vi mem kaj sennoma? Sed vi estas juna kaj mi maljunas. La plej maljuna, jen kia mi estas. Atentu miajn vortojn, amikoj: Tom estis ĉi tie antaŭ la rivero kaj la arboj; Tom memoras la unuan pluveron kaj la unuan glanon. Li faris padojn antaŭ la granduloj, kaj vidis la alvenon de la malgranduloj. Li estis ĉi tie antaŭ la reĝoj kaj la tomboj kaj la dolmenuloj. Kiam la elfoj foriris okcidenten, Tom jam estis ĉi tie, antaŭ ol la riveroj estis kurbigitaj. Li konis la mallumon sub la steloj kiam tio estis netimiga — antaŭ ol venis de la Ekstero la Malluma Mastro.

Ombro ŝajnis preterpasi la fenestrojn, kaj la hobitoj ekrigardis haste tra la vitroj. Kiam ili denove sin alturnis, Orbero staris ĉe la pordo malantaŭe, kadrita per lumo. Ŝi tenis kandelon, ŝirmante ties flamon kontraŭ la trablovo per sia mano, kaj la lumo trafluis ĝin, kiel sunlumo tra blanka konko.

— Ĉesis pluvi, — ŝi diris, — kaj novaj akvoj fluas suben, sub la steloj. Nun ni ridu kaj ĝoju!

— Kaj ni havu manĝaĵon kaj trinkaĵon! — kriis Tom. — Longaj rakontoj estas soifigaj. Kaj longa aŭskultado estas tasko malsatiga, matenon, tagmezon, kaj vesperon! — Tion dirinte li salte elseĝiĝis, kaj saltinte prenis kandelon desur la kamenbreto kaj fajrigis ĝin per la flamo tenata de Orbero; poste li ĉirkaŭdancis la tablon. Subite li hopis tra la pordo kaj malaperis.

Rapide li revenis, portante grandan ŝarĝitan pleton. Poste Tom kaj Orbero surtabligis ĉion, kaj la hobitoj sidis duone mirante kaj duone ridante: tiel bela estis la gracio de Orbero kaj tiel gaja kaj stranga la saltado de Tom. Tamen iel ili ŝajnis plekti unuopan dancon, neniu malhelpante la alian, en kaj el la ĉambro, kaj ĉirkaŭ la tablon, kaj rapidege manĝaĵoj, vazoj kaj lumoj estis ordigitaj. Sur la tablo flamis kandeloj, blankaj kaj flavaj. Tom riverencis al siaj gastoj.

— Vespermanĝo estas preta, — diris Orbero; kaj nun la hobitoj vidis, ke ŝi estas vestita tute per arĝento kun blanka zono, kaj ŝiaj ŝuoj similis fiŝskvamaron. Sed Tom estis tute en pura bluo, bluo kiel de pluvlavitaj miozotoj, kaj li portis verdajn ŝtrumpojn.

Tiu ĉi vespermanĝo estis eĉ pli bona ol la antaŭa. La hobitoj sorĉite de la vortoj de Tom eble maltrafis unu manĝon aŭ multajn, sed kiam la manĝaĵoj estis antaŭ ili, jam ŝajnis minimume semajno depost la lasta manĝo. Ili ne kantis nek multe parolis dum kelka tempo, kaj zorge atentis sian taskon. Sed post kelka tempo iliaj koroj kaj animoj denove leviĝis, kaj iliaj voĉoj sonoris gaje kaj ride.

Post la manĝo, Orbero kantis por ili multajn kantojn, kantojn, kiuj komenciĝis gaje sur la montetoj kaj subenfalis softe en silenton, kaj dum la silentoj ili mense vidis lagetojn kaj akvojn pli larĝajn ol ili antaŭe konis, kaj enrigardante ilin ili vidis la ĉielon sube kaj la stelojn kiel juveloj en la profundaĵoj. Poste ŝi denove deziris al ĉiu el ili bonan nokton kaj lasis ilin apud la kameno. Sed Tom jam ŝajnis plene maldorma kaj multe pridemandis ilin.

Aperis, ke li jam sciis multon pri ili kaj iliaj familioj, kaj fakte sciis multon pri la tuta historio kaj okazaĵoj de la Provinco ekde tagoj apenaŭ memorataj inter la hobitoj mem. Tio ne plu surprizis ilin; sed li tute ne kaŝis, ke li ŝuldas sian lastatempan informiĝon grandparte al terkulturisto Larvo, kiun li ŝajne taksis persono pli grava ol ili antaŭsupozis.

— Troviĝas tero sub liaj maljunaj piedoj, kaj argilo sur liaj fingroj, saĝo en liaj ostoj, kaj ambaŭ liaj okuloj estas malfermitaj, — diris Tom. Estis klare ankaŭ, ke Tom havis kontaktojn kun la elfoj, kaj ŝajnis, ke iel lin atingis sciigo de Gildoro pri la forfuĝo de Frodo.

Efektive, tiom sciis Tom, kaj tiel ruza estis lia demandado, ke Frodo trovis sin rakontanta al li pli multon pri Bilbo kaj liaj propraj timoj kaj esperoj, ol li pli frue rakontis eĉ al Gandalfo. Tom pendoligis sian kapon, kaj en liaj okuloj aperis ekbrileto, kiam li aŭdis pri la Rajdantoj.

— Montru al mi la valoran Ringon! — li diris subite meze de la rakonto: kaj Frodo, je propra ekmiro, eltiris la ĉenon el sia poŝo, kaj malliginte la Ringon tuj transdonis ĝin al Tom.

Ĝi ŝajnis pligrandiĝi dum ĝi kuŝis momente sur lia granda brunhaŭta manplato. Tiam subite li almetis ĝin al sia okulo kaj ridis. Dum sekundo vidiĝis al la hobitoj, tiel komike kiel timige, lia helblua okulo

glimanta tra cirklo da oro. Poste Tom metis la Ringon sur la finon de sia etfingro kaj etendis ĝin al la kandellumo. Momente la hobitoj rimarkis nenion strangan pri tio. Poste ili spirspasmis. Vidiĝis neniu signo, ke Tom malaperos!

Tom denove ridis, kaj li ĵetis la Ringon en la aeron — kaj ĝi malaperis en ekbrilo. Frodo elpuŝis krion — kaj Tom klinis sin antaŭen kaj ridetante redonis ĝin al li.

Frodo rigardis ĝin de proksime, kaj iom suspekteme (kiel iu, kiu pruntedonis juveleton al ĵonglisto). Ĝi estis la sama Ringo, aspektis same kaj pezis same: ĉar tiu Ringo ĉiam ŝajnis al Frodo iom strange tropeza sur la mano. Sed io devigis lin certiĝi. Li eble iom indigniĝis, ke Tom traktis tiel facilanime tion, kion eĉ Gandalfo supozis tiel danĝere grava. Li atendis eblecon, kiam la parolado rekomenciĝis, kaj Tom rakontis absurdan historion pri meloj kaj ties strangaj moroj — tiam li surglitigis la Ringon.

Gaja sin turnis al li por diri ion, surpriziĝis kaj haltigis ekkrion. Frodo estis ĝojigita (certagrade): ĝi vere estis lia propra Ringo, ĉar Gaja rigardis nekredeme al lia seĝo, kaj evidente ne povis vidi lin. Li stariĝis kaj kviete forŝteliĝis de la kameno al la dompordo.

— Ej-la! — kriis Tom, ekrigardante al li kun tre vidkapabla esprimo en siaj brilaj okuloj. — Hej! Venu, Frodo, vi! Kien vi foriras? Maljuna Tom Bombadiljo ankoraŭ ne tiom blindas. Formetu vian oran ringon! Via mano pli belas sen ĝi. Revenu! Lasu vian ludon kaj sidiĝu apud min! Ni devas paroli ankoraŭ iom, kaj pensi pri la mateno. Tom devas instrui al vi la ĝustan vojon, kaj malhelpi erarvagon de viaj piedoj.

Frodo ridis, klopodante senti kontentiĝon, kaj formetinte la Ringon li venis kaj residiĝis. Tom nun diris al ili, ke laŭ lia opinio la suno brilos morgaŭ, kaj ĝi estos feliĉa mateno, kaj ekiro estos esperiga. Sed estos bone, ke ili ekiru frue, ĉar la vetero en tiu regiono estis afero, pri kiu eĉ Tom ne povis esti certa longtempe, kaj ĝi foje ŝanĝiĝas pli rapide ol li kapablis ŝanĝi sian jakon.

— Mi estas nenia vetermajstro, — li diris, — samkiel ĉio, kio iras dupiede.

Laŭ lia konsilo ili decidis celi preskaŭ rekte norden de lia domo, preter la okcidenta kaj malsupera deklivo de la Montetaro: laŭ tiu vojo ili povis esperi, ke ili trafos la Orientan Vojon per unutaga irado, kaj evitos la Dolmenojn. Li diris, ke ili ne timu — sed okupiĝu nur pri propraj aferoj.

— Iru nur laŭ la verda herbo. Ne rilatu kun malnovaj ŝtonoj, malvarmaj dolmenuloj, kaj ne gvatu en iliajn domojn, krom se vi estas personoj kun koroj neniam hezitemaj!

Pli ol unufoje li diris tion, kaj konsilis, ke ili preterpasu dolmenojn laŭ la okcidenta flanko, se hazarde ili vage proksimiĝus al unu tia. Poste li instruis al ili rimaĵon kantotan se ili malbonŝance trafus en danĝeron aŭ malfacilaĵon dum la venonta tago:

Ho! Tom Bombadil', Tom Bombadiljo!
Je akvo, arb', monteto, kariko kaj saliko,
je fajro, sun' kaj luno, aŭdu! ni admonas!
Venu, Tom Bombadiljo, ĉar ni vin bezonas!

Kiam ili kunkantis tion laŭ lia ekzemplo, li frapetis ĉiun ŝultre kun rido kaj preninte kandelojn rekondukis ilin al ilia dormoĉambro.

Ĉapitro 8

NEBULO SUR LA DOLMENEJO

Tiunokte ili aŭdis neniujn sonojn. Sed sonĝe aŭ malsonĝe — li ne povis distingi — Frodo aŭdis dolĉan kantadon, kiu trakuris lian menson: kanton, kiu ŝajnis veni kiel pala lumo malantaŭ griza pluvkurteno, kaj plifortiĝante vitrigi kaj arĝentigi la vualon, ĝis fine ĝi forruliĝis, kaj dista verda tereno malfermiĝis antaŭ li sub rapida sunleviĝo.

La vidaĵo fandiĝis al vekiĝo; kaj Tom jam fajfis kiel arbopleno da birdoj; kaj la suno jam avancis laŭ la dekliva montetoflanko kaj tra la malfermita fenestro. Ekstere ĉio estis verda kaj pale ora.

Post matenmanĝo, kiun denove ili manĝis solaj, ili pretiĝis por adiaŭi, preskaŭ tiel pezkoraj kiel eblis en tia mateno: malvarmeta, hela, kaj pura sub lavita aŭtuna ĉielo el maldensa bluo. La aero alvenis freŝe el la nord-okcidento. Iliaj kvietaj poneoj estis preskaŭ ludemaj, snufante kaj sentrankvile moviĝante. Tom elvenis el la domo, flirtigis sian ĉapelon kaj dancis ĉe la sojlo, instrukciante, ke la hobitoj surseliĝu, ekiru kaj vojaĝu per taŭga rapideco.

Ili forrajdis laŭ vojeto, kiu serpentumis for de la doma malantaŭo, kaj iris deklive supren al la norda finaĵo de la montetoverto, per kiu ĝi estis ŝirmata. Ili ĵus elseliĝis por konduki siajn poneojn supren laŭ la lasta apika deklivo, kiam subite Frodo haltis.

— Orbero! — li kriis. — Mia bela damo, tute vestita per arĝenta verdo! Ni eĉ ne adiaŭis ŝin, nek vidis ŝin depost la vespero! — Li estis tiel malĝojigita, ke li retroturniĝis; sed tiumomente ondiĝetis suben al ili klara alvoko. Tie sur la montetoverto ŝi staris gestante al ili: ŝiaj haroj disbloviĝis malstrikte, kaj trafite de la sunlumo ili ekbrilis kaj glimetis. Lumo simila al akvoglimo sur roskovrita herbo elflagris el sub ŝiaj piedoj dum ŝi dancis.

Ili rapidis supren laŭ la lasta deklivo, kaj ekstaris antaŭ ŝi senspire. Ili riverencis, sed per gesto de la brako ŝi proponis, ke ili rigardu ĉirkaŭen; kaj ili rigardis desur la verto al la vastaĵoj sub la mateno. Ĉio nun estis tiel klara kaj distvidebla, kiel ĝi estis vualita kaj nebuleta

kiam ili staris sur la monteto en la Arbaro, kiu nun vidiĝis leviĝanta pala kaj verda el la malhelaj arboj okcidente. Tiudirekte la tereno leviĝis laŭ arbokovritaj firstoj, verdaj, flavaj, rufaj sub la suno, post kiu kuŝis kaŝite la valo de Brandovino. Sube, trans la linio de Videvindlo, vidiĝis malproksima ekbrilo simila al pala vitro, kie la rivero Brandovino kurbegiĝis sur la ebenaĵo kaj forfluadis ekster la scion de la hobitoj. Norde post la malmultiĝantaj montetoj la tereno foretendiĝis laŭ ebenejoj kaj ŝveliĝoj grizaj, verdaj kaj pale terkoloraj, ĝis ĝi forfadis al senkontura kaj ombreca malproksimo. Oriente leviĝis la tumuloj, firsto post firsto en la matenon, kaj malaperis el la vido al konjektejo: tio estis ne pli ol konjektaĵo de bluo kaj distega blanka ekglimo miksiĝantaj kun la orlo de la ĉielo, sed ĝi alparolis ilin, el memoroj kaj malnovaj rakontoj, pri la altaj kaj malproksimaj montoj.

Ili profunde enspiris la aeron, kaj sentis, ke salteto kaj pluraj bravaj paŝoj alportus ilin kien ajn ili dezirus. Ŝajnis malkuraĝe, flankeniri trotete laŭ la taŭzitaj randoj de la montetaro direkte al la Vojo, kiam ili devus salti, viglaj kiel Tom, laŭ ŝtonoj de la montetoj rekte al la Montegaro.

Orbero alparolis ilin kaj revokis iliajn okulojn kaj pensojn.

— Rapidu jam, bonaj gastoj! Kaj obstinu laŭ via celo! Norden kun la vento maldekstre kaj benon al viaj paŝoj! Rapidu dum la Suno brilas! — Kaj al Frodo ŝi diris: — Adiaŭ, elf-amiko, tio estis gaja renkontiĝo!

Sed por respondi Frodo trovis neniujn vortojn. Li profunde riverencis, sidiĝis sur sian poneon kaj sekvate de la amikoj trotetis malrapide suben laŭ la deklivo malantaŭ la monteto. La domo de Tom Bombadiljo, la valo, kaj la Arbaro ne plu vidiĝis. La aero plivarmiĝis inter la verdaj muroj de monteto kaj monteto, kaj la odoro de la herbotero leviĝis forta kaj dolĉa dum ili spiris. Returnante sin, kiam ili atingis la fundon de la verda kavaĵo, ili vidis Orberon, jam etan kaj sveltan kiel sunbanita floro kontraŭ la ĉielo: ŝi staris ankoraŭ rigardante ilin, kaj ŝiaj manoj estis etenditaj al ili. Dum ili rigardis ŝi elpuŝis klaran krion, kaj levante sian manon ŝi turniĝis kaj malaperis post la monteton.

Ilia vojo serpentumis funde de valo, kaj ĉirkaŭ la verda piedo de apika monteto en alian pli profundan kaj pli larĝan valon, kaj poste trans la ŝultron de pliaj montetoj, kaj suben laŭ iliaj longaj membroj, kaj denove supren laŭ iliaj glataj flankoj, supren sur novajn vertojn kaj suben en novajn valojn. Troviĝis neniu arbo nek iu ajn videbla akvo: nur herbo kaj mallonga risorta gazonaĵo, silenta escepte de la

flustro de l' aero trans la randojn de la tereno kaj altaj solecaj krioj de strangaj birdoj. Dum ili vojaĝis la suno altiĝis kaj varmiĝis. Ĉiufoje kiam ili supreniris firston la venteto ŝajnis malfortiĝinta. Kiam ili ekvidis la terenon okcidente, la malproksima Arbaro ŝajnis fumi, kvazaŭ la falinta pluvo vaporiĝis denove supren el folioj kaj radikoj kaj ŝimo. Ombro jam ĉirkaŭkuŝis la randon de la videbleco, malhela nebuleto, super kiu la supra ĉielo similis bluan ĉapon, varman kaj pezan.

Proksimume tagmeze ili alvenis monteton, kies suprajo estis larĝa kaj plata, kiel malprofunda telero kun verda ondforma rando. En ĝi neniu aero moviĝis, kaj la ĉielo ŝajnis proksima al iliaj kapoj. Ili alrajdis kaj rigardis norden. Tiam iliaj koroj inspiriĝis, ĉar ŝajnis evidente, ke ili jam pli progresis, ol ili atendis. Vere la distancoj jam fariĝis malprecizaj kaj trompemaj, sed estis sendube, ke la montetaro komencas finiĝi. Longa valo kuŝis sube serpentumante norden, ĝis ĝi atingis trairejon inter du apikaj deklivoj. Poste, ŝajnis, ke ne plu estas montetoj. Rekte norde ili svage ekvidis longan malhelan strion.

— Tio estas vico de arboj, — diris Gaja, — kaj tio nepre signas la Vojon. Laŭlonge de ĝi dum multaj mejloj oriente de la Ponto kreskas arboj. Iuj diras, ke ili estis plantitaj en la malnova tempo.

— Bonege! — diris Frodo. — Se ni progresos tiel kontentige posttagmeze, kiel ni sukcesis ĉi-matene, ni forlasos la Montetaron antaŭ ol la Suno subiĝos, kaj trotetos antaŭen serĉante kampadejon.

Sed parolante li jam ekrigardis orienten, kaj li vidis, ke tiuflanke la montoj estas pli altaj kaj subenrigardas al ili; kaj ĉiujn tiujn montojn kronis verdaj ondaĵoj, kaj sur kelkaj estis starantaj ŝtonoj, kiuj direktiĝis supren kvazaŭ akrangulaj dentoj el verda dentkarno.

Tiu vidaĵo estis ial maltrankviliga; do ili sin turnis de ĝi kaj descendis en la kavan cirklon. Meze de ĝi staris unuopa ŝtono, alta sub la suno supre, kaj tiuhore tute senombra. Ĝi estis senforma kaj tamen signifoplena: kiel vojmontrilo, aŭ gardanta fingro, aŭ prefere averto. Sed ili jam estis malsataj, kaj la suno ankoraŭ ĉe la sentima zenito; do ili apogis siajn dorsojn al la orienta flanko de la ŝtono. Ĝi estis malvarmeta, kvazaŭ la suno ne kapablis varmigi ĝin; sed tiutempe tio ŝajnis agrabla. Tie ili manĝis kaj trinkis, kaj tiel bone regalis sin sub la plena ĉielo, kiel oni povis deziri; ĉar la nutraĵoj devenis de "sube sub-Montete". Tom provizis pli ol sufiĉe por la taga komforto. Iliaj poneoj malŝarĝitaj vagadis sur la herbo.

Rajdado trans la montetojn, satiga manĝado, la varma suno kaj la gazonodoro, iom tro longa kuŝado, kruretendado kaj ĉielrigardado trans la nazoj: ĉio ĉi, eble, sufiĉas por klarigi tion, kio okazis. Kiel ajn: ili vekiĝis subite kaj malkomforte el dormo, kiun ili neniam intencis. La staranta ŝtono estis malvarma, kaj etendis longan palan ombron orienten super ili. La suno, pale kaj akvece flava, trabrilis nebuleton ĝuste super la okcidenta rando de la kavaĵo, en kiu ili kuŝis; norde, sude kaj oriente, post la muro, nebulo estis densa, malvarma kaj blanka. La aero estis silenta, peza kaj frosta. Iliaj poneoj staris kunpuŝiĝinte kun la kapoj klinitaj.

La hobitoj saltstariĝis timigite kaj alkuris la okcidentan randon. Ili trovis sin sur insulo en la nebulo. Ĝuste dum ili rigardis konsternite al la sinkanta suno, tiu dronis antaŭ iliaj okuloj en maro blanka, kaj malvarma griza ombro aperis malantaŭ ili oriente. La nebulo alruliĝis ĝis la muroj kaj baŭmis super ilin, kaj suprenirante ĝi kurbiĝis super iliaj kapoj kaj tegmentiĝis: ili estis enfermitaj en halo de nebulo, kies centra pilastro estis la staranta ŝtono.

Ili sentiĝis kvazaŭ kaptilo fermiĝas ĉirkaŭ ili; sed ili ne tute perdis kuraĝon. Ili ankoraŭ memoris la esperigan vidaĵon pri la linio de la Vojo antaŭe, kaj ili ankoraŭ sciis, en kiu direkto ĝi troviĝis. Ĉiuokaze, ili jam tiel malamis tiun kavan lokon ĉirkaŭ la ŝtono, ke neniu penso pri restado tie estis en iliaj mensoj. Ili enpakis ĉion tiel rapide, kiel funkciis iliaj frostigitaj fingroj.

Baldaŭ ili kondukis siajn poneojn spalire trans la randon kaj suben laŭ la norda deklivo de la monteto, malsupren en la nebulomaron. Dum ili descendis, la nebulo iĝis pli malvarma kaj pli malseketa, kaj iliaj haroj pendis malkrispaj kaj gutantaj sur la fruntoj. Kiam ili alvenis la fundon, estis tiel malvarme, ke ili haltis kaj elprenis kapuĉojn kaj mantelojn, kiuj baldaŭ kovriĝis de grizaj roseroj. Poste surseliĝinte, ili malrapide pluiris denove, palpante la vojon laŭ altiĝoj kaj malaltiĝoj de la tero. Ili direktis sin, laŭ sia plej bona konjekto, al la pordsimila trairejo ĉe la plej norda fino de la longa valo, kiun ili vidis matene. Kiam ili trairus tiun breĉon, necesus nur daŭrigi laŭ proksimume rekta linio, kaj ili nepre trafus finfine la Vojon. Iliaj pensoj ne preteriris tion, escepte de svaga espero, ke eble ie aliflanke de l' Montetaro ne plu estos nebulo.

La progreso estis tre malrapida. Por malhelpi disiĝon kaj disvagon diversdirekten ili iris spalire, kun Frodo antaŭe. Post li iris Sam, poste

Grinĉjo, kaj fine Gaja. La valo ŝajnis etendiĝi senfine. Subite Frodo vidis esperigan signon. Je ambaŭ flankoj antaŭe komencis baŭmi tra la malhelo iu mallumaĵo; kaj li konjektis, ke ili finfine proksimiĝas al la monteta breĉo, la norda pordo de la Dolmenejo. Se ili tion preterpasus, ili estus liberaj.

— Antaŭen! Sekvu min! — li revokis trans la ŝultron, kaj li rapidis antaŭen. Sed lia espero baldaŭ transformiĝis al konfuziĝo kaj ektimo. La mallumaĵoj pli densiĝis, sed ili ŝrumpis; kaj subite li vidis, baŭmantaj antaŭ li kaj kliniĝantaj unu al alia kvazaŭ pilastroj de sensupraĵa pordo, du grandegajn starantajn ŝtonojn. Li ne memoris ekvidi signon de tiuj en la valo, kiam li rigardis de la montverto matene. Li trapasis inter ili preskaŭ antaŭ ol li konsciis pri tio: kaj ĝuste tiam mallumo ŝajnis estiĝi ĉirkaŭ li. Lia poneo baŭmis kaj snufegis, kaj li defalis. Kiam li rigardis malantaŭen, li estis sola: la aliaj ne sekvis lin.

— Sam! — li vokis. — Grinĉjo! Gaja! Venu! Kial vi ne tenas kontakton?

Respondo ne venis. Timo ekkaptis lin, kaj li rekuris preter la ŝtonojn kriante maltrankvilege:

— Sam! Sam! Gaja! Grinĉjo! — La poneo kuregis en la nebulon kaj malaperis. De malproksime, aŭ tiel ŝajnis, li supozis aŭdi krion: "Oj! Frodo! Oj!" Ĝi estis fora oriente, maldekstre dum li staris sub la ŝtonegoj kaj streĉe enrigardegis la malhelon. Li ekkuris direkte al la voko kaj trovis, ke li iras apike supren.

Dum li baraktis antaŭen li denove vokis kaj daŭre vokadis pli kaj pli frenezece; sed dum kelka tempo li ne aŭdis respondon, kaj poste ĝi ŝajnis mallaŭta kaj malproksima antaŭ li kaj alta super li. "Frodo! Oj!" aŭdiĝis la maldensaj voĉoj el la nebulo; kaj poste krio, kiu sonis kiel "helpon, helpon!" ofte ripetiĝis, finiĝanta per lasta "helpon!", kiu forfadiĝis al longa lamento subite ekĉesigita. Li stumblis antaŭen laŭeble rapide direkte al la krioj; sed lumo jam foriris, kaj kroĉiĝanta nokto fermiĝis ĉirkaŭ lin, tiel ke estis neeble certiĝi pri iu ajn direkto. Li ŝajnis la tutan tempon grimpadi ĉiam supren.

Nur ŝanĝiĝo de la nivelo de l' tero sub liaj piedoj sciigis al li, ke li finfine atingis la supron de firsto aŭ monteto. Li estis lacega, ŝvitanta kaj tamen frostigita. Estis komplete mallume.

— Kie vi estas? — li kriis despere.

Mankis respondo. Li staris aŭskultante. Li subite konstatis, ke iĝas tre malvarme, kaj ke tie ĉi supre komencas blovi vento, vento glacia.

Ŝanĝiĝo okazis de l' vetero. La nebulo jam preterfluis lin ĉifite-ŝirite. Lia spiro fumis, kaj la mallumo estis malpli proksima kaj malpli densa. Li rigardis supren kaj vidis surprizite, ke briletaj steloj aperis super la kapo inter la strioj de rapidantaj nubo kaj nebulo. Vento komencis sibli trans la herbon.

Al li subite ŝajnis, ke li ekaŭdis sordinitan krion, kaj li ekiris tien, kaj ĝuste kiam li antaŭeniris, la nebulo estis volvita kaj flanken puŝita, kaj senvualiĝis la steloza ĉielo. Rigardo vidigis, ke nun li frontas suden kaj troviĝas sur ronda montetoverto, kiun li certe grimpis el la nordo. El oriento blovis la mordanta vento. Dekstre de li baŭmis antaŭ la okcidentaj steloj minaca nigra formaĵo. Staris tie tumulego.

— Kie vi estas? — li kriis denove, tiel kolera kiel timanta.

— Jen mi! — diris voĉo, profunda kaj malvarma, kiu ŝajnis veni el la tero. — Mi vin atendas!

— Ne! — diris Frodo; sed li ne forkuris. Liaj genuoj kolapsis, kaj li falis al la tero. Okazis nenio, kaj neniu sono aŭdiĝis. Tremante li suprenrigardis, ĝustatempe por vidi altan malhelan figuron kiel ombron antaŭ la steloj. Ĝi kliniĝis super li. Ŝajnis al li, ke vidiĝas du okuloj, tre fridaj kvankam lumigitaj per pala lumo, kiu ŝajnis veni el iu foro. Poste teno pli forta kaj pli malvarma ol fero ekkaptis lin. Tiu glacieca tuŝo frostigis liajn ostojn, kaj li nenion plu memoris.

Kiam li rekonsciiĝis, li momente nenion povis memori krom sento de teruriĝo. Poste li sciis subite, ke li estas enkarcerigita, senespere kaptita; li troviĝis sub dolmeno. Dolmenulo kaptis lin, kaj lin probable jam influis la teruraj sorĉaĵoj de l' dolmenuloj, pri kiuj parolis flustrataj rakontoj. Li ne aŭdacis moviĝi, sed kuŝadis tiel, kiel li sin trovis: plata surdorse sur malvarma ŝtono kun la manoj sur la brusto.

Tamen, kvankam lia timo estis tiel granda, ke ĝi ŝajnis parto de la mallumo mem, kiu ĉirkaŭis lin, li trovis, ke dum la kuŝado li pensas pri Bilbo Baginzo kaj ties rakontoj, dum ili trotetis kune laŭ la vojetoj de la Provinco kaj parolis pri vojaĝoj kaj aventuroj. En la koro de la plej grasa kaj plej timema hobito estas kaŝita (ofte profunde, estas vere) semo de kuraĝo, kiu atendas iun lastan kaj malesperigan danĝeron por kreski. Frodo estis nek tre grasa nek tre timema; efektive, kvankam tion li ne sciis, Bilbo (kaj Gandalfo) taksis lin la plej bona hobito en la Provinco. Al li ŝajnis, ke li alvenis la finon de sia aventuro, kaj finon teruran, sed tiu supozo hardis lin. Li rimarkis, ke li fortiĝas, kvazaŭ por fina salto; li ne plu sentis sin faldiĝema kiel sendefenda predo.

Kuŝante tie, pensante kaj sin ordigante, li rimarkis, ke subite la mallumo lante foriĝas: kreskas ĉirkaŭ li pale verdeca lumo. Tiu unue ne montris al li, en kia loko li troviĝis, ĉar la lumo ŝajnis deveni de li mem kaj el la planko apude, kaj ĝi ankoraŭ ne atingis la tegmenton aŭ muron. Li turnis sin, kaj en la frida glimado li vidis kuŝantaj apud li Samon, Grinĉjon kaj Gajan. Ili kuŝis surdorse, kaj iliaj vizaĝoj aspektis mortece palaj; kaj ili estis blanke vestitaj. Ĉirkaŭ ili kuŝis multaj trezoroj, eble el oro, kvankam en tiu lumo ili aspektis malvarmaj kaj nebelaj. Sur iliaj kapoj estis cirklaĵoj, oraj ĉenoj ĉirkaŭis iliajn taliojn, kaj sur iliaj fingroj estis multaj ringoj. Glavoj kuŝis ĉe iliaj flankoj, kaj ŝildoj ĉe iliaj piedoj. Sed trans iliaj tri koloj kuŝis unuopa longa nuda glavo.

Subite komenciĝis kanto: frida murmuro, leviĝanta kaj falanta. La voĉo ŝajnis tre malproksima kaj ekstreme morna, foje alta en la aero kaj maldensa, foje simila al mallaŭta ĝemo el la tero. El la senforma fluado de tristaj sed terurigaj sonoj, vortfadenoj de tempo al tempo formis sin: vortoj severaj, duraj, malvarmaj, senkoraj kaj melankoliaj. La nokto estis protestanta pri la mateno, de kiu ĝi estis senigita, kaj la frido malbenis la varmon, kiun ĝi soifis. Frodo estis ĝismedole frostigita. Post kelka tempo la kanto iĝis pli klara, kaj kun timego en la koro li konstatis, ke ĝi ŝanĝiĝis al ĉanto sorĉa:

Fridu mano, kor' kaj osto,
kaj fridu dormo sub ŝtonfosto:
neniam plu vekiĝ' sur ŝtona lito,
ĝis mortos Lun', Sun' estos estingito.
En nigra vent' la steloj ĉesos brili,
kaj daŭre plu sur oro kuŝos ili,
ĝis manon levos Mastro de l' mallumo
super mortinta mar' kaj ter' sen humo.

Li aŭdis malantaŭ la kapo sonon grincan kaj skrapan. Apogante sin per unu brako li rigardis, kaj nun vidis per la pala lumo, ke ili estas en speco de koridoro, kiu malantaŭ ili turniĝis ĉirkaŭ angulon. Laŭ tiu angulo palpadis longa brako, irante surfingre al Sam, kiu kuŝis plej proksime, kaj al la tenilo de l' glavo, kiu kuŝis sur li.

Komence Frodo sentis, ke li ŝtoniĝis pro la sorĉa kanto. Poste venis al li en la kapon frenezeca eskapebleco. Li scivolis, ĉu, se li

surmetus la Ringon, la dolmenulo eble maltrafus lin, kaj li eble trovus ian elirvojon. Li imagis, ke li kuradas libere sur la herbo, funebrante Grinĉjon, kaj Samon, kaj Gajan, sed mem libera kaj vivanta. Eĉ Gandalfo konsentus, ke nenio alia estis farebla.

Sed la kuraĝo, kiu estis vekita en li, estis jam tro forta; ne tiel facilanime li kapablus forlasi la amikojn. Li ŝanceliĝis, palpante en sia poŝo, kaj poste denove luktis en si; kaj dum li tion faris, la brako rampe proksimiĝis. Subite decidiĝo fortiĝis en li, kaj li kaptis mallongan glavon, kiu kuŝis apude, kaj surgenuiĝe li klinis sin malalte super la korpoj de siaj kunuloj. Per la havebla forto li hakis la rampantan brakon proksime al la pojno, kaj la mano forfalis; sed sammomente la glavo dissplitiĝis ĝis la tenilo. Aŭdiĝis ŝriko kaj la lumo malaperis. En la mallumo aŭdiĝis bruo mordminaca.

Frodo falis antaŭen sur Gajan, kaj la vizaĝo de Gaja sentiĝis malvarma. Tutsubite revenis en lian menson, el kiu ĝi malaperis kiam unue aperis la nebulo, memoro pri la domo sub la Monteto kaj pri la kanto de Tom. Li rememoris la rimaĵon, kiun Tom instruis al ili. Per malforta senespera voĉo li komencis: "Ho! Tom Bombadiljo!" kaj je tiu nomo lia voĉo ŝajnis fortiĝi: ĝi havis sonon plenan kaj viglan, kaj la malluma ĉambro reeĥis kvazaŭ pro tamburo kaj trumpeto:

Ho! Tom Bombadil', Tom Bombadiljo!
Je akvo, arb', monteto, kariko kaj saliko,
je fajro, sun' kaj luno, aŭdu! ni admonas!
Venu, Tom Bombadiljo, ĉar ni vin bezonas!

Okazis subita profunda silentiĝo, en kiu Frodo povis aŭdi batadon de sia koro. Post longa malrapida momento li aŭdis klare, sed tre malproksime, kvazaŭ ĝi venus suben tra la tero kaj tra dikaj muroj, respondan voĉon, kiu kantis:

Olda Bombadiljo gajhumoron havas;
bluas lia jako, kaj la botoj flavas.
Tom estas mastro, neniu lin insidas:
pli fortas liaj kantoj, la piedoj pli rapidas.

Aŭdiĝis laŭta murmurego, kvazaŭ pro ruliĝado kaj falado de ŝtonoj, kaj subite enfluis lumo, lumo reala, la ordinara taglumo. Malalta pordsimila aperturo vidiĝis en la ĉambrofino apud la piedoj de Frodo; kaj jen estis la kapo de Tom (ĉapelo, plumo kaj ĉio kuna) kadrita antaŭ la lumo de la suno ruĝe leviĝanta malantaŭ li. La lumo trafis la plankon, kaj la vizaĝojn de la tri hobitoj kuŝantaj apud Frodo.

Ili ne ekmoviĝis, sed la malsaneca koloro jam forlasis ilin. Ili nun aspektis kvazaŭ nur tre profunde dormantaj.

Tom kliniĝis, formetis la ĉapelon, kaj venis en la malhelan ĉambron, kantante:

Iru, Oldulaĉo! En sunlumo malaperu!
Ŝrumpu kiel nebuleto, kiel ventoj veu,
al la ter' senfrukta preter la montaro!
Neniam plu revenu! Lasu la dolmenon!
Perdiĝu, forgesiĝu, malhela pli ol ombro,
kie pord' fermitas ĝis la mond' rebonos.

Je tiuj vortoj aŭdiĝis krio kaj parto de la interna fino de la ĉambro enfalis krakege. Sekvis longa tirata ŝriko, forfadiĝanta ĝis nekonebla foro; kaj post tio silento.

— Venu, amiko Frodo! — diris Tom. — Ni eliru sur puran herbon! Vi devas helpi min elporti ilin.

Kune ili elportis Gajan, Grinĉjon kaj Samon. Kiam Frodo lastfoje eliris la dolmenon, li rimarkis detranĉitan manon ankoraŭ skuiĝantan, kvazaŭ vundita araneo, en amaseto da falinta tero. Tom reeniris, kaj aŭdiĝis multe da pistado kaj stamfado. Kiam li elvenis, li portis sur la brakoj grandan amason da trezoro: objektoj oraj, arĝentaj, kupraj kaj bronzaj; multaj bidoj kaj ĉenoj kaj juvelitaj ornamaĵoj. Li surgrimpis la verdan dolmenon kaj kuŝigis ĉion supre sub la sunlumo.

Tie li staris, kun la ĉapelo en la mano kaj vento tra la hararo, kaj rigardis suben al la tri hobitoj, kiuj estis kuŝigitaj surdorse je la okcidenta flanko de la tumulo. Levinte sian dekstran manon li diris per klara kaj ordona voĉo:

Jam vekiĝu, ho bravuloj! Aŭdu mian vokon!
Varmu kor' kaj membroj nun! Falis frida ŝtono;
Nigra pord' apertas; morta man' rompiĝis.
Nokt' sub Nokton fuĝis, kaj la Pord' apertas!

Je granda ĝojo de Frodo la hobitoj ekmoviĝis, etendis siajn brakojn, frotis la okulojn, kaj poste subite stariĝis. Ili ĉirkaŭrigardis mirigite, unue al Frodo, kaj poste al Tom staranta vivoplena super ili; kaj poste al si mem en la maldikaj blankaj ĉifonoj, kronite kaj zonite de pala oro, kaj tintante pro ornamaĵoj.

— Kion je la nomo de l' miro? — komencis Gaja, palpante la oran

cirklaĵon, kiu jam deglitis sur unu okulon. Poste li ĉesis, kaj ombro aperis sur lia vizaĝo, kaj li fermis la okulojn. — Kompreneble, jam mi memoras! La viroj de Karn Dum alvenis nokte, kaj ni estis venkitaj. Ha! la lanco en mia koro! — Li kroĉis sian bruston. — Ne! Ne! — li diris, malfermante la okulojn. — Kion mi diras? Mi sonĝis. Kien vi foriris, Frodo?

— Al mi ŝajnis, ke mi perdiĝis, — diris Frodo, — sed pri tio mi ne volas paroli. Ni pensu pri tio, kion ni nun faros! Ni antaŭeniru!

— Tiel vestite, sinjoro? — diris Sam. — Kie estas miaj vestaĵoj? — Li ĵetis sur la herbon siajn cirklaĵon, zonon, kaj ringojn, kaj ĉirkaŭrigardis senhelpe, kvazaŭ li atendus trovi ie apude siajn mantelon, jakon, pantalonon, kaj ceterajn hobitvestaĵojn.

— Vi ne retrovos viajn vestaĵojn, — diris Tom, desaltante de sur la tumulo, kaj ridante dum li dancis ĉirkaŭ ili en la sunbrilo. Oni supozus, ke okazis nenio danĝera aŭ teruriga; kaj fakte la timego foriris el iliaj koroj dum ili rigardis lin kaj vidis la gajan ekbrilon de liaj okuloj.

— Kion vi celas? — demandis Grinĉjo, rigardante lin, duone konfuzite kaj duone amuzite. — Kial ne?

Sed Tom skuis la kapon, dirante:

— Vi retrovis vin, el la profunda akvo. Vestaĵoj signifas nur etan perdon, se vi eskapas droniĝon. Ĝoju, amikoj gajaj, kaj lasu, ke la varma sunbrilo ardigu jam koron kaj membrojn! Forĵetu tiujn malĝojajn ĉifonojn! Kuru nudaj sur la herbo, dum Tom iras ĉasadi!

Li forsaltis suben laŭ la deklivo, fajfante kaj kriante:

Jen do! Venu do! Vi vagadas kien?
Supren, suben, foren, alen, tien ĉi aŭ tien?
Akr-orela, Saĝnaza, Flirtvosta, Fola,
Blankŝtrumpa eta mia, kaj Grasul', Pendola!

Tiel li kantis, kurante rapide, ĵetante sian ĉapelon kaj ĝin kaptante, ĝis kaŝis lin kurbiĝo de la tero; sed ankoraŭ dum kelka tempo lia "jen do! venu do!" revenis flose laŭ la vento, kiu jam turniĝis suden.

La aero estis denove varmiĝanta. La hobitoj ĉirkaŭkuris kelkan tempon sur la herbo laŭ lia instrukcio. Poste ili kuŝis sunumante sin laŭ la ĝojsento de tiuj, kiuj estas subite transdonitaj el frostega vintro ĝis klimato simpatia, aŭ de homoj, kiuj dumlonge malsanaj kaj enlitaj vekiĝas iun tagon por trovi sin neatendite bonfartaj, kaj la tago estas denove promesplena.

Kiam Tom revenis ili sentiĝis jam fortaj (kaj malsataj). Li reaperis, unue la ĉapelo, el trans la verto de l' monteto, kaj malantaŭ li venis laŭ obeema spaliro *ses* poneoj: ilia propra kvino plus ankoraŭ unu. Tiu lasta evidente estis Grasul' Pendola: ĝi estis pli granda, pli forta, pli grasa (kaj pli aĝa) ol iliaj propraj poneoj. Gaja, al kiu apartenis la aliaj, fakte ne donis al ili tiajn nomojn, sed ili respondis al la novaj nomoj donitaj de Tom dum la tuta cetera vivo. Tom vokis ilin unu post alia kaj ili transgrimpis la verton kaj stariĝis en vico. Poste Tom riverencis al la hobitoj.

— Jen do viaj poneoj! — li diris. — Ili havas pli da sagaco (certamaniere) ol vi vagemaj hobitoj — pli da sagaco en siaj nazoj. Ĉar ili flaras anticipe danĝeron, al kiu vi rekte marŝas; kaj se ili forkuras por savi sin, ili kuras laŭ la ĝusta direkto. Vi devas pardoni al ili ĉiuj; ĉar malgraŭ la fidelaj koroj, por fronti al timo pri la dolmenuloj ili ne estas kreitaj. Vidu, jen ili revenis, kunportante siajn ŝarĝojn!

Gaja, Sam kaj Grinĉjo nun vestis sin per rezervaj vestaĵoj el la pakaĵoj; kaj baldaŭ ili sentis sin tro varmaj, ĉar ili estis devigitaj surmeti kelkajn el la pli dikaj kaj pli varmigaj vestaĵoj, kiujn ili kunportis pro la alproksimiĝo de la vintro.

— Kio pri tiu alia pli aĝa besto, tiu Grasul' Pendola? — demandis Frodo.

— Ĝi estas mia, — diris Tom. — Mia kvarkrura amiko; tamen mi malofte rajdas ĝin, kaj ĝi vagas ofte malproksimen, libera sur la montetoj. Kiam viaj poneoj estis ĉe mi, ili ekkonis mian Pendolan; kaj ili flaris ĝin en la nokto, kaj kuris rapide renkonte al ĝi. Mi pensis, ke ĝi serĉus ilin kaj per siaj saĝaj vortoj forigus ilian timon. Sed nun, mia gaja Pendola, olda Tom intencas rajdi. Hej! li akompanos vin, nur por ekirigi vin sur la vojon; do li bezonas poneon. Ĉar ne facile oni alparolas hobitojn rajdantajn, kiam per propraj kruroj oni klopodas troti apude.

La hobitoj ĝojis aŭdi tion, kaj multfoje dankis al Tom; sed li ridis, kaj diris, ke ili havas tian talenton perdiĝi, ke li ne estus feliĉa ĝis li vidos ilin sekuraj trans la bordoj de lia tereno.

— Mi havas farendaĵojn, — li diris: — mian kreadon kaj mian kantadon, mian paroladon kaj mian promenadon, kaj mian prizorgon de la tereno. Tom ne povas ĉiam apudi apertajn pordojn kaj saliko-fendetojn. Tom havas domon prizorgendan, kaj Orbero atendas.

Laŭ la suno, estis ankoraŭ sufiĉe frue, ie inter la naŭa kaj la deka, kaj la hobitoj turnis sian atenton al manĝado. Ilia lasta manĝo estis

tagmanĝo hieraŭ apud la staranta ŝtono. Nun ili matenmanĝis per la restaĵo de l' provianto de Tom, intencita por la vespermanĝo, kun aldonaĵoj alportitaj de Tom. Tio ne estis manĝo granda (laŭ hobita kriterio kaj la cirkonstancoj), sed ili sentis sin pli bonaj manĝinte. Dum ili manĝis, Tom iris sur la tumulon, kaj trarigardis la trezorojn. La plimultajn el ili li staplis, kaj ili rebrilis sur la herbo. Li ordonis, ke ili kuŝu tie "je dispono de ĉiuj trovontoj, birdoj, bestoj, elfoj aŭ homoj, kaj ĉiuj bonintencaj kreitaĵoj"; ĉar tiel la sorĉo de la amaseto estus rompita kaj dispelita kaj neniu dolmenulo iam ajn revenus al ĝi. Li elektis por si el la staplo broĉon kun bluaj gemoj, multnuancaj kiel linfloroj aŭ la flugiloj de bluaj papilioj. Li longe rigardis ĝin, kvazaŭ movite pro iu memoro, skuante la kapon, kaj dirante finfine:

— Jen bela bagatelo por Tom kaj por lia damo! Bela estis tiu, kiu antaŭlonge portis ĝin sur la ŝultro. Orbero nun portos ĝin, kaj ŝin ni ne forgesos!

Por la hobitoj li elektis po ponardon, longan, foliforman, kaj akran, mirinde metiecan, damaskenitan je serpentformoj ruĝaj kaj oraj. Ili ekbrilis, kiam li eltiris ilin el la nigraj ingoj, faritaj el iu stranga metalo, peza kaj forta, kaj inkrustitaj de multaj ardaj gemoj. Ĉu pro iu kvalito de tiuj ingoj, ĉu pro la sorĉo, kiu kuŝis sub la tero, la klingoj ŝajnis netuŝitaj de la tempopaso, senrustaj, akraj, brilantaj en la sunlumo.

— Malnovaj tranĉiloj sufiĉe longas kiel glavoj por la hobit-popolo, — li diris. — Estas bone havi akrajn klingojn, se la provincanoj promenadas, orienten, suden, aŭ malproksimen al mallumo kaj danĝero. — Poste li rakontis al ili, ke tiuj klingoj estis forĝitaj antaŭ multaj jaroj de viroj el okcidento: ili estis malamikoj de la Malluma Mastro, sed ilin venkis la malvirta reĝo de Karn Dum en la lando Angmaro.

— Jam malmultaj memoras ilin, — Tom murmuris, — tamen iuj ankoraŭ vagadas, filoj de forgesitaj reĝoj, promenante en soleco, gardante kontraŭ misuloj personojn senatentajn.

La hobitoj ne komprenis liajn vortojn, sed dum li parolis ili spertis vizion kvazaŭ longan jaretendiĝon malantaŭ ili, kiel vasta ombreca ebenaĵo sur kiu marŝas figuroj de viroj, altaj kaj minacaj kun helaj glavoj, kaj kiel lasta venis iu kun stelo sur la frunto. Poste la vizio malaperis, kaj ili troviĝis denove en la sunhela mondo. Estis tempo ekiri denove. Ili pretigis sin, pakante siajn valizojn kaj ŝarĝante siajn poneojn. Siajn novajn armilojn ili pendigis al la ledaj zonoj sub siaj

jakoj, sentante ilin tre ĝenaj, kaj scivolante, ĉu ili iam kaj iel utilus. Batalado pli frue ne prezentiĝis al ili kiel unu el la aventuroj, en kiun ilia fuĝo trempos ilin.

Finfine ili ekiris. Ili kondukis siajn poneojn suben laŭ la deklivo; kaj poste surseliĝinte ili trotis rapide tra la valo. Ili retrorigardis kaj vidis la supron de la malnova tumulo, kaj de ĝi la sunlumo sur la oro supreniris kvazaŭ flava flamo. Poste ili ĉirkaŭiris ŝultron de la montetaro kaj ĝi ne plu videblis.

Kvankam Frodo ĉirkaŭrigardis ĉiuflanken, li tute ne vidis la ŝtonegojn starantajn kiel pordo, kaj postnelonge ili alvenis la nordan trabreĉon kaj rapide trarajdis, kaj antaŭ ili la tereno descendis apike. Tio estis gaja vojaĝo. Tom Bombadiljo trotis bonhumore apud ili aŭ antaŭ ili sur Grasul' Pendola, kiu kapablis moviĝi multe pli rapide ol supozigis lia dikeco. Tom kantis preskaŭ la tutan tempon, sed estis plejparte sensencaĵo, aŭ eble fremda lingvo nekonata al la hobitoj, lingvo antikva, kies vortoj estis grandparte tiuj de miro kaj ĝojo.

Ili antaŭeniris konstante, sed ili baldaŭ konstatis, ke la Vojo estas pli malproksima ol ili supozis. Eĉ sen nebulo, ilia tagmeza dormo estus malhelpinta, ke ili alvenu ĝin antaŭ la hieraŭa noktiĝo. La malhela linio, kiun ili vidis, ne estis vico da arboj, sed linio da arbustoj kreskantaj rande de profunda fosaĵo kun alta muro aliflanke. Tom diris, ke tio estis iam limo de reĝlando, sed antaŭ tre-tre longe. Li ŝajnis memori pri ĝi ion tristan, kaj ne volis multon diri.

Ili grimpis en kaj el la fosaĵon kaj tra breĉo en la muro, kaj poste Tom turniĝis rekte norden, ĉar ili estis celintaj iom okcidenten. La tereno estis nun aperta kaj sufiĉe ebena, kaj ili rapidigis siajn paŝojn, sed la suno jam sinkis malalten, kiam finfine ili vidis antaŭe vicon da altaj arboj, kaj ili sciis, ke ili revenis al la Vojo post multaj neatenditaj aventuroj. Ili galopigis siajn poneojn trans la lastajn mejlonojn, kaj haltis en la longaj ombroj de la arboj. Ili nun troviĝis supre de dekliva teramaso, kaj la Vojo, jam malhela pro proksimiĝo de l' vespero, forserpentumis sub ili. Tiuloke ĝi direktiĝis preskaŭ de sud-okcidento nord-orienten, kaj dekstre ĝi descendis apike en larĝan valon. Ĝi estis sulkoplena kaj montris multajn signojn pri la peza lastatempa pluvado; troviĝis lagetoj kaj akvoplenaj truetoj.

Ili rajdis suben laŭ la taluso kaj rigardis ĉiudirekten. Nenio estis videbla.

— Nu, jen ni denove! — diris Frodo. — Supozeble ni ne perdis pli

ol du tagojn pro mia kurtvojo tra la Arbaro! Sed eble tiu prokrasto pruviĝos utila — ĝi eble perdigis al ili niajn postsignojn.

La aliaj lin rigardis. Ombro de timo pri la Nigraj Rajdantoj subite inundis ilin denove. Ĉiam depost la eniro en la Arbaron ili pensis ĉefe pri reatingo de la Vojo; nur kiam ĝi kuŝis sub la piedoj ili rememoris la danĝeron, kiu persekutis ilin, kaj plej probable embuskas ilin sur la Vojo mem. Ili retrorigardis maltrankvile al la subiranta suno, sed la Vojo estis bruna kaj malplena.

— Ĉu vi supozas, — demandis Grinĉjo heziteme, — ĉu vi supozas, ke ni estos persekutataj, ĉi-vespere?

— Ne, mi esperas, ke ne ĉi-vespere, — respondis Tom Bombadiljo, — eble ankaŭ ne morgaŭ. Sed ne fidu mian konjekton, ĉar mi ne povas certe antaŭvidi. Oriente miaj konoj velkas. Tom ne mastras Rajdantojn el la Nigra Lando malproksima de lia tereno.

Tamen la hobitoj volis, ke li akompanu ilin. Ili sentis, ke li scius pritrakti la Nigrajn Rajdantojn, se iu kapablus tion. Jam baldaŭ ili venos en landojn tute fremdajn al ili, kaj ekster ĉiuj legendoj de la Provinco, krom la plej svagaj kaj antikvaj, kaj en la krepuskiĝo ili sopiris al sia hejmo. Profunda soleco kaj perdosento inundis ilin. Ili staris silentaj, malemaj okazigi la finan disiĝon, kaj nur malrapide konstatis, ke Tom adiaŭas ilin, dirante, ke ili estu bravaj kaj rajdu senhalte ĝis la mallumiĝo.

— Tom donos al vi bonan konsilon, ĝis la fino de tiu ĉi tago (poste devos vin kuniri kaj gvidi via propra bonŝanco): post kvar mejloj laŭ la Vojo vi venos al vilaĝo Brio sub Brimonteto, kun pordoj frontantaj okcidenten. Tie vi trovos malnovan tavernon, kiu nomiĝas *La Pranca Poneo.* Barlimano Buterburo estas la bona tavernisto. Tie vi povos tranokti, kaj poste la mateno lanĉos vin survojen. Estu bravaj, tamen singardaj! Vartu viajn gajajn korojn, kaj rajdu renkonten al la fortuno!

Ili petegis, ke li venu almenaŭ ĝis la taverno kaj trinku ankoraŭ unufoje kun ili; sed li ridis kaj malakceptis, dirante:

Tom-tereno jen finiĝas; trans la limon li ne iros.
Tom prizorgu sian domon, kaj atendas lin Orbero!

Poste li sin turnis, suprenĵetis la ĉapelon, saltis sur la dorson de Pendola, kaj rajdis supren trans la taluson kaj foriris kantante en la krepuskon.

La hobitoj grimpis supren kaj postrigardis lin ĝis li forpasis el ilia vidkampo.

— Mi bedaŭras adiaŭi Mastron Bombadiljo, — diris Sam. — Li estas unikulo, sendiskute. Mi opinias, ke ni eble vojos tre malproksimen tamen vidos nenion pli bonan, nek pli strangan. Sed mi ne kontraŭdiros, ke mi ĝojos vidi tiun *Pranca Poneo*, kiun li menciis. Espereble ĝi similas al la *Verda Drako* hejme! Kiaj personoj estas en Brio?

— Loĝas hobitoj en Brio, — diris Gaja, — kiel ankaŭ granduloj. Supozeble ĝi estos sufiĉe hejmeca. *La Poneo* estas bona taverno laŭdire. Miaj amikoj rajdas tien de tempo al tempo.

— Ĝi povas esti ĉio dezirinda, — diris Frodo, — sed ĉiuokaze ĝi troviĝas ekster la Provinco. Ne sentu vin tro hejme! Bonvolu memori — vi ĉiuj — ke la nomo Baginzo devas *ne* menciiĝi. Mi estas s-ro Submonteto, se nomo estas mencienda.

Ili surseliĝis kaj enrajdis silente la vesperon. Mallumo venis rapide, dum ili plandis malrapide suben-supren laŭ la deklivoj, ĝis fine ili vidis lumojn ekbrilantaj iom antaŭe.

Antaŭ ili leviĝis Brimonteto barante la vojon, malhela amaso antaŭ nebulecaj steloj; kaj sub ties okcidenta flanko kaŭris granda vilaĝo. Tien ili nun rapidis, dezirante nur trovi fajron kaj pordon inter ili kaj la nokto.

Ĉapitro 9

ĈE SIGNO DE LA PRANCA PONEO

Brio estis la ĉefa vilaĝo de Brilando, eta loĝata regiono, kvazaŭ insulo en la malplenaj terenoj ĉirkaŭe. Krom Brio mem estis Transio aliflanke de l' monteto, Kavio en profunda valo iom pli oriente kaj Arketo rande de la Ĉetarbaro. Brimonteton kaj la vilaĝojn ĉirkaŭis malgranda strio da kampoj kaj malsovaĝigita arbetaro larĝa nur kelkajn mejlojn.

La homoj en Brio estis brunharaj, larĝaj, kaj iom malaltaj, bonhumoraj kaj sendependaj: ili apartenis al neniu krom si mem; sed ili estis pli amikemaj kaj familiaraj al hobitoj, gnomoj, elfoj, kaj aliaj loĝantoj en la ĉirkaŭanta mondo, ol estas (aŭ -is) kutime ĉe granduloj. Laŭ la propraj historioj ili estis la originaj loĝantoj kaj estis posteuloj de la unuaj homoj, kiuj iam envagis la okcidenton de la Mez-Tero. Malmultaj transvivis la tumultojn de la Praaj Tagoj; sed kiam la reĝoj revenis trans la Grandaj Maroj, ili trovis ankoraŭ tie la briajn homojn, kaj tie ili plu estadis, kiam memoro pri la malnovaj reĝoj jam fadis en la herbon.

Tiutempe neniuj aliaj homoj posedis daŭrajn loĝejojn tiel okcidente, aŭ malpli ol tricent mejlojn de la Provinco. Sed en la sovaĝejoj aliflanke de Brio estis misteraj vagantoj. Tiujn la bri-homoj nomis disiruloj, kaj sciis nenion pri ties origino. Ili estis pli altaj kaj pli malhelaj ol la homoj de Brio, kaj oni kredis, ke ili havas strangajn vid- kaj aŭd-kapablojn kaj komprenas la lingvojn de birdoj kaj bestoj. Ili vagis laŭvole suden kaj orienten eĉ tiel malproksimen kiel la Nebulecaj Montoj; sed nun ili estis malmultaj kaj malofte vidataj. Kiam ili aperis, ili kunportis sciigojn de malproksime, kaj rakontis forgesitajn historiojn, kiujn oni avide aŭskultis; sed la bri-homoj ne amikiĝis kun ili.

Troviĝis ankaŭ multaj hobitaj familioj en Brilando; kaj *ili* pretendis esti la plej malnova hobita loĝantaro en la mondo, kiu estis starigita longe antaŭ ol eĉ Brandovino estis transirita kaj la Provinco koloniita. Ili loĝis plejparte en Transio, kvankam troviĝis kelkaj en

Brio mem, precipe sur la montdeklivoj, super la domoj de la homoj. La granduloj kaj la etuloj (kiel ili nomis unu la alian) rilatis amikece, zorgante pri propraj aferoj propramaniere, sed ambaŭ prave taksis sin kiel necesajn partojn de la bria popolo. Nenie aliloke en la mondo troveblis tiu aparta (sed bonega) aranĝo.

La bria popolo, Granda kaj Eta, mem ne vojaĝis multe; kaj la aferoj de la kvar vilaĝoj ĉefe koncernis ilin. De tempo al tempo hobitoj de Brio iris ĝis Boklando, aŭ Orient-kvarono; sed malgraŭ tio, ke ilia eta tereno situis apenaŭ pli ol je unutaga rajdado oriente de la Brandovina Ponto, la hobitoj de l' Provinco jam malofte vizitis ĝin. Okaza boklandano aŭ aventurema Tjuko venis pasigi unu-du noktojn en la taverno, sed eĉ tio iĝis ĉiam pli malofta. La provincaj hobitoj nomis tiujn el Brio, kaj ĉiujn aliajn, kiuj loĝis aliflanke de la limoj, eksteruloj, kaj malmulte interesiĝis pri ili, taksante ilin malspritaj kaj krudaj. Probable multe pli da eksteruloj estis dislokitaj en la okcidento de la mondo en tiu epoko, ol imagis la popolo de la Provinco. Iuj, sendube, ne vivis pli bone ol vagabonde, pretaj fosi truon en iu ajn teramaso kaj resti nur tiel longe, kiel oportunis al ili. Sed almenaŭ en Brilando, la hobitoj estis decaj kaj bonstataj, kaj ne pli kamparanecaj ol la neproksimaj parencoj en la Provinco. Ne estis ankoraŭ forgesite, ke iam okazis multe da vojaĝado inter la Provinco kaj Brio. Troviĝis bria sango en la Brandobokoj, laŭfame.

En la vilaĝo Brio estis proksimume cent domoj de la granduloj, plejparte super la Vojo, kaŭrantaj sur la deklivoj kun fenestroj rigardantaj okcidenten. Tiuflanke, formante pli ol duoncirklon de la monteto kaj reen al ĝi, estis profunda fosaĵo kun densa dornbarilo interne. Transiris ĝin la Vojo pere de digvojo; sed kie ĝi breĉis la dornbarilon, ĝin baris pordego. Alia pordego troviĝis ĉe la suda angulo, kie la Vojo eliris el la vilaĝo. La pordoj estis fermataj je noktiĝo; sed ĝuste interne de ili staris loĝejetoj por la pordistoj.

Sur la Vojo mem, kie ĝi turniĝis dekstren por ĉirkaŭiri la montetosubon, staris granda taverno. Ĝi estis konstruita antaŭlonge, kiam la trafiko sur la vojoj estis pli intensa. Brio situis ĉe malnova vojrenkontiĝo; alia antikva vojo transiris la Orientan Vojon ĝuste apud la fosaĵo ĉe la okcidenta fino de la vilaĝo, kaj en la antaŭaj epokoj homoj kaj aliuloj diversspecaj multe vojaĝis per ĝi. “Stranga kiel novaĵo el Brio”, — ankoraŭ estis popolesprimo en Orient-kvarono, deveninta el tiu tempo, kiam novaĵoj el nordo, sudo kaj oriento estis aŭdeblaj en la

taverno, kaj kiam la hobitoj de l' Provinco iris tien pli ofte por aŭskulti ilin. Sed la nordaj landoj estis jam delonge forlasitaj, kaj la Norda Vojo estis nun malofte uzata: ĝi estis herbokovrita, kaj la brianoj nomis ĝin Verdvojo.

Tamen la bria taverno estis ankoraŭ tie, kaj la posedanto estis persono grava. Lia domo estis renkontejo por la pigraj, parolemaj, kaj scivolemaj loĝantoj, grandaj kaj etaj, de la kvar vilaĝoj; kaj kunvenejo de disiruloj kaj aliaj vagantoj, kaj de tiaj vojaĝantoj (plejparte gnomoj), kiaj daŭre iris laŭ la Orienta Vojo, al kaj de la montoj.

Estis mallume, kaj brilis blankaj steloj, kiam Frodo kaj liaj kunuloj venis finfine al la verdvoja transirejo kaj proksimiĝis al la vilaĝo. Ili alvenis al la okcidenta pordo kaj trovis ĝin fermita, sed antaŭ la pordo de la loĝejo aliflanke sidis homo. Li saltstariĝis kaj alportis lampon kaj rigardis ilin tra la pordego surprizite.

— Kion vi volas, kaj de kie vi venis? — Li demandis malafable.

— Ni celas la tavernon ĉi tie, — respondis Frodo. — Ni vojaĝas orienten kaj ne povas pluiri hodiaŭ vespere.

— Hobitoj! Kvar hobitoj! Kaj cetere, el la Provinco laŭ la parolmaniero, — diris la pordisto mallaŭte, kvazaŭ parolante al si. Li fikse rigardis ilin dum momento mishumore, poste malfermis malrapide la pordegon kaj lasis, ke ili trarajdu.

— Ni malofte vidas provincanojn rajdi nokte laŭ la Vojo, — li daŭrigis, kiam ili haltis momente antaŭ lia pordo. — Pardonu mian scivolon pri la afero, kiu kondukas vin orienten de Brio! Kiel vi nomiĝas, se mi rajtas?

— Niaj nomoj kaj niaj aferoj apartenas al ni, kaj tiu ĉi loko ne ŝajnas oportuna por pridiskutado, — diris Frodo, al kiu ne plaĉis la aspekto de la viro nek lia voĉtono.

— Viaj aferoj apartenas al vi, sendube, — diris la viro, — sed mia afero estas starigi demandojn post la noktiĝo.

— Ni estas hobitoj el Boklando, kaj ni emas vojaĝi kaj ripozi en la taverno ĉi tie, — enmetis Gaja. — Mi estas s-ro Brandoboko. Ĉu tio sufiĉas al vi? La brianoj antaŭe estis ĝentilaj al vojaĝantoj, aŭ tiel mi aŭdis.

— Bone, bone! — diris la viro. — Mi ne intencis ofendi. Sed vi eble trovos, ke pli da homoj ol maljuna Henĉjo ĉe la pordo starigos al vi demandojn. Estas stranguloj en la ĉirkaŭaĵo. Se vi pluiros ĝis *La Poneo,* vi trovos, ke vi ne estas la solaj gastoj.

Li deziris al ili bonan nokton, kaj oni diris nenion pli; sed Frodo povis vidi per la lampolumo, ke la viro plu rigardas ilin scivoleme. Li estis kontenta aŭdi la bruon de la pordofermo malantaŭ ili, kiam ili rajdis antaŭen.

Li scivolis, kial la viro estas tiel suspektema, kaj ĉu iu jam petis novaĵon pri grupo da hobitoj. Ĉu eble Gandalfo? Li eble alvenis, dum ili estis malhelpataj en la Arbaro kaj sur la Montetaro. Sed io en la mieno kaj la voĉo de la pordisto maltrankviligis lin.

La viro momente postrigardis la hobitojn, kaj poste reeniris sian domon. Tuj kiam li turnis la dorson, malhela figuro enrampis rapide trans la pordegon kaj forvaporiĝis en la ombrojn de l' vilaĝa strato.

La hobitoj rajdis antaŭen laŭ apika vojo, pasante kelkajn unuopajn domojn, kaj haltis antaŭ la taverno. La domoj aspektis al ili grandaj kaj strangaj. Sam rigardis supren al la taverno kaj ĝiaj tri etaĝoj kaj multaj fenestroj, kaj sentis malbraviĝon en la koro. Li estis imaginta, ke li renkontos gigantojn pli altajn ol arboj, kaj aliajn kreaĵojn eĉ pli timigajn, iam dum la daŭro de la vojaĝo; sed tiumomente la unua ekvido de la Homoj pli ol sufiĉis al li, efektive tro imponis ĉe la mallumа fino de laciga tago. Li bildigis al si nigrajn ĉevalojn starantajn selite en la ombroj de l' taverna korto, kaj Nigrajn Rajdantojn gvatantajn tra mallumaj supraj fenestroj.

— Ni vere ne intencas pasigi ĉi tie la nokton, ĉu, sinjoro? — li ekkriis. — Se loĝas hobit-uloj en tiu ĉi loko, kial ni ne serĉu iujn, kiuj volonte bonvenigus nin? Estus pli hejmece.

— Kio misas pri la taverno? — diris Frodo. — Tom Bombadiljo rekomendis ĝin. Supozeble ĝi estas sufiĉe hejmeca interne.

Eĉ ekstere la taverno aspektis al konantaj okuloj agrabla domo. Ĝi frontis al la Vojo, kaj havis du alojn malantaŭen konstruitajn sur tero parte elfosita el la subaj deklivoj de la monteto, tiel ke malantaŭe fenestroj de la dua etaĝo nivelis kun la tero. Larĝa arkaĵo kondukis al korto inter la du aloj, kaj maldekstre sub la arkaĵo estis granda pordo atingebla per kelkaj larĝaj ŝtupoj. La pordo estis malfermita, kaj lumo eliĝis tra ĝi. Super la arkaĵo estis lampo, kaj sube svingiĝis granda afiŝtabulo: grasa blanka poneo baŭmis sur la malantaŭaj kruroj. Super la pordo estis pentrita per blankaj literoj: LA PRANCA PONEO de BARLIMANO BUTERBURO. Multaj el la teretaĝaj fenestroj montris lumojn malantaŭ dikaj kurtenoj.

Dum ili hezitis ekstere en la malhelo, iu interne komencis kanti gajan kanton, kaj multaj bonhumoraj voĉoj aliĝis laŭte al la refreno.

Ili aŭskultis momente tiun kuraĝigan sonon kaj poste elseliĝis. La kanto finiĝis kaj aŭdiĝis eksplodo de ridoj kaj aplaŭdoj.

Ili kondukis siajn poneojn sub la arkaĵon, kaj lasinte ilin en la korto ili supreniris la ŝtuparon. Frodo iris antaŭen kaj preskaŭ karambolis kun malalta grasulo kun kalva kapo kaj ruĝa vizaĝo. Li vestis blankan antaŭtukon kaj estis rapidanta tra unu pordo en alian, portante pleton ŝarĝitan de plenaj kruĉoj.

— Ĉu ni... — komencis Frodo.

— Momenton, mi petas! — kriis la viro trans la ŝultron, kaj malaperis en tumulton de voĉoj kaj fumonubo. Post momento li reaperis, viŝante la manojn per la antaŭtuko.

— Bonan vesperon, mastreto! — li diris kliniĝante. — Kion vi deziras?

— Litojn por kvar kaj stalojn por kvin poneoj, se tion oni povas havigi. Ĉu vi estas s-ro Buterburo?

— Ĝuste! Barlimano estas mia nomo. Barlimano Buterburo, servoprete! Vi devenas de la Provinco, ĉu ne? — li diris, kaj poste li subite klakigis sian manon sur la frunto, kvazaŭ klopodante memori ion. — Hobitoj! — li kriis. — Nu, pri kio tio memorigas min? Ĉu mi rajtas peti viajn nomojn, sinjoro?

— S-ro Tjuko kaj s-ro Brandoboko, — diris Frodo, — kaj jen Sam Vato. Mia nomo estas Submonteto.

— Jen do! — diris s-ro Buterburo, klakante per la fingroj. — Denove tio foriris! Sed tio revenos, kiam mi disponos tempon por pripensi. Mi estas trookupata; sed mi vidos, kion mi povos aranĝi por vi. Ni malofte ricevas grupon el la Provinco nuntempe, kaj mi bedaŭrus, se mi ne bonvenigus vin. Sed tioma klientaro jam troviĝas en la domo hodiaŭ vespere, kioma ne estis jam de sufiĉe longe. Kiam pluvas, tiam inundas, ni diras en Brio.

— Hej! Nobo! — li kriis. — Kie vi troviĝas, vi lanpieda lantulo? Nobo!

— Venas, sinjoro! Venas! — Gajaspekta hobito elpuŝiĝis tra pordo, kaj, rimarkante la vojaĝintojn, haltis abrupte kaj rigardis ilin tre interesite.

— Kie Bobo? — demandis la tavernestro. — Vi ne scias? Do trovu lin! Rapidege! Mi ne havas ses krurojn, ankaŭ ne ses okulojn! Diru al Bobo, ke kvin poneoj devas esti enstaligitaj. Iel li devas trovi lokon. — Nobo fortrotis rikanante kaj palpebrumante.

— Nun ja, kion mi estis dironta? — diris s-ro Buterburo,

frapetante sian frunton. — Unu afero elpelas alian, por tiel diri. Mi estas tiel okupata hodiaŭ vespere, ke mia kapo kirliĝas. Troviĝas grupo, kiu hieraŭ vespere venis laŭ la Verdvojo el la sudo — kaj tio estis jam sufiĉe stranga komenciĝo. Ankaŭ troviĝas vojaĝanta grupo da gnomoj irantaj okcidenten, kiu alvenis hodiaŭ vespere. Kaj nun jen vi. Se vi ne estus hobitoj, estus dubinde ke ni povus vin endomigi. Sed ni havas unu-du ĉambrojn en la norda alo, kiuj estis konstruitaj speciale por hobitoj, kiam oni starigis tiun ĉi domon. Sur la teretaĝo, kiel ili plejofte preferas, kun rondaj fenestroj, kiel plaĉas al ili. Mi esperas, ke vi estos komfortaj. Vi deziros vespermanĝon, sendube. Laŭeble baldaŭ. Venu ĉi tien!

Li kondukis ilin mallonge tra koridoro kaj malfermis pordon.

— Jen agrabla saloneto! — li diris. — Espereble ĝi taŭgos. Nun pardonu min. Mi estas tiel okupata. Mankas tempo por paroli. Mi devas fortroti. Estas dura laboro por du kruroj, sed mi ne malgrasiĝas. Mi enrigardos denove poste. Se vi deziras ion, sonorigu la mansonorilon, kaj Nobo venos. Se li ne venos, sonorigu kaj kriu!

Finfine li foriris, kaj lasis ilin iom spiromankaj. Li ŝajnis kapabla paroladi senfine, kiom ajn li estus okupata. Ili trovis sin en eta kaj agrable varma ĉambro. Iom da hela fajro brulis en la kameno, kaj antaŭ ĝi estis kelkaj malaltaj kaj komfortaj seĝoj. Staris ronda tablo, kun jam sursternita tuko blanka, kaj sur ĝi estis granda mansonorilo. Sed Nobo, la hobita servisto, enpafis sin postnelonge, antaŭ ol venis al ili en la kapon sonorigi. Li alportis kandelojn kaj pleton ŝarĝitan je vazoj.

— Ĉu vi deziras ion trinki, mastroj? — li demandis. — Kaj ĉu mi montru al vi la dormoĉambrojn, dum la vespermanĝo estas preparata?

Ili jam lavis sin kaj trinkis bieron el bonaj tasegoj, kiam revenis s-ro Buterburo kaj Nobo. Senprokraste la tablo estis ŝarĝita. Troviĝis varma supo, malvarmaj viandoj, rubusa torto, novaj panoj, butertranĉoj, kaj duono de matura fromaĝo: bona senpretenda manĝaĵo, same bona kiel en la Provinco, kaj sufiĉe hejmeca por forpeli la lastajn dubojn de Sam (jam multe senzorgigita pro la bonega biero).

La tavernestro ŝvebis dum kelka tempo, kaj poste pretiĝis forlasi ilin.

— Mi ne scias, ĉu eble vi emos aliĝi al la societo, kiam vi finmanĝos, — li diris, starante ĉe la pordo. — Eble vi preferos enlitiĝi. Tamen la societo tre volonte bonvenigos vin, se vi emas. Al ni ne ofte

venas eksteruloj — vojaĝantoj el la Provinco, mi devas diri, pardonpete; kaj al ni plaĉas aŭdi iomete da novaĵo, aŭ iun rakonton aŭ kanton, kiun vi havas en la menso. Sed laŭ via deziro! Sonorigu, se io mankos al vi!

Tiel freŝigitaj kaj kuraĝigitaj ili sentis sin post fino de la manĝado (ĉirkaŭ tri kvaronojn da horo de seninterrompa glutado ne malhelpata de nenecesaj paroloj), ke Frodo, Grinĉjo kaj Sam decidis aliĝi al la societo. Gaja diris, ke tie estos tro sufoke.

— Mi sidos ĉi tie kviete antaŭ la fajro dum kelka tempo, kaj eble eliros poste por spiri iom da aero. Kondutu bone kaj ne forgesu, ke via celo estas eskapi sekrete, kaj ni troviĝas ankoraŭ sur la ĉefvojo kaj ne tre malproksime de la Provinco!

— En ordo! — diris Grinĉjo. — Gardu vin! Ne perdiĝu, kaj ne forgesu, ke estas pli sekure en la domo!

La societo estis en la komuna salono de la taverno. La ĉeestantaro estis multnombra kaj varia, kiel Frodo rimarkis, kiam liaj okuloj kutimiĝis al la lumo. Tiu devenis ĉefe de flamanta ŝtipfajro, ĉar la tri lampoj pendantaj de la traboj estis etbrilaj kaj duone vualitaj per fumo. Barlimano Buterburo staris proksime al la fajrujo, parolante al duo da gnomoj kaj unu-du strangaspektaj homoj. Sur la benkoj sidis diversaj uloj: homoj de Brio, grupo de lokaj hobitoj (sidantaj babile kune), kelkaj pliaj gnomoj, kaj aliaj svagaj figuroj malfacile videblaj en la foraj ombroj kaj anguloj.

Tuj kiam eniris la provincaj hobitoj, aŭdiĝis bonveniga alvokado de la brianoj. La fremduloj, precipe tiuj, kiuj alvenis laŭ la Verdvojo, rigardis ilin scivoleme. La tavernestro prezentis la novevenintojn al la brianoj, tiel rapide, ke, kvankam ili aŭdis multajn nomojn, ili malofte certis, kiuj estas la nomitoj. La homoj de Brio ŝajnis ĉiuj havi nomojn iom botanikajn (kaj por la provincanoj iom strangajn), kiel Junkolumo, Kaprofolio, Erikpiedo, Pomodoro, Kardolano kaj Filikĉjo (se ne mencii Buterburon). Kelkaj el la hobitoj havis nomojn similspecajn. La Artemizioj, ekzemple, ŝajnis multnombraj. Sed la plimultaj havis naturajn nomojn, kiel Teramaso, Brokhuso, Longatruo, Sablopelo, kaj Tunelĉjo, el kiuj multaj estis uzataj en la Provinco. Estis kelkaj Submontetoj el Transio, kaj ĉar ili ne povis imagi samnomon sen parenceco, ili prenis Frodon al la koro kiel longeperditan kuzon.

La briaj hobitoj, fakte, estis amikemaj kaj scivolemaj, kaj Frodo baldaŭ trovis, ke estos necese iel klarigi tion, kion li faras. Li sciigis, ke

li interesiĝas pri historio kaj geografio (pro kio okazis multe da kapskuado, kvankam neniu el ambaŭ vortoj estis multe uzata en la bria dialekto). Li diris, ke li pripensas verkadon de libro (je kio okazis silenta mirado) kaj ke li kaj liaj amikoj deziras kolekti informojn pri hobitoj loĝantaj ekster la Provinco, precipe en la landoj orientaj.

Je tio eksplodis ĥaoso de voĉoj. Se Frodo vere dezirus verki libron kaj havus multajn orelojn, li estus lerninta sufiĉon por pluraj ĉapitroj dum kelkaj minutoj. Kaj se tio ne estis sufiĉa, al li estis donita tuta listo de nomoj, komence de "jena maljuna Barlimano", al kiuj li povus iri por pluaj informoj. Sed post kelka tempo, ĉar Frodo ne evidentigis signon, ke li verkos libron en tiu loko, la hobitoj reiris al siaj demandoj pri okazaĵoj en la Provinco. Frodo ne pruviĝis tre komunikema, kaj li baldaŭ trovis sin sidanta sola en angulo, aŭskultanta kaj ĉirkaŭrigardanta.

La homoj kaj gnomoj parolis plejparte pri malproksimaj eventoj kaj diskonigis novaĵojn, kiaj estiĝis eĉ tro konataj. En la sudo estis perturboj, kaj evidentiĝis, ke la homoj, kiuj venis laŭ la Verdvojo, estis nomadaj, serĉante landojn, kie ili povos trovi iom da trankvilo. La brianoj estis kunsentemaj, sed klare ne tre pretis akcepti grandan nombron da fremduloj en sia landeto. Unu el la vojaĝintoj, straba mistrajta ulo, antaŭdiris, ke pli da homoj venos norden en la baldaŭa estonteco.

— Se oni ne trovos por ili lokon, ili mem trovos por si. Ili rajtas vivi, samkiel aliuloj, — li diris laŭte. La lokaj loĝantoj ne aspektis tro kontentaj pri la ebleco.

La hobitoj ne multe atentis ĉion ĉi, kaj ĝi tiumomente ne ŝajnis multe koncerni hobitojn. Granduloj apenaŭ volus peti loĝadon en hobitaj truoj. Ili pli interesiĝis pri Sam kaj Grinĉjo, kiuj jam sentis sin tute hejme kaj babilis gaje pri okazaĵoj en la Provinco. Grinĉjo vekis multe da ridado per priskribo pri kolapso de la tegmento de l' Urba Truo en Mult-Fosejo: Vilĉjo Vitfuto, la Urbestro, kaj la plej grasa hobito en Okcident-kvarono, estis entombigita en kalko, kaj elvenis kvazaŭ farunita pudingo. Sed kelkaj demandoj iom maltrankviligis Frodon. Unu el la brianoj, kiu verŝajne estis plurfoje en la Provinco, volis scii, kie vivas la Submontetoj kaj al kiuj ili estas parencaj.

Subite Frodo rimarkis, ke ankaŭ strangaspekta veterhardita viro, kiu sidis en ombroj apudmuraj, streĉe aŭskultis la hobitajn parolojn. Antaŭ si li havis altan pokalon, kaj li fumis longtuban pipon nekutime ĉizitan. Liaj kruroj etendiĝis antaŭen, vidigante longajn botojn el

fleksiĝema ledo, kiuj bone laŭmezuris sed spertis multe da uzado kaj estis aktuale kototegitaj. Vojaĝe makulita mantelo el peza malhelverda drapo estis strikte volvita ĉirkaŭ li, kaj malgraŭ la ĉambra varmego li portis kapuĉon, kiu superombris lian vizaĝon; sed ekbrilo de liaj okuloj videbliĝis dum li rigardis la hobitojn.

— Kiu estas tiu? — Frodo demandis, kiam li havis okazon flustri al s-ro Buterburo. — Ŝajnas, ke vi ne prezentis lin?

— Tiu? — diris la tavernestro per responda flustro, larĝigante unu okulon sen turno de la kapo. — Mi ne scias precize. Li estas unu el la vagularo — ni nomas ilin disiruloj. Li malofte parolas: tamen li bonege rakontas, kiam li emas al tio. Li malaperas dum monato, dum jaro, kaj poste li reaperas. Li venis-iris sufiĉe ofte dum la pasinta printempo; sed mi ne rimarkis lin lastatempe en la ĉirkaŭaĵo. Kio estas lia ĝusta nomo, tion mi neniam aŭdis: sed ĉi tie oni konas lin laŭ Paŝegulo. Li iras tre rapide per siaj longaj tibioj; tamen al neniu diras, kiamotive li devas rapidi. Sed ne klarigeblas oriento kaj okcidento, kiel ni diras en Brio, kio estas la disiruloj kaj la provincanoj, pardonpete. Strange, ke vi enketis pri li. — Sed tiumomente s-ro Buterburo estis forvokita per postulo de plua biero kaj lia lasta komento restis neklarigita.

Frodo trovis, ke Paŝegulo nun rigardas lin, kvazaŭ li aŭdus aŭ divenus ĉion diritan. Baldaŭ per mangesto kaj kapklino li invitis Frodon alveni kaj sidiĝi apude. Kiam Frodo alproksimiĝis, li forpuŝis sian kapuĉon, vidigante vilan malhelan hararon grizmakulitan, kaj sur pala severa vizaĝo paron de akraj grizaj okuloj.

— Mi nomiĝas Paŝegulo, — li diris mallaŭtvoĉe. — Mi tre ĝojas vin renkonti, Mastro Submonteto, se maljuna Buterburo pravis pri via nomo.

— Li pravis, — diris Frodo rigide. Li sentis sin tre malserena rigardate de tiuj akraj okuloj.

— Nu, Mastro Submonteto, — diris Paŝegulo, — sur via loko, mi malhelpus, ke viaj junaj amikoj tro multe parolu. Trinkaĵoj, fajro, kaj hazardaj renkontiĝoj sufiĉe agrablas, sed, nu — ĉi tie ne estas la Provinco. Ĉeestas strangaj personoj. Kvankam ne mi devus diri tion, vi eble pensas, — li aldonis kun memkonscia rideto, vidante ekrigardon de Frodo. — Kaj eĉ pli strangaj vojaĝantoj trapasis Brion lastatempe, — li daŭrigis, rigardante la vizaĝon de Frodo.

Frodo rerigardis sed diris nenion; kaj Paŝegulo montris neniun pluan signon. Lia atento ŝajne fiksiĝis al Grinĉjo. Alarmite, Frodo

konsciiĝis, ke la ridinda juna Tjuko, kuraĝigite per la sukceso pri la urbestro de Mult-Fosejo, efektive nun rakontis komike pri la adiaŭa festo de Bilbo. Li jam prezentis imiton de la Parolado, kaj proksimiĝas al la miriga Malapero.

Frodo iĝis kolereta. Tio estis rakonto sufiĉe sendanĝera por la plimultaj lokaj hobitoj, sendube: nur komika rakonto pri tiuj komikuloj trans la Rivero; sed kelkaj (ekzemple maljuna Buterburo) havis iom da scio, kaj probable jam delonge aŭdis onidirojn pri la malapero de Bilbo. Ĝi enmensigus al ili la nomon Baginzo, precipe se jam okazis enketoj en Brio rilate tiun nomon.

Frodo nervoziĝis, pensante kion fari. Grinĉjo evidente multe ĝuis la ricevatan atenton, kaj tute forgesis pri ilia danĝero. Frodo subite ektimis, ke en lia nuna humoro li eble eĉ la Ringon mencius; kaj tio tre povus esti katastrofa.

— Prefere faru ion rapide! — flustris Paŝegulo en lian orelon.

Frodo saltstariĝis sur tablon, kaj komencis paroli. La atento de la aŭskultantoj de Grinĉjo estis perturbita. Iuj hobitoj rigardis Frodon, ridis kaj aplaŭdis, pensante, ke s-ro Submonteto jam glutis iom pli ol sufiĉe da biero.

Frodo subite embarasiĝis, kaj trovis, ke (laŭ sia kutimo kiam li faris paroladon) li fingrumas la enhavon de sia poŝo. Li palpis la Ringon sur ĝia ĉeno, kaj tute neklarigeble lin inundis deziro ĝin surmeti kaj malaperi el la stulta situacio. Al li ŝajnis, iel, ke tiu propono alvenis al li de ekstere, de iu aŭ io en la ĉambro. Li firme rezistis la tenton, kaj kroĉis la Ringon en sia mano, kvazaŭ tenegi ĝin kaj malhelpi ĝian eskapon aŭ misfaradon. Ĉiuokaze ĝi havigis al li neniom da inspiro. Li prononcis "kelkajn konvenajn vortojn", kiel oni dirus en la Provinco:

— Ni estas ĉiuj tre plezurigitaj de la afableco de via akcepto, kaj mi aŭdacas esperi, ke mia mallonga vizito helpos renovigi la amikecajn rilatojn inter la Provinco kaj Brio; — kaj poste li hezitis kaj tusis.

Ĉiu en la ĉambro jam rigardis lin.

— Kanton! — kriis unu el la hobitoj.

— Kanton! Kanton! — kriis ĉiuj aliaj. — Ek al, mastro, kantu al ni ion, kiun ni neniam antaŭe aŭdis!

Dum momento Frodo staris gapante. Tiam despere li komencis ridindan kanton, kiu estis iom plaĉinta al Bilbo (kaj pri kiu li iom fieris, ĉar la vortojn li mem verkis). Temis pri taverno; kaj tial probable ĝi venis al Frodo en la kapon ĝuste tiam. Jen la plena teksto. Nur kelkaj vortoj el ĝi estas nuntempe kutime memorataj.

Troviĝis foje olda, griza
tavern' montetofunde,
kaj tian bieron oni vendis,
ke l' Luna Viro mem descendis
por trinki ĝin abunde.

La ĉevalista kat' posedis
kvinkordan violonon;
kaj supren-suben l' arĉo kuris,
jen grincis alte, jen murmuris,
jen segis mezan sonon.

Hundeto de la estro ŝatis
spritaĵojn kun admiro;
kiam la gasta gajo multis,
al ĉiuj ŝercoj ĝi aŭskultis
kaj ridis ĝis senspiro.

Bovin' ilia kornohava
fieris kun superbo;
sed ebriigis ĝin muziko
ĝis kun flirtiga vostotiko
ĝi dancis sur la herbo.

Arĝentaj pletoj kaj kuleroj
valoris preterpreze!
du specialis dum Dimanĉo,
jam poluritaj laŭ aranĝo
Sabaton posttagmeze.

La Luna Viro trinkis ege,
la katmiaŭo strasis;
kuler' kaj plet' surtable dancis,
bovino en ĝardeno prancis,
la hund' la voston ĉasis.

La Luna Viro pluan glutis
kaj de la seĝ' forglisis,
kaj sonĝis planke pri la elo,
ĝis steloj palis sur ĉielo
kaj la aŭror' kulisis.

Al kat' la ĉevalisto diris:
"Ĉevaloj de la Luno
henas kaj la buŝferon mordas,
la mastra menso tre malordas
kaj soros baldaŭ Suno!"

Do violone ludis sprone
la kat' kun laŭto plia;
per ĝigo vekis ĝi inspiron,
dum l' estro skuis la Lunan Viron,
dirante: "Post la tria!"

La Viron oni rulis supren
ĝis ree li surlunis,
dum la ĉevaloj karakolis,
kaj la bovino kapriolis,
kaj plet' kuleron kunis.

De l' violono laŭtiĝis sono,
la hund' blekegis flanke;
jen la bovino renversiĝis;
la gastoj el la lit' verŝiĝis
kaj dancis jam surplanke.

Rompiĝis kordoj violonaj,
bovin' translunis muĝe,
pro l' spritoj ridis la hundeto,
forkuris kun Sabata pleto
kuler' Dimanĉa fuĝe.

La Lun' ruliĝis postmonteten
kiam la Sun' suprenis.
Ĝi ion tiam ne imagis,
ĉar ili ĉiuj, kvankam tagis,
al sia lit' revenis!

Aŭdiĝis longaj laŭtaj aplaŭdoj. Frodo posedis bonan voĉon, kaj la kanto ekplaĉis al ili.

— Kie estas maljuna Barlo? — ili kriis. — Tion li devus aŭdi. Bobo devus lernigi al sia kato la violonon, kaj poste ni povus danci. — Ili postulis pli da biero, kaj komencis krii: — Kantu ĝin denove, mastro! Ek! Bis!

Ili trudis al Frodo alian trinkaĵon, kaj devigis lin rekomenci la

kanton, dum multaj el ili kunkantis; ĉar la melodio estis tre konata, kaj ili rapide parkeris tekstojn. Nun estis la vico de Frodo esti kontenta pri si. Li kapriolis sur la tablo; kaj kiam li la duan fojon venis ĝis "bovin' translunis muĝe", li saltis en la aeron. Multe tro vigle; ĉar li descendis, krak! sur pleton kovritan de kruĉoj, kaj glitis, kaj ruliĝis de la tablo kun krako, tintoj kaj bum! Ĉiuj aŭdantoj malfermis la buŝojn por ridi kaj ĉesis en gapa silento, ĉar la kantinto malaperis. Li simple malestis, kvazaŭ li trairus tute tra l' planko, ne postlasinte truon!

La lokaj hobitoj gapis mirigite, kaj poste saltstariĝis kaj kriis por alvoki Barlimanon. La tuta societo formoviĝis de Grinĉjo kaj Sam, kiuj trovis sin solaj en angulo, kaj rigardataj malhele kaj dubeme de fore. Estis klare, ke multaj personoj jam taksis ilin kunuloj de vojaĝanta magiisto kun nekonataj potencoj kaj celoj. Sed ĉeestis unu brunhaŭta brilandano, kiu staris ilin rigardante kun esprimo sciplena kaj duone moka, kiu tre malserenigis ilin. Baldaŭ li glite eliris tra la pordo, sekvate de la straba sudano: tiuj du estis multe interflustrintaj dum la vespero. Henĉjo la pordisto ankaŭ eliris tuj post ili.

Frodo sentis sin stultulo. Ne sciante, kion alian fari, li forrampis sub la tabloj al la malhela angulo apud Paŝegulo, kiu sidis senemocie, donante neniun signon pri siaj pensoj. Frodo apogis sin al la muro kaj formetis la Ringon. Kiel ĝi suriris lian fingron, li tute ne sciis. Li povis supozi nur, ke li palpis ĝin en la poŝo dum li kantis, kaj ke iel ĝi surglitis, kiam li abrupte elpuŝis la manon por sin savi dum la falo. Momente li scivolis, ĉu eble la Ringo mem trompis lin; eble ĝi klopodis riveli sin responde al iu deziro aŭ ordono, kiu senteblis en la ĉambro. Al li ne plaĉis la aspekto de la viroj, kiuj jam eliris el la ĉambro.

— Nu? — diris Paŝegulo, kiam li revidiĝis. — Kial vi faris tion? Pli malbone ol io ajn direbla de viaj amikoj! Vi enkaĉigis la piedon. Aŭ ĉu prefere la fingron?

— Mi ne scias, kion vi celas, — diris Frodo, ĝenite kaj timigite.

— Jes, vi ja scias, — respondis Paŝegulo, — sed ni prefere atendu ĝis trankviliĝos la tumulto. Poste, se plaĉos al vi, s-ro *Baginzo*, mi deziros kvietan interparolon kun vi.

— Pri kio? — demandis Frodo, ignorante la subitan uzon de sia ĝusta nomo.

— Afero iom grava — al ni ambaŭ, — respondis Paŝegulo, rigardante rekte en la okulojn de Frodo. — Vi eble aŭdos ion por vi avantaĝan.

— Do bone, — diris Frodo, klopodante aspekti senĝena. — Mi parolos kun vi poste.

Dume apud la kameno okazis diskuto. S-ro Buterburo entrotis, kaj li nun klopodis aŭskulti diversajn kontraŭdirajn historiojn de la okazaĵo samtempe.

— Mi vidis lin, s-ro Buterburo, — diris hobito; — aŭ almenaŭ mi ne vidis lin, se vi min komprenas. Li simple malaperis senpostlase, por tiel diri.

— Ĉu vere, s-ro Artemizio! — diris la tavernisto, mienante perplekson.

— Jes, vere! — respondis Artemizio. — Cetere, mi diris, kion mi volis diri.

— Enestas eraro ie, — diris Buterburo, skuante la kapon. — Ekzistis tro multe da tiu s-ro Submonteto, ke li malaperu senpostlase; aŭ kunpostlase, kiel ŝajnas pli probabla en tiu ĉi densaera ĉambro.

— Nu, kie li estas nun? — kriis pluraj voĉoj.

— Ĉu mi scias? Li rajtas iri kien li volas, kondiĉe ke li pagu matene. Jen do s-ro Tjuko: li ne malaperis.

— Nu, mi vidis, kion mi vidis, kaj mi vidis, kion mi ne vidis, — diris Artemizio obstine.

— Kaj diras mi, ke enestas ia eraro, — ripetis Buterburo, prenante la pleton kaj surigante la frakasitajn kruĉojn.

— Kompreneble enestas eraro! — diris Frodo. — Mi ne malaperis. Jen mi! Mi nur interŝanĝis kelkajn vortojn kun Paŝegulo en la angulo.

Li antaŭenpaŝis en la fajrolumon, sed la plejparto de la societo retretis, eĉ pli perturbite ol antaŭe. Ili tute ne estis kontentigitaj per lia klarigo, ke li rapide forrampis sub la tabloj post la falo. La plimultaj hobitoj kaj la homoj de Brio senprokraste foriris ofendite, ne havante emon al plua distriĝo tiuvespere. Unu-du ĵetis al Frodo rigardon nigran kaj foriris murmurante inter si. La gnomoj kaj du aŭ tri fremdaj homoj, kiuj plu estis, stariĝis kaj deziris bonan nokton al la tavernestro, sed ne al Frodo kaj ties amikoj. Post nelonge restis neniu krom Paŝegulo, kiu daŭre sidadis, nerimarkite, apud la muro.

S-ro Buterburo ne ŝajnis multe perturbita. Li kalkulis, tre probable, ke lia domo estos denove plena dum multaj estontaj vesperoj, ĝis la aktuala mistero estus plendiskutita.

— Nu, kion vi faris, s-ro Submonteto? — li demandis. — Timigis miajn klientojn kaj frakasis mian vazaron per via gimnastikado!

— Mi tre bedaŭras, ke mi tiel ĝenis, — diris Frodo. — Estis tute senintence, kredu min. Plej misfortuna akcidento.

— En ordo, s-ro Submonteto! Sed se vi intencas denove iom akrobati aŭ prestidigiti, aŭ kio ajn estis, prefere avertu la personaron antaŭe — kaj avertu *min*. Ni estas ĉi tie iom suspektemaj pri ĉio eksterordinara — mistera, se vi min komprenas; kaj ni ne simpatias subite tion.

— Nenion similan mi denove faros, s-ro Buterburo, mi promesas tion. Kaj nun mi verŝajne enlitiĝos. Ni ekiros frue en la mateno. Ĉu vi certigos, ke niaj poneoj estos pretaj ĝis la oka horo?

— Tre bone! Sed antaŭ ol vi foriros, mi ŝatus interparoli kun vi private, s-ro Submonteto. Io ĵus revenis al mia menso, kion mi devus sciigi al vi. Espereble vi ne misakceptos ĝin. Kiam mi plenumos unu-du aferojn, mi venos al via ĉambro, se vi konsentas.

— Certe! — diris Frodo, sed lia koro peziĝis. Li scivolis, kiom da privataj interparoloj li spertos antaŭ ol enlitiĝi, kaj kion ili rivelos. Ĉu ĉiuj tiuj personoj estas ligitaj kontraŭ lin? Li komencis suspekti, ke eĉ la grasa vizaĝo de maljuna Buterburo kaŝas minacajn planojn.

Ĉapitro 10

PAŜEGULO

Frodo, Grinĉjo kaj Sam reiris al la saloneto. Mankis lumo. Gaja ne estis tie, kaj la fajro malardiĝis. Nur reflamiginte balge la cindrojn kaj surĵetinte unu-du ŝtipojn ili eltrovis, ke Paŝegulo estis akompaninta ilin. Jen li sidis trankvile sur seĝo apud la pordo!

— Nu do! — diris Grinĉjo. — Kiu estas vi, kaj kion vi deziras?

— Mi nomiĝas Paŝegulo, — li respondis, — kaj via amiko eble forgesis, ke li promesis kvietan interparolon kun mi.

— Vi diris, ke mi eble aŭdos ion por mi avantaĝan, ŝajnas al mi, — diris Frodo. — Kion vi volas diri?

— Plurajn aferojn, — respondis Paŝegulo. — Sed kompreneble, mi postulos mian pagon.

— Kion signifas tio? — demandis Frodo akre.

— Ne timu! Mi celas ĝuste jenon: Mi diros al vi mian sciaĵon, kaj donos al vi bonan konsilon — sed mi postulos rekompencon.

— Kaj tio estos kia, mi petas? — diris Frodo. Li suspektis, ke li kontaktiĝis kun fripono, kaj li pensis malserene, ke li kunportis nur malmulte da mono. La tuto apenaŭ kontentigus friponon, kaj li ne povis malhavi eĉ parton da ĝi.

— Ne pli ol vi kapablos pagi, — respondis Paŝegulo kun malrapida rideto, kvazaŭ li divenus la pensojn de Frodo. — Nur jenon: vi devos permesi, ke mi akompanu vin, ĝis mi deziros forlasi vin.

— Ĉu vere? — respondis Frodo, surprizite, sed ne multe malŝarĝite. — Eĉ se mi dezirus alian kunulon, mi ne konsentus al tia aranĝo, ĝis mi scius pli multe pri vi kaj viaj aferoj.

— Bonege! — ekkriis Paŝegulo, transigante siajn krurojn kaj komforte rekliniĝante. — Ŝajne vi resaĝiĝas, kaj tio estas bona afero. Ĝis nun vi estis tro senzorga. En ordo! Mi diros al vi mian sciaĵon, kaj lasos al vi decidi pri la rekompenco. Vi eble volonte ĝin donos, aŭdinte min.

— Do, ek! — diris Frodo. — Kion vi scias?

— Tro multe; tro multajn ombrajn aferojn, — diris Paŝegulo

seriozege. — Sed kiom koncernas vin... — Li stariĝis kaj aliris la pordon, malfermis ĝin abrupte kaj trarigardis. Poste li fermis ĝin kviete kaj residiĝis. — Mi havas akrajn orelojn, — li daŭrigis, mallevante la voĉon, — kaj kvankam mi ne kapablas malaperi, mi ĉasis multajn sovaĝaĵojn kaj singardaĵojn, kaj mi kutime evitas vidiĝon, se mi volas. Nu, mi estis ĉi-vespere malantaŭ la dornbarilo sur la Vojo okcidente de Brio, kiam kvar hobitoj alvenis el la Montetaro. Ne necesas ripeti ĉion, kion ili diris al olda Bombadiljo aŭ unu al alia, sed unu afero interesis min. "Bonvolu memori, — diris unu el ili, — ke la nomo Baginzo devas *ne* menciiĝi. Mi estas s-ro Submonteto, se nomo estos mencienda". Tiom interesis min tio, ke mi sekvis ilin ĉi tien. Mi transglitis la pordon ĝuste malantaŭ ili. Eble s-ro Baginzo havas honestan kialon por kaŝi sian nomon; sed se jes, mi volus konsili al li kaj liaj amikoj, ke ili estu pli singardaj.

— Mi ne komprenas, kial devus mia nomo koncerni iun ajn en Brio, — diris Frodo kolere, — kaj la kialo de via interesiĝo pri ĝi restas klarigota. S-ro Paŝegulo eble havas honestan kialon por spioni kaj subaŭskulti; sed se jes, mi konsilas al li konigi ĝin.

— Bone respondite! — diris Paŝegulo ridante. — Sed la klarigo estas simpla: mi serĉis hobiton nomatan Frodo Baginzo. Mi volis lin trovi rapide. Mi sciiĝis, ke li elportas el la Provinco, nu, sekreton, kiu koncernas min kaj miajn amikojn. Nu, ne miskomprenu min! — li kriis, kiam Frodo leviĝis de sia seĝo, kaj Sam saltstariĝis brovumante. — Mi gardos la sekreton pli bone ol vi, kaj singardo estas bezonata! — Li kliniĝis antaŭen kaj alrigardis ilin. — Gvatu ĉiun ombron! Nigraj Rajdantoj trapasis Brion. Lunde unu venis laŭ la Verdvojo de la nordo, oni diras; kaj alia aperis poste, venante laŭ la Verdvojo el la sudo.

Sekvis silento. Finfine Frodo diris al Grinĉjo kaj Sam:

— Mi devis konjekti tion pro la maniero de la pordista saluto. Kaj ŝajnas, ke la tavernestro aŭdis ion. Kial li insistis, ke ni aliĝu al la societo? Kaj kial, je kukolo, ni kondutis tiel stulte: ni estus devintaj resti kviete en tiu ĉi saloneto.

— Estus preferinde, — diris Paŝegulo. — Mi malhelpus vian eniron en la komunan salonon, se mi povus; sed la tavernestro ne volis enlasi min al vi, nek transdoni mesaĝon.

— Ĉu vi supozas, ke li... — komencis Frodo.

— Ne, mi ne pensas ion malbonan pri olda Buterburo. Tamen li ne tute ŝatas misterajn trampojn miaspecajn. — Frodo ĵetis al li

rigardon perpleksan. — Nu, mi havas aspekton iom friponecan, ĉu ne? — diris Paŝegulo kun tordiĝo de sia lipo kaj stranga ekbrilo en la okuloj. — Sed espereble ni pli bone konatiĝos. Kiam tio okazos, kredeble vi klarigos, kio okazis fine de via kanto. Pro tiu eta truketo...

— Tio estis kompleta akcidento! — interrompis Frodo.

— Mi scivolas, — diris Paŝegulo. — Akcidento, do. Tiu akcidento danĝerigis vian situacion.

— Apenaŭ pli ol antaŭe, — diris Frodo. — Mi sciis, ke tiuj Rajdantoj persekutas min; sed ĉiuokaze nun ili ŝajne maltrafis min kaj foriris.

— Ne kalkulu pri tio! — diris Paŝegulo akre. — Ili revenos. Kaj alvenos pliaj. Ekzistas aliaj. Mi konas la nombron. Mi konas tiujn Rajdantojn. — Li paŭzis, kaj liaj okuloj iĝis malvarmaj kaj malmolaj. — Kaj iuj personoj en Brio ne estas fidindaj. Ekzemple Vilĉjo Filikĉjo. Li havas misan reputacion en Brilando, kaj stranguloj vizitas lian domon. Vi certe rimarkis lin en la societo: brunvizaĝa rikana ulo. Li estis tre intima kun unu el la sudaj fremduloj, kaj ili elglitis kune tuj post via "akcidento". Ne ĉiuj sudanoj bonintencas; kaj se temas pri Filikĉjo, li vendus ion ajn al iu ajn; aŭ misfarus por amuziĝi.

— Kion vendos Filikĉjo, kaj kiel mia akcidento koncernas lin? — diris Frodo, obstinante malkompreni la aludojn de Paŝegulo.

— Informojn pri vi, kompreneble, — respondis Paŝegulo. — Priskribo de via prezentiĝo estus tre interesa al certaj personoj. Post tio ili apenaŭ bezonus informiĝi pri via reala nomo. Ŝajnas al mi nur tro probable, ke ili aŭdos pri tio antaŭ ol forpasos tiu ĉi nokto. Ĉu tio sufiĉas? Vi povas fari laŭplaĉe pri la rekompenco, akceptu min kiel gvidiston aŭ ne. Sed mi eble diru, ke mi konas ĉiujn landojn inter la Provinco kaj la Nebulecaj Montaroj, ĉar mi travagis ilin dum multaj jaroj. Mi estas pli aĝa ol mi aspektas. Mi eble pruviĝus utila. Vi devos forlasi la senŝirman vojon post la hodiaŭa nokto; ĉar la Rajdantoj deĵoros sur ĝi tage kaj nokte. Vi eble eskapos el Brio, kaj estos al vi permesate antaŭeniri dum la suno surĉielas, sed vi ne iros tre foren. Ili atingos vin en sovaĝejo, en iu malluma loko, kie helpo mankas. Ĉu vi deziras, ke ili trovu vin? Ili estas teruraj!

La hobitoj alrigardis lin, kaj vidis surprizite, ke lia vizaĝo estas tordita kvazaŭ pro doloro, kaj liaj manoj kroĉegas la brakapogilojn de lia seĝo. La ĉambro estis tre kvieta kaj senmova, kaj la lumo ŝajnis malbriliĝinta. Dum kelka tempo li sidis kun la okuloj nevidantaj kvazaŭ marŝante en fora rememoro aŭ aŭskultante malproksimajn sonojn en la nokto.

— Jen! — li diris post momento, movante la manon sur sia frunto. — Eble mi scias pri tiuj persekutantoj pli multe ol vi. Vi timas ilin, sed vi ankoraŭ ne timas ilin sufiĉe. Morgaŭ vi devos eskapi, se vi povos. Paŝegulo povos konduki vin laŭ padoj tre malofte tretitaj. Ĉu vi akceptos lin?

Sekvis peza silento. Frodo nenion respondis, lia menso estis konfuzita pro dubo kaj timo. Sam paŭtis, rigardis sian mastron kaj finfine li elpuŝis:

— Kun via permeso, s-ro Frodo, mi dirus *ne*! Tiu ĉi Paŝegulo, li konsilas kaj diras, ke ni gardu nin; kaj mi al tio diras *jes!*, kaj ni komencu pri li. Li venas el Sovaĝujo, kaj neniam mi aŭdis bonon pri tiaj personoj. Li scias ion, estas evidente, kaj pli ol plaĉas al mi, sed tio ne estas kialo por permesi, ke li konduku nin al iu malluma loko malproksime de helpo, kiel li esprimis tion.

Grinĉjo movetiĝis kaj mienis malserene. Paŝegulo ne respondis al Sam, sed turnis siajn akrajn okulojn al Frodo. Frodo vidis tiun rigardon kaj sin forturnis.

— Ne, — li diris malrapide. — Mi ne konsentas. Mi pensas, mi pensas, ke vi ne estas vere tia, kia vi elektas aspekti. Komence vi parolis al mi kvazaŭ la briano, sed ŝanĝiĝis via voĉo. Tamen Sam ŝajnas prava pri tio ĉi: mi ne komprenas, kial vi konsilas al ni singardon, kaj tamen petas, ke ni akceptu vin fideme. Kial la sinkaŝo? Kiu vi estas? Kion vi fakte scias pri — pri mia afero — kaj kiel vi tion eksciis?

— La leciono pri singardemo estas bone lernita, — diris Paŝegulo kun seriozega rideto. — Sed singardemo estas unu afero kaj ŝanceliĝo estas alia. Vi neniam venos al Rivendelo per propraj rimedoj, kaj fido al mi estas via sola ebleco. Vi devas decidiĝi. Mi respondos iujn viajn demandojn, se tio helpos. Sed kial vi kredu mian historion, se vi ne fidas min ankoraŭ. Tamen jen ĝi...

Tiumomente aŭdiĝis frapo ĉe la pordo. S-ro Buterburo venis kun kandeloj, kaj malantaŭ li estis Nobo kun vazoj da varma akvo. Paŝegulo repaŝis en malhelan angulon.

— Mi venis por diri al vi bonan nokton, — diris la tavernestro, surtabligante la kandelojn. — Nobo! Portu la akvon al la ĉambroj! — Li enpaŝis kaj fermis la pordon.

— Estas tiele, — li komencis, hezitema kaj aspekte ĉagrenita. — Se mi kaŭzis misaĵon, mi ege bedaŭras. Sed unu afero elpelas alian, kiel vi scias, kaj mi estas tre okupata. Sed unu afero post alia vigligis mian

memoron ĉi-semajne, kiel oni diras; kaj espereble ne tro malfrue. Vidu, mi estis petita atenti pri hobitoj el la Provinco, kaj precipe pri unu laŭnome Baginzo.

— Kaj kiel tio min koncernas? — demandis Frodo.

— Ha! vi agu laŭvole, — diris la tavernestro implice. — Mi ne malkaŝos vin; sed mi estis informita, ke tiu Baginzo vojaĝos laŭ la nomo Submonteto, kaj al mi estis donita priskribo, kiu sufiĉe taŭgas al vi, se mi rajtas tion diri.

— Ĉu vere? Do konigu ĝin! — diris Frodo, malsaĝe interrompante.

— "Grasuleto ruĝvanga", — diris s-ro Buterburo solene. Grinĉjo subridis, sed Sam mienis indigniĝon. — "Tio ne multe helpos vin: tiaj estas plimultaj hobitoj, Barlo, — li diris al mi", — daŭrigis s-ro Buterburo ekrigardante Grinĉjon. "Sed tiu ĉi estas pli alta ol iuj kaj pli bela ol la plimultaj, kaj li havas mentonan fendeton: viglulo kun brilaj okuloj". Pardonu, sed tion diris li, ne mi.

— Tion diris *li?* Kaj kiu estis li? — demandis Frodo scivoleme.

— Ha! Tiu estis Gandalfo, se vi scias, al kiu mi aludas. Oni diras, ke li estas sorĉisto, sed, ĉu tiel aŭ ne, li estas mia bona amiko. Sed mi jam ne scias, kion li diros al mi, se mi lin revidos: acidigos mian tutan bieron aŭ igos min ligna ŝtipo, ne mirigus min. Li estas iom malpacienca. Tamen farite ne povas esti malfarite.

— Nu, kion vi faris? — diris Frodo, senpaciencante pri la malrapida disvolvo de liaj pensoj.

— Kien mi alvenis? — diris la tavernestro, paŭzante kaj klakigante la fingrojn. — Ha, jes! Maljuna Gandalfo. Antaŭ tri monatoj li enpaŝis rekte en mian ĉambron, nefrapinte: "Barlo, mi ekiros morgaŭ. Ĉu vi faros al mi komplezon?" — "Necesas ĝin nur nomi", — mi diris. — "Mi hastas, — diris li, — kaj mi mem ne disponas tempon, sed mi deziras sendi mesaĝon al la Provinco. Ĉu vi konas iun, kiun vi povos sendi, kaj fidi, ke li iru?" — "Mi povas trovi iun, — mi diris, — eble morgaŭ aŭ postmorgaŭ". — "Estu morgaŭ", — li diris, kaj poste transdonis al mi leteron. — Ĝi estas adresita sufiĉe klare, — diris s-ro Buterburo, elpoŝigante leteron, kaj laŭtlegante malrapide kaj fiere (li fieris pri sia reputacio de legoscianto) la adreson:

S-ro FRODO BAGINZO, BAG-ENDO, HOBITURBO en la PROVINCO.

— Letero al mi de Gandalfo! — kriis Frodo.

— Ha! — diris s-ro Buterburo. — Do via ĝusta nomo estas Baginzo?

— Tiel estas, — diris Frodo, — sed prefere tuj donu al mi tiun leteron kaj klarigu, kial vi neniam sendis ĝin. Vi ja venis por sciigi tion al mi, supozeble, kvankam vi bezonis longan tempon por atingi la celon.

Kompatinda s-ro Buterburo aspektis ĉagrenita.

— Vi pravas, mastro, — li diris, — kaj mi petas vian pardonon. Kaj mi morte timas tion, kion diros Gandalfo, se el tio venos io misa. Sed ne intence mi retenis ĝin. Mi formetis ĝin sekure. Poste mi trovis neniun, kiu pretis iri al la Provinco la morgaŭan, nek la postan tagon, kaj neniu el miaj propraj servistoj estis malhavebla; kaj poste unu afero post alia forpelis tion el mia menso. Mi estas homo okupata. Mi faros, kion mi povos, por rebonigi la aferon, kaj se mi povos iel helpi, necesas ĝin nur nomi. Flankenigante la leteron, mi promesis al Gandalfo neniom malpli. "Barlo, — li diris al mi, — tiu mia amiko el la Provinco eble venos ĉi tien post nelonge, li kaj alia. Li nomos sin Submonteto. Memoru tion! Sed ne necesas starigi demandojn. Kaj se mi ne akompanos lin, li eble havos problemojn, kaj li eble bezonos helpon. Faru kion vi povos por li, kaj mi estos danka", — li diris. Kaj jen vi estas, kaj problemoj ne malproksimas verŝajne.

— Kion vi celas? — demandis Frodo.

— Tiuj nigruloj, — diris la tavernestro, mallaŭtigante la voĉon. — Ili serĉas *Baginzon*, kaj se ili bonintencas, tiam mi estas hobito. Tio estis lunde, kaj ĉiuj hundoj bojis kaj la anseroj kriĉis. Malordinaraĵo, mi nomis tion. Nobo venis kaj diris al mi, ke du nigruloj estas ĉe la pordo demandante pri hobito nomata Baginzo. La haroj de Nobo hirtiĝis. Mi ordonis al la nigruloj foriri kaj klakfermis la pordon antaŭ ili, sed ili starigis la saman demandon tra la tuta vojo ĝis Arketo, mi aŭdis. Kaj ankaŭ tiu disirulo Paŝegulo starigadis demandojn. Li provis eniri ĉi tien al vi, antaŭ ol vi manĝis aŭ trinkis, tion li faris.

— Tion li faris! — diris Paŝegulo subite, enpaŝante en la lumon. — Kaj multe da ĝeno estus ŝparita, se vi enlasus lin, Barlimano.

La tavernestro eksaltis surprizite.

— Vi! — li kriis. — Vi ĉiam enpuŝiĝas. Kion vi nun volas?

— Li ĉeestas laŭ mia permeso, — diris Frodo. — Li venis por proponi al mi helpon.

— Nu, vi regas la propran aferon, eble, — diris s-ro Buterburo, rigardante suspekteme al Paŝegulo. — Sed se mi estus kiel vi perpleksigita, mi ne aliĝus al disirulo.

— Al kiu vi aliĝus do? — demandis Paŝegulo. — Ĉu al grasa

tavernestro, kiu memoras sian propran nomon nur pro tio, ke oni kriadas ĝin al li la tutan tagon? Ili ne povas resti eterne ĉe *La Poneo*, kaj ili ne povas iri hejmen. Antaŭ ili estas longa vojo. Ĉu vi akompanos ilin kaj fortenos la nigrulojn?

— Mi? Forlasi Brion! Tion mi ne faros kontraŭ iom ajn da mono, — diris s-ro Buterburo, mienante vere timigite. — Sed kial vi ne povas resti ĉi tie kviete dum kelka tempo, s-ro Submonteto? Kiaj estas tiuj strangaj okazaĵoj? Kion celas tiuj nigruloj, kaj de kie ili venas, mi volus scii?

— Mi bedaŭras, ke mi ne povas klarigi ĉion, — respondis Frodo. — Mi estas laca kaj tre zorgoplena, kaj la rakonto estas longa. Sed se vi intencas helpi min, mi devas averti vin, ke danĝero vin minacos tiel longe, kiel mi estas en via domo. Tiuj Nigraj Rajdantoj, mi ne certas, sed mi opinias, mi timas, ke ili venis de...

— Ili venis de Mordoro, — diris Paŝegulo per mallaŭta voĉo. — De Mordoro, Barlimano, se tio signifas ion ajn al vi.

— Gardu nin! — kriis s-ro Buterburo, paliĝante; la nomo evidente estis konata al li. — Tio estas la plej malbona novaĵo veninta al Brio dum mia vivo.

— Tia ĝi estas, — diris Frodo. — Ĉu vi ankoraŭ pretas helpi min?

— Mi pretas, — diris s-ro Buterburo. — Pli ol antaŭe. Kvankam mi ne scias kion povas fari tia, kia mi, kontraŭ, kontraŭ... — li hezitis.

— Kontraŭ la Ombro en la Oriento, — diris Paŝegulo kviete. — Ne multe, Barlimano, sed ĉiu malmulto helpas. Vi povas permesi, ke s-ro Submonteto tranoktu ĉi tie hodiaŭ, kiel s-ro Submonteto, kaj vi povas forgesi la nomon Baginzo, ĝis li estos malproksime for.

— Tion mi faros, — diris Buterburo. — Sed ili malkovros, ke li estas ĉi tie, sen mia helpo, mi timas. Estas domaĝe, ke s-ro Baginzo atentigis pri si hodiaŭ vespere, se diri nenion plian. Tiu rakonto pri la foriro de s-ro Bilbo estas aŭdita en Brio antaŭ la hodiaŭa vespero. Eĉ nia Nobo okupiĝis pri konjektado en sia lanta kapo, kaj troviĝas aliaj en Brio pli penskapablaj ol li.

— Nu, ni povas nur esperi, ke la Rajdantoj ne ankoraŭ revenos, — diris Frodo.

— Espereble ne, efektive, — diris Buterburo. — Sed ĉu fantomoj aŭ ne, ili ne tiel facile eniros *La Poneon*. Ne ĝenu vin ĝis la mateno. Nobo nenion diros. Neniu nigrulo trapasos miajn pordojn, dum mi ankoraŭ kapablas stari. Mi kaj miaj servistoj deĵoros hodiaŭ nokte; sed prefere vi iom dormu, se vi povas.

— Ĉiuokaze necesas, ke oni voku nin frumatene, — diris Frodo. — Ni devos ekiri laŭeble frue. Matenmanĝon je la sesa kaj duono, mi petas.

— Bone! Mi aranĝos la mendon, — diris la tavernestro. — Bonan nokton, s-ro Baginzo — Submonteto, mi devus diri! Bonan nokton — nu, mi estu benita! Kie estas via s-ro Brandoboko?

— Mi ne scias, — diris Frodo, subite ĉagrenite. Ili forgesis pri Gaja, kaj iĝis malfrue. — Mi timas, ke li foriris. Li diris ion pri spiro da freŝa aero.

— Nu, vi ja bezonas prizorgadon, senerare: via grupo agas kvazaŭ feriante! — diris Buterburo. — Mi devas iri kaj ŝlosi la pordojn tuje, sed mi certigos, ke via amiko estu enlasita, kiam li venos. Prefere mi sendu Nobon por lin serĉi. Bonan nokton al vi ĉiuj! — Finfine s-ro Buterburo eliris, post plia dubema rigardo al Paŝegulo kaj skuo de la kapo. Liaj paŝoj forsoniĝis laŭ la koridoro.

— Nu? — diris Paŝegulo. — Ĉu vi intencas malfermi tiun leteron?

Frodo zorge ekzamenis la sigelon antaŭ ol rompi ĝin. Ĝi certe ŝajnis de Gandalfo. Interne, skribite per la forta sed eleganta manskribo de la sorĉisto, estis jena mesaĝo:

LA PRANCA PONEO, BRIO.
Jarmeza Tago, Provinca Jaro, 1418.

Kara Frodo,

Atingis min ĉi tie malbona sciigo. Mi devas tuj foriri. Prefere vi forlasu baldaŭ Bag-Endon, kaj forlasu la Provincon plej malfrue fine de julio. Mi revenos kiel eble plej baldaŭ; kaj mi sekvos vin, se mi trovos, ke vi foriris. Lasu mesaĝon por mi ĉi tie, se vi trapasos Brion. Vi povas fidi al la tavernestro (Buterburo). Vi eble renkontos survoje amikon mian: Viro, maldika, malhela, alta, de iuj nomata Paŝegulo. Li konas nian aferon kaj helpos vin. Celu al Rivendelo. Tie mi esperas renkonti vin denove. Se mi ne venos, Elrondo konsilos al vi.

Via haste
GANDALFO ᚠ

PS. NE uzu Ĝin denove, tute nenial! Ne vojaĝu dumnokte! ᚠ

PPS. Certiĝu, ke tiu estas la malfalsa Paŝegulo. Sur la vojoj estas multaj fremduloj. Lia vera nomo estas Aragorno. ᚠ

Oro ne ĉiam ekbrilas,
Ne ĉiuj vagantoj paneas;
Forta maljun' ne senilas,
Profunda radik' ne pereas.
El cindroj la fajro denovos,
El ombroj la lumo resaltos;
La glavo rompita renovos,
Senkrona la reĝ' reekzaltos.

PPPS. Mi esperas, ke Buterburo ekspedos tion ĉi senprokraste. Inda homo, sed lia memoro similas al deponejo: aĵo bezonata ĉiam estas superŝutita. Se li forgesos, mi lin rostos.

Ĝis revido!

Frodo legis silente la leteron, kaj poste transdonis ĝin al Grinĉjo kaj Sam.

— Vere, olda Buterburo fuŝegis! — li diris. — Li meritas rostiĝon. Se mi ricevus tion tuj, ni eble ĉiuj estus jam sekuraj en Rivendelo. Sed kio povis okazi al Gandalfo? Li skribas, kvazaŭ li alirus grandan danĝeron.

— Tion li faris jam de multaj jaroj, — diris Paŝegulo.

Frodo sin turnis kaj rigardis lin penseme, scivolante pri la dua postskribo de Gandalfo.

— Kial vi ne diris al mi, ke vi estas amiko de Gandalfo? Tio ŝparigus tempon.

— Ĉu vere? Ĉu iu el vi min kredis ĝis nun? — diris Paŝegulo. — Mi sciis nenion pri tiu letero. Laŭ mia scio mi devis persvadi vin, ke vi fidu al mi sen pruvoj, se mi esperis helpi al vi. Ĉiuokaze mi ne intencis tuj rakonti ĉion pri mi. Mi devis studi vin unue, kaj certiĝi pri vi. La Malamiko jam pli frue aranĝis kaptilojn por mi. Tuj kiam mi decidiĝis, mi estis preta respondi kion ajn vi demandos. Sed konfesinde, — li aldonis kun stranga rido, — mi esperis, ke vi akceptos min propramerite. Persekutato foje enuiĝas pri malfido kaj sopiras amikecon. Sed verŝajne mia aspekto malhelpas tion.

— Tio jes — unuavide, almenaŭ, — ridis Grinĉjo pro subita malŝarĝo, leginte la leteron de Gandalfo. — Sed bela faro estas pruva faro, kiel ni diras en la Provinco; kaj sendube ni ĉiuj aspektos iom simile, pasiginte tagojn kuŝe sub heĝoj kaj en fosaĵoj.

— Necesos pli ol kelkaj tagoj, semajnoj aŭ jaroj da vagado en Sovaĝujo por vin aspektigi kiel Paŝegulo, — li respondis. — Kaj pli frue vi mortos, se vi ne estas pli fortikaj ol ŝajnas.

Grinĉjo senentuziasmiĝis; sed Sam ne estis malkuraĝigita, kaj li daŭre rigardis Paŝegulon dubeme.

— Kiel ni sciu, ke vi estas tiu Paŝegulo, pri kiu skribis Gandalfo? — li demandis. — Vi neniam menciis Gandalfon ĝis aperis tiu letero. Eble vi estas aktoranta spiono, laŭ ĉio konata al mi, kiu klopodas persvadi nin al via akompano. Eble vi mortigis la malfalsan Paŝegulon kaj prenis liajn vestaĵojn. Kion vi volas diri pri tio?

— Ke vi estas bravulo, — respondis Paŝegulo; — sed bedaŭrinde mia sola respondo al vi, Sam Vato, estas jena. Se mi mortigus la malfalsan Paŝegulon, mi kapablus mortigi *vin*. Kaj mi estus jam vin mortiginta sen tiom da parolado. Se mi celus la Ringon, mi povus havi ĝin — *jam*!

Li stariĝis, kaj ŝajnis subite plialtiĝi. En liaj okuloj brilis lumo, akra kaj komanda. Retropuŝinte sian mantelon, li metis manon al la tenilo de glavo, kiu pendis kaŝite ĉe lia flanko. Ili ne aŭdacis moviĝi. Sam sidis kaj mute gapis lin.

— Sed feliĉe mi *estas* la malfalsa Paŝegulo, — li diris, subenrigardante al ili kun vizaĝo mildigita de subita rideto. — Mi estas Aragorno filo de Aratorno, kaj se mi povos per vivo aŭ per morto vin savi, mi tion faros.

Sekvis longa silento. Finfine Frodo ekparolis heziteme.

— Mi kredis vin amiko antaŭ ol la letero venis, — li diris, — aŭ almenaŭ mi volis tion. Vi plurfoje timigis min hodiaŭ vespere, sed neniam tiel, kiel timigus servistoj de l' Malamiko, aŭ tion mi imagas. Al mi ŝajnas, ke iu el ties spionoj — nu, aspektas pli fidinda kaj sentiĝas pli misa, se vi komprenas.

— Mi komprenas, — ridis Paŝegulo. — Mi aspektas mise kaj sentiĝas fidinde. Ĉu tiel? *Oro ne ĉiam ekbrilas, ne ĉiuj vagantoj paneas.*

— Ĉu do la versoj estas pri vi? — demandis Frodo. — Mi ne povis kompreni, pri kio temas. Sed kiel vi sciis, ke ili estas en la letero de Gandalfo, se vi ĝin neniam vidis?

— Mi ne sciis, — li respondis. — Sed mi estas Aragorno, kaj tiuj versoj konvenas al tiu nomo. — Li elingigis sian glavon, kaj ili vidis, ke la klingo estas efektive rompita unu futon sub la tenilo. — Ne multe

utilas, ĉu, Sam? — diris Paŝegulo. — Sed proksimiĝas la tempo, kiam ĝi estos nove forĝita.

Sam diris nenion.

— Nu, — diris Paŝegulo, — kun permeso de Sam, mi nomos tion aranĝita. Paŝegulo estos via gvidanto. Ni havos malserenan vojaĝon morgaŭ. Eĉ se estos permesate al ni forlasi Brion sen malhelpoj, ni vere ne povas esperi, ke ni lasos ĝin nerimarkate. Sed mi klopodos perdiĝi laŭeble baldaŭ. Mi konas unu-du vojojn el Brilando krom la ĉefa vojo. Se fine ni forskuos la persekuton, mi celos al Veterverto.

— Ĉu Veterverto? — diris Sam. — Kio estas tio?

— Ĝi estas monteto, ĝuste norde de la Vojo, proksimume duonvoje de ĉi tie al Rivendelo. Ĝi ebligas larĝan vidkampon ĉiudirekten; kaj tie ni havos eblecon ĉirkaŭrigardi. Gandalfo venos al tiu punkto, se li sekvos nin. Post Veterverto nia vojaĝo plimalfaciliĝos, kaj ni devos elekti inter diversaj danĝeroj.

— Kiam vi lastfoje vidis Gandalfon? — demandis Frodo. — Ĉu vi scias, kie li estas, aŭ kion li faras?

Paŝegulo gravmienis.

— Mi ne scias, — li diris. — Mi akompanis lin okcidenten printempe. Mi ofte deĵoris rande de la Provinco dum la pasintaj kelkaj jaroj, kiam li okupiĝis aliloke. Li malofte lasis ĝin negardita. Ni lastfoje renkontiĝis la unuan de majo: ĉe trapasejo Sarno sur Brandovino. Li diris al mi, ke lia afero kun vi rezultis bone, kaj vi ekiros al Rivendelo en la lasta semajno de septembro. Ĉar mi sciis, ke li apudas vin, mi foriris laŭ propra vojaĝo. Kaj tio pruviĝis misa; ĉar evidente atingis lin ia sciigo kaj mi ne kunestis por helpi.

» Mi havas zorgojn, la unuan fojon de kiam mi ekkonis lin. Ni devus ricevi mesaĝon, eĉ se li ne povis veni mem. Kiam mi revenis, antaŭ multaj tagoj, mi aŭdis malbonan novaĵon. Larĝe disvastiĝis onidiro, ke Gandalfo netroveblas, kaj la Rajdantoj estas viditaj. Tion diris al mi la elfa popolo de Gildoro; kaj poste ili sciigis al mi, ke vi forlasis vian hejmon; sed mankis sciigo, ke vi forlasis Boklandon. Mi gvatis la Orientan Vojon zorgoplene.

— Ĉu vi opinias, ke la Nigraj Rajdantoj estas implikitaj en tio — mi volas diri, en la netrovebleco de Gandalfo? — demandis Frodo.

— Mi scias nenion, kio povis malhelpi lin, krom la Malamiko mem, — diris Paŝegulo. — Sed ne malesperu! Gandalfo estas pli potenca, ol scias vi Provincanoj — kutime vi vidas nur liajn ŝercojn kaj ludilojn. Sed tiu ĉi nia afero estos lia plej peza tasko.

Grinĉjo oscedis.

— Pardonpete, — li diris, — sed mi estas morte laca. Malgraŭ la tuta danĝero kaj zorgo mi devas enlitiĝi, aŭ dormi sur la seĝo. Kie estas tiu folulo, Gaja? Estus la fina bato, se ni devus eliri en la mallumon por serĉi lin.

Ĝuste tiam ili aŭdis klakon de pordo. Poste piedoj kure alvenis laŭ la koridoro. Gaja enkuregis, sekvate de Nobo. Li haste fermis la pordon, kaj apogiĝis al ĝi. Li estis spireganta. Ili fiksrigardis lin timigite dum momento antaŭ ol li elpuŝis:

— Mi vidis ilin, Frodo! Mi vidis ilin! Nigrajn Rajdantojn!

— Nigrajn Rajdantojn! — kriis Frodo. — Kie?

— Ĉi tie. En la vilaĝo. Mi restis endome dum unu horo. Poste, ĉar vi ne revenis, mi eliris por promeni. Mi jam revenis kaj staris ekster la lumo de la lampo rigardante la stelojn. Subite mi ektremis kaj sentis, ke alrampas io horora: troviĝis ia ombro pli profunda inter la ombroj aliflanke de la vojo, ĝuste lime de la lamplumo. Ĝi forglitis tuj en la mallumon sensone. Ĉevalo ne troviĝis.

— Laŭ kiu direkto ĝi foriris? — demandis Paŝegulo subite kaj akre.

Gaja surpriziĝis, rimarkante la fremdulon je la unua fojo.

— Daŭrigu! — diris Frodo. — Li estas amiko de Gandalfo. Mi klarigos poste.

— Ĝi ŝajnis foriri laŭ la Vojo, orienten, — daŭrigis Gaja. — Mi provis sekvi. Kompreneble, ĝi malaperis preskaŭ tuj; sed mi ĉirkaŭiris la angulon kaj iris antaŭen ĝis la lasta domo apud la Vojo.

Paŝegulo mire rigardis Gajan.

— Vi havas bravan koron, — li diris, — sed tio estis stulta.

— Mi ne scias, — diris Gaja. — Nek brava, nek stulta, ŝajnas al mi. Mi apenaŭ regis min. Iel mi ŝajnis tiriĝi. Ĉiuokaze, mi iris, kaj subite mi aŭdis voĉojn apud la dornbarilo. Unu murmuris, kaj la alia flustris aŭ siblis. Eĉ unu vorton de la diraĵo mi ne kaptis. Mi ne alrampis pli proksimen, ĉar mi komencis tremi per la tuta korpo. Poste mi ektimegis, kaj mi retroturniĝis, kaj estis ĝuste ekkuronta hejmen, kiam io venis de malantaŭe kaj mi ... mi falis.

— Mi trovis lin, sinjoro, — enŝovis Nobo. — S-ro Buterburo sendis min kun lanterno. Mi iris ĝis la Okcidenta pordego, kaj poste revene al la Suda pordego. Tute proksime al la domo de Vilĉjo Filikĉjo, mi pensis vidi ion sur la Vojo. Mi tion ne ĵure atestus, sed ŝajnis al mi, ke du viroj kliniĝas super io, ĝin levante. Mi ekkriis, sed kiam mi atingis

la lokon, ili ne videblis, kaj nur s-ro Brandoboko kuŝis apud la vojo. Li ŝajnis dormanta. "Ŝajnis al mi, ke mi falis en profundan akvon", — li diris al mi, kiam mi skuis lin. Tre stranga li estis, kaj tuj kiam mi vekis lin, li stariĝis kaj ekkuris denove ĉi tien kvazaŭ leporo.

— Bedaŭrinde tio estas vera, — diris Gaja, — kvankam mi ne scias, kion mi diris. Mi spertis koŝmaron, kiun mi ne povas rememori. Mi kolapsis. Mi ne scias, kio min tuŝis.

— Mi scias, — diris Paŝegulo. — La Nigra Spiro. La Rajdantoj verŝajne lasis ekstere siajn ĉevalojn, kaj trapasis sekrete la Sudan pordegon. Certe ili jam scias la tutan novaĵon, ĉar ili vizitis Vilĉjon Filikĉjon; kaj probable ankaŭ tiu sudano estis spiono. Io eble okazos dum la nokto, antaŭ ol ni forlasos Brion.

— Kio okazos? — diris Gaja. — Ĉu ili atakos la tavernon?

— Ne, mi pensas, ke ne, — diris Paŝegulo. — Ne ĉiuj estas jam ĉi tie. Kaj ĉiuokaze ne tiel ili agas. Ili plej fortas en mallumo kaj soleco; ili ne volas malkaŝe ataki domon, kie estas lumoj kaj multaj homoj — ne ĝis ili estas pelataj, ne dum ankoraŭ kuŝas antaŭ ni la multaj longaj mejloj de Eriadoro. Sed ilia potenco fontas en teruro, kaj jam iuj en Brio estas trafitaj de ili. Ili devigos tiujn mizerulojn fari ion misan: Filikĉjon kaj iujn el la fremduloj, kaj, eble ankaŭ la pordiston. Ili interparolis kun Henĉjo ĉe la Okcidenta pordego lunde. Mi rigardis ilin. Li estis pala kaj tremanta, kiam ili forlasis lin.

— Ŝajnas, ke ni havas malamikojn ĉie, — diris Frodo. — Kion ni faru?

— Restu ĉi tie kaj ne iru al viaj ĉambroj! Ili certe eltrovis pri kiuj ĉambroj temas. La hobito-ĉambroj havas fenestrojn, kiuj rigardas norden kaj proksimas al la tero. Ni restos ĉiuj kune kaj baros tiun ĉi fenestron kaj la pordon. Sed unue Nobo kaj mi alportos viajn pakaĵojn.

Dum Paŝegulo forestis, Frodo rapide rakontis al Gaja pri ĉio okazinta post la vespermanĝo. Gaja ankoraŭ legis kaj pripensis la leteron de Gandalfo kiam Paŝegulo kaj Nobo revenis.

— Nu, Mastroj, — diris Nobo, — mi ĉifis la litotukojn kaj enŝovis kapkusenon en la mezon de ĉiu lito. Kaj mi kreis belan imitaĵon de via kapo per bruna lana mato, s-ro Bag... Submonteto, sinjoro, — li aldonis rikane.

— Tre vivsimila! — ridis Grinĉjo. — Sed kio okazos, kiam ili ekvidos la ŝajnigon?

— Ni vidos, — diris Paŝegulo. — Ni esperu defendi la fortikaĵon ĝis la mateno.

— Bonan nokton al vi, — diris Nobo, kaj foriris por ludi sian rolon en la pordgardado.

Siajn pakaĵojn kaj ilaron ili amasigis sur la salonplanko. Ili puŝis malaltan seĝon kontraŭ la pordon kaj fermis la fenestron. Elgvatante, Frodo vidis, ke la nokto daŭre klaras. La Falĉilo[1] svingiĝis brile super Brimonteto. Li poste fermis kaj riglis la pezajn internajn ŝutrojn kaj kuntiris la kurtenojn. Paŝegulo hejtis la kamenon kaj blovestingis la kandelojn.

La hobitoj kuŝiĝis sur siaj lankovriloj kun la piedoj direktitaj al la kameno, sed Paŝegulo ordigis sin sur la kontraŭporda seĝo. Ili interparolis dum iom da tempo, ĉar Gaja volis ankoraŭ starigi kelkajn demandojn.

— Bovin' translunis muĝe! — subridis Gaja, volvante sin per sia lankovrilo. — Tre ridinde, Frodo! Sed mi volonte ĉeestus. La bravuloj en Brio ankoraŭ diskutos tion post cent jaroj.

— Espereble, — diris Paŝegulo.

Poste ili ĉiuj silentiĝis, kaj unu post alia la hobitoj endormiĝis.

[1] Tiel la hobitoj nomas la stelaron Plugilo aŭ Granda Urso.

Ĉapitro 11

PONARDO EN MALLUMO

Dum ili pretiĝis dormi en la taverno en Brio, mallumo kovris Boklandon; nebuleto vagis en la valetoj kaj laŭ la riverbordo. La domo en Stretkavo staris silenta. Dikulo Bolĝero singarde malfermis la pordon kaj elrigardis. Timosento kreskis en li la tutan tagon, kaj li povis nek trankvili nek enlitiĝi: en la senspira noktoaero ŝvebis minaco. Dum li fiksrigardis en la malhelon, nigra ombro moviĝis sub la arboj, la pordo ŝajne propravole malfermiĝis kaj senbrue refermiĝis. Timego ekkaptis lin. Tiam li fermis kaj riglis la pordon.

La nokto plinigriĝis. Aŭdiĝis mallaŭta bruo de ĉevaloj kaŝe kondukataj laŭ la pado. Ekster la ĝardenpordo haltis kaj eniris tri nigraj figuroj, kiel ombroj de la nokto ŝtelirantaj trans la terenon. Unu iris ĝis la pordo, po unu al ambaŭflankaj domanguloj; kaj tie ili staris, senmovaj kiel ombroj de ŝtonoj, dum la nokto malrapide pasis. La domo kaj la kvietaj arboj ŝajnis atendi senspire.

Okazis eta moviĝo en la foliaro, kaj koko kikerikis malproksime. Estis pasanta la frida horo antaŭ la tagiĝo. La apudporda figuro moviĝis. En la mallumo sen luno aŭ steloj ekbrilis elingita ponardo, kvazaŭ estus elingita lumo malvarmega. Aŭdiĝis bato, mallaŭta sed peza, kaj la pordo tremegis.

— Malfermu, je la nomo de Mordoro! — diris voĉo maldensa kaj minaca.

Je la dua bato la pordo cedis kaj malfermiĝis kun rompitaj tabuloj kaj frakasita seruro. La nigraj figuroj rapide eniris.

Tiumomente, inter la apudaj arboj, korno klarionis. Ĝi traŝiris la nokton kvazaŭ incendio ĉe montosupro.

VEKIĜU! TIMU! FAJRO! MALAMIKOJ! VEKIĜU!

Dikulo Bolĝero ne restis senfara. Tuj kiam li vidis la malhelajn formojn ŝteliri el la ĝardeno, li sciis, ke li devas forkuri aŭ perei. Kaj li do kuris, tra la malantaŭa pordo, tra la ĝardeno, kaj tra la kampoj.

Alveninte la plej proksiman domon, pli ol mejlon for, li falis sur la sojlo.

— Ne, ne, ne! — li kriadis. — Ne, ne mi! Ne mi havas ĝin! — Pasis iom da tempo antaŭ ol oni povis kompreni, pri kio li babilas. Finfine ili konstatis, ke malamikoj troviĝas en Boklando, ia stranga invado el la Malnova Arbaro. Kaj tiam ili ne plu perdis tempon.

TIMU! FAJRO! MALAMIKOJ!

La brandobokoj blovis la Korn-alarmon de Boklando, kiu ne estis aŭdigita jam de cent jaroj, depost la alveno de blankaj lupoj, kiam Brandovino estis glaciigita.

VEKIĜU! VEKIĜU!

Fore aŭdiĝis respondaj kornoj. La alarmo disvastiĝis.

La nigraj figuroj fuĝis el la domo. Unu el ili faligis hobitan mantelon sur la ŝtupo dum li kuris. Sur la pado hufobruo eksonis, kaj galopante foriris martelbate en la mallumon. Tra la tuta Stretkavo sonis kornoj klarionantaj, voĉoj kriantaj kaj piedoj kurantaj. Sed la Nigraj Rajdantoj rajdis tempeste al la Norda Pordego. Lasu la etulojn klarioni! Saŭrono pritraktos ilin poste. Intertempe ili havis alian taskon: ili jam sciis, ke la domo estas malplena kaj la Ringo foririnta. Ili surrajdis la gardantojn ĉe la pordego kaj malaperis el la Provinco.

Frue dum la nokto Frodo vekiĝis el profunda dormo, subite, kvazaŭ maltrankviligis lin ia sono aŭ ĉeesto. Li vidis, ke Paŝegulo sidas vigla sur sia seĝo: ties okuloj ekbrilas pro la lumo de la fajro, kiu estis hejtita kaj hele flamis; sed li nenion signis nek iel moviĝis.

Frodo baldaŭ reendormiĝis; sed liajn sonĝojn denove perturbis bruo de vento kaj galopantaj hufoj. La vento ŝajnis kurbiĝi ĉirkaŭ la domon kaj ĝin skui; kaj malproksime li aŭdis kornon malaplombe klarionantan. Li malfermis siajn okulojn kaj aŭdis viglan kikerikon de koko en la taverna korto. Paŝegulo estis malferminta la kurtenojn kaj repuŝis brue la ŝutrojn. En la ĉambro estis la unua griza taglumo, kaj malvarma aero eniris tra la malfermita fenestro.

Tuj post kiam Paŝegulo vekis ĉiujn, li kondukis ilin al iliaj dormoĉambroj. Kiam ili vidis tiujn, ili ĝojis, ke ili akceptis lian konsilon: la fenestroj estis trudapertitaj kaj svingiĝis, kaj la kurtenoj klakflirtis, la

litaĵoj estis disĵetitaj, kaj la kapkusenoj trapikitaj kaj ĵetitaj planken; la bruna mato estis disŝirita.

Paŝegulo tuj iris venigi la tavernestron. Kompatinda s-ro Buterburo aspektis dormema kaj timigita. Li apenaŭ fermis la okulojn dum la tuta nokto (tion li diris), sed sonon li neniam aŭdis.

— Neniam okazis tia afero dum mia vivo! — li kriis, levante terurite la manojn. — Gastoj malhelpataj dormi en la litoj, kaj cetere ruinigitaj bonstataj kapkusenoj! Ĝis kio ni venas?

— Epoko malhela, — diris Paŝegulo. — Sed dume oni eble lasos vin trankvila, post liberiĝo de ni. Ni foriros tuj. Ne zorgu pri matenmanĝo: trinkaĵo kaj mordaĵo dumstare devos sufiĉi. Ni estos pakintaj post kelkaj minutoj.

S-ro Buterburo rapidis for, por certiĝi, ke la poneoj estu pretigitaj, kaj por alporti al ili "mordaĵon". Sed tre baldaŭ li revenis senespere. La poneoj malaperis! La stalpordoj estis ĉiuj malfermitaj nokte, kaj ĉiuj foriris: ne nur la poneoj de Gaja, sed ankaŭ ĉiuj aliaj ĉevaloj kaj brutoj de la loko.

Frodo estis frakasita pro la sciigo. Kiel ili esperu atingi Rivendelon piede, persekutate de rajdantaj malamikoj? Same sukcese ili celus la lunon. Paŝegulo sidis silente dum kelka tempo, rigardante la hobitojn, kvazaŭ taksante ties forton kaj kuraĝon.

— Poneoj ne helpus eskapi de la Rajdantoj, — li diris finfine, penseme, kvazaŭ li divenis tion, kion Frodo pensas. — Ni ne irus multe malpli rapide piede sur la vojoj, kiujn mi intencas sekvi. Mi intencis ĉiuokaze marŝi. Ĝenas min tamen la nutraĵo kaj provizaĵoj. Ni ne povas kalkuli pri ricevo de manĝaĵoj inter tie ĉi kaj Rivendelo, krom tio, kion ni kunportos; kaj ni devus kunporti multe da rezervaĵo, ĉar ni eble estos malhelpataj aŭ devos ĉirkaŭiri, tre for de la rekta vojo. Kiom vi pretas porti sur viaj dorsoj?

— Tiom, kiom necesas, — diris Grinĉjo kun la koro malĝojiĝa, sed provante montri, ke li estas pli fortika ol li aspektas (aŭ sin sentas).

— Mi povas porti duoblan ŝarĝon, — diris Sam defie.

— Ĉu nenio estas farebla, s-ro Buterburo? — demandis Frodo. — Ĉu ni ne povas akiri paron da poneoj en la vilaĝo, aŭ eĉ nur unu por la pakaĵoj? Supozeble ni ne povus lui ilin, sed ni eble povus aĉeti, — li aldonis, dubeme, scivolante ĉu por tio sufiĉus lia mono.

— Dubinde, — diris la tavernestro malĝoje. — La du-tri rajdponeoj en Brio estis enstalitaj en mia korto, kaj tiuj foriris. Aliaj bestoj, ĉevaloj aŭ poneoj trenkapablaj kaj tiel plu, tre malmultas en

Brio, kaj ili ne estos aĉeteblaj. Sed mi faros, kion mi povos. Mi elfosos Bobon kaj elsendos lin laŭeble baldaŭ.

— Jes, — diris Paŝegulo malvolonte, — prefere faru tion. Mi timas, ke necesas provi akiri almenaŭ unu poneon. Sed tiel finiĝas ĉiu espero pri frua ekiro, kaj kvieta forŝteliro! Ni same profite estus blovintaj kornon por anonci nian foriron. Tio estis parto de ilia plano, sendube.

— Troviĝas unu ero da konsolo, — diris Gaja, — kaj pli ol ero, esperebIe: ni povos matenmanĝi dum ni atendas — kaj por tio sidiĝi. Ni kaptu Nobon!

Fine la prokrasto daŭris pli ol tri horojn. Bobo revenis kun raporto, ke en la najbaraĵo neniu ĉevalo aŭ poneo estas akirebla kontraŭ io ajn — escepte de unu: Vilĉjo Filikĉjo havas unu, kiun li eble vendos.

— Povra maljuna duonnutrita kreito ĝi estas, — diris Bobo, — sed li ne liberiĝos de ĝi kontraŭ malpli ol la trioblo de ĝia valoro, pro via situacio, se mi konas Vilĉjon Filikĉjon.

— Vilĉjo Filikĉjo? — diris Frodo. — Ĉu ne enestas ia truko? Ĉu la bruto ne rekurus al li kun nia tuta posedaĵo, aŭ helpus spuri nin, aŭ io?

— Povas esti, — diris Paŝegulo. — Sed mi ne povas imagi, ke ajna besto rekurus hejmen al li, se ĝi nur eskapus. Al mi ŝajnas, ke tio ĉi estas nura postpensaĵo de l' afabla Mastro Filikĉjo: simple maniero pligrandigi sian profiton el la afero. Ĉefa danĝero estas, ke tiu povra besto probable estas tuj mortonta. Sed ŝajne mankas elektebleco. Kiom li postulas por ĝi?

La postulo de Vilĉjo Filikĉjo estis dek du arĝentaj moneroj; kaj tio efektive estis minimume trioblo de l' valoro de la poneo en tiu regiono. Montriĝis, ke ĝi estas osteca, subnutrita, kaj malvigla besto; sed ĝi ne aspektis baldaŭ mortonta. S-ro Buterburo mem pagis ĝin, kaj proponis al Gaja pluajn dek ok monerojn kiel iom da kompensaĵo por la perditaj bestoj. Li estis honestulo kaj bonstata laŭ la kriterioj en Brio, sed tridek arĝentaj moneroj serioze ĝenis lin, kaj trompado far Vilĉjo Filikĉjo igis tion eĉ pli netolerebla.

Efektive li malperdis en la fino. Montriĝis poste, ke nur unu ĉevalo estis efektive ŝtelita. La ceteraj estis forpelitaj aŭ forkuris terurite, kaj oni trovis ilin vagantaj en diversaj anguloj de Brilando. La poneoj de Gaja estis tute eskapintaj, kaj finfine (ĉar ili estis sufiĉe sagacaj) ili ĝisiris la Montetaron por serĉi Grasulon Pendolan. Do ili dum kelka

tempo estis prizorgataj de Tom Bombadiljo kaj bonstatis. Sed kiam sciigo pri la okazaĵoj en Brio atingis la orelojn de Tom, tiu ekspedis ilin al s-ro Buterburo, kiu tiel akiris kvin bonajn bestojn je tre favora prezo. En Brio ili devis labori pli diligente, sed Bobo traktis ilin bone; do entute ili bonŝancis: ili malhavis vojaĝon malhelan kaj danĝeran. Sed ili neniam alvenis Rivendelon.

Tamen dume, laŭ la vidpunkto de s-ro Buterburo lia mono estis elspezita, ĉu bone ĉu malbone. Kaj li havis aliajn problemojn. Okazis granda tumulto, tuj kiam la ceteraj gastoj aperis kaj sciiĝis pri la rabatako kontraŭ la taverno. La sudaj vojaĝantoj perdis plurajn ĉevalojn kaj laŭte kulpigis la tavernestron, ĝis iĝis konate, ke unu el ilia propra grupo same malaperis dumnokte — kiu, se ne la straba kunulo de Vilĉjo Filikĉjo. Tiun suspekto tuj trafis.

— Se vi kunuliĝis kun ĉevalŝtelisto, kaj kondukis lin al mia domo, — diris Buterburo kolere, — vi devas mem pagi la tutan domaĝon, kaj ne venu kriantaj al mi. Iru demandi al Filikĉjo, kie troviĝas via belaspekta amiko! — Sed evidentiĝis, ke tiu estas nenies amiko, kaj neniu povis rememori, kiam li aliĝis al ilia grupo.

Post matenmanĝo, la hobitoj devis repaki kaj meti pliajn provizaĵojn por la pli longa vojaĝo, kiun ili nun atendis. Estis preskaŭ la deka horo, kiam finfine ili ekiris. Tiam la tuta Brio jam zumis pro ekscitiĝo. La malapera truko de Frodo; alveno de la Nigraj Rajdantoj; prirabo de la stalaro, kaj ne laste la informiĝo, ke Paŝegulo la disirulo aliĝis al la misteraj hobitoj, kreis tian rakonton, kia daŭris dum multaj seneventaj jaroj. La plimultaj loĝantoj de Brio kaj Transio, kaj multaj eĉ de Kavio kaj Arketo, amasiĝis sur la vojo por vidi la ekiron de l' vojaĝontoj. La ceteraj tavernaj gastoj staris ĉe la pordoj aŭ elpendis tra la fenestroj.

Paŝegulo ŝanĝis la intencon kaj decidis foriri el Brio laŭ la ĉefa vojo. Iu provo ekiri tuj trans la kamparon nur malplibonigus la situacion: duono el la loĝantaro sekvus ilin por vidi, kion ili celas, kaj malhelpi, ke ili senrajte trairu ien.

Ili adiaŭis al Nobo kaj Bobo kaj forlasis s-ron Buterburo kun multaj dankesprimoj.

— Mi esperas, ke ni renkontiĝos denove iam, kiam la aferoj denove gajos, — diris Frodo. — Nenio pli kontentigus min ol trankvila restado dum kelka tempo en via domo.

Ili formarŝis, zorgoplenaj kaj deprimitaj, rigardate de la amaso. Ne

ĉiuj vizaĝoj estis amikecaj, nek ĉiuj el la alkriitaj vortoj. Sed Paŝegulo ŝajnis time admirata de la plimultaj brilandanoj, kaj tiuj, al kiuj li fiksrigardis, fermis la buŝon kaj retropaŝis. Li marŝis antaŭe kun Frodo, poste sekvis Gaja kaj Grinĉjo, kaj laste venis Sam kondukante la poneon, kiu estis ŝarĝita per tiom da pakaĵaro, kiom ilia bonvolo permesis; sed ĝi jam aspektis malpli deprimita, kvazaŭ ĝi aprobus la ŝanĝiĝon de sia sorto. Sam penseme maĉis pomon. Da tiuj li havis poŝplenon: adiaŭa donaco de Nobo kaj Bobo.

— Pomoj marŝante, kaj pipo sidante, — li diris. — Sed ŝajnas al mi, ke mankos al mi ambaŭ postnelonge.

La hobitoj malatentis la scivolajn kapojn, kiuj tragvatis pordojn aŭ ekaperis super muroj kaj bariloj, dum ili preterpasis. Sed kiam ili alproksimiĝis la pli foran pordon, Frodo vidis malhelan nezorgitan domon malantaŭ densa dornbarilo: la lastan domon de la vilaĝo. Post unu el la fenestroj li ekvidis flavecan vizaĝon kun ruzaj, oblikvaj okuloj, sed ĝi tuj malaperis.

"Do tie kaŝas sin tiu sudano! — li pensis. — Li aspektas pli ol duone goblena".

Trans la barilon alia viro fiksrigardis arogante. Li havis pezajn nigrajn brovojn kaj malhelajn senestimajn okulojn, lia buŝego kurbiĝis rikane. Li fumis mallongan nigran pipon. Kiam ili alproksimiĝis li elbuŝigis ĝin kaj kraĉis.

— Matenon, Longkrurulo! — li diris. — Ĉu frua foriro? Finfine trovis amikojn? — Paŝegulo kapjesis, sed nenion respondis.

— Matenon, amiketoj! — li diris al la ceteraj. — Supozeble vi scias, al kiu vi kuniĝis? Tiu estas Senrezigna Paŝegulo. Kvankam mi aŭdis aliajn nomojn ne tiel agrablajn. Gardu vin hodiaŭ vespere! Kaj vi, Samĉjo, ne mistraktu mian povran maljunan poneon! Pa! — Li kraĉis denove.

Sam returniĝis rapide.

— Kaj vi, Filikĉjo, malaperigu vian malbelan vizaĝon, aŭ ĝi difektiĝos.

Per subita ekĵeto, fulme rapida, pomo forlasis lian manon kaj trafis Vilĉjon rekte sur la nazon. Li evitis tro malfrue, kaj de malantaŭ la dornbarilo aŭdiĝis sakroj.

— Malŝparo de bona pomo, — diris Sam bedaŭreme, kaj paŝis antaŭen.

Finfine ili lasis malantaŭe la vilaĝon. La akompanantaj infanoj kaj vaguloj, kiuj sekvis ilin, enuiĝis kaj returnis sin ĉe la Suda pordego. Trapasinte, ili daŭrigis laŭ la Vojo tra kelkaj mejloj. Ĝi kurbiĝis maldekstren, retroirante al sia orienta linio kiam ĝi ĉirkaŭis la subaĵon de Brimonteto, kaj poste ĝi ekdeklivis rapide malsupren en arbaretan regionon. Maldekstre ili povis vidi kelkajn el la domoj kaj hobit-truoj de Transio sur la malabruptaj flankoj de l' monteto; profunde en kavaĵo fornorde de la Vojo vidiĝis bukletoj da leviĝanta fumo, kiuj montris la situon de Kavio; Arketo estis kaŝita per la preteraj arboj.

Kiam la Vojo jam deklivis dum kelka distanco kaj postlasis Brimonteton starantan alta kaj bruna malantaŭe, ili alvenis mallarĝan padon, kiu forkondukis norden.

— Jen kie ni forlasas la senŝirmejon kaj ekiras kaŝe, — diris Paŝegulo.

— Espereble ne ia kurtvojo, — diris Grinĉjo. — Nia lasta kurtvojo tra la arbaro finiĝis preskaŭ katastrofe.

— Ha, sed tiam mi ne kuniris, — ridis Paŝegulo. — Miaj vojoj, ĉu kurtaj ĉu longaj, ne miskondukas. — Li rigardis ambaŭdirekten laŭ la Vojo. Neniu vidiĝis, kaj li rapide kondukis ilin suben al la arbokovrita valo.

Lia plano, kiom ili povis kompreni ĝin ne konante la terenon, estis iri unue direkte al Arketo, sed devii dekstren kaj preterpasi ĝin oriente, kaj poste direktiĝi laŭeble rekte trans Sovaĝujon ĝis Veterverta Monto.

Tiamaniere, se ĉio irus glate, ili fortranĉus grandan kurbiĝon de la Vojo, kiu pli fore turniĝis suden por eviti la Kulakvan Marĉon. Sed kompreneble ili mem devos trapasi la marĉon, kaj ties priskribo far Paŝegulo ne estis kuraĝiga.

Tamen dume la marŝado ne estis malagrabla. Efektive, se ne okazus la perturbaj eventoj de la pasinta nokto, ili ĝuus pli bone tiun ĉi parton de la vojaĝo ol iun ajn ĝistiaman. La suno brilis, klare sed ne tro varme. La arboj en la valo havis ankoraŭ foliojn, estis kolorplenaj kaj ŝajnis trankvilaj kaj sanaj. Paŝegulo gvidis ilin senhezite inter la multaj kruciĝantaj padoj, kvankam sen lia ĉeesto ili baldaŭ estus malorientitaj. Li sekvis serpentuman direkton kun multaj turniĝoj kaj retroiroj, por trompi eventualan persekuton.

— Vilĉjo Filikĉjo certe gvatis, kie ni forlasis la Vojon, — li diris, — kvankam mi ne opinias, ke li mem sekvos nin. Li konas sufiĉe bone la

terenon ĉi-regione, sed li scias, ke li ne estas mia egalulo en arbaro. Estas tio, kion li eble sciigos al aliaj, kio timigas min. Supozeble ili ne estas tre malproksimaj. Se ili supozas, ke ni celis al Arketo, tiom pli bone.

Ĉu pro la lerto de Paŝegulo aŭ pro alia kialo, ili nek vidis signon, nek aŭdis sonon de alia vivantaĵo dum la tuta tago: nek dupieda, krom birdoj; nek kvarpieda, krom unu vulpo kaj kelkaj sciuroj. La postan tagon ili komencis direktiĝi sendevie orienten; kaj ĉio daŭre estis kvieta kaj trankvila. Je la tria tago for de Brio ili forlasis la Ĉetarbaron. La tereno konstante malaltiĝis post kiam ili forturniĝis de la Vojo, kaj nun ili eniris larĝan ebenaĵon, pli malfacile trakteblan. Ili troviĝis tre malproksime de la limoj de Brilando, sur senpada sovaĝejo, kaj proksimiĝis al la Kulakva Marĉo.

La tero nun iĝis malseketa kaj foje spongeca, kaj ie-tie ili alvenis flakojn, kaj vastajn etendaĵojn da kanoj kaj junkoj plenaj je fajfado de kaŝitaj birdetoj. Ili devis tre zorge elekti paŝejojn por resti sekpiedaj kaj ĝustadirektaj. Komence ili progresis kontentige, sed ju pli ili antaŭeniris, des pli malrapida kaj pli danĝera iĝis la pasado. La marĉo estis konfuza kaj perfida, kaj ne ekzistis permanenta vojo trovebla eĉ de la disiruloj tra ĝiaj translokiĝantaj ŝlimejoj. Ekturmentis ilin muŝoj, kaj aero estis plenplena de nuboj da kuletoj, kiuj enrampis iliajn manikojn kaj iliajn hararojn.

— Mi estas manĝata vive! — kriis Grinĉjo. — Kulakvo! Estas pli da kuloj ol da akvo!

— Per kio ili nutras sin, kiam hobitoj ne haveblas? — demandis Sam, gratante sian nukon.

Ili pasigis tagon mizeran sur tiu soleca kaj malagrabla tereno. Ilia bivako estis malseketa, malvarma, kaj malkomforta, kaj la mordantaj insektoj ne lasis, ke ili dormu. Ĉeestis ankaŭ abomenindaj kreaĵoj, kiuj frekventis la junkojn kaj herbotufojn, kaj laŭsone estis misaj parencoj de griloj. Ili troviĝis milope, kaj ili en la tuta ĉirkaŭaĵo grincis, *nik-brik, brik-nik*, senĉese dum la tuta nokto, ĝis la hobitoj preskaŭ freneziĝis.

La posta tago, la kvara, ne estis multe pli bona, kaj la nokto preskaŭ same malkomforta. Kvankam la Nikbrikuloj (kiel nomis ilin Sam) estis postlasitaj, la kuloj daŭre persekutis ilin.

Dum Frodo kuŝis laca, tamen ne kapabla fermi la okulojn, al li ŝajnis, ke tre fore vidiĝis lumo sur la orienta ĉielo: ĝi ekfajris kaj

malkreskis multfoje. Ne temis pri la aŭroro, ĉar tiu ne okazus dum ankoraŭ pluraj horoj.

— Kio estas la lumo? — li diris al Paŝegulo, kiu estis leviĝinta kaj staris rigardante antaŭen en la nokton.

— Mi ne scias, — Paŝegulo respondis. — Ĝi estas tro malproksima por rekoni. Ĝi similas al fulmo, kiu suprensaltas de la montosuproj.

Frodo rekuŝiĝis, sed li ankoraŭ longe vidis la blankajn flagrojn, kaj antaŭ ili la altan malhelan figuron de Paŝegulo, staranta silente kaj atente. Finfine li eniris maltrankvilan dormon.

Ili ne longe vojaĝis en la kvina tago, kiam ili postlasis la lastajn sporadajn flakojn kaj junkejojn de la marĉo. La tereno antaŭe denove ekdeklivis supren. En la malproksimo oriente ili nun vidis vicon da montetoj. La plej alta el ili troviĝis dekstre kaj iom dise de l' aliaj. Ĝi havis supron konusforman, iomete platan en la supro.

— Ĝi estas Veterverto, — diris Paŝegulo. — La Malnova Vojo, kiun ni postlasis fore dekstre, aliras ties sudon kaj preterpasas proksime de ĝia subo. Ni eble atingos ĝin morgaŭ tagmeze, se ni celos rekte al ĝi. Al mi ŝajnas, ke ni prefere tion faru.

— Kion vi aludas? — demandis Frodo.

— Mi aludas: kiam ni fakte alvenos, ne estas certe, kion ni trovos. Ĝi estas proksima al la Vojo.

— Sed ĉu ni ne esperas trovi tie Gandalfon?

— Jes, sed la espero estas malforta. Se li entute venos ĉi-direkten, li eble ne trapasos Brion, kaj do li eble ne scios, kion ni faras. Kaj ĉiuokaze, krom se ni bonŝance alvenos preskaŭ samtempe, ni maltrafos unu la alian; ne estos sekure por li aŭ por ni tro longe restadi tie. Se la Rajdantoj malsukcesos trovi nin en Sovaĝujo, ili verŝajne celos al Veterverto mem. Ĝi havigas larĝan ĉirkaŭvideblon. Efektive, en tiu ĉi tereno estas multaj birdoj kaj bestoj, kiuj kapablus vidi de la monteto nin starantajn ĉi tie. Ne ĉiuj birdoj estas fidindaj, kaj troviĝas aliaj spionoj pli misaj ol ili.

La hobitoj alrigardis zorgoplene la distajn montetojn. Sam rigardis supren al la pala ĉielo, timante vidi akcipitrojn aŭ aglojn ŝvebantaj super ili kun helaj neamikaj okuloj.

— Vi ja sentigas al mi solecon kaj malkomforton, Paŝegulo! — li diris.

— Kion vi konsilas? — demandis Frodo.

— Mi opinias, — respondis Paŝegulo malrapide, kvazaŭ ne tute

certa, — mi opinias, ke prefere ni iru rekte orienten de ĉi tie kiom eble, cele al la montetovico, ne al Veterverto. Tie ni povos trafi padon, kiu laŭ mia scio pasas je ties subo; ĝi kondukos nin ĝis Veterverto el la nordo kaj malpli videble. Poste ni vidos, kion ni vidos.

Ili plandadis la tutan tagon, ĝis malvarma kaj frua vespero. La tereno iĝis pli seka kaj pli dezerta; sed nebuletoj kaj vaporoj kuŝis malantaŭ ili ĉe la marĉo. Kelkaj melankoliaj birdoj pepis kaj ululis, ĝis la ronda ruĝa suno malrapide subiris en la okcidentajn ombrojn; poste estiĝis vaka silento. La hobitoj pensis pri la mola lumo de sunsubiro enrigardanta tra la gajaj fenestroj de malproksima Bag-Endo.

Je la tagofino ili alvenis rivereton, kiu serpentumis el la montetoj kaj perdiĝis en la stagna marĉtero, kaj ili ascendis laŭ ties bordoj dum sufiĉis la lumo. Jam noktiĝis, kiam fine ili haltis kaj noktumis sub kelkaj alnoj surborde de la rivereto. Antaŭe nun baŭmis kontraŭ la nigreta ĉielo la mornaj kaj senarbaj dorsoj de la montetoj. Tiunokte ili starigis vaĉon, kaj Paŝegulo, ŝajne, tute ne dormis. La luno estis kreska, kaj dum la fruaj noktaj horoj frida griza lumo surkuŝis la terenon.

La postan matenon ili ekiris denove baldaŭ post sunleviĝo. En la aero estis frosteco, kaj la ĉielo estis pale, klare blua. La hobitoj sentis sin refreŝigitaj, kvazaŭ ili pasigis nokton da dormo seninterrompa. Jam ili ekkutimiĝis al multe da marŝado kaj malmulte da manĝaĵo — pli malmulte, ĉiuokaze, ol tiom, kiom en la Provinco ili supozus sufiĉa por ebligi al ili stari surkrure. Grinĉjo deklaris, ke Frodo aspektas duoble pli bonstata ol antaŭe.

— Tre strange, — diris Frodo, striktigante sian zonon, — se oni pripensas, ke fakte da mi ekzistas konsiderinde malpli. Mi esperas, ke la maldikiĝado ne daŭros senfine, aŭ mi estiĝos fantomo.

— Ne parolu pri tiaj aferoj! — diris Paŝegulo rapide, kaj surprize serioze.

La montoj proksimiĝis. Ili formis ondantan spinon, kiu ofte leviĝis ĝis preskaŭ mil futoj, kaj ie-tie refalis al malaltaj fendoj aŭ trapasejoj kondukantaj al la orienta regiono. Sur la verto de la spino la hobitoj vidis ion, kio aspektis kiel restaĵoj de verdaĵkovritaj muroj kaj ŝtonbariloj, kaj en la fendoj ankoraŭ staris ruinoj de malnovaj ŝtonkonstruaĵoj. Je noktiĝo ili atingis la subon de l' okcidentaj deklivoj, kaj tie ili noktumis. Tio estis nokto de la kvina de oktobro, kaj ili estis je sestaga distanco de Brio.

Matene ili trovis, la unuan fojon de kiam ili forlasis Ĉetarbaron, klare videblan padon. Ili turniĝis dekstren kaj laŭiris ĝin suden. Ĝi direktiĝis ruze, sekvante linion, kiu ŝajnis elektita por laŭeble kaŝiĝi el videbleco, same de la montovertoj supre kaj de la platejoj okcidente. Ĝi plonĝis en valetojn kaj apudis apikajn teramasojn; kaj kie ĝi pasis trans tereno pli ebena kaj pli senŝirma, ambaŭflanke de ĝi troviĝis ŝtonegoj kaj ĉizitaj ŝtonoj, kiuj ekranis la vojaĝantojn preskaŭ kiel barilo.

— Mi scivolas, kiu faris ĉi tiun padon, kaj por kio, — diris Grinĉjo, dum ili promenis laŭ unu el tiuj avenuoj, kie la ŝtonoj estis pli ol kutime grandaj kaj kunmetitaj. — Mi ne certas, ke tio plaĉas al mi: ĝi havas — nu, aspekton iom dolmenulan. Ĉu troviĝas tumulo sur Veterverto?

— Ne. Ne estas tiuj sur Veterverto, nek sur iu ajn el ĉi tiuj montetoj, — respondis Paŝegulo. — La homoj de l' okcidento ne loĝis ĉi tie; kvankam dum siaj lastaj tagoj ili defendis la montetojn dum kelka tempo kontraŭ la malbonego, kiu alvenis el Angmaro. Ĉi tiu pado estis farita por servi la fortikaĵojn laŭlonge de la muroj. Sed pli antikve, dum la unuaj tagoj de la Norda Reĝlando, ili konstruis grandan vaĉturon supre de Veterverto, Amono Sulo ili nomis ĝin. Ĝi estis bruligita kaj rompita, kaj neniom el ĝi restas nun krom faligita ringo, kiel kruda krono sur la kapo de l' malnova monteto. Tamen iam ĝi estis alta kaj bela. Estas rakontite, ke tie staris Elendilo atendante la alvenon de Gil-Galado el la Okcidento, en la tagoj de la Lasta Alianco.

La hobitoj fiksrigardis al Paŝegulo. Montriĝis, ke li estas klera pri antikva saĝeco, kiel ankaŭ pri la moroj de la sovaĝejo.

— Kiu estis Gil-Galado? — demandis Gaja; sed Paŝegulo ne respondis, kaj ŝajnis droninta en pensado. Subite malalta voĉo murmuris:

Gil-Galad' estis elfa reĝo,
pri kiu tristas harp-arpeĝo:
la lasta el liberularo
inter la Montoj kaj la Maro.

La glavo longis, akris lanco,
la kasko brilis el distanco;
la steloj en ĉiela bildo
spegulis sin sur lia ŝildo.

Li rajdis antaŭlonge for
al kaŝa lok', ĉar en Mordor',
la ombra, falis lia stelo
en tristan regnon de l' malhelo.

La aliaj turniĝis mirigite, ĉar ĝi estis la voĉo de Sam.

— Daŭrigu! — diris Gaja.

— Nur tion mi konas, — balbutis Sam, ruĝiĝante. — Mi lernis ĝin de s-ro Bilbo, kiam mi estis knabo. Li kutimis rakonti al mi tiajn historiojn, ĉar li sciis, ke mi ĉiam emis aŭdi pri elfoj. Estis s-ro Bilbo, kiu instruis al mi legadon kaj skribadon. Li estis tre klera, tiu kara maljuna s-ro Bilbo. Kaj li verkis *poezion*. Li verkis ĝuste tion, kion mi elparolis.

— Li ne verkis ĝin, — diris Paŝegulo. — Ĝi estas parto de tiu kanto, kiu titoliĝas *La Pereo de Gil-Galado*, kaj estas en la antikva lingvo. Bilbo verŝajne tradukis ĝin. Tion mi neniam sciis.

— Enestis multe pli, — diris Sam, — tute pri Mordoro. Tiun parton mi ne lernis, ĝi tremetigis min. Mi neniam supozis, ke mi mem iam laŭiros tiun vojon!

— Iros ĝis Mordoro! — kriis Grinĉjo. — Espereble tiel ne okazos!

— Ne elparolu tiel laŭte tiun nomon! — diris Paŝegulo.

Estis jam tagmeze, kiam ili proksimiĝis al la suda fino de la pado, kaj vidis antaŭ si, en la pala klara lumo de l' oktobra suno, grizverdan deklivon, kiu kvazaŭ ponto kondukis supren sur la nordan montodeklivon. Ili decidis tuj celi al la supro, dum la taga lumo estis hela. Sinkaŝado ne plu eblis, kaj ili povis nur esperi, ke neniu malamiko aŭ spiono observas ilin. Nenio vidiĝis moviĝanta sur la deklivo. Se Gandalfo estis ie en la ĉirkaŭaĵo, mankis signo pri li.

Sur la okcidenta flanko de Veterverto ili trovis ŝirmatan kavaĵon, funde de kiu estis bovloforma valeto kun herbaj flankoj. Tie ili lasis Samon kaj Grinĉjon kun la poneo kaj iliaj tornistroj kaj pakaĵoj. La aliaj tri plueniris. Post duonhoro da laciga grimpado Paŝegulo atingis la supron de la monteto; Frodo kaj Gaja sekvis, lacaj kaj senspiraj. La lasta deklivo estis apika kaj rokoplena.

Supre ili trovis, kiel Paŝegulo antaŭdiris, larĝan ringon de antikva ŝtonĉizaĵo, jam polviĝanta aŭ kovrita de antikva herbo. Sed en la centro amaso de rompitaj ŝtonoj estis staplita. Ili estis nigrigitaj, kvazaŭ per fajro. Ĉirkaŭe la razeno estis ĝisradike bruligita kaj ĉie interne de l' ringo la herbo estis brulstampita kaj ŝrumpinta, kvazaŭ flamoj inundus la montosupron, sed mankis ĉiu signo pri vivantaĵoj.

Starante rande de l' ruinigita cirklo, ili vidis ĉie ĉirkaŭe sube larĝan vidkampon, plejparte terojn malplenajn kaj nerimarkindajn, escepte de grupoj da arboj fore en la sudo, post kiuj ili ekvidis ie-tie ekbrilon de malproksima akvo. Sube de ili ĉe tiu suda flanko kuris rubande la Malnova Vojo, venante el la okcidento kaj serpentumante, ĝis ĝi malaperis malantaŭ spino da malhela tero oriente. Sur la Vojo nenio moviĝis. Okule sekvante ĝin orienten ili vidis la Montojn: la pli proksimaj montosuboj estis brunaj kaj sombraj; malantaŭ ili staris pli altaj formoj el grizo, kaj plue sekvis altaj blankaj montopintoj, kiuj glimis inter la nuboj.

— Nu, jen ni alvenis! — diris Gaja. — Kaj tre malagrable kaj forpuŝe ĝi aspektas! Mankas akvo kaj ŝirmaĵo. Kaj neniu indiko pri Gandalfo. Sed mi ne kulpigas lin pro tio, ke li ne atendis — se li entute venis ĉi tien.

— Pripensinde, — diris Paŝegulo, penseme ĉirkaŭrigardante. — Eĉ se li malantaŭis nin du-tri tagojn ĉe Brio, li povus alveni ĉi tien la unua. Li kapablas rajdi tre rapide, kiam urĝas. — Subite li kliniĝis kaj rigardis la plej supran ŝtonon de la ŝtonamaso; ĝi estis pli plata ol la aliaj, kaj pli blanka, kvazaŭ ĝin maltrafis la fajro. Li prenis kaj esploris ĝin, turnante ĝin per la fingroj. — Ĝi estis mantuŝita lastatempe, — li diris. — Kion vi opinias pri ĉi tiuj signoj?

Sur la plata subaĵo Frodo vidis iujn gratajôjn: I″·III·

— Ŝajnas, ke tio estas streko, punkto, kaj tri pliaj strekoj, — li diris.

— La maldekstra streko eble estas runo *G* kun maldikaj branĉoj, — diris Paŝegulo. — Ĝi povas esti signo postlasita de Gandalfo, kvankam oni ne povas esti certa. La gratajôj estas fajnaj, kaj ili certe aspektas freŝaj. Sed la signoj eble signifas ion tute alian, kaj tute ne koncernas nin. Disiruloj uzas runojn, kaj ili kelkfoje venas ĉi tien.

— Kion ili povus signifi, eĉ se ilin faris Gandalfo? — demandis Gaja.

— Laŭ mia opinio, — respondis Paŝegulo, — ili signifas G 3, kaj estas indiko, ke Gandalfo estis ĉi tie la trian de oktobro: do jam antaŭ tri tagoj. Tio indikus ankaŭ, ke li hastis kaj danĝero minacis, tiel ke mankis al li tempo kaj li ne kuraĝis skribi ion pli longan aŭ pli klaran. Se estas tiel ni devas esti singardaj.

— Mi volus, ke ni estus certaj, ke faris la signojn li, kio ajn la signifo, — diris Frodo. — Estus tre konsole scii, ke li estas survoje, antaŭ ni aŭ malantaŭe.

— Eble, — diris Paŝegulo. — Persone, mi opinias, ke li estis ĉi tie, kaj danĝero minacis. Ĉi tie estis brulaj flamoj; kaj nun revenas al mia menso la lumo, kiun ni vidis antaŭ tri noktoj sur la orienta ĉielo. Mi konjektas, ke li estis atakata sur tiu ĉi montosupro, sed kiarezulte mi ne povas diveni. Li ne plu ĉeestas, kaj jam ni devas prizorgi nian vojaĝon al Rivendelo laŭ nia bontrovo.

— Kiom malproksima estas Rivendelo? — demandis Gaja, lace ĉirkaŭrigardante. La mondo aspektis sovaĝa kaj vasta desur Veterverto.

— Mi ne scias, ĉu la Vojo estas iam mejle mezurita post la *Forlasita Taverno*, je unutaga vojaĝo oriente de Brio, — respondis Paŝegulo. — Iuj diras, ke ĝi estas tiomdistanca, aliaj diras alie. Ĝi estas vojo stranga, kaj oni ĝojas alveni la finon, ĉu la daŭro estas longa, ĉu mallonga. Sed mi scias, kiom longe tio daŭrus por mi proprapaŝe, kun bela vetero kaj sen misfortuno: dek du tagoj de ĉi tie ĝis la transpasejo Bruineno, kie la Vojo transiras la Bruakvon, kiu fluas el Rivendelo. Antaŭ ni staras almenaŭ dusemajna vojaĝo, ĉar al mi ŝajnas, ke ni ne povos uzi la Vojon.

— Dusemajna! — diris Frodo. — Multo povas okazi dum tioma tempo.

— Povas, — diris Paŝegulo.

Ili staris kelkan tempon silente sur la montosupro, proksime al ties suda rando. En tiu soleca loko Frodo la unuan fojon plene konstatis sian senhejmecon kaj danĝeron. Li amare deziris, ke lia sorto lasus lin en la kvieta kaj amata Provinco. Li rigardis suben al la abomena Vojo, rekondukanta okcidenten — al lia hejmo. Subite li rimarkis, ke du nigraj makuletoj moviĝas malrapide sur ĝi de la okcidento; kaj rigardante denove li vidis, ke tri aliaj rampas de la oriento renkonte al ili. Li ekkriis kaj kroĉis la brakon de Paŝegulo.

— Rigardu, — li diris, fingromontrante suben.

Tuj Paŝegulo ĵetis sin surteren interne de l' ruina cirklo, subentrenante Frodon apude. Gaja ĵetiĝis najbare.

— Kio estas? — li flustris.

— Mi ne scias, sed mi timas la plej malbonan, — respondis Paŝegulo.

Malrapide ili alrampis denove la randon de l' ringo, kaj gvatis tra fendeto inter du akregaj ŝtonoj. La lumo ne plu helis, ĉar la mateno jam nebuliĝis, kaj nuboj malrapidantaj el la oriento jam atingis la sunon, dum tiu komencis subeniri. Ili ĉiuj povis vidi la nigrajn

makuletojn, sed nek Frodo nek Gaja povis certe difini iliajn formojn; tamen io sciigis al ili, ke tie, malproksime sube, estis Nigraj Rajdantoj kuniĝantaj sur la Vojo ĉe la montopiedo.

— Jes, — diris Paŝegulo, kies pli akra vidkapablo ne lasis al li dubon. — La malamikoj estas ĉi tie!

Rapide ili forrampis kaj ŝteliris suben laŭ la norda flanko de la monteto por trovi siajn kunulojn.

Sam kaj Peregrino ne estintis pigraj. Ili esploris la valeton kaj la ĉirkaŭajn deklivojn. Ne tre fore ili trovis fonton de klara akvo sur la montoflanko, kaj proksime al ĝi spurojn ne pli ol unu-du tagojn aĝajn. En la valeto mem ili trovis postsignojn de fajro, kaj aliajn indikojn pri rapide starigita bivako. Troviĝis kelkaj falintaj rokoj rande de la valeto proksime al la deklivo. Malantaŭ ili Sam trovis malgrandan provizon da brulligno nete stakita.

— Mi scivolas, ĉu olda Gandalfo estis ĉi tie, — li diris al Grinĉjo. — Kiu ajn metis ĉi tien tiun provizaĵon verŝajne intencis reveni.

Paŝegulo tre interesiĝis pri tiuj trovaĵoj.

— Mi bedaŭras, ke mi ne atendis por esplori la teron ĉi-loke, — li diris, rapidante al la fonto por ekzameni la paŝspuron.

— Estas precize laŭ mia antaŭtimo, — li diris reveninte. — Sam kaj Grinĉjo tramplis la molan teron, kaj la spuroj estas viŝitaj aŭ konfuzitaj. Disiruloj estis ĉi tie lastatempe. Ĝuste ili postlasis la brullignon. Sed vidiĝas ankaŭ pluraj spuroj pli novaj, kiujn ne lasis disiruloj. Minimume unu kompleto estas farita, antaŭ nur unu aŭ du tagoj, per pezaj botoj. Minimume unu. Mi jam ne povas esti certa, sed mi opinias, ke troviĝis multaj piedoj botvestitaj. — Li paŭzis kaj staris zorgoplene pensante.

Ĉiu el la hobitoj mense vidis bildon de la mantelvolvitaj kaj botvestitaj Rajdantoj. Se la Rajdantoj jam trovis la valeton, ju pli baldaŭ ke Paŝegulo forkonduku ilin, des pli bone. Sam rigardis la valeton kun granda malŝato nun, sciiĝinte pri iliaj malamikoj sur la Vojo, nur kelkajn mejlojn for.

— Ĉu ni forrapidu, s-ro Paŝegulo? — li demandis senpacience. — Jam malfruiĝas, kaj al mi ne plaĉas tiu ĉi truo: ial ĝi deprimas min.

— Jes, ni certe devas tuj decidi, kion fari, — respondis Paŝegulo, rigardante supren kaj konsiderante la horon kaj la veteron. — Nu, Sam, — li diris fine, — ankaŭ al mi ne plaĉas tiu ĉi loko; sed mi ne sukcesas pensi pri loko pli bona atingebla antaŭ la noktiĝo. Almenaŭ

ni estas momente nevideblaj, kaj se ni moviĝus, multe pli probable rimarkus nin spionoj. Nia sola ebleco estas tute devii de nia celvojo ree norden ĉi-flanke de la montetolinio, kie la tereno estas ĉie proksimume sama kiel ĉi tie. La Vojo estas gardata, sed ni devus transiri ĝin, se ni provus kaŝi nin en la sudaj densejoj. Norde de la Vojo trans la montetoj la tereno estas dum mejloj dezerta kaj ebena.

— Ĉu la Rajdantoj kapablas *vidi*? — demandis Gaja. — Mi volas diri, ke ili kutime ŝajnis uzi la nazon prefere ol la okulojn, flare serĉante nin, se flaro estas la ĝusta vorto, almenaŭ en la taglumo. Sed vi devigis nin kuŝiĝi teren, kiam vi vidis ilin sube; kaj nun vi parolas pri vidiĝo, se ni moviĝus.

— Mi estis tro malzorga sur la montosupro, — respondis Paŝegulo. — Mi tre deziris trovi ian indikon pri Gandalfo; sed estis erare supreniri triope kaj stari tiel longe tie. Ĉar la nigraj ĉevaloj kapablas vidi, kaj la Rajdantoj povas uzi homojn kaj aliajn kreitojn kiel spionojn, kiel ni konstatis en Brio. Ili mem ne vidas tiel la lumomondon kiel ni, sed niaj figuroj estigas ombrojn en iliaj mensoj, kiujn detruas nur la tagmeza suno; kaj en la mallumo ili perceptas multajn signojn kaj formojn, kiuj estas kaŝataj al ni: tiam ili estas plej timindaj. Kaj ĉiam ili flaras la sangon de vivantaĵoj, dezirante kaj malamegante ĝin. Ekzistas ankaŭ sentumoj krom vido aŭ flaro. Ni kapablas senti ilian ĉeeston — tiu ĝenis niajn korojn, tuj kiam ni alvenis ĉi tien, kaj antaŭ ol ni vidis ilin; pli akre ili sentas nian ĉeeston. Cetere, — li aldonis, kaj lia voĉo iĝis flustra, — la Ringo altiras ilin.

— Ĉu do troviĝas neniu ebleco eskapi? — diris Frodo, ĉirkaŭrigardante ekscitite. — Se mi moviĝos mi estos vidata kaj persekutata! Se mi restos mi altiros ilin al mi!

Paŝegulo metis manon sur lian ŝultron.

— Espero restas, — li diris. — Vi ne estas sola. Ni taksu ĉi tiun brullignon prete metitan por la fajro kiel signon. Ĉi tie troviĝas malmulte da ŝirmo aŭ defendebleco, sed fajro servos nin ambaŭmaniere. Saŭrono kapablas uzi fajron por siaj hidaj celoj, kiel ĉion alian, sed tiuj Rajdantoj ne amas ĝin, kaj timas tiujn, kiuj regas ĝin. Fajro estas nia amiko en la sovaĝejo.

— Eble, — murmuris Sam. — Ĝi estas ankaŭ tiel bona maniero diri "jen ni estas", kiel mi povas imagi, escepte de kriado.

En la plej malalta kaj plej ŝirmata angulo de l' valeto ili bruligis fajron, kaj pretigis manĝaĵon. Vesperaj ombroj komencis surfali, kaj iĝis

malvarme. Ili subite konstatis grandan malsaton, ĉar ili manĝis nenion post la matenmanĝo, sed ili ne kuraĝis pretigi vespermanĝon pli ol ŝpareman. La tereno antaŭ ili estis malplena je ĉio krom birdoj kaj bestoj, malsimpatia loko forlasita de ĉiuj gentoj de la mondo. Disiruloj iris de tempo al tempo tra la montetoj, sed ili estis malmultaj, kaj ne restis longe. Aliaj vagantoj estis maloftaj kaj malbonspecaj: troloj eble deviis kelkfoje el la nordaj valoj de la Nebulecaj Montoj. Nur sur la vojo troveblis vojaĝantoj, plejofte gnomoj, rapidantaj pri propraj aferoj, kaj sen disponebla helpo kaj kun malmultaj vortoj por nekonatoj.

— Mi ne vidas, kiel ni povas konservi nutraĵon ĝis la fino, — diris Frodo. — Ni sufiĉe atentis dum la lastaj kelkaj tagoj, kaj tiu ĉi vespermanĝo tute ne estas festo; sed ni foruzis pli ol ni devis, se restas ankoraŭ du semajnoj de l' vojaĝo, kaj eble pli.

— Ekzistas nutraĵo en la sovaĝejo, — diris Paŝegulo; — beroj, radikoj, kreskaĵoj; kaj mi sufiĉe lertas pri ĉasado se necese. Ne necesas timi malsatmorton antaŭ alveno de la vintro. Sed kolektado kaj kaptado de nutraĵo estas laboro longa kaj laciga, kaj al ni necesas rapido. Do striktigu la zonojn, kaj pensu pri la tabloj en la domo de Elrondo!

Iĝis pli malvarme kiam alvenis la mallumo. Elgvatante trans randon de la valeto, ili vidis nenion krom griza tereno jam malaperanta rapide en ombron. La ĉielo supre denove klariĝis kaj malrapide pleniĝis de ekbrilaj steloj. Frodo kaj liaj kunuloj kaŭris ĉirkaŭ la fajro, volvite per ĉiuj manteloj kaj lankovriloj posedataj de ili; sed Paŝegulo kontentiĝis per unu mantelo, kaj sidis iom aparte, suĉante penseme sian pipon.

Dum noktiĝis, kaj la fajrolumo komencis hele disradii, li ekrakontis al ili historiojn por forturni iliajn pensojn de la timo. Li konis multajn historiojn kaj legendojn el la pratempo, pri elfoj kaj homoj kaj la bonaj kaj misaj faroj el la Praaj Tagoj. Ili scivolis, kiomaĝa li estas, kaj kie li lernis ĉi tutan folkloron.

— Rakontu al ni pri Gil-Galado, — diris Gaja subite, kiam li paŭzis fine de rakonto pri la elfaj reĝlandoj. — Ĉu vi konas pli da tiu kanto, kiun vi aludis?

— Jes ja, — respondis Paŝegulo. — Scias ankaŭ Frodo, ĉar ĝi intime koncernas lin. — Gaja kaj Grinĉjo rigardis al Frodo, kiu fiksrigardis la fajron.

— Mi konas nur tiun etan parton, kiun rakontis al mi Gandalfo, — diris Frodo malrapide. — Gil-Galado estis la lasta el la grandaj elfaj

reĝoj de Mez-Tero. Gil-Galado estas *Stellumo* en ilia lingvo. Kun Elendilo, elf-amiko, li iris al la lando...

— Ne! — diris Paŝegulo interrompante. — Mi opinias, ke tiu historio ne estu rakontata nun, kiam la servistoj de la Malamiko estas proksimaj. Se ni trabatiĝos ĝis la domo de Elrondo, vi rajtos aŭdi ĝin tie komplete.

— Do rakontu al ni iun alian historion pri la malnova tempo, — petegis Sam; — historion pri la elfoj en la tempo de ilia gloro. Al mi treege plaĉus aŭdi pli pri elfoj; la mallumo ŝajnas tiel strikte alpremiĝi.

— Mi rakontos al vi la historion pri Tinuviela, — diris Paŝegulo, — mallonge, ĉar ĝi estas rakonto longa, kies fino estas nekonata; kaj ekzistas neniu nun, escepte de Elrondo, kiu memoras ĝin ĝuste, kiel ĝi estis rakontita pratempe. Ĝi estas ferakonto, kvankam malĝoja, kiaj estas ĉiuj rakontoj de Mez-Tero, kaj tamen ĝi eble levos viajn korojn. — Li silentis dum kelka tempo, kaj poste li komencis ne paroli, sed ĉantadi mallaŭte:

Foliis, herbo verdkoloris,
konioj floris altgracie,
kaj lumo en arbara kalmo
de l' steloj glime subenboris.
Tinuviela dancis tie
laŭ melodi' de ia ŝalmo;
harare lumis steloj strie,
kaj pale sur la rob' fosforis.

De l' montoj venis nun Bereno
kaj vagis vane sub folioj,
kaj apud la river' Elveno
promenis en solec' kaj sombro.
Li elrigardis tra l' konioj,
orflorojn vidis en soleno
sur ŝiaj vestaj flulinioj
kaj harojn spurajn kiel ombro.

Piedojn liajn sorĉ' kuracis
devige vagajn sur la montoj,
kaj forta, vigla, for li hastis,
kroĉiĝis al lunlumo tenta.

Tra Elfalandaj arbaj rondoj
ŝi leĝerpaŝe fuĝe dancis,
kaj lasis lin al sopir-ondoj
aŭskultan en arbar' silenta.

Li aŭdis ofte sonon fuĝe
de piedfrap' leĝere paŝa,
aŭ sub la ter' muzikon muĝe
tremantan en kavaĵ' sekreta.
Jam velkis koniaro maŝa,
kaj falis al la ter' rifuĝe
la faga krono foliaĵa
dum vintro en arbar' tremeta.

Li serĉis ŝin de jar' al jaro,
trans foliar' sternita tere
sub lun' kaj stela radiaro
sur la ĉielo frostotrema.
Kvazaŭ sur montovert' supere,
ŝi dancis en la luna klaro,
kaj sube dissterniĝis tere
arĝenta nebulet' flirtema.

Postvintre venis ŝi denove,
printempon kante liberigis
laŭ pluvo kaj alaŭdo move,
akvo degela kaj bobela.
La elfaj floroj resurtigis,
sopir' inundis lin denove,
kaj kanti, danci, lin instigis
kun ŝi sur herbo senribela.

Ŝi fuĝis plu, sed li rapidis.
Tinuviel'! Tinuviela!
laŭ l' elfa nom' li ŝin alstridis
kaj ŝi aŭskulte tie haltis.
Ŝi haltis: lia voĉo bela
sorĉis; Bereno alrapidis,
kaj cedis sin Tinuviela,
kaj ŝi en la brakum' ekzaltis.

Beren' l' okulojn enrigardis
sub ombro de hararo ŝia,
kaj vidis, kiel tie ardis
la stela lumo respegule.
Tinuviela, elf-gracia,
kiun la elfa saĝo gardis,
lin volvis per hararo sia
kaj li enbrakis arĝentbrule.

Ilin sur longa voj' destino
portis en frido de l' montaro,
tra haloj feraj, morna sino
de beladon-arbar' oblikve.
Disigis ilin Fenda Maro,
sed ili kunis en la fino,
kaj malaperis en l' arbaro,
kantante ĝoje, praantikve.

Paŝegulo suspiris kaj paŭzis antaŭ ol paroli denove.

— Tio estas kanto, — li diris, — en tiu modalo, kiu estas nomata *ann-thennath* inter la elfoj, sed estas malfacile prezenti ĝin per nia Komuna Lingvo, kaj tiu ĉi estas nur ĝia kruda eĥo. Ĝi rakontas pri la renkontiĝo de Bereno filo de Barahiro kaj Lutiena Tinuviela. Bereno estis mortemulo, sed Lutiena estis filino de Tingolo, Reĝo de elfoj sur la Mez-Tero, kiam la mondo estis juna; kaj ŝi estis la plej bela junulino, kiu iam ajn troviĝis inter ĉiuj infanoj de tiu ĉi mondo. Kiel la steloj super la nebuletoj de l' nordaj landoj estis ŝia beleco, kaj en ŝia vizaĝo estis brilanta lumo. En tiuj tagoj la Granda Malamiko, de kiu Saŭrono de Mordoro estis nura servisto, loĝis en Angbando en la nordo, kaj la elfoj de l' Okcidento reveninte al Mez-Tero militis kontraŭ li por re-akiri la Silmarilojn, kiujn li ŝtelis; kaj la prapatroj de la homoj helpis la elfojn. Sed la Malamiko venkis kaj Barahiro estis mortigita, kaj Bereno, eskapinte tra danĝeregoj, venis trans la Montojn de Teruro en la kaŝitan reĝlandon de Tingolo en la arbaro Neldoredo. Tie li vidis Lutienan kantanta kaj dancanta en maldensejo apud la sorĉita rivero Esgalduino; kaj li nomis ŝin Tinuviela, tio estas Najtingalo en la lingvo de l' pratempo. Multaj malĝojaĵoj okazis al ili poste, kaj ili estis longe disigitaj. Tinuviela liberigis Berenon el la karceroj de Saŭrono, kaj kune ili travivis multajn gravajn danĝerojn, kaj detronigis eĉ la Grandan Malamikon, kaj prenis de ties fera krono unu el la tri

Silmariloj, plej brilaj el ĉiuj juveloj, por esti la kompensa donaco pro Lutiena al ŝia patro Tingolo. Tamen en la fino Bereno estis mortigita de la Lupego, kiu venis tra la pordoj de Angbando, kaj li mortis en la brakoj de Tinuviela. Sed ŝi elektis mortivecon kaj forlason de l' mondo, por povi sekvi lin; kaj laŭ la kanto, ili renkontiĝis denove trans la Fenda Maro, kaj post mallonga periodo de nova viva promenado en la verdaj arbaroj, kune ili pasis, antaŭlonge, el la limoj de tiu ĉi mondo. Tiel estas, ke Lutiena Tinuviela sola el la elfaro mortis efektive kaj forlasis la mondon, kaj ili perdis tiun, kiun ili plej amis. Sed post ŝi la deveno de la pratempaj elfestroj daŭris inter homoj. Ankoraŭ vivas tiuj, de kiuj Lutiena estis la prapatrino, kaj oni diras, ke ŝia posteularo neniam finiĝos. Elrondo de Rivendelo apartenas al tiu parenceco. Ĉar de Bereno kaj Lutiena naskiĝis Dioro, la heredonto de Tingolo; kaj de li Elvinga la Blanka kiun Erendilo edzinigis, kiu navigis sian ŝipon el la nebuletoj de la mondo sur la marojn de paradizo kun la Silmarilo sur sia frunto. Kaj de Erendilo devenis la Reĝoj de Numenoro, do Okcidentio.

Dum Paŝegulo parolis, ili rigardis lian strangan viglan vizaĝon, malhele lumigatan de l' ruĝa ardo de la ŝtipfajro. Liaj okuloj brilis, kaj lia voĉo estis profunda kaj riĉa. Super li estis nigra stelplena ĉielo. Subite aperis super la krono de Veterverto malantaŭ li pala lumo. La kreskanta luno grimpis malrapide super la monteton, kiu superombris ilin, kaj la steloj super la monteto fadis.

La historio finiĝis. La hobitoj moviĝis kaj sin streĉis.

— Vidu! — diris Gaja. — La Luno leviĝas: devas esti malfrue.

La aliaj suprenrigardis. Ĝuste tion farante, ili vidis supre de l' monto ion etan kaj malhelan fone de la lunleviĝo. Tio eble estis nur ŝtonego aŭ elstaranta roko vidigita per la pala lumo.

Sam kaj Gaja stariĝis kaj foriris de la fajro. Frodo kaj Grinĉjo restis sidantaj en silento. Paŝegulo streĉe rigardis la lunlumon sur la monteto. Ĉio ŝajnis kvieta kaj senmova, sed Frodo sentis fridan timon enrampi en sian koron, kiam Paŝegulo jam ne parolis. Li kaŭris pli proksimen al la fajro. Tiumomente Sam revenis kurante de l' valeta rando.

— Mi ne scias pri kio temas, — li diris, — sed subite mi ektimis. Mi ne kuraĝus forlasi tiun ĉi valeton kontraŭ kiom ajn da mono; mi sentis, ke io alrampas laŭ la deklivo.

— Ĉu ion vi *vidis*? — demandis Frodo, salte stariĝante.

— Ne, sinjoro. Nenion mi vidis, sed mi ne restis por rigardi.

— Mi vidis ion, — diris Gaja; — aŭ tion mi supozis — forokcidente, kie la lunlumo surfalis la ebenaĵon post la ombro de la montetovertoj. Mi *pensis*, ke vidiĝis du aŭ tri nigraj figuroj. Ili ŝajnis moviĝi ĉi tien.

— Restu proksime al la fajro, kun la vizaĝoj al la ekstero! — kriis Paŝegulo. — Pretiĝu kun iuj pli longaj ŝtipoj en la manoj!

Senspire ili sidis tie kelkan tempon, silentaj kaj agopretaj, kun la dorsoj turnitaj al la ŝtipfajro, ĉiu rigardante en la ombrojn, kiuj ĉirkaŭis ilin. Nenio okazis. En la nokto estis nek sono nek moviĝo. Frodo ekmoviĝis, sentante ke li devas rompi la silenton: li sopiris krii laŭte.

— Ĉit! — flustris Paŝegulo.

— Kio estas tio? — elspiris Grinĉjo sammomente.

Trans la rando de la valeto, sur la flanko for de la monteto, ili pli sentis, ol vidis, unu aŭ kelkajn ombrojn leviĝi. Ili streĉis siajn okulojn, kaj la ombroj ŝajnis kreski. Baldaŭ ne plu estis dubeble: tri aŭ kvar altaj nigraj figuroj staris tie sur la deklivo, rigardante al ili. Tiel nigraj ili estis, ke ili ŝajnis nigraj truoj en la profunda ombro malantaŭ ili. Al Frodo ŝajnis, ke li aŭdis mallaŭtan siblon, kvazaŭ de venena spiro, kaj sentis maldensan trapikan frostiĝon. Poste la figuroj malrapide paŝis antaŭen.

Timego venkis Grinĉjon kaj Gajan, kaj ili ĵetis sin plate sur la teron. Sam retiris sin al la flanko de Frodo. Frodo apenaŭ malpli timegis ol la kunuloj; li tremegis kvazaŭ li treege frostus, sed lian timon superis subita tento surmeti la Ringon. La deziro tion fari ekkaptis lin, kaj li povis pensi pri nenio alia. Li ne forgesis pri la dolmenuloj, nek pri la mesaĝo de Gandalfo; sed io ŝajnis devigi lin malatenti ĉiujn avertojn, kaj li sopiris cedi. Ne pro espero pri eskapo, nek pro ia agado, ĉu bona ĉu malbona: li simple sentis, ke li devas preni la Ringon kaj surfingrigi ĝin. Li ne povis paroli. Li sentis, ke Sam rigardas lin, kvazaŭ li scius, ke la mastro spertas ian zorgegon, sed li ne povis turniĝi al li. Li fermis siajn okulojn kaj baraktis dum kelka tempo; sed rezisto iĝis netolerebla, kaj fine li eltiris malrapide la ĉeneton, kaj ŝovis la Ringon sur la montrofingron de sia maldekstra mano.

Tuj, kvankam ĉio alia restis kiel antaŭe malklara kaj malhela, la figuroj iĝis terure klaraj. Li povis vidi sub iliajn nigrajn volvaĵojn. Estis kvin altaj figuroj: du starantaj rande de la valeto, tri alvenantaj. Sur iliaj blankaj vizaĝoj brulis akraj senkompataj okuloj; sub iliaj manteloj estis longaj grizaj roboj; sur iliaj grizaj haroj estis kaskoj el arĝento; en iliaj ostecaj manoj estis glavoj ŝtalaj. Iliaj okuloj trafis kaj

trapikis lin, kaj ili alkuris al li. Senespere li elingigis la propran glavon, kaj al li ŝajnis, ke ĝi flagras ruĝe, kvazaŭ ĝi estus incendiilo. Du figuroj haltis. La tria estis pli alta ol la aliaj; liaj haroj estis longaj kaj brilantaj kaj sur lia kasko estis krono. Per unu mano li tenis longan glavon, kaj per la alia ponardon. La ponardo kaj la mano tenanta ĝin ardis je pala lumo. Li saltis antaŭen kaj alkuris Frodon.

Tiumomente Frodo ĵetis sin antaŭen sur la tero, kaj li aŭdis sin krii laŭte: "Ho Elberet'! Giltoniel'!" Samtempe li frapis al la piedoj de sia malamiko. Akra krio sonoris en la nokto; kaj li sentis doloron kvazaŭ sageto da venenita glacio trapikus lian maldekstran ŝultron. Svenante li ekvidis Paŝegulon saltanta el la mallumo kun flamanta brulligno en ambaŭ manoj. Per lasta fortostreĉo Frodo defingrigis la Ringon kaj fermis tenace ĉirkaŭ ĝin sian dekstran manon.

Ĉapitro 12

FUĜO AL TRANSPASEJO

Kiam Frodo rekonsciiĝis li ankoraŭ tenegis furioze la Ringon. Li estis kuŝanta apud la fajro, kiu nun estis alte amasigita kaj brile brulanta. Liaj tri kunuloj kliniĝis al li.

— Kio okazis? Kie estas la pala reĝo? — li demandis frenezece.

Ili estis tro feliĉaj aŭdinte lin paroli por tuj respondi; ili ankaŭ ne komprenis lian demandon. Fine li sciiĝis de Sam, ke ili vidis nenion krom la svagajn ombrecajn figurojn venintajn al ili. Subite, terurite, Sam rimarkis, ke lia mastro malaperis; kaj sammomente preterkuregis lin nigra ombraĵo, kaj li falis. Li aŭdis la voĉon de Frodo, sed ĝi ŝajnis alveni de tre malproksime, aŭ de sub la tero, kriante strangajn vortojn. Ili vidis nenion pli, ĝis ili falpuŝiĝis kontraŭ la korpo de Frodo, kuŝanta kvazaŭ mortinto vizaĝalherbe. Paŝegulo ordonis, ke ili levu lin kaj kuŝigu proksime al la fajro, kaj poste li malaperis. Tio okazis jam antaŭ sufiĉe longe.

Sam evidente komencis denove dubi pri Paŝegulo; sed dum ili parolis tiu aperis subite el la ombroj. Ili timtikis, kaj Sam elingigis sian glavon kaj ekstaris super Frodo; sed Paŝegulo surgenuiĝis rapide ĉe lia flanko.

— Mi ne estas Nigra Rajdanto, Sam, — li diris milde, — nek kunligita kun ili. Mi klopodis ion eltrovi pri iliaj moviĝoj, sed mi trovis nenion. Mi ne komprenas, kial ili foriris kaj ne atakas denove. Sed mankas ĉia sento pri ilia ĉeesto en la proksimeco.

Kiam li aŭdis tion, kion Frodo povis rakonti, li konsterniĝis plene, skuis la kapon kaj suspiris. Poste li ordonis, ke Grinĉjo kaj Gaja varmigu tiom da akvo kiom eblis per iliaj kaldronetoj, kaj lavu per ĝi la vundon.

— Hejtu daŭre la fajron, kaj varmigu senĉese Frodon! — li diris. Poste li stariĝis, forpaŝis kaj alvokis al si Samon. — Verŝajne mi komprenas jam pli bone la aferon, — li diris per mallaŭta voĉo. — Ŝajnas, ke ĉeestis nur kvin malamikoj. Kial ne ĉiuj ĉeestas, mi ne scias, sed mi pensas, ke ili ne atendis reziston. Ili provizore retroiris. Sed mi timas,

ke ne tre foren. Ili revenos en alia nokto, se ni ne sukcesos eskapi. Ili atendas nur, ĉar ili supozas sian celon preskaŭ plenumita, kaj ke la Ringo ne povos multe pli foren fuĝi. Mi timas, Sam, ke ili supozas, ke via mastro ricevis venenan vundon, kiu subigos lin al ilia deziro. Ni vidos!

Sam larmsingultis.

— Ne malesperu! — diris Paŝegulo. — Nun vi devas fidi al mi. Via Frodo estas pli fortike konstruita ol mi divenis, kvankam Gandalfo sugestis, ke verŝajne tiel pruviĝos. Li ne estas mortigita, kaj mi opinias, ke li rezistos la mispotencon de la vundo pli longe ol liaj malamikoj atendas. Mi faros ĉion eblan por lin helpi kaj kuraci. Gardu lin zorge, dum mi forestos! — Li forrapidis kaj denove malaperis en la mallumon.

Frodo dormetis, kvankam la doloro de l' vundo lante pliiĝis, kaj venena frido disvastiĝis de lia ŝultro ĝis la brako kaj flanko. Liaj amikoj prizorgis lin, varmigante lin kaj banante lian vundon. La nokto pasis malrapide kaj treniĝe. Aŭroro kreskis sur la ĉielo, kaj la valeto pleniĝadis je griza lumo, kiam Paŝegulo fine revenis.

— Vidu! — li kriis; kaj kliniĝinte li levis de la tero nigran mantelon, kiu kuŝis tie kaŝite de la mallumo. Je unu futo super la suba orlo vidiĝis tratranĉo. — Tion kaŭzis la bato per la glavo de Frodo. La sola domaĝo kaŭzita al lia malamiko, mi timas; ĉar ĝi estas netuŝita, kaj pereas ĉiuj klingoj, kiuj trapikas tiun teruran Reĝon. Pli minaca al li estis la nomo Elbereta. Kaj pli minaca al Frodo estis tiu ĉi!

Li kliniĝis denove kaj levis longan maldikan ponardon. En ĝi estis frida brilo. Kiam Paŝegulo levis ĝin, ili vidis, ke proksime al la fino ĝia eĝo estis noĉita, kaj la pinto estis forrompita. Sed ĝuste kiam li alte tenis ĝin en la kreskanta lumo, ili rigardis mirigite, ĉar la klingo ŝajnis fandiĝi, kaj malaperis kiel fumo en la aero, lasante en la mano de Paŝegulo nur la tenilon.

— Ve! — li kriis. — Estis tiu ĉi malbenita ponardo, kiu kaŭzis la vundon. Malmultaj nuntempe posedas la lerton pri kuracado por kontraŭefiki tiajn fiarmilojn. Sed mi faros, kion mi povos.

Li sidigis sin sur la teron kaj, preninte la ponardotenilon, kuŝigis ĝin sur siajn genuojn, kaj li kantis super ĝi kanton malrapidan en stranga lingvo. Poste li metis ĝin flanken, turnis sin al Frodo, kaj per mallaŭta tono parolis vortojn, kiujn la aliaj ne distingis. El la saketo ĉe sia zono li elprenis longajn foliojn de ia kreskaĵo.

— Por trovi tiujn ĉi foliojn, — li diris, — mi longe marŝis, ĉar tiu ĉi planto ne kreskas sur la dezertaj montetoj; sed en densejoj sude de la Vojo mi trovis ĝin en la mallumo pro la parfumo de ĝiaj folioj. — Li premĉifis folion per siaj fingroj, kaj ĝi eligis dolĉan kaj pikan odoron. — Estas bonŝance, ke mi sukcesis trovi ĝin, ĉar ĝi estas kuraca planto, kiun la homoj el Okcidentio kunportis al Mez-Tero. *Atelaso* ili nomis ĝin, kaj nun ĝi kreskas nur malabunde kaj nur proksime al lokoj, kie ili loĝis aŭ kampadis pratempe; kaj ĝi ne estas konata en la Nordo, krom al kelkaj el tiuj, kiuj travagas Sovaĝujon. Ĝi havas gravajn ecojn, sed ĝia kuracpovo je tia ĉi vundo eble estos malgranda.

Li ĵetis la foliojn en bolantan akvon kaj lavis la vunditan ŝultron de Frodo. La bonodoro de l' vaporo estis refreŝiga, kaj la nevunditoj sentis en la mensoj trankviliĝon kaj klarecon. La planto havis ankaŭ iom da bonefiko al la vundo, ĉar Frodo sentis malpliiĝi la doloron kaj ankaŭ la fridecon en sia flanko; sed lia brako ne reviviĝis, kaj li ne kapablis levi aŭ uzi la manon. Li profunde bedaŭris sian stultecon, kaj sin riproĉis pro malforteco de la volo; ĉar nun li konstatis, ke surmetante la Ringon li obeis ne la propran deziron sed la ordonan deziron de siaj malamikoj. Li scivolis, ĉu li restos dumvive kripligita, kaj kiel ili sukcesos daŭrigi la vojaĝon. Li sentis sin tro malforta por stariĝi.

Ĝuste tiun demandon diskutis la aliaj. Ili rapide decidis foriri laŭeble baldaŭ el Veterverto.

— Mi nun opinias, — diris Paŝegulo, — ke la malamikoj gvatis tiun ĉi lokon jam de kelkaj tagoj. Se Gandalfo efektive venis ĉi tien, li do nepre estis devigata forrajdi, kaj li ne revenos. Ĉiuokaze ni estos grave endanĝerigitaj ĉi tie post la noktiĝo, post la atako en la hieraŭa vespero, kaj apenaŭ eblas, ke ni trafos danĝeron pli grandan, kien ajn ni iros.

Tuj kiam la taglumo estis plena, ili rapide manĝis kaj pakis. Estis neeble, ke Frodo marŝu, do ili dispartigis la plimulton el sia portaĵo inter la kvaropo, kaj surponeigis Frodon. Dum la lastaj kelkaj tagoj la kompatinda besto mirinde bonfartiĝis; ĝi jam aspektis pli grasa kaj pli forta, kaj komencis vidigi amon al siaj novaj mastroj, precipe al Sam. La traktado far Vilĉjo Filikĉjo certe estis tre malbona, se la vojaĝo en Sovaĝujo ŝajnis al ĝi pli agrabla ol la antaŭa sorto.

Ili ekiris laŭ direkto suda. Tio devigus transiri la Vojon, sed ĝi estis la plej rapida vojo al tereno pli arbohava. Kaj ili bezonis brulaĵon, ĉar Paŝegulo diris, ke Frodo devas esti daŭre varmigata, precipe nokte, kaj fajro iom protektus ilin ĉiujn. Li ankaŭ planis mallongigi la

vojaĝon per transiro de alia kurbiĝego de la Vojo: oriente post Veterverto ĝi ŝanĝis la direkton kaj larĝe kurbiĝis norden.

Ili malrapide kaj singarde ĉirkaŭiris la sud-okcidentajn deklivojn de l' monteto, kaj venis post kelka tempo ĝis la rando de la Vojo. Mankis indikoj pri la Rajdantoj. Sed ĝuste kiam ili rapidis transen, ili aŭdis malproksime du kriojn: frida voĉo kriis, kaj frida voĉo respondis. Tremante ili saltis antaŭen kaj celis la densejojn, kiuj troviĝis antaŭe. La tereno antaŭ ili deklivis al la sudo, sed ĝi estis sovaĝa kaj senvoja; arbustoj kaj nealtaj arboj kreskis en densaj grupiĝoj kun larĝaj dezertaj spacoj inter ili. La herbo estas malabunda, malfajna kaj griza; kaj la folioj en la densejoj estis palaj kaj falaj. Ĝi estis tereno senĝoja, kaj la vojaĝo estis malrapida kaj morna. Ili parolis malmulte dum la paŝado. La koro de Frodo iĝis malgaja, kiam li rigardis ilin marŝantajn apud li kun la kapoj pendantaj kaj la dorsoj kurbigitaj sub la ŝarĝoj. Eĉ Paŝegulo ŝajnis laca kaj pezkora.

Antaŭ ol finiĝis la marŝado de l' unua tago la doloro de Frodo pliiĝis, sed tion li longe ne priparolis. Kvar tagoj pasis, sen multa ŝanĝiĝo de la tereno aŭ la pejzaĝo, krom ke malantaŭ ili Veterverto iom post iom malaltiĝis, kaj antaŭe la malproksimaj montoj baŭmis pli proksime. Tamen post tiu dista krio ili ne vidis nek aŭdis indikon, ke la malamikoj rimarkis ilian fuĝon aŭ persekutas ilin. Ili antaŭtimis la horojn mallumajn, kaj vaĉis duope dum la nokto, ĉiumomente atendante ekvidi nigrajn figurojn avancantaj en la griza nokto, malhele lumigata de la nubvualita lumo; sed ili vidis nenion, kaj aŭdis neniun sonon escepte de la susuro de velkaj folioj kaj herbo. Eĉ unufoje ili ne havis tiun senton de ĉeesta miseco, kiu alfluis ilin antaŭ la atako en la valeto. Ŝajnis tro optimisme esperi, ke la Rajdantoj denove maltrafis la spuron. Eble ili atendis por iel embuski en loko mallarĝa?

Fine de l' kvina tago la tereno komencis denove plialtiĝi malrapide el la larĝa malprofunda valo en kiun ili estis descendintaj. Paŝegulo nun direktis ilin nord-orienten, kaj en la sesa tago ili atingis la supron de longa malrapide altiĝanta deklivo, kaj vidis malproksime antaŭe grupon de arbokovritaj montetoj. Fore sub ili, ili povis vidi la Vojon ĉirkaŭantan la montetosubon; kaj dekstre rivero griza ekbrilis pale en la maldensa sunlumo. Malproksime ili ekvidis ankoraŭ alian riveron en ŝtona valo duone nebuletvualita.

— Mi timas, ke ĉi tie ni devos reiri al la Vojo por kelka tempo, — diris Paŝegulo. — Ni verŝajne alvenis la riveron Prujnelo, kiun la elfoj

nomas Miteitelo. Ĝi fluas el Etenerikejoj, la trol-altaĵoj norde de Rivendelo, kaj aliĝas al Bruakvo fore en la sudo. Iuj nomas ĝin la Grizinundo post tio. Ĝi estas granda rivero antaŭ ol trafi la maron. Ne estas transirejo sub ĝiaj fontoj en Etenerikejoj, krom la Lasta Ponto, per kiu la Vojo transiras.

— Kiu estas tiu alia rivero, kiun ni vidas tie malproksime? — demandis Gaja.

— Tiu estas Bruakvo, la Bruineno apud Rivendelo, — respondis Paŝegulo. — La Vojo iras laŭlonge de montetoj tra multaj mejloj de la Ponto ĝis la Transpasejo de Bruineno. Sed mi ankoraŭ ne elpensis, kiel ni transiru la akvon. Unu rivero en unu fojo! Ni estos ja bonŝancaj, se ni ne trovos, ke la Lasta Ponto estas gardata kontraŭ nin.

La postan tagon, frue en la mateno, ili denove iris suben al la rando de la Vojo. Sam kaj Paŝegulo iris antaŭen, sed ili trovis neniun indikon pri iuj vojaĝantoj aŭ rajdantoj. Ĉi tie sub ombro de la montetoj estintis iom da pluvo. Paŝegulo taksis, ke ĝi falis antaŭ du tagoj, kaj forlavis ĉiujn piedspurojn. Post tio pasis neniu rajdanto, laŭ lia prijuĝo.

Ili pluiris laŭeble rapide, kaj post unu-du mejloj ili vidis antaŭ si la Lastan Ponton, sube de mallonga apika deklivo. Ili antaŭtimis vidi nigrajn figurojn tie atendantajn, sed neniun ili rimarkis. Paŝegulo igis ilin kaŝiĝi en densejo apud la Vojo, dum li antaŭeniris por esplori. Postnelonge li revenis rapidante.

— Mi vidas neniun signon pri la malamikoj, — li diris, — kaj mi tre scivolas, kion signifas tio. Sed mi trovis ion tre strangan.

Li etendis sian manon, kaj montris palverdan juvelon.

— Mi ĝin trovis en la koto meze de la Ponto, — li diris. — Ĝi estas berilo, elf-gemo. Ĉu ĝi estis tie metita, aŭ hazarde faligita, mi ne scias, sed ĝi alportas al ni esperon. Mi taksas ĝin signo, ke ni povas transpasi la Ponton; sed post ĝi mi ne riskos resti sur la Vojo, manke de ia pli klara signo.

Tuj ili pluiris. Ili transiris sendanĝere la Ponton, aŭdante neniun sonon krom la akvo kirliĝanta kontraŭ ĝiaj tri grandaj arkaĵoj. Je unu mejlo poste ili alvenis mallarĝan ravinon, kiu kondukis norden tra la apika tereno maldekstre de l' Vojo. Tie Paŝegulo turniĝis flanken, kaj baldaŭ ili vagis en sombra loko de malhelaj arboj serpentumantaj ĉe la piedoj de malbonvenigaj montetoj.

La hobitoj ĝojis postlasi la malgajajn terenojn kaj la danĝeran Vojon; sed tiu ĉi nova loko ŝajnis minaca kaj neamika. Dum ili pluiris, la ĉirkaŭaj montetoj iom post iom altiĝis. Ie-tie sur altaĵoj kaj firstoj ili ekvidis antikvajn ŝtonmurojn kaj ruinaĵojn de turoj: tiuj aspektis malbonaŭgure. Frodo, kiu ne marŝis, disponis tempon por rigardadi antaŭen kaj pensadi. Li rememoris la rakonton de Bilbo pri ties vojaĝo kaj la minacantaj turoj sur la montetoj norde de l' Vojo, en la tereno proksime al la trola arbaro, kie okazis lia unua grava aventuro. Frodo konjektis, ke ili nun troviĝas en tiu sama regiono, kaj scivolis, ĉu hazarde ili pasos proksime al tiu loko.

— Kiu loĝas en tiu ĉi regiono? — li demandis. — Kaj kiu konstruis tiujn turojn? Ĉu ĝi estas trola lando?

— Ne! — diris Paŝegulo. — Troloj ne konstruas. Neniu loĝas en tiu ĉi lando. Iam homoj loĝis ĉi tie, antaŭlonge; sed jam neniu restas. Ili iĝis popolo misa, laŭ la legendoj, ĉar ili falis sub la ombron de Angmaro. Sed ĉiuj estis detruitaj dum la milito, kiu kondukis al la fino la Nordan Reĝlandon. Sed tio okazis tiel prae, ke la montetoj forgesis ilin, kvankam ombro ankoraŭ surkuŝas la landon.

— Kie vi lernis tiajn rakontojn, se la tuta tereno estas malplena kaj forgesema? — demandis Grinĉjo. — La birdoj kaj bestoj ne rakontas tiajn historiojn.

— La posteuloj de Elendilo ne forgesas la tutan pasintaĵon, — diris Paŝegulo, — kaj multe pli ol mi kapablas rakonti estas memorata en Rivendelo.

— Ĉu vi estis ofte en Rivendelo? — diris Frodo.

— Ofte, — diris Paŝegulo. — Iam mi loĝis tie, kaj daŭre mi revenas, kiam tio estas ebla. Tie troviĝas mia koro, sed ne estas mia sorto sidi trankvile eĉ en la bela domo de Elrondo.

La montetoj nun komencis ĉirkaŭbari ilin. La Vojo kurbiĝis denove al la Rivero, sed ambaŭ jam estis forkaŝitaj de la vido. La vojaĝantoj eniris longan valon — mallarĝan, profunde fenditan, malhelan kaj silentan. Arboj kun malnovaj kaj torditaj radikoj pendis de klifoj, kaj amasiĝis malantaŭe kiel altiĝantaj deklivoj da pinoj.

La hobitoj ege laciĝis. Ili iris malrapide, ĉar ili devis trovi vojon tra senpada tereno, malhelpate de falintaj arboj kaj faligitaj rokoj. Laŭeble longe, pro Frodo, ili evitis grimpadon, ankaŭ ĉar estis fakte malfacile trovi iun ajn eblecon supreniri el la mallarĝaj valetoj.

Ili jam pasigis du tagojn en tiu tereno, kiam la vetero iĝis pluva. La

vento komencis blovi konstante el la okcidento kaj verŝi la akvon de la malproksimaj maroj sur la malhelajn kapojn de l' montetoj kiel fajnan saturan pluvon. Vespere ili ĉiuj estis tramalsekaj, kaj la noktumado estis senĝoja, ĉar ili ne sukcesis bruligi fajron.

La postan tagon la montetoj leviĝis pli alte kaj apike antaŭ ili, kaj ili estis devigataj turniĝi norden for de la celo. Paŝegulo ŝajnis iĝi zorgoplena: ili estis jam preskaŭ dek tagojn for de Veterverto, kaj ilia stoko da provizaĵoj komencis malmultiĝi. La pluvo daŭris.

Tiun nokton ili pasigis sur ŝtonbreto kun roka muro malantaŭ ili, en kiu estis malprofunda kaverno, nura ĉerpo el la klifo. Frodo estis senripoza. La malvarmo kaj la malseko eĉ pli dolorigis lian vundon, kaj la doloro kaj sento de mortiga frido tute forpelis dormon. Li kuŝis tikante kaj turniĝante kaj aŭskultante timeme la ŝtelmanierajn noktobruojn: vento tra rokfendetoj, akvogutado, krako, subita klaka falo de ŝtono malkroĉiĝinta. Li sentis, ke nigraj figuroj alvenas por sufoki lin; sed kiam li eksidis, li vidis nenion krom la dorson de Paŝegulo, kiu kaŭris side, fumante sian pipon kaj vaĉante. Li kuŝiĝis denove kaj eniris maltrankvilan sonĝon, en kiu li promenis sur sia razeno en la Provinco, sed tio ŝajnis malklara kaj malhela, malpli klara ol la altaj nigraj ombroj, kiuj staris rigardante trans la dornbarilon.

Matene li vekiĝis kaj konstatis, ke la pluvo ĉesis. La nuboj ankoraŭ densis, sed ili diseriĝis, kaj palaj bluaj strioj aperis inter ili. La vento denove ŝanĝis direkton. Ne frue ili ekiris. Tuj post ilia malvarma kaj senkomforta matenmanĝo Paŝegulo foriris sola, ordoninte ke la aliaj restu sub ŝirmo de la klifo, ĝis li revenos. Li intencis suprengrimpi, se eble, kaj ekrigardi la konturojn de l' tereno.

Reveninte li ne estis trankviliga.

— Ni venis tro multe norden, — li diris, — kaj ni devas trovi rimedojn turniĝi denove suden. Se ni pluiros ĉi-direkten ni trafos en la Etenerikejojn fornorde de Rivendelo. Tiu estas trola teritorio, malmulte konata al mi. Ni eble sukcesus trairi kaj atingi Rivendelon de la nordo; sed tio postulus tro multe da tempo, kaj nia nutraĵo ne sufiĉus. Do iel aŭ aliel ni devas trovi la Transpasejon de Bruineno.

La restaĵon de tiu tago ili pasigis stumblante trans rokan terenon. Ili trovis pasejon inter du montetoj, kiu kondukis ilin en valon direktiĝantan sud-orienten, la direkton, kiun ili volis iri; sed proksime al la tagofino ili trovis, ke la vojon baras denove alta verto, kies malhela

eĝo estis disrompita je multaj nudaj pintoj kiel dentoj de malakrigita segilo. Ilia elekto estis reiri aŭ transgrimpi.

Ili decidis provi la grimpadon, sed ĝi pruviĝis tre malfacila. Postnelonge Frodo devis elseliĝi kaj pluklopodi surpiede. Eĉ tiel ili ofte malesperis suprenigi la poneon, aŭ efektive trovi irejon por si tiel ŝarĝite. La lumo preskaŭ malaperis, kaj ili estis ĉiuj elĉerpitaj, kiam fine ili alvenis la supron. Ili estis grimpintaj sur mallarĝan rokselon inter du pli altaj lokoj, kaj la tereno denove descendis apike, nur mallongan distancon antaŭe. Frodo subenĵetis sin, kaj kuŝis tremetante sur la tero. Lia maldekstra brako estis senviva, kaj liaj flanko kaj ŝultro sentiĝis kvazaŭ ilin surkuŝus glaciecaj ungegoj. La arboj kaj rokoj ĉirkaŭ li aspektis ombrecaj kaj malbrilaj.

— Ni ne povas iri plu, — diris Gaja al Paŝegulo. — Mi timas, ke tio ĉi elĉerpis Frodon. Mi terure zorgas pri li. Kion ni faru? Ĉu vi supozas, ke ili kapablos lin kuraci en Rivendelo, se ni iam alvenos tien?

— Ni vidos, — respondis Paŝegulo. — Nenion pli mi povas fari en la sovaĝejo; kaj ĉefe pro lia vundo mi tiom deziras persisti. Sed mi konsentas, ke ni ne povos pluiri hodiaŭ vespere.

— Kio estas al mia mastro? — demandis Sam per mallaŭta voĉo, rigardante petege Paŝegulon. — Lia vundo estas eta, kaj ĝi jam fermiĝis. Nenio videblas krom frosta blanka cikatro sur lia ŝultro.

— Frodo estas tuŝita de l' armiloj de la Malamiko, — diris Paŝegulo, — kaj efikas iu veneno aŭ misaĵo, kiun mia lerto ne kapablas elpeli. Sed ne rezignu la esperon, Sam!

La nokto estis malvarma sur la alta verto. Ili bruligis malgrandan fajron sub la torditaj radikoj de malnova pino, kiu pendis super malprofunda kavaĵo: ŝajnis, ke tie oni iam elminis ŝtonojn. Ili sidis kunpremite. La vento trablovis froste la pasejon, kaj ili aŭdis ĝemi kaj susuri sube la arbokapojn. Frodo kuŝis duonsonĝe, imagante ke senfinaj malhelaj flugiloj preterglisas super li, kaj ke per la flugiloj rajdas persekutantoj, kiuj serĉas lin en ĉiuj kavaĵoj de la montetoj.

La mateno aŭroris hela kaj bela; la aero estis pura, kaj la lumo pala kaj klara en pluvlavita ĉielo. Iliaj koroj estis kuraĝigitaj, sed ili sopiris, ke la suno varmigu iliajn malvarmajn rigidajn membrojn. Tuj kiam lumiĝis, Paŝegulo kunprenis Gajan kaj iris ekzameni la altaĵon oriente de l' pasejo. La suno jam leviĝis kaj brilis hele, kiam li revenis kun novaĵo pli konsola. Ili nun iras pli aŭ malpli ĝustadirekten. Se ili pluirus malsupren laŭ la alia flanko de la firsto, la Montoj estus

maldekstre de ili. Paŝegulo denove ekvidis iom antaŭe Bruakvon, kaj li sciis, ke, kvankam ĝi estis kaŝita al la vido, la Vojo al la Transpasejo situas ne malproksime de la rivero kaj kuŝas sur la bordo pli proksima al ili.

— Ni devas celi denove la Vojon, — li diris. — Ni ne povas esperi trovi irejon tra ĉi tiuj montetoj. Kiom ajn da danĝero ĝi prezentas, la Vojo estas nia sola aliro al la Transpasejo.

Manĝinte, ili tuj ekmarŝis denove. Ili subengrimpis malrapide laŭ la suda flanko de l' verto, sed la vojo estis pli facila ol ili antaŭvidis, ĉar la deklivo estis ĉi-flanke multe malpli apika, kaj post nelonge Frodo povis ekrajdi denove. La kompatinda maljuna poneo de Vilĉjo Filikĉjo evoluigis neatenditan talenton pri trovado de padoj kaj pri ŝparado de laŭeble multaj skuoj al la rajdanto. Iliaj animoj revigliĝis. Eĉ Frodo sentis sin pli bonfarta en la matena lumo, sed de tempo al tempo nebulo ŝajnis blindigi lin, kaj li viŝis per sia mano la okulojn.

Grinĉjo iom antaŭis la aliajn. Subite li turniĝis kaj alvokis ilin.

— Ĉi tie estas pado! — li kriis.

Kiam ili atingis lin, ili vidis, ke li ne eraris: klare vidiĝis la komenco de pado, kiu supreniris kun multaj serpentumoj el la subaj arboj kaj malaperis sur la montosupro malantaŭe. En kelkaj lokoj ĝi estis jam malklara kaj superkreskita, aŭ ŝtopita de falintaj ŝtonoj kaj arboj; sed ĝi ŝajnis iam multe uzita. Ĝi estis pado kreita per fortaj brakoj kaj pezaj piedoj. Ie-tie arboj estis faligitaj aŭ falintaj, kaj grandaj rokoj estis fenditaj aŭ flankenmovitaj por lasi trairon.

Ili laŭiris la padon dum kelka tempo, ĉar ĝi proponis la plej facilan vojon suben, sed ili iris singarde, kaj ilia zorgemo pliiĝis, kiam ili alvenis la malhelajn arbojn, kaj la pado iĝis pli klare videbla kaj pli larĝa. Subite elirinte el zono da pinoj ĝi subeniris apike laŭ deklivo, kaj turniĝis abrupte maldekstren ĉirkaŭ rokecan ŝultron de la monteto. Kiam ili alvenis la angulon, ili ĉirkaŭrigardis ĝin kaj vidis, ke la pado antaŭeniris sur ebena striaĵo sub la frunto de malalta klifo superpendita de arboj.

En la ŝtona muro estis malfermita pordo, pendanta malrekte de la sola granda ĉarniro.

Antaŭ la pordo ili haltis. Trae estis kaverno aŭ roka ĉambro, sed pro la interna malhelo nenio estas videbla. Paŝegulo, Sam kaj Gaja, puŝante per sia tuta forto, sukcesis malfermi iom pli larĝe la pordon, kaj poste eniris Paŝegulo kaj Gaja. Ili ne eniris tre longen, ĉar sur la

planko kuŝis multaj malnovaj ostoj, kaj nenio alia videblis proksime al la enirejo krom iuj grandaj malplenaj vazoj kaj rompitaj potoj.

— Sendube tio ĉi estas trol-truo, se entute ekzistas tiaj! — diris Grinĉjo. — Elvenu, vi du, kaj ni foriru. Jam ni scias, kiu kreis la padon — kaj prefere ni rapide forlasu ĝin.

— Ne necesas, ŝajnas al mi, — diris Paŝegulo, elvenante. — Ĝi certe estas trol-truo, sed ŝajnas, ke ĝi estas jam delonge forlasita. Laŭ mia opinio ne necesas timi. Sed ni descendu singarde, kaj ni vidos.

La pado denove iris antaŭen for de la pordo kaj, turniĝinte dekstren trans la ebenejon, denove plonĝis suben laŭ dense arbokovrita deklivo. Grinĉjo, ne volante vidigi al Paŝegulo, ke li ankoraŭ timas, antaŭiris kun Gaja. Sam kaj Paŝegulo venis malantaŭe, po unu ambaŭflanke de l' poneo de Frodo, ĉar la pado estis nun sufiĉe larĝa por ke kvar aŭ kvin hobitoj marŝu unu apud aliaj. Sed ili ne progresis tre longe antaŭ ol Grinĉjo revenis kurante, sekvate de Gaja. Ambaŭ aspektis teruritaj.

— Ja estas troloj! — Grinĉjo anhelis. — Sube en maldensejo inter la arboj, ne malproksime sube. Ni ekvidis ilin preter la arbotrunkoj. Ili estas grandegaj!

— Ni venos rigardi ilin, — diris Paŝegulo, enmanigante bastonon. Frodo diris nenion, sed Sam aspektis timigita.

La suno estis jam alta, ĝi brilis tra la duone senfoliigitan branĉaron de l' arboj kaj lumigis la maldensejon per helaj makuloj da lumo. Ili haltis subite ĉe la rando, kaj gvatis preter la arbotrunkojn, retenante sian spiron. Tie staris la troloj: tri grandaj troloj. Unu estis kliniĝinta, kaj la aliaj du staris rigardante lin fikse.

Paŝegulo senĝene paŝis antaŭen.

— Rektiĝu, olda ŝtono! — li diris, kaj rompis sian bastonon per bato al la kliniĝinta trolo.

Nenio okazis. La hobitoj eligis spiregon da mirego, kaj poste ridis eĉ Frodo.

— Nu! — li diris. — Ni jam forgesas nian familian historion! Ĉi tiuj certe estas la trio, kiun trafis Gandalfo kverelantan pri la ĝusta metodo kuiri dek tri gnomojn kaj unu hobiton.

— Mi tute ne sciis, ke ni proksimas al tiu loko! — diris Grinĉjo. Li bone konis la rakonton. Bilbo kaj Frodo jam ofte rakontis ĝin; sed efektive li neniam pli ol duone kredis ĝin. Eĉ nun li rigardis la trolojn suspekteme, scivolante, ĉu ia magio eble subite revivigos ilin.

— Vi forgesas ne nur vian familian historion, sed ankaŭ ĉion, kion vi iam sciis pri troloj, — diris Paŝegulo. — Estas plena taglumo kun brila suno, kaj tamen vi revenis provante timigi min per rakonto pri vivantaj troloj nin atendantaj en tiu ĉi maldensejo! Ĉiuokaze vi devis rimarki, ke unu el ili havas malnovan birdneston malantaŭ sia orelo. Tio estus vere nekutima ornamaĵo sur vivanta trolo!

Ili ĉiuj ridis. Frodo sentis reviglîĝi sian animstaton: la memorigo pri l' unua sukcesa aventuro de Bilbo estis kuraĝiga. Ankaŭ la suno estis varma kaj konsola, kaj la nebulo antaŭ liaj okuloj ŝajnis iomete malpliiĝi. Ili ripozis kelkan tempon en la maldensejo, kaj manĝis sian tagmanĝon rekte en la ombro de l' grandaj kruroj de la troloj.

— Ĉu iu aŭdigu al ni iom da kantado, dum la suno altas? — diris Gaja, kiam ili finmanĝis. — Jam de kelkaj tagoj ni ne aŭdis kanton aŭ rakonton.

— Ne depost Veterverto, — diris Frodo. La aliaj rigardis lin. — Ne ĝenu vin pri mi! — li aldonis. — Mi sentas min multe pli bonfarta, sed al mi ŝajnas, ke mi ne povus kanti. Eble Sam povus elfosi ion el sia memoro.

— Antaŭen, Sam! — diris Gaja. — En via kapo estas pli da stokaĵo, ol vi konigas.

— Pri tio mi ne scias, — diris Sam. — Sed ĉu eble taŭgas tio ĉi? Ĝi ne estas tio, kion mi nomas akceptinda poezio, se vi min komprenas: nur iom da sensencaĵo. Sed tiuj malnovaj statuoj revenigis ĝin en mian kapon.

Stariĝinte kun la manoj malantaŭ la dorso, kvazaŭ li estus lernejano, li komencis kanti laŭ malnova melodio.

Trol' sidis sola sur seĝ' malmola,
je olda osto estis vora;
li jam multjare ĝin mordis knare
ĉar viando ne troveblis.
Koveblis! Moveblis!
En monta kavern' li loĝis sola,
kaj viando ne troveblis.

Jen malebrie Tom venis krie.
Li diris: "Kio vidiĝas tie?
Ĉu ost' tibia de onklo mia,
supoze en la tombejo?
Aplombejo! Pompejo!

Li jam delonge iris pie,
supoze al la tombejo".

Trol' diris, "Knabo, ĝi estis rabo,
sed kiom valoras ost' sub trabo?
La onklo mortis kaj fin-de-sortis
antaŭ ol perdi tibion.
Amfibion! Alibion!
Pri l' utiligo ne indas strabo:
li ne bezonas tibion".

Tom diris: "Aĉe, ke vi laŭplaĉe
kaj senpermese traktas maĉe
pri osto krura de l' onklo nura;
redonu do tiun oston!
La Voston! La Koston!
Al li ĝi mankas tre domaĝe –
redonu do tiun oston!"

"Se vi ne zorgas", – la trol' fivortas, –
"mi vin kaj viajn surojn mordos.
Freŝa viando estos frando!
Mi vin gustumos dente.
Silente! Prudente!
Malnovaj ostoj tedas, tordas;
mi vin jam provos dente".

Sed kiam ŝajnis, ke manĝon ĝi gajnis,
en kroĉa man' nenioajnis.
Kvazaŭriposte, Tom deposte
lin piedbatis averte.
Tre certe! Konverte!
Laŭ Tom, postaĵa bot' verŝajne
efikus al li averte.

Sed tre malmola estas la trola
karno sur mont' sidinta sola,
kaj samas diko de l' montradiko:
la trola pug' ne doloris.
Valoris! Koloris!
Kaj Tom ĉagrenis senkonsola,
ĉar lia pied' doloris.

Tom hejme jamas, la kruro flamas
kaj lia piedo daŭre lamas;
sed trol' nur ridas, kaj tie sidas
kun sia ost' ŝtelita.
Celita! Pelita!
La trola pug' ankoraŭ samas,
kaj ankaŭ la ost' ŝtelita!

— Nu, jen averto al ni ĉiuj! — ridis Gaja. — Bone, ke vi uzis bastonon, sed ne vian manon, Paŝegulo!

— Kie vi akiris tion, Sam? — demandis Grinĉjo. — Mi neniam antaŭe aŭdis tiujn vortojn.

Sam murmuris ion neaŭdeblan.

— Ĝin naskis lia propra kapo, kompreneble, — diris Frodo. — Mi ekscias multon pri Sam Vato dum tiu ĉi vojaĝo. Unue li estis konspiranto, nun li estas spritulo. En la fino li estos sorĉisto aŭ militisto!

— Mi esperas, ke ne, — diris Sam. — Nek unu nek l' alia mi deziras esti!

Posttagmeze ili pluiris tra la arboj. Ili probable laŭiris la saman padon, kiun uzis Gandalfo, Bilbo kaj la gnomoj antaŭ multaj jaroj. Post kelkaj mejloj ili alvenis sur la supron de alta teramaso super la Vojo. Tiuloke la Vojo estis turniĝinta for de l' rivero en ĝia mallarĝa valeto, kaj nun apudis la subaĵojn de l' montetoj, ruliĝante kaj serpentumante norden inter arboj kaj erikokovritaj deklivoj al la Transpasejo kaj la Montoj. Ne malproksime de l' bordo Paŝegulo fingromontris al ŝtono en la herbo. Sur ĝi krude tranĉite kaj jam multe veterdifektite ankoraŭ vidiĝis gnom-runoj kaj sekretaj indikoj.

— Jen! — diris Gaja. — Tio certe estas la ŝtono, kiu indikis la lokon, kie estis kaŝita la oro de l' troloj. Kiom restas el la porcio de Bilbo, mi scivolas, Frodo?

Frodo rigardis la ŝtonon, kaj pensis, ke estus bone, se Bilbo hejmenportus neniun trezoron tiel danĝeroplenan kaj malfacile fordoneblan.

— Tute neniom, — li diris. — Bilbo disdonis la tuton. Li diris al mi, ke li ne sentas, ke ĝi estas lia, ĉar ĝi venis de rabistoj.

La Vojo kuŝis kviete sub la longaj ombroj de fruvespero. Vidiĝis neniu signo pri aliaj vojaĝantoj. Ĉar ne plu restis alternativo, ili subengrimpis laŭ la teramaso kaj, turniĝinte maldekstren, ekiris

laŭeble rapide. Baldaŭ supro de monteto forkaŝis la lumon de la rapide okcidentiĝanta suno. Malvarma vento fluis renkonte al ili el la montoj antaŭe.

Ili komencis serĉi lokon apud la Vojo, kie ili povus halti por la nokto, kiam ili aŭdis sonon, kiu rekreis subitan timiĝon denove en iliaj koroj: hufobruo malantaŭ ili. Ili rerigardis, sed ili ne povis vidi tre foren pro la multaj serpentumoj kaj ondiĝoj de la Vojo. Laŭeble rapide ili kroĉiĝeme forlasis la tretitan vojon supren en la densan erikon kaj mirtelan vepraĵon sur la supraj deklivoj, ĝis ili alvenis etan grupon da dense kreskintaj avelujoj. Elrigardante el la arbustoj, ili povis vidi la Vojon, malklaran kaj grizan en la fadanta lumo, ĉirkaŭ tridek futojn sube de ili. La hufsonoj pliproksimiĝis. Ili progresis rapide, per malpeza *klipeklipeklop*. Tiam mallaŭtege, kvazaŭ forblovate de ili far la venteto, ili ŝajnis ekaŭdi mallaŭtan tintadon, kvazaŭ de sonoriletoj.

— Tio ne sonas kiel ĉevalo de Nigra Rajdanto! — diris Frodo, aŭskultante atente. La aliaj hobitoj konsentis espereme, ke tia ĝi ne estas, sed ĉiuj restis daŭre suspektemaj. Ili tiom longe timis persekuton, ke iu ajn sono de malantaŭe ŝajnis minaca kaj neamika. Sed Paŝegulo nun kliniĝis antaŭen, kurbiĝinte ĝis la tero, kun mano apud orele, kaj ĝojmieno vizaĝe.

La lumo forfadis, kaj folioj sur la arbustaro susuris softe. Pli kaj pli klare jam la sonoriletoj tintis, kaj *klipeti-klip* venis la rapide trotantaj piedoj. Subite vidiĝis sube blanka ĉevalo, glimante en la ombroj, rapide kurante. En la krepusko ĝiaj mordaĵo kaj brido ekbrilis kaj flagris, kvazaŭ ĝi estus inkrustita de gemoj similaj al vivaj steloj. La mantelo de l' rajdanto elflirtis malantaŭ li, kaj lia kapuĉo estis malantaŭen puŝita; liaj oraj haroj fluis muare pro la vento de lia rapido. Al Frodo ŝajnis, ke blanka lumo trabrilas la formon kaj vestaĵon de l' rajdanto, kvazaŭ tra maldensa vualo.

Paŝegulo saltis el sia kaŝloko kaj kuregis suben al la Vojo, altpaŝante tra la eriko; sed eĉ antaŭ ol li moviĝis aŭ vokis, la rajdanto per tiro de l' gvidrimeno haltigis sian ĉevalon, rigardante supren al la densejo, en kiu ili staris. Vidinte Paŝegulon, li elseliĝis kaj kuris al li renkonte, kriante: "Ai na vedui Dúnadan! Mae govannen!"

Liaj parolo kaj klara sonoranta voĉo tute forigis dubon el iliaj koroj: la rajdanto estis elfo. Neniuj aliaj loĝantoj en la vasta mondo havis voĉojn tiel bele aŭdindajn. Sed en lia voko ŝajnis esti tono de hastemo aŭ timo, kaj ili vidis, ke li nun parolas rapide kaj urĝe al Paŝegulo.

Baldaŭ Paŝegulo fingre alvokis ilin, kaj la hobitoj lasis la arbustojn kaj rapidis suben ĝis la Vojo.

— Li estas Glorfindelo, kiu loĝas en la domo de Elrondo, — diris Paŝegulo.

— Saluton, kaj bone renkontite finfine! — diris la nobela elfo al Frodo. — Mi estas sendita el Rivendelo por vin serĉi. Ni timis, ke vi troviĝas en danĝero survoje.

— Do Gandalfo alvenis Rivendelon? — kriis Frodo ĝojplene.

— Ne. Ankoraŭ ne, kiam mi foriris; sed tio estis antaŭ naŭ tagoj, — respondis Glorfindelo. — Elrondo ricevis novaĵon, kiu zorgigis lin. Iuj el miaj parencoj, vojaĝante en via lando post Baranduino, eksciis, ke io misas, kaj sendis informon kiel eble plej rapide. Tiuj diris, ke la Naŭo eliris, kaj ke vi forvagis portante gravan ŝarĝon senkonsile, ĉar Gandalfo ankoraŭ ne revenis. Eĉ en Rivendelo tre malmultaj kapablas rajdi malkaŝe kontraŭ la Naŭo; sed tiujn, kiuj kapablas, Elrondo sendis norden, okcidenten kaj suden. Oni pensis, ke vi eble devius malproksimen por eviti persekuton, kaj perdiĝus en la sovaĝejo. Estis mia tasko laŭiri la Vojon, kaj mi atingis la Ponton de Miteitelo, kaj lasis tie signon, antaŭ preskaŭ sep tagoj. Tri el la servistoj de Saŭrono estis sur la Ponto, sed ili retiriĝis kaj mi persekutis ilin okcidenten. Mi trovis ankaŭ du aliajn, sed ili forturniĝis suden. Depost tiam, mi serĉis vian spuron. Antaŭ du tagoj mi trovis ĝin, kaj sekvis ĝin trans la Ponton; kaj hodiaŭ mi notis la lokon, kie vi denove subiĝis de la montetoj. Sed ek! Mankas tempo por pliaj informoj. Tial ke vi estas ĉi tie, ni devas riski la danĝeron de l' Vojo kaj ekiri. Troviĝas kvin malantaŭ ni, kaj kiam ili trovos vian spuron sur la Vojo, ili postrajdos nin ventorapide. Kaj ili ne estas solaj. Kie povas esti la ceteraj kvar, mi ne scias. Mi timas, ke ni eble trovos, ke la Transpasejo estas jam gardata kontraŭ ni.

Dum Glorfindelo parolis la vesperaj ombroj plinigriĝis. Frodo sentis, ke lin inundas granda laceco. Ekde kiam la suno komencis subiri, la nebulo antaŭ liaj okuloj plidensiĝis, kaj li sentis, ke ombro intervenas inter li kaj la vizaĝoj de liaj amikoj. Nun doloro lin atakis, kaj li spertis malvarmon. Li ŝanceliĝis, kroĉante sin al la brako de Sam.

— Mia mastro estas malsana kaj vundita, — diris Sam kolere. — Li ne povas daŭre rajdadi post la noktiĝo. Li bezonas ripozon.

Glorfindelo kaptis Frodon, kiam li eksinkis al la tero, kaj malsovaĝe brakuminte lin, li rigardis en lian vizaĝon kun serioza perturbiteco.

Paŝegulo mallonge rakontis pri la atako kontraŭ ilia ripozejo sub Veterverto, kaj pri la timinda ponardo. Li elprenis la tenilon, kiun li retenis, kaj transdonis ĝin al la elfo. Glorfindelo ektremis akceptante ĝin, sed li rigardis ĝin esplore.

— Sur tiu ĉi tenilo estas misaĵoj skribitaj, — li diris, — kvankam eble viaj okuloj ne povas vidi ilin. Retenu ĝin, Aragorno, ĝis ni alvenos la domon de Elrondo! Sed estu singarda, kaj tuŝu ĝin kiel eble plej malmulte! Ve! la vundoj de tiu ĉi armilo estas pli gravaj ol mia sperto ebligas kuraci. Mi faros laŭpove, sed tiom pli urĝe mi insistas, ke vi nun antaŭeniru sen ripozo.

Li fingresploris la vundon sur la ŝultro de Frodo, kaj lia mieno serioziĝis, kvazaŭ tio, kion li eksciis, maltrankviligus lin. Sed Frodo sentis malpliiĝi la malvarmon en siaj flanko kaj brako; iomete da varmo rampis de la ŝultro ĝis la mano, kaj la doloro mildiĝis. La vesperkrepusko ŝajnis pliheliĝi ĉirkaŭ li, kvazaŭ nubo estus fortirita. Li vidis denove la vizaĝojn de l' amikoj pli klare, kaj iom da nova espero kaj forto revenis.

— Vi rajdos mian ĉevalon, — diris Glorfindelo. — Mi mallongigos la piedingojn ĝis la selorandoj, kaj vi devos sidi laŭeble plej senmove. Sed ne necesas timi: mia ĉevalo ne lasos fali rajdanton, pri kiu mi ordonis, ke ĝi portu. Ĝiaj paŝoj estas malpezaj kaj glataj; kaj se danĝero troproksimiĝos, ĝi vin forportos laŭ rapideco, kiun eĉ la nigraj ĉevaloj de l' malamikoj ne povas egali.

— Ne, tion li ne faros! — diris Frodo. — Mi ne rajdos ĝin, se mi estos forportata al Rivendelo aŭ alia loko, lasante miajn amikojn malantaŭe en danĝero.

Glorfindelo ridetis.

— Mi tre dubas, — li diris, — ke viaj amikoj frontus danĝeron, se vi ne kunestus ilin! La persekuto sekvos vin kaj lasos nin en trankvilo, mi pensas. Ĝuste vi, Frodo, kaj tio, kion vi portas, endanĝerigas nin.

Al tio Frodo ne povis respondi, kaj oni persvadis lin, ke li suriĝu la blankan ĉevalon de Glorfindelo. La poneo estis ŝarĝita anstataŭe per granda parto de l' alies ŝarĝoj, tiel ke ili nun marŝis pli senĝene, kaj dum kelka tempo progresis rapide; sed la hobitoj komencis trovi malfacile imiti la rapidajn senlacajn piedojn de la elfo. Antaŭen li kondukis ilin, en la faŭkon de l' mallumo, kaj daŭre antaŭen sub la profunde nubkovrita nokta ĉielo. Nek stelo nek luno estis. Nur kiam griziĝis la aŭroro, li permesis, ke ili haltu. Grinĉjo, Gaja kaj Sam ĝis tiu tempo

preskaŭ dormis sur siaj stumblaj kruroj, kaj eĉ Paŝegulo ŝajnis laŭ la malrigidiĝo de siaj ŝultroj tre laca. Frodo sidis sur la ĉevalo en malhela sonĝo.

Ili subenĵetis sin sur la erikon kelkajn paŝojn de la vojrando, kaj tuj endormiĝis. Ŝajnis, ke ili apenaŭ fermis siajn okulojn, kiam Glorfindelo, kiu taskis sin vaĉi, dum ili dormis, revekis ilin. La suno jam alte suprengrimpis en la matenon, kaj foririntaj estis la nuboj kaj nebuloj de la nokto.

— Trinku jenon! — diris al ili Glorfindelo, verŝante por ĉiuj po iomete da likvoro el sia arĝent-ornamita leda flakono. Ĝi estis klara kiel fontakvo kaj malhavis guston, kaj en la buŝo ĝi sentiĝis nek friska nek varma; sed forto kaj viglo ŝajnis enflui ĉiujn iliajn membrojn dum ili trinkis ĝin. Manĝate post tiu ensorbo, la malfreŝa pano kaj sekigitaj fruktoj (kiuj estis ĉio, kio restis nun al ili) ŝajnis satigi ilin pli trafe ol multaj plenaj matenmanĝoj en la Provinco.

Ili ripozis iom malpli ol kvin horojn, kiam ili denove ekiris laŭ la Vojo. Glorfindelo daŭre urĝis ilin, kaj permesis nur du mallongajn haltojn dum la taga marŝado. Tiumaniere ili trairis preskaŭ dudek mejlojn antaŭ la noktiĝo kaj alvenis lokon, kie la Vojo turniĝis dekstren kaj subeniris krute al la fundo de la valo, celante la riveron. Ĝis tiam ne estis indiko aŭ sono de persekuto videbla aŭ aŭdebla de la hobitoj; sed ofte Glorfindelo haltis kaj aŭskultis momente, se ili postrestis, kaj zorgmieno ombris lian vizaĝon. Unu-du fojojn li alparolis Paŝegulon en la elfa lingvo.

Sed kiom ajn zorgoplenaj estis iliaj gvidantoj, estis klare, ke la hobitoj ne kapablis pluiri tiun nokton. Ili stumblis antaŭen kapturnaj pro laceco, kaj nepovantaj pensi pri io krom siaj kruroj kaj piedoj. La doloro de Frodo estis duobliĝinta, kaj dum la tago ĉirkaŭantaj lin objektoj fadis al ombroj el fantomeca grizo. Li preskaŭ bonvenigis la alvenon de la nokto, ĉar tiam la mondo ŝajnis malpli pala kaj malplena.

La hobitoj estis ankoraŭ lacaj, kiam ili ekiris frue la postan matenon. Multaj mejloj estis ankoraŭ trapasotaj inter ili kaj la Transpasejo, kaj ili lamiris antaŭen laŭpove plej rapide.

— Nia danĝero estos maksimuma ĝuste antaŭ ol ni alvenos la riveron, — diris Glorfindelo, — ĉar mia koro avertas min, ke la persekuto okazas rapide malantaŭ ni, kaj alia danĝero eble jam atendas ĉe la Transpasejo.

La vojo ankoraŭ subiris konstante, kaj nun troviĝis ambaŭflanke multe da herbo ie-tie, sur kiu la hobitoj marŝis, kiam tio eblis, por helpi al siaj lacaj piedoj. En la malfrua posttagmezo ili alvenis lokon, kie la Vojo subite pasis sub la ombro de altaj pinoj, kaj poste plonĝis en profundan ravinon kun apikaj malsekaj muroj el ruĝaj ŝtonoj. Eĥoj trakuris dum ili rapidis antaŭen, kaj ŝajnis aŭdiĝi multaj paŝosonoj sekvantaj iliajn proprajn. Tute abrupte, kvazaŭ tra pordo de lumo, la Vojo elpasis denove el la fino de l' tunelo en la apertejon. Tie, funde de apika deklivo, ili vidis antaŭ si longan ebenan mejlon, kaj preter tiu la Transpasejon de Bruineno. Aliflanke estis apika bruna teramaso, tredita de serpentuma pado; kaj malantaŭ tio altiĝis montegoj, ŝultro super ŝultro, kaj verto preter verto, en la fadiĝantan ĉielon.

Aŭdiĝis plu eĥo kvazaŭ de sekvantaj piedoj en la ravino malantaŭ ili; sibla sono kvazaŭ vento ekestus kaj verŝiĝus tra l' branĉoj de la pinoj. Unu momenton Glorfindelo turnis sin kaj aŭskultis, poste li saltis antaŭen kun laŭta krio:

— Fuĝu! — li kriis. — Fuĝu! La malamikoj!

La blanka ĉevalo saltis antaŭen. La hobitoj kuris suben laŭ la deklivo. Glorfindelo kaj Paŝegulo sekvis kiel postgardantoj. Ili nur duone transiris la ebenaĵon, kiam subite aŭdiĝis bruo de galopantaj ĉevaloj. El la pordo inter la ĵus lasitaj arboj rajdis Nigra Rajdanto. Li bridis sian ĉevalon, pendolante sur sia selo. Alia sekvis lin, poste alia; poste ankoraŭ du.

— Rajdu antaŭen! Rajdu! — kriis Glorfindelo al Frodo.

Tiu ne obeis tuj, ĉar stranga malvolonto kaptis lin. Lantigante la ĉevalon, li turnis sin kaj rerigardis. La Rajdantoj sidis sur siaj ĉevalegoj kiel minacaj statuoj sur monteto, malhelaj kaj solidaj, dum ĉiuj arboj kaj tereno ĉirkaŭ ili malaperis kvazaŭ en nebuleton. Subite li sciis en sia koro, ke ili silente ordonas, ke li atendu. Tiam tuj vekiĝis en li timo kaj malamo. Lia mano lasis fali la bridon kaj kaptis la tenilon de lia glavo, kaj kun ruĝa flagro li elingigis ĝin.

— Rajdu plu! Rajdu plu! — kriis Glorfindelo, kaj poste laŭte kaj klare li alvokis la ĉevalon en la elfa lingvo: — *Noro lim, noro lim, Asfaloth!*

Tuj la blanka ĉevalo forsaltis kaj kuris ventrapide laŭ la lasta stadio de la Vojo. Sammomente la nigraj ĉevaloj saltis suben sur la deklivo persekute, kaj de la Rajdantoj aŭdiĝis terura kriego tia, kian Frodo aŭdis kun hororo en la arbaro de Orient-kvarono malproksime for. Ĝi estis respondita, kaj konsterne al Frodo kaj ties amikoj aperis

rapidante el inter la arboj kaj rokoj maldekstre kvar aliaj Rajdantoj. Du rajdis al Frodo, du galopis frenezece al la Transpasejo por malebligi lian eskapon. Ŝajnis al li, ke ili kuras ventrapide kaj daŭre pligrandiĝas kaj pliheliĝas dum iliaj vojoj konverĝis kun la lia.

Frodo retrorigardis momente trans la ŝultro. Li ne plu povis vidi siajn amikojn. La Rajdantoj malantaŭe postrestis: eĉ iliaj ĉevalegoj ne povis konkurenci la rapidecon de la blanka elfa ĉevalo de Glorfindelo. Li denove rigardis antaŭen, kaj espero velkis. Ne ŝajnis eble, ke li atingos la Transpasejon antaŭ ol lin frontos la aliaj, kiuj estis embuskintaj. Li povis vidi klare ilin nun: ŝajnis, ke ili jam forĵetis siajn kapuĉojn kaj nigrajn mantelojn kaj estis vestitaj per blanko kaj grizo. Glavoj nudis en iliaj palaj manoj, kaskoj estis sur iliaj kapoj. Iliaj malvarmaj okuloj ekbrilis, kaj ili alvokis lin per mortminacaj vortoj.

Timo tute plenigis la menson de Frodo. Li ne plu pensis pri sia glavo. Li eligis neniun krion. Li fermis siajn okulojn kaj kroĉiĝis al la kolharoj de l' ĉevalo. La vento fajfis en liaj oreloj, kaj la sonoriloj sur la jungilaro tintis sovaĝe kaj akre. Ekblovo de terura frido trapikis lin kvazaŭ lanco, dum per lasta plirapidiĝo, kiel flagro de blanka fajro, la elfa ĉevalo, hastante kvazaŭ per flugiloj, pasis ĝuste antaŭ la vizaĝo de la antaŭa Rajdanto.

Frodo aŭdis plaŭdon de akvo. Ĝi ŝaŭmis ĉirkaŭ liaj piedoj. Li sentis subitan puŝiĝon kaj akceliĝon, dum la ĉevalo eliĝis el la rivero kaj baraktis supren laŭ la apika bordo. Li jam transiris la Transpasejon.

Sed la persekutantoj estis proksimaj malantaŭe. Supre de l' bordo la ĉevalo haltis kaj retroturniĝis henante atakeme. Ĉe rando de l' akvo sube estis Naŭ Rajdantoj, kaj la animo de Frodo ŝrumpis antaŭ la minaco de iliaj suprenturnitaj vizaĝoj. Li sciis pri nenio, kio malhelpus ilin transiri tiel facile kiel li, kaj al li ŝajnis senutila klopodo eskapi per la longa malcerta pado de la Transpasejo al la limo de Rivendelo, se la Rajdantoj sukcesus transiri. Ĉiuokaze li sentis, ke al li estas urĝe ordonite halti. Denove malamo ekmoviĝis en li, sed li jam ne havis sufiĉan forton por rezisto.

Subite la plej proksima Rajdanto spronis antaŭen sian ĉevalon. Ĝi haltis antaŭ la akvo kaj baŭmis. Per granda fortostreĉo Frodo sidiĝis rekte kaj svingis sian glavon.

— Retroiru! — li kriis. — Reiru al la lando Mordoro, kaj ne plu sekvu min! — Lia voĉo aŭdiĝis maldensa kaj tranĉa en liaj propraj oreloj. La Rajdantoj haltis, sed Frodo ne havis la potencon de Bombadiljo. Liaj malamikoj mokis lin per maldolĉa kaj fridiga ridado.

— Revenu! Revenu! — ili vokis. — Al Mordoro ni kunprenos vin!

— Reiru! — li flustris.

— La Ringon! La Ringon! — ili kriis per mortminacaj voĉoj; kaj tuj ilia ĉefo urĝis sian ĉevalon antaŭen en la akvon, proksime sekvate de du aliaj.

— Je Elbereta kaj Lutiena la Bela, — diris Frodo per lasta klopodo, levante sian glavon, — nek la Ringon nek min vi havos!

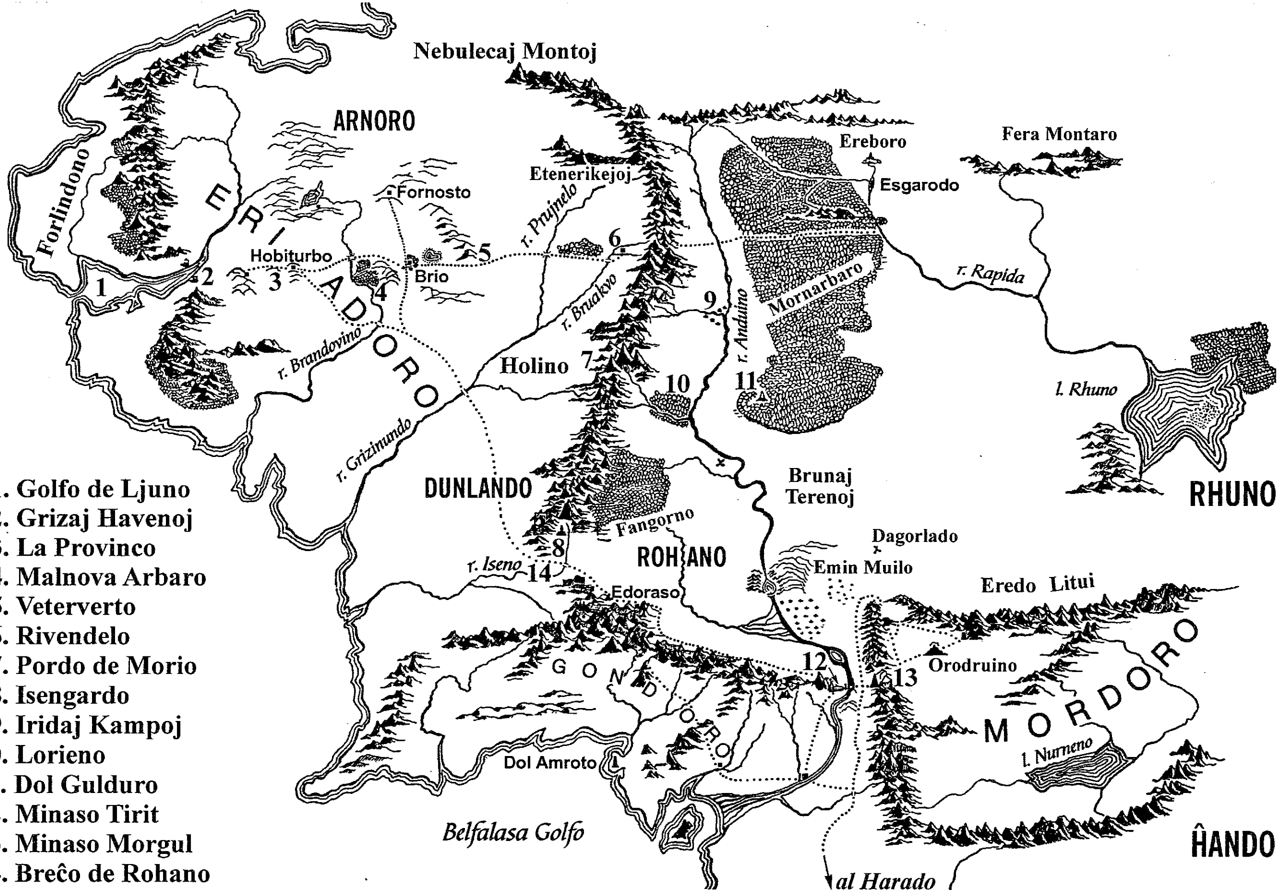
Tiam la ĉefo, kiu jam duone transiris la Transpasejon, stariĝis minace sur la piedingoj, kaj levis sian manon. Frodo estis mutigita. Li sentis, ke lia lango gluiĝas al la buŝosupro kaj lia koro forte batadas. Lia glavo rompiĝis kaj falis el lia tremanta mano. La elfa ĉevalo baŭmis kaj snufis. La unua el la nigraj ĉevaloj jam preskaŭ surpaŝis la bordon.

Tiumomente aŭdiĝis bruado kaj flusado: sono de laŭta torento rulanta multajn ŝtonojn. Malklare Frodo vidis, ke la rivero sube leviĝis, kaj laŭ ĝia fluado venis plumkresta ondoĉevalaro. Ŝajnis al Frodo, ke sur la krestoj flagras blankaj flamoj kaj li duone supozis, ke li vidas en la akvo blankajn rajdantojn sur blankaj ĉevaloj kun ŝaŭmantaj kolharoj. La tri Rajdantoj ankoraŭ meze de la Transpasejo estis inunditaj: ili malaperis, subite superonditaj sub kolera ŝaŭmo. La malantaŭaj retrotis konsternite.

Per la lastaj velkantaj sensoj Frodo aŭdis kriojn, kaj al li ŝajnis, ke li vidas, post la Rajdantoj hezitantaj ĉeborde, brilantan figuron el blanka lumo; kaj malantaŭ ĝi kuris multaj ombraj formoj svingantaj flamojn, kiuj flagris ruĝe en la griza nebulo, kiu inundis la mondon.

La nigrajn ĉevalojn plenigis frenezeco, kaj terurite saltante antaŭen ili portis siajn rajdantojn en la rapidan fluson. Ties akraj krioj estis dronigitaj per la bruado de l' rivero dum ĝi forportis ilin. Poste Frodo sentis sin falanta, kaj la bruo kaj konfuzo ŝajnis leviĝi kaj inundi lin kune kun la malamikoj. Li nenion plu aŭdis aŭ vidis.

LA DUA LIBRO

Nebulecaj Montoj
ARNORO
Forlindono
ERIADORO
Fornosto
Hobiturbo
Brio
Etenerikejoj
r. Prujnelo
r. Bruakvo
r. Brandovino
r. Grizinundo
Holino
DUNLANDO
Fangorno
ROHANO
r. Iseno
Edoraso
GONDORO
Dol Amroto
Belfalasa Golfo
Ereboro
Esgarodo
Fera Montaro
Mornarbaro
r. Anduino
r. Rapida
l. Rhuno
RHUNO
Brunaj Terenoj
Dagorlado
Emin Muilo
Eredo Litui
Orodruino
MORDORO
l. Nurneno
ĤANDO
al Harado
1. Golfo de Ljuno
2. Grizaj Havenoj
3. La Provinco
4. Malnova Arbaro
5. Veterverto
6. Rivendelo
7. Pordo de Morio
8. Isengardo
9. Iridaj Kampoj
10. Lorieno
11. Dol Gulduro
12. Minaso Tirit
13. Minaso Morgul
14. Breĉo de Rohano

Ĉapitro 1

MULTAJ RENKONTIĜOJ

Frodo vekiĝis kaj konstatis, ke li kuŝas sur lito. Unue li supozis, ke li dormis ĝis malfrue, post longa malagrabla sonĝo, kiu ankoraŭ ŝvebis rande de l' memoro. Aŭ eble li malsanis? Sed la plafono aspektis stranga; ĝi estis plata, kaj ĝi havis malhelajn trabojn riĉe ĉizitajn. Li kuŝadis ankoraŭ kelkan tempon rigardante makulojn da sunlumo sur la muro, kaj aŭskultante la bruon de akvofalo.

— Kie mi troviĝas, kaj kioma horo estas? — li diris voĉe al la plafono.

— En la domo de Elrondo, kaj estas la deka horo matene, — diris iu voĉo. — Estas mateno de la dudek-kvara de oktobro, se vi emas scii.

— Gandalfo! — kriis Frodo, sidiĝante. Jen estis la maljuna sorĉisto, sidanta sur seĝo apud la malfermita fenestro.

— Jes, — li diris, — jen mi. Kaj vi estas bonŝanca, ke vi troviĝas ĉi tie, cetere, post ĉiuj absurdaĵoj, kiujn vi kulpis post forlaso de la hejmo.

Frodo rekuŝiĝis. Li sentis sin tro komforta kaj trankvila por diskuti, kaj li ĉiuokaze ne supozis, ke li venkos en diskuto. Li estis jam plene vekiĝinta, kaj memoro pri lia vojaĝo estis revenanta: la katastrofa "tempoŝpara" vojo tra la Malnova Arbaro; la "akcidento" ĉe *La Pranca Poneo*; kaj lia freneza surmeto de l' Ringo en la valeto sub Veterverto. Dum li pripensis ĉion ĉi, vane klopodante alvenigi sian memoron ĝis la atingo de Rivendelo, estis longa silento, rompita nur de mallaŭtaj suĉoj de la Gandalfa pipo, kiam li blovis blankajn fumringojn tra la fenestro.

— Kie estas Sam? — Frodo demandis finfine. — Kaj ĉu bonfartas ĉiuj aliaj?

— Jes, ĉiuj estas bonfartaj kaj bonstataj, — respondis Gandalfo. — Sam estis ĉi tie, ĝis mi forsendis lin por iom ripozi antaŭ proksimume duonhoro.

— Kio okazis ĉe la Transpasejo? — diris Frodo. — Ĉio iel ŝajnis tre malklara; kaj ankoraŭ ŝajnas.

— Jes, certe estis tiel. Vi komencis forvelki, — respondis

Gandalfo. — La vundo fine venkis vin. Post ankoraŭ kelkaj horoj vi estus ekster niaj savrimedoj. Sed vi posedas iom da forto, kara mia hobito! Kiel vi montris en la dolmenejo. Tio estis krizega: eble la plej danĝera momento el ĉiuj. Se nur vi povus elteni ĉe Veterverto.

— Ŝajnas, ke vi jam scias tre multe, — diris Frodo. — Mi ne parolis al la aliaj pri la dolmenejo. Komence ĝi estis tro terura, kaj poste aliaj aferoj estis pripensindaj. Kiel vi scias pri tio?

— Vi longe parolis dumdorme, Frodo, — diris Gandalfo milde, — kaj ne estis por mi malfacile legi en viaj menso kaj memoro. Ne zorgu! Kvankam mi ĵus diris "absurdaĵoj", mi ne seriozis. Mi taksas vin alte — kaj la aliajn. Alveni tiel malproksimen ne estis sukceso malgranda, kaj tra tiom da danĝeroj, ankoraŭ posedante la Ringon.

— Ni neniel sukcesus sen Paŝegulo, — diris Frodo. — Sed vin ni bezonis. Sen vi, mi ne sciis, kion fari.

— Mi estis malhelpata, — diris Gandalfo, — kaj tio preskaŭ fariĝis nia fiasko. Kaj tamen mi ne certas: eble estis pli bone tiel.

— Mi volas, ke vi rakontu al mi la okazintaĵojn!

— En bona horo! Vi ne rajtas paroli aŭ zorgi hodiaŭ, laŭ ordono de Elrondo.

— Sed parolado malhelpus min pensi kaj scivoli, kio estas egale laciga, — diris Frodo. — Mi jam tute vekiĝis, kaj mi memoras tiom da aferoj klarigendaj. Kial vi estis malhelpata? Vi devus rakonti al mi almenaŭ tion.

— Vi aŭdos baldaŭ ĉion deziratan, — diris Gandalfo. — Ni kunvenigos Konsiliĝon, tuj kiam vi estos sufiĉe forta. Dume mi diras nur, ke mi estis kaptita.

— Vi? — kriis Frodo.

— Jes, mi, Gandalfo la Griza, — diris la sorĉisto seriozege. — En la mondo estas multaj potencoj, por bono kaj por malbono. Iuj estas pli potencaj ol mi. Kontraŭ iuj mi ankoraŭ ne mezuriĝis. Sed alvenas mia horo. La Mastro de Morgulo kaj ties Nigraj Rajdantoj jam elmergiĝis. Milito estas preparata.

— Do vi jam sciis pri la Rajdantoj antaŭ ol mi renkontis ilin?

— Jes, mi sciis pri ili. Efektive mi iam parolis al vi pri ili; ĉar la Nigraj Rajdantoj estas la Ringofantomoj, la Naŭ Servistoj de la Mastro de l' Ringoj. Sed mi ne sciis, ke ili releviĝis, aŭ mi estus tuj fuĝinta kun vi. Mi aŭdis novaĵon pri ili nur post kiam mi forlasis vin en junio; sed tiu historio estas prokrastenda. Aktuale ni estas savitaj el katastrofo, dank' al Aragorno.

— Jes, — diris Frodo, — ĝuste Paŝegulo savis nin. Tamen komence mi timis lin. Sam neniam tute fidis lin, mi opinias, almenaŭ ĝis la renkonto kun Glorfindelo.

Gandalfo ridetis.

— Pri Sam mi aŭdis la tuton, — li diris. — Li jam ne plu kovas dubojn.

— Mi ĝojas, — diris Frodo. — Ĉar mi jam tre ŝatas Paŝegulon. Nu, *ŝatas* ne estas la ĝusta vorto. Mi volas diri, ke li estas kara al mi; kvankam li estas stranga kaj foje severa. Fakte, li memorigas min pri vi. Mi ne sciis, ke tiaj estas iuj granduloj. Mi supozis, nu, ke ili estas nur grandaj, kaj iom stultaj: bonkoraj kaj stultaj kiel Buterburo, aŭ stultaj kaj malicaj kiel Vilĉjo Filikĉjo. Sed fakte ni en la Provinco ne scias multon pri homoj, krom eble pri la brianoj.

— Eĉ pri ili vi ne scias multon, se vi opinias, ke maljuna Barlimano estas stulta, — diris Gandalfo. — Li estas sufiĉe saĝa sur propra tereno. Li pensas malpli multe ol li parolas, kaj malpli rapide; tamen li kapablas travidi brikan muron, se li disponas sufiĉan tempon (kiel oni diras en Brio). Sed restas malmultaj en Mez-Tero tiaj, kia Aragorno filo de Aratorno. La gento de la Reĝoj el trans la maro preskaŭ finiĝis. Eble ĉi tiu Milito de l' Ringo estos ilia lasta aventuro.

— Ĉu vi vere asertas, ke Paŝegulo estas gentano de l' malnovaj Reĝoj? — diris Frodo mirigite. — Mi supozis, ke ili ĉiuj malaperis antaŭlonge. Mi pensis, ke li estas nur disirulo.

— Nur disirulo! — kriis Gandalfo. — Kara mia Frodo, ĝuste tiaj estas la disiruloj: la lasta restaĵo en la Nordo de la granda popolo, la homoj de Okcidentio. Ili jam pli frue helpis min; kaj mi bezonos ilian helpon dum la tagoj venontaj; ĉar ni alvenis Rivendelon, sed la Ringo ankoraŭ ne ripozas.

— Supozeble ne, — diris Frodo. — Sed ĝis nun mi sole pensis, kiel alveni ĉi tien, kaj mi esperas, ke mi ne devos iri pluen. Estas tre agrable simple ripozi. Mi pasigis monaton da ekzilo kaj aventuro, kaj mi trovas, ke tio plene sufiĉas al mi.

Li silentiĝis kaj fermis siajn okulojn. Post iom da tempo li ekparolis denove.

— Mi kalkuladis, — li diris, — kaj mi ne povas sumigi ĝis la dudek-kvara de oktobro. Devus esti la dudek-unua. Certe ni atingis la Transpasejon je la dudeka.

— Vi parolis kaj kalkulis pli ol bonfartas al vi, — diris Gandalfo. — Kiel sentiĝas nun viaj flanko kaj ŝultro?

— Mi ne scias, — Frodo respondis. — Ili tute ne sentiĝas: kio estas pliboniĝo, sed, — li faris provon, — mi povas denove iom movi mian brakon. Jes, ĝi reviviĝas. Ĝi ne estas malvarma, — li aldonis, tuŝante sian maldekstran manon per la dekstra.

— Bone! — diris Gandalfo. — Ĝi ripariĝas rapide. Vi baldaŭ estos refortiĝinta. Elrondo vin kuracis: li prizorgis vin dum tagoj, ekde kiam oni enportis vin.

— Tagoj? — diris Frodo.

— Nu, kvar noktoj kaj tri tagoj, se diri precize. La elfoj portis vin de la Transpasejo nokte de la dudeka, kaj ĝuste tie vi fuŝis la kalkulon. Ni estis treege maltrankvilaj, kaj Sam apenaŭ forlasis vian apudon, tage aŭ nokte, krom por kurieri. Elrondo estas majstro de l' kuracado, sed la armiloj de nia Malamiko estas mortigaj. Se diri la veron, mi havis malmulte da espero, ĉar mi suspektis, ke ankoraŭ restas en la fermita vundo iu ero de la klingo. Sed ĝis hieraŭ nokte ĝi ne estis trovebla. Tiam Elrondo eligis fragmenton. Ĝi estis profunde eniĝinta, kaj ĝi moviĝis internen.

Frodo ektremis, memorante pri la kruela ponardo kaj noĉa klingo, kiu malaperis en la manoj de Paŝegulo.

— Ne timu! — diris Gandalfo. — Ĝi estas jam for. Ĝi estas fandita. Kaj ŝajnas, ke hobitoj velkas tre malvolonte. Mi konis fortajn batalistojn de la granduloj, kiujn tre rapide venkus tiu ero, kiun vi portis dum dek sep tagoj.

— Kion ili estus farintaj al mi? — demandis Frodo. — Kion la Rajdantoj provis fari?

— Ili provis trapiki vian koron per Morgula ponardo, kiu restas en la vundo. Se ili sukcesus, vi fariĝus tia, kia ili, sed pli malforta kaj komandota de ili. Vi fariĝus fantomo sub rego de la Malhela Mastro; kaj li turmentus vin pro tio, ke vi provis reteni lian Ringon, se eblus turmento pli granda, ol esti rabita de ĝi kaj vidi ĝin sur lia mano.

— Feliĉe, la teruran danĝeron mi ne konstatis! — diris Frodo feble. — Mi estis morttimigita, kompreneble; sed se mi scius pli, mi ne aŭdacus eĉ moviĝi. Estas mirinde, ke mi eskapis!

— Jes, fortuno aŭ la sorto helpis vin, — diris Gandalfo, — se ne paroli pri kuraĝo. Tial ke via koro ne estis tuŝita, kaj nur via ŝultro estis trapikita, ĉar vi rezistis ĝisfine. Sed tio estis tre proksima trafo, por tiel diri. Vin minacis plej grava danĝero dum vi portis la Ringon, ĉar tiam vi estis mem duone en la fantoma mondo, kaj ili eble estus kaptintaj vin. Vi povis vidi ilin, kaj ili povis vidi vin.

— Mi scias, — diris Frodo. — Ili estis terura vidaĵo! Sed kial ni ĉiuj povis vidi iliajn ĉevalojn?

— Ĉar tiuj estas ĉevaloj realaj, same kiel realaj estas la nigraj manteloj, kiujn ili vestas por doni formon al sia nenieco, kiam ili intertraktas kun vivantoj.

— Do kial tiuj nigraj ĉevaloj toleras tiajn rajdantojn? Ĉiuj aliaj bestoj timiĝas pro ilia proksimiĝo, eĉ la elfa ĉevalo de Glorfindelo. La hundoj ululas kaj la anseroj gakas al ili.

— Ĉar tiuj ĉevaloj naskiĝis kaj estas breditaj por servi al la Malhela Mastro en Mordoro. Ne ĉiuj liaj servistoj kaj servutuloj estas fantomoj! Iuj estas orkoj kaj troloj, iuj estas vargoj kaj homlupoj; kaj ekzistis kaj ankoraŭ ekzistas multaj homoj, batalistoj kaj reĝoj, kiuj marŝas vivaj sub la suno, kaj tamen estas sub lia regado. Kaj ties nombro plimultiĝas ĉiutage.

— Kio pri Rivendelo kaj la elfoj? Ĉu Rivendelo estas sekura?

— Jes, provizore, ĝis ĉio alia estos venkita. La elfoj eble timas la Malhelan Mastron kaj eble fuĝos antaŭ li, sed neniam plu ili aŭskultos lin aŭ servos lin. Kaj ĉi tie en Rivendelo loĝas ankoraŭ iuj el liaj ĉefaj malamikoj: la elfaj saĝuloj, princoj de Eldaroj el trans la maroj plej malproksimaj. Tiuj ne timas la Ringofantomojn, ĉar tiuj, kiuj loĝis en la Benita Lando vivas samtempe en ambaŭ mondoj, kaj tiel kontraŭ la vidataĵoj kiel la nevidataĵoj ili posedas grandan potencon.

— Mi pensis, ke mi vidas blankan figuron, kiu brilis kaj ne nebuliĝis kiel la ceteraj. Ĉu do tiu estis Glorfindelo?

— Jes, vi vidis lin momente tia, kia li estas aliflanke: unu el la potenculoj de l' Unue-naskitaj. Li estas elfa princo el familio de regantoj. Efektive en Rivendelo troviĝas potenco kapabla rezisti la potencon de Mordoro, dum iom da tempo; kaj aliloke ankoraŭ loĝas aliaj potencoj. Krome ekzistas potenco alispeca en la Provinco. Sed ĉiuj tiaj lokoj iĝos baldaŭ insuloj sieĝataj, se la aferoj evoluos tiel, kiel nun. La Malhela Mastro elpuŝas sian tutan forton.

» Tamen, — li diris, stariĝinte subite kaj elpuŝinte sian mentonon, dum lia barbo hirtiĝis kaj rektiĝis kvazaŭ minacaj dratoj, — ni devas konservi nian kuraĝon. Vi baldaŭ estos sana, se mi ne mortigos vin per alparoloj. Vi estas en Rivendelo, kaj ne necesas, ke vi zorgu pri io ajn, provizore.

— Mi ne havas kuraĝon, ke mi konservu ĝin, — diris Frodo, — sed aktuale mi ne zorgas. Nur sciigu al mi pri miaj amikoj, kaj rakontu la finon de l' afero ĉe la Transpasejo, kiel mi daŭre petas, kaj mi

provizore kontentiĝos. Poste mi ekdormos denove, ŝajnas al mi; sed fermi la okulojn mi ne povos ĝis vi finrakontos al mi tiun historion.

Gandalfo translokigis sian seĝon apud la liton, kaj zorge ekzamenis Frodon. La koloro estis reveninta al ties vizaĝo, kaj liaj okuloj estis klaraj, kaj tute vekiĝintaj kaj konstativaj. Li estis ridetanta, kaj ŝajnis ke malmulte misis ĉe li. Sed al la okuloj de la sorĉisto vidiĝis eta ŝanĝiĝo, kvazaŭ nur aludo pri travidebleco en li, kaj precipe je la maldekstra mano, kiu kuŝis videbla sur la litotuko.

"Tamen tio estas atendebla, — diris al si Gandalfo. — Li ne ankoraŭ trapasis la duonon, kaj ĝis kio li fine alvenos, eĉ Elrondo ne kapablas aŭguri. Ne ĝis miso, mi opinias. Li eble iĝos simila al glaso plenigita de klara lumo por vidkapablaj okuloj".

— Vi aspektas bonege, — li diris voĉe. — Mi riskos mallongan rakonton sen interkonsiliĝo kun Elrondo. Sed tute mallongan, sciu, kaj poste vi devos reendormiĝi. Jen kio okazis, laŭ mia kompreno. La Rajdantoj celis rekte vin, tuj kiam vi fuĝis. Ili ne plu bezonis gvidadon far la ĉevaloj: vi jam iĝis videbla al ili, estante jam sur la sojlo de ilia mondo. Kaj cetere la Ringo altiris ilin. Viaj amikoj flankensaltis desur la vojo, aŭ ili estus surrajditaj. Ili sciis pri nenio, kio povus vin savi, se la blanka ĉevalo ne sukcesus. La Rajdantoj estis tro rapidaj por ĝisatingo, kaj tro multaj por kontraŭstaro. Senĉevale eĉ Glorfindelo kaj Aragorno kune ne kapablus kontraŭstari ĉiujn Naŭ samtempe. Kiam la Ringofantomoj preterkuris, viaj amikoj postkuris malantaŭe. Proksime al la Transpasejo troviĝas eta kavaĵo apud la vojo, kaŝita per kelkaj stumpaj arboj. Tie ili haste bruligis fajron: ĉar Glorfindelo sciis, ke fluso alvenos, se la Rajdantoj provos transiri, kaj tiam li devos pritrakti iujn, kiuj restos liaborde de l' rivero. Tuj kiam la fluso aperis, li elkuris, sekvate de Aragorno kaj la aliaj, portantaj flamantajn torĉojn. Trafitaj inter fajro kaj akvo, kaj vidantaj elf-princon rivelitan tiel kolerplene, ili senkuraĝiĝis, kaj iliajn ĉevalojn trafis frenezeco. Tri estis forportitaj de la unua flusatako; nun la aliaj estis ĵetitaj en la akvon de siaj ĉevaloj kaj inunditaj.

— Kaj tiel finiĝis la Nigraj Rajdantoj? — demandis Frodo.

— Ne, — diris Gandalfo. — Iliaj ĉevaloj certe pereis, kaj sen tiuj ili estas kripligitaj. Sed la Ringofantomoj mem ne estas tiel facile detrueblaj. Tamen ili ne estas timindaj nuntempe. Viaj amikoj transiris, kiam la fluso forpasis, kaj ili trovis vin kuŝantan survizaĝe ĉe la bordosupro, kun rompita glavo sub vi. La ĉevalo gardostaris apude. Vi estis pala kaj malvarma, kaj ili timis, ke vi estas mortinta, aŭ pli mise. La

domanoj de Elrondo renkontis ilin, dum ili malrapide portis vin al Rivendelo.

— Kiu kreis la fluson? — demandis Frodo.

— Elrondo ordonis ĝin, — respondis Gandalfo. — La rivero de ĉi tiu valo estas sub lia regado, kaj ĝi flusas kolere, kiam li ege bezonas bari la Transpasejon. Tuj kiam la estro de l' Ringofantomoj enrajdis la akvon, la fluso estis lanĉita. Se mi rajtas tion diri, mi aldonis kelkajn detalojn proprajn: vi eble ne rimarkis, sed kelkaj el la ondoj prenis formon de grandaj blankaj ĉevaloj kun brilantaj blankaj rajdantoj, kaj estis multaj ruliĝantaj kaj pistantaj rokegoj. Momente mi ektimis, ke ni liberigis tro akran koleron, kaj la fluso elregiĝos kaj forportos vin ĉiujn. En la akvoj, kiuj malsuprenvenas el la neĝo de l' Nebuletaj Montoj estas granda vigleco.

— Jes, nun ĉio revenas al mi, — diris Frodo, — la laŭtega bruo. Mi pensis, ke mi dronas, kune kun miaj amikoj kaj malamikoj. Sed jam ni estas sekuraj!

Gandalfo rapide rigardis al Frodo, sed tiu estis ferminta la okulojn.

— Jes, vi ĉiuj estas sekuraj nuntempe. Baldaŭ okazos festado kaj ĝojado por celebri la venkon ĉe la Transpasejo de Bruineno, kaj vi ĉiuj ĉeestos en honoraj lokoj.

— Bonege! — diris Frodo. — Estas mirinde, ke Elrondo, Glorfindelo kaj tiaj gravaj princoj, por ne paroli pri Paŝegulo, tiel prizorgas min kaj montras al mi tiom da bonkoreco.

— Nu, multkiale ili devus tion fari, — diris Gandalfo, ridetante. — Mi estas unu taŭga kialo. La Ringo estas alia: vi estas la Ringoportanto. Kaj vi estas la heredinto de Bilbo, la Ringotrovinto.

— Kara Bilbo! — diris Frodo dormeme. — Mi scivolas, kie li estas. Mi volas, ke li estu ĉi tie kaj povu aŭdi la tutan rakonton. Tio ridigus lin. La bovino transsaltis la Lunon! Kaj la kompatinda maljuna trolo!.. — Post tio li profunde endormiĝis.

Frodo nun estis sekura en la Lasta Hejmeca Domo oriente de la Maro. Tiu domo estis, kiel Bilbo antaŭlonge raportis, "domo perfekta, ĉu plaĉas al vi manĝoj aŭ dormo aŭ rakontado aŭ kantado, aŭ nur sidado kaj bonpensado, aŭ agrabla miksaĵo el ĉiuj". Nura restado tie estis kuracilo kontraŭ laco, timo kaj malĝojo.

Kiam la vespero proksimiĝis, Frodo revekiĝis, kaj li konstatis, ke li ne plu sentas bezonon pri ripozo aŭ dormo, sed emis al manĝado kaj trinkado, kaj probable al postaj kantado kaj rakontado. Li ellitiĝis kaj

trovis, ke lia brako jam estas preskaŭ tiel uzebla, kiel ĝi iam estis. Li trovis prete almetitajn purajn vestaĵojn el verda ŝtofo, kiuj bonege konvenis al li. Rigardante spegulon li surpriziĝis vidante multe pli maldikan rebildon de si, ol li memoris: tiu rimarkinde similis la junan nevon de Bilbo, kiu kutimis promenadi kun sia onklo en la Provinco; sed la okuloj alrigardis lin penseme.

— Jes, vi spertis kelkajn aferojn post kiam vi pasintfoje elrigardis el spegulo, — li diris al sia rebildo. — Sed nun al gaja renkontiĝo! — Li etendis siajn brakojn kaj fajfis melodion.

Tiumomente aŭdiĝis frapo ĉe la pordo, kaj envenis Sam. Li kuris al Frodo kaj kaptis ties maldekstran manon, malglate kaj sinĝene. Li milde karesis ĝin, kaj poste li ruĝiĝis kaj rapide forturniĝis.

— Saluton, Sam! — diris Frodo.

— Estas varma! — diris Sam. — Nome, via mano, s-ro Frodo. Ĝi sentiĝis tiom malvarma dum la longaj noktoj. Sed gloro kaj trumpetoj! — li kriis, alturniĝante denove kun brilaj okuloj kaj dancante sur la planko. — Estas bele revidi vin stariĝinta kaj normala, sinjoro! Gandalfo petis, ke mi venu vidi, ĉu vi estas preta malsupreniri, kaj mi supozis, ke li ŝercas.

— Mi estas preta, — diris Frodo. — Ni iru serĉi la ceterajn de la grupo!

— Mi povas konduki vin al ili, sinjoro, — diris Sam. — Granda domo estas ĉi tiu, kaj tre neordinara. Ĉiam ankoraŭ iom por eltrovi, ne sciante, kion vi trovos post angulo. Kaj elfoj, sinjoro! Elfoj tie, kaj elfoj ĉi tie! Iuj reĝsimilaj, teruraj kaj belegaj, sed iuj gajaj kiel infanoj. Kaj la muziko kaj la kantado — kvankam por aŭskultado mi ne disponis multe da tempo aŭ emo, de kiam ni alvenis. Sed mi komencas scii kelkajn el la lokaj moroj.

— Mi scias, kion vi faris, Sam, — diris Frodo, kroĉante lian brakon. — Sed hodiaŭ nokte vi estos gaja, kaj aŭskultos tiom, kiom deziros via koro. Ek al, gvidu min ĉirkaŭ la angulojn!

Sam kondukis lin tra pluraj koridoroj kaj suben laŭ multaj ŝtupoj kaj eksteren en alta ĝardeno super la kruta riverbordo. Li trovis siajn amikojn sidantaj sub portiko flanke de la domo, frontante orienten. Ombroj estis aperintaj en la suba valo, sed ankoraŭ lumis sur la fruntoj de la montoj en la fora supro. La aero estis varma. La bruo de fluanta kaj kaskadanta akvo sonis laŭte, kaj la vesperon plenigis malforta parfumo de arboj kaj floroj, kvazaŭ la somero daŭre restadus en la ĝardenoj de Elrondo.

— Hura! — kriis Grinĉjo saltleviĝe. — Jen nia nobla parenco! Lasu lokon al Frodo, Mastro de l' Ringo!

— Ĉit! — diris Gandalfo el la ombroj fone de la portiko. — Misaĵoj ne envenas tiun ĉi valon, tamen ni ne devas nomi ilin. La Mastro de l' Ringo estas ne Frodo, sed la mastro de l' Malhela Turo de Mordoro, kies potenco denove etendiĝas sur la mondon! Ni sidas en fortikaĵo. Ekstere mallumiĝas.

— Gandalfo kutimis diri tiajn ĝojigaĵojn, — diris Grinĉjo. — Li opinias, ke mi bezonas ordigon. Sed iel ŝajnas neeble sperti mornon aŭ deprimon en tiu ĉi loko. Mi sentas, ke mi povus kanti, se mi konus ĝustan kanton por la okazo.

— Ankaŭ mi emas kanti, — ridis Frodo. — Kvankam ĉi-momente mi pli emas manĝi kaj trinki!

— Tio baldaŭ estos kuracita, — diris Grinĉjo. — Vi montris vian kutiman ruzon, ellitiĝante ĝustatempe por manĝo.

— Pli ol manĝo! Ja festo! — diris Gaja. — Tuj kiam Gandalfo raportis, ke vi resaniĝis, komenciĝis la preparado. — Apenaŭ li finparolis, ilin vokis en la halon tintado de multaj sonoriloj.

La halo en la domo de Elrondo estis plena de estaĵoj: plejparte elfoj, kvankam ĉeestis kelkaj gastoj alispecaj. Elrondo, laŭ sia kutimo, sidis sur granda seĝo fine de la longa tablo sur podio; kaj apud li unuflanke sidis Glorfindelo, aliflanke Gandalfo.

Frodo rigardis ilin mirigite, ĉar neniam antaŭe li vidis Elrondon, pri kiu rakontis tiom da historioj; kaj sidantaj dekstre kaj maldekstre de li Glorfindelo, kaj eĉ Gandalfo, kiun li supozis koni tiel bone, estis rivelitaj kiel princoj dignaj kaj potencaj.

Gandalfo estis malpli altstatura ol la du aliaj, sed liaj longaj blankaj haroj, lia impona arĝenta barbo, kaj liaj larĝaj ŝultroj, aspektigis lin saĝa reĝo el la pralegendoj. Sur lia maljuna vizaĝo sub abundaj neĝecaj brovoj, liaj malhelaj okuloj estis metitaj kvazaŭ karboj kapablaj subite ekardi.

Glorfindelo estis altstatura kaj rekta; liaj haroj estis brile oraj, lia vizaĝo bela kaj juna kaj sentima kaj plena je ĝojo; liaj okuloj estis brilaj kaj akravidaj, kaj lia voĉo kiel muziko; sur lia frunto sidis saĝeco, kaj en lia mano estis forto.

La vizaĝo de Elrondo estis senaĝa, nek maljuna nek juna, kvankam sur ĝi estis skribita la memoro pri multaj aferoj, tiel ĝojaj kiel ankaŭ tristaj. Liaj haroj estis malhelaj kiel ombroj de l' krepusko, kaj sur ili

estis metita cirklo da arĝento; liaj okuloj estis grizaj kiel klara vespero, kaj en ili estis lumo simila al stelolumo. Respektinda li ŝajnis kiel reĝo kronita de multaj vintroj, kaj tamen bonfarta kiel pruvinta sin batalisto en ties plena forteco. Li estis la Mastro de Rivendelo kaj potenca inter elfoj kaj homoj.

Meze de la tablo, kontraŭ la teksitaj tapetoj sur la muro, estis seĝo sub baldakeno, kaj tie sidis damo belaspekta, kaj tiom ŝi similis laŭ virina maniero Elrondon, ke Frodo konjektis, ke ŝi estas lia proksima parenco. Juna ŝi estis kaj tamen ne tiel; ĉar malgraŭ tio, ke la plektaĵoj de ŝiaj malhelaj haroj estis tuŝitaj de neniu frosto kaj ŝiaj blankaj brakoj kaj klara vizaĝo estis sanaj kaj glataj, kaj la lumo de steloj brilis en ŝiaj helaj okuloj, tamen ŝi aspektis reĝine, kaj pensemo kaj klero vidiĝis en ŝia alrigardo, kiel ĉe iu, kiu spertis multajn aferojn alportitajn de la jaroj. Super ŝia frunto, ŝian kapon kovris ĉapo el arĝenta punto pasamentita de etaj gemoj, brile blankaj; sed ŝia mola griza robo estis ornamita nur per zono el folioj formitaj el arĝento.

Tiel okazis, ke Frodo ekvidis tiun, kiun vidis nur malmultaj mortemuloj: Arvenan, filinon de Elrondo, pri kiu oni diris, ke la aspekto de Lutiena revenis sur la teron; kaj ŝi nomiĝis Undomiela, ĉar ŝi estis la vesperstelo de sia gento. Longe ŝi restis en la lando de l' parencaro de sia patrino, en Lorieno trans la montoj, kaj nur lastatempe revenis al la domo de sia patro. Sed ŝiaj fratoj, Eladano kaj Elrohiro, forestis pro kavalirado; ĉar ili rajdis ofte tre disten kun la disiruloj de l' nordo, forgesante neniam la turmentiĝon de sia patrino en la kavernaĉoj de l' orkoj.

Tiun belecon en vivanto Frodo neniam antaŭe vidis aŭ mense imagis; kaj li estis samtempe surprizita kaj konfuzita konstatinte, ke ricevis seĝon ĉe l' tablo de Elrondo inter tiuj personoj tiel noblaj kaj belaj. Kvankam li havis taŭgan seĝon, kaj estis altigita per pluraj kusenoj, li sentis sin tre malgranda, kaj iom ekstermedia; sed tiu sento baldaŭ forpasis. La festo estis gaja kaj la manĝaĵoj tute tiaj, kiajn povus deziri lia malsato. Pasis iom da tempo antaŭ ol li denove ĉirkaŭrigardis aŭ turniĝis al siaj apudsidantoj.

Li serĉis unue siajn amikojn. Sam estis petinta permeson servi al sia mastro, sed estis informita, ke ĉi-foje li estas honora gasto. Frodo povis nun lin vidi, sidantan kun Grinĉjo kaj Gaja ĉe la antaŭa fino de unu el la flanktabloj proksime al la podio. Li povis vidi neniun signon de Paŝegulo.

Apud Frodo dekstre sidis gnomo gravaspekta, riĉe vestita. Lia

barbo, tre longa kaj duigita, estis blanka preskaŭ tiom kiom la neĝblanka ŝtofo de liaj vestaĵoj. Li portis arĝentan zonon, kaj ĉirkaŭ lia kolo pendis ĉeno el arĝento kaj diamantoj. Frodo ĉesis manĝi por alrigardi lin.

— Bonvenon kaj bone renkontite! — diris la gnomo, turnante sin al li. Poste, imagu, li stariĝis kaj riverencis. — Gloino je via servo, — li diris, kaj riverencis pli profunden.

— Frodo Baginzo je servo de vi kaj via familio, — diris Frodo ĝustaresponde, stariĝante surprizite kaj dispelante siajn kusenojn. — Ĉu mi prave konjektas, ke vi estas *la* Gloino, unu el la dek du kunuloj de l' granda Torino Kverkaŝildo?

— Tute prave, — respondis la gnomo, levante la kusenojn kaj ĝentile helpante al Frodo residiĝi. — Kaj mi ne demandas, ĉar mi estas jam informita, ke vi estas parenco kaj la adoptita heredinto de nia amiko Bilbo la famkonata. Permesu, ke mi gratulu vin pri via resaniĝo.

— Tre koran dankon, — diris Frodo.

— Vi spertis kelkajn tre strangajn aventurojn, mi aŭdis, — diris Gloino. — Mi ege scivolas, kio tiom longe vojaĝigis *kvar* hobitojn. Okazis nenio simila de kiam Bilbo nin akompanis. Sed eble mi prefere ne tro detale enketu, ĉar Elrondo kaj Gandalfo ŝajne ne emas tion ĉi priparoli?

— Mi opinias, ke ni ne priparolu ĝin, almenaŭ nuntempe ne, — diris Frodo ĝentile. Li konjektis, ke eĉ en la domo de Elrondo la Ringo ne taŭgis por neformala konversacio; kaj ĉiuokaze li volis forgesi siajn zorgojn dum kelka tempo. — Sed mi estas egale scivola, — li aldonis, — ekscii, kio venigas gnomon tiel gravan tiom malproksimen de la Soleca Monto.

Gloino lin alrigardis.

— Se vi ankoraŭ ne aŭdis tion, mi opinias, ke ankaŭ pri tio ni ankoraŭ ne parolu. Mastro Elrondo kunvokos nin ĉiujn postnelonge, mi opinias, kaj tiam ni ĉiuj aŭdos multajn aferojn. Sed multaj aliaj aferoj estas rakonteblaj.

Dum la cetero de la manĝo ili kunparolis, sed Frodo aŭskultis pli, ol li parolis; ĉar la novaĵoj el la Provinco, escepte de la Ringo, ŝajnis etaj, foraj kaj negravaj, dum Gloino havis multon rakontindan pri okazaĵoj en la nordaj regionoj de Sovaĝujo. Frodo eksciis, ke Grimbeorno la Maljuna, filo de Beorno, estas nun la estro de multaj fortikuloj, kaj al ties lando inter la Montoj kaj Mornarbaro aŭdacas iri nek orko nek lupo.

— Efektive, — diris Gloino, — se ne ekzistus la beornidoj, trapaso de Dalo ĝis Rivendelo estus jam delonge neebliĝinta. Ili estas kuraĝuloj kaj tenas apertaj la Altan Pasejon kaj la vadejon de Karoko. Sed iliaj impostoj estas altaj, — li aldonis, skuante la kapon; — kaj samkiel la praa Beorno ili ne tro multe ŝatas gnomojn. Tamen, ili estas fidindaj, kaj tio multe valoras en la nuna epoko. Nenie troviĝas homoj tiel amikemaj al ni kiel la homoj en Dalo. Ili estas bonuloj, la bardidoj. Regas ilin la nepo de Bardo la Arkpafisto, Brando — filo de Baino, filo de Bardo. Li estas reĝo forta, kaj lia regno nun etendiĝas malproksime suden kaj orienten de Esgarodo.

— Kaj kio pri viaj propraj gentanoj? — demandis Frodo.

— Multo estas rakontinda, tiel bona kiel malbona, — diris Gloino, — tamen plejparte bona: ni estas ĝis nun bonŝancaj, kvankam ni ne evitas la ombrojn de la nuna epoko. Se vi vere emas sciiĝi pri ni, mi volonte rakontos al vi novaĵojn. Sed silentigu min, kiam vi enuiĝos! La gnomaj langoj ne laciĝas, parolante pri iliaj metiaĵoj, oni diras.

Kaj tiam Gloino lanĉis longan rakonton pri la faraĵoj de la gnomregno. Li ĝojis trovi tiel ĝentilan aŭskultanton; ĉar Frodo aperigis neniun signon de enuiĝo kaj ne provis ŝanĝi la temon, kvankam fakte li baldaŭ iom konfuziĝis inter la nekonitaj nomoj de personoj kaj lokoj, pri kiuj li neniam antaŭe aŭdis. Lin interesis tamen informo, ke Daino estas ankoraŭ Reĝo sub la Monto, kaj estas nun maljuna (ĉar pasis lia ducent-kvindeka jaro), respektata, kaj fabelece riĉa. El la dek kunuloj, kiuj travivis la Batalon de Kvin Armeoj, sep ankoraŭ restis ĉe li: Dvalino, Gloino, Dorio, Norio, Bifuro, Bofuro, kaj Bomburo. Bomburo estis nun tiel grasa, ke li ne kapablis sin movi de la kanapo ĝis la ĉetabla seĝo, kaj bezonataj estis ses junaj gnomoj por levi lin.

— Kaj kio okazis pri Balino kaj Orio kaj Oino? — demandis Frodo.

Ombro trapasis la vizaĝon de Gloino.

— Ni ne scias, — li respondis. — Estas grandparte pro Balino, ke mi venis por peti konsilojn de tiuj, kiuj loĝas en Rivendelo. Sed hodiaŭ vespere ni parolu pri aferoj pli gajaj!

Gloino tiam komencis paroli pri la metiaĵoj de siaj gentanoj, sciigante al Frodo pri ilia granda laboro en Dalo kaj sub la Monto.

— Ni faris bone, — li diris. — Sed rilate la metalojn ni ne kapablas konkurenci kun niaj patroj, el kies sekretoj multaj estas perditaj. Ni faras bonan armaĵon kaj akrajn glavojn, sed ni jam ne povas fari maŝarmaĵon aŭ klingojn egalajn al tiuj, kiuj estis farataj antaŭ ol venis la drako. Nur pri minado kaj konstruado ni superas la pra-

tagojn. Vi devus vidi la akvovojojn de Dalo, Frodo, kaj la montojn kaj la lagetojn! Vi devus vidi la ŝtonpavimitajn vojojn multkolorajn! Kaj la halojn kaj kavernecajn stratojn sub la tero kun arkaĵoj ĉizitaj arboforme; kaj la terasojn kaj turojn sur la Montodeklivoj! Tiam vi vidus, ke ni ne maldiligentis.

— Mi venos vidi ilin, se iam mi povos, — diris Frodo. — Kiom surprizita estintus Bilbo, vidante ĉiujn ŝanĝiĝojn ĉe la Dezertejo de Smaŭgo!

Gloino alrigardis Frodon kaj ridetis.

— Vi tre amis Bilbon, ĉu ne? — li demandis.

— Jes, — respondis Frodo. — Mi prefere vidus lin, ol ĉiujn turojn kaj palacojn en la mondo.

Finfine la festo finiĝis. Elrondo kaj Arvena stariĝis kaj trairis la halon, kaj la ĉeestantoj sekvis ilin laŭ ordo de siaj rangoj. La pordoj estis ĵetmalfermitaj, kaj ili transiris larĝan koridoron kaj tra aliaj pordoj, kaj alvenis alian halon. En ĝi ne estis tabloj, sed hela fajro brulis en granda kameno inter la ĉizitaj pilastroj ambaŭflanke.

Frodo trovis, ke li marŝas kun Gandalfo.

— Tiu ĉi estas la Halo de Fajro, — diris la sorĉisto. — Ĉi tie vi aŭdos multajn kantojn kaj rakontojn, se vi sukcesos maldormi. Sed escepte de ceremoniaj tagoj ĝi kutime staras malplena kaj kvieta, kaj venas ĉi tien personoj, kiuj deziras trankvilon, kaj pensadon. Ĉiam brulas kameno ĉi tie, tra la tuta jaro, sed alia lumo apenaŭ estas.

Kiam Elrondo eniris kaj aliris la seĝon preparitan por li, elfaj muzikistoj ekludis dolĉan muzikon. Malrapide pleniĝis la halo, kaj Frodo plezure rigardis la multajn belajn vizaĝojn, kiuj estis kuniĝintaj; la ora fajrolumo muaris sur ili kaj flagretis sur iliaj haroj. Subite li rimarkis, ne malproksime de l' fora flanko de la kameno, etan malhelan figuron sidantan sur tabureto kun lia dorso apogita al pilastro. Apud li sur la tero estis trinktaso kaj iom da pano. Frodo scivolis, ĉu li estas malsana (se entute malsano ekzistis en Rivendelo), kaj ne povis ĉeesti la feston. Lia kapo ŝajnis dormklinita al la brusto, kaj faldaĵo de l' malhela mantelo estis tirita antaŭ lian vizaĝon.

Elrondo antaŭeniris kaj staris apud la silenta figuro.

— Vekiĝu, eta mastro! — li diris, ridetante. Poste, turninte sin al Frodo, fingrovokis lin. — Jen fine venis la horo, kiun vi sopiris, Frodo! Jen amiko kiu longe mankis al vi.

La malhela figuro levis sian kapon kaj malkovris sian vizaĝon.

— Bilbo! — kriis Frodo en subita rekono, kaj li saltis antaŭen.

— Saluton, Frodo, knabo mia! — diris Bilbo. — Do vi finfine alvenis. Mi esperis, ke vi tion sukcesos. Nu, nu! Do tiu ĉi festado okazas honore al vi, mi aŭdis. Espereble ĝi plaĉis al vi?

— Kial vi ne ĉeestis? — kriis Frodo. — Kaj kial ne estis permesate al mi vidi vin pli frue?

— Ĉar vi dormis. Mi vidis *vin* sufiĉe ofte. Mi ĉiutage sidis apud vi kun Sam. Sed rilate la feston, mi ne multe partoprenas tiujn aferojn nuntempe. Kaj io alia estis farenda.

— Kion vi faris?

— Nu, sidis pensante. Nuntempe mi ofte tion faras, kaj tiu ĉi estas plej konvena loko, en kiu oni faru ĝin, kutime. Vekiĝu, ĉu vere! — li diris, turnante okulon al Elrondo. En ĝi estis brila ridemo kaj neniu signo de dormemo videbla al Frodo. — Vekiĝu! Mi ne dormis, Mastro Elrondo. Se vi volas scii, vi ĉiuj forlasis tro frue vian feston, kaj vi interrompis min meze de kantverkado. Mankis al mi unu-du versoj, kaj mi ilin pripensis; sed supozeble mi jam neniam tornos ilin ĝuste. Okazos tiom multe da kantado, ke la ideoj estos tute forpelitaj el mia kapo. Mi devos peti helpon de mia amiko Dunadano. Kie li estas?

Elrondo ridis.

— Li estas trovota, — li diris. — Poste vi du iros en angulon kaj kompletigos vian taskon, kaj ni aŭdos kaj taksos ĝin antaŭ ol fini la amuziĝon. Kurieroj estis senditaj por trovi la amikon de Bilbo, kvankam neniu sciis, kie li estas, aŭ kial li ne ĉeestis la festmanĝon.

Dume Frodo kaj Bilbo sidis flankalflanke, kaj Sam venis rapide kaj lokigis sin en ilia proksimeco. Ili interparolis per softaj voĉoj, ignorante la gajecon kaj la muzikon en la halo ĉirkaŭ ili. Pri si Bilbo raportis malmulton. Kiam li forlasis Hobiturbon, li forvagis sencele, laŭ la Vojo aŭ sur la kamparo ambaŭflanke; sed iel li sin direktis ĉiam al Rivendelo.

— Mi alvenis ĉi tien sen multe da aventuro, — li diris, — kaj ripozinte mi akompanis la gnomojn ĝis Dalo: mia lasta vojaĝo. Mi ne plu vojaĝos. Jam foriris maljuna Balino. Poste mi revenis ĉi tien, kaj ĉi tie mi restis. Mi faris tion kaj alion. Mi verkis iom pli el mia libro. Kaj, kompreneble, mi verkis kelkajn kantojn. Oni kantas ilin de tempo al tempo: nur por plezurigi min, mi opinias; ĉar, kompreneble, ili ne estas vere sufiĉe altnivelaj por Rivendelo. Kaj mi aŭskultas kaj mi pensas. Tempo ĉi tie ŝajnas ne pasi: ĝi simple ekzistas. Entute rimarkinda loko.

» Mi aŭdas ĉiuspecajn novaĵojn, el trans la Montaro, kaj de la sudo, sed preskaŭ nenion el la Provinco. Mi aŭdis pri la Ringo, kompreneble. Gandalfo estis ofte ĉi tie. Li tamen ne sciigis al mi multon, li iĝis pli ol antaŭe silentema dum la lastaj kelkaj jaroj. La Dunadano sciigis al mi pli. Imagu, ke tiu mia ringo kaŭzis tiom da perturbo! Estas domaĝe, ke Gandalfo ne malkovris pli multe jam pli frue. Mi povus alporti tiun aĵon ĉi tien antaŭlonge, sen tiom da klopodo. Mi pensis plurfoje reiri al Hobiturbo por preni ĝin; sed mi maljuniĝas, kaj oni ne permesis al mi tion: Gandalfo kaj Elrondo, tio estas. Ili ŝajnis supozi, ke la Malamiko serĉas min en ĉiuj eblaj lokoj, kaj farus el mi haketaĵon, se li trovus min ŝanceliĝantan en Sovaĝujo. Kaj Gandalfo diris: "La Ringo pasis pluen, Bilbo. Rezultiĝus neniu bono al vi aŭ al aliaj, se vi provus enmiksiĝi denove pri ĝi". Stranga speco de komento, ĝuste Gandalfeska. Sed li diris, ke li prizorgas vin, do mi rezignis. Mi treege ĝojas vidi vin sana kaj sekura.

Li paŭzis kaj alrigardis Frodon dubeme.

— Ĉu vi havas ĝin ĉi tie? — li demandis flustre. — Mi ne povas ne esti scivolema, sciu, post ĉio, kion mi aŭdis. Mi tre ŝatus denove rigardi ĝin momentete.

— Jes, mi havas ĝin, — respondis Frodo, spertante strangan malvolonton. — Ĝi aspektas precize tiel same, kiel antaŭe.

— Nu, mi volus ĝin nur ekrigardi momente, — diris Bilbo.

Vestante sin, Frodo konstatis, ke dum li dormis la Ringo estis pendigita ĉe lia kolo per nova ĉeno, malpeza sed forta. Malrapide li eltiris ĝin. Bilbo etendis sian manon. Sed Frodo rapide retiris la Ringon. Perturbite kaj mirigite li trovis, ke li plu rigardas ne Bilbon; ombro ŝajnis falinta inter ilin, kaj tra ĝi li konstatis, ke li okulumas etan sulkan kreaĵon kun avida vizaĝo kaj ostaj palpantaj manoj. Li eksentis deziron bati lin.

La muziko kaj kantado ĉirkaŭ ili ŝajnis heziti, kaj okazis silentiĝo. Bilbo rapide alrigardis la vizaĝon de Frodo kaj pasigis manon antaŭ siaj okuloj.

— Nun mi komprenas, — li diris. — Formetu ĝin! Mi bedaŭras: bedaŭras, ke vi ricevis tiun ŝarĝon: bedaŭras pri ĉio. Ĉu aventuroj neniam atingas finon? Supozeble ne. Iu alia ĉiam devas daŭrigi la historion. Nu, nenio farebla. Mi scivolas, ĉu valoras provi finverki mian libron? Sed ni ne ĝenu nin pri tio nun — konigu iom da reala novaĵo! Rakontu al mi pri la Provinco!

Frodo forkaŝis la Ringon, kaj la ombro forpasis, restigante apenaŭ fragmenton da memoro. La lumo kaj muziko de Rivendelo ĉirkaŭis lin denove. Bilbo ridetis kaj gaje ridis. Ĉiu ero da novaĵo el la Provinco, kiun Frodo povis konigi — helpate kaj korektate de tempo al tempo de Sam — ege interesis lin, ekde faligo de plej malgranda arbo ĝis la petolaĵoj de l' plej eta infano en Hobiturbo. Ili tiom profundiĝis en la okazaĵoj de l' kvar Kvaronoj, ke ili ne rimarkis la alvenon de viro vestita per malhelverda ŝtofo. Dum multaj minutoj li staris subenrigardante al ili kun rideto.

Subite Bilbo suprenrigardis.

— He, jen vi finfine, Dunadano! — li kriis.

— Paŝegulo! — diris Frodo. — Vi ŝajnas posedi tre multajn nomojn.

— Nu, *Paŝegulo* estas nomo, kiun mi neniam antaŭe aŭdis, ĉiuokaze, — diris Bilbo. — Pro kio vi nomas lin tiel?

— Oni nomas min tiel en Brio, — diris Paŝegulo, ridante, — kaj tiel oni prezentis min al li.

— Kaj kial vi nomas lin Dunadano? — demandis Frodo.

— La Dunadano, — diris Bilbo. — Tiel li ofte nomiĝas ĉi tie. Sed mi pensis, ke vi scipovas sufiĉe da elfa lingvo por almenaŭ scii *dún-adan*: Viro el Okcidento, Numenorano. Sed ne konvena horo por lecionoj! — Li turnis sin al Paŝegulo. — Kie vi troviĝis, amiko mia? Kial vi ne ĉeestis la festmanĝon? Damo Arvena estis tie.

Paŝegulo subenrigardis al Bilbo serioze.

— Mi scias, — li diris. — Sed ofte mi devas flankenmeti la ĝojon. Eladano kaj Elrohiro jam revenis neatendite el Sovaĝujo, kaj ili alportis novaĵojn, kiujn mi volis tuj aŭdi.

— Nu, mia karulo, — diris Bilbo, — jam aŭdinte la novaĵojn, ĉu vi ne povas disponigi al mi momenton? Mi volas vian helpon pri io urĝa. Elrondo diris, ke tiu ĉi mia kanto estas kompletigenda antaŭ fino de l' vespero, kaj mankas al mi inspiro. Ni iru en angulon kaj poluru ĝin!

Paŝegulo ridetis.

— Ek do! — li diris. — Aŭdigu ĝin al mi!

Frodo restis senkunula dum iom da tempo, ĉar Sam estis ekdorminta. Li estis sola kaj sentiĝis iom morna, kvankam ĉie ĉirkaŭ li estis kuniĝintaj la rivendelanoj. Sed tiuj proksimaj al li estis silentaj, atentante la muzikon de l' voĉoj kaj la instrumentoj, kaj ili malatentis ĉion alian. Frodo komencis aŭskulti.

Komence la belo de la melodioj kaj la interplektitaj vortoj en la elfa lingvo, kvankam li malmulte komprenis ilin, sorĉadis lin tuj, kiam li ilin ekatentis. Preskaŭ ŝajnis, ke la vortoj alprenis formojn, kaj vizioj pri distaj landoj kaj helaj aferoj, kiujn li neniam antaŭe imagis, disvastiĝis antaŭ li. La fajrolumigita halo iĝis kvazaŭ ora nebuleto super maroj da ŝaŭmo, kiuj suspiris rande de l' mondo. Poste la sorĉo iĝis pli kaj pli sonĝeca, ĝis al li ŝajnis, ke lin transfluas senfina rivero de ŝvelaj oro kaj arĝento, tro sennombraj por kompreno de ĝiaj konturoj; ĝi iĝis parto de la pulsanta aero ĉirkaŭ li, kaj ĝi malsekigis kaj dronigis lin. Rapide li sinkis sub ĝia brila pezo en profundan regnon da dormo.

Tie li longe vagis en sonĝo pri muziko, kiu iĝis fluanta akvo, kaj poste iĝis subite voĉo. Tiu ŝajnis la voĉo de Bilbo ĉantanta versojn. Unue mallaŭte kaj poste pli klare fluis la vortoj.

Maristo estis Erendilo,
en Avernino rendevuis;
kaj per lignar' el Nimbredilo
boaton tie li konstruis;
li velojn teksis el arĝento,
arĝentaj estis ĝiaj lampoj,
la pruo estis cignoforma,
kaj lumis la standardokampoj.

Laŭ armo de l' antikvaj reĝoj
li vestis sin per maŝaj ringoj;
la ŝildo estis runskribita
por gardi lin de vund-atingoj;
el draka korno la pafarko,
ebonis lia sagporcio;
arĝentis lia maŝkiraso,
glavingo el kalcedonio;
la ŝtala glavo estis brava,
el adamant' la kaska alto
kun agla plumo kiel kresto,
brilis sur lia brust' smeraldo.

Li sub la luno kaj sub steloj
preter la nordajn strandojn vagis
laŭ vojoj sorĉkonfuzaj, kie
al mortemuloj ne plu tagis.

De grinco de l' Glacio Streta,
kie montetojn ombro kovris,
de l' sovaĝeja arda brulo
li fuĝis haste, kaj manovris
sur la senstela dista akvo,
ĝis Nokton Nulan li alpadis,
kaj pasis, kaj nenie vidis
lumstrandon, kiun li serĉadis.
Lin pelis la koleroventoj,
kaj blinde en la ŝaŭm' li fuĝis
de okcident' al oriento
kaj hejmen sen anonc' rifuĝis.

Elvinga lin alvenis fluge
kaj en mallumo brulis flamo;
pli helis eĉ ol diamanto
la fajr' de ŝia kapornamo.
La Silmarilon ŝi alligis
kaj kronis lin per lumo viva,
poste kuraĝa, frunte arda,
li pruon turnis; nokte triva
el alimondo trans la Maro
leviĝis ŝtorm' libera, prema,
potencovent' el Tarmenelo;
laŭ padoj, kiujn hom' mortema
malofte iras, la boaton
portadis ĝia spirturmento
sur akvoj longe forgesitaj:
de orient' al okcidento.

Sur nigraj ondoj bruegantaj
tra l' Ĉiamnokto la reveno
super la mergiĝintaj strandoj
dronintaj antaŭ Tagdeveno,
ĝis aŭdas li ĉe bordoj perlaj
kie muzikas fin' de l' mondo,
kie la oron kaj juvelojn
rulas ĉiame ŝaŭma ondo.
Li vidis la silentan Monton,
kie krepuskas sur genuoj
de Valinor', kaj Eldamaron
ekvidis for trans marofluoj.

Vagulo nokton eskapinta,
havenon li finfine alas,
ĝis Elfohejmo verda, bela,
aere akra, kie palas
sube de l' Monto Ilmarino,
en val' apika ekbrilantaj,
sur Ombrolago respegulaj,
la Tirionaj turoj lampaj.

Li restis tie kavalire
kaj melodiojn ekdisponis,
aŭskultis mire la saĝulojn,
kaj orajn harpojn ili donis.
Lin vestis ili elfablanke
kaj antaŭ li sep lampojn metis
dum li tra l' Kalaciriano
ĝis fora land' kaŝita tretis.
Li venis halojn ekster tempo,
kie sennombraj jaroj meĉas,
kie en Ilmarin' sur Monto
la Plejaĝul' senfine reĝas;
kaj tiam estis parolite
pri homoj kaj pri elf-rondanoj;
vizioj estis elmontritaj,
malpermesitaj al mondanoj.

Ili el riĉa elfa vitro
por li konstruis karavelon
kun brila pru'; ĝi nek remilojn
havis, nek arĝentmastan velon:
la Silmarilon kiel lumon
kaj vivan flamstandardon ligis
mem Elbereta por brilado;
ŝi al li ankaŭ disponigis
flugilojn de la senmorteco,
kaj ŝarĝis lin per la fortuno
vagi senbordon de l' ĉielo
malantaŭ Sun' kaj luma Luno.

De l' altoj de Ĉiamvespero,
kie defluas softaj fontoj,
lin portis la flugiloj lume

trans la Muregon de la Montoj.
De l' Mondofino li sin turnis
sopire al la hejmo fora
kaj serĉvojaĝis tra la ombroj,
kiel brulanta stel' izola;
li venis super nebuletoj
antaŭ la Suno, flamo dista,
miraĵo antaŭ la aŭroro,
kie Nordlando fluas trista.

Super Mez-Teron li vojaĝis
kaj fine aŭdis la lamenton
de la virinoj kaj elfinoj
en antikvec', la praan tempon.
Sed lia sorto estis peza:
eterne kiel stel' orbiti,
la Cisan Strandon mortemulan
neniam povi plu viziti;
por ĉiam roli la heroldon
kun tasko de la lumprezento,
ŝarĝite per lanterno brila,
la Flamportant' en Okcidento.

La ĉantado ĉesis. Frodo malfermis siajn okulojn kaj vidis, ke Bilbo sidas sur sia tabureto en cirklo da aŭskultintoj, kiuj ridetis kaj aplaŭdis.

— Nun estus bone, ke ni aŭdu ĝin denove, — diris iu elfo.

Bilbo stariĝis kaj riverencis.

— Mi estas honorita, Lindiro, — li diris. — Sed estus tro lacige, ripeti ĝin tutan.

— Ne tro lacige al vi, — la elfoj respondis ridante. — Ni scias, ke vin neniam lacigas deklamo de viaj propraj versoj. Sed efektive ni ne kapablas respondi al via demando post unufoja aŭskultado!

— Kio! — kriis Bilbo. — Se vi ne kapablas distingi inter homo kaj hobito, via juĝkapablo estas malpli fajna, ol mi supozis. Ili malsimilas kiel pizoj kaj pomoj.

— Povas esti. Al ŝafoj aliaj ŝafoj sendube aspektas malsimile, — ridis Lindiro. — Aŭ al paŝtistoj. Sed mortemuloj ne estis nia studobjekto. Nin koncernas aliaj aferoj.

— Mi ne diskutos, — diris Bilbo. — Mi estas dormema post tiom da muziko kaj kantado. Mi lasos al vi diveni, se tion vi deziras.

Li stariĝis kaj iris al Frodo.

— Nu, tio estas farita, — li diris per mallaŭta voĉo. — Ĝi disvolviĝis pli bone, ol mi atendis. Ne ofte oni petas duan aŭskulton. Kion vi opinias pri ĝi?

— Mi ne intencas provi konjekti, — diris Frodo ridetante.

— Ne necesas, — diris Bilbo. — Fakte ĝi estas tute mia. Krom ke Aragorno insistis, ke mi enmetu la verdan gemon. Tio ŝajnis al li grava. Mi ne scias kial. Cetere li evidente opiniis, ke la tuta afero estas tro komplika por mia kompreno, kaj li diris, ke se mi aŭdacas verki versojn pri Erendilo en la domo de Elrondo, tio estas mia afero. Supozeble li pravis.

— Mi ne certas, — diris Frodo. — Ĝi ŝajnis al mi iel konvena, kvankam tion mi ne povas klarigi. Mi estis duondorma, kiam vi komencis, kaj ĝi ŝajnis daŭrigi ion, pri kio mi sonĝis. Mi ne komprenis, ke efektive parolas vi preskaŭ ĝis la fino.

— Estas malfacile resti maldorma ĉi tie, ĝis vi kutimiĝas, — diris Bilbo. — Kvankam hobitoj neniam povus akiri tute la elfan avidon pri muziko kaj poezio kaj rakontoj. Ili ŝajne ŝatas tiujn tiom, kiom manĝadon, se ne pli. Ili daŭrigos ankoraŭ longe. Kion vi opinias, ĉu ni forŝteliĝu por iom pli da kvieta konversacio?

— Ĉu eblas? — diris Frodo.

— Kompreneble. Tio ĉi estas plezuro, ne seriozo. Venu-iru laŭplaĉe, kondiĉe ke vi ne kreu bruon.

Ili stariĝis kaj retroiris kviete en la ombrojn, kaj celis la pordon. Ili postlasis Samon, ankoraŭ profunde dormantan kun rideto sur la vizaĝo. Malgraŭ sia plezuro pri la kunesto kun Bilbo, Frodo spertis eksenton da bedaŭro, kiam ili forpasis el la Halo de Fajro. Ĝuste kiam ili transpaŝis la sojlon, unuopa klara voĉo ekkantis.

A Elbereth Gilthoniel,
silivren penna míriel
o menel aglar elenath!
Na-chaered palan-díriel
o galadhremmin ennorath,
Fanuilos, le linnathon
nef aear, sí nef aearon!

Frodo haltis momente, retrorigardante. Elrondo estis sur sia seĝo kaj la fajrolumo sur lia vizaĝo similis someran lumon sur arboj.

Proksime al li sidis Damo Arvena. Surprizite, Frodo vidis, ke Aragorno staras apud ŝi; lia malhela mantelo estis reĵetita, kaj li ŝajne estis vestita per elf-armaĵo, kaj sur lia brusto brilis stelo. Ili interparolis, kaj poste ŝajnis subite al Frodo, ke Arvena turniĝas al li, kaj la lumo de ŝiaj okuloj trafis lin de malproksime kaj trapikis lian koron.

Li staris senmove, sorĉite, dum la dolĉaj sonoj de l' elfa kanto sonis kvazaŭ klaraj juveloj da vortoj kaj melodio agorditaj.

— Ĝi estas kanto al Elbereta, — diris Bilbo. — Tiun, kaj aliajn kantojn de l' Benita Regno, ili kantos multfoje hodiaŭ vespere. Venu!

Li kondukis Frodon ĝis sia propra ĉambreto. Ĝi frontis la ĝardenojn kaj elrigardis suden trans la ravinon de Bruineno. Tie ili sidis dum kelka tempo, rigardante tra la fenestro al la helaj steloj super la alta arbaro, kaj interparolante mallaŭte. Ili ne plu diskutis pri la bagatelaj novaĵoj el la fora Provinco, nek pri la malhelaj ombroj kaj danĝeroj, kiuj ĉirkaŭis ilin, sed pri la belaj aferoj, kiujn ili kune vidis en la mondo, pri la elfoj, pri la steloj, pri arboj, kaj la milda evoluo de l' hela jaro en la arbaroj.

Fine aŭdiĝis frapo sur la pordo.

— Pardonpete, — diris Sam, enŝovante sian kapon, — sed mi nur scivolas, ĉu vi bezonas ion.

— Kaj pardonpete al vi, Sam Vato, — respondis Bilbo. — Supozeble vi volas diri, ke jam tempo estas, ke via mastro enlitiĝu.

— Nu, sinjoro, okazos morgaŭ Konsiliĝo, mi aŭdis, kaj hodiaŭ li nur la unuan fojon ellitiĝis.

— Tute prave, Sam, — ridis Bilbo. — Vi povas fortroti kaj diri al Gandalfo, ke li enlitiĝis. Bonan nokton, Frodo! Aj amiko, ja estis bele vin revidi! Finfine neniu superas hobitojn, kiam temas pri vere kontentiga konversacio. Mi ege maljuniĝas, kaj mi komencas scivoli, ĉu mi fakte ĝisvivos konatiĝon kun viaj ĉapitroj el nia rakonto. Bonan nokton! Mi promenos, mi opinias, kaj rigardos ĝardene la stelojn de Elbereta. Dormu bone!

Ĉapitro 2

KONSILIĜO ĈE ELRONDO

La postan tagon Frodo vekiĝis frue, sentante sin refreŝigita kaj bonfarta. Li promenis laŭ la terasoj super la brue fluanta Bruineno kaj rigardis la sunleviĝon palan, friskan, super la foraj montoj, kaj la sunlumon transversantan la maldensan arĝentan nebuleton; la roso sur la flavaj folioj ekbrilis, kaj teksitaj filandroretoj okulumis sur ĉiuj arbustoj. Sam marŝis apud li, dirante nenion, sed snufante la aeron, kaj rigardante de tempo al tempo, kun miro en siaj okuloj, al la grandaj altaĵoj en la oriento. La neĝo blankis sur la pintoj.

Sur benko ĉizita en ŝtono apud turniĝo de l' pado ili trovis Gandalfon kaj Bilbon absorbite interparolantajn.

— Saluton! Bonan matenon! — diris Bilbo. — Ĉu preta por la granda Konsiliĝo?

— Mi sentas min preta por ĉio, — respondis Frodo. — Sed antaŭ ĉio mi ŝatus promenadi hodiaŭ kaj esplori la valon. Mi ŝatus atingi tiujn pinarbarojn supre. — Li fingromontris foren laŭ la bordo de Rivendelo norde.

— Vi eble havos okazon poste, — diris Gandalfo. — Sed ni ne povas ankoraŭ plani. Hodiaŭ multo estas aŭdota kaj decidota.

Subite dum ili interparolis aŭdiĝis unuopa klara sonoro.

— Tio estas la averta sonorilo por la Konsiliĝo ĉe Elrondo, — kriis Gandalfo. — Venu jam! Vi kaj Bilbo ambaŭ estas dezirataj.

Frodo kaj Bilbo sekvis la sorĉiston rapide laŭ la serpentuma pado reen al la domo; post ili, seninvite kaj provizore forgesite, trotis Sam.

Gandalfo kondukis ilin ĝis la antaŭpordo, kie Frodo trovis siajn amikojn la antaŭan vesperon. Lumo de l' klara aŭtuna mateno jam ardis en la valo. Bruo de bobelantaj akvoj leviĝis de la ŝaŭma rivero. Kantis birdoj, kaj saneca trankvilo kuŝis sur la regiono. Al Frodo lia danĝerplena fuĝo kaj la onidiroj pri malhelo, kreskanta en la ekstera mondo, jam ŝajnis nur memoroj de perturbita sonĝo; sed la vizaĝoj, kiuj turniĝis al ili, kiam ili eniris, estis seriozaj.

Elrondo estis tie, kaj pluraj aliaj sidis silente ĉirkaŭ li. Frodo vidis Glorfindelon kaj Gloinon, kaj en angulo sidis sola Paŝegulo, revestita en siaj malnovaj veturmakulitaj vestaĵoj. Elrondo tiris Frodon al seĝo apud si, kaj prezentis lin al la ĉeestantoj, dirante:

— Jen, amikoj miaj, hobito Frodo, filo de Drogo. Venis ĉi tien malmultaj tra pli granda danĝero, aŭ pro komisio pli urĝa.

Poste li indikis kaj nomis tiujn, kiujn Frodo ne renkontis pli frue. Ĉe l' flanko de Gloino estis gnomo pli juna: lia filo Gimlio. Apud Glorfindelo ĉeestis pluraj aliaj konsilantoj el la domanaro de Elrondo, inter kiuj Erestoro estis ĉefa; kaj kun li estis Galdoro, elfo el la Grizaj Havenoj, kiu estis alveninta pro komisio de Cirdano la Ŝipfaranto. Troviĝis ankaŭ fremda elfo vestita verde kaj brune, Legolaso, mesaĝisto de sia patro Tranduilo, reĝo de la elfoj de Norda Mornarbaro. Kaj sidanta iom aparte estis alta viro kun bela kaj nobla vizaĝo, malhelhara kaj grizokula, fiera kaj severa laŭ la rigardo.

Li portis mantelon kaj botojn, kvazaŭ por vojaĝo surĉevala; kaj efektive kvankam liaj vestaĵoj estis riĉaj, kaj lian mantelon ornamis fela subŝtofo, ili estis makulitaj pro longa vojaĝado. Li portis kolumon el arĝento, en kiu estis lokita unuopa blanka gemo; liaj bukloj estis tonditaj ĉe la ŝultroj. Sur balteo li portis grandan kornon arĝentmuntitan, kiu nun kuŝis sur liaj genuoj. Li rigardis al Frodo kaj Bilbo en subita ekmiro.

— Jen, — diris Elrondo, turnante sin al Gandalfo, — estas Boromiro, viro de l' sudo. Li alvenis frumatene, kaj serĉas konsilojn. Mi ordonis, ke li ĉeestu, ĉar ĉi tie liaj demandoj ricevos respondojn.

Ne ĉion priparolitan kaj debatitan ĉe la Konsiliĝo necesas nun rakonti. Multon oni diris pri okazaĵoj en la mondo ekstera, precipe en la sudo, kaj en la larĝaj terenoj oriente de l' Montoj. Pri ĉio ĉi Frodo pli frue aŭdis multajn onidirojn, sed la historio de Gloino estis nova por li, kaj kiam la gnomo parolis li aŭskultis atente. Evidentiĝis, ke meze de la admirindeco de siaj manlaboraĵoj, la gnomoj de l' Soleca Monto estis kore zorgoplenaj.

— Jam antaŭ multaj jaroj, — diris Gloino, — ombro de maltrankvilo kovris nian popolon. Ni ne tuj rimarkis ties devenlokon. Vortoj komencis esti sekrete flustrataj: oni diris, ke ni estas enpremitaj en mallarĝan lokon, kaj ke riĉo kaj grandiozeco pli ampleksaj estus troveblaj en mondo pli vasta. Iuj parolis pri Morio: la potencaj laboraĵoj de niaj patroj, kiuj estas nomataj en nia propra lingvo Ĥazad-Dumo;

kaj ili deklaris, ke nun finfine ni havas la potencon kaj multnombron por reiri.

Gloino suspiris.

— Morio! Morio! Mirindaĵo de l' norda mondo! Tro profunden ni fosis tie, kaj vekis la timon sennoman. Jam delonge kuŝis malplenaj ties grandegaj konstruaĵoj, post kiam fuĝis la infanoj de Durino. Sed nun ni ekparolis pri ĝi denove kun sopiro, kaj tamen kun timego; ĉar neniu gnomo kuraĝis trapasi la pordojn de Ĥazad-Dumo dum la vivo de multaj reĝoj, escepte nur de Troro, kaj li pereis. Fine tamen Balino aŭskultis la flustrojn, kaj decidis iri; kaj kvankam Daino ne volonte donis permeson, li kunprenis kun si Orion kaj Oinon kaj multajn niajn gentanojn, kaj ili foriris suden.

» Tio okazis antaŭ preskaŭ tridek jaroj. Dum kelka tempo ni ricevis sciigojn kaj ili ŝajnis bonaj: mesaĝoj raportis, ke Morio estis enirita kaj granda laboro estis komencita tie. Poste estis silento, kaj neniu sciigo alvenis el Morio ekde tiam.

» Poste, antaŭ ĉirkaŭ unu jaro venis kuriero al Daino, sed ne el Morio — el Mordoro: ĉevalisto dumnokta alvokis Dainon al ties pordego. La Reganto Saŭrono la Granda, tiel li diris, deziris nian amikecon. Ringojn li donus por tio, tiajn, kiajn li donis pratempe. Kaj li urĝe demandis pri *hobitoj*, kiaj ili estis, kaj kie ili loĝis. "Ĉar Saŭrono scias, — li diris, — ke unu el tiuj estis iam konata al vi".

» Je tio ni estis multe ĝenataj, kaj ni donis neniun respondon. Kaj poste lia minaca voĉo malaltiĝis, kaj li estus dolĉiginta ĝin, se tion li kapablus. "Kiel malgrandan signon de via amikeco Saŭrono petas, — li diris, — ke vi trovu tiun ŝteliston, — tia estis lia vorto, — kaj akiru de li, vole-nevole, etan ringon, la plej malgravan el ringoj, kiun iam li ŝtelis. Ĝi estas nur bagatelo, kiun Saŭrono emas havi, kaj garantiaĵo pri via bonintenco. Trovu ĝin, kaj tri ringoj, kiujn la gnomaj regnoj posedis pratempe, estos redonitaj al vi, kaj la regno de Morio apartenos al vi eterne. Trovu nur informojn pri la ŝtelisto, ĉu li ankoraŭ vivas kaj kie, kaj vi ricevos grandan kompensaĵon kaj daŭran amikecon de la Mastro. Se vi rifuzos, la aferoj ne aspektos tiel agrable. Ĉu vi rifuzas?"

» Lia spiro alvenis kvazaŭ siblo de serpentoj, kaj ĉiuj apudstarantoj tremis, sed Daino diris: "Mi diras nek jes nek ne. Mi devas pripensi tiun ĉi mesaĝon kaj kion ĝi signifas sub sia bela mantelo".

» "Pripensu bone, sed ne tro longe", — li diris.

» "La tempo de mia pensado estas mia propra elspezaĵo", — respondis Daino.

» "Provizore", — li diris kaj forrajdis en la mallumon.

» Pezaj estis la koroj de niaj ĉefoj depost tiu nokto. Ne necesis la minaca voĉo de l' kuriero por nin averti, ke liaj vortoj entenas kiel minacon tiel ankaŭ perfidemon; ĉar ni jam sciis, ke la potenco, kiu reeniris Mordoron, ne ŝanĝiĝis, kaj ĉiam en la pasinteco ĝi perfidis nin. Dufoje la kuriero revenis, kaj foriris senresponde. La tria kaj lasta reveno, tiel li diras, baldaŭ okazos, antaŭ la jarfino. Kaj do mi estas finfine sendita de Daino por averti Bilbon, ke lin serĉas la Malamiko, kaj por sciiĝi, se eble, kial li deziras tiun ringon, la plej malgravan el ringoj. Cetere ni petegas la konsilon de Elrondo. Ĉar la Ombro kreskas kaj proksimiĝas. Ni ekscias, ke kurieroj venis ankaŭ al reĝo Brando en Dalo, kaj ke li timas. Ni timas, ke li cedos. Jam milito prepariĝas sur liaj orientaj limoj. Se ni donos neniun respondon, la Malamiko eble movos siajn regatojn por ataki reĝon Brando, kaj ankaŭ Dainon.

— Veninte, vi faris bone, — diris Elrondo. — Vi aŭdos hodiaŭ ĉion necesan por kompreni la celojn de l' Malamiko. Nenion vi povos fari, krom rezisti, kun aŭ sen espero. Sed vi ne staras izolite. Vi ekscios, ke via problemo estas nur parto de la problemo de l' tuta okcidenta mondo. La Ringo! Kion ni faru pri la Ringo, la plej malgrava el ringoj, la bagatelo, kiun Saŭrono emas havi? Tio estas la juĝo, kiun ni devas taksi.

» Tio estas la celo de via alvokiteco ĉi tien. Mi diras "alvokiteco", kvankam mi ne alvokis vin al mi, fremdulojn el foraj landoj. Vi kunvenis kaj renkontiĝis ĉi tie, vere lastmomente, per la hazardo, kiel eble ŝajnas. Tamen ne estas tiel. Kredu prefere, ke tiel estas ordigite, ke ni, kiuj sidas ĉi tie, kaj neniuj aliaj, devas jam trovi konsilon pro la danĝero de la mondo.

» Tial nun estos parolate aperte pri aferoj, kiuj estas kaŝitaj antaŭ ĉiuj krom nur kelkaj ĝis hodiaŭ. Kaj unue, por ke ĉiuj komprenu la danĝeron, la historio de l' Ringo estos rakontata de l' komenco ĝis hodiaŭ mem. Kaj mi komencos tiun historion, kvankam finos ĝin aliaj.

Poste aŭskultis ĉiuj, dum Elrondo per sia klara voĉo parolis pri Saŭrono kaj la Ringoj de Potenco, kaj ilia forĝado dum la Dua Epoko de l' mondo. Parton de lia historio konis iuj ĉeestantoj, sed neniu la kompletan rakonton, kaj multaj okuloj estis turnitaj al Elrondo time kaj mirante, dum li rakontis pri la elfaj forĝistoj de Eregiono kaj ilia amikeco al Morio, kaj ilia avida kleriĝemo, per kiu Saŭrono

enkaptiligis ilin. Ĉar tiutempe li ankoraŭ ne estis malbonaspekta, kaj ili ricevis lian helpon kaj lertiĝis pri la metioj, dum li ekkonis ĉiujn iliajn sekretojn, kaj perfidis ilin, kaj forĝis sekrete en la Monto de Fajro la Unu Ringon por mastri ilin. Sed Celebrimboro sciis pri li, kaj kaŝis la Tri, kiujn li kreis; sekvis milito, kaj la lando estis dezertigita, kaj la pordego de Morio estis fermita.

Poste tra la sekvintaj jaroj Elrondo spuris la Ringon; sed tial, ke tiu historio estas aliloke priskribita, precize tiel, kiel Elrondo mem ĝin registris en siaj libroj de konoj, ĝi ne estas ĉi tie reskribata. Ĉar ĝi estas historio longa, plena je faroj grandiozaj kaj teruraj, kaj kvankam Elrondo parolis resume, la suno leviĝis sur la ĉielo, kaj la mateno estis forpasanta antaŭ ol li silentiĝis.

Pri Numenoro li parolis, ties gloro kaj ties falo, kaj la reveno de l' Reĝoj de homoj al Mez-Tero el la Marprofundoj, portate per ŝtormflugiloj. Tiam Elendilo kaj liaj fortegaj filoj, Isilduro kaj Anariono, iĝis grandaj princoj; kaj la Nord-regnon ili faris en Arnoro, kaj la Sud-regnon en Gondoro ĉirkaŭ la elfluejoj de Anduino. Sed Saŭrono de Mordoro atakis ilin, kaj ili kreis la Lastan Aliancon de elfoj kaj homoj, kaj la armeoj de Gil-Galado kaj Elendilo estis kunvokitaj en Arnoro.

Tiupunkte Elrondo iom paŭzis kaj suspiris.

— Mi bone memoras la belegon de iliaj standardoj. Tio revokis al mi la gloron de l' Praaj Tagoj kaj la armeojn de Beleriando, tiom da gravaj princoj kaj estroj estis kunvokitaj. Kaj tamen ne tiom multaj, nek tiom belaj, kiom ĉe la frakaso de Tangorodrimo, kiam la elfoj supozis, ke miseco estas por ĉiam finita, kaj tiel ne estis.

— Vi memoras? — diris Frodo, elparolante sian penson pro miro. — Sed mi supozis, — li balbutis kiam Elrondo sin turnis al li, — mi supozis, ke la falo de Gil-Galado okazis antaŭ tre longe.

— Tiel ja estis, — respondis Elrondo seriozmiene. — Sed mia memoro reiras eĉ ĝis la Praaj Tagoj. Erendilo estis mia patro, kiu naskiĝis en Gondolino antaŭ ties falo; kaj mia patrino estis Elvinga, filino de Dioro, filo de Lutieno el Doriado. Mi travivis tri epokojn en la Okcidento de la mondo, multajn malvenkojn kaj multajn senrezultajn venkojn.

» Mi estis la heroldo de Gil-Galado kaj marŝis en lia armeo. Mi ĉeestis la Batalon de Dagorlado antaŭ la Nigra Pordo de Mordoro, kie ni venkis: ĉar la Lanco de Gil-Galado kaj la Glavo de Elendilo, Ajgloso kaj Narsilo, estis nekontraŭstareblaj. Mi vidis la lastan interbatiĝon

sur la deklivoj de Orodruino, kie mortis Gil-Galado, kaj Elendilo falis, kaj Narsilo rompiĝis sub li; sed Saŭrono mem estis forpelita, kaj Isilduro fortranĉis la Ringon de sur lia mano per la fragmento de l' glavo de lia patro kaj proprigis ĝin al si.

Tiam interrompis la fremdulo Boromiro:

— Do jen kio okazis pri la Ringo! — li kriis. — Se iam tia historio estis rakontata en la sudo, ĝi jam delonge forgesiĝis. Mi aŭdis pri la Granda Ringo de tiu, kiun ni ne nomas; sed mi kredis, ke ĝi forpereis el la mondo en la ruino de lia unua regno. Isilduro prenis ĝin! Jen efektive novaĵo.

— Ve, jes, — diris Elrondo. — Isilduro prenis ĝin, kio ne devus okazi. Ĝi devus esti ĵetita tiam en la fajron de Orodruino tute proksime, kie ĝi estis kreita. Sed malmultaj rimarkis tion, kion faris Isilduro. Nur li apogis sian patron en tiu lasta ĝismorta batalo; kaj Gil-Galadon apogis nur Cirdano, kaj mi. Sed Isilduro rifuzis aŭskulti nian konsilon.

» "Tion ĉi mi prenos kiel venĝopagon por mia patro, kaj mia frato", — li diris; kaj tial ĉu ni volis aŭ ne volis, li prenis ĝin por ĝin konservi. Sed baldaŭ li estis de ĝi almorte perfidita; kaj sekve oni nomas ĝin en la nordo Plago de Isilduro. Tamen morto eble preferindis ol tio, kio estus povinta okazi al li.

» Nur al la Nordo venis tiuj novaĵoj, kaj nur al malmultaj. Ne tre mirinde estas, ke vi ne aŭdis pri ili, Boromiro. El la ruino de l' Iridaj Kampoj, kie pereis Isilduro, nur tri viroj revenis trans la montojn post longa vagado. Unu el ili estis Ohtaro, la eskviro de Isilduro, kiu portis la fragmentojn de la glavo de Elendilo; kaj li alportis ilin al Valandilo, la heredinto de Isilduro, kiu ĉar li estis infano restis ĉi tie en Rivendelo. Sed Narsilo estis rompita kaj ĝia lumo estingita, kaj ĝi ankoraŭ ne estas reforĝita.

» Ĉu mi nomis senrezulta la venkon de la Lasta Alianco? Ne tute tiel, tamen ĝi ne plenumis sian celon. Saŭrono estis venkita, sed ne detruita. Lia Ringo estis perdita sed ne malfarita. La Malhela Turo estis rompita, sed ĝiaj fundamentoj ne estis forigitaj; ĉar ili estis kreitaj per la potenco de la Ringo, kaj dum tiu restas, ili daŭros. Multaj elfoj kaj multaj fortaj viroj, kaj multaj el iliaj amikoj, pereis dum la milito. Anariono estis mortigita, kaj Isilduro estis mortigita; kaj Gil-Galado kaj Elendilo ne plu vivis. Neniam denove ekzistos simila kunligateco de elfoj kaj homoj; ĉar homoj plimultiĝas kaj la Unuenaskitoj malmultiĝas, kaj la du parencaroj estas malintimaj. Kaj ĉiam

depost tiu tago la gento de Numenoro velkis, kaj la nombro de iliaj jaroj malpliiĝis.

» En la Nordo post la milito kaj buĉado de l' Iridaj Kampoj, la homoj de Okcidentio estis reduktitaj, kaj ilia urbego Anuminaso apud lago Evendimo ruiniĝis; kaj la posteuloj de Valandilo foriris kaj ekloĝis en Fornosto sur la altaj Nordaj Montetoj, kaj nun ankaŭ tiu estas dezerta. La homoj nomas ĝin Muro de l' Mortintoj, kaj ili timas paŝi tien. Ĉar la gento de Arnoro reduktiĝis, kaj iliaj malamikoj voris ilin, kaj forpasis ilia mastreco, lasante nur verdajn teramasojn sur la herbaj montetoj.

» En la Sudo la regno Gondoro longe daŭris; kaj dum kelka tempo kreskis ĝia grandiozo, memorigante iom pri la potenco de Numenoro, antaŭ ol tiu falis. Altaj turoj konstruitaj de la popolo, kaj fortikaĵoj, kaj havenoj multŝipaj; kaj la flugilhava krono de l' Reĝoj de homoj imponis al gentoj diverslingvaj. Ilia ĉefa urbo estis Osgiliado, Citadelo de l' Steloj, tra kies mezo fluis la Rivero. Kaj Minason Itil ili konstruis, Turon de l' Leviĝanta Luno, oriente sur ŝultro de la Monto de Ombroj. Okcidente sube de la Blankaj Montoj ili konstruis Minason Anor, Turon de l' Subiranta Suno. Tie en la kortoj de la Reĝo kreskis blanka arbo el la semo de tiu arbo, kiun Isilduro alportis trans la profundajn akvojn, kaj la semo de tiu arbo antaŭe venis de la insulo Ereseo, kaj antaŭ tio el la Plejfora Okcidento antaŭ tagoj, kiam la mondo estis juna.

» Sed dum la pasado de la rapidaj jaroj en Mez-Tero rompiĝis la linio de Meneldilo, filo de Anariono, kaj la Arbo velkis, kaj la sango de l' Numenoranoj miksiĝis kun tiu de homoj malpli eminentaj. Foje, dum la gardistoj de la muroj de Mordoro dormis, mallumaĵoj rerampis al Gorgoroto. Kaj okazis, ke elvenis misaĵoj, kaj ili kaptis Minason Itil kaj ekloĝis en ĝi, kaj ili kreis el ĝi lokon timigan; kaj ĝi estas nomata Minaso Morgul — la Turo de Sorĉado. Ankaŭ Minaso Anor estis alinomita, kiel Minaso Tirit — la Turo Garda; kaj tiuj du urboj ĉiam intermilitis, sed Osgiliado, kiu kuŝis inter ili, dezertiĝis kaj en ĝiaj ruinoj marŝis ombroj.

» Tiel jam estis dum multaj homvivoj. Sed la Mastroj de Minaso Tirit daŭre batalas, kontraŭstarante al niaj malamikoj, konservante la trapason de l' Rivero de Argonado ĝis la maro. Kaj jam tiu parto de la historio, kiun rakontas mi, atingis sian finon. Ĉar dum la tagoj de Isilduro la Reganta Ringo forpasis el ĉiu priscio, kaj la Tri estis liberigitaj el ĝia regado. Sed nun ili troviĝas denove en danĝero, ĉar bedaŭrinde

la Unu estas trovita. Aliaj parolos pri ĝia trovo, ĉar en tio mi partoprenis malmulte.

Li silentiĝis, sed tuj Boromiro stariĝis, altstatura kaj fiera, antaŭ ili.

— Permesu al mi, Mastro Elrondo, — li diris, — unue diri iom pli pri Gondoro; ĉar efektive el la lando Gondoro mi venis. Kaj estos bone, ke ĉiuj sciu, kio okazas tie. Ĉar malmultaj, mi taksas, scias pri niaj faroj, kaj sekve malmulte konjektas sian endanĝeriĝon, se ni fine malsukcesos.

» Ne kredu, ke en la lando Gondoro la sango de Numenoro estas elĉerpita, nek ke forgesitaj estas iliaj fiero kaj digno. Per nia kuraĝo la sovaĝuloj de la oriento estas ankoraŭ malhelpataj, kaj la teruro de Morgulo forbarata; kaj nur tiel estas paco kaj libero daŭrigataj sur la terenoj malantaŭ ni, remparo de l' okcidento. Sed se la transpasejoj de l' Rivero estos kaptitaj, kio sekvos?

» Tamen tiu horo, eble, jam ne estas malproksima. La Sennoma Malamiko denove leviĝis. Fumo leviĝas denove de Orodruino kiun ni nomas Monto de Sorto. La potenco de la Nigra Lando kreskas tiel, ke ni spertas malfacilaĵojn. Kiam la Malamiko revenis niaj gentanoj estis forpelitaj el Itilio, nia bela tereno oriente de la Rivero, kvankam ni konservis tie ĉeeston kaj armilajn fortojn. Sed ĉi-jare en junio subita milito alvenis el Mordoro, kaj ni estis forviŝitaj. Ni estis malplimulto, ĉar Mordoro alianciĝis kun la orientanoj kaj la kruelaj haradanoj; sed ne la multnombreco venkis nin. Potenco alestis, kiun ni ne spertis pli frue.

» Iuj diris, ke ĝi aspektas kiel granda nigra ĉevalisto, malhela ombro sub la luno. Kie ajn li alvenis, tie furiozo plenigis niajn malamikojn, sed timo ekkaptis niajn plej kuraĝajn, tiel ke ĉevaloj kaj viroj cedis kaj fuĝis. Nur restaĵeto el nia orienta armeo revenis, detruante la lastan ponton, kiu ankoraŭ staris inter la ruinoj de Osgiliado.

» Mi troviĝis en la grupo, kiu defendis la ponton, ĝis ĝi estis faligita malantaŭ ni. Nur kvar saviĝis per naĝado: mia frato, mi kaj du aliaj. Sed daŭre ni batalas, tenante ĉiujn okcidentajn bordojn de Anduino; kaj tiuj, kiuj ŝirmas sin malantaŭ ni, laŭdas nin, se foje ili aŭdas nian nomon; multe laŭdas, sed malmulte helpas. Jam nur el Rohano rajdas al ni homoj, kiam ni alvokas.

» En tiu ĉi misa horo mi venis pro komisio tra multaj danĝeraj mejloj al Elrondo: cent dek tagojn mi vojaĝis tute sola. Sed mi ne

serĉas aliancanojn por milito. La potenco de Elrondo estas en saĝo, ne en armiloj, oni diras. Mi venis por peti konsilojn kaj la malimplikon de duraj vortoj. Ĉar vespere antaŭ la subita atako, sonĝo alvenis mian fraton dum perturbita dormo, kaj poste simila sonĝo ofte revenis al li, kaj unufoje al mi.

» En tiu sonĝo ŝajnis al mi, ke la orienta ĉielo mallumiĝas kaj aŭdiĝas kreska tondrado, sed Okcidente pala lumo postrestis, kaj el ĝi mi aŭdis voĉon, malproksiman sed klaran:

Serĉu la Glavon rompitan:
ĝi loĝas en Imladriso;
tie konsiloj troveblas
pli fortaj ol Morgul-sorĉmiso.
Tie montriĝos signo,
ke proksimiĝas Pereo,
ĉar Plag' Isildura vekiĝos,
duonulo ekstaros el kreo.

El tiuj vortoj ni povis kompreni malmulton, kaj ni interparolis kun nia patro, Denetoro, Mastro de Minaso Tirit, saĝa pri l' konoj de Gondoro. Nur tion ĉi li volis diri, ke Imladriso estis pratempe nomo inter la elfoj de fora norda valo, kie loĝis Elrondo la Duonelfo, la plej majstra el saĝuloj. Tial mia frato pro nia urĝega bezono tre volis atenti la sonĝon kaj serĉi Imladrison; sed pro tio, ke la vojaĝo estos danĝero- kaj dubo-plena, mi mem akceptis la taskon. Malvolonte mia patro donis permeson, kaj longe mi vagadis laŭ vojoj forgesitaj, serĉante la domon de Elrondo, pri kiu multaj aŭdis, sed malmultaj sciis, kie ĝi troviĝas.

— Kaj ĉi tie en la domo de Elrondo estos klarigita al vi pli multo, — diris Aragorno, stariĝante. Li ĵetis sian glavon sur la tablon, kiu staris antaŭ Elrondo, kaj la klingo estis duigita. — Jen la Glavo Rompita! — li diris.

— Kaj kiu estas vi, kaj kiel koncernas vin Minaso Tirit? — demandis Boromiro, mire rigardante la malgrasan vizaĝon de la disirulo kaj ties vetermakulitan mantelon.

— Li estas Aragorno filo de Aratorno, — diris Elrondo; — kaj li estas posteulo per multaj patroj de Isilduro, filo Elendila, el Minaso Itil. Li estas la ĉefo de la Dunadanoj en la Nordo, kaj malmultaj jam restas el tiu popolo.

— Sekve ĝi apartenas al vi, kaj tute ne al mi! — kriis Frodo miregante, saltstariĝante, kvazaŭ li atendus, ke la Ringon oni tuj postulos.

— Al neniu el ni ĝi apartenas, — diris Aragorno, — sed estas ordonite, ke vi tenu ĝin dum kelka tempo.

— Eligu la Ringon, Frodo! — diris Gandalfo solene. — Jam tempo estas. Tenu ĝin alte, kaj tiam Boromiro komprenos la ceteron de sia enigmo.

Iĝis silente, kaj ĉiuj turnis sian rigardon al Frodo. Lin skuis subitaj honto kaj timo, kaj li spertis grandan malemon vidigi la Ringon, kaj malŝaton je ĝia tuŝo. Li deziris, ke li estu en malproksimo. La Ringo ekbrilis kaj flagris, kiam li tenis ĝin alte antaŭ ili per sia trema mano.

— Vidu la Plagon de Isilduro! — diris Elrondo.

L' okuloj de Boromiro glimis dum li fiksrigardis la oraĵon.

— La Duonulo! — li murmuris. — Ĉu do la pereo de Minaso Tirit finfine alvenas? Sed kial do ni serĉu la Rompitan Glavon?

— La vortoj ne estis *la pereo de Minaso Tirit,* — diris Aragorno. — Sed pereo kaj admirindaj faroj ja alvenas. Ĉar la Glavo Rompita estas la Glavo de Elendilo, kiu rompiĝis sub li, kiam li falis. Ĝin konservis liaj heredintoj, kiam perdiĝis ĉiuj aliaj memoraĵoj; ĉar estis dirite pratempe inter ni, ke ĝi estos refarita kiam la Ringo, Plago de Isilduro, estos trovita. Nun, vidinte la glavon serĉitan, kion vi volas peti? Ĉu vi deziras, ke la Domo de Elendilo revenu al la lando Gondoro?

— Mi ne estis sendita por peti iun komplezon, sed nur por elserĉi la solvon de la enigmo, — respondis Boromiro fiere. — Tamen ni spertas grandajn malfacilaĵojn, kaj la Glavo de Elendilo estus helpilo, kiun ni ne esperis, se io tia efektive povus reveni el la ombroj de l' pasinteco. — Li rigardis denove Aragornon, kaj dubo vidiĝis en liaj okuloj.

Frodo sentis ĉe sia flanko senpaciencan moviĝon de Bilbo. Evidente li estis ĉagrenita subtene al sia amiko. Subite stariĝinte li elpuŝis:

Oro ne ĉiam ekbrilas,
ne ĉiuj vagantoj paneas;
forta maljun' ne senilas,
profunda radik' ne pereas.
El cindroj la fajro denovos,
el ombroj la lumo resaltos;
la glavo rompita renovos,
senkrona la reĝ' reekzaltos.

Ne tre bona, eble, sed aktuala — se vi bezonas pli ol la vorto de Elrondo. Se valoris vojaĝo centdektaga por tion aŭdi, prefere vi aŭskultu ĝin.

Li sidiĝis snufante.

— Mi mem verkis tion, — li flustris al Frodo, — por la Dunadano, antaŭ tre longe, kiam li la unuan fojon rakontis al mi pri si. Mi preskaŭ deziras, ke miaj aventuroj ne finiĝu, kaj ke mi povu akompani lin, kiam venos lia tago.

Aragorno ridetis al li, poste turnis sin denove al Boromiro.

— Miaparte, mi pardonas vian dubemon, — li diris. — Malmulte mi similas la figurojn de Elendilo kaj Isilduro, kiaj ili staras ĉizite en sia majesteco en la haloj de Denetoro. Mi estas nur la posteulo de Isilduro, ne Isilduro mem. Mi havis vivon malfacilan kaj longan; kaj la mejloj kuŝantaj inter ĉi tie kaj Gondoro estas malgranda parto en kalkulo de miaj vojaĝoj. Mi transiris multajn montojn kaj multajn riverojn, kaj paŝis sur multaj ebenaĵoj, eĉ ĝis la foraj landoj Rhuno kaj Harado, kie la steloj aspektas fremde.

» Sed mia hejmo, tiom kiom mi havas ĝin, estas en la nordo. Ĉar tie la heredintoj de Valandilo ĉiam loĝadis en longa nerompita linio de patro al filo tra multaj generacioj. Niaj tagoj mallumiĝis, kaj ni malmultiĝis; sed ĉiam la Glavo pasis al nova konservanto. Kaj tion ĉi mi diros al vi, Boromiro, antaŭ ol fini. Soleculoj estas ni, disiruloj de l' sovaĝejo, ĉasantoj — sed ĉasantaj ĉiam la servistojn de la Malamiko, ĉar ili troviĝas en multaj lokoj, ne nur en Mordoro.

» Se Gondoro, Boromiro, estis brava fortikaĵo, ni ludis alian rolon. Multaj misaĵoj ekzistas, kiujn viaj fortikaj muroj kaj helaj glavoj ne malhelpas. Vi scias malmulte pri la teritorioj ekster viaj limoj. Paco kaj libereco, ĉu vi diras? La nordo estus malmulte spertinta ilin sen ni. Timo detruus ties loĝantojn. Sed kiam mallumaĵoj venas de la sendomaj montetoj, aŭ rampas el sensunaj arbaroj, ili fuĝas antaŭ ni. Kiujn vojojn oni riskus paŝi, kiu sekuro estus en kvietaj terenoj, aŭ nokte en la domoj de ordinaraj personoj, se la dunadanoj dormus, aŭ ĉiuj irus la tombon?

» Kaj tamen ni ricevas malpli da dankoj ol vi. Vojaĝantoj malridas al ni, kaj kamparanoj havigas al ni malestimajn nomojn. "Paŝegulo" mi nomiĝas laŭ iu grasulo, kiu loĝas je unutaga marŝdistanco de malamikoj, kiuj frostigus lian koron, se li ne estus daŭre gardata. Tamen ni ne volus ŝanĝi tion. Se ordinaruloj malhavas zorgojn kaj timojn, ili restos ordinaraj, kaj ni devas esti sekretaj por ebligi tion al

ili. Tio estis la tasko de mia parencaro, dum la jaroj longiĝis kaj la herbo kreskadis. Sed nun la mondo ŝanĝiĝas denove. Nova horo venas. La Plago Isildura estas trovita. Batalo baldaŭas. La Glavo estas reforĝota. Mi venos al Minaso Tirit.

— La Plago Isildura estas trovita, laŭ vi, — diris Boromiro. — Mi vidis helan ringon en la mano de l' Duonulo; sed Isilduro pereis ĉe la komenciĝo de tiu ĉi epoko, oni diras. Kiel scias la Saĝaj, ke ĝi estas lia ringo? Kaj kiel ĝi trapasis la jarojn, ĝis ĝi portiĝis ĉi tien per kuriero tiel stranga?

— Tio estas rakontota, — diris Elrondo.

— Sed ankoraŭ ne, mi petas, Mastro! — diris Bilbo. — Jam la suno grimpas ĝis la zenito, kaj mi sentas bezonon de io por min fortigi.

— Vin mi ne nomis, — diris Elrondo ridetante. — Sed mi tion faras nun. Ek! Rakontu al ni vian historion. Kaj se vi ankoraŭ ne versigis vian rakonton, vi rajtas elparoli ĝin per senornamaj vortoj. Ju pli mallonge, des pli baldaŭ vi estos refreŝigita.

— Tre bone, — diris Bilbo. — Mi plenumos vian ordonon. Sed nun mi rakontos la historion veran, kaj se iuj ĉeestantoj aŭdis min rakonti ĝin alimaniere — li flankenrigardis al Gloino — mi petas, ke ili tion forgesu kaj min pardonu. Mi volas nur pretendi, ke la trezoro estis mia propraĵo en tiuj tagoj kaj liberiĝi de la nomo ŝtelinto, kiun oni direktis al mi. Sed eble mi jam komprenas iom pli bone. Ĉiuokaze, jen kio okazis.

Al kelkaj ĉeestantoj la historio estis tute nova, kaj ili aŭskultis mire dum la maljuna hobito, fakte ne tro malkontenta, rakontis tre detale sian aventuron kun Golumo. Eĉ unu enigmon li ne ellasis. Li estus rakontinta ankaŭ pri sia festo kaj malapero el la Provinco, se tio estus permesita; sed Elrondo levis sian manon.

— Bone rakontite, mia amiko, — li diris, — sed tiom provizore sufiĉas. Aktuale necesas scii nur, ke la Ringo pasis al Frodo, via heredinto. Nun parolu li!

Tiam, malpli volonte ol Bilbo, Frodo priskribis ĉiujn siajn traktadojn pri la Ringo ekde la tago, kiam ĝi pasis en lian posedon. Ĉiu paŝo de lia vojaĝo de Hobiturbo ĝis la Transpasejo Bruineno estas pridemandita kaj konsiderita, kaj ĉio, kion li povis memori pri la Nigraj Rajdantoj estis esplorita. Finfine li residiĝis.

— Ne malbone, — Bilbo diris al li. — Vi estus kreinta belan rakonton el ĝi, se oni ne daŭre interrompus. Mi provis fari kelkajn notojn,

sed ni devos rediskuti ĝin inter ni iam, se mi estos ĝin priverkonta. Estas tutaj ĉapitroj da materialo eĉ antaŭ ol vi venis ĉi tien!

— Jes, ĝi iĝis rakonto sufiĉe longa, — respondis Frodo. — Sed la historio daŭre ne ŝajnas al mi kompleta. Mi ankoraŭ deziras ekscii sufiĉe multe, precipe pri Gandalfo.

Galdoro el la Havenoj, kiu sidis proksime, aŭdis lin.

— Vi parolas ankaŭ por mi, — li kriis kaj, turninte sin al Elrondo, diris, — la Saĝaj eble havas bonajn motivojn por kredi, ke la trovaĵo de l' Duonulo estas fakte la Granda Ringo multe pridebatita, eĉ se tio ŝajnas neprobabla al tiuj, kiuj scias malpli. Sed ĉu ni ne rajtas aŭdi ankaŭ la pruvojn? Kaj mi volas demandi ankaŭ pri Sarumano. Li estas klera pri la historio de l' Ringoj, tamen li ne ĉeestas. Kion li konsilas — se li scias tion, kion ni aŭdis?

— La demandoj, kiujn vi starigas, Galdoro, estas kunligitaj, — diris Elrondo. — Mi ne preteravidis ilin, kaj ili estos responditaj. Sed klarigi tiujn ĉi aferojn estas la tasko de Gandalfo; kaj mi alvokas lin laste, ĉar tio estas la honorloko, kaj pri tiu ĉi tuta afero li estis la ĉefo.

— Iuj, Galdoro, — diris Gandalfo, — taksus la novaĵojn de Gloino, kaj la persekutadon de Frodo, sufiĉa pruvo, ke la trovaĵo de l' duonulo estas io ege valora al la Malamiko. Tamen ĝi estas ringo. Do kio? La Naŭon tenas la Nazguloj. La Sepo estas kaptita aŭ detruita. — Tiam Gloino ekmoviĝis, sed ne parolis. — Pri la Trio ni scias. Kio do estas tiu ĉi, kiun li tiom deziras?

» Ekzistas efektive vasta dezertejo da tempo inter la Rivero kaj la Monto, inter la perdo kaj la trovo. Sed la breĉo en la sciaro de l' Saĝaj estas fine plenigita. Tamen tro malrapide. Ĉar la Malamiko sekvis tutproksime, eĉ pli proksime ol mi timis. Kaj tre bone estas, ke ne ĝis la nuna jaro, la nuna somero mem verŝajne, ke la plenan veron li eksciis.

» Iuj ĉeestantoj certe memoras, ke antaŭ multaj jaroj mi mem aŭdacis trapasi la pordojn de la Nekromanciisto en Dol Gulduro, kaj sekrete esploris ties morojn, kaj tiel trovis, ke niaj timoj estis ĝustaj: li estis neniu alia ol Saŭrono, nia Malamiko el pratempo, denove ekhavinta formon kaj potencon. Iuj memoras ankaŭ, ke Sarumano persvadis nin ne agi kontraŭ lin aperte, kaj longe ni nur spionis lin. Tamen fine, dum lia ombro kreskis, Sarumano cedis, kaj la Konsilio ekagis per sia forto kaj forpelis el Mornarbaro la misaĵon — kaj tio okazis dum la jaro mem de la trovo de tiu ĉi Ringo: stranga hazardo, se pri hazardo temis.

» Sed ni tro malfruis, kiel antaŭvidis Elrondo. Saŭrono reciproke spionis nin kaj longe prepariĝis kontraŭ nia atako, regante Mordoron de malproksime per Minaso Morgul, kie loĝis liaj Naŭ Servistoj, ĝis ĉio estis preta. Tiam li cedis antaŭ ni, sed nur ŝajnigis fuĝi, kaj baldaŭ poste venis al la Malhela Turo kaj malkaŝe deklaris sin. Tiam la lastan fojon kunvenis la Konsilio; ĉar jam ni eksciis, ke li serĉas ĉiam pli avide la Unun. Ni timis tiam, ke li posedis ian scion pri ĝi, kiun ni ne posedis. Sed Sarumano diris, ke ne, kaj ripetis tion, kion li antaŭe diris al ni: la Unu neniam plu troviĝos en Mez-Tero.

» "En plej malbona okazo, — li diris, — nia Malamiko scias, ke ni ne havas ĝin, kaj ke ĝi estas ankoraŭ perdita. Sed kio perdiĝis, tion oni eble trovos, li supozas. Ne timu! Lia espero trompos lin. Ĉu mi ne serioze esploris la aferon? En Anduinon la Grandan ĝi falis; kaj antaŭlonge, dum Saŭrono dormis, ĝi estis rulita laŭ la Rivero en la Maron. Tie lasu ĝin kuŝi ĝis la Fino".

Gandalfo silentiĝis, fiksrigardante orienten de la vestiblo al la foraj pintoj de la Nebulecaj Montoj, ĉe kies grandaj fundoj la minaco al la mondo tiom longe kuŝis kaŝite. Li ĝemspiris.

— Pri tio mi kulpis, — li diris. — Min lulis la vortoj de Sarumano la Saĝa; sed mi devis serĉi pli frue la veron, kaj nia danĝero jam estus malplia.

— Ni ĉiuj kulpis, — diris Elrondo, — kaj sen via atentemo la Mallumo, eble, jam trafus nin. Sed daŭrigu!

— Ekde la komenco mia koro dubis, kontraŭ ĉiuj konataj kialoj, — diris Gandalfo, — kaj mi volis scii, kiel tiu afero alvenis al Golumo, kaj kiom longe li posedis ĝin. Do mi starigis gvatadon pri li, konjektante, ke postnelonge li elvenos el sia mallumo por serĉi sian trezoron. Li ja venis, sed li eskapis kaj oni ne trovis lin. Kaj poste, ho ve! mi lasis ripozi la aferon, nur observante kaj atendante, kiel ni tro ofte faris.

» La tempo pasis kun multaj zorgoj, ĝis miaj duboj vekiĝis denove al subitaj timoj. De kie venis la ringo de l' hobito? Kio, se mia timo aŭtentis, estis farenda pri ĝi? Tiajn aferojn mi devis decidi. Sed pri mia antaŭtimo mi parolis ankoraŭ al neniu, sciante la danĝeron de maloportuna flustro, se ĝi misdirektiĝus. En ĉiuj longaj militoj kontraŭ la Malhela Turo la perfidoj estis ĉiam nia plej granda malamiko.

» Tio okazis antaŭ dek sep jaroj. Baldaŭ mi konstatis, ke spionoj ĉiaspecaj, eĉ bestoj kaj birdoj, estis kuniĝintaj ĉirkaŭ la Provinco, kaj

mia timo pligrandiĝis. Mi petis helpon de la dunadanoj, kaj ili duobligis sian gardadon; kaj mi malfermis mian koron al Aragorno, la heredinto de Isilduro.

— Kaj mi, — diris Aragorno, — konsilis, ke ni serĉu Golumon, eĉ se ŝajnus tro malfrue. Kaj ĉar ŝajnis konvene, ke la heredinto de Isilduro laboru por ripari la kulpofaron de Isilduro, mi akompanis Gandalfon dum la longa kaj senespera serĉado.

Poste Gandalfo rakontis, kiel ili esploris la tutan longon de Sovaĝujo, eĉ ĝis la Montoj de Ombro kaj la bariloj de Mordoro.

— Tie ni aŭdis famon pri li, kaj ni konjektas, ke longe li loĝis tie en la malhelaj montoj; sed ni neniam trovis lin, kaj fine ni malesperis. Kaj poste, dum mia malespero, mi pensis denove pri testo, kiu eble nenecesigos trovon de Golumo. La ringo mem povus indiki, ke ĝi estas la Unu. Revenis al mi memoro pri vortoj en la Konsilio: vortoj de Sarumano, tiutempe atentitaj nur duone. Nun mi reaŭdis ilin klare en mia koro:

» "La Naŭ, la Sep, kaj la Tri, — li diris, — ĉiu posedis sian propran gemon. Ne tiel ĉe la Unu. Ĝi estis ronda kaj senornama, kvazaŭ ĝi estus unu el la malpligravaj ringoj, sed ĝia farinto ĉizis sur ĝi markojn, kiujn la spertuloj eble povus ankoraŭ vidi kaj legi".

» Kiaj estis tiuj markoj li ne diris. Kiu scius nun? La farinto. Kaj Sarumano? Tamen kvankam ties scioj estas grandaj, ili devis havi fonton. Kies mano krom tiu de Saŭrono iam tenis ĉi aĵon, antaŭ ol ĝi perdiĝis? Nur la mano de Isilduro.

» Je tiu penso, mi rezignis pri la ĉaso, kaj iris rapide al Gondoro. En antaŭaj tagoj anoj de mia ordeno estis ĝentile akceptitaj tie, sed plej ĝentile Sarumano. Ofte li dumlonge gastis ĉe la Mastroj de l' Urbo. Malpli entuziasme ol antaŭe, nun min bonvenigis mastro Denetoro, kaj nevolonte li permesis, ke mi serĉu inter liaj amasigitaj rulskribaĵoj kaj libroj.

» "Se efektive vi serĉas nur, kiel vi diras, arĥivojn de l' antikva tempo, kaj la komenciĝon de l' Urbo, legadu! — li diris. — Ĉar al mi tio, kio estis, malpli malhelas ol tio, kio okazos, kaj tio estas mia zorgo. Sed, se vi ne posedas pli da klero ol Sarumano, kiu longe studis ĉi tie, vi trovos nenion ne bone konatan al mi, ĉar mi mastras la tradiciaron de tiu ĉi Urbo".

» Tiel parolis Denetoro. Kaj tamen troviĝas en liaj amasaĵoj multaj arĥivoj legeblaj jam de malmultaj, eĉ inter la tradicio-mastroj, ĉar ties skribmanieroj kaj lingvoj iĝis mallumaj al la posteuloj. Kaj,

Boromiro, kuŝas ankoraŭ en Minaso Tirit nelegite, mi supozas, de iu ajn krom Sarumano kaj mi mem depost la malvenko de la reĝoj, rulskribaĵo farita de Isilduro mem. Ĉar Isilduro ne formarŝis tuj el la milito kontraŭ Mordoro, kiel la historion rakontis iuj.

— Iuj en la nordo, eble, — Boromiro intermetis. — Ĉiuj en Gondoro scias, ke li iris unue al Minaso Anor kaj loĝis dum kelka tempo kun sia nevo Meneldilo, instruante lin, antaŭ ol li transdonis al li regadon de la Suda Reĝlando. En tiu tempo li plantis tie la lastan arbidon de la Blanka Arbo memore al sia frato.

— Sed en tiu tempo li faris ankaŭ tiun rulskribaĵon, — diris Gandalfo; — kaj tion oni ne memoras en Gondoro, verŝajne. Ĉar tiu rulskribaĵo koncernas la Ringon, kaj tiel skribis Isilduro sur ĝi:

La Granda Ringo nun iĝos heredaĵo de la Norda Reĝlando; sed kroniko pri ĝi estos lasita en Gondoro, kie ankaŭ loĝas la heredintoj de Elendilo, por la okazo, ke venos tempo, kiam memoro pri ĉi gravaj aferoj malheliĝos.

» Kaj post tiuj vortoj Isilduro priskribis la Ringon, kia li trovis ĝin.

Ĝi estis varmega, kiam mi unue prenis ĝin, cindre varmega, kaj mia mano estis ekbruligita tiom, ke mi dubas iam ajn liberiĝi de ties doloro. Tamen eĉ dum mi skribas ĝi malvarmiĝis, kaj ĝi ŝajnas ŝrumpi, kvankam ĝi perdas nek sian belon nek sian formon. Jam la surskribaĵo, kiu komence estis klara kiel ruĝa flamo, forvelkas kaj jam estas apenaŭ legebla. Ĝi estas farita per la elf-skribmaniero de Eregiono, ĉar mankas literoj en Mordoro por verkado tiel subtila; sed la lingvo estas nekonata al mi. Mi taksas ĝin lingvo el la Nigra Lando, ĉar ĝi estas aĉa kaj mallerta. Kian mison ĝi esprimas, mi ne scias; sed mi kopias ĝin ĉi tie, timante ke ĝi velkos preter revenigeblo. Al la Ringo mankas, eble, la varmeco de l' mano de Saŭrono, kiu estis nigra kaj tamen brulis kvazaŭ fajro, kaj do Gil-Galado estis detruita; kaj eble se la oro estus revarmigita, la skribaĵo estus refreŝigita. Sed miaparte mi ne volas riski domaĝon de tiu ĉi aĵo: la sola bela, el la verkoj de Saŭrono. Ĝi estas al mi valora, kvankam mi aĉetis ĝin per granda doloro.

» Kiam mi tralegis tiujn vortojn, mia serĉado finiĝis. Ĉar la kopiita skribo ja estis tia, kia ĝin konjektis Isilduro, en la lingvo de Mordoro kaj la servistoj de la Turo. Kaj tio, kio estis dirita tie, estis jam konata. Ĉar en la tago, kiam Saŭrono la unuan fojon surmetis la Unun, Celebrimboro, farinto de la Trio, rimarkis lin, kaj de malproksime aŭdis lin elparoli tiujn vortojn, kaj sekve liaj misaj celoj estis rivelitaj.

» Mi tuj adiaŭis Denetoron, sed ĝuste kiam mi iris norden, sciigoj atingis min el Lorieno, ke Aragorno jam iris tiun vojon, kaj ke li trovis la kreaĵon nomatan Golumo. Tial mi iris unue renkonten al li por aŭdi lian raporton. En kiajn terurajn danĝerojn li iris sola, mi ne riskis konjekti.

— Ne multe necesas rakonti pri ili, — diris Aragorno. — Se necesas, ke iu marŝu videble de la Nigra Pordo, aŭ surpaŝu la mortigajn florojn de Morgula Valo, tiu nepre renkontos danĝerojn. Ankaŭ mi fine malesperis, kaj mi komencis mian vojaĝon hejmen. Kaj tiam, bonŝance, mi subite trovis la serĉitaĵon: postsignojn de molaj piedoj apud koteca lageto. Sed nun la spuro estis freŝa kaj rapida, kaj ĝi kondukis ne al Mordoro sed malal. Laŭ la randoj de l' Mortigaj Marĉoj mi sekvis ĝin, kaj poste mi kaptis lin. Embuskante apud stagna lageto, enrigardante la akvon kiam la vespero mallumiĝis, mi kaptis lin, Golumon. Li estis kovrita de verda ŝlimo. Li neniam amos min, bedaŭrinde; ĉar li mordis min, kaj mi ne traktis lin milde. Nenion alian mi iam akiris el lia buŝo, ol la postsignojn de liaj dentoj. Mi juĝis tion la plej malbona parto de mia vojaĝo, la vojon returnen, gardante lin tage kaj nokte, devigante lin marŝi antaŭ mi kun ŝnuro ĉirkaŭ la kolo, kaj la buŝo ŝtopita, ĝis lin malsovaĝigis manko de trinkaĵoj kaj manĝaĵoj, pelante lin ĉiam direkte al Mornarbaro. Mi kondukis lin tien finfine kaj transdonis lin al la elfoj, ĉar ni interkonsentis, ke tiel estu; kaj mi ĝojis liberiĝi de lia kunesto, ĉar li fetoris. Miaparte mi esperas neniam plu alrigardi lin; sed Gandalfo venis kaj toleris longan interparolon kun li.

— Jes, longan kaj lacigan, — diris Gandalfo, — sed ne senprofitan. Ekzemple, tio, kion li rakontis pri sia perdo, akordis kun tio, kion Bilbo nun la unuan fojon rakontis malkaŝe; sed tio ne multe gravis, ĉar mi jam divenis ĝin. Sed mi eksciis tiam unue, ke la ringo de Golumo elvenis la Grandan Riveron proksime al la Iridaj Kampoj. Kaj mi eksciis ankaŭ, ke li longe posedis ĝin. Multajn vivdaŭrojn de lia eta specio. La potenco de la Ringo plimultigis liajn jarojn longe super la normo, kaj tiun potencon donas nur la Grandaj Ringoj.

» Kaj se tio ne estas sufiĉa pruvo, Galdoro, ekzistas tiu alia testo, pri kiu mi parolis. Sur tiu ĉi Ringo mem, kiun vi vidis ĉi tie altetenata, ronda kaj senornama estas ankoraŭ legeblaj la literoj raportitaj de Isilduro, se oni havas volforton por enfajrigi la oraĵon. Tion mi jam faris, kaj mi legis jenon:

Ash nazg durbatulûk, ash nazg gimbatul
ash nazg thrakatulûk agh burzum-ishi krimpatul.

La ŝanĝiĝo de l' voĉo de la sorĉisto estis miriga. Subite ĝi iĝis minaca, potenca, ŝtone dura. Ombro ŝajnis surpasi la altan sunon, kaj momente mallumiĝis en la vestiblo. Ĉiuj tremis, kaj la elfoj kovris siajn orelojn.

— Neniam antaŭe iu voĉo aŭdacis paroli vortojn de tiu lingvo en Imladriso, Gandalfo la Griza, — diris Elrondo, dum la ombro preterpasis kaj la ĉeestantoj denove ekspiris.

— Kaj ni esperu, ke neniu iam ajn denove parolos ĝin ĉi tie, — respondis Gandalfo. — Tamen mi ne petas vian pardonon, Mastro Elrondo. Ĉar por ke tiu lingvo ne estu baldaŭ aŭdota en ĉiu angulo de la okcidento, ni flankenlasu ĉiun dubon, ke tiu ĉi aĵo estas fakte tio, kion deklaris la Saĝaj: la trezoro de la Malamiko, plena je lia tuta malico; kaj en ĝi kuŝas granda parto de lia prapotenco. El la Nigraj Jaroj venas la vortoj aŭditaj de la forĝistoj de Eregiono, kiuj sciigis, ke ili estas perfiditaj:

Unu Ringo ilin regas. Unu ilin prenas.
Unu Ringo en mallumon ilin gvidas kaj katenas.

» Sciu krome, miaj amikoj, ke mi eksciis ankoraŭ pli de Golumo. Li malvolonte parolis, kaj lia rakonto estis neklara, sed estas tute sendube, ke li iris al Mordoro, kaj tie ĉiuj liaj konoj estis elpremitaj el li. Sekve la Malamiko jam scias, ke la Unu estas trovita, kaj ke dumlonge ĝi estis en la Provinco; kaj pro tio, ke liaj servistoj persekutis ĝin preskaŭ ĝis nia pordo, li scios baldaŭ, aŭ eble jam scias, ĝuste dum mi parolas, ke ni havas ĝin ĉi tie.

Ĉiuj sidis silente dum kelka tempo, ĝis fine Boromiro ekparolis.

— Li estas specio eta, laŭ vi, tiu Golumo? Eta, sed plena je malico. Kio okazis al li? Kian sorton vi difinis al li?

— Li estas en karcero, sed nenio pli malbona, — diris Aragorno. — Li multe suferis. Tute sendube li estis torturata, kaj timo pri Saŭrono kuŝas nigre sur lia koro. Tamen, almenaŭ mi ĝojas, ke li estas sekure gardata de la atentaj elfoj de Mornarbaro. Lia malico estas granda kaj havigas al li forton apenaŭ kredeblan pri iu tiom maldika kaj velkinta. Li povus ankoraŭ realigi multe da misaĵo, se li estus libera. Kaj mi ne dubas, ke al li estis permesate forlasi Mordoron pro iu misa komisio.

— Ve, ho ve! — kriis Legolaso, kaj sur lia bela elfa vizaĝo vidiĝis granda malĝojo. — La novaĵo, kiun oni sendis min alporti, estas nun sciigenda. Ĝi ne estas bona, sed nur ĉi tie mi eksciis, kiom misa ĝi ŝajnos al tiu ĉi ĉeestantaro. Smeagolo, kiu nun nomiĝas Golumo, eskapis.

— Ĉu eskapis? — kriis Aragorno. — Tio estas novaĵo ja malbona. Ni ĉiuj amare bedaŭros tion, timinde. Kiel okazis, ke la Tranduilanoj malsukcesis pri sia komisio?

— Ne pro manko de atento, — diris Legolaso, — sed eble pro troa bonkoreco. Kaj ni timas, ke la kaptito ricevis helpon de aliaj, kaj ke pli estas konata pri nia agado, ol ni dezirus. Ni gardis tiun kreaĵon tage kaj nokte laŭ ordono de Gandalfo, kvankam ni tre laciĝis pri la tasko. Sed Gandalfo diris, ke ni esperu plu pri lia reboniĝo, kaj ni ne sufiĉe severis por teni lin daŭre en karcero subtera, kie li reakirus siajn iamajn nigrajn pensojn.

— Vi estis malpli sentemaj al mi, — diris Gloino kun okulflagro, ĉar malnovaj memoroj estis vekitaj pri lia enkarceriĝo en la profundaĵoj de la haloj de l' elf-reĝo.

— Nu, paŭzu! — diris Gandalfo. — Mi petas, ne interrompu, bona Gloino. Tio estis bedaŭrinda miskompreno, delonge rebonigita. Se ĉiuj plendoj, kiuj ekzistas inter elfoj kaj gnomoj, estos restarigitaj ĉi tie, prefere ni rezignu pri tiu ĉi Konsiliĝo.

Gloino stariĝis kaj riverencis, kaj Legolaso daŭrigis.

— En tagoj belveteraj ni kondukis Golumon tra la arbaro; kaj tie troviĝis alta arbo, kiu staris sola disde l' aliaj, kiun li ŝatis grimpi. Ofte ni permesis, ke li grimpu ĝis la plej altaj branĉoj, ĝis li sentis la liberan venton; sed ni starigis gardantojn piede de l' arbo. Iun tagon li rifuzis malsupreniĝi, kaj la gardantoj ne emis sekvi lin grimpe: li lernis kroĉiĝi al branĉoj per la piedoj same kiel per la manoj; do ili sidis apud la arbo profunde en la nokton.

» Okazis ĝuste en tiu nokto somera, tamen senluna kaj senstela, ke atakis neatendite nin orkoj. Ni forpelis ilin post kelka tempo; ili

estis multaj kaj batalemaj, sed ili venis el la montoj, kaj ne kutimis al arbaro. Kiam finiĝis la batalo, ni konstatis, ke Golumo estas foririnta, kaj liaj gardintoj estis mortigitaj aŭ kaptitaj. Tiam ŝajnis al ni klare, ke oni atakis por lin savi, kaj ke li sciis anticipe pri ĝi. Kiel oni aranĝis tion, ni ne povas diveni; sed Golumo estas ruza, kaj la spionoj de la Malamiko multnombras. La mallumaĵoj, kiuj estis forpelitaj dum la jaro de la malvenko de l' Drako, revenis pli multnombre, kaj Mornarbaro estas denove loko misa, krom tie, kie nia regno estas daŭrigata.

» Ni malsukcesis rekapti Golumon. Ni trovis lian spuron inter tiuj de multaj orkoj, kaj ĝi plonĝis profunden en la Arbaron, laŭ suda direkto. Sed postnelonge ĝi evitis nian spertecon, kaj ni ne riskis daŭrigi la persekuton; ĉar ni proksimiĝis al Dol Gulduro, kaj tio estas ankoraŭ loko tre misa; tien ni ne iras.

— Nu, do, li foriris, — diris Gandalfo. — Mankas al ni tempo por serĉi lin denove. Li faru, kion li volas. Sed li eble ludos iam rolon, kiun nek li nek Saŭrono antaŭvidis. Kaj nun mi respondos la aliajn demandojn de Galdoro. Kio pri Sarumano? Kion li konsilas al ni pri tiu ĉi krizo? Tiun ĉi rakonton mi devas plenripeti, ĉar ĝis nun aŭdis ĝin nur Elrondo, kaj eĉ li nur mallonge; sed ĝi koncernos ĉion, kion ni devas solvi. Ĝi estas la lasta ĉapitro en la Historio de l' Ringo, kiom ĝi progresis ĝis nun.

» Fine de junio mi estis en la Provinco, sed nubo da zorgoj okupis mian menson, kaj mi rajdis ĝis la sudaj limoj de la landeto; ĉar mi antaŭsentis iun danĝeron, ankoraŭ kaŝitan al mi sed proksimiĝantan. Tie mesaĝoj atingis min, kiuj sciigis min pri milito kaj malvenko en Gondoro, kaj kiam mi aŭdis pri la Nigra Ombro, mia koro frostiĝis. Sed mi trovis nenion krom kelkaj fuĝintoj el la Sudo; tamen ŝajnis al mi, ke okupis ilin timo, pri kiu ili rifuzis paroli. Mi turnis min poste okcidenten kaj norden kaj vojaĝis laŭ la Verdvojo; kaj ne malproksime de Brio mi renkontis vojaĝanton sidantan sur teramaso apud la vojo kun lia paŝtiĝanta ĉevalo apude. Tiu estis Radagasto la Bruna, kiu iam loĝis en Rosgobelo, proksime al la randoj de Mornarbaro. Li apartenas al mia ordeno, sed mi ne vidis lin dum multaj jaroj.

» "Gandalfo! — li kriis. — Mi vin serĉis. Sed mi estas fremdulo ĉi-regione. Mi sciis nur, ke vi eble troveblos en sovaĝa regiono, kies kruda nomo estas Provinco".

» "Via informo estis ĝusta, — mi diris. — Sed ne esprimu ĝin tiel,

se vi renkontos iujn enloĝantojn. Vi estas jam proksima al la limoj de l' Provinco. Kaj kion do vi deziras ĉe mi? Certe estas urĝa. Vi neniam emis vojaĝi, krom pelite de urĝa neceso".

» "Mi havas urĝan komision, — li diris.— Mia novaĵo estas misa. — Poste li ĉirkaŭrigardis, kvazaŭ la dornbariloj havus orelojn. — Nazguloj. La Naŭ denove elvenis. Ili transiris sekrete la Riveron kaj progresas okcidenten. Ili alivestiĝis kiel nigraj rajdantoj".

» Mi tiam sciis tion, kion mi timis ne sciante ĝin.

» "La Malamiko certe havas iun grandan bezonon aŭ celon, — diris Radagasto, — sed kio igas lin turniĝi al ĉi tiuj malproksimaj kaj dezertaj regionoj, tion mi ne povas diveni".

» "Kion vi celas?" — mi diris.

» "Oni diris al mi, ke kien ajn ili iras la Rajdantoj petas sciigojn pri lando nomata Provinco".

» "*La* Provinco, — mi diris, sed mia koro ŝrumpis. Ĉar eĉ la Saĝaj eble timus kontraŭstari la Naŭon, kiam tiuj kuniĝas sub sia terura ĉefo. Granda reĝo kaj sorĉisto li estis praepoke, kaj nun li kaŭzas timegon. — Kiu diris al vi, kaj kiu sendis vin?"

» "Sarumano la Blanka, — respondis Radagasto. — Kaj li diris, ke mi sciigu vin, ke se vi sentas bezonon, li helpos; sed vi devas tuj peti lian helpon, alie estos tro malfrue".

» Kaj tiu mesaĝo alportis al mi esperon, ĉar Sarumano la Blanka estas la plej granda en mia ordeno. Radagasto estas, kompreneble, inda sorĉisto, majstro de formoj kaj kolorŝanĝoj; kaj li estas tre klera pri kuracherboj kaj bestoj, kaj precipe birdoj estas liaj amikoj. Sed Sarumano delonge studis la artojn de la Malamiko mem, kaj tiel ni ofte povis antaŭbari lin. Ĝuste per la rimedoj de Sarumano ni forpelis lin el Dol Gulduro. Povus esti, ke li trovis armilojn, kiuj kapablus fuĝigi la Naŭon.

» "Mi iros al Sarumano", — mi diris.

» "Do vi devas iri *jam nun*, — diris Radagasto; — ĉar mi malŝparis tempon vin serĉante, kaj la tagoj elĉerpiĝas. Al mi estis ordonite trovi vin antaŭ la someromezo, kaj tiu jam alestas. Eĉ se vi ekiros de tiu ĉi loko, vi apenaŭ atingos lin antaŭ ol la Naŭ trovos la landon, kiun ili serĉas. Mi mem tuj reiros". Tion dirinte, li surĉevaliĝis kaj intencis forrajdi.

» "Atendu momenton! — mi diris. — Ni bezonos vian helpon, kaj la helpon de ĉiu, kiu volos doni ĝin. Elsendu mesaĝojn al ĉiuj bestoj kaj birdoj, kiuj estas viaj amikoj. Diru, ke ili alportu sciigojn pri ĉio,

kio koncernas tiun ĉi aferon al Sarumano kaj Gandalfo. Mesaĝoj estu sendataj al Ortanko".

» "Mi tion faros", li diris, kaj forrajdis kvazaŭ la Naŭ lin persekutus.

» Mi ne povis sekvi lin senprokraste. Mi jam rajdis tre multe en tiu tago, kaj mi estis tiel laca, kiel mia ĉevalo, kaj mi bezonis pripensi la aferojn. Mi tranoktis en Brio, kaj decidis, ke mankas tempo reveni al la Provinco. Neniam mi pli grave eraris!

» Tamen mi skribis mesaĝon al Frodo, kaj fidis, ke mia amiko tavernestro sendos ĝin al li. Mi forrajdis je aŭroro; kaj mi alvenis finfine al la loĝejo de Sarumano. Tiu troviĝas forsude en Isengardo, ĉe fino de l' Nebulecaj Montoj, ne malproksime de la Breĉo de Rohano. Kaj Boromiro povas konfirmi, ke temas pri larĝa aperta valo, kiu kuŝas inter la Nebulecaj Montoj kaj la plejnordaj antaŭmontetoj de Ered Nimrajso, la Blankaj Montoj de lia hejmo. Sed Isengardo estas cirklo de nudaj rokoj, kiuj enfermas valon kvazaŭ per muro, kaj meze de tiu valo troviĝas turo el ŝtono, nomita Ortanko. Ĝin konstruis ne Sarumano, sed la homoj de Numenoro antaŭlonge; kaj ĝi estas tre alta kaj posedas multajn sekretojn; tamen ĝi aspektas kvazaŭ ne verko metia. Ĝi ne estas alirebla, krom per trapaso de la cirklo de Isengardo; kaj en tiu cirklo estas nur unu pordo.

» Malfrue en iu vespero mi alvenis tiun pordon similan al granda arkaĵo en la roka muro; kaj ĝi estis forte gardata. Sed la pordogardantoj atendis min kaj sciigis, ke atendas min Sarumano. Mi rajdis sub la arkaĵon, kaj la pordo fermiĝis silente malantaŭ mi, kaj subite mi ektimis, kvankam nenio motivigis tion.

» Sed mi rajdis ĝis la subo de Ortanko, kaj alvenis la ŝtuparon de Sarumano; kaj tie li renkontis min kaj kondukis min ĝis sia alta ĉambro. Sur sia fingro li portis ringon.

» "Do vi alvenis, Gandalfo", — li diris al mi seriozmiene, sed ŝajnis, ke en lia okulo estas blanka lumo, kvazaŭ en lia koro estus frida ridemo.

"Jes, mi alvenis, — mi diris. — Mi alvenis serĉante vian helpon, Sarumano la Blanka". Ŝajnis, ke tiu titolo kolerigis lin.

"Ĉu vi efektive tion faris, Gandalfo la *Griza*! — li mokis. — Ĉu helpon? Oni malofte aŭdis, ke Gandalfo la Griza petas helpon, ĉar li estas ruza kaj saĝa, travagas la landojn kaj sin koncernas pri ĉiaj aferoj, ĉu aŭ ne ili apartenas al li".

» Mi alrigardis lin scivole.

» "Sed se mi ne eraras, — mi diris, — ekiĝas nun aferoj, kiuj postulos unuigon de nia tuta forto".

» "Tio povas esti, — li diris, — sed tiu penso venas al vi malfrue. Kiom longe, mi scivolas, vi kaŝis al mi, estro de l' Konsilio, aferon plejeble gravan? Kio vin alportis nun el via kaŝejo en la Provinco?"

» "La Naŭ elrajdis denove, — mi respondis. — Ili transiris la Riveron. Tion diris al mi Radagasto".

» "Radagasto la Bruna! — ridis Sarumano, kaj li ne plu kaŝis sian malestimon. — Radagasto la Birdo-mildiganto! Radagasto la Simpla! Radagasto la Stultulo! Tamen li posedis sufiĉe da kapablo por ludi la rolon, kiun mi difinis al li. Ĉar vi alvenis, kaj tio estis la tuta celo de mia mesaĝo. Kaj ĉi tie vi restos, Gandalfo la Griza, kaj ripozos post viaj vojaĝoj. Ĉar mi estas Sarumano, la Saĝa, Sarumano Ringfarinto, Sarumano la Multkolora!"

» Tiam mi alrigardis kaj vidis, ke liaj vestaĵoj, kiuj ŝajnis blankaj, ne estis tiaj, sed estis teksitaj el ĉiuj koloroj, kaj kiam li moviĝis ili muaris kaj ŝanĝis la koloron, tiel ke la okuloj estis konfuzitaj.

» "Pli plaĉis al mi blanka", — mi diris.

» "Blanka! — li rikanis. — Tiu sufiĉas kiel komenco. Blankan ŝtofon oni povas kolorigi. Blanka paĝo povas esti surskribata; kaj blanka lumo estas rompebla".

» "En tiu kazo ĝi ne plu estas blanka, — diris mi. — Kaj tiu, kiu ion rompas por eltrovi kio ĝi estas, forlasis la vojon de la saĝo".

» "Ne necesas paroli al mi tiel, kiel vi alparolas stultulojn el via amikaro, — li diris. — Mi ne kondukis vin ĉi tien por min instrui, sed por doni al vi elekton".

» Li rektigis sin kaj komencis deklami, kvazaŭ li farus paroladon longe antaŭpreparitan:

» "Foriris la Praaj Tagoj. La Mezaj Tagoj pasas. La Plijunaj Tagoj komenciĝas. La epoko de la elfoj finiĝis, sed nia epoko alestas: la mondo de la homoj, kiun ni devas regi. Sed ni devas havi potencon, potencon ordigi ĉiujn aferojn laŭ nia volo, por tiu bono, kiun nur la Saĝaj kapablas vidi. Aŭskultu, Gandalfo, mia malnova amiko kaj helpinto! — li diris, proksimiĝante kaj nun parolante per voĉo pli mallaŭta. — Mi diris *ni*, ĉar povas esti *ni*, se vi aliĝos al mi. Leviĝas nova potenco. Kontraŭ ĝi la malnovaj aliancanoj kaj politikoj nin tute ne helpos. Restas neniom da espero en elfoj aŭ mortanta Numenoro. Tio ĉi estas elekteblo antaŭ vi, antaŭ ni. Ni povas aliĝi al tiu Potenco.

Estus sagace, Gandalfo. Laŭ tiu vojo troviĝas espero. Ĝia venko proksimiĝas; kaj por tiuj, kiuj ĝin kunhelpis, estos riĉa rekompenco. Dum la Potenco kreskos, ĝiaj pruvitaj amikoj ankaŭ kreskos; kaj la Saĝaj, kiel vi kaj mi, povos per pacienco veni fine ĝis gvidado de ĝiaj direktiĝoj. Ni povos atendadi, ni povos kaŝi en la koroj niajn pensojn, eble bedaŭrante misojn faratajn survoje, sed aprobante la altan kaj finan celon: Scio, Regado, Ordo; ĉio, por kio ni ĝis nun klopodis vane, malhelpataj anstataŭ helpataj de niaj malfortaj aŭ pigraj amikoj. Ne necesus, ne estus, reala ŝanĝiĝo de niaj intencoj, nur de niaj rimedoj".

» "Sarumano, — mi diris, — mi aŭdis pli frue tiajn paroladojn, sed nur el la buŝoj de komisiitoj senditaj el Mordoro por trompi la nesciantojn. Mi ne supozas, ke vi alvenigis min tiom foren nur por enuigi miajn orelojn".

» Li rigardis min gvate, kaj paŭzis pripensante: "Nu, mi konstatas, ke tiu saĝa proceduro ne rekomendas sin al vi, — li diris. — Ankoraŭ ne? Ne se iu metodo pli bona povas esti elpensita?"

» Li alvenis kaj metis sian longan manon sur mian brakon kaj flustris: "Kaj kial ne, Gandalfo? Kial ne? La Reganta Ringo? Se tiun ni povus estri, tiam la Potenco transirus al *ni*. Jen vere kial mi kondukis vin ĉi tien. Ĉar min servas multaj okuloj, kaj mi opinias, ke vi scias la nunan situon de tiu valora objekto. Ĉu ne tiel? Aŭ kial la Naŭ demandas pri la Provinco, kaj kio koncernas vin tie?" Kiam li diris tion, avidego, kiun li ne povis kaŝi, subite ekbrilis en liaj okuloj.

» "Sarumano, — mi diris, distancigante min de li, — nur unu mano povas utiligi la Unun, kaj tion vi bone scias, do ne ĝenu vin diri *ni!* Sed al vi mi ne donus ĝin, ne, eĉ novaĵon pri ĝi, nun ekkoninte viajn pensojn. Vi estis estro de l' Konsilio, sed fine vi jam senmaskigis vin. Nu, la elekto estas verŝajne: submetiĝi al Saŭrono aŭ al vi. Mi elektas neniun el ambaŭ. Ĉu vi povas proponi aliajn?"

» Jam li estis malvarma kaj danĝera. "Jes, — li diris. — Mi ne atendis, ke vi montros saĝecon, eĉ proprasorte, sed mi donis al vi eblecon helpi min volonte, tiel ŝparonte al vi multe da ĝeno kaj doloro. La tria elekto estas resti ĉi tie, ĝis la fino".

» "Ĝis kiu fino?"

» "Ĝis vi sciigos al mi, kie la Unu estas trovebla. Mi eble trovos rimedojn por persvadi vin. Aŭ ĝis ĝi estos trovita malgraŭ vi, kaj la Reganto disponos tempon por sin turni al aferoj malpli gravaj; por elpensi, ekzemple, taŭgan rekompencon por la malhelpado kaj impertinento de Gandalfo la Griza".

» "Tio eble ne pruviĝos iu el la aferoj malpli gravaj", — mi diris. Sed li mokridis min, ĉar miaj vortoj estis senenhavaj, kaj tion li sciis.

» Ili prenis min kaj ili lokigis min sola sur la pinto de Ortanko, sur la loko, kie Sarumano kutimis observi la stelojn. Mankas malsuprenirejo krom per mallarĝa ŝtuparo plurmilŝtupa, kaj la suba valo ŝajnas tre malproksima. Mi rigardis al ĝi kaj vidis, ke kvankam iam ĝi estis verda kaj bela, nun ĝi estis plenplena de ŝaktoj kaj forĝejoj. Lupoj kaj orkoj estis loĝigitaj en Isengardo, ĉar Sarumano estis kuniganta grandan armeon proprakonte, rivale al Saŭrono kaj ankoraŭ ne por servi lin. Super lia tuta laborejaro pendis malhela fumo, kiu volviĝis ĉirkaŭ la flankoj de Ortanko. Mi staris sola sur insulo en la nuboj; kaj eskapeblecon mi ne havis, kaj miaj tagoj estis amaraj. Min trapikis malvarmo, kaj mi disponis nur malmulte da spaco por paŝi tien-reen, meditante pri la alveno de l' Rajdantoj al la Nordo.

» Ke la Naŭ efektive leviĝis, mi estis certa, senkonsidere pri la vortoj de Sarumano, kiuj povus esti mensogaj. Longe antaŭ ol mi venis en Isengardon, mi aŭdis sciigojn survoje, kiuj ne povis esti eraraj. Timo ĉiam okupis mian koron pro miaj amikoj en la Provinco, sed restis al mi iom da espero. Mi esperis, ke Frodo tuj ekvojaĝis, laŭ urĝo de mia letero, kaj ke li alvenis Rivendelon, antaŭ ol komenciĝis la mortiga persekuto. Kaj mia timo kaj mia espero ambaŭ pruviĝis senbazaj. Ĉar mia espero baziĝis sur grasulo en Brio, kaj mia timo baziĝis sur la ruzemo de Saŭrono. Sed grasuloj, kiuj vendas bieron, estas pri multaj aferoj alvokataj; kaj la potenco de Saŭrono estas ankoraŭ malpli forta ol ĝin supozigas timo. Sed en la cirklo de Isengardo, ne estis facile supozi, kaptite kaj izole, ke la persekutantoj, antaŭ kiuj fuĝis aŭ falis ĉiuj, malsukcesus en la fora Provinco.

— Mi vidis vin! — kriis Frodo. — Vi marŝis tien kaj reen. La luno rebrilis sur viaj haroj.

Gandalfo paŭzis mirigite kaj rigardis lin.

— Tio estis nur sonĝo, — diris Frodo, — sed ĝi subite revenis al mi. Mi estis tute ĝin forgesinta. Tio estis antaŭ kelka tempo, post kiam mi forlasis la Provincon, ŝajnas al mi.

— Do, ĝi venis malfrue, — diris Gandalfo, — kiel vi konstatos. Mi estis en situacio malbonega. Kaj tiuj, kiuj konas min, konsentos, ke malofte mi troviĝis en simila malavantaĝo, kaj ne suferas pacience tian misfortunon. Gandalfo la Griza kaptita kiel muŝo en trompa araneaĵo! Tamen eĉ la plej subtilaj araneoj povas lasi fadenon malfortan.

» Unue mi timis, kiel sendube Sarumano intencis, ke ankaŭ Radagasto malvirtiĝis. Tamen, mi rimarkis neniun indikon pri io misa en lia voĉo aŭ en liaj okuloj, kiam ni renkontiĝis. Se jes, mi neniam estus irinta al Isengardo, aŭ mi irus pli singarde. Tion Sarumano antaŭvidis, kaj li kaŝis sian menson kaj trompis sian kurieron. Estis ĉiuokaze senutile, provi forlogi al perfido la honestan Radagaston. Li serĉis min bonfide, kaj tial persvadis min.

» Tio malsukcesigis la komploton de Sarumano. Ĉar Radagasto vidis neniun motivon ne fari laŭ mia peto, kaj li forrajdis al Mornarbaro, kie li havis multajn amikojn el la malnova tempo. Kaj la Montaj Agloj iris foren kaj vasten, kaj ili vidis multajn aferojn: la kunigadon de lupoj kaj vicigadon de orkoj; kaj la Naŭ Rajdantojn irantajn ien-tien en la landoj; kaj ili aŭdis novaĵojn pri la eskapo de Golumo. Kaj ili sendis kurieron por alporti al mi tiujn sciigojn.

» Tiel okazis, ke kiam velkis la somero venis lunluma nokto, kaj Gvajhiro la Ventmastro, plej rapida el la Grandaj Agloj, venis neatendite al Ortanko; kaj li trovis min staranta sur la turpinto. Tiam li alparolis min, kaj li forportis min, antaŭ ol Sarumano konsciis pri tio. Mi estis malproksima de Isengardo, antaŭ ol lupoj kaj orkoj eliris tra la pordo por min persekuti.

» "Kiomdistance vi povos porti min?" — mi diris al Gvajhiro.

» "Multajn mejlojn, — li diris, — sed ne ĝis la randoj de la tero. Oni sendis min porti sciigojn, ne ŝarĝojn".

» "Do surtere mi devas havi ĉevalon, — mi diris, — kaj ĉevalon elstare rapidan, ĉar neniam antaŭe necesis al mi tiom da rapideco".

» "Do mi portos vin ĝis Edoraso, kie la reĝo de Rohano sidas en sia halo, — li diris; — ĉar tio ne malproksimas". Kaj mi ĝojis, ĉar en la Markio Rohano loĝas la rohananoj, la ĉeval-mastroj, kaj neniuj ĉevaloj superas tiujn, kiuj estas bredataj en tiu granda valo inter la Nebulecaj Montoj kaj la Blankaj.

» "Ĉu vi supozas, ke la homoj de Rohano estas ankoraŭ fidindaj?" mi demandis Gvajhiron, ĉar Sarumano ŝancelis mian fidon.

» "Ili pagas tributon da ĉevaloj, — li respondis, — kaj sendas multajn ĉiujare al Mordoro, aŭ tion oni diras; sed ili ankoraŭ ne estas sub la jugo. Sed se Sarumano malvirtiĝis, kiel vi asertas, tiuokaze ilia sorto ne povas esti longe prokrastata".

» Li demetis min antaŭ la aŭroro en Rohano; sed jam mi trolongigis mian rakonton. La cetero devas esti pli mallonga. En Rohano mi

trovis la mison de la mensogoj de Sarumano; kaj la reĝo de la lando ne volis aŭskulti miajn avertojn. Li ordonis, ke mi prenu ĉevalon kaj foriru; kaj mi elektis ĉevalon, kiu multe kontentigis min, sed ne lin. Mi prenis la plej bonan ĉevalon en lia lando, kaj similan mi neniam vidis.

— Do ĝi nepre estas besto nobla, — diris Aragorno, — kaj tre malĝojigas min pli, ol multaj novaĵoj ŝajne pli malbonaj, ekscii, ke Saŭrono postulas tian tributon. Ne estis tiel, kiam mi lastfoje vizitis tiun landon.

— Ankaŭ ne nun, mi pretas ĵuri, — diris Boromiro. — Tio estas mensogo de la Malamiko. Mi konas la homojn de Rohano, bravajn kaj kuraĝajn, niajn aliancanojn, loĝantajn ankoraŭ sur la teroj, kiujn ni donis al ili antaŭlonge.

— La ombro de Mordoro surkuŝas malproksimajn landojn, — respondis Aragorno. — Sarumanon ĝi influis. Rohano estas sieĝata. Kiu scias, kion vi trovos tie, se iam vi reiros?

— Almenaŭ ne tion, — diris Boromiro, — ke ili pretas elaĉeti siajn vivojn pere de ĉevaloj. Siajn ĉevalojn ili amas, preskaŭ kiel siajn parencojn. Kaj ne senkaŭze, ĉar la ĉevaloj de Markio devenas de l' kampoj de la Nordo, malproksime de l' Ombro, kaj ilia raso, kiel tiu de iliaj mastroj, estas posteuloj de la liberaj tagoj de l' pratempo.

— Ja vere! — diris Gandalfo. — Kaj troviĝis inter ili unu, kiu povis esti naskita dum la mateno de la mondo. La ĉevaloj de la Naŭ ne povas konkurenci kun li; senlaca, rapida kiel la fluanta vento. Ombrofakso oni nomas lin. Tage lia haŭto rebrilas arĝentece; kaj nokte li similas ombron, kaj li pasas nevidate. Malpezaj estas liaj hufbatoj! Neniam antaŭe oni sursidis lin, sed mi prenis kaj malsovaĝigis lin, kaj tiom rapide li portis min, ke mi alvenis la Provincon, kiam Frodo estis sur la dolmenaj montetoj, kvankam mi ekiris de Rohano ĝuste kiam li ekiris de Hobiturbo.

» Sed timo pligrandiĝis en mi dum la rajdado. Ĉiam dum mi venis norden mi aŭdis novaĵojn pri la Rajdantoj, kaj kvankam mi pliproksimiĝis al ili tagon post tago, ili ĉiam antaŭis min. Mi eksciis, ke ili disduigis siajn fortojn: iuj restis ĉe la orientaj bordoj, ne malproksime de la Verdvojo, kaj iuj invadis la Provincon desude. Mi atingis Hobiturbon kaj Frodo jam foriris, sed mi parolis kun maljuna Vato. Multa vortpafo, malmulte da trafo. Li multe volis paroli pri la malperfektaĵoj de l' novaj posedantoj de Bag-Endo.

» "Mi ne toleras ŝanĝojn, — li diris, — ne je mia aĝo, kaj ĉefe ŝanĝojn al malplibono. Ŝanĝoj al malplibono", — li ripetis multfoje.

» "Malplibono estas vorto misa, — mi diris al li, — kaj espereble vi ne ĝisvivos sperton pri ĝi". Sed el lia parolado mi fine komprenis, ke Frodo forlasis Hobiturbon antaŭ malpli ol semajno, kaj ke Nigra Rajd-anto venis al la Monteto tiun saman vesperon. Poste mi plurajdis timoplene. Mi alvenis Boklandon kaj trovis ĝin perturbita, tiel aktiva kiel formikejo, kiun oni kirlis per bastono. Mi venis ĝis la domo ĉe Stretkavo, kaj ĝi estis rompmalfermita kaj malplena; sur la sojlo kuŝis mantelo de Frodo. Poste dum iom da tempo espero forlasis min, kaj mi ne atendis por akiri novaĵojn, aŭ mi eble konsoliĝus; sed mi rajde sekvis la spuron de la Rajdantoj. Ĝi estis malfacile sekvebla, ĉar ili iris multdirekten, kaj mi ne sciis kien. Sed ŝajnis al mi, ke unu-du iris al Brio; kaj tiun vojon mi iris, ĉar mi pensis pri vortoj eble dirotaj al la tavernisto.

» "Buterburo oni nomas lin, — pensis mi. — Se li kulpas tiun ĉi prokraston, mi fandos lian tutan buteron. Mi rostos la maljunan stultulon sur malarda fajro". Nenion alian li atendis, kaj kiam li vidis mian vizaĝon li surteren platigis sin kaj tuj komencis fandiĝi.

— Kion vi faris al li? — kriis Frodo alarmite. — Li vere traktis nin tre bonkore kaj faris ĉion eblan.

Gandalfo ridis.

— Ne timu! — li diris. — Mi ne mordis, kaj tre malmulte bojis. Tiel superĝojigita mi estas pro la informoj, kiujn mi eligis el li, kiam li ĉesis tremi, ke mi brakumis tiun maljunulon. Kiel tio okazis, mi tiam ne povis diveni, sed mi eksciis, ke vi estis en Brio la antaŭan nokton, kaj foriris tiumatene kun Paŝegulo.

» "Ĉu Paŝegulo?" — mi kriis, laŭte pro ĝojo.

» "Jes, sinjoro, mi timas, ke jes, sinjoro, — diris Buterburo, miskompreninte. — Li atingis ilin, malgraŭ ĉiuj miaj klopodoj, kaj ili kuniĝis al li. Ili kondutis tre strange la tutan tempon de sia ĉeesto: obstine, oni povus diri".

» "Azeno! Stultulo! Trioble valora kaj amata Barlimano! — mi diris. — Jen la plej bela novaĵo, kiun mi ricevis depost la somermezo: ĝi valoras oran moneron minimume. Via biero estu sorĉita je elstara bonegeco dum sep jaroj! Nun mi povas permesi al mi ununoktan ripozon, la unuan fojon de kiam mi ne memoras".

» Do mi tranoktis tie, multe scivolante, kio okazis pri la Rajd-antoj; ĉar nur pri du el ili ĝis tiam estis informoj en Brio, verŝajne. Sed dum la nokto mi aŭdis pli. Almenaŭ kvin venis el la okcidento, faligis

la urbopordojn kaj trapasis Brion, kvazaŭ hurlanta vento; kaj ĝis nun la brianoj tremadas kaj atendas la finon de l' mondo. Mi leviĝis antaŭ la aŭroro kaj postsekvis ilin.

» Mi ne scias, sed ŝajnas al mi klare, ke okazis tiel ĉi. Ilia Estro sekrete restis fore, sude de Brio, dum du rajdis antaŭen tra la vilaĝo, kaj kvar aliaj invadis la Provincon. Sed kiam tiuj malsukcesis en Brio kaj en Stretkavo, ili revenis al sia Estro kun la informoj, kaj tial provizore lasis sengarda la Vojon, escepte de siaj spionoj. La Estro tiam sendis kelkajn orienten, rekte trans la terenon, kaj li mem kun la cetero rajdis kolerege laŭ la Vojo.

» Mi galopis ĝis Veterverto kvazaŭ ŝtormego, kaj mi atingis ĝin antaŭ la sunsubiro de l' dua tago post Brio — kaj ili jam antaŭis min. Ili distancigis sin de mi, ĉar ili sentis la alvenon de mia kolero, kaj ili ne aŭdacis fronti min dum la Suno ankoraŭ surĉielis. Sed nokte ili ĉirkaŭis min, kaj mi estis sieĝata sur la pinto, en la malnova ringo de Amono Sulo. Mi vere havis malfacilaĵojn: tiom da lumo kaj flamado certe ne estis vidata supre de Veterverto depost la pratempaj militaj avertofajroj.

» Je sunleviĝo mi eskapis kaj fuĝis norden. Mi ne povis esperi pri pli. Estis neeble trovi vin, Frodo, en la sovaĝejo, kaj estus idiote provi kun la Naŭ en proksima persekuto. Do mi devis fidi pri Aragorno. Sed mi esperis deviigi kelkajn el ili, kaj tamen atingi Rivendelon antaŭ vi kaj elsendi helpon. Kvar Rajdantoj efektive sekvis min, sed ili retroiris post iom da tempo kaj celis la Transpasejon, verŝajne. Tio helpis iomete, ĉar ĉeestis nur kvin, ne naŭ, kiam via noktumejo estis atakata.

» Mi finfine alvenis ĉi tien laŭ longa malfacila vojo, supren laŭ la Prujnelo kaj tra la Etenerikejoj, kaj malsupren el la nordo. Mi bezonis preskaŭ dek kvar tagojn ekde Veterverto, ĉar mi ne povis rajdi inter la rokoj de la trol-montetoj, kaj Ombrofakso foriris. Mi resendis lin al lia mastro; sed forta amikeco estis kreiĝinta inter ni, kaj se mi lin bezonos, li alvenos je mia alvoko. Sed tiel estis, ke mi venis al Rivendelo nur tri tagojn antaŭ la Ringo, kaj sciigo pri ties danĝero jam estis alportita ĉi tien — kio pruviĝis efektive avantaĝa.

» Ĉi tie, Frodo, finiĝas mia rakonto. Elrondo kaj la aliaj pardonu ĝian longecon. Sed neniam antaŭe okazis, ke Gandalfo ne plenumis renkontiĝ-aranĝon kaj ne alvenis laŭpromese. Raporto al la Ringo-portanto pri tiom stranga okazaĵo estis necesa, laŭ mi.

» Nu, la Historio estas nun rakontita, de komenco ĝis fino. Jen

estas ni ĉiuj, kaj jen estas la Ringo. Sed ni ankoraŭ ne pliproksimiĝis al nia celo. Kion ni faru pri ĝi?

Sekvis silento. Finfine Elrondo ekparolis denove.

— Tio estas doloriga novaĵo pri Sarumano, — li diris, — ĉar ni fidis lin kaj li profundiĝis en ĉiujn niajn konsiliĝojn. Estas danĝere studi tro profunde la artojn de l' Malamiko, ĉu boncele aŭ miscele. Sed liaj malvirtiĝoj kaj perfidoj, ho ve, okazis ankaŭ pli frue. El la rakontoj, kiujn ni aŭdis ĉi-tage, tiu de Frodo estis por mi la plej stranga. Malmultajn hobitojn mi konis, krom Bilbo, kaj ŝajnas al mi, ke li eble ne estas tiom sola kaj unuopa, kiom mi supozis lin. La mondo multe ŝanĝiĝis, de kiam mi lastfoje laŭiris la okcidentajn vojojn.

» La dolmenulojn ni konas laŭ multaj nomoj, kaj pri la Malnova Arbaro multaj historioj estas rakontitaj: tio, kio nun restas, estas nur ekstremaĵo de ĝia norda limo. Iam sciuro povis iri de arbo ĝis arbo, de tio, kio nun estas la Provinco, ĝis Dunlando okcidente de Isengardo. Tra tiuj landoj mi foje vojaĝis, kaj multajn aferojn sovaĝajn kaj strangajn mi konis. Sed mi forgesis pri Bombadiljo, se efektive li estas tiu sama, kiu laŭmarŝis la arbaron kaj montetojn antaŭlonge, kaj eĉ tiam estis pli maljuna ol la plej maljunaj. Tiam li nomiĝis ne tiel. Iarven Ben-Adar ni nomis lin, plejoldan kaj senpatran. Sed multajn aliajn nomojn li ricevis post tiam de aliuloj: Forno laŭ la gnomoj, Oraldo laŭ la norduloj, kaj krome aliajn nomojn. Li estas strangulo, sed eble mi devis lin alvoki al nia Konsiliĝo.

— Li ne konsentus veni, — diris Gandalfo.

— Ĉu ni tamen ne povus sendi al li mesaĝojn kaj ricevi lian helpon? — demandis Erestoro. — Ŝajnas, ke li potence superas eĉ la Ringon.

— Ne, tiel mi ne esprimus la aferon, — diris Gandalfo. — Prefere diru, ke la Ringo ne potence superas lin. Li mastras sin mem. Sed li ne kapablas ŝanĝi la Ringon, nek rompi ĝian potencon super aliaj. Kaj nun li retiriĝis en etan terenon, inter limoj, kiujn li mem difinis, kvankam neniu povas vidi ilin, eble atendas ŝanĝiĝon de la tagoj, kaj tiujn limojn li ne preterpasos.

— Sed interne de tiuj limoj, nenio ŝajne lin perturbas, — diris Erestoro. — Ĉu li ne akceptus la Ringon por konservi ĝin tie, eterne senpotencan?

— Ne, — diris Gandalfo, — ne volonte. Li eble tion farus, se ĉiuj liberaj popoloj de la mondo tion petegus, sed la neceson li ne

komprenus. Kaj se oni donus al li la Ringon, li baldaŭ forgesus pri ĝi, aŭ plej probable ĝin forĵetus. Tiaj aferoj ne kroĉiĝas al lia menso. Li estus gardanto tre malsekura, kaj tio mem estas sufiĉa respondo.

— Sed ĉiuokaze, — diris Glorfindelo, — sendi al li la Ringon nur prokrastus la tagon de malbono. Li estas tre malproksima. Ni ne povus nun reporti ĝin al li, nedivenite, nerimarkite de iu spiono. Kaj eĉ se ni povus, pli aŭ malpli frue la Mastro de l' Ringoj ekscius pri ĝia kaŝejo kaj direktus sian tutan potencon al ĝi. Ĉu tiun potencon povus Bombadiljo sola spiti? Al mi ŝajnas, ke ne. Al mi ŝajnas, ke finfine, se ĉio alia estos venkita, Bombadiljo venkiĝos la Lasta kiel li estis la Unua, kaj poste venos Nokto.

— Mi scias malmulte pri Iarveno krom la nomo, — diris Gandalfo, — sed Glorfindelo pravas, laŭ mia opinio. Potencon spiti nian Malamikon li ne posedas, krom se tia potenco troviĝas en la tero mem. Kaj tamen ni vidas, ke Saŭrono kapablas turmenti kaj detrui eĉ montetojn. La restanta potenco troviĝas ĉe ni, ĉi tie en Imladriso, aŭ ĉe Cirdano ĉe la Havenoj, aŭ en Lorieno. Sed ĉu ili havas sufiĉan forton, ĉu ni ĉi tie havas sufiĉan forton por kontraŭstari la Malamikon, la alvenon de Saŭrono en la fino, kiam ĉio cetera estos renversita?

— Mi ne havas sufiĉan forton, — diris Elrondo; — ankaŭ ili ne havas.

— Do se oni ne povas forteni de li la Ringon per forto, — diris Glorfindelo, — restas nur du eblecoj por niaj klopodoj: ĝin forsendi trans la Maron, aŭ ĝin detrui.

— Sed Gandalfo vidigis al ni, ke ni ne kapablas detrui ĝin per iu ajn rimedo, kiun ni posedas ĉi tie, — diris Elrondo. — Kaj tiuj, kiuj loĝas trans la Maro rifuzus ricevi ĝin: ĉu bone aŭ malbone, ĝi apartenas al Mez-Tero; ni, kiuj loĝas ĉi tie, devas pritrakti ĝin.

— Tiuokaze, — diris Glorfindelo, — ni ĵetu ĝin en la profundejojn, kaj tiel verigi la mensogojn de Sarumano, ĉar estas jam klare, ke eĉ ĉe la Konsiliĝo li jam paŝis serpentuman vojon. Li sciis, ke la Ringo ne estas por ĉiam perdita, sed li volis, ke ni tion supozu; ĉar li komencis avidi ĝin por si. Tamen ofte en mensogoj kaŝiĝas vero: en la maro ĝi estus sendanĝera.

— Ne por ĉiam sendanĝera, — diris Gandalfo. — En la profundaj akvoj troviĝas multaj aferoj; kaj maroj kaj teroj eble ŝanĝiĝos. Kaj ne estas nia rolo ĉi tie pripensi nur provizoron, aŭ kelkajn vivdaŭrojn de homoj, aŭ paseman epokon de l' mondo. Ni devus serĉi finsolvon de tiu ĉi minaco, eĉ se ni ne esperas tion krei.

— Kaj tion ni ne trovos sur la vojoj al la Maro, — diris Galdoro. — Se la redono al Iarveno supoziĝos tro danĝera, do fuĝo al la Maro estas plenplena je plej serioza danĝero. Mia koro sciigas al mi, ke Saŭrono atendos, ke ni ekiru okcidenten, kiam li informiĝos pri tio, kio okazis. Tio baldaŭ estos. La Naŭ ja estas senĉevaligitaj, sed tio estas nur paŭzo, antaŭ ol ili trovos novajn rajdbestojn pli rapidajn. Nur la velka potenco de Gondoro jam staras inter li kaj marŝado plenpotenca laŭ la marbordoj Norden; kaj se li venos, atakante la blankajn turojn kaj la Havenojn, la elfoj eble ne havos eskapeblecon el la plilongiĝantaj ombroj de Mez-Tero.

— Ankoraŭ longe tiu marŝado estos prokrastata, — diris Boromiro. — Gondoro velkas, vi diras. Sed Gondoro staras, kaj eĉ la fino de ĝia forto tamen tre fortas.

— Kaj tamen ĝia atentemo ne plu povas reteni la Naŭon, — diris Galdoro. — Kaj eble aliajn vojojn li trovos, kiujn Gondoro ne gardas.

— Sekve, — diris Erestoro, — ekzistas nur du eblecoj por niaj klopodoj, kiel Glorfindelo jam deklaris: kaŝi la Ringon por ĉiam, aŭ malfari ĝin. Sed ambaŭ estas ekster nia potenco. Kiu solvos por ni tiun ĉi enigmon?

— Neniu ĉi tie kapablas, — diris Elrondo seriozmiene. — Almenaŭ neniu kapablas antaŭdiri, kio okazos, se ni sekvos tiun aŭ alian vojon. Sed ŝajnas al mi jam klare, kiu estu la sekvota vojo. La vojo okcidenten ŝajnas plej facila. Sekve ĝi estas evitenda. Oni gardos ĝin. Tro ofte la elfoj fuĝis laŭ tiu vojo. Nun finfine ni devas sekvi vojon malfacilan, vojon neantaŭviditan. Tie troviĝas nia espero, se espero ĝi ja estas. Marŝi en danĝeron — ĝis Mordoro. Ni devas sendi la Ringon al la Fajro.

Denove ekregis silento. Frodo, eĉ en tiu bela domo, frontante sunluman valon plenan je la bruo de klaraj akvoj, sentis mortigan mallumon en sia koro. Boromiro ekmoviĝis, kaj Frodo rigardis lin. Li fingrumis sian grandan kornon kaj brovumis. Fine li ekparolis.

— Mi ne komprenas ĉion ĉi, — li diris. — Sarumano estas perfidulo, sed ĉu li ne ekvidis iom da saĝo? Kial vi ĉiam parolas pri kaŝado kaj detruado? Kial ni ne supozu, ke la Granda Ringo venis en niajn manojn por servi al ni en la horo de nia bezono? Uzante ĝin, la Liberaj Mastroj de l' Liberuloj certe povos venki la Malamikon. Tion li plej timas, laŭ mia opinio.

» La homoj de Gondoro estas kuraĝaj, kaj ili neniam submetiĝos,

sed ili eble estos subenbatitaj. Kuraĝo bezonas unue forton, kaj poste armilon. La Ringo estas via armilo, se ĝi posedas tiom da potenco, kiom vi asertas. Prenu ĝin kaj eliru al la venko!

— Ho ve, neniel, — diris Elrondo. — Ni ne povas uzi la Regantan Ringon. Tion ni jam tro bone scias. Ĝi apartenas al Saŭrono, ĝi estas farita sole de li kaj estas tute fia. Ĝia forto, Boromiro, estas tro granda por ke iu laŭvole uzu ĝin, escepte nur tiuj, kiuj jam havas grandan forton propran. Sed por tiuj ĝi enhavas minacon eĉ pli teruran. Mem la deziro pri tio koruptas la koron. Pripensu Sarumanon. Se iu el la Saĝaj per tiu ĉi Ringo renversus la Mastron de Mordoro, uzante proprajn spertojn, tiu sidiĝus tiam mem sur la trono de Saŭrono, kaj aperus alia Malluma Mastro. Kaj tio estas alia motivo por detrui la Ringon: dum ĝi troviĝas en la mondo, ĝi estas danĝera eĉ al la Saĝaj, ĉar nenio estas malbona en la komenco. Eĉ Saŭrono ne estis tia. Mi timas preni la Ringon por ĝin kaŝi. Mi rifuzas preni la Ringon por ĝin uzi.

— Ankaŭ mi, — diris Gandalfo.

Boromiro rigardis ilin dubeme, sed li klinis sian kapon.

— Tiel estu, — li diris. — Sekve en Gondoro ni devos fidi al tiuj armiloj, kiujn ni havas. Kaj minimume, dum la Saĝaj gardas tiun Ringon, ni daŭrigos la bataladon. Povas esti, ke la Glavo-kiu-estis-Rompita tamen haltigos la tajdon — se la mano, kiu uzas ĝin, heredis ne nur la familian trezoron, sed ankaŭ la muskolojn de l' Reĝoj de la homoj.

— Kiu povas scii? — diris Aragorno. — Sed iutage ni provos tion.

— Tiu tago ne estu tro longe prokrastita, — diris Boromiro. — Ĉar kvankam mi ne petas helpon, ĝin ni bezonas. Estus al ni konsole scii, ke ankaŭ aliaj batalas per ĉiuj rimedoj je sia dispono.

— Do havu konsolon, — diris Elrondo. — Ĉar ekzistas aliaj potencoj kaj regnoj, kiujn vi ne konas, kaj ili estas kaŝitaj antaŭ vi. Anduino la Granda preterfluas multajn bordojn, antaŭ ol ĝi venas al Argonado kaj la Pordoj de Gondoro.

— Tamen eble profitus ĉiuj, — diris la gnomo Gloino, — se ĉiuj tiuj fortoj estus kunigitaj, kaj la potencoj de ĉiuj estus uzataj komune. Eble estas aliaj ringoj, malpli perfidemaj, kiuj povus esti uzataj por nia bezono. Perdiĝis al ni la Sep — se Balino ne trovis la ringon de Troro, kiu estis la lasta; nenion oni aŭdis pri ĝi post kiam Troro pereis en Morio. Fakte mi nun povas sciigi, ke parte pro espero trovi tiun ringon Balino foriris.

— Balino trovos neniun ringon en Morio, — diris Gandalfo. — Troro donis ĝin al sia filo Traino, sed Traino ne pludonis ĝin al Torino. Ĝi estis forprenita per turmentoj de Traino en la ĉeloj de Dol Gulduro. Mi alvenis tro malfrue.

— Ha, ve! — kriis Gloino. — Kiam alvenos la tago de nia venĝo? Sed restas ankoraŭ la Tri. Kio pri la Tri Ringoj de la elfoj? Tre potencaj Ringoj, oni diras. Ĉu ne la elfaj mastroj tenas ilin? Tamen ankaŭ ili estas kreitaj antaŭ longe de la Malluma Mastro. Ĉu ili nenion faradas? Mi vidas ĉi tie elfajn mastrojn. Ĉu ili ne volas diri?

La elfoj redonis neniun respondon.

— Ĉu vi min ne aŭdis, Gloino? — diris Elrondo. — La Trion faris ne Saŭrono, kiu neniam eĉ tuŝis ilin. Sed pri ili estas malpermesite paroli. Nur tiom en tiu ĉi horo de dubo mi rajtas diri. Ili ne nenion faradas. Sed ili ne estis kreitaj kiel armiloj de milito aŭ konkerado: tia ne estas ilia potenco. Tiuj, kiuj kreis ilin, ne deziris forton, dominadon aŭ amasigitan riĉaĵon, sed komprenon, kreadon kaj kuracadon, por konservi ĉion senmakula. Tiujn aferojn la elfoj de Mez-Tero certagrade akiris, kvankam kun malĝojo. Sed ĉio farita de tiuj, kiuj uzas la Trion, iĝos malutila al ili, kaj iliaj mensoj kaj koroj riveliĝos al Saŭrono, se li regajnos la Unun. Estus prefere, ke la Tri neniam estus ekzistintaj. Tio estas lia celo.

— Sed kio do okazus, se la Reganta Ringo estus detruita, kiel vi konsilas? — demandis Gloino.

— Mi ne scias certe, — respondis Elrondo malĝoje. — Iuj esperas, ke la Tri Ringoj, kiujn Saŭrono neniam tuŝis, tiam liberiĝus, kaj iliaj regantoj eble kuracus la vundojn de la mondo, kiun li kreis. Sed eble kiam la Unu estos for, la Tri velkos, kaj multaj belaj aferoj velkos kaj estos forgesitaj. Tio estas mia opinio.

— Tamen ĉiuj elfoj pretas riski tiun hazardon, — diris Glorfindelo, — se per tio povos esti rompita la potenco de Saŭrono, kaj la timo pri lia regado povos esti forigita por ĉiam.

— Tiel ni revenas al detruado de la Ringo, — diris Erestoro, — kaj tamen ne pli proksimiĝas. Kian forton ni posedas por trovi la Fajron, en kiu ĝi estis farita? Tio estas vojo de la malespero. De malsaĝo, mi volus diri, se la daŭra saĝo de Elrondo ne malebligus tion.

— Ĉu malespero, aŭ malsaĝo? — diris Gandalfo. — Ne temas pri malespero, ĉar malesperas nur tiuj, kiuj vidas la finon sen ia ajn dubo. Tion ne faras ni. Estas saĝe rekoni neceson, kiam ĉiuj aliaj agebloj estas pesitaj, kvankam povas ŝajni malsaĝe al tiuj, kiuj kroĉiĝas al

falsa espero. Nu, malsaĝo estu nia mantelo, vualo antaŭ la okuloj de l' Malamiko! Ĉar li estas tre saĝa, kaj pesas ĉion tre ekzakte per la pesilo de sia malico. Sed lia sola mezurilo estas la deziro, deziro por potenco, kaj tiel li taksas ĉiujn korojn. En lian koron ne eniros la koncepto, ke iu ajn rifuzos ĝin, ke tiu, kiu havas la Ringon, eble klopodos detrui ĝin. Se ni tion klopodos, ni trompos lin.

— Almenaŭ provizore, — diris Elrondo. — Tiun vojon oni devas paŝi, sed ĝi estos tre malfacila. Kaj nek forto nek saĝo portos nin tre foren sur ĝi. Tiun ĉi celon povos plenumi malfortuloj same esperplene kiel la fortaj. Tamen tia ofte estas la sinsekvo de agoj, kiuj turnas la radojn de la mondo: etaj manoj plenumas ilin pro tio, ke ili devas, dum la okuloj de l' eminentuloj rigardas aliloken.

— Nu bone, tre bone, Mastro Elrondo! — diris Bilbo subite. — Nenion diru pli! Sufiĉe klaras tio, kion vi indikas. La stulta hobito Bilbo komencis la aferon, kaj Bilbo prefere finu ĝin, aŭ sin mem. Mi vivis tre komforte ĉi tie, kaj mia libro progresis. Se vi volas scii, mi ĝuste verkas finon al ĝi. Mi pensis skribi: *kaj li vivis feliĉe ĉiam poste ĝis la fino de siaj tagoj.* Tio estas bona fino, kaj ne malpli valora pro tio, ke oni pli frue uzis ĝin. Jam mi devos ŝanĝi tion: verŝajne ĝi ne realiĝos, kaj ĉiuokaze evidentiĝas, ke pluraj pliaj ĉapitroj estos necesaj, se mi travivos por verki ilin. Estas treege ĝene. Kiam mi devos ekiri?

Boromiro rigardis surprizite Bilbon, sed lia ridemo formortis, kiam li rimarkis, ke ĉiuj aliaj rigardas la maljunan hobiton kun serioza respekto. Nur Gloino ridetis, sed lia rideto devenis de malnovaj memoroj.

— Kompreneble, mia kara Bilbo, — diris Gandalfo. — Se vi efektive komencus tiun ĉi aferon, oni eble rajtus atendi, ke vi finu ĝin. Sed vi jam scias sufiĉe bone, ke *komencado* estas tro granda pretendo por iu ajn, kaj ke nur malgrandan rolon ludas en grandiozaj faroj iu ajn heroo. Ne necesas riverenci! Kvankam la vortoj estis intencaj, kaj ni ne dubas, ke subspritaĵe vi starigas bravan proponon. Sed proponon preter via kapablo, Bilbo. Vi ne povas repreni tiun ĉi aĵon. Ĝi pluiris. Se vi ankoraŭ bezonas mian konsilon, mi respondas, ke miaopinie finiĝis via rolo, krom eble kiel kronikisto. Finu vian libron, kaj lasu senŝanĝa la finon! Restas espero pri ĝi. Sed pretiĝu verki sekvaĵon, kiam ili revenos.

Bilbo ridis.

— Mi neniam antaŭe spertis, ke vi donas al mi konsilon agrablan, — li diris. — Ĉar la tuto de via konsilo malagrabla estis trafa, mi scivolas, ĉu tiu konsilo ne estas maltrafa. Tamen, supozeble mi ne plu havas sufiĉan forton aŭ bonŝancon por pritrakti la Ringon. Ĝi kreskis, kaj mi ne. Sed diru al mi: kion signifas *ili*?

— La kurieroj, kiuj estas sendotaj kun la Ringo.

— Ĝuste! Kaj kiuj ili estos? Tio ŝajnas al mi la decidotaĵo de tiu ĉi Konsiliĝo, kaj la tuto de ĝia decidotaĵo. Eble elfoj floras per parolado sole, kaj gnomoj toleras grandan laciĝon; sed mi estas nur maljuna hobito, kaj mankas al mi mia manĝo je tagmezo. Ĉu vi ne povas jam pensi pri kelkaj nomoj? Aŭ prokrasti ĝis post la tagmanĝo?

Neniu respondis. Tintis la tagmeza sonorilo. Ankoraŭ neniu parolis. Frodo ekrigardis ĉiujn vizaĝojn, sed ili ne turniĝis al li. La tuta Konsilio sidis kun subenturnitaj okuloj, kvazaŭ profunde pensante. Granda timo okupis lin, kvazaŭ li atendus verdikton de iu sorto, kiun li longe antaŭvidis kaj vane esperis neelparolota. Superreganta sopiro ripozi kaj resti trankvile kun Bilbo en Rivendelo plenigis lian koron. Fine li pene ekparolis, kaj miris aŭdante siajn vortojn, kvazaŭ iu alia uzus lian etan voĉon.

— Mi prenos la Ringon, — li diris, — kvankam mi ne scias la vojon.

Elrondo levis siajn okulojn kaj rigardis lin, kaj Frodo sentis sian koron trapikita per la subita akreco de l' rigardo.

— Se mi bone komprenis ĉion, kion mi aŭdis, — li diris, — al mi ŝajnas, ke tiu ĉi tasko estas destinita al vi, Frodo; kaj ke se vi ne trovos vojon, neniu trovos. Tio ĉi estas la horo de l' provincanoj, kiam ili leviĝos el siaj kvietaj kampoj por skui la turojn kaj konsiliojn de l' potencaj. Kiu el la Saĝaj povus tion antaŭvidi? Aŭ, se ili estas saĝaj, kial ili atendu tion scii, antaŭ ol la horo sonoriĝis?

» Sed ĝi estas ŝarĝo peza. Tiel peza, ke neniu rajtus surmeti ĝin al alia. Mi ne surmetas ĝin al vi. Sed se vi akceptas ĝin volonte, mi volas diri, ke via elekto pravas. Eĉ se ĉiuj grandaj elf-amikoj de pratempo estus kuniĝintaj, Hadoro, Hurino kaj Turino, kaj mem Bereno, via sidloko estus inter ili.

— Sed vi certe ne forsendos lin sola, Mastro? — kriis Sam, nekapabla regi sin plu, kaj saltante el la angulo, kie li diskrete sidis sur la planko.

— Tute ne! — diris Elrondo, sin turnante al li kun rideto. — Almenaŭ vi akompanos lin. Estas preskaŭ neeble disigi lin de vi, eĉ kiam li estas alvokita al kunsido sekreta kaj vi ne estas.

Sam residiĝis, ruĝiĝinte kaj murmurante.

— Jen bela kaĉo en kiun ni profundiĝis, s-ro Frodo! — li diris, skuante sian kapon.

Ĉapitro 3

LA RINGO IRAS SUDEN

Pli poste en tiu tago la hobitoj starigis propran kunvenon en la ĉambro de Bilbo. Gaja kaj Grinĉjo indigniĝis, kiam ili aŭdis, ke Sam ŝteliris en la Konsiliĝon, kaj estis elektita kiel kunulo de Frodo.

— Estas tre maljuste, — diris Grinĉjo. — Anstataŭ elĵeti lin kaj kateni lin, Elrondo eĉ *profitigas* lin pro lia impertinento!

— Ĉu profitigas! — diris Frodo. — Mi ne povas imagi punon pli severan. Vi ne pripensas tion, kion vi diras: kondamnita partopreni tiun senesperan vojaĝon, tio estas profitiga? Hieraŭ mi revis, ke mia tasko estas finita, kaj mi povos resti ĉi tie, dum longa tempo, eble por ĉiam.

— Ne mirinde, — diris Gaja, — kaj mi ŝatus, ke vi povu. Sed ni envias al Sam, ne al vi. Se vi devos iri, tiam estos puno al ĉiu el ni, kiu estus postlasita, eĉ en Rivendelo. Ni kuniris longan vojon kun vi kaj spertis iom da danĝero. Ni deziras daŭrigi.

— Ĝuste tion ni celis, — diris Grinĉjo. — Ni, hobitoj, devus solidariĝi, kaj tion ni faros. Mi ja iros, krom se oni min katenos. Devas troviĝi iu inteligenta en la grupo.

— Tiuokaze vi certe ne estos elektita, Peregrino Tjuko! — diris Gandalfo, enrigardante tra la fenestro, kiu proksimis la teron. — Sed vi ĉiuj ĝeniĝas nenecese. Nenio estas ankoraŭ decidita.

— Nenio decidita! — kriis Grinĉjo. — Do kion vi ja faris? Vi estis enfermitaj dum horoj.

— Ni parolis, — diris Bilbo. — Aŭdiĝis multe da parolado, kaj ĉiuj spertis revelaciojn. Eĉ maljuna Gandalfo. Mi opinias, ke la novaĵeto de Legolaso pri Golumo ŝancelis eĉ lin, kvankam li ŝajnigis alie.

— Vi malpravas, — diris Gandalfo. — Vi malatentis. Mi jam aŭdis tion de Gvajhiro. Se vi volas scii, la solaj veraj revelacioj, kiel vi tion esprimis, estis vi kaj Frodo; kaj mi estis la sola, kiu ne surpriziĝis.

— Nu, ĉiuokaze, — diris Bilbo, — nenio estis decidita krom elekto de kompatinda Frodo kaj Sam. Mi timis la tutan tempon, ke tio okazus, se min oni indulgus. Sed laŭ mia opinio Elrondo elsendos

sufiĉe multajn, kiam alvenos la raportoj. Ĉu ili jam komencis, Gandalfo?

— Jes, — diris la sorĉisto. — Iuj skoltoj estas jam elsenditaj. Morgaŭ ekiros aliaj. Elrondo sendas elfojn, kaj ili kontaktiĝos kun la disiruloj, kaj eble kun la gento de Tranduilo en Mornarbaro. Kaj Aragorno iris kun la filoj de Elrondo. Ni devos esplori la terenojn ĉiudirekte multajn mejlojn antaŭ ol komenci iun moviĝon. Do ĝojiĝu, Frodo! Vi probable restos ĉi tie sufiĉe longe.

— Aĥ! — diris Sam malgaje. — Ni atendos ĝuste sufiĉe longe por alveno de la vintro.

— Tio estas neevitebla, — diris Bilbo. — Kulpas parte vi, Frodo mia knabo: ĉar vi insistis resti ĝis mia naskiĝdata festo. Stranga maniero honori ĝin, laŭ mia opinio. Ne *tiun* tagon mi elektus por enlasi la Retikul-Baginzojn en Bag-Endon. Sed jen la afero: vi ne povas nun atendi ĝis la printempo; kaj vi ne povos foriri ĝis revenos la raportoj.

Kiam la vintro ekatakas
kaj frostanokte ŝtonoj krakas,
dum nigras flakoj, arboj nudas,
miso en Sovaĝej' apudas.

Mi bedaŭras, sed tia estas via sorto.

— Mi timas, ke jes, — diris Gandalfo. — Ni ne povos komenci ĝis ni informiĝos pri la Rajdantoj.

— Mi supozis, ke ilin ĉiujn detruis la fluso, — diris Gaja.

— Oni ne povas tiel detrui Ringofantomojn, — diris Gandalfo. — La potenco de ilia mastro estas en ili, kaj ili staras aŭ pereas laŭ li. Ni esperas, ke ili ĉiuj estis senĉevaligitaj kaj senmaskigitaj, kaj tiel provizore faritaj malpli danĝeraj; sed ni devas ekscii certe. Dume vi devus laŭeble forgesi viajn zorgojn, Frodo. Mi ne scias, ĉu mi povas iel helpi vin, sed tion ĉi mi flustros al via orelo. Iu diris, ke inteligento estos bezonata en la grupo. Li pravis. Mi opinias, ke mi akompanos vin.

Tiom granda estis la ĝojo de Frodo pro tiu anonco, ke Gandalfo forlasis la fenestrobreton, sur kiu li sidis, demetis la ĉapelon kaj riverencis.

— Mi diris nur *Mi opinias, ke mi akompanos*. Ne kalkulu ankoraŭ pri io ajn. Pri tiu ĉi afero multon volos diri Elrondo kaj via amiko Paŝegulo. Tio memorigas min, ke mi volas renkonti Elrondon. Mi devas iri.

— Kiom da tempo laŭ via opinio mi disponos ĉi tie? — diris Frodo al Bilbo post la foriro de Gandalfo.

— Ho, mi ne scias. En Rivendelo mi ne kapablas kalkuli la tagojn, — diris Bilbo. — Sed sufiĉe, laŭ mia supozo. Ni povos ĝui multajn konversaciojn agrablajn. Ĉu vi emas helpi min pri mia libro kaj komenci la sekvontan? Ĉu vi elpensis bonan finon?

— Jes, plurajn, kaj ĉiuj malhelas kaj malagrablas, — diris Frodo.

— Ho, tio ne konvenas! — diris Bilbo. — Libroj devus havi finojn agrablajn. Kiel plaĉas al vi: *kaj ili ĉiuj ĉesis vagadi kaj kunvivis feliĉe ĉiam poste?*

— Tio plaĉas sufiĉe, se iam okazos tiel, — diris Frodo.

— Ha! — diris Sam. — Kaj kie ili loĝos? Tion mi ofte scivolas.

Dum kelka tempo la hobitoj daŭrigis la paroladon kaj pensis pri la pasinta vojaĝo kaj la danĝeroj ankoraŭ antaŭ ili; sed tia estis la lando Rivendelo, ke baldaŭ la tutaj timo kaj antaŭzorgo estis levitaj de sur iliaj mensoj. La estonteco, ĉu bona ĉu misa, ne estis forgesita, sed ĉesis regi la estantecon. Sano kaj espero fortiĝis en ili, kaj ili estis kontentaj pri ĉiu bona tago kiam ĝi alvenis, ĝuante ĉiun manĝon, ĉiujn vortojn kaj kantojn.

Tiel la tagoj forglisis, dum ĉiu mateno aŭroris hela kaj bela, kaj ĉiu vespero sekvis malvarmeta kaj klara. Sed la aŭtuno estis rapide velkanta; malrapide la ora lumo iĝis pale arĝenta, kaj la restantaj folioj falis de la nudaj arboj. Vento komencis blovi froste el la Nebulecaj Montoj oriente. La Luno de l' Ĉasisto kreske rondiĝis sur la ĉielo, kaj fuĝigis ĉiujn malpli gravajn stelojn. Sed malalte en la sudo ruĝis unu stelo. Ĉiunokte, dum la Luno malkreskis denove, ĝi brilis ĉiam pli hele. Frodo povis ĝin vidi tra sia fenestro, profunde sur la ĉielo; ĝi brulis kvazaŭ vaĉa okulo, kiu ardis super la arboj rande de la valo.

La hobitoj jam pasigis preskaŭ du monatojn en la Domo de Elrondo, kaj forpasis novembro kun la lastaj fragmentoj de l' aŭtuno, kaj decembro estis pasanta, kiam la skoltoj komencis reveni. Iuj iris norden preter la fontojn de Prujnelo en la Etenerikejoj; kaj aliaj iris okcidenten, kaj kun helpo de Aragorno kaj la disiruloj traserĉis la terenojn malproksime laŭ Grizinundo, ĝis Tarbado, kie la malnova Norda Vojo transiras la riveron apud ruiniĝinta urbo. Multaj iris orienten kaj suden; kaj kelkaj el tiuj transiris la Montojn kaj eniris Mornarbaron, dum aliaj grimpis la transirejon ĉe la fonto de l' Irida Rivero, kaj

subeniris en Sovaĝejon kaj tra la Iridaj Kampoj kaj tiel finfine alvenis la malnovan hejmon de Radagasto en Rosgobelo. Radagasto ne ĉeestis, kaj ili revenis trans la altan pasejon, kiu nomiĝis la Dimrila Ŝtuparo. La filoj de Elrondo, Eladano kaj Elrohiro, revenis la lastaj; ili faris grandan vojaĝon, pasante laŭ la Arĝentvejno en fremda tereno, sed pri sia celo ili ne volis paroli krom al Elrondo.

En neniu regiono la kurieroj trovis signojn aŭ sciigojn pri la rajdantoj aŭ aliaj servistoj de l' Malamiko. Eĉ per la Agloj de l' Nebulecaj Montoj ili eksciis freŝajn novaĵojn. Neniu vidis aŭ aŭdis ion pri Golumo; sed la sovaĝaj lupoj daŭre kuniĝis, kaj ĉasis denove fore fonten de la Granda Rivero. Tri el la nigraj ĉevaloj estis tuj trovitaj droninte ĉe la inundita Transpasejo. Sur la rokoj de l' rapidfluo sube, serĉantoj trovis la kadavrojn de kvin pliaj, kaj ankaŭ longan nigran mantelon, tratranĉitan kaj ĉifonan. Pri la Nigraj Rajdantoj neniu alia postsigno estis videbla, kaj nenie sentiĝis ilia ĉeesto. Ŝajnis, ke ili malaperis el la Nordo.

— Almenaŭ Ok el la Naŭ estas kontrolitaj, — diris Gandalfo. — Estas malsaĝe tro certi, tamen mi opinias, ke ni jam rajtas esperi, ke la Ringofantomoj estis dispelitaj, kaj devigataj reveni laŭeble bontrove al sia Mastro en Mordoro, malplenaj kaj senformaj. Se tiel estas, pasos iom da tempo antaŭ ol ili kapablos rekomenci la persekutadon. Kompreneble la Malamiko havas aliajn servistojn, sed ili devos vojaĝi longan distancon ĝis la limoj de Rivendelo antaŭ ol elflari nian spuron. Kaj se ni estos singardaj, tiu estos malfacile trovebla. Sed ni jam ne devas prokrasti.

Elrondo alvokis al si la hobitojn. Li rigardis seriozmiene Frodon.

— Jam tempo estas, — li diris. — Se la Ringo estas elironta, ĝi devos eliri baldaŭ. Sed tiuj, kiuj ĝin akompanos, devas ne kalkuli pri helpo milita aŭ potenca dum sia misio. Ili devos eniri la regnon de la Malamiko, malproksime de helpo. Ĉu vi daŭre ripetas vian promeson, Frodo, ke la Ringoportanto estos vi?

— Mi tion faras, — diris Frodo. — Mi iros kun Sam.

— Do mi ne povas vin multe helpi, eĉ ne per konsiloj, — diris Elrondo. — Mi antaŭvidas malmulton pri via vojo; kaj kiel via tasko estas plenumota mi ne scias. La Ombroj jam alrampis la subon de l' Montoj, kaj proksimiĝas eĉ al la bordoj de Grizinundo; kaj sub la Ombro ĉio estas por mi malluma. Vi renkontos multajn kontraŭulojn, iujn malkaŝajn, iujn trompvestitajn; kaj vi eble trovos amikojn

survoje tiam, kiam vi malplej atendos tion. Mi sendos mesaĝojn, kiajn mi povos aranĝi, al miaj konatoj en la vasta mondo, sed tiom danĝerplenaj iĝis jam la landoj, ke kelkaj eble maltrafos aŭ alvenos ne pli rapide ol vi mem.

» Mi elektos por vi kunulojn por akompani vin, kiom permesos ilia vojo aŭ la sorto. La nombro devas esti malgranda, ĉar via espero troviĝas en rapideco kaj sekreteco. Se mi havus amason da elfoj armitaj kiel dum la Praaj Tagoj, tio malmulte utilus, krom por averti la potencon de Mordoro.

» La Kunularo de l' Ringo estos Naŭ, kaj kontraŭ la Naŭ Rajdantoj, kiuj estas misaj, stariĝos la Naŭ Marŝantoj. Kun vi kaj via fidela servisto iros Gandalfo, ĉar tio ĉi estos lia granda tasko, kaj eble la fino de liaj laboroj.

» Pri la ceteraj, ili reprezentos la aliajn liberajn popolojn de la Mondo: elfoj, gnomoj kaj homoj. Legolaso reprezentos la elfojn; kaj Gimlio filo de Gloino la gnomojn. Ili pretas iri almenaŭ ĝis la trapasejoj de la Montoj, kaj eble pli. El homoj vi havos Aragornon, filon de Aratorno, ĉar la Ringo de Isilduro proksime koncernas lin.

— Ĉu Paŝegulo! — kriis Frodo.

— Jes, — tiu diris ridetante. — Mi petas denove permeson esti via kunulo, Frodo.

— Mi estus peteginta, ke vi venu, — diris Frodo, — se mi ne supozus vin ironta al Minaso Tirit kun Boromiro.

— Mi tion faros, — diris Aragorno. — Kaj la Glavo-kiu-estis-Rompita estos reforĝita antaŭ ol mi ekiros militen. Sed via vojo kaj nia vojo samas dum multaj centoj da mejloj. Sekve ankaŭ Boromiro troviĝos en la Kunularo. Li estas kuraĝulo.

— Restas trovotaj ankoraŭ du, — diris Elrondo. — Tiujn mi pripensos. En mia domanaro mi eble trovos iujn, kiujn sendi ŝajnos al mi oportune.

— Sed tio lasos neniun lokon por ni! — kriis Grinĉjo konsternite. — Ni ne deziras postresti. Ni deziras akompani Frodon.

— Tio estas, ĉar vi ne komprenas kaj ne povas imagi tion, kio kuŝas antaŭe, — diris Elrondo.

— Ankaŭ Frodo ne, — diris Gandalfo, neatendite subtenante Grinĉjon. — Cetere, neniu el ni vidas klare. Estas vere, ke se tiuj hobitoj komprenus la danĝeron, ili ne aŭdacus iri. Sed ili daŭre dezirus iri, aŭ dezirus, ke ili aŭdacus, kaj estus hontigitaj kaj malfeliĉaj. Mi opinias, Elrondo, ke estus bone fidi prefere ilian amikecon ol grandan

saĝon. Eĉ se vi elektus por ni elfan princon, ekzemple Glorfindelon, li ne povus sturmataki la Malhelan Turon, nek liberigi vojon al la Fajro per sia ena potenco.

— Vi parolas prave, — diris Elrondo, — sed mi estas dubema. La Provinco, mi antaŭsentas, ne estas libera de danĝeroj; kaj tiujn du mi intencis resendi tien kiel kurierojn, por laŭeble, laŭ la maniero de sia lando, averti la popolon pri ties danĝero. Ĉiuokaze, mi taksas, ke la pli juna el tiuj du, Peregrino Tjuko, devus resti. Mia koro kontraŭas lian iradon.

— Tiuokaze, Mastro Elrondo, vi devos min enkarcerigi, aŭ sendi min hejmen ligite en sako, — diris Grinĉjo. — Ĉar alie mi sekvos la Kunularon.

— Do tiel estu. Vi iros, — diris Elrondo kaj ĝemspiris. — Jen la sumo de la Naŭ estas kompleta. Post sep tagoj la Kunularo devos foriri.

La Glavo de Elendilo estis reforĝita de elfaj forĝistoj, kaj sur ĝia klingo estis gravurita blazono de sep steloj intermetitaj inter la lunarko kaj la radia suno, kaj ĉirkaŭ tio estis skribitaj multaj runoj, ĉar Aragorno, filo de Aratorno, estis ekmilitonta ĉe la limoj de Mordoro. Tre hela estis tiu glavo, kiam ĝi estis renovigita; en ĝi brilis ruĝe la lumo de la suno, kaj la lumo de l' luno brilis fride, kaj ĝia eĝo estis malmola kaj akra. Kaj Aragorno donis al ĝi nomon novan kaj nomis ĝin Andurilo, Flamo de l' Okcidento.

Aragorno kaj Gandalfo promenadis kune aŭ sidis parolante pri sia vojo kaj la renkontotaj danĝeroj; kaj ili pripensis la rakontajn kaj figuritajn mapojn kaj klerolibrojn, kiuj estis en la domo de Elrondo. Kelkfoje ĉeestis Frodo; sed li estis kontenta sin apogi per ilia gvidado, kaj li pasigis laŭeble multe da tempo kun Bilbo.

Dum tiuj lastaj tagoj la hobitoj sidis kune vespere en la Halo de Fajro, kaj tie inter multaj rakontoj ili aŭdis la plenan historion pri Bereno kaj Lutiena kaj la akiro de l' Granda Juvelo; sed dum la tagoj, dum Gaja kaj Grinĉjo vagadis ekstere, Frodo kaj Sam troviĝis kun Bilbo en ties propra eta ĉambro. Tiam Bilbo kutimis laŭtlegi ĉerpaĵojn el sia libro (kiu ŝajnis ankoraŭ tre nekompleta), aŭ fragmentojn el siaj versaĵoj, aŭ prinoti aventurojn de Frodo.

Matene en la lasta tago Frodo kunestis sola kun Bilbo, kaj la maljuna hobito eltiris el sub sia lito lignan skatolon. Li levis la kovrilon kaj palpaĉis interne.

— Via glavo estis rompita, ĉu ne, — li diris heziteme al Frodo; — kaj mi pensis, ke eble vi ŝatus havi tion ĉi, ĉu ne vere?

Li elprenis el la skatolo glaveton en malnova malneta leda ingo. Poste li eltiris ĝin, kaj ĝia polurita kaj bone prizorgita klingo subite ekbrilis, malvarma kaj hela.

— Ĝi estas Piko, — li diris kaj plonĝis ĝin per malmulte da peno en lignan trabon. — Prenu ĝin, se vi emas. Mi ne plu bezonos ĝin, supozeble.

Frodo akceptis ĝin dankoplene.

— Ankaŭ estas la jena! — diris Bilbo, eligante pakaĵon, kiu ŝajnis iom peza rilate al la grandeco. Li malvolvis plurajn faldaĵojn da malnova ŝtofo, kaj alte levis maŝkirason. Ĝi estis dense plektita el multaj ringoj, preskaŭ tiel fleksebla kiel lino, glacie malvarma, kaj pli malmola ol ŝtalo. Ĝi brilis kiel lunlumata arĝento, kaj trapunktita de blankaj gemoj. Kun ĝi estis zono el perloj kaj kristaloj.

— Bela aĵeto, ĉu ne? — diris Bilbo, movante ĝin en la lumo. — Kaj utila. Ĝi estas mia gnoma maŝkiraso, kiun donis al mi Torino. Mi reakiris ĝin de Mult-Fosejo antaŭ ol mi ekvojaĝis, kaj enpakis ĝin kun miaj portaĵoj. Mi forportis ĉiujn memoraĵojn pri mia Vojaĝo, krom la Ringo. Sed mi ne atendis, ke mi uzos tion ĉi, kaj mi jam ne bezonas ĝin, krom por foje alrigardi ĝin. Oni apenaŭ sentas pezon, surmetinte ĝin.

— Mi aspektus — nu, al mi ŝajnas, ke mi ne aspektus normale en ĝi, — diris Frodo.

— Ĝuste tion mi mem diris, — diris Bilbo. — Sed ne ĝenu vin pri la aspekto. Vi povas surmeti ĝin sub la eksteraj vestaĵoj. Konsentu! Vi devas dividi kun mi tiun ĉi sekreton. Ne diru al iu ajn alia! Sed mi sentus min pli feliĉa, se mi scius, ke vi portas ĝin. Mi kredas, ke ĝi forturnos eĉ la tranĉilojn de l' Nigraj Rajdantoj, — li finis per malalta voĉo.

— Nu bone, mi prenos ĝin, — diris Frodo. Bilbo surmetis ĝin al li, kaj alligis Pikon al la ekbrila zono; kaj poste Frodo survestis siajn malnovajn vetermakulitajn pantalonon, ĉemizon kaj jakon.

— Kiel nur ordinara hobito vi aspektas, — diris Bilbo. — Sed ĉe vi estas jam pli, ol aperas supraĵe. Bonan ŝancon al vi! — li forturnis sin kaj elrigardis tra la fenestro, provante zumi melodion.

— Mi ne scias danki vin konvene, Bilbo, pro tiu ĉi, kaj pro ĉiuj viaj pasintaj bonfaroj, — diris Frodo.

— Ne provu! — diris la maljuna hobito, turniĝante kaj dorsfrapante lin. — Aj! — li kriis. — Vi estas jam tro malmola por esti frapata! Sed jen vi havas: hobitoj devas lojali unu al alia, kaj precipe Baginzoj.

Nur tion mi petas reciproke: gardu vin laŭeble bone, kaj reportu laŭeble multe da novaĵo, kaj iujn malnovajn kantojn kaj rakontojn, kiujn vi aŭdos. Mi klopodos finverki mian libron antaŭ via reveno. Mi volus skribi la duan libron, se mi travivos. — Li eksilentis kaj turnis sin denove al la fenestro, kantante mallaŭte.

Mi sidas apud fajr', pensante
pri l' vivo konsidere,
pri razenfloroj, papilioj,
viditaj prasomere;

pri foliflavo kaj filandro
aŭtune fantaziaj,
kun nebulet' kaj sun' arĝenta,
kaj vent' tra l' haroj miaj.

Mi sidas apud fajr', pensante
kia la mondo estos
dum vintro, kies primaveron
mi mem ne vivatestos.

Ĉar multas la aferoj, kiujn
ne konis miaj spertoj:
ja ĉiujare dum printempo
malsamas arbaj verdoj.

Mi sidas apud fajr', pensante
pri l' homoj de l' fondiĝo,
kaj tiuj, kiuj vidos mondon
post mia elmondiĝo.

Sed dum mi sidas kaj pripensas
pratempajn memorkroĉojn,
mi volus aŭdi revenantojn
kaj ĉe la pordo voĉojn.

Estis malvarma griza tago proksime al la fino de decembro. La Orienta Vento traflugis la nudajn branĉojn de l' arboj, kaj ŝaŭmis inter la malhelaj pinoj sur la montetoj. Nubĉifonoj rapidis superkape, malhelaj kaj malaltaj. Dum la mornaj ombroj de l' fruvespero komencis alveni, la Kunularo pretiĝis por eliro. Ili intencis ekiri en la krepusko, ĉar Elrondo konsilis al ili vojaĝi sub kovro de la nokto kiel eble plej multe, ĝis ili troviĝos tre malproksime de Rivendelo.

— Vi devus timi pri la multaj okuloj de l' servistoj de Saŭrono, — li diris. — Sendube novaĵo pri la perturbo de l' Rajdantoj jam atingis lin, kaj li estas kolerplena. Baldaŭ jam liaj spionoj perpiede kaj perflugile disiros en la nordaj landoj. Eĉ pri la ĉielo supre vi devos esti singardaj dum la vojaĝo.

La Kunularo kunportis malmulte da milita ekipaĵo, ĉar ĝi esperis pri sekreteco, ne pri batalado. Aragorno havis Andurilon, sed neniun alian armilon, kaj li eliris vestite nur per rustecaj verdo kaj bruno, kiel disirulo en la sovaĝejo. Boromiro havis longan glavon, forme similan al Andurilo, sed malpli antikvan, kaj li portis ankaŭ ŝildon kaj sian militkornon.

— Laŭte kaj klare ĝi sonas en la valoj de l' montetoj, — li diris, — kaj tiam fuĝu ĉiuj malamikoj de Gondoro! — Metinte ĝin al siaj lipoj li blovis klarione, kaj la eĥoj saltis de roko al roko, kaj ĉiuj en Rivendelo, kiuj aŭdis tiun voĉon salte stariĝis.

— Prokrastema vi devus esti, Boromiro, pri nova klariono, — diris Elrondo, — ĝis vi staros denove sur la limoj de via lando, kaj vi spertos urĝan bezonon.

— Eble, — diris Boromiro. — Sed ĉiam mi kriigis mian kornon ekirante, kaj kvankam poste ni eble marŝos en la ombroj, mi rifuzas eliri kvazaŭ ŝtelisto dumnokte.

Nur la gnomo Gimlio malkaŝe portis mallongan maŝkirason, ĉar gnomoj bagateligas ŝarĝojn, kaj ĉe lia zono estis larĝklinga hakilo. Legolaso havis pafarkon kaj sagujon, kaj ĉe la zono portis longan blankan trancîlon. La pli junaj hobitoj portis la glavojn, kiujn ili akiris en la dolmeno; sed Frodo prenis nur Pikon; kaj lia maŝkiraso, laŭ la deziro de Bilbo, restis kaŝita. Gandalfo portis sian bastonon, sed al lia flanko estis ligita la elfa glavo Glamdringo, ĝemelo de Orkristo, kiu kuŝis nun sur la brusto de Torino sub la Soleca Monto.

Ĉiuj ricevis de Elrondo sufiĉe da dikaj varmaj vestaĵoj, kaj ili havis jakojn kaj mantelojn kun fela subŝtofo. Rezervaj manĝaĵoj, vestaĵoj, lankovriloj kaj aliaj bezonaĵoj estis ŝarĝitaj sur poneon, neniun alian ol tiun kompatindan beston, kiun ili venigis el Brio.

La restado en Rivendelo mirinde ŝanĝis ĝin: ĝi iĝis muara kaj ŝajnis posedi la viglecon de la junaĝo. Estis Sam, kiu insistis elekti ĝin, deklarante, ke Vilĉjo (kiel li nomis ĝin) sopirvelkos, se ĝi ne kuniros.

— Tiu besto preskaŭ kapablas paroli, — li diris, — kaj fakte parolus, se ĝi restus ĉi tie ankoraŭ pli longe. Ĝi ĵetis al mi rigardon tiel

klaran, kiel povus s-ro Grinĉjo ĝin elparoli: se vi ne permesos al mi kuniri, Sam, mi sekvos proprarimede.

Do Vilĉjo estis ekvojaĝanta kiel ŝarĝbesto, tamen ĝi estis la nura ano de la Kunularo, kiu ne ŝajnis deprimita.

Ili adiaŭis apud la fajro en la granda halo, kaj ili jam atendis nur Gandalfon, kiu ankoraŭ ne eliris el la domo. Ekbrilo da fajrolumo elvenis tra la malfermitaj pordoj, kaj malhelaj lumoj ardis en multaj fenestroj. Bilbo volvite per mantelo staris silente sur la sojlo apud Frodo. Aragorno sidis kun la kapo klinita ĝis la genuoj; nur Elrondo sciis, kion signifas al li tiu ĉi horo. La aliaj estis videblaj kiel grizaj figuroj en la malhelo.

Sam staris apud la poneo, suĉante siajn dentojn, kaj fiksrigardante maltrankvile en la mallumon, kie la rivero bruis sude ŝtonece; lia emo al aventuro estis ĉe nadiro.

— Vilĉjo, knabo, — li diris, — erare vi aliĝis al ni. Vi povintus resti ĉi tie kaj manĝi plej bonan fojnon ĝis venos la nova herbo. — Vilĉjo tikigis sian voston kaj diris nenion.

Sam alĝustigis la tornistron sur siaj ŝultroj, kaj listigis mense en maltrankvilo ĉion, kion li enpakis en ĝin, scivolante ĉu ion li forgesis: lia ĉefa ŝatataĵo la kuirilaro; eta skatolo da salo, kiun li ĉiam kunportis kaj replenigis laŭ la eblecoj; konvena stoko da pip-herbo (sed certe tute ne sufiĉa); siliko kaj tindro; lanaj ŝtrumpoj; linaĵo; diversaj etaj posedaĵoj de lia mastro, pri kiuj Frodo forgesis kaj Sam estis pakinta por povi triumfe aperigi ilin, kiam ili estus bezonataj. Li mense listigis ĉiujn.

— Ŝnuro! — li murmuris. — Neniom da ŝnuro! Kaj ĝuste hieraŭ vespere vi diris al vi: "Sam, kio pri peco da ŝnuro? Ĝi mankos al vi, se vi malhavos ĝin!" Nu, ĝi mankos al mi. Mi jam ne povas akiri ĝin.

Tiumomente Elrondo elvenis kun Gandalfo, kaj li alvokis al si la Kunularon.

— Jen miaj lastaj vortoj, — li diris per mallaŭta voĉo. — La Ringo-portanto ekiras por serĉi la Monton de Sorto. Nur sur lin estas metita la ordono: nek forĵeti la Ringon, nek havigi ĝin al iu ajn servisto de la Malamiko, nek efektive permesi al iu ajn preni ĝin, krom membroj de la Kunularo kaj la Konsilio, kaj nur en krizo plej urĝa. La aliaj akompanas lin kiel liberaj kunuloj, por helpi lin sur lia vojo. Vi rajtas resti, reveni aŭ devii sur aliajn padojn, kiel la hazardo ebligas. Ju pli

malproksimen vi iros, des malpli facile estos por vi rezigni; tamen nek ĵuro nek interkonsento devigas vin iri pli malproksimen ol vi volos, ĉar vi ankoraŭ ne scias la forton de viaj koroj, kaj vi ne povas antaŭvidi, kion renkontos ĉiu sur la vojo.

— Malfidela estas tiu, kiu adiaŭas, kiam la vojo malheliĝas, — diris Gimlio.

— Eble, — diris Elrondo, — sed tiu ne ĵuru, ke li marŝos en la mallumo, kiu ankoraŭ ne vidis la noktiĝon.

— Tamen ĵuro povas koron tremantan fortigi, — diris Gimlio.

— Aŭ ĝin frakasi, — diris Elrondo. — Rigardu ne tro foren antaŭ vi! Sed ekiru jam kun bravaj koroj! Adiaŭ, kaj kuniru vin beno de la elfoj kaj la homoj kaj ĉiuj liberuloj. La steloj brilu sur viajn vizaĝojn!

— Bonan... bonan ŝancon! — kriis Bilbo, balbutante pro la malvarmo. — Supozeble vi ne povos skribi taglibron, Frodo mia knabo, sed mi atendos plenan rakonton post via reveno. Kaj ne tro prokrastu! Adiaŭ!

Multaj aliaj domanoj de Elrondo staris en la ombroj kaj rigardis ilian foriron, adiaŭante per mallaŭtaj voĉoj. Aŭdiĝis neniu ridado, nek kanto nek muziko. Fine ili forturniĝis kaj silente malaperis en la krepuskon.

Ili transiris la ponton kaj serpentumis malrapide supren laŭ la longaj apikaj padoj, kiuj eliris el la fendita valo de Rivendelo; kaj ili alvenis finfine al la alta erikejo, kie vento siblis tra la eriko. Poste, post unu ekrigardo al la Lasta Hejmeca Domo ekbrilanta sube, ili elpaŝis en la profundan nokton.

Ĉe la transpasejo de Bruineno ili forlasis la Vojon kaj turniĝinte suden pluiris laŭ mallarĝaj padoj inter faldiĝintaj terenoj. Ili intencis iri tiudirekten okcidente de l' Montaro tra multaj mejloj kaj tagoj. La tereno estis pli malglata kaj pli dezerta ol en la verda valo de l' Granda Rivero en Sovaĝujo trans la Montaro, kaj la progreso estus malrapida; sed ili esperis tiamaniere eskapi atenton de okuloj neamikaj. La spionoj de Saŭrono ĝis tiam estis malmulte viditaj en tiu ĉi malplena tereno, kaj la padoj estas malmulte konataj krom al la rivendelanoj.

Gandalfo marŝis antaŭe, apud li iris Aragorno, kiu konis tiun ĉi terenon eĉ en la mallumo. La aliaj spaliris malantaŭe, kaj Legolaso, kies okuloj vidis akre, iris la lasta. La unua parto de ilia vojaĝo estis malfacila kaj teda, kaj Frodo memoris malmulton pri ĝi, krom pri la

vento. Dum multaj tagoj sensunaj glacia blovo venis el la Montaro oriente, kaj neniu vestaĵo ŝajnis kapabla forbari ties penetrajn fingrojn. Kvankam la Kunularo estis taŭge vestita, oni malofte sentis sin varma, ĉu irante ĉu ripozante. Ili dormis maltrankvile dum la mezo de la tago, en iu kavo de la tereno, aŭ kaŝiĝinte sub la implikitaj dornarbustoj, kiuj kreskis dense en multaj lokoj. Malfrue posttagmeze vekis ilin la vaĉulo, kaj ili englutis sian ĉefmanĝon: kutime malvarman kaj negajigan, ĉar malofte ili povis riski ekbruligon de fajro. Vespere ili pluiris, ĉiam tiel suden, kiel troveblis vojo.

Unue ŝajnis al la hobitoj ke, kvankam ili marŝis kaj stumblis ĝis ili laciĝis, ili rampas antaŭen helikece kaj neniom antaŭeniras. Ĉiutage la tereno aspektis sufiĉe simila al tiu de la hieraŭo. Tamen iom post iom la montoj proksimiĝis. Sude de Rivendelo ili eĉ pli altiĝis, kaj kurbiĝis okcidenten; kaj ĉirkaŭ la suboj de l' ĉefa montoĉeno estis kvazaŭ renversite ĉiam pli larĝa lando de mornaj montetoj, kaj profundaj valoj plenaj je turbulentaj akvoj. Padoj estis malmultaj kaj serpentumaj, kaj kondukis ilin ofte nur ĝis la rando de iu apika falejo, aŭ suben en perfidajn marĉojn.

Ili survojis du semajnojn, kiam la vetero aliiĝis. La vento subite moderiĝis, kaj poste turniĝis suden. La rapidaj nuboj leviĝis kaj forvaporiĝis, kaj la suno aperis, pala kaj hela. Venis malvarma klara tagiĝo fine de longa stumbla nokt-marŝado. La vojaĝantoj alvenis malaltan verton kronitan per antikvaj ileksoj, kies grizverdaj trunkoj ŝajnis konstruitaj el la ŝtono mem de la montetoj. Iliaj malhelaj folioj brilis kaj iliaj beroj ardis ruĝe en la lumo de l' leviĝanta suno.

Fore en la sudo Frodo povis vidi la malklarajn formojn de altegaj montoj, kiuj nun ŝajnis traarki la padon, kiun la Kunularo sekvis. Maldekstre de tiu alta montaro leviĝis tri montopintoj; la plej alta kaj plej proksima baŭmis kvazaŭ dento neĝverta; ĝia granda, nuda, norda krutegaĵo ankoraŭ estis grandparte en ombro, sed kie la sunlumo oblikvis sur ĝin ĝi ardis ruĝe.

Gandalfo staris flanke de Frodo kaj elrigardis sub sia mano.

— Ni faris bone, — li diris. — Ni alvenis la limon de tiu lando, kiun la homoj nomas Holino; multaj elfoj loĝis ĉi tie dum tagoj pli feliĉaj, kiam Eregiono estis ĝia nomo. Cent kvindek mejlojn laŭ la flugo de korvo ni progresis, kvankam niaj piedoj tramarŝis multajn longajn mejlojn pli. La tereno kaj la vetero estos jam pli moderaj, sed eble tiom pli danĝeraj.

— Ĉu aŭ ne danĝere, reala aŭroro estas tre bonvena, — diris Frodo, retropuŝante sian kapuĉon kaj ebligante, ke la matena lumo trafu lian vizaĝon.

— Sed la montoj staras antaŭ ni, — diris Grinĉjo. — Ni verŝajne turniĝis orienten dum la nokto.

— Ne, — diris Gandalfo. — Sed oni vidas pli foren en la klara lumo. Post tiuj montpintoj la montaro kurbiĝas sud-okcidenten. Multaj mapoj troviĝas en la domo de Elrondo, sed supozeble neniam venis al vi en la kapon ilin rigardi?

— Jes, mi foje rigardis, — diris Grinĉjo, — sed mi ne memoras ilin. Frodo pli kompetentas pri tiaj aferoj.

— Mapon mi ne bezonas, — diris Gimlio, kiu alvenis kun Legolaso, kaj rigardis antaŭen kun stranga lumo en siaj profundaj okuloj. — Tiu estas la lando, kie laboris pratempe niaj prapatroj, kaj ni gravuris bildon de tiuj montoj sur multaj metalaĵoj kaj ŝtonaĵoj, kaj en multaj kantoj kaj rakontoj. Ili staturas altaj en niaj sonĝoj: Barazo, Zirako, Ŝaturo. Nur unu fojon antaŭe mi jam vidis ilin de malproksime en la maldorma vivo, sed mi konas ilin kaj iliajn nomojn, ĉar sub ili kuŝas Ĥazad-Dumo, la Gnoma Regno, kiu nuntempe nomiĝas la Nigra Ŝakto, Morio laŭ la elfa lingvo. Tie staras Barazinbaro, la Ruĝkorno, kruela Karadraso; post ĝi estas Sivertino kaj Nubkapo: Celebdilo la Blanka, kaj Fanuidolo la Griza, kiujn ni nomas Zirak-Zigilo kaj Bunduŝaturo. Tie disduiĝas la Nebuleca Montaro, kaj inter ties brakoj kuŝas la profundombra valo, kiun ni ne kapablas forgesi: Azanulbizaro, la Dimrila Valo, kiun la elfoj nomas Nanduhiriono.

— Ĝuste al la Dimrila Valo ni celas, — diris Gandalfo. — Se ni grimpos la trapasejon, kiu nomiĝas la Ruĝkorna Pordo, sub la fora deklivo de Karadraso, ni descendos per la Dimrila Ŝtuparo en la profundan valon de la gnomoj. Tie kuŝas la Spegullago, kaj tie la rivero Arĝentvejno komenciĝas en siaj glaciecaj fontoj.

— Malhelas la akvo de Ĥeled-Zaramo, — diris Gimlio, — kaj frostas la fontoj de Kibil-Nalao. Mia koro tremas pro la penso, ke mi eble vidos ilin baldaŭ.

— Ke vi plezuru je la vido, bona gnomo! — diris Gandalfo. — Sed kion ajn faros vi, almenaŭ ni ne povos resti en tiu valo. Ni devos iri laŭ la Arĝentvejno en la sekretajn arbarojn, kaj poste ĝis la Granda Rivero, kaj poste...

Li paŭzis.

— Jes, kaj poste kien? — demandis Gaja.

— Ĝis la fino de l' vojaĝo — finfine, — diris Gandalfo. — Ni ne povas tro antaŭrigardi. Ni ĝoju, ke la unua stadio estas senkrize plenumita. Al mi ŝajnas, ke ni ripozu ĉi tie, ne nur hodiaŭ tage, sed ankaŭ hodiaŭ nokte. Holino sentigas etoson sanan. Tereno devas sperti multege da misaĵo antaŭ ol ĝi tute forgesos pri la elfoj, se ili iam loĝadis tie.

— Tio estas vera, — diris Legolaso. — Sed la elfoj de tiu ĉi tereno estis raso nekonata al ni, arbarloĝantoj, kaj la arboj kaj la herbo ne plu memoras ilin. Mi aŭdas lamenti pri ili nur la ŝtonojn: *profunde ili elfosis nin, bele ili masonis nin, alte ili konstruis nin, sed ili estas foririntaj*. Ili estas foririntaj. Ili jam delonge trovis la Havenojn.

Tiumatene ili bruligis fajron en profunda kavo kaŝita de grandaj ileksoj, kaj ilia vesper-matenmanĝo estis pli gaja ol de kiam ili ekvojaĝis. Ili ne rapidis kaŝiĝi poste, ĉar ili atendis tradormi la tutan nokton, kaj ili ne intencis pluiri ĝis la vespero de l' posta tago. Nur Aragorno estis silenta kaj maltrankvila. Post kelka tempo li forlasis la Kunularon kaj vagis sur la verton; tie li staris en ombro de arbo, rigardante suden kaj okcidenten, kun la kapo klinita kvazaŭ li aŭskultus. Poste li revenis al rando de l' valo kaj subenrigardis al la ceteraj, kiuj ridadis kaj babiladis.

— Kio ĝenas vin, Paŝegulo? — Gaja alvokis lin. — Kion vi serĉas? Ĉu mankas al vi la orienta vento?

— Tute ne, — li respondis. — Sed mankas al mi io. Mi estis en Holino divers-sezone. Neniu persono nun loĝas ĉi tie, sed multaj aliaj kreitoj ĉiam estis ĉi tie, precipe birdoj. Tamen nun ĉiuj krom vi silentas. Tion mi sentas. Neniu sono aŭdiĝas ĉirkaŭ ni tra multaj mejloj, kaj viaj voĉoj ŝajnas eĥigi la teron. Tion mi ne komprenas.

Gandalfo alrigardis lin, subite interesiĝante.

— Sed kion vi konjektas kiel la klarigon? — li demandis. — Ĉu temas pri pli ol surprizo pro apero de kvar hobitoj, se ne paroli pri ni ceteraj, kie malofte vidiĝas aŭ aŭdiĝas personoj?

— Espereble temas pri tio, — respondis Aragorno. — Sed mi sentas ian atentemon, kaj timon, kian mi neniam antaŭe spertis ĉi tie.

— Do ni devos esti pli singardaj, — diris Gandalfo. — Se oni kunprenas disirulon, estas bone atenti lin, precipe se tiu disirulo estas Aragorno. Ni devas ĉesigi laŭtan paroladon, ripozi kviete, kaj starigi vaĉon.

Estis la vico de Sam tiutage esti la unua vaĉanto, sed Aragorno aliĝis al li. La aliaj ekdormis. Poste la silento kreskis tiom, ke eĉ Sam sentis ĝin. La spirado de l' dormantoj estis klare aŭdebla. La susuro de l' ponea vosto kaj okazaj moviĝoj de l' poneaj piedoj iĝis laŭtaj bruoj. Sam povis aŭdi grincon de l' propraj artikoj, se li ekmoviĝis. Ĉirkaŭis lin kompleta silento, kaj super ĉio pendis sennuba blua ĉielo, dum la suno ascendis el la oriento. Fore en la sudo aperis malhela makulo, ĝi pligrandiĝis kaj peliĝis norden kvazaŭ fumo fluganta sur vento.

— Kio estas tio, Paŝegulo? Ĝi ne aspektas nube, — diris Sam flustre al Aragorno. Tiu ne respondis, li fikse rigardis la ĉielon; sed postnelonge Sam povis mem vidi, kio senhalte proksimiĝas. Birdoj, flugantaj rapidege, ĉirkaŭflugis kaj rondiris, kaj transiradis la tutan terenon kvazaŭ ili serĉus ion kaj iom post iom ili pliproksimiĝis.

— Kuŝu plate kaj senmove! — siblis Aragorno, subentirante Samon en la ombron de ileksoj, ĉar tuta regimento da birdoj subite disiĝis de la ĉefa birdaro, kaj alvenis, flugante malalte, rekte al ili. Al Sam ŝajnis, ke ili estas speco de grandaj korvoj. Kiam ili pasis supre, en tiom densa aro, ilia ombro sekvis ilin malhele sur la tero sube, raŭka grako aŭdiĝis.

Aragorno ne leviĝis ĝis ili malaperis en la foron, norde kaj okcidente, kaj la ĉielo iĝis denove senviva. Tiam li salte leviĝis kaj iris por veki Gandalfon.

— Regimentoj da nigraj korvoj transflugas la tutan terenon inter la Montoj kaj la Grizinundo, — li diris, — kaj ili pasis super Holino. Ili ne estas indiĝenaj ĉi tie; ili estas *crebain* el Fangorno kaj Dunlando. Mi ne scias, kion ili celas, eble estas ia danĝero sude, de kiu ili fuĝas; sed mi opinias, ke ili spionas la terenon. Mi ekvidis ankaŭ multajn akcipitrojn flugantajn alte sur la ĉielo. Al mi ŝajnas, ke ni devus ekvojaĝi denove ĉi-vespere. Holino ne plu estas saneca por ni: ĝi estas observata.

— Kaj tiuokaze ankaŭ la Ruĝkorna Pordo, — diris Gandalfo, — kaj kiel ni povos transiri tiun nevidate, mi ne povas imagi. Sed pri tio ni pensos, kiam necese. Rilate al ekvojaĝo tuj post la noktiĝo, mi timas, ke vi pravas.

— Feliĉe nia fajro malmulte fumis kaj malardiĝis antaŭ ol venis la *crebain*, — diris Aragorno. — Oni devas estingi kaj ne rebruligi ĝin.

— Nu, jen plago kaj ĝenaĵo! — diris Grinĉjo. La novaĵo: neniu fajro, kaj formoviĝo denove nokte, estis komunikita al li, tuj kiam li

vekiĝis en la malfrua posttagmezo. — Nur pro bando da korvoj! Mi antaŭĝojis pri vere elstara manĝaĵo hodiaŭ vespere: io varmega.

— Do vi povas daŭrigi la antaŭĝojon, — diris Gandalfo. — Antaŭ vi estas eble multaj neatenditaj festmanĝoj. Miaflanke, mi ŝatus pipon fumotan en komforto, kaj piedojn pli varmajn. Tamen, pri unu afero ni rajtas esti certaj: iĝos pli varme, kiam ni atingos sudon.

— Tro varme, tre probable, — murmuris Sam al Frodo. — Sed mi ekopinias, ke jam estas tempo, ke ni ekvidu tiun Fajran Monton kaj atingu la finon de la vojo, por tiel diri. Mi pensis unue, ke tiu ĉi Ruĝkorno, aŭ kiel ajn ĝi nomiĝas, certe estas ĝi, ĝis Gimlio ekparolis. Efektiva makzeltordilo devas esti tiu gnoma lingvo! — Mapoj komunikis nenion al la menso de Sam, kaj ĉiuj distancoj en tiuj nekonataj landoj ŝajnis tiel vastaj, ke li konfuziĝis pri sia orientiĝo.

La tutan tagon la Kunularo restis kaŝite. La malhelaj birdoj de tempo al tempo transflugis, sed kiam la subironta suno ruĝiĝis, ili malaperis suden. Je krepusko la Kunularo ekiris, kaj turniĝinte nun duone orienten ili direktiĝis al Karadraso, kiu tre malproksime ankoraŭ ardis malforte ruĝa en la lasta lumo de l' malaperinta suno. Unu post unu blankaj steloj aperis, dum la ĉielo mallumiĝis.

Gvidate de Aragorno ili trovis taŭgan padon. Ĝi aspektis al Frodo kiel restaĵo de antikva vojo, kiu iam estis larĝa kaj zorge planita, de Holino ĝis la tramonta pasejo. La luno, jam plena, leviĝis super la montoj kaj ĵetis palan lumon, en kiu nigris la ombroj de ŝtonoj. Multaj el tiuj ŝajnis mane prilaboritaj, kvankam nun ili kuŝis faligite kaj ruinaj en morna dezerta tereno.

Estis la malvarma frosta horo antaŭ la unua manifestiĝo de l' aŭroro, kaj la luno malaltis. Frodo suprenrigardis al la ĉielo. Subite li vidis aŭ sentis ombron transpasi la altajn stelojn, kvazaŭ ili momente velkus kaj poste ekbrilus denove. Li ektremis.

— Ĉu vi vidis ion transflugi? — li flustris al Gandalfo, kiu estis ĝuste antaŭe.

— Ne, sed mi sentis ĝin, kio ajn ĝi estis, — tiu respondis. — Eble estis nenio, nura ĉifoneto da maldensa nubo.

— Tamen ĝi moviĝis rapide, — murmuris Aragorno, — kaj ne laŭ la vento.

Okazis nenio plu tiun nokton. La posta mateno aŭroris eĉ pli hele ol antaŭe. Sed la aero denove frostis; jam la vento turniĝis denove orienten. Dum du pliaj noktoj ili marŝadis plu, suprenirante grade

sed ĉiam pli malrapide dum ilia vojo serpentumis sur la montetaron, kaj la montoj baŭmis pli kaj pli proksime. La trian matenon, antaŭ ili baŭmis Karadraso, potenca monto, kun pinto neĝa kiel arĝento, sed kun apikaj nudaj flankoj, malhelruĝaj, kvazaŭ sangomakulitaj.

La ĉielo estis nigra, kaj la suno palis. La vento jam turniĝis nord-orienten. Gandalfo snufis la aeron kaj retrorigardis.

— Vintro profundiĝas malantaŭ ni, — li diris kviete al Aragorno. — La altaĵoj fornorde estas pli blankaj ol ili estis; neĝo kuŝas longe malsupre de iliaj ŝultroj. Ĉi-nokte ni estos tre alte survoje al la Ruĝkorna Pordo. Nin eble vidos vaĉantoj sur tiu mallarĝa pado, kaj embuskos iu misaĵo; sed la vetero eble pruviĝos malamiko pli danĝera ol ĉiuj. Kion vi nun opinias pri via direktiĝo, Aragorno?

Frodo aŭdis tiujn vortojn kaj komprenis, ke Gandalfo kaj Aragorno daŭrigas debaton delonge komencitan. Li aŭskultis maltrankvile.

— Mia opinio ne estas favora pri nia direktiĝo de komenco ĝis fino, kiel vi bone scias, Gandalfo, — respondis Aragorno. — Kaj danĝeroj konataj kaj nekonataj kreskos dum ni pluiros. Sed ni devas pluiri; kaj ne valoras, ke ni prokrastu trapason de la montoj. Pli sude ne estas pasejoj ĝis la Breĉo de Rohano. Mi ne fidas tiun vojon depost via novaĵo pri Sarumano. Kiu scias la flankon nun servatan de l' milit-estroj de la reĝo de l' ĉevalmastroj.

— Kiu scias efektive! — diris Gandalfo. — Sed ekzistas alia vojo, kaj ne tra l' pasejo de Karadraso: tiu malhela kaj sekreta vojo, pri kiu ni jam parolis.

— Sed ni ne parolu pri ĝi denove! Ankoraŭ ne. Diru nenion al la aliaj, mi petas, ne ĝis iĝos klare, ke alia vojo ne eblas.

— Ni devas decidi antaŭ ol ni pluiros, — respondis Gandalfo.

— Do ni pesu mense la aferon, dum la aliaj ripozas kaj dormas, — diris Aragorno.

Dum la malfrua posttagmezo, kiam la aliaj finmanĝis, Gandalfo kaj Aragorno iris kune flanken kaj staris rigardante Karadrason. Ties flankoj nun estis malhelaj kaj malafablaj, kaj ĝia verto estis en griza nubo. Frodo alrigardis ilin, scivolante, en kiun direkton iros la debato. Kiam ili revenis al la Kunularo, Gandalfo ekparolis, kaj tiam li sciis, ke estas decidite fronti la veteron kaj la altan pasejon. Li sentis malŝarĝiĝon. Li ne povis konjekti, kiu estis la alia malhela kaj sekreta vojo, sed mencio mem pri ĝi ŝajnis funde maltrankviligi Aragornon, kaj Frodo estis kontenta, ke ĝi estis forlasita.

— Laŭ signoj, kiujn ni vidis lastatempe, — diris Gandalfo, — mi timas, ke la Ruĝkorna Pordo estas vaĉata; kaj mi ankaŭ dubemas pri la vetero, kiu alvenas de malantaŭe. Neĝo eble venos. Ni devas iri laŭ kiel eble plej granda rapideco. Eĉ tiel necesos pli ol du marŝadoj antaŭ ol ni atingos la supron de l' pasejo. Mallumiĝos frue ĉi-vespere. Ni devas foriri tuj post via prepariĝo.

— Mi aldonos konsilon, se mi rajtas, — diris Boromiro. — Mi naskiĝis sub la ombro de l' Blankaj Montoj kaj scias iom pri vojaĝado sur altaĵoj. Ni renkontos fortan malvarmon, se ne ion pli malbonan, antaŭ ol malsupreniri je la kontraŭa flanko. Ne helpos nin resti tiel sekretaj, se ni mortfrostiĝus. Kiam ni foriros de ĉi tie, kie ankoraŭ troviĝas kelkaj arboj kaj arbustoj, ĉiu el ni devus porti po branĉo-faskon, tiel grandan kiel li kapablas porti.

— Kaj Vilĉjo povus porti ankoraŭ iom, ĉu ne, knabo? — diris Sam. La poneo rigardis lin malĝoje.

— En ordo, — diris Gandalfo. — Sed ni devas ne uzi la lignon, krom se temas pri elekto inter fajro kaj morto.

La Kunularo denove ekmarŝis, unue laŭ kontentiga rapideco, sed baldaŭ ilia vojo iĝis kruta kaj malfacila. La serpentuma kaj suprenira pado multloke preskaŭ malaperis, kaj ĝin baris multaj falintaj ŝtonoj. La nokto iĝis terure malluma sub grandaj nuboj. Frosta vento kirliĝis inter la rokoj. Ĝis noktomezo ili grimpis ĝis la genuoj de la montegoj. Ilia mallarĝa pado nun serpentumis sub kruta muro da klifoj mal-dekstre, super kiuj la severaj flankoj de Karadraso baŭmis nevideble en la mallumo; dekstre troviĝis abismo da malhelo, kie la tereno subite malsupreniris en profundan ravinon.

Pene ili grimpis apikan deklivon kaj haltis momente ĉe la supro. Frodo sentis sur sia vizaĝo molan ektuŝon. Li etendis sian brakon kaj vidis malhele blankajn neĝerojn sidiĝantaj sur sia maniko.

Ili pluiris. Sed postnelonge la neĝo falis rapide, plenigante la tutan aeron, kaj kirliĝante en la okulojn de Frodo. La malhelaj kurbiĝintaj figuroj de Gandalfo kaj Aragorno, nur unu-du paŝojn antaŭe, apenaŭ videblis.

— Tio ĉi tute ne plaĉas al mi, — anhelis Sam tuj poste. — Neĝo konvenas dum bela mateno, sed mi preferas esti en la lito dum ĝi falas. Mi ŝatus, ke tiu ĉi provizo iru al Hobiturbo! Eble oni bonvenigus ĝin tie.

Krom sur la altaj erikejoj de Nord-kvarono, peza neĝfalado

maloftis en la Provinco, kaj estis taksata okazaĵo agrabla kaj ebleco sporti. Neniu vivanta hobito (escepte de Bilbo) povis memori la Kruelan Vintron de 1311, kiam blankaj lupoj invadis la Provincon tra la glaciiĝinta Brandovino.

Gandalfo haltis. Neĝo densis sur lia kapuĉo kaj liaj ŝultroj; ĝi jam profundis ĝismaleole sur liaj botoj.

— Jen kion mi timis, — li diris. — Kion vi diras nun, Aragorno?

— Ke ankaŭ mi timis ĝin, — Aragorno respondis, — sed malpli ol la aliajn aferojn. Mi sciis pri la risko de neĝo, kvankam ĝi malofte falas tiel peze tiom sude, krom alte sur la montaro. Sed ni ankoraŭ ne estas alte; ni ankoraŭ troviĝas sufiĉe malsupre, kie la padoj kutime estas ireblaj dum la tuta vintro.

— Mi scivolas, ĉu tio ĉi estas ruzaĵo de l' Malamiko, — diris Boromiro. — Oni diras en mia lando, ke li kapablas regi la ŝtormojn en la Ombraj Montoj, kiuj staras ĉe la limo de Mordoro. Li posedas strangajn potencojn kaj multajn aliancanojn.

— Liaj brakoj vere tre longiĝis, — diris Gimlio, — se li kapablas altiri neĝon de la Nordo por ĝeni nin ĉi tie je naŭcent mejloj for.

— Liaj brakoj ja longiĝis, — diris Gandalfo.

Dum ili estis haltintaj la vento malfortiĝis, kaj la neĝo malpliiĝis kaj preskaŭ ĉesis. Ili denove ekmarŝis. Sed apenaŭ ili faris ducent paŝojn, revenis la ŝtormo kun nova furiozo. La vento fajfis kaj la neĝo iĝis blindiga tempesto. Baldaŭ eĉ Boromiro nur malfacile pluiris. La hobitoj, kliniĝintaj preskaŭ ĝistere strebis antaŭen malantaŭ la pli-altuloj, sed estis evidente, ke ili ne povos daŭrigi multe pli longe, se la neĝado ne ĉesos. La piedoj de Frodo sentiĝis plumbe. Grinĉjo post-restis. Eĉ Gimlio, tiel brava kiel gnomo povus esti, grumblis dum li trenpaŝis.

La Kunularo haltis subite, kvazaŭ interkonsentinte sen ia ajn parolo. Ili aŭdis fantomecajn bruojn en la ĉirkaŭa mallumo. Tio eble estis nur rezulto de vento tra fendaĵoj kaj ravinetoj de l' rokomuro, sed la sonoj estis akraj krioj kaj sovaĝaj hurloj de ridado. Ŝtonoj komencis fali de la montoflanko, fajfante super iliaj kapoj, aŭ klakante sur la pado apude. De tempo al tempo ili aŭdis mallaŭtan murmuradon, kiam ŝtonego subenruliĝis de l' supraj kaŝitaj altoj.

— Ni ne povas pluiri hodiaŭ nokte, — diris Boromiro. — Kiu volas, tiu nomu tion vento, sed en la aero estas minacaj voĉoj; kaj tiuj ŝtonoj estas celitaj al ni.

— Mi jes nomas tion vento, — diris Aragorno. — Sed tio ne kontraŭdiras tion, kion vi asertas. Ekzistas multaj misaĵoj kaj neamikaĵoj en la mondo, kiuj malmulte amas tiujn, kiuj iras dupiede, kaj tamen ili ne estas kunligitaj al Saŭrono, sed vartas proprajn intencojn. Iuj estas en tiu ĉi mondo pli longe ol li.

— Karadraso kromnomiĝis la Kruela kaj havis malbonan reputacion, — diris Gimlio, — antaŭ multegaj jaroj, kiam onidiro pri Saŭrono ne estis aŭdita ĉi tie.

— Malmulte gravas, kiu estas la malamiko, se ni ne povos rezisti ties atakon, — diris Gandalfo.

— Sed kion ni povas fari? — kriis Grinĉjo malĝoje. Li estis apogita al Gaja kaj Frodo, kaj li tremadis.

— Aŭ resti, kie ni estas, aŭ reveni, — diris Gandalfo. — Ne valoras pluiri. Nur iom pli alte, se mi trafe memoras, tiu ĉi pado forlasas la klifon kaj kondukas en larĝan malprofundan fosaĵon funde de longa apika deklivo. Tie ni havas azilon nek de neĝo, nek de ŝtonoj — aŭ de io ajn alia.

— Kaj ne valoras reiri dum la ŝtormo daŭras, — diris Aragorno. — Ni pasis neniun lokon dum la supreniro, kiu proponas pli da azilo ol tiu ĉi klifmuro, sub kiu ni nun troviĝas.

— Azilon! — murmuris Sam. — Se tio ĉi estas azilo, do unu muro kaj neniu tegmento konsistigas domon.

Nun la Kunularanoj kuniĝis laŭeble proksime al la klifo. Ĝi frontis al la sudo, kaj proksime al la fundo ĝi iom kliniĝis antaŭen, tiel ke ili esperis, ke ĝi havigos al ili iom da protektado kontraŭ la norda vento kaj falantaj ŝtonoj. Sed sporadaj blovegoj kirliĝis ĉirkaŭ ili ĉiuflanke, kaj la neĝo subenfluis je nuboj ĉiam pli densaj.

Ili kunkaŭris kun la dorsoj kontraŭ la muro. La poneo Vilĉjo staris pacience sed deprimite antaŭ la hobitoj, kaj iom ŝirmis ilin; sed postnelonge la driva neĝo jam atingis ĝiajn flankojn, kaj daŭre plialtiĝis. Se ili malhavus kunulojn pli altkreskajn, la hobitoj baldaŭ estus superinunditaj.

Urĝan dormemon sentis Frodo; li sentis, ke li rapide eniĝas varman kaj malprecizan sonĝon. Li pensis, ke fajro varmigas liajn piedfingrojn, kaj el la ombroj aliflanke de l' kameno li aŭdis paroli la voĉon de Bilbo. *Mi ne alte taksas vian taglibron. Neĝoŝtormo je la dek-dua de januaro: ne necesis reveni por raporti tion!*

Sed mi volis ripozi kaj dormi, Bilbo, kun fortostreĉo Frodo

respondis, kaj tiam li sentis sin skuata, kaj li dolore revekiĝis. Boromiro levis lin de la tero el nesto da neĝo.

— Tio ĉi mortigos la duonulojn, Gandalfo, — diris Boromiro. — Estas senutile sidadi ĉi tie ĝis la neĝo kovros niajn kapojn. Ni devas ion fari por nin savi.

— Donu al ili tion ĉi, — diris Gandalfo, serĉante en sia tornistro kaj eltirante ledan likvorujon. — Nur po buŝpleno por ĉiu el ni. Ĝi estas ege valora. Ĝi estas *miruvoro*, distilaĵo de Imladriso. Elrondo donis ĝin al mi, kiam ni disiĝis. Ĉirkaŭigu ĝin!

Tuj post kiam Frodo englutis iom de l' varma kaj aroma likvoro, li spertis novan koroforton, kaj forlasis liajn membrojn la peza dormemo. Ankaŭ la aliaj revigliĝis kaj trovis freŝajn esperon kaj agemon. Sed la neĝo ne malseveriĝis. Ĝi eĉ pli dense kirliĝis ĉirkaŭ ilin, kaj la vento ululis pli laŭte.

— Kion vi opinias pri fajro? — demandis Boromiro subite. — La elekto ŝajnas jam proksima inter fajro kaj morto, Gandalfo. Sendube ni estos kaŝitaj de ĉiuj neamikaj okuloj, kiam la neĝo jam kovros nin, sed tio nin ne helpos.

— Vi rajtas bruligi fajron, se vi povas, — respondis Gandalfo. — Se ekzistas vaĉantoj, kiuj kapablas elteni tiun ĉi ŝtormon, ili povas nin vidi, kun aŭ sen fajro.

Sed kvankam ili kunportis lignon kaj branĉetojn laŭ la konsilo de Boromiro, nek la elfo nek eĉ la gnomo sufiĉe lertis por bruligi flamon, kiu eltenus en la kirliĝanta vento, aŭ ekbrulus en la malseka hejtaĵo. Fine kaj malvolonte Gandalfo mem enmiksiĝis. Preninte branĉofaskon, li tenis ĝin alte dum momento, kaj poste kun ordona frazo *naur an edraith ammen!* li ŝovis al ĝi la finon de sia bastono. Tuj granda ŝpruco de verda kaj blua flamo elsaltis, kaj la ligno ekbrulis kaj sputis.

— Se troviĝas vidantoj, tiam almenaŭ mi estas rivelita al ili, — li diris. — Mi skribis *Gandalfo estas ĉi tie* per signoj, kiujn povas legi ĉiuj de Rivendelo ĝis la elfluejoj de Anduino.

Sed la Kunularo ne plu zorgis pri vaĉantoj aŭ neamikaj okuloj. Iliaj koroj ĝojis vidante la lumon de l' fajro. La ligno brulis vigle; kaj kvankam ĉirkaŭ ĝi la neĝo siblis, kaj flakoj da neĝakvo kreiĝis sub iliaj piedoj, ili varmigis kontente siajn manojn je la flamaro. Tie ili staris, kliniĝante en rondo ĉirkaŭ la etaj dancantaj kaj flagrantaj flamoj. Ruĝa lumo kovris iliajn lacajn kaj zorgoplenajn vizaĝojn; malantaŭ ili la nokto similis nigran muron.

Sed la ligno forbrulis rapide, kaj la neĝo daŭre faladis.

La fajro malardiĝis, kaj la lasta branĉaro estis surĵetita.

— La nokto forpasas, — diris Aragorno. — La tagiĝo ne malproksimas.

— Se iu ajn tagiĝo kapablas trabori tiujn nubojn, — diris Gimlio.

Boromiro elpaŝis el la rondo kaj fiksrigardis supren en la nigrecon.

— La neĝado malpliiĝas, — li diris, — kaj la vento pli kvietas.

Frodo rigardis lace la flokojn ankoraŭ falantajn el la mallumo por momente riveliĝi blanke per la lumo de l' mortanta fajro; sed longe li ne povis vidi indikon, ke ili malpliiĝas. Poste subite, kiam dormo denove komencis inundi lin, li konstatis, ke la vento ja malfortiĝis, kaj la neĝeroj iĝas pli grandaj kaj malpli multaj. Tre malrapide svaga lumo ekaperis. Finfine la neĝado tute ĉesis.

Kiam la lumo plifortiĝis, ĝi rivelis silentan neĝvolvitan mondon. Sub ilia rifuĝejo estis blankaj amasiĝoj kaj kupoloj kaj senformaj profundaĵoj, sub kiuj la pado, kiun ili laŭiris, estis tute malaperinta; sed la altaĵoj supre estis kaŝitaj per grandaj nuboj ankoraŭ pezaj je minaco pri neĝo.

Gimlio rigardis supren kaj skuis sian kapon.

— Karadraso ne pardonis al ni, — li diris. — Ĝi havas ankoraŭ neĝon ĵetotan al ni, se ni pluiros. Ju pli baldaŭ ni retroiros, des pli bone.

Pri tio ĉiuj konsentis, sed ilia reiro estis jam malfacila kaj preskaŭ neebla. Nur kelkajn paŝojn for de l' fajrocindroj la neĝo profundis multajn futojn, pli alta ol la kapoj de l' hobitoj; en kelkaj lokoj ĝi estis ŝovelita kaj amasigita de la vento je grandaj neĝdunoj kontraŭ la klifo.

— Se Gandalfo irus antaŭ ni kun hela flamo, li eble fandigus travojon por vi, — diris Legolaso. La ŝtormo estis malmulte ĝeninta lin, kaj nur li el la Kunularo ankoraŭ havis malpezan koron.

— Se elfoj kapablus superflugi montojn, ili eble alportus la sunon por nin savi, — respondis Gandalfo. — Sed mi devas havi ion por prilabori. Neĝon mi ne kapablas bruligi.

— Nu, — diris Boromiro, — kiam kapoj senpovas, devas uziĝi korpoj, kiel oni diras en mia lando. La plej fortaj el ni devas serĉi vojon. Vidu! Kvankam ĉio estas nun neĝkovrita, nia vojo, kiam ni supreniris, turniĝis ĉirkaŭ tiun rokŝultron, kiu vidiĝas tie. Ĝuste tie la neĝo komencis ŝarĝi nin. Se ni povus atingi tiun lokon, eble pruviĝus pli facile pretere. Ne temas pri pli ol ducent paŝoj, laŭ mia konjekto.

— Do ni trapuŝu vojon ĝis tie, vi kaj mi! — diris Aragorno.

Aragorno estis la plej alta en la Kunularo, sed Boromiro, ne multe malpli alta, estis pli larĝa kaj pezkorpa. Li iris antaŭe, kaj Aragorno sekvis lin. Malrapide ili ekiris, kaj baldaŭ strebadis malfacile. En kelkaj lokoj la neĝo atingis la bruston, kaj ofte Boromiro ŝajnis naĝi aŭ trabori per siaj brakegoj anstataŭ marŝi.

Legolaso rigardis ilin dum kelka tempo kun la ridetantaj lipoj, kaj poste li turnis sin al la aliaj.

— La plej fortaj devas serĉi vojon, ĉu? Sed diras mi: plugu plugisto, sed elektu lutron por naĝi, kaj por facila kurado sur herbo, folioj aŭ sur neĝo — elfon.

Tion dirinte li vigle forsaltis, kaj tiam Frodo rimarkis kvazaŭ la unuan fojon, kvankam li delonge sciis tion, ke la elfo havis neniujn botojn, sed portis nur malpezajn ŝuojn, kiel ĉiam, kaj liaj piedoj lasis malmulte da spuro sur la neĝo.

— Adiaŭ! — li diris al Gandalfo. — Mi iras trovi la sunon! — Poste, rapide kiel kuranto sur firma sablo, li forpafiĝis, kaj rapide atinginte la penantajn virojn, kun mansaluto li preterpasis ilin, rapidegis en la foron kaj malaperis post la rokangulon.

La aliaj atendis kunkaŭrinte, rigardante ĝis Boromiro kaj Aragorno iĝis nigraj makuletoj en la blankeco. Fine ankaŭ ili malaperis. Tempo treniĝis. La nuboj malaltiĝis, kaj jam kelkaj neĝeroj denove malsupren kirliĝis.

Pasis ĉirkaŭ unu horo, kvankam tio ŝajnis pli longa, kaj ili finfine ekvidis Legolason revenanta. Samtempe reaperis Boromiro kaj Aragorno ĉirkaŭ la vojkurbo multe malantaŭ li kaj venis penege laŭ la deklivo.

— Nu, — kriis Legolaso alkurante, — la sunon mi ne alportis. Ĝi promenas sur la bluaj kampoj de l' sudo, kaj eta cirklo da neĝo sur tiu ĉi Ruĝkorna monteto ĝin tute ne ĝenas. Sed mi reportis ekbrilon da bona espero por tiuj, kies sorto estas piediri. La plej granda neĝduno el ĉiuj situas tuj post la turniĝo, kaj tie niaj fortuloj preskaŭ entombiĝis. Ili malesperis, ĝis mi revenis kaj sciigis, ke la duno estas ne pli dika ol muro. Kaj aliflanke la neĝo subite malpliiĝas, dum pli sube ĝi estas nenio alia ol kovrileto blanka por friskigi la piedfingrojn de hobito.

— Ha, estas kiel mi diris, — graŭlis Gimlio. — Tio ne estis ŝtormo ordinara. Ĝi estas malicaĵo de Karadraso. Ĝi ne amas elfojn kaj gnomojn, kaj tiu neĝduno estis kreita por malebligi nian eskapon.

— Sed feliĉe via Karadraso forgesis, ke vin akompanas homoj, — diris Boromiro, kiu tiumomente alvenis. — Homoj fortikaj, se mi rajtas tion diri, kvankam homoj malpli fortikaj kun ŝveliloj eble servus vin pli taŭge. Tamen, ni trapuŝis vojon, kaj pri tio rajtas danki ĉiuj, kiuj ne povas kuri tiel malpeze, kiel elfoj.

— Sed kiel ni atingu tien, eĉ se la drivaĵon vi tratranĉis? — diris Grinĉjo, laŭtigante la penson de ĉiuj hobitoj.

— Esperu! — diris Boromiro. — Mi estas laca, sed ankoraŭ restas al mi iom da forto, kaj ankaŭ Aragorno. Ni portos la etulojn. La aliaj sendube sukcesos paŝi la vojon malantaŭ ni. Venu, Mastro Peregrino! Mi komencos per vi.

Li levis la hobiton.

— Kroĉiĝu al mia dorso! Miajn brakojn mi bezonos, — li diris, kaj paŝis antaŭen. Aragorno kun Gaja sekvis. Grinĉjo miris pri lia forto, vidante la trapasejon, kiun li jam kreis sen iloj krom la grandaj membroj. Eĉ nun, kvankam ŝarĝita, li plilarĝigis la vojon por tiuj, kiuj sekvos, flankenpuŝante la neĝon dumire.

Ili atingis fine la grandan dunon. Ĝi estis ĵetita tra la montpadon kiel kruta kaj subita muro, kaj ĝia kresto, akra kvazaŭ formita per tranĉiloj, pli ol duoble superis la altecon de Boromiro; sed tra la mezo estis trabatita pasejo, supren-malsupreniranta kiel ponto. Je l' alia flanko Gaja kaj Grinĉjo estis demetitaj, kaj tie ili atendis kun Legolaso ĝis alvenus la cetero de l' Kunularo.

Post kelka tempo Boromiro revenis portante Samon. Malantaŭe sur la mallarĝa sed jam multtretita padeto venis Gandalfo, kondukante Vilĉjon kun Gimlio sidanta inter la pakaĵoj. Lasta venis Aragorno portante Frodon. Ili trapasis la padeton; sed apenaŭ Frodo surteriĝis, kun profunda murmurego subenruliĝis ŝtonfalo kaj glisanta neĝo. Ties ŝaŭmo duonblindigis la Kunularon dum ili kaŭris ĉe la klifo, kaj kiam la aero denove klariĝis, ili ekvidis, ke la vojo estis barita malantaŭ ili.

— Sufiĉe, sufiĉe! — kriis Gimlio. — Ni foriras laŭeble rapide! — Kaj efektive per tiu lasta bato la malico de l' monto ŝajnis elĉerpita, kvazaŭ Karadraso estus kontenta, ke la invadintoj estas repuŝitaj kaj ne aŭdacos reveni. La neĝminaco ĉesis; la nuboj komencis dispartiĝi kaj la lumo plivastiĝis.

Kiel estis raportinta Legolaso, ili trovis, ke la neĝo pograde malprofundiĝis dum la subeniro, tiel ke eĉ la hobitoj povis marŝi. Baldaŭ ili staris denove sur la plataĵo, kie la antaŭan nokton ili sentis la unuajn neĝerojn.

La mateno estis jam tre forpasinta. De l' altaĵo ili rerigardis okcidenten trans la subajn terenojn. Malproksime en la disĵetiĝo de tereno, kiu kuŝis sube de l' monto estis la valo, el kiu ili komencis grimpi la pasejon.

La kruroj de Frodo doloris. Li estis ĝisoste frostigita kaj malsata; kaj lia kapo kirliĝis, kiam li pripensis la longan dolorigan marŝadon suben laŭ la deklivo. Nigraj makuletoj ŝvebis antaŭ liaj okuloj. Li frotis ilin, sed la nigraj makuletoj persistis. Malproksime sube, sed ankoraŭ alte super la submontetoj, malhelaj punktoj ĉirkaŭflugis en la aero.

— La birdoj denove! — diris Aragorno, fingromontrante suben.

— Tion ni jam ne povas eviti, — diris Gandalfo. — Ĉu ili estas bonaj aŭ misaj, aŭ tute ne koncernas nin, ni devas tuj subeniri. Eĉ ne sur la genuoj de Karadraso ni atendos alian noktiĝon!

Malvarma vento subenbloviĝis malantaŭ ili, kiam ili turnis la dorson al la Ruĝkorna Pordo, kaj stumblis lace malsupren sur la deklivo. Karadraso estis venkinta ilin.

Ĉapitro 4

VOJAĜO EN MALLUMO

Estis vespere, kaj la griza lumo denove velkis rapide, kiam ili haltis por la nokto. Ili estis tre lacaj. La montojn vualis profundiĝanta krepusko, kaj la vento estis malvarma. Gandalfo permesis al ili ankoraŭ po buŝplenon de la rivendela *miruvoro*. Post kiam ili iom manĝis, li kunvokis interkonsiliĝon.

— Ni kompreneble ne povas pluiri hodiaŭ vespere, — li diris. — La atako kontraŭ la Ruĝkornan Pordon elĉerpis nin, kaj ni devos ripozi ĉi tie dum iom da tempo.

— Kaj poste kien ni iros? — demandis Frodo.

— Antaŭ ni ankoraŭ estas nia vojaĝo kaj nia komisio, — respondis Gandalfo. — Alternativon ni ne havas al pluirado, aŭ reiro al Rivendelo.

La vizaĝo de Grinĉjo videble kontentiĝis pro la nura mencio pri reiro al Rivendelo; Gaja kaj Sam suprenrigardis espereme. Sed Aragorno kaj Boromiro vidigis neniun signon. Frodo aspektis ĝenite.

— Mi ŝatus esti denove tie, — li diris. — Sed kiel mi povu reiri sen honto, krom se fakte ekzistus neniu alternativo, kaj ni estus jam venkitaj?

— Vi pravas, Frodo, — diris Gandalfo, — reiri signifas agnoski malvenkon, kaj fronti al posta malvenko pli grava. Se ni nun reiros, poste la Ringo devos resti tie: ni ne povos denove ekvojaĝi. Poste pli aŭ malpli baldaŭ Rivendelo estos sieĝata, kaj post mallonga kaj amara tempo ĝi estos detruita. La Ringofantomoj estas teruraj malamikoj, sed ili estas ankoraŭ nur ombroj de potenco kaj teruro, kiujn ili posedos se la Reganta Ringo estos denove sur la mano de ilia mastro.

— Do ni devas iri antaŭen, se ekzistas vojo, — diris Frodo ĝemspirante. Sam denove malĝojiĝis.

— Ekzistas vojo, kiun ni povas provi, — diris Gandalfo. — Mi pensis ekde la komenco, kiam mi la unuan fojon pripensis tiun ĉi vojaĝon, ke ni devos ĝin provi. Sed vojo agrabla ĝi ne estas, kaj mi ne parolis antaŭe pri ĝi al la Kunularo. Aragorno kontraŭis ĝin, almenaŭ ĝis la monta transpasejo estus entreprenita.

— Se temas pri vojo pli malagrabla ol la Ruĝkorna Pordo, ĝi ja devas esti vere misa, — diris Gaja. — Sed prefere rakontu al ni pri ĝi, por ke ni senprokraste sciu la plej malbonan.

— La vojo, pri kiu mi parolas, kondukas al la Minejoj de Morio, — diris Gandalfo. Nur Gimlio levis la kapon; en liaj okuloj ekbrulis arda fajro. Ĉiuj aliaj ektimis pro la mencio de tiu nomo. Eĉ inter la hobitoj ĝi estis legendo de svaga timo.

— La vojo eble kondukas al Morio, sed kial ni esperu, ke ĝi kondukos tra Morio? — diris Aragorno pesimisme.

— Ĝi estas nomo malbonaŭgura, — diris Boromiro. — Cetere mi konstatas neniun neceson iri tien. Se ni ne povos transiri la montojn, ni vojaĝu suden, ĝis ni alvenos la Breĉon de Rohano, kie la homoj rilatas amikece al mia popolo, kaj ni sekvu la vojon, kiun mi iris survoje ĉi tien. Aŭ ni povus preterpasi kaj transiri Isenon en Longstrandon kaj Lebeninon, kaj tiel alveni Gondoron el la regionoj marproksimaj.

— Aferoj ŝanĝiĝis post kiam vi venis norden, Boromiro, — respondis Gandalfo. — Ĉu vi ne aŭdis tion, kion mi sciigis al vi pri Sarumano? Kun tiu mi eble okupiĝos antaŭ ol ĉio finiĝos. Sed la Ringo devas ne proksimiĝi al Isengardo, se malhelpi tion iel eblos. La Breĉo de Rohano estas fermita kontraŭ ni dum ni vojaĝas kun la Portanto.

» Koncerne la pli longan vojon: necesan tempon ni ne disponas. Ni povus pasigi unu jaron per tia vojaĝo, kaj ni trapasus multajn landojn, kiuj estas malplenaj kaj senazilaj. Tamen ili ne estas sendanĝeraj. La atentemaj okuloj de Sarumano kaj de la Malamiko observas ilin. Kiam vi venis norden, Boromiro, vi estis laŭ la okuloj de l' Malamiko nur hazarda vagulo el la Sudo kaj malmulte lia koncernaĵo: lian menson okupis persekutado de l' Ringo. Sed nun vi revenas kiel membro de l' Kunularo de la Ringo, kaj vin minacas danĝero dum via tuta restado kun ni. Tiu danĝero pliiĝos je ĉiu mejlo, kiun ni trapasos irante suden sub la nuda ĉielo.

» Depost nia aperta provo pri la montara pasejo nia sorto iĝis streĉa, mi timas. Mi jam konstatas malmulte da espero, se ni ne baldaŭ malaperos dum kelka tempo kaj kovros nian spuron. Sekve mi konsilas, ke ni iru nek tra la montoj, nek ĉirkaŭ ili, sed sub ili. Tio estas ĉiuokaze vojo, kiun la Malamiko malplej atendos.

— Ni ne scias, kion li atendas, — diris Boromiro. — Li eble vaĉos ĉiujn vojojn, ĉu probablajn, ĉu neprobablajn. Tiuokaze eniro al Morio signifus marŝi en kaptilon, apenaŭ preferinda al frapado sur la pordo de l' Malluma Turo mem. La nomo de Morio estas nigra.

— Vi priparolas tion, kion vi ne konas, similigante Morion al la fortikaĵo de Saŭrono, — respondis Gandalfo. — El ni nur mi iam estis en la karcero de l' Malhela Mastro, kaj nur en ties pli malnova kaj malpli fortika loĝejo en Dol Gulduro. Tiuj, kiuj trapasas la pordon de Baraduro, ne revenas. Sed mi ne kondukus vin en Morion, se mankus espero reeliri. Se troviĝas tie orkoj, eble pruviĝos mise por ni, estas ja vere. Sed la plimultaj orkoj de la Nebulecaj Montoj estis dispelitaj aŭ detruitaj en la Batalo de l' Kvin Armeoj. La agloj raportas, ke orkoj denove kuniĝas de malproksime; sed ekzistas espero, ke Morio estas ankoraŭ libera. Ekzistas eĉ ebleco, ke tie estas gnomoj, kaj ke en iu profunda halo de siaj prapatroj eble troviĝas Balino filo de Fundino. Kiel ajn elfalos, necesas treti la vojon, kiun bezono elektas!

— Mi tretos kun vi tiun vojon, Gandalfo! — diris Gimlio. — Mi iros rigardi la halojn de Durino, kio ajn tie atendas — se vi povos trovi la pordon, kiu estas fermita.

— Bone, Gimlio! — diris Gandalfo. — Vi kuraĝigas min. Ni serĉos kune la kaŝitan pordon. Kaj ni trapasos. En la ruinoj de l' gnomoj, gnoma kapo estos malpli facile konfuzebla ol la elfaj aŭ homaj aŭ hobitaj. Tamen ne estos mia unua fojo en Morio. Mi longe serĉadis tie Trainon filon de Troro, post kiam li perdiĝis. Mi trapasis, kaj mi revenis viva!

— Ankaŭ mi unu fojon trapasis la Dimrilan Pordon, — diris Aragorno kviete; — sed kvankam ankaŭ mi reeliris, tiu memoro estas tre misa. Mi ne volas eniri Morion la duan fojon.

— Kaj mi ne volas eniri tien la unuan fojon, — diris Grinĉjo.

— Ankaŭ mi ne, — murmuris Sam.

— Kompreneble ne! — diris Gandalfo. — Kiu volas tion? Sed la demando estas: kiuj sekvos min, se mi kondukos vin tien?

— Mi, — diris Gimlio entuziasme.

— Mi, — diris Aragorno peze. — Vi sekvis mian kondukadon preskaŭ ĝis katastrofo en la neĝo, kaj diris ĝis nun neniun vorton kulpigan. Mi sekvos vian kondukadon, se jena lasta averto ne forturnos vin. Ne pri la Ringo, nek pri ni aliaj mi pensas nun, sed pri vi, Gandalfo. Kaj mi diras al vi: se vi trapasos la pordon de Morio, gardu vin.

— Mi *ne* iros, — diris Boromiro, — krom se la voĉdono de l' tuta Kunularo kontraŭas min. Kion diras Legolaso kaj la etuloj? Certe la voĉo de l' Ringoportanto devus aŭdiĝi?

— Mi ne volas iri al Morio, — diris Legolaso.

La hobitoj diris nenion. Sam rigardis al Frodo. Finfine Frodo ekparolis.

— Mi ne volas iri, — li diris, — sed mi ankaŭ ne volas rifuzi la konsilon de Gandalfo. Mi petas, ke ne okazu voĉdonado, ĝis ni estos dormintaj antaŭ la demando. Gandalfo pli facile ricevos voĉojn en la matena lumo ol en tiu ĉi frida malhelo. Kiel la vento hurlas!

Post tiuj vortoj ĉiuj silentiĝis penseme. Ili aŭdis sibladon de la vento inter la rokoj kaj arboj, kaj ĉirkaŭis ilin hurlado kaj ululado en la malplenaj noktospacoj.

Subite Aragorno saltleviĝis.

— Kiel la vento hurlas! — li kriis. — Tio estas hurlado de lupoj. La vargoj jam venis okcidenten de l' Montoj!

— Ĉu do necesas atendi ĝis la mateno? — diris Gandalfo. — Statas, kiel mi ja diris. La persekutado komenciĝis! Eĉ se ni ĝisvivos la aŭroron, kiu nun deziros vojaĝi suden dum la nokto persekutate de l' sovaĝaj lupoj?

— Kiom malproksima estas Morio? — demandis Boromiro.

— Estis pordo sud-okcidente de Karadraso, proksimume dek kvin mejlojn laŭ birda flugo, eble dudek laŭ lupokuro, — respondis Gandalfo pezkore.

— Do ni ekiru tuj post ekheliĝo morgaŭ, se ni povos, — diris Boromiro. — Lupo aŭdebla pli malbonas ol orko tenebra.

— Vere! — diris Aragorno, malstriktigante sian glavon en ties ingo. — Sed kie vargo ululas, tie ankaŭ orko cirkulas.

— Se nur mi akceptus la konsilon de Elrondo, — murmuris Grinĉjo al Sam. — Mi ne taŭgas finfine. Ne sufiĉas en mi la sango de Bandobraso la Bovblekulo: tiuj ululoj frostigas al mi la sangon. Mi ne memoras iam senti min tiel mizera.

— Mia koro lokiĝas en miaj piedfingroj, s-ro Grinĉjo, — diris Sam. — Sed ni ankoraŭ ne estas manĝitaj, kaj kun ni estas kelkaj bravuloj. Kio ajn atendas maljunan Gandalfon, mi vetas, ke tio ne estas lupa stomako.

Por defendi sin dumnokte la Kunularo grimpis ĝis la supro de l' monteto sub kiu ili estis ŝirmintaj sin. Ĝin kronis nodaĵo da maljunaj torditaj arboj, ĉirkaŭ kiu kuŝis rompita cirklo da ŝtonegoj. Meze de tiu ili bruligis fajron, ĉar ne ekzistis espero, ke mallumo kaj silento gardos ilian spuron de eltrovo de l' ĉasantaj bestaroj.

Ĉirkaŭ la fajro ili eksidis, kaj tiuj, kiuj ne gardostaris, dormetis malserene. La kompatinda poneo Vilĉjo tremis kaj ŝvitis, kie ĝi staris. Lá hurlado de l' lupoj jam tute ĉirkaŭis ilin, foje pli foje malpli proksime. En la noktoprofundo multaj brilaj okuloj videblis rigardantaj ĉirkaŭ la monteto. Iuj venis preskaŭ ĝis la ŝtoncirklo. Ĉe breĉo en la cirklo estis videbla malhela lupfiguro, kiu fikse rigardis ilin. Ĝi eligis treman hurlon, kvazaŭ ĝi estus kapitano alvokante sian roton por ataki.

Gandalfo stariĝis kaj paŝis antaŭen, tenante alte sian bastonon.

— Aŭskultu, lupo de Saŭrono! — li kriis. — Jen estas Gandalfo. Fuĝu, se valoras al vi via fihaŭto! Mi ŝrumpigos vin de l' vosto ĝis la muzelo, se vi envenos tiun ĉi ringon.

La lupo murmuregis kaj per granda salto direktiĝis al ili. Tiumomente aŭdiĝis akra kordsonoro. Legolaso estis arkpafinta. Laŭtiĝis malbelega kriaĉo, kaj la saltanta figuro klakfalis sur la teron; la elfa sago trapikis ĝian gorĝon. La vaĉaj okuloj subite estingiĝis. Gandalfo kaj Aragorno paŝis antaŭen, sed la monteto estis senvivula; la ĉasantoj fuĝis. Ĉie ĉirkaŭe la mallumo silentiĝis, kaj neniu hurlado aŭdiĝis en la susura vento.

La nokto estis maljuna, kaj okcidente la malkreska luno subiradis, ekbrilante sporade tra la diseriĝantaj nuboj. Subite Frodo ekmoviĝe vekiĝis. Senaverte eksonis atakeme kaj sovaĝe ĉirkaŭ la kampo ŝtorma hurlado. Granda aro da vargoj estis kuniĝinta silente kaj nun atakis ilin de ĉiuj flankoj samtempe.

— Ĵetu hejtaĵon sur la fajron! — kriis Gandalfo al la hobitoj. — Elingigu viajn klingojn, kaj staru dorsaldorse!

En la saltanta lumo, kiam la freŝa ligno ekbrulis, Frodo ekvidis multajn grizajn figurojn transsalti la ŝtonringon. Pli kaj pli da ili sekvis. Tra la gorĝo de unu grandega unueveninto Aragorno pikpuŝis sian glavon; per larĝa svingo Boromiro senkapigis alian. Apud ili staris Gimlio sur la fortikaj kruroj disigitaj, svingante sian gnoman hakilon. La pafarko de Legolaso kantadis.

En la flagranta fajrolumo Gandalfo ŝajnis subite kreski: li altiĝis, granda minaca figuro kiel monumento de iu antikva reĝo el ŝtono starigita sur monto. Kliniĝante kvazaŭ nubo, li levis brulantan branĉon kaj paŝis renkonte al la lupoj. Ili retretis antaŭ li. Alten en la aeron li ĵetis la flamantan torĉon. Ĝi plibriliĝis per subita blanka radiado kiel fulmo; kaj lia voĉo ruliĝis tondre.

— *Naur an edraith ammen! Naur dan i ngaurhoth!* — li kriis.

Ekestis muĝo kaj krakado, kaj la arbo super li ekhavis foliojn kaj florojn de blindigaj flamoj. La fajro saltis de arbosupro al arbosupro. La tuta montoflanko estis kronita per flagranta lumo. La glavoj kaj tranĉiloj de l' defendantoj ekbrilis kaj flagris. La lasta sago de Legolaso ekbrulis en la aero dumfluge, kaj plonĝis brulante en la koron de granda lupestro. Ĉiuj aliaj fuĝis.

Malrapide la fajro formortis ĝis restis neniom krom falantaj cindroj kaj flagretoj; amara fumo spiralis super la bruligitaj arbostumpoj kaj forbloviĝis malhele de la monteto, dum la unua lumo de aŭroro aperis malhele sur la ĉielo. Iliaj malamikoj estis dispelitaj kaj ne revenis.

— Ĉu mi ne diris al vi, s-ro Grinĉjo? — diris Sam, eningante sian glavon. — Lupoj ne havos lin. Tio estis miriga, tute sendube! Preskaŭ forbrulis la haroj de sur mia kapo!

Kiam venis plena lumo de l' mateno, troveblis neniuj postsignoj de la lupoj, kaj ili vane serĉis la kadavrojn de l' mortintoj. Neniu postsigno de la batalo restis krom la fumnigraj arboj kaj la sagoj de Legolaso kuŝantaj sur la monteto. Ĉiuj estis nedifektitaj krom unu, kies sola postlasaĵo estis la pinto.

— Estis, kiel mi antaŭtimis, — diris Gandalfo. — Tiuj ne estis lupoj ordinaraj serĉantaj nutraĵon en la sovaĝejo. Ni manĝu rapide kaj foriru!

Tiun tagon la vetero ŝanĝiĝis denove, preskaŭ kvazaŭ ĝi estus regata de iu potenco, kiu ne plu bezonis neĝon, de kiam ili retretis de la pasejo, potenco, kiu nun volis havi klaran lumon, per kiu moviĝantoj en la sovaĝejo estus videblaj de malproksime. La vento turniĝadis dum la nokto de l' nordo al nord-okcidento, kaj nun ĝi forvelkis. La nuboj malaperis suden kaj la ĉielo remalfermiĝis, alta kaj blua. Kiam ili staris sur la montetoflanko, pretaj ekiri, pala sunlumo ekbrilis super la montopintoj.

— Ni devas atingi la pordon antaŭ la sunsubiro, — diris Gandalfo, — aŭ mi timas, ke ni tute ne atingos ĝin. Ne estas malproksime, sed nia vojo eble serpentumos, ĉar ĉi tie Aragorno ne povas gvidi nin; li malofte tramarŝis tiun ĉi regionon, kaj nur unu fojon mi estis sub la okcidenta muro de Morio, kaj tio okazis antaŭlonge.

» Tie ĝi troviĝas, — li diris, indikante foren sud-oriente, kie la flankoj de la montoj descendis apike en la ombrojn de siaj suboj. En la

malproksimo estis malprecize videbla vico da nudaj klifoj, kaj meze de ili, pli alta ol la ceteraj, granda griza muro. — Kiam ni forlasis la pasejon mi kondukis vin suden, sed ne reen al nia elirpunkto, kiel eble rimarkis iuj el vi. Estas bone, ke mi tion faris, ĉar nun ni transiris malpli multajn mejlojn, kaj rapido necesas. Ni ekiru!

— Mi ne scias, kion ni esperu, — diris Boromiro malkontente, — ĉu ke Gandalfo trovos tion, kion li serĉas, aŭ ke alveninte la klifon ni trovos, ke la pordo estas por ĉiam perdita. Ĉiuj eblecoj ŝajnas malbonaj, kaj plej probable ŝajnas, ke ni estos trafitaj inter lupoj kaj la muro. Konduku antaŭen!

Gimlio nun marŝis antaŭe apud la sorĉisto, ĉar li tiel entuziasme volis alveni Morion. Kune ili gvidis la Kunularon reen al la montoj. La sola pravojo al Morio el okcidento estis kondukinta laŭ la fluejo de rivereto, Siranono, kiu elfluis de la klifosuboj proksime al la loko, kie staris la pordo. Sed aŭ Gandalfo erarvojis, aŭ la tereno ŝanĝiĝis dum la lastaj jaroj; ĉar li ne trovis la rivereton tie, kie li atendis trovi ĝin, nur kelkajn mejlojn sude de la elirpunkto.

La mateno proksimiĝis al tagmezo, kaj ankoraŭ la Kunularo vagis kaj baraktis en dezerta tereno el ruĝaj ŝtonoj. Nenie ili povis vidi ekbrilon de akvo aŭ aŭdi ties sonon. Ĉio estis sterila kaj seka. Iliaj koroj peziĝis. Ili vidis neniun vivantaĵon, kaj sur la ĉielo estis neniu birdo; sed kion alportos la nokto, se ĝi trafos ilin en tiu perditejo, neniu el ili volis pripensi.

Subite Gimlio, kiu iom urĝis antaŭe, alvokis ilin. Li staris sur teramaseto, indikante dekstren. Alrapidinte ili vidis sube profundan kaj mallarĝan kanalon. Ĝi estis malplena kaj silenta, kaj apenaŭ flueto de akvo moviĝis inter la brunaj kaj ruĝmakulitaj ŝtonoj de ĝia fundo; sed je la proksima bordo estis pado, multe rompita kaj kaduka, kiu serpentumis inter la ruiniĝintaj muroj kaj pavimŝtonoj de antikva ĉefvojo.

— Ha! Jen ĝi finfine! — diris Gandalfo. — Tie ĉi kuradis la fluo Siranono, la Pordo-rojo, kiel oni kutimis nomi ĝin. Sed kio okazis al la akvo, mi ne povas konjekti; ĝi antaŭe estis rapida kaj brua. Venu! Ni devas plurapidi. Ni malfruiĝas.

La Kunularo estis dolorpieda kaj laca; sed ili marŝis obstine laŭ la kruda serpentuma pado tra multaj mejloj. La suno pasis la zeniton kaj komencis okcidentiri. Post mallonga halto kaj rapida manĝo ili pluiris

denove. Antaŭ ili la montoj minacis, sed ilia pado kuŝis en profunda terkavo kaj ili povis vidi nur la pli altajn ŝultrojn kaj la fore orientajn pintojn.

Fine ili alvenis abruptan kurbon. Tie la vojo, kiu estis deviinta suden inter la rando de l' kanalo kaj apika forfalo de la tero maldekstre, turniĝis kaj denove kondukis rekte orienten. Ĉirkaŭirinte la angulon, ili vidis antaŭ si malaltan klifon, proksimume tridekfutan, kun supro rompita kaj zigzaga. Trans ĝin gutetis akvoflueto, tra larĝa fendaĵo, kiu ŝajnis elĉizita de akvofalo iam forta kaj plena.

— Efektive ŝanĝiĝis la loko! — diris Gandalfo. — Sed ne eblas erari pri ĝi. Jen sola restaĵo de la Ŝtupara Akvofalo. Se mi ĝuste memoras, ekzistis ŝtuparo tranĉita el la rokoj apud tiu, sed la ĉefa vojo forkurbiĝis maldekstren kaj grimpis per pluraj rondiroj ĝis la ebena tero supre. Antaŭe estis malprofunda valo post la akvofalo rekte ĝis la Muroj de Morio, kaj la Siranono trafluis ĝin kun la pado apude. Ni iru vidi, kia estas nun la situacio!

Ili trovis la ŝtonajn ŝtupojn sen malfaciloj, kaj Gimlio suprenkuris ilin rapide, sekvate de Gandalfo kaj Frodo. Kiam ili alvenis la supron ili vidis, ke ili ne povos pluiri laŭ tiu vojo, kaj la kialo de sekiĝo de l' Pordo-rojo riveliĝis. Malantaŭ ili la subiranta Suno plenigis la friskan okcidentan ĉielon per ekbrilanta oro. Antaŭ ili etendiĝis malhela senmova lago. Nek ĉielo nek sunsubiro speguliĝis sur ĝia morna supraĵo. Siranono estis digita kaj plenigis la tutan valon. Trans la malbonaŭgura akvo baŭmis larĝaj klifoj, kies severaj fruntoj palis en la velka lumo: definitivaj kaj nepaseblaj. Neniun indikon pri pordo aŭ enirejo, nek fendeton aŭ splitiĝon Frodo povis vidi sur la minaca ŝtono.

— Jen estas la Muroj de Morio, — diris Gandalfo, fingromontrante trans la akvon. — Kaj tie iam staris la Pordo, la elfa Pordo fine de la vojo el Holino, laŭ kiu ni alvenis. Sed tiu ĉi vojo estas barita. Neniu el la Kunularo volos tranaĝi tiun mornan akvon je la tagofino, mi supozas. Ĝi aspektas misefika.

— Ni devas trovi vojon ĉirkaŭ la nordan randon, — diris Gimlio. — La unua farotaĵo de l' Kunularo estas suprengrimpi per la ĉefa pado kaj vidi, kien tiu kondukos nin. Eĉ se lago ne ekzistus, ni ne povus suprenigi nian ŝarĝponeon per tiu ĉi ŝtuparo.

— Sed ĉiuokaze ni ne povos kunirigi la kompatindan beston en la Minejojn, — diris Gandalfo. — La vojo sub la montoj estas vojo malluma, kaj troviĝas lokoj tiel mallarĝaj kaj apikaj, ke ĝi ne povos tie treti, eĉ se ni povos.

— Povra Vilĉjo! — diris Frodo. — Mi ne antaŭvidis tion. Kaj povra Sam! Mi scivolas, kion li diros?

— Mi bedaŭras, — diris Gandalfo. — Kompatinda Vilĉjo estas utila kunulo, kaj dolorigas mian koron lasi ĝin. Mi preferus vojaĝi malpli ŝarĝite kaj kunportus neniun beston, precipe ne tiun, kiun Sam amas, se mi akceptigus mian deziron. Mi timis la tutan tempon, ke ni estos devigataj sekvi tiun ĉi vojon.

La tago proksimiĝis al sia fino, kaj malvarmaj steloj ekbrilis sur la ĉielo alte super la sunsubiro, kiam la Kunularo, laŭeble rapide, grimpis la deklivojn kaj alvenis la bordon de l' lago. Larĝe ĝi ŝajnis ne pli ol dudek aŭ tridek paŝojn en la plej larĝa loko. Kiom ĝi foretendiĝis suden ili ne povis vidi per la velkanta lumo; sed ĝia norda fino troviĝis ne pli ol duonmejlon de ilia starpunkto, kaj inter la ŝtonplenaj firstoj, kiuj ĉirkaŭis la valon, kaj la rando de l' akvo estis eĝo de aperta tero. Ili rapidis antaŭen, ĉar ili devis trairi unu-du mejlojn antaŭ ol atingi la lokon sur la kontraŭa bordo, al kiu Gandalfo celis; kaj poste li ankoraŭ devis trovi la pordon.

Kiam ili alvenis la plej nordan angulon de la lago, ili trovis mallarĝan golfeton, kiu baris ilian vojon. Ĝi estis verda kaj stagna, elpuŝita kvazaŭ ŝlima brako al la enfermantaj montetoj. Gimlio paŝis antaŭen netimigite, kaj trovis, ke la akvo estas malprofunda, ne pli ol ĝismaleola ĉe la rando. Malantaŭ li ili marŝis spalire, zorge trovante sian vojon, ĉar sub la loloplenaj flakoj estis ŝtonoj glitigaj kaj grasaj, kaj surpaŝado estis perfidema. Frodo ektremis pro abomeno je tuŝo de l' malhela malpura akvo sur la piedoj.

Dum Sam, lasta el la Kunularo, kondukis Vilĉjon supren al la seka tero je la kontraŭa flanko, aŭdiĝis mallaŭta sono: siblo sekvata de plaŭdo, kvazaŭ fiŝo perturbus la senmovan supraĵon de la akvo. Rapide turninte sin, ili vidis ondetojn, ombre nigrarandajn en la velka lumo: grandaj ringoj etendiĝis foren de punkto malproksime sur la lago. Aŭdiĝis bobela sono, kaj sekvis silento. La krepusko profundiĝis, kaj la lastajn radiojn de la sunsubiro vualis nuboj.

Gandalfo nun iris rapidege, kaj la aliaj sekvis laŭeble rapide. Ili atingis la strion de seka tero inter la lago kaj la klifoj: ĝi estis mallarĝa, ofte malpli ol dekpaŝa, kaj ŝarĝita de falintaj rokoj kaj ŝtonoj; sed ili trovis vojon, premante sin al la klifo, forrestante de la malhela akvo laŭpove. Unu mejlon sude laŭ la bordo ili alvenis ileksarbustojn. Stumpoj kaj mortaj branĉoj putris en la malprofunda akvo, verŝajne

restaĵo de iamaj densejoj, aŭ de dornarbaro, kiu iam randis la vojon trans la dronintan valon. Sed proksime sub la klifo staris, ankoraŭ fortaj kaj vivantaj, du altaj arboj, pli grandaj ol iuj ajn ileksoj iam viditaj aŭ imagitaj de Frodo. Iliaj radikegoj disvastiĝis de la muro ĝis la akvo. Sub la baŭmaj klifoj ili aspektis nuraj arbustoj, kiam vidataj en la malproksimo de l' supro de l' Ŝtuparo; sed nun ili etendiĝis super la kapoj, rigidaj, malhelaj kaj silentaj, kreante profundajn noktombrojn ĉirkaŭ siaj suboj, starante kiel sentinelaj pilastroj je la fino de la vojo.

— Nu, jen ni estas finfine! — diris Gandalfo. — Ĉi tie finiĝis la elfa vojo el Holino. Ilekso estas blazono de l' popolo de tiu lando, kaj ili plantis ĝin ĉi tie por signi la limon de sia regno; ĉar la Okcidenta pordo estis farita ĉefe por ilia uzado dum ilia intertraktado kun Morio. Tiuj estis tagoj pli feliĉaj, kiam ankoraŭ ekzistis foje proksima amikeco inter personoj diversrasaj, eĉ inter gnomoj kaj elfoj.

— Ne kulpis la gnomoj, ke la amikeco velkis, — diris Gimlio.

— Mi ne aŭdis, ke kulpis la elfoj, — diris Legolaso.

— Mi aŭdis pri ambaŭ, — diris Gandalfo; — kaj mi ne juĝesprimos nun. Sed mi petegas, ke almenaŭ vi, Legolaso kaj Gimlio, estu amikoj, kaj helpu min. Mi bezonas vin ambaŭ. La pordo estas fermita kaj kaŝita, kaj ju pli baldaŭ ni trovos ĝin, des pli bone. Nokto proksimiĝas!

Turninte sin al la aliaj, li diris:

— Dum mi serĉos, bonvolu prepari vin por eniri la Minejojn. Ĉar ĉi tie bedaŭrinde ni devas adiaŭi nian bravan ŝarĝbeston. Vi devas flankenmeti multajn aĵojn, kiujn ni kunportis kontraŭ malfavora vetero: tion vi ne bezonos interne, nek, espereble, kiam ni trapasos kaj pluvojaĝos suden. Anstataŭe, ĉiu el ni devos porti parton de tio, kion la poneo portis, precipe manĝaĵon kaj la akvujojn.

— Sed vi ne povas forlasi kompatindan Vilĉjon en tiu ĉi senespera loko, s-ro Gandalfo! — kriis Sam, kolera kaj ĉagrenita. — Tion mi ne akceptos, kaj jen vi havas. Kiam ĝi estas veninta tiel malproksimen kaj tiel plu!

— Mi bedaŭras, Sam, — diris la sorĉisto. — Sed kiam la Pordo malfermiĝos, laŭ mia opinio vi ne povos treni internen vian Vilĉjon, en la longan mallumon de Morio. Vi devos elekti inter Vilĉjo kaj via mastro.

— Li sekvus s-ron Frodo en kavernon de drako, se mi kondukus lin, — protestis Sam. — Estas ne malpli ol murde lin forsendi, kiam ĉirkaŭas ĉiuj tiuj lupoj.

— Estos multe malpli ol murde, mi esperas, — diris Gandalfo. Li metis sian manon sur la kapon de l' poneo, kaj parolis per mallaŭta voĉo. — Iru kun vortoj gardaj kaj gvidaj. Vi estas saĝa besto, kaj lernis multon en Rivendelo. Trovu vojon al lokoj, kie vi trovos herbon, kaj tiel venu al la domo de Elrondo, aŭ kien ajn vi volas iri.

» Jen, Sam! Li havos tute saman eblecon eskapi lupojn, kiel ni.

Sam staris malafable apud la poneo kaj redonis neniun respondon. Vilĉjo, ŝajne komprenante bone, kio okazas, premiĝis al li, metante sian nazon al la orelo de Sam. Sam ekploris, kaj fuŝmanipulis la rimenojn, forprenante ĉiujn pakaĵojn de la poneo kaj ĵetante ilin teren. La aliaj dispartigis la aĵojn, amasigante ĉion, kion oni povus postlasi, kaj dividante la ceteron.

Farinte tion, ili turniĝis por rigardi Gandalfon. Ŝajnis, kvazaŭ li farus nenion. Li staris inter la du arboj rigardante la sensignan muron de la klifo, kvazaŭ li traborus per la okuloj truon sur ĝi. Gimlio disvagis, frapante ie-tie la ŝtonon per sia hakilo. Legolaso estis premita al la roko, kvazaŭ aŭskultante.

— Nu, jen ni estas tute pretaj, — diris Gaja; — sed kie estas la pordo? Mi vidis neniun indikon pri ĝi.

— Gnomaj pordoj ne estas faritaj por esti videblaj kiam fermitaj, — diris Gimlio. — Ili estas nevideblaj, kaj iliaj propraj mastroj ne povas ilin trovi aŭ malfermi, se ilia sekreto estas forgesita.

— Sed tiu ĉi Pordo ne estis farita por esti sekreto konata nur al gnomoj, — diris Gandalfo, subite ekvigliĝante kaj sin returninte. — Krom se ĉio tute ŝanĝiĝis, okuloj, kiuj scias kion serĉi, povas malkovri la signojn.

Li marŝis antaŭen al la muro. Ĝuste inter la ombroj de la arboj estis glata spaco, kaj trans tiu li pasigis tien-reen siajn manojn, murmurante subvoĉe vortojn. Poste li retropaŝis.

— Rigardu! — li diris. — Ĉu vi jam vidas ion?

La luno nun brilis sur la grizan rokvizaĝon; sed dum kelka tempo ili povis vidi nenion alian. Poste malrapide sur la surfaco, kie pasis la manoj de l' sorĉisto, aperis malklaraj linioj, kiel sveltaj vejnoj da arĝento etendiĝantaj en la ŝtono. Unue ili ne estis pli ol palaj filandraĵoj, tiel fajnaj, ke ili nur ekbrilis sporade, kie la Luno trafis ilin, sed grade ili plilarĝiĝis kaj pliklariĝis, ĝis la desegnon oni povis diveni.

Ĉe la supro, tiel alte kiel Gandalfo povis atingi, estis arkaĵo de interplektitaj literoj de la elfa skribmaniero. Sube, kvankam la fadenoj estis diversloke malklaraj aŭ rompitaj, estis videblaj konturoj de

amboso kaj martelo, super kiuj estis krono kun sep steloj. Sube de tiuj estis du arboj, portante po krescentan lunon. Pli klare ol ĉiuj ĉi forte brilis meze de la pordo unuopa stelo kun multaj radioj.

— Tiuj estas la emblemoj de Durino! — kriis Gimlio.

— Kaj jen la Arbo de l' Altaj Elfoj! — diris Legolaso.

— Kaj la Stelo de l' Domo de Feanoro, — diris Gandalfo. — Ili estas kreitaj el *ithildin*, kiu spegulas nur stellumon kaj lunlumon, kaj dormas ĝis ĝi estas tuŝita de iu, kiu elparolas vortojn jam delonge forgesitajn en Mez-Tero. Pasis longa tempo, de kiam mi aŭdis ilin, kaj mi pensis profunde antaŭ ol mi povis revoki ilin en mian menson.

— Kion diras la skribaĵo? — demandis Frodo, kiu provis deĉifri la surskribon sur la arkaĵo. — Mi supozis, ke mi konas la elfajn literojn, sed tiujn mi ne scias legi.

— La vortoj estas laŭ la elf-lingvo de la Okcidento de Mez-Tero dum la Praaj Tagoj, — respondis Gandalfo. — Sed ili diras nenion gravan al ni. Ili diras nur: *La Pordoj de Durino, Mastro de Morio. Parolu, amiko, kaj eniru.* Kaj sube estas skribita ete kaj malforte: *Mi, Narvio, faris ilin, Celebrimboro de Holino desegnis tiujn ĉi signojn.*

— Kion ĝi celas per *parolu, amiko, kaj eniru?* — demandis Gaja.

— Tio estas sufiĉe klara, — diris Gimlio. — Se vi estas amiko, diru la pasvorton, kaj la pordo malfermiĝos, kaj vi povos eniri.

— Jes, — diris Gandalfo, — tiu pordo estas probable regata per vortoj. Iuj gnomaj pordoj malfermiĝas nur je specialaj horoj, kaj por apartaj personoj; kaj iuj havas serurojn kaj ŝlosilojn, kiuj estas tamen bezonataj, kiam ĉiuj necesaj horoj kaj vortoj estas konataj. Tiu ĉi pordo havas neniun ŝlosilon. Dum la tagoj de Durino ĝi ne estis sekreta. Ĝi kutime staris malfermita kaj pordogardantoj sidis ĉi tie. Sed se ili estis malfermitaj, ĉiu kiu konis la malferman vorton povis ĝin diri kaj trapasi. Almenaŭ, tiel estas registrite, ĉu ne, Gimlio?

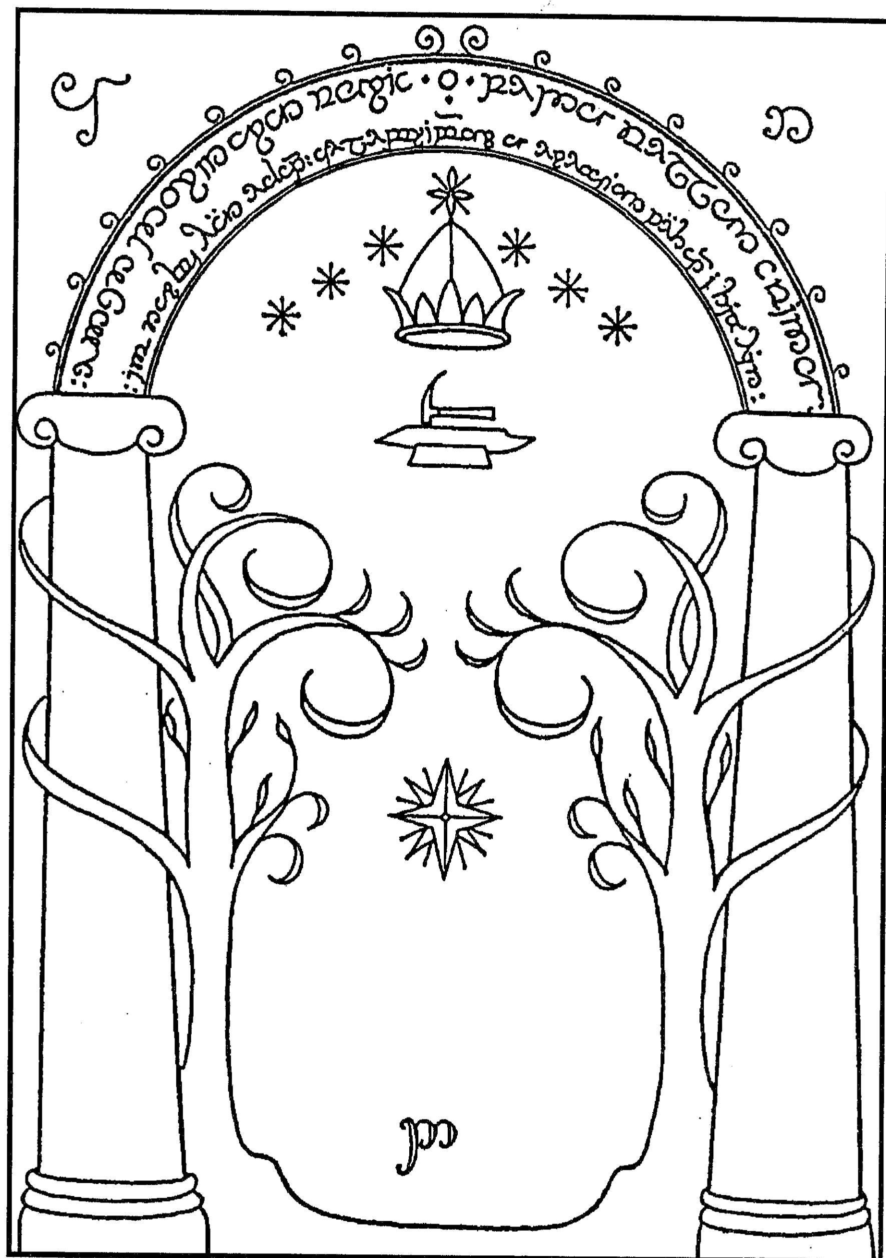
— Estas, — diris la gnomo. — Sed kia estis la vorto, tio ne estas rememorata. Narvio kaj lia metieco kaj ĉiuj liaj similuloj malaperis de la tero.

— Sed ĉu ne *vi* konas la vorton, Gandalfo? — demandis Boromiro surprizite.

— Ne! — diris la sorĉisto.

La aliaj aspektis konsternite; nur Aragorno, kiu bone konis Gandalfon, restis silenta kaj senperturba.

— Do kiom utilis treni nin al tiu ĉi malbenita loko? — kriis Boromiro, retrorigardante ektreme al la malhela akvo. — Vi diris al ni,

ke vi iam trapasis la Minejojn. Kiel tio povis okazi, se vi ne sciis, kiel eniri?

— La respondo al via unua demando, Boromiro, — diris la sorĉisto, — estas ke la vorton mi ne konas — ĝis nun. Sed ni baldaŭ vidos. Kaj, — li aldonis, kun ekbrilo en l' okuloj sub la vilaj brovoj, — vi rajtos demandi, kiom utilas miaj faroj, kiam ili pruviĝos senutilaj. Rilate vian alian demandon: ĉu vi dubas mian rakonton? Aŭ ĉu restas al vi neniom da sagaco? Mi ne eniris laŭ tiu ĉi vojo. Mi alvenis el la oriento.

» Se vi volas scii, mi diros al vi, ke tiu ĉi pordo malfermiĝas elen. El interne oni povas ŝovmalfermi ĝin per la manoj. El ekstere nenio movos ĝin krom la ordona sorĉaĵo. Oni ne povas devigi malfermon enen.

— Kion vi intencas fari, do? — demandis Grinĉjo, netimigite de l' vilaj brovoj de la sorĉisto.

— Bati la pordon per via kapo, Peregrino Tjuko, — diris Gandalfo. — Sed se tio ne frakasos ĝin, kaj al mi estos permesata iom da trankvilo sen stultaj demandoj, mi serĉos la malfermajn vortojn. Mi iam konis ĉiun sorĉaĵon en ĉiuj lingvoj de elfoj, homoj aŭ orkoj, kiujn oni iam ajn uzis tiucele. Mi povas ankoraŭ memori centon da ili sen fosado en mia menso. Sed nur kelkaj provoj, ŝajnas al mi, estos bezonataj; kaj mi ne devos peti Gimlion pri vortoj de l' sekreta gnom-lingvo, kiun ili instruas al neniu. La malfermaj vortoj estis elfaj, kiel la skribado sur la arkaĵo: tio ŝajnas certa.

Li denove alpaŝis la rokon, kaj tuŝis leĝere per sia bastono la arĝentan stelon en la mezo sub la signo de l' amboso.

Annon edhellen, edro hi ammen!
Fennas nogothrim, lasto beth lammen!

li diris per komanda voĉo. La arĝentaj linioj velkis, sed la sensigna griza ŝtono ne moviĝis.

Multfoje li ripetis tiujn vortojn laŭ diversaj ordoj, aŭ variigis ilin. Poste li provis aliajn sorĉaĵojn, unu post alia, parolante jen pli rapide kaj pli laŭte, jen mallaŭte kaj malrapide. Poste li elparolis multajn unuopajn vortojn de la elfa lingvo. Nenio okazis. La klifo baŭmis en la nokton, la sennombraj steloj ekbrulis, la vento fride blovis, kaj la pordo restis senmova.

Denove Gandalfo aliris la muron, kaj levinte alte siajn brakojn li parolis laŭ tonoj de komando kaj koleriĝo.

— *Edro, edro!* — li kriis, kaj frapis la rokon per sia bastono. —

Malfermiĝu, malfermiĝu! – li kriegis, kaj sekvis tion per la sama ordono en ĉiu lingvo iam ajn parolita en la Okcidento de Mez-Tero. Poste li ĵetis sian bastonon sur la teron, kaj sidiĝis silente.

Tiumomente de malproksime la vento alportis al iliaj aŭskultantaj oreloj hurladon de lupoj. Vilĉjo ektremis pro timo, kaj Sam saltis al ĝia flanko kaj flustris mallaŭte al ĝi.

– Ne lasu ĝin forkuri! – diris Boromiro. – Ŝajnas al mi, ke ni ankoraŭ bezonos ĝin, se la lupoj nin ne trovos. Kiom mi malamegas tiun ĉi filagon! – Li klinis sin kaj preninte ŝtonegon ĵetis ĝin en la malhelan akvon.

La ŝtono malaperis kun softa frapo; sammomente okazis viŝo kaj bobelo. Grandaj ondiĝantaj ringoj formiĝis sur la surfaco ĉirkaŭ la loko, kie falis la ŝtono, kaj tiuj moviĝis malrapide al la subo de l' klifo.

– Kial vi faris tion, Boromiro? – diris Frodo. – Ankaŭ mi malamegas tiun ĉi lokon, kaj mi timas. Mi ne scias pro kio: ne lupoj, nek la mallumo malantaŭ la pordo, sed io alia. Mi timas la lagon. Ne perturbu ĝin!

– Se nur ni povus foriri! – diris Gaja.

– Kial Gandalfo ne faras ion rapide? – diris Grinĉjo.

Gandalfo malatentis ilin. Li sidis kun klinita kapo, aŭ malespere aŭ zorge penseme. La morna hurlado de l' lupoj aŭdiĝis denove. La ondiĝoj sur la akvo kreskis kaj pliproksimiĝis; iuj jam lekis la bordon. Kun subito, kiu timigis ilin ĉiujn, la sorĉisto saltstariĝis. Li estis ridanta.

– Jen mi havas! – li kriis. – Kompreneble, kompreneble! Absurde simpla, kiel la plimultaj enigmoj, kiam vi trovas la respondon.

Enmaniginte sian bastonon, li ekstaris antaŭ la roko kaj diris per klara voĉo:

– *Mellon!*

La stelo ekbrilis mallonge kaj denove velkis. Poste, silente, granda pordo konturiĝis, kvankam nek fendeto nek kunmeto estis videbla pli frue. Malrapide ĝi disiĝis meze kaj svingiĝis elen, colon post colo, ĝis ambaŭ klapoj apogiĝis al la muro. Tra la malfermaĵo estis videbla ombreca ŝtuparo, kiu supreniris apike; sed preter la unuaj ŝtupoj la mallumo pli profundis ol la nokto. La Kunularo rigardis mirigite.

– Mi malpravis finfine, – diris Gandalfo, – kaj ankaŭ Gimlio, Gaja, ĉu vi kredas, montris la ĝustan vojon. La malferma vorto estis

skribita sur la arkaĵo la tutan tempon! La traduko devis esti: *Diru "Amiko" kaj eniru.* Mi devis nur elparoli la elfan vorton *amiko* kaj la pordo malfermiĝis. Tute simpla. Tro simpla por klera konmajstro dum tiuj ĉi suspektemaj tagoj. Tiuj estis tagoj pli feliĉaj. Nun ni ekiru!

Li paŝis antaŭen kaj metis piedon sur la unuan ŝtupon. Sed tiumomente okazis pluraj aferoj. Frodo sentis, ke io kaptas lian maleolon, kaj li falis kriante. Vilĉjo sovaĝe timhenis, turniĝis kaj forkuris laŭ la lagobordo en la mallumon. Sam saltis post ĝin, poste aŭdinte la krion de Frodo li rekuris, plorante kaj sakrante. La aliaj svinge turniĝis kaj vidis ŝaŭmi la akvon de l' lago, kvazaŭ serpentaro alnaĝus de la suda fino.

El la akvo longa sinua tentaklo estis rampinta; ĝi estis palverda, fosforeska kaj malseka. Ĝia fingrohava finaĵo kaptis la piedon de Frodo kaj trenis lin en la akvon. Sam surgenue nun hakis ĝin per tranĉilo.

La tentaklo rezignis pri Frodo, kaj Sam fortiris lin, vokante por helpo. Dudek aliaj tentakloj elvenis ondiĝe. La malhela akvo ŝaŭmis, kaj la aero haladzis.

— Tra la pordon! Supren laŭ la ŝtuparo! Rapide! — kriis Gandalfo retrosaltante. Instigante ilin forlasi la hororon, kiu ŝajnis enradikigi en la teron ĉiujn krom Sam, li pelis ilin antaŭen.

Nur ĝustatempe. Sam kaj Frodo supreniris nur unu-du ŝtupojn, kaj Gandalfo apenaŭ ekgrimpis, kiam la palpantaj tentakloj tordiĝe transis la mallarĝan bordon kaj ekpalpis la klifmuron kaj la pordon. Unu tordiĝis trans la sojlon rebrilante sub la stellumo. Gandalfo turniĝis kaj paŭzis. Se li pripensis, kiu vorto fermos denove la pordon de interne, tio ne necesis. Multaj volviĝantaj brakoj kaptis ambaŭflanke la pordoklapojn kaj per terura forto svingis ilin. Kun frakasa eĥo ili klakfermiĝis, kaj ĉia lumo estis perdita. Bruo de ŝirado kaj krakado aŭdiĝis obtuze tra la peza ŝtono.

Sam, kroĉiĝinte al la brako de Frodo, kolapsis sur ŝtupon en la nigra mallumo.

— Kompatinda Vilĉjo! — li diris per sufokiĝa voĉo. — Kompatinda Vilĉjo! Lupoj kaj serpentoj! Sed la serpentoj tro perturbis lin. Mi devis elekti, s-ro Frodo. Vin mi devis akompani.

Ili aŭdis Gandalfon resubeniri la ŝtuparon kaj puŝi sian bastonon kontraŭ la pordon. Ekskuiĝis la ŝtono kaj la ŝtuparo tremis, sed la pordo ne malfermiĝis.

— Nu, nu! — diris la sorĉisto. — La pasejo estas barita jam malantaŭ ni, kaj restas nur unu elirejo — aliflanke de la montoj. Mi timas pro la bruo, ke ŝtonegoj estas amasigitaj, kaj la arboj elradikitaj, kaj ĵetitaj al la pordo. Mi bedaŭras, ĉar la arboj estis belaj, kaj staradis tiom longe.

— Mi sentis, ke proksimas io fia, ekde kiam mia piedo tuŝis la akvon, — diris Frodo. — Kio estis tiu aĵo, aŭ ĉu ili estis multaj?

— Mi ne scias, — respondis Gandalfo; — sed ĉiujn tentaklojn gvidis unuopa celo. Io rampis, aŭ estis elpelita el malhelaj akvoj sub la montoj. En la profundejoj de la mondo estas kreaĵoj pli praaj kaj pli fiaj ol orkoj!

Li ne voĉigis sian penson, ke kio ajn estis la lagloĝanto, ĝi kaptis Frodon unue el la tuta Kunularo.

Boromiro murmuris subvoĉe, sed la eĥanta ŝtono plialtigis la sonon al raŭka flustro aŭdebla de ĉiuj:

— En la profundejoj de la mondo! Kaj tien ni iras kontraŭ mia volo. Kiu kondukos nin nun en tiu ĉi mortiga mallumo?

— Mi, — diris Gandalfo, — kaj Gimlio marŝos kun mi. Sekvu mian bastonon!

Antaŭenirante laŭ la granda ŝtuparo, li tenis alte sian bastonon, kaj de ties pinto vidiĝis malbrila radiado. La larĝa ŝtuparo estis fortika kaj sendifekta. Ducent ŝtupojn ili kalkulis, larĝajn kaj malprofundajn; kaj ĉe la supro ili trovis arkaĵan koridoron kun ebena planko kondukantan antaŭen en la malhelon.

— Ni sidu por ripozi kaj ion manĝi, ĉi tie en la koridoro, tial ke ni ne trovas manĝoĉambron! — diris Frodo. Li jam komencis forskui la timegon pro l' kroĉiĝinta brako, kaj subite li spertis ekstreman malsaton.

Ĉiuj bonvenigis la proponon; kaj ili sidiĝis sur la supraj ŝtupoj, malhelaj figuroj en la malhelo. Post la manĝo, Gandalfo donis al ĉiuj po trian gluteton de l' *miruvoro* de Rivendelo.

— Ne multe pli longe ĝi haveblos, mi timas, — li diris, — sed ŝajnas al mi, ke ni bezonas ĝin post tiu teruraĵo ĉe la pordo. Kaj krom se ni ege bonŝancos, ni bezonos la tutan restaĵon antaŭ ol ni vidos la alian flankon! Traktu zorge ankaŭ la akvon! Ekzistas en la Minejoj multaj rojoj kaj putoj, sed ili estas netuŝindaj. Ni eble ne havos okazon plenigi niajn ujojn kaj botelojn ĝis ni descendos en Dimrilan Valon.

— Kiom longe tio postulos? — demandis Frodo.

— Mi ne scias, — respondis Gandalfo. — Tio dependas de multaj hazardoj. Sed rektire, sen akcidento aŭ vojperdo, ni bezonos tri aŭ kvar marŝadojn, mi konjektas. Ne povas temi pri malpli ol kvardek mejloj de la Okcidenta ĝis la Orienta pordo laŭ rekta linio, kaj la vojo eble serpentumos multe.

Post nur mallonga ripozo ili denove ekiris. Ĉiuj tre volis kompletigi la vojaĝon kiel eble plej rapide kaj volonte pretis, malgraŭ laco, daŭrigi la marŝadon dum pluraj horoj. Gandalfo marŝis la unua, kiel antaŭe. Per sia maldekstra mano li alte tenis sian glimantan bastonon, kies lumo montris nur la teron antaŭ liaj piedoj; per la dekstra li tenis sian glavon Glamdringo. Malantaŭ li marŝis Gimlio, kies okuloj ekbriletis pro l' malforta lumo dum li turnis sian kapon de flanko al flanko. Malantaŭ la gnomo marŝis Frodo, kaj li estis elingiginta la mallongan glavon Piko. Neniom ekbrilis la klingoj de Piko aŭ de Glamdringo; kaj tio estis iom konsola, ĉar estante faraĵoj de l' elfaj forĝistoj dum la Praaj Tagoj, tiuj glavoj brilis per malvarma lumo, se proksimis iuj orkoj. Malantaŭ Frodo iris Sam, poste Legolaso, la junaj hobitoj kaj Boromiro. En la mallumo malantaŭe, severa kaj silenta, marŝis Aragorno.

La koridoro plurfoje turniĝis kaj poste ekiris malsupren. Ĝi daŭre descendis dum longa tempo antaŭ ol ĝi denove niveliĝis. La aero iĝis varmega kaj sufoka, sed ĝi ne estis malpura, kaj kelkfoje ili sentis sur siaj vizaĝoj kurentojn da aero pli malvarmeta, eliranta el duone konstateblaj breĉoj en la muroj. Tiuj estis multaj. Per la pala radiado de l' bastono de la sorĉisto, Frodo ekvidetis ŝtuparojn, arkaĵojn kaj aliajn koridorojn kaj tunelojn, deklivantajn supren, apike subirajn aŭ malfermiĝantajn sensigne malhele je ambaŭ flankoj. Ĝi estis konfuza super ĉia memorebleco.

Gimlio malmulte helpis Gandalfon, krom per sia brava kuraĝo. Almenaŭ lin ne ĝenis, kiel la plimultajn aliajn, la simpla mallumo mem. Ofte la sorĉisto konsultis lin ĉe lokoj, kie la vojelekto estis dubinda, sed ĉiam Gandalfo havis la decidan voĉon. La Minejoj de Morio estis grandaj kaj komplikaj super la imago de Gimlio, filo de Gloino, malgraŭ tio, ke li estis gnomo de l' monta gento. Al Gandalfo la svagaj memoroj pri vojaĝo antaŭlonge nun malmulte helpis, sed eĉ en la malhelo kaj malgraŭ ĉiuj serpentumoj de l' vojo li sciis, kien li volas iri, kaj li ne hezitis, se troviĝis pado kondukanta al lia celo.

— Ne timu! — diris Aragorno. Estis paŭzo pli longa ol kutime, kaj Gandalfo kaj Gimlio interflustradis; la aliaj amasiĝis malantaŭe, zorgoplene atendante. — Ne timu! Mi akompanis lin dum multaj vojaĝoj, eĉ se neniam sur vojo tiom malluma; kaj en Rivendelo estas rakontoj pri pli grandaj liaj faroj ol tiuj, kiujn mi ĉeestis. Li ne devios — se pado trovebla ekzistas. Li enkondukis nin ĉi tien spite al niaj timoj, sed li elkondukos nin denove, kiom ajn tio kostos al li. Li pli certe trovas la vojon hejmen en blindiga nokto, ol la katoj de l' Reĝino Berutiela.

Estis feliĉe por la Kunularo, ke ĝi havis tian gvidanton. Mankis hejtaĵo kaj ebleco krei torĉojn, ĉar pro la frenezeca baraktado ĉe la pordo multaj aĵoj estis postlasitaj. Sed sen iu ajn lumo ili certe trafus malsukcesigojn. Ne nur troviĝis multaj vojoj elekteblaj, sed en multaj lokoj estis truoj kaj enfalejoj, kaj malhelaj putoj apudpade, pro kiuj iliaj pasantaj paŝoj reeĥis. Ekzistis fendaĵoj kaj abismetoj en la muroj kaj planko, kaj de tempo al tempo apertiĝis fendo antaŭ iliaj piedoj. La plej larĝa estis sepfuta, kaj longan tempon bezonis Grinĉjo antaŭ ol li ekhavis sufiĉe da kuraĝo por transsalti la timigan truon. Bruo de kirliĝanta akvo leviĝis de malproksima subo, kvazaŭ iu granda muelrado turniĝus en la profundo.

— Ŝnuro! — murmuris Sam. — Mi sciis, ke ĝi mankos al mi, se mi ne kunportas ĝin!

Ju pli oftiĝis tiuj danĝeroj, des malpli rapide ili marŝis. Jam ŝajnis, ke ili tretis pluen, pluen, senfine ĝis la radikoj de l' monto. Ili estis pli ol lacaj, tamen ne havigis konsolon la penso pri halto ie. La spirito de Frodo fortiĝis dum kelka tempo post lia eskapo, kaj post manĝado kaj gluto de l' likvoro; sed nun trarampis en li sento de maltrankvilo kreskanta al timego. Kvankam li estis kuracita en Rivendelo post la tranĉilbato, tiu severa vundo ne estis sen postefiko. Liaj sentumoj estis pli akraj kaj pli konstatis aferojn nevideblajn. Unu indiko pri ŝanĝiĝo, kiun li baldaŭ rimarkis, estis, ke li kapablis pli multon vidi en la malhelo ol iu ajn el siaj kunuloj, eble escepte de Gandalfo. Kaj li estis ĉiuokaze portanto de la Ringo: ĝi pendis sur sia ĉeno sur lia brusto, kaj kelkfoje ŝajnis tre peza. Li sentis certecon de fio antaŭe kaj malantaŭe, sed li diris nenion. Li tenis pli firme la tenilon de sia glavo kaj persiste pluiris.

La Kunularo malantaŭ li malofte parolis, kaj tiam nur per hastaj flustroj. Aŭdiĝis neniu sono krom la sono de la propraj piedoj; obtuza stompo de l' gnomaj botoj de Gimlio; peza paŝado de Boromiro;

leĝeraj paŝoj de Legolaso; mallaŭta apenaŭ aŭdebla frapetado de hobitaj piedoj; kaj en la malantaŭo la malrapidaj firmaj piedsonoj de Aragorno kun ties longa paŝo. Kiam ili haltis momente ili aŭdis tute nenion, krom foje okaza mallaŭta fluetado kaj gutado de nevidebla akvo. Tamen Frodo komencis aŭdi aŭ imagi, ke li aŭdas ion alian: similan al malforta sono de molaj nudaj piedoj. Ĝi neniam sufiĉe laŭtis aŭ proksimis, ke li estu certa, ke li aŭdas ĝin; sed komenciĝinte, ĝi neniam ĉesis, dum la Kunularo iradis. Sed ĝi ne estis eĥo, ĉar kiam ili haltis ĝi plu frapetadis sola, kaj poste senmoviĝis.

Estis jam post la noktiĝo, kiam ili eniris la Minejon. Ili progresis dum pluraj horoj kun nur mallongaj haltoj, kiam Gandalfo alvenis sian unuan gravan dilemon. Antaŭ li staris larĝa malhela arkaĵo kondukanta al tri koridoroj: ĉiuj iris laŭ la sama ĝenerala direkto orienten, sed la maldekstra koridoro plonĝis suben, dum la dekstra supreniris, kaj la meza vojo ŝajnis pluiri, glata, ebena kaj nivela sed tre mallarĝa.

— Mi tute ne memoras tiun ĉi lokon! — diris Gandalfo, starante hezite sub l' arkaĵo. Li alte tenis sian bastonon, esperante trovi iun indikon aŭ surskribon, kiu eble helpus lian elekton; sed nenio tia estis videbla. — Mi estas tro laca por decidi, — li diris, skuante sian kapon. — Kaj mi supozas, ke vi ĉiuj estas tiel lacaj kiel mi, aŭ pli lacaj. Prefere ni haltu ĉi tie dum la restaĵo de la nokto. Vi scias, kion mi celas! Ĉi tie estas ĉiam mallume; sed ekstere la malfrua luno rajdas okcidenten kaj la meza nokto jam pasis.

— Kompatinda Vilĉjo! — diris Sam. — Mi scivolas, kie li estas. Espereble tiuj lupoj ankoraŭ ne trafis lin.

Maldekstre de l' granda arkaĵo ili trovis ŝtonan pordon; ĝi estis duone fermita, sed svingiĝis malantaŭen facile pro milda ŝovo. Post ĝi ŝajnis etendiĝi larĝa ĉambro ĉizita el la roko.

— Zorge! Zorge! — kriis Gandalfo, kiam Gaja kaj Grinĉjo ŝoviĝis antaŭen, kontentaj trovi lokon, kie ili povus ripozi kun almenaŭ iomete pli forta sento pri ŝirmateco ol en la aperta koridoro. — Zorge! Vi ankoraŭ ne scias, kio enestas. Mi iros la unua.

Li eniris singarde, kaj la aliaj spaliris malantaŭe.

— Jen! — li diris, indikante per sia bastono la mezon de l' planko. Antaŭ liaj piedoj ili vidis grandan rondan truon kiel supron de puto. Rompitaj rustaj ĉenoj kuŝis rande kaj subeniris en la nigran ŝakton. Ŝtoneroj kuŝis proksime.

— Iu el vi povis enfali kaj ankoraŭ scivoli, kiam vi frapos la fundon, — diris Aragorno al Gaja. — Lasu la gvidanton iri la unua, dum tian vi havas.

— Tio ĉi ŝajnas estinti gardista ĉambro, kreita por vaĉado de l' tri koridoroj, — diris Gimlio. — Tiu truo estis evidente puto por uzado far la gardistoj, kovrita de ŝtona kovrilo. Sed la kovrilo estas rompita, kaj ni ĉiuj devas esti singardaj en la mallumo.

Grinĉjo sentis sin logata de la puto. Dum la aliaj malvolvis lankovrilojn kaj pretigis dormejojn apud la muroj de l' ĉambro, laŭeble malproksime de la truo en la planko, li rampis ĝis la rando kaj enrigardis. Ŝajnis frapi lian vizaĝon frosta aero, leviĝanta el nevideblaj profundoj. Pro subita impulso li palpserĉis lozan ŝtonon kaj lasis ĝin enfali. Li sentis sian koron bati multfoje antaŭ ol ekestis sono. Poste malproksime sube, kvazaŭ la ŝtono enfalus profundan akvon en iu kaverna loko, aŭdiĝis *plaŭd*, tre dista, sed plilaŭtigita kaj ripetita en la kava ŝakto.

— Kio estas tio? — kriis Gandalfo. Li estis malŝarĝita, kiam li aŭdis, kion faris Grinĉjo; sed li estis kolera, kaj Grinĉjo povis vidi ekbrilon de lia okulo. — Stultulo Tjuko! — li graŭlis. — Tio ĉi estas serioza vojaĝo, ne hobita promenado. Enĵetu vin mem la venontan fojon, kaj poste vi ne plu estos ĝena. Jam silentu!

Nenio pli aŭdiĝis dum pluraj minutoj; sed poste el la profundaĵo leviĝis mallaŭtaj frapoj: *tom-tap, tap-tom.* Ili ĉesis, kaj kiam la eĥoj forvelkis, ili estis ripetitaj: *tap-tom, tom-tap, tap-tap, tom.* Ili sonis maltrankvilige kiel iaj signaloj; sed post kelka tempo la frapado forvelkis kaj ne plu aŭdiĝis.

— Tio estis la sono de martelo, aŭ tion mi neniam antaŭe aŭdis, — diris Gimlio.

— Jes, — diris Gandalfo, — kaj ĝi ne plaĉas al mi. Ĝi eble ne rezultiĝis de l' stulta ŝtono de Peregrino; sed probable io estas perturbita, kiu prefere estus lasita sen ĝeno. Mi petas, ke vi faru nenion similan estontece! Ni esperu profiti iom da ripozo sen plua ĝenado. Vi, Grinĉjo, prenu la unuan vaĉon, kiel kompensaĵon, — li graŭlis, volvante sin per lankovrilo.

Grinĉjo sidis mizere apud la pordo en la kompleta mallumo; sed li daŭre sin turnadis, timante, ke io nekonata elrampos el la puto. Li sopiris kovri la truon, eĉ se nur per lankovrilo, sed li ne kuraĝis moviĝi aŭ proksimiĝi al ĝi, malgraŭ tio, ke Gandalfo ŝajnis dormanta.

Fakte, Gandalfo estis maldorma, kvankam li kuŝis senmove kaj

silente. Li profunde pensadis, provante revoki ĉiun memoron pri sia antaŭa vojaĝo en la Minejoj, kaj pripensante maltrankvile la postan farotaĵon; erara turniĝo nun eble estus katastrofa. Post unu horo li leviĝis kaj alvenis Grinĉjon.

— Iru en angulon kaj iom dormu, knabo mia, — li diris per afabla tono. — Vi deziras dormi, mi supozas. Mi tute ne povas, do prefere mi plenumu la vaĉon.

— Mi scias, kio min perturbas, — li murmuris, sidiĝante apud la pordo. — Mi bezonas fumi! Mi tion ne gustumis depost la mateno antaŭ la neĝoŝtormo.

La lasta vido de Grinĉjo, kiam li endormiĝis, estis malhela bildo pri l' maljuna sorĉisto kaŭranta sur la planko, ŝirmante ardan ligneron en siaj nodozaj manoj inter la genuoj. La flagro momente vidigis lian akran nazon, kaj la nubeton da fumo.

Estis Gandalfo, kiu vekis ilin ĉiujn. Li sidis kaj vaĉis tute sola dum ĉirkaŭ ses horoj, kaj permesis, ke la ceteraj ripozu.

— Kaj dum la nokta vaĉado mi decidiĝis, — li diris. — Al mi ne plaĉas la sento de l' meza vojo; kaj ne plaĉas la odoro de l' maldekstra vojo: tie sube la aero malpuras, aŭ gvidisto mi ne estas. Mi elektos la dekstran koridoron. Jam estas tempo, ke ni denove supreniru.

Dum ok malhelaj horoj, ne enkalkulante du mallongajn haltojn, ili marŝis pluen; kaj ili renkontis neniun danĝeron, kaj aŭdis nenion, kaj vidis nenion krom la malfortan ekbrilon de la bastono de l' sorĉisto zigzaganta kiel marĉfajrero antaŭ ili. La elektita koridoro serpentumis grade supren. Laŭ ilia juĝkapablo ĝi progresis laŭ grandaj suprenirantaj kurbiĝoj, kaj leviĝante ĝi iĝis pli alta kaj pli larĝa. Ne plu estis enirejoj al aliaj galerioj aŭ tuneloj ambaŭflanke, kaj la planko estis ebena kaj sendamaĝa, sen truoj aŭ fendetoj. Evidente ili estis trafintaj iam gravan ĉefvojon; kaj ili iris pli rapide ol dum la unua marŝado.

Tiamaniere ili progresis proksimume dek kvin mejlojn, se mezuri laŭ rekta linio orienten, kvankam efektive ili devis marŝi dudek mejlojn aŭ pli. Dum la vojo grimpis supren, la animo de Frodo iom plifortiĝis, sed li ankoraŭ sentis sin premita, kaj de tempo al tempo aŭdis, aŭ supozis aŭdi, malproksime malantaŭ la Kunularo kaj preter la susuro kaj frapetado de iliaj piedoj, sekvantajn paŝsonojn, kiuj ne estis eĥo.

Ili marŝis tiom, kiom la hobitoj povis toleri sen ripozo, kaj ĉiuj pensis pri loko, kie ili povos dormi, kiam subite malaperis la muroj dekstre kaj maldekstre. Ili ŝajnis esti trapasintaj ian arkforman pordon en nigran malplenan spacon. Malantaŭ ili estis forta blovo da aero pli varma, kaj antaŭ ili la mallumo fridis sur iliaj vizaĝoj. Ili haltis kaj kunpremiĝis maltrankvile.

Gandalfo ŝajnis kontenta.

— Mi elektis la ĝustan vojon, — li diris. — Finfine ni alproksimiĝas al la loĝeblaj partoj, kaj mi konjektas, ke ni jam ne malproksimas de l' orienta flanko. Sed ni situas alte, multe pli alte ol la Dimrila Pordo, se mi ne eraras. Laŭ sentiĝo de l' aero ni verŝajne estas en larĝa halo. Nun mi riskos pri iom da reala lumo.

Li levis sian bastonon, kaj dum momenteto vidiĝis ekbrilego kiel fulmero. Grandaj ombroj ekestis kaj fuĝis, kaj dum sekundo ili vidis larĝan plafonon fore super la kapoj subtenatan de multaj fortikaj pilastroj masonitaj el ŝtono. Antaŭ ili kaj ambaŭflanke etendiĝis grandega malplena halo; ĝiaj nigraj muroj, poluritaj kaj vitrece glataj, flagris kaj ekbrilis. Tri aliajn enirejojn ili vidis, malhelajn nigrajn arkaĵojn: unu rekte antaŭe oriente, kaj po unu ambaŭflanke. Poste la lumo estingiĝis.

— Nur tiom mi riskos nuntempe, — diris Gandalfo. — Antaŭe estis fenestregoj sur la montoflanko, kaj ŝaktoj kondukantaj al la lumo en la plej supraj etaĝoj de l' Minejoj. Mi opinias, ke ni jam atingis ilin, sed denove estas nokto ekstere, kaj ĝis la mateno ni ne povos scii. Se mi pravas, morgaŭ ni eble efektive vidos la matenon engvatanta. Sed dume ni prefere ne pluiru. Ni ripozu, se ni povos. Ĉio pasis bone ĝis nun, kaj la pliparto de l' malhela vojo estas finita. Sed ni ankoraŭ ne trapasis, kaj la vojo suben ĝis la Pordoj, kiuj malfermiĝas al la mondo, estas longa.

La Kunularo pasigis tiun nokton en la granda kaverna halo, kunpremite proksime en angulo por eviti la trablovon: ŝajnis esti kontinua enfluo de frosta aero tra l' orienta arkaĵo. Ĉie ĉirkaŭe dum ili kuŝis pendis la mallumo, kava kaj grandega, kaj ilin premadis la soleco kaj vasteco de la haloj kaj senfine disbranĉiĝantaj ŝtuparoj kaj koridoroj. La plej ekstremaj imagaĵoj, kiujn morna onidiro iam sugestiis al la hobitoj, tute ne atingis la realajn timigon kaj mirigon de Morio.

— Certe iam estis ĉi tie amasego da gnomoj, — diris Sam, — kaj ĉiuj el ili pli aktivaj ol meloj dum kvincent jaroj por krei ĉion ĉi, cetere

plejparte en solida roko! Pro kio ili faris ĝin? Ili ne loĝis en ĉi tiuj malhelaj truoj, ĉu?

— Tiuj ĉi ne estas truoj, — diris Gimlio. — Tio ĉi estas la granda regno kaj urbego de la Gnoma Regno. Kaj pratempe ĝi ne estis malhela, sed lumoplena kaj impona, kiel ankoraŭ memorigas niaj kantoj.

Li leviĝis kaj starante en la mallumo li komencis ĉanti per profunda voĉo, dum la eĥoj forfuĝis en la tegmenton.

Junis la mond', la montoj verdis,
makulon lunvizaĝ' ne spertis,
vortiĝo mankis ŝtone, roje,
kiam Durino solis voje.
Li nomis valojn kaj la montojn;
gustumis netrinkitajn fontojn;
li Spegullagon enrigardis,
kaj tie stela krono ardis
juvele sur arĝenta drapo
super la bild' de lia kapo.

La mondo belis, montoj altis,
pratempe, antaŭ ol ekhaltis
la reĝpotenc' en Nargotrondo
kaj Gondolino, jam el mondo
pasintaj for en okcidento:
tiam tre belis firmamento.

Sur reĝa tron' li sidis mastra
en ŝtona halo multpilastra
kun ortegment', arĝenta planko,
kaj runoj sur la pordoflanko.
La lumo suna, luna, stela
en kristallampoj brilis hela
sen nub' aŭ nokta interveno
eterne bela sur posteno.

Martel' amboson tie frapis,
ĉizilo ĉizis, guĝo skrapis;
al klingoj la tenilojn gluis;
minadis oni kaj konstruis.
Berilo, perlo kaj opalo,
forĝiĝis skvamoj el metalo,
ŝildo, armaĵo, glav', hakilo
iris al brava stok' po milo.

Senlacis tiam Durinanoj;
submonte sonis la peanoj:
harpistoj harpis, ĥoroj kantis,
trumpeto porde elegantis.

Grizas la mond', montaro vintras,
forĝeja fajr' malvarme cindras;
silentas harpo kaj martelo:
regas en Durinhal' malhelo;
la tombo kuŝas en mallumo
de Moriland', de Ĥazad-Dumo.
Sed plu dronintaj steloj brilas
en Spegullago, ĉar ekzilas
en ĝi la kron' kaj kuŝas pli ĝis
Durin' el dormo revekiĝis.

— Tio plaĉas al mi! — diris Sam. — Mi ŝatus parkeri ĝin. *De Moriland', de Ĥazad-Dumo!* Sed plipezigas la mallumon, ŝajne, pensado pri ĉiuj tiuj lampoj. Ĉu ankoraŭ troviĝas ĉi tie amasetoj da juveloj kaj oro?

Gimlio silentis. Kantinte, li ne volis ion plian diri.

— Amasetoj da juveloj? — diris Gandalfo. — Ne. La orkoj ofte rabadis en Morio; nenio restas en la supraj haloj. Kaj de kiam fuĝis la gnomoj, neniu kuraĝas serĉi la ŝaktojn kaj trezorejojn sube en la profundejoj: ili estas dronintaj en akvo — aŭ en ombro de timo.

— Do kial la gnomoj volas reveni? — demandis Sam.

— Pro *mitrilo,* — respondis Gandalfo. — La riĉeco de Morio ne devenis de oro kaj juveloj, la ludiloj de l' gnomoj; nek de fero, ilia servanto. Tiajn aferojn ili trovis ĉi tie, ja vere, precipe feron; sed ili ne estis devigataj elfosi ilin: ĉion deziratan ili povis akiri komerce. Ĉar en la mondo nur ĉi tie troviĝis moria arĝento, aŭ vera arĝento, kiel iuj nomis ĝin: *mitrilo* estas ĝia elfa nomo. La gnomoj havas nomon, kiun ili ne malkaŝas. Ĝi valoris dekoble pli ol oro, kaj nun estas neprezebla, ĉar malmulto restas sur la tero, kaj eĉ la orkoj ne kuraĝas fosi ĝin ĉi tie. La vejnoj foriras norden al Karadraso, kaj malsupren en la mallumon. La gnomoj nenion rakontas; sed same kiel *mitrilo* estis la fundamento de ilia riĉeco, tiel ĝi ankaŭ detruis ilin: ili fosis tro avide kaj tro profunde, kaj perturbis tion, de kio ili fuĝis, la Plagon de Durino. El tio, kion ili malkovris, la orkoj kolektis preskaŭ ĉion, kaj donis ĝin tribute al Saŭrono, kiu ĝin avidas.

» *Mitrilo*! Ĉiuj deziris ĝin. Ĝi estis batebla kiel kupro, kaj polurebla kiel vitro, kaj la gnomoj kapablis krei el ĝi metalon, malpezan kaj tamen pli duran ol hardita ŝtalo. Ĝia belo similis tiun de ordinara arĝento, sed la belo de *mitrilo* nek senbriliĝis nek forvelkis. La elfoj kore amis ĝin, kaj inter aliaj uzadoj ili faris el ĝi *ithildin*, stellumon, kiun vi vidis sur la pordo. Bilbo havis maŝkirason el *mitrilaj* ringoj, kiun donis al li Torino. Mi scivolas, kio okazis al ĝi? Ankoraŭ subpolviĝadas en la Muzeo de Mult-Fosejo, mi supozas.

— Kio? — kriis Gimlio, surprizite malsilenta. — Ĉu maŝkiraso el la moria arĝento? Tio estis donaco reĝeca!

— Jes, — diris Gandalfo. — Mi tion neniam diris al li, sed ĝi valoris pli ol la tuta Provinco kun ties tuta enhavo.

Frodo diris nenion, sed li metis sian manon sub la ĉemizon kaj tuŝis la ringojn de sia maŝkiraso. Li sentis konsterniĝon, pensante, ke li marŝis kun la prezo de l' Provinco sub sia jako. Ĉu Bilbo sciis? Li tute ne dubis, ke Bilbo sciis tion bone. Ĝi ja estis donaco reĝeca. Sed jam liaj pensoj estis direktitaj for de la mallumaj Minejoj, al Rivendelo, al Bilbo, kaj al Bag-Endo dum la tagoj, kiam Bilbo ankoraŭ loĝis tie. Li tutkore deziris reesti tie, kaj tiam, tondante la razenon, aŭ umante inter la floroj, li neniam aŭdus pri Morio, *mitrilo* aŭ la Ringo.

Profunda silento estiĝis. Unu post alia ili endormiĝis. Frodo estis vaĉanto. Kvazaŭ ĝi estus spiro, kiu envenis tra nevidata pordo el profundejoj, timego envolvis lin. Liaj manoj fridis kaj lia frunto malsekis. Li aŭskultis. Lia tuta menso fordoniĝis al aŭskultado kaj nenio alia dum du malrapidaj horoj; sed neniun sonon li aŭdis, eĉ ne imagatan eĥon de piediro.

Lia vaĉo preskaŭ finiĝis, kiam, fore, kie laŭ lia konjekto estis la okcidenta arkaĵo, ŝajnis al li, ke li vidas du palajn lumpunktojn, preskaŭ kiel fosforeskajn okulojn. Li ektremis. Lia kapo estis kliniĝinta. "Mi verŝajne preskaŭ endormiĝis dumvaĉe, — li pensis. — Mi randis sonĝon". Li stariĝis kaj frotis siajn okulojn, kaj restis staranta, rigardante en la mallumon, ĝis lin anstataŭis Legolaso.

Kiam li kuŝiĝis li rapide endormiĝis, sed ŝajnis al li, ke la sonĝo daŭras: li aŭdis flustrojn kaj vidis la du palajn lumpunktojn proksimiĝantaj malrapide. Li vekiĝis kaj konstatis, ke la aliaj interparolas mallaŭte en la proksimo, kaj ke malforta lumo trafas lian vizaĝon. Alte super la orienta arkaĵo tra ŝakto plafonproksima envenis longa

pala ekbrilo; ankaŭ trans la halo tra la norda arkaĵo lumo ekbrilis fore kaj malforte.

Frodo sidiĝis.

— Bonan matenon! — diris Gandalfo. — Ĉar finfine denove estas mateno. Vi vidas, ke mi pravis. Ni troviĝas alte sur la orienta flanko de Morio. Antaŭ ol hodiaŭ finiĝos ni verŝajne trovos la Grandan Pordon kaj vidos la akvon de Spegullago kuŝanta antaŭ ni en la Dimrila Valo.

— Mi ĝojos, — diris Gimlio. — Mi jam rigardis Morion, kaj ĝi estas tre granda, sed ĝi iĝis malluma kaj terura; kaj ni trovis neniun postsignon de miaj parencoj. Mi jam dubas, ke Balino iam venis ĉi tien.

Post matenmanĝo Gandalfo decidis pluiri tuj.

— Ni estas lacaj, sed ni ripozos pli trankvile, kiam ni estos ekstere, — li diris. — Al mi ŝajnas, ke neniu el ni volos pasigi plian nokton en Morio.

— Tute ne! — diris Boromiro. — Laŭ kiu direkto ni iru? Tra tiu orienta arkaĵo?

— Eble, — diris Gandalfo. — Sed mi ankoraŭ ne scias precize, kie ni estas. Krom se mi tre eraras, mi pensas, ke ni estas super kaj norde de la Granda Pordo, kaj eble ne estos facile trovi la ĝustan vojon malsupren al ili. La orienta arkaĵo probable pruviĝos la vojo irenda; sed antaŭ ol decidi, ni devus ĉirkaŭrigardi. Ni iru al tiu lumo en la norda pordo. Se ni povus trovi fenestron, tio helpus, sed mi timas, ke la lumo eniras nur tra profundaj ŝaktoj.

Sekvante lin la Kunularo pasis sub la norda arkaĵo. Ili trovis sin en larĝa koridoro. Dum ili laŭiris ĝin la lumo plifortiĝis, kaj ili vidis, ke ĝi envenas tra pordo dekstre. Ĝi estis alta kaj platsupra, kaj la ŝtona pordo pendis sur ĉarniroj kaj estis duone malfermita. Post ĝi estis granda kvadrata ĉambro. Tiu estis malforte lumigata, sed por iliaj okuloj, post tiom da tempo en mallumo, ĝi ŝajnis blindige brila, kaj ili palpebrumis enirante.

Iliaj piedoj perturbis profundan polvon sur la planko, kaj stumblis inter aĵoj kuŝantaj sur la sojlo, kies formojn ili unue ne povis distingi. La ĉambro estis lumigata de larĝa ŝakto alte sur la fora orienta muro; ĝi deklivis supren kaj, tre malproksime supre, eta kvadrato de blua ĉielo estis videbla. La lumo de l' ŝakto falis rekte sur tablon meze de la ĉambro: unuopa marmora bloko, proksimume du futojn alta, sur kiu estis kuŝigita granda plato da blanka ŝtono.

— Ĝi aspektas kiel tombo, — murmuris Frodo, kaj kliniĝis antaŭen kun stranga antaŭsento de io malbona, por rigardi ĝin de pli proksime. Gandalfo venis rapide al lia flanko. Sur la plato estis profunde ĉizitaj runoj:

— Tiuj ĉi estas Runoj de Daerono, kiujn oni uzis pratempe en Morio, — diris Gandalfo. — Ĉi tie estas skribita laŭ la lingvoj de la homoj kaj gnomoj:

BALINO FILO DE FUNDINO
MASTRO DE MORIO

— Do li estas mortinta, — diris Frodo. — Tion mi antaŭtimis. Gimlio kovris la kapon per sia kapuĉo.

Ĉapitro 5

LA PONTO DE ĤAZAD-DUMO

La Kunularo de la Ringo staris silente apud la tombo de Balino. Frodo pensis pri Bilbo kaj ties longa amikeco kun la gnomo, kaj pri la vizito de Balino al la Provinco antaŭlonge. En tiu polvokovrita ĉambro en la montoj tio ŝajnis antaŭmiljara kaj aliflanke de la mondo.

Finfine ili ekmoviĝis kaj levis la kapojn, kaj komencis serĉi ion, kio informus ilin pri la sorto de Balino, aŭ montrus, kio okazis al lia popolo. Troviĝis alia pordo pli malgranda aliflanke de l' ĉambro, sub la ŝakto. Ili povis nun vidi, ke apud ambaŭ pordoj kuŝis multaj ostoj, kaj inter ili estis rompitaj glavoj kaj hakiloj, fenditaj ŝildoj kaj kaskoj. Iuj el la glavoj estis kurbaj: orkaj sabroj kun nigriĝintaj klingoj.

Multaj alkovoj estis elĉizitaj en la roko de la muroj, kaj en ili estis grandaj ferligitaj lignaj kestoj. Ĉiuj estis frakasitaj kaj prirabitaj, sed apud unu rompita kovrilo kuŝis restaĵo de libro. Ĝi estis tranĉita, trapikita kaj parte bruligita, kaj ĝi estis tiom makulita de nigraj kaj aliaj malhelaj postsignoj kiel malnova sango, ke malmulte ĝi estis legebla. Gandalfo levis ĝin singarde, sed la folioj kraketis kaj diseriĝis, kiam li surplatigis ĝin. Li zorge ekzamenis ĝin dum kelka tempo senparole. Frodo kaj Gimlio, starante apude, povis vidi, kiam li singardege turnis foliojn, ke ilin skribis multaj diversaj manoj per la runoj de Morio, de Valo kaj ie-tie elfmaniere.

Finfine Gandalfo levis sian kapon.

— Ĝi ŝajnas raporto pri la sorto de l' Balina popolo, — li diris. — Mi supozas, ke ĝi komenciĝis, kiam ili alvenis al Dimrila Valo antaŭ preskaŭ tridek jaroj: la paĝoj ŝajnas numeritaj rilate al la jaroj post ilia alveno. La supra paĝo portas la signon *unu—tri*, do minimume du mankas en la komenco. Aŭskultu jenon!

Ni forpelis orkojn el la granda pordo kaj gardo — supozeble, sed ĝi estas misliterita, sekvota probable de *ĉambro — ni mortigis multajn en la hela* — mi kredas — *sunlumo en la valo. Floio estis mortigita per sago. Li mortigis la grandan.* Sekvas malklaraĵo, poste *Floio*

sub herbo proksime al Spegullago. La postajn du-tri liniojn mi ne povas legi. Poste venas *Ni prenis la dudek-unuan halon de Nord-fino kiel loĝejon.* Troviĝas mi ne povas legi kio. *Ŝakto* estas menciita. Poste *Balino starigis sian seĝon en la Ĉambro de Mazarbulo.*

— La ĉambro de l' Arĥivoj, — diris Gimlio. — Supozeble tie ni nun staras.

— Nu, mi nenion plu povas legi poste, — diris Gandalfo, — krom la vorto *oro,* kaj *Hakilo de Durino* kaj ia *kasko.* Poste *Balino estas nun mastro de Morio.* Tio ŝajnas fini ĉapitron. Post kelkaj steletoj alia skribanto komencas, kaj ni povas vidi *ni trovis veran arĝenton,* kaj poste la vorton *bone forĝita,* kaj poste io. Mi scias! *mitrilo;* kaj la lastaj du linioj *Oino iros serĉi la suprajn armilejojn de Tria Profundo,* io, *iros okcidenten,* malklaraĵo, *ĝis Holina pordo.*

Gandalfo paŭzis kaj flankenmetis kelkajn foliojn.

— Estas pluraj paĝoj samspecaj, iom haste skribitaj kaj multe difektitaj, — li diris; — sed mi malmulte povas deĉifri ilin per tiu ĉi lumo. Pluraj folioj mankas, ĉar ili komencas nombriĝi *kvin,* la kvina jaro de l' kolonio, mi supozas. Mi vidu! Ne, ili estas tro tranĉitaj kaj makulitaj; mi ne povas legi ilin. Ni eble pli bone sukcesus en sunlumo. Atendu! Jen estas io: granda nigra manskribo uzanta elfajn runojn.

— Verŝajne la manskribo de Orio, — diris Gimlio, rigardante trans la brakon de la sorĉisto. — Li sciis skribi klare kaj rapide, kaj ofte uzis la elfajn literojn.

— Mi timas, ke li devis registri malbonajn novaĵojn per bela manskribo, — diris Gandalfo. — La unua klara vorto estas *malĝojo,* sed la cetero de la linio estas perdita, krom se ĝi finiĝas per *raŭ.* Jes, tio devas esti *hieraŭ,* kiun sekvas *la dekan de novembro Balino, mastro de Morio, mortis en Dimrila Valo. Li iris sola por enrigardi la Spegullagon. Orko mortpafis lin de malantaŭ ŝtono. Ni mortigis la orkon, sed multaj aliaj... el oriento laŭ Arĝentvejno.* La cetero de l' paĝo estas tiel malklara, ke preskaŭ nenion mi povas deĉifri, sed mi kredas legi *ni baris la pordojn,* kaj poste *povos defendi ilin se,* kaj poste eble *terur* kaj *sufer.* Kompatinda Balino! Ŝajnas, ke li retenis la adoptitan titolon dum malpli ol kvin jaroj. Mi scivolas, kio okazis poste; sed mankas tempo por deĉifri la lastajn kelkajn paĝojn. Jen la plej lasta el ĉiuj paĝoj. — Li paŭzis kaj ĝemspiris.

— Ĝi estas malagrabla legaĵo, — li diris. — Mi timas, ke ilia sorto estis kruela. Aŭskultu! *Ni ne povas eliri. Ni ne povas eliri. Ili kaptis la*

Ponton kaj duan halon. Fraro, Lonio kaj Nalio pereis tie. Sekvas kvar linioj ŝmiritaj tiel, ke mi povas legi nur *iris antaŭ 5 tagoj.* La lastaj linioj legiĝas *la lago atingis la muron ĉe la okcidenta pordo. La Gvatanto de la Akvo prenis Oinon. Ni ne povas eliri. La fino proksimiĝas,* kaj poste *tamburoj, tamburoj en la profundo.* Mi scivolas, kion tio signifas. La lasta skribaĵo per treniĝa skribaĉo de elfaj literoj: *ili venas.* Sekvas nenio pli. — Gandalfo paŭzis kaj staris silente pensante.

Subita timego kaj hororo pri la ĉambro inundis la Kunularon.

— *Ni ne povas eliri,* — murmuris Gimlio. — Estis bonŝance por ni, ke la lago jam sinkis iom, kaj ke la Gvatanto dormadis ĉe la suda finaĵo.

Gandalfo levis sian kapon kaj ĉirkaŭrigardis.

— Ŝajnas, ke ili starigis lastan defendon ĉe ambaŭ pordoj, — li diris; — sed ne multaj restis tiam. Tiel finiĝis la klopodo rekapti Morion! Estis kuraĝe sed malsaĝe. La horo ankoraŭ ne venis. Nun, mi timas, ni devas adiaŭi Balinon, filon de Fundino. Ĉi tie li devas kuŝadi en la halo de siaj prapatroj. Ni kunprenos tiun ĉi libron, la Libron de Mazarbulo kaj ekzamenos ĝin pli detale poste. Prefere, Gimlio, vi retenu ĝin kaj redonu ĝin al Daino, se vi trovos eblecon. Ĝi interesos lin, kvankam ĝi profunde malĝojigos lin. Ek, ni iru! La mateno forpasas.

— Laŭ kiu direkto ni iru? — demandis Boromiro.

— Reen al la halo, — respondis Gandalfo. — Sed nia vizito al tiu ĉi ĉambro ne estis vana. Mi jam scias, kie ni estas. Tiu ĉi devas esti, kiel diras Gimlio, la Ĉambro de Mazarbulo; kaj la halo devas esti la dudek-unua de la Nord-fino. Sekve ni devus foriri tra l' orienta arkaĵo de la halo, kaj direktiĝi dekstren kaj suden, kaj iri malsupren. La dudek-unua halo devus esti sur la Sepa Etaĝo, nome ses super la nivelo de l' Pordoj. Ek jam! Reen ĝis la halo!

Apenaŭ Gandalfo finparolis, jen aŭdiĝis bruego: ruliĝanta *Bum,* kiu ŝajnis alveni la profundon fore sube, kaj tremi en la ŝtonoj sub iliaj piedoj. Ili saltis al la pordo alarmite. *Dum, dum,* — ruliĝis denove, kvazaŭ gigantaj manoj tamburigus la kavernojn mem de Morio. Sekvis reeĥa klariono: granda korno estis blovata en la halo, kaj respondaj kornoj kaj krudaj krioj estis aŭdataj pli malproksime. Aŭdiĝis sono de multaj rapidantaj piedoj.

— Ili venas! — kriis Legolaso.

— Ni ne povas eliri, — diris Gimlio.

— Enfermitaj! — kriis Gandalfo. — Kial mi prokrastis? Jen ni estas, enfermitaj, ĝuste kiel ili pli frue. Sed tiam ne ĉeestis mi. Ni vidos kion...

Dum, dum, — aŭdiĝis la tamburbatoj kaj la muroj tremis.

— Plenfermu la pordojn kaj kojnu ilin! — kriis Aragorno. — Kaj retenu kiel eble plej longe viajn tornistrojn: ni eble trovos eblecon ankoraŭ eltranĉi nin.

— Ne! — diris Gandalfo. — Ni nepre ne estu enfermitaj. Lasu aperta la orientan pordon! Ni eliros tien, se ni havos eblecon.

Alia kruda klariono kaj akraj krioj sonis. Piedoj proksimiĝis laŭ la koridoro. Aŭdiĝis sonoro kaj klakado dum la Kunularo elingigis siajn glavojn. Glamdringo brilis per pala lumo, kaj Piko ekbrilis ĉe la eĝoj. Boromiro metis sian ŝultron al la okcidenta pordo.

— Atendu momenton! Ankoraŭ ne fermu ĝin! — diris Gandalfo. Li saltis antaŭen al la flanko de Boromiro kaj plenrektigis sin.

— Kiu venas ĉi tien por perturbi la ripozon de Balino, Mastro de Morio? — li kriis laŭte.

Aŭdiĝis bruo de kruda ridado, kiel falo de glitantaj ŝtonoj en puton; dum la bruego voĉo profunda leviĝis komande. *Dum, dum, dum,* — aŭdiĝis la tamburoj en la profundo.

Per subita moviĝo Gandalfo paŝis antaŭ la mallarĝan aperturon de l' pordo kaj puŝis antaŭen sian bastonon. Vidiĝis blindiga ekbrilo, kiu lumigis la ĉambron kaj la koridoron ekstere. Momente la sorĉisto elrigardis. Sagoj siblis kaj fajfis tra la koridoro dum li retrosaltis.

— Ĉeestas orkoj, tre multaj, — li diris. — Kaj kelkaj estas grandaj kaj misaj: nigraj urukoj el Mordoro. Provizore ili hezitas, sed troviĝas io alia tie. Granda kavern-trolo, ŝajnas al mi, aŭ pli ol unu. Neniu espero pri eskapo tiudirekten.

— Kaj tute neniom da espero, se ili alvenos ankaŭ la alian pordon, — diris Boromiro.

— Ĉi tie estas ankoraŭ neniu sono ekstere, — diris Aragorno, kiu staris aŭskultante apud la orienta pordo. — La koridoro ĉi-flanke plonĝas rekte suben per ŝtuparo: ĝi klare ne rekondukas al la halo. Sed ne utilas blinde fuĝi ĉi-direkten kun persekuto ĝuste malantaŭe. Ni ne povas bari la pordon. Mankas ĝia ŝlosilo kaj la seruro estas rompita, kaj ĝi malfermiĝas internen. Ni devas unue fari ion por malhelpi la malamikon. Ni devigos ilin timi la ĉambron de Mazarbulo! — li diris minace, fingrumante la eĝon de sia glavo Andurilo.

Pezaj paŝoj aŭdiĝis en la koridoro. Boromiro ĵetis sin kontraŭ la pordon kaj puŝfermis ĝin; poste li kojnis ĝin per rompitaj glavklingoj kaj splitaĵoj da ligno. La Kunularo retretis ĝis la kontraŭa flanko de l' ĉambro. Sed ankoraŭ ne eblis fuĝi. Okazis bato sur la pordon, kiu tremigis ĝin; kaj poste ĝi komencis grate malfermiĝi malrapide repuŝante la kojnojn. Grandegaj brako kaj ŝultro kun malhela verdskvama haŭto, enŝoviĝis tra la larĝiĝanta breĉo. Poste grandega, plata, senfingra piedo enpuŝiĝis sube. Ekstere ĉio komplete silentis.

Boromiro saltis antaŭen kaj hakis la brakon per sia tuta forto; sed lia glavo tintegis, turniĝis flanken, kaj falis el lia skuita mano. La klingo estis noĉita.

Subite, kaj mem surprizite, Frodo sentis ekflami en sia koro varmegan koleron.

— La Provinco! — li kriis, kaj saltinte apud Boromiron, li kliniĝis kaj traboris per Piko la hidan piedon. Aŭdiĝis blekego, kaj la piedo abrupte retiriĝis, preskaŭ elŝirante Pikon el la brako de Frodo. Nigraĵo gutis de la klingo kaj fumis sur la planko. Boromiro ĵetegis sin kontraŭ la pordon kaj batfermis ĝin denove.

— Unu por la Provinco! — kriis Aragorno. — La hobito mordas profunden! Vi havas bravan klingon, Frodo filo de Drogo!

La pordo estis bategita, kaj sekvis batego post batego. Ramoj kaj marteloj estis frapegantaj sur ĝin. Ĝi krakis kaj ŝanceliĝe interniĝis, kaj la aperturo subite larĝiĝis. Sagoj enfajfis, sed trafis la nordan muron, kaj falis sendanĝere sur la plankon. Aŭdiĝis klariono kaj piedkurado, kaj orkoj unu post alia ensaltis la ĉambron.

Kiom multaj ili estis, la Kunularo ne povis taksi. La luktado estis akra, sed la orkojn senkuraĝigis la furioza defendo. Legolaso pafis du tra la gorĝo. Gimlio forhakis la krurojn de alia, kiu estis saltinta sur la tombon de Balino. Boromiro kaj Aragorno mortigis multajn. Kiam dek tri estis falintaj la cetero fuĝis ŝrikante, lasante la defendintojn nedifektitaj krom Sam, sur kies verto estis gratvundo. Savis lin rapida kaŭriĝo; kaj li faligis sian orkon per forta piko de sia dolmena glavo. Fajro ardis en liaj brunaj okuloj, kiu fuĝigus Tedon Sablomano, se tiu vidus ĝin.

— Nun estas ĝusta momento! — kriis Gandalfo. — Ni iru, antaŭ ol revenos la trolo!

Sed ĝuste kiam ili retretis, kaj antaŭ ol Grinĉjo kaj Gaja atingis la ŝtuparon ekstere, grandega ĉef-orko, preskaŭ home alta, vestita de kapo ĝis piedoj per nigra maŝarmaĵo, ensaltis la ĉambron; malantaŭ

tiu grupiĝis en la pordejo kelkaj sekvistoj. Lia larĝa plata vizaĝo estis bistra, liaj okuloj similis karberojn, kaj lia lango estis ruĝa; li portis grandan lancon. Per ŝovo de sia granda fela ŝildo li forturnis la glavon de Boromiro kaj lin puŝis malantaŭen, surterigante lin. Plonĝante sub baton far Aragorno kun rapideco de mordanta serpento, li alkuregis la Kunularon kaj pikis rekte per sia lanco al Frodo. La bato trafis tiun dekstraflanke, kaj Frodo estis ĵetita al la muro kaj alpikita. Sam, kriante, hakis la lanctenilon, kaj ĝi rompiĝis. Sed ĝuste kiam la orko deĵetis la stumpon kaj elingigis sian sabron, Andurilo trafis lian kaskon. Vidiĝis ekbrilo kvazaŭ flamo kaj la kasko disfendiĝis. La orko falis kun la fendita kapo. Liaj sekvistoj fuĝis hurlante, kiam Boromiro kaj Aragorno alsaltis ilin.

Dum, dum resonis la tamburoj en la profundo. La forta voĉo denove elruliĝis.

— Nun! — kriis Gandalfo. — Jen la lasta ebleco. Forkuru!

Aragorno levis Frodon, kiu kuŝis apud la muro, kaj direktiĝis al la ŝtuparo, puŝante antaŭ si Gajan kaj Grinĉjon. La aliaj sekvis; sed Gimlion devis fortreni Legolaso: malgraŭ la danĝero li restis apud la tombo de Balino kun la klinita kapo. Boromiro tirfermis la orientan pordon, grincantan sur la ĉarniroj: ĝi havis ambaŭflanke grandajn ferajn ringojn, sed ne povis esti fiksfermata.

— En ordo ĉe mi, — anhelis Frodo. — Mi kapablas marŝi. Demetu min!

Aragorno preskaŭ faligis lin pro mirego.

— Mi supozis vin mortinta! — li kriis.

— Ankoraŭ ne! — diris Gandalfo. — Sed mankas tempo por miri. Ek, ĉiuj, malsupren ŝtupare! Atendu min kelkajn minutojn sube, sed se mi ne venos baldaŭ, pluiru! Rapide, kaj elektu vojojn dekstren kaj suben.

— Ni ne povas lasi vin por defendi sola la pordon! — diris Aragorno.

— Faru laŭ mia ordono! — diris Gandalfo severe. — Glavoj jam ne utilas ĉi tie. Iru!

Neniu ŝakto lumigis la koridoron kaj ĝi estis tute malluma. Ili palpserĉis sian vojon suben laŭ longa ŝtuparo, kaj poste rerigardis; sed nenion ili povis vidi, krom alte supre glimon de l' bastono de la sorĉisto. Li ŝajnis ankoraŭ gardostari apud la fermita pordo. Frodo

peze spiris kaj apogiĝis al Sam, kiu ĉirkaŭbrakis lin. Ili staris fiksrigardante supren tra l' ŝtuparo en la mallumon. Frodo pensis, ke li aŭdas la voĉon de Gandalfo supre, murmurantan vortojn, kiuj laŭkuris la deklivan tegmenton kun suspira eĥo. Li ne povis kapti la diratajon. La muroj ŝajnis tremi. De tempo al tempo ruliĝis kaj pulsis: *dum, dum.*

Subite ĉe la supro de l' ŝtuparo elpikiĝis blanka lumo. Poste sekvis obtuza rulmuĝo kaj peza batsono. La tamburado eruptis frenezece: *dum-bum, dum-bum*, kaj poste ĉesis. Gandalfo alvenis kurege laŭ la ŝtuparo kaj falis teren meze de la Kunularo.

— Nu, bone! Jen finite! — diris la sorĉisto pene stariĝante. — Mi faris mian tutan eblon. Sed mi trafis egalulon, kaj preskaŭ detruiĝis. Sed ne staru senmove! Antaŭen! Vi devos malhavi lumon dum kelka tempo: mi estas iom skuita. Antaŭen! Iru! Kie vi estas, Gimlio? Venu antaŭen kun mi! Sekvu proksime, ĉiuj!

Ili stumble sekvis lin, scivolante pri l' okazaĵo. *Dum, dum*, — sonis denove la tamburbatoj: ili jam sonis obtuze kaj malproksime, sed ili sekvis. Aŭdiĝis neniu alia sono de persekutado, nek piedpaŝoj nek iu ajn voĉo. Gandalfo neniom turniĝis, ĉu dekstren ĉu maldekstren, ĉar la koridoro ŝajnis direktiĝi laŭ liaj deziroj. De tempo al tempo ĝi malsupreniris per ŝtuparo, kvindekŝtupa aŭ pli, al malpli alta nivelo. Tiutempe tio estis la ĉefa danĝero; ĉar en la mallumo ili ne povis vidi malsupreniron, ĝis ili alvenis ĝin kaj elmetis piedon en malplenon. Gandalfo palpis la teron bastone kiel blindulo.

Post unu horo ili progresis unu mejlon, aŭ eble pli, kaj malsupreniris multajn ŝtuparojn. Ankoraŭ ne aŭdiĝis persekuto. Ili preskaŭ komencis esperi, ke ili eskapos. Sube de l' sepa ŝtuparo Gandalfo haltis.

— Varmegiĝas! — li anhelis. — Ni devas esti subiĝintaj almenaŭ ĝis nivelo de l' Pordoj. Mi opinias, ke baldaŭ ni serĉu turniĝon maldekstren por konduki nin orienten. Espereble ne malproksimas. Mi estas lacega. Mi devas ripozi momenton ĉi tie, eĉ se ĉiuj orkoj iam frajitaj persekutus nin.

Gimlio kaptis lian brakon kaj helpis lin sidiĝi sur ŝtupon.

— Kio okazis tie supre ĉe la pordo? — li demandis. — Ĉu vi renkontis la tamburiston?

— Mi ne scias, — respondis Gandalfo. — Sed mi subite trovis, ke mi frontas ion, kion mi neniam renkontis antaŭe. Mi povis pensi pri

nenio krom fermsorĉi la pordon. Mi konas multajn manierojn, sed tiaj aferoj postulas tempon, kaj eĉ tiel la pordon oni povas perforte trarompi.

» Starante tie mi povis aŭdi orkajn voĉojn: mi kredis, ke tre baldaŭ ili trarompos ĝin. Mi ne povis aŭdi, kio estis dirata; sed ili ŝajnis paroli per sia propra hida lingvo. Mi komprenis nur *ghâsh*, tio estas 'fajro'. Poste envenis io en la ĉambron — mi sentis ĝin tra la pordo, kaj la orkoj mem ektimis kaj silentiĝis. Ĝi kaptis la feran ringon, kaj tiam ĝi perceptis min kaj mian sorĉaĵon.

» Kio ĝi estis, mi ne povas konjekti, sed neniam mi spertis tian provokon. La kontraŭsorĉo estis terura. Ĝi preskaŭ rompis min. Momente la pordo eskapis mian regadon kaj komencis malfermiĝi! Mi devis prononci la Komandan Vorton. Tio pruviĝis tro granda streĉo. La pordo dispeciĝis. Io nube malhela forbaris la tutan lumon interne, kaj mi estis ĵetita malantaŭen tra l' ŝtuparo. La tuta muro kolapsis, kaj ankaŭ la tegmento de l' ĉambro, mi opinias.

» Mi timas, ke Balino estas profunde surkovrita, kaj eble ankaŭ io alia estas surkovrita tie. Mi ne scias. Sed almenaŭ estas tute barita la pasejo malantaŭ ni. Ha! Neniam mi sentis min tiom elĉerpita, sed tio pasas. Kaj nun kio pri vi, Frodo? Mankis tempo por diri tion, sed neniam en mia vivo mi tiom ĝojis kiom pro via ekparolo. Mi timis, ke tiu hobito, kiun Aragorno portis, estas kuraĝa, sed mortinta.

— Kio pri mi? — diris Frodo. — Mi vivas kaj sendifektas, mi opinias. Mi estas kontuzita kaj dolora, sed tio ne tro ĝenas.

— Nu, — diris Aragorno, — mi povas diri nur, ke hobitoj estas konstruitaj el materialo tiel fortika, ke mi neniam trafis ion similan. Se mi scius tion, mi estus parolinta pli milde en la taverno en Brio! Tiu lancpiko estus trapasinta sovaĝan apron!

— Nu, feliĉe ĝi ne trapasis min, — diris Frodo; — kvankam mi sentas min kvazaŭ batita inter martelo kaj amboso. — Li nenion diris pli. Dolorigis lin la spirado.

— Vi similas al Bilbo, — diris Gandalfo. — Ĉe vi estas pli, ol okulo perceptas, kiel mi diris pri li antaŭlonge. — Frodo scivolis, ĉu tiu komento signifis pli, ol supraĵe ŝajnis.

Nun ili denove pluiris. Post nelonge Gimlio ekparolis. En la mallumo li havis okulojn akrajn.

— Mi opinias, — li diris, — ke antaŭe estas lumo. Sed ne taglumo. Ĝi estas ruĝa. Kio ĝi povas esti?

— *Ghâsh!* — murmuris Gandalfo. — Mi scivolas, ĉu tion ili priparolis: ke la subaj etaĝoj brulas? Tamen ni povas nur pluiri.

Baldaŭ la lumo iĝis nemiskomprenebla, kaj estis videbla al ĉiuj. Ĝi flagris kaj ardis sur la muroj fore laŭ la koridoro antaŭ ili. Ili jam povis vidi la vojon: antaŭe la pado abrupte deklivis suben, kaj iom malproksime staris malalta arkaĵo; tra kiu venis la kreskanta lumo. La aero varmegiĝis.

Kiam ili alvenis la arkaĵon, Gandalfo trairis, signante al la aliaj, ke ili atendu. Kiam li staris ĝuste post la trapasejo, ili vidis lian vizaĝon lumigita de ruĝa ardeco. Rapide li retropaŝis.

— Ĉi tie estas ia nova misaĵo, — li diris, — elpensita por nin bonvenigi, sendube. Sed mi jam scias, kie ni troviĝas: ni atingis la unuan nivelon, la etaĝon ĝuste sub la Pordego. Tiu ĉi estas la dua halo de Malnova Morio; kaj la Pordego estas proksima: post la orienta fino, maldekstre, ne pli ol kvaronmejlon. Trans la Ponton, supren laŭ larĝa ŝtuparo, tra la Unua Halo, kaj eksteren! Sed venu rigardi!

Ili elrigardis. Antaŭ ili estis alia kaverneca halo. Ĝi estis pli alta kaj multe pli longa ol tiu, en kiu ili dormis. Ili estis proksimaj al ties orienta fino; okcidente ĝi etendiĝis en mallumon. Tra la centro spiralis duobla vico de baŭmantaj pilastroj. Ili estis gravuritaj kiel arbotrunkoj, kies branĉoj subtenis la tegmenton per disetenda retaĵo el ŝtono. Iliaj trunkoj estis glataj kaj nigraj, sed ruĝa ardeco malhele speguliĝis sur ties flankoj. Rekte trans la planko, proksime al la suboj de du grandegaj pilastroj, granda fendaĵo estis malfermiĝinta. El tiu venis forte ruĝa lumo, kaj de tempo al tempo flamoj lekis la randon kaj volviĝis ĉirkaŭ la ŝoklojn de l' kolonoj. Malhelaj fumeroj tremis sur la varmega aero.

— Se ni venus laŭ la ĉefa vojo malsupren de l' supraj haloj, ni estus enfermitaj ĉi tie, — diris Gandalfo. — Ni esperu, ke la fajro nun troviĝas inter ni kaj la persekutado. Venu! Nepras ne perdi tempon.

Ĝuste dum li parolis ili aŭdis denove la persekutantan tamburadon: *Dum, dum, dum.* Fore post la ombroj ĉe la okcidenta fino de l' halo aŭdiĝis krioj kaj klarionoj. *Dum, dum!* la pilastroj ŝajnis tremi kaj la flamoj ŝanceliĝi.

— Ek al la lasta vetkuro! — diris Gandalfo. — Se la suno brilas ekstere, ni eble ankoraŭ eskapos. Sekvu min!

Li turniĝis maldekstren kaj transkuris la glatan plankon de la halo. La distanco estis pli longa ol ĝi aspektis. Kurante ili aŭdis batadon kaj eĥon de multaj rapidaj piedoj malantaŭe. Aŭdiĝis akra kriĉo: ili estis

rimarkitaj. Estis tintego kaj klakado de ŝtalo. Sago fajfis super la kapon de Frodo.

Boromiro ridis:

— Tion ili ne atendis. La fajro forbaras ilin. Ni estas malĝustaflanke!

— Rigardu antaŭen! — vokis Gandalfo. — La Ponto proksimas. Ĝi estas danĝera kaj mallarĝa.

Subite Frodo ekvidis antaŭ si nigran abismon. Fine de la halo la planko malaperis kaj falis en nekonatan profundon. La ekstera pordo estis atingebla nur per gracila ponto el ŝtono, sen randmureto aŭ balustrado, kiu transarkis l' abismon per unuopa kurba ĵetiĝo de kvindek futoj. Tio estis antikva defendilo de l' gnomoj kontraŭ malamiko, kiu kaptus la Unuan Halon kaj la eksterajn koridorojn. Ili povis transiri nur po unu. Ĉe la eĝo Gandalfo haltis kaj la aliaj grupiĝis malantaŭe.

— Iru la unua, Gimlio! — li diris. — Poste Grinĉjo kaj Gaja. Rekte antaŭen, kaj supren laŭ la ŝtuparo post la pordo!

Sagoj falis inter ilin. Unu frapis Frodon kaj resaltis. Alia trapikis la ĉapelon de Gandalfo kaj restis tie kvazaŭ nigra plumo. Frodo retrorigardis. Trans la fajro li vidis svarmantajn nigrajn figurojn: ŝajnis troviĝi centoj da orkoj. Ili svingis lancojn kaj sabrojn, kiuj brilis ruĝe kiel sango pro la fajrolumo. *Dum, dum,* — ruliĝis la tamburado, iĝante pli kaj pli laŭta, — *dum, dum.*

Legolaso sin turnis kaj metis sagon al sia pafarko, kvankam la distanco estus longa por pafo. Li kurbigis la arkon, sed lia mano tremis, kaj la sago falis teren. Li eligis krion pro konsterniĝo kaj timo. Du grandaj troloj aperis; ili portis grandajn ŝtonoblokojn, kaj deĵetis ilin por esti paŝpontoj trans la fajron. Sed ne estis la troloj, kiuj terurigis la elfon. La vicoj de l' orkoj malfermiĝis, kaj ili forpuŝiĝis, kvazaŭ ili mem timus. Io alproksimiĝis de malantaŭ ili. Ne estis videble, kio ĝi estis: ĝi similis ombregon, meze de kiu estis malhela figuro, eble homforma, tamen pligranda. En ĝi kaj antaŭ ĝi ŝajnis potenco kaj teruro.

Ĝi alvenis la randon de l' fajro kaj la lumo velkis kvazaŭ nubo kurbiĝus al ĝi. Poste ĝi senpene transsaltis la fendegon. La flamoj suprenhurlis renkonte al ĝi, envolvis ĝin; kaj nigra fumo kirliĝis en la aero. Ĝiaj striantaj kolharoj ekbrulis, kaj flamis malantaŭ ĝi. En ĝia dekstra mano estis klingo kiel pikanta fajrolango; per la maldekstra ĝi tenis vipon multvostan.

— Aj! Aj! — lamentis Legolaso. — Balrogo! Venas balrogo!

Gimlio fiksrigardis larĝokule.

— La Plago de Durino! — li kriis, kaj lasante fali sian hakilon li kovris sian vizaĝon.

— Balrogo, — murmuris Gandalfo. — Jam mi komprenas. — Li hezitis kaj peze apogis sin sur sian bastonon. — Kia misfortuno! Kaj mi jam lacegas.

La malhela fajrostrianta figuro kuregis al ili. La orkoj hurlis kaj transfluis la ŝtonajn paŝpontojn. Tiam Boromiro levis sian kornon kaj blovis. Laŭte sonoris kaj blekis la defio, kiel kriego multgorĝa sub la kaverneca tegmento. Momente la orkoj hezitis, kaj la fajra ombro haltis. Poste la eĥoj subite silentiĝis kvazaŭ flamo, blovestingita per malhela vento, kaj denove la malamikoj antaŭeniris.

— Trans la ponton! — kriis Gandalfo, revokinte sian forton. — Fuĝu! Jen malamiko, kiu superas vin. Mi devas defendi la mallarĝan vojon. Fuĝu! — Aragorno kaj Boromiro malatentis la ordonon, sed staris firme, flankalflanke, malantaŭ Gandalfo ĉe la fino de la ponto. La aliaj haltis ĝuste en la pordaperturo ĉe fino de la halo, kaj sin turnis, ne povante permesi, ke ilia estro frontu sola la malamikon.

La balrogo alvenis la ponton. Gandalfo staris meze de l' arkaĵo, apogante sin per la bastono en sia maldekstra mano, sed en la alia mano brilis Glamdringo, malvarma kaj blanka. Lia malamiko denove haltis, frontante lin, kaj la ombro ĉirkaŭ ĝi etendiĝis kiel du grandaj flugiloj. Ĝi levis la vipon, kaj la vostoj kriĉis kaj krakis. Fajro eliris el ĝiaj naztruoj. Sed Gandalfo staris fortike.

— Vi ne povas pasi, — li diris. La orkoj staris senmove, kaj ĉio komplete silentiĝis. — Mi estas servanto de l' Sekreta Fajro, manipulanto de la flamo de Anoro. Vi ne povas pasi. La malhela fajro ne helpos vin, flamon de Uduno. Reiru al la Ombro! Vi ne povas pasi.

La balrogo nenion respondis. La fajro en ĝi ŝajnis velki, sed la mallumo fortiĝis. Ĝi paŝis antaŭen malrapide sur la ponton, kaj subite ĝi sin rektigis ĝis granda alto, kaj ĝiaj flugiloj etendiĝis de muro al muro; sed ankoraŭ Gandalfo estis videbla, glimante en la malhelo; li ŝajnis eta kaj tute sola: griza kaj kurbiĝinta, kiel ŝrumpa arbo antaŭ komenciĝo de ŝtormo.

El la ombro saltis flamanta ruĝa glavo.

Glamdringo ekbrilis blanka responde.

Aŭdiĝis tintego kaj elpikis blanka fajro. La balrogo retropaŝis kaj ĝia glavo suprenflugis en fragmentoj fandiĝantaj. La sorĉisto ŝanceliĝis sur la ponto, retroiris unu paŝon, kaj denove ekstaris senmova.

— Vi ne povas pasi! — li diris.

Per alĵetiĝo la balrogo plensaltis sur la ponton. Ĝia vipo kirliĝis kaj siblis.

— Li ne devas stari sola! — kriis Aragorno subite kaj rekuris laŭ la ponto. — Elendilo! — li kriis. — Mi kunestas, Gandalfo!

— Gondoro! — kriis Boromiro kaj saltis post lin.

Tiumomente Gandalfo levis sian bastonon, kaj kriante laŭte li frapegis la ponton antaŭ si. La bastono disrompiĝis kaj falis el lia mano. Blindiga maso da blanka flamo suprenflugis. La ponto fendiĝis. Ĝuste ĉe la piedoj de la balrogo ĝi rompiĝis, kaj la ŝtono sur kiu ĝi staris kraŝis en l' abismon, dum la ceteraj restis, ekvilibrigitaj, tremantaj kvazaŭ rok-lango elpuŝita en malplenon.

Kun terura krio la balrogo falis antaŭen, kaj ĝia ombro suben plonĝis kaj malaperis. Sed ĝuste dumfale ĝi svingis sian vipon, kaj la vostoj frapis kaj volviĝis ĉirkaŭ la genuojn de l' sorĉisto, trenante lin ĝis la rando. Li ŝanceliĝis kaj falis, vane kroĉiĝante al la ŝtono, kaj glitis en la abismon.

— Fuĝu, stultuloj! — li kriis, kaj estis for.

La fajroj estingiĝis kaj ekestis kompleta mallumo. La Kunularo staris senmove pro hororo, fiksrigardante en l' abismon. Ĝuste kiam Aragorno kaj Boromiro revenis kurege, la cetero de l' ponto fendiĝis kaj falis. Per krio Aragorno revivigis ilin.

— Venu! Nun mi kondukos vin! — li vokis. — Ni devas obei lian lastan ordonon. Sekvu min!

Ili stumblis malorde supren laŭ la ŝtuparo preter la pordo. Aragorno antaŭis, Boromiro malantaŭis. Ĉe la supro estis larĝa eĥanta koridoro. Laŭ ĝi ili fuĝis. Frodo aŭdis Samon ploranta ĉe sia flanko, kaj poste li konstatis, ke ankaŭ li ploras dum la kurado. *Dum, dum, dum,* — la tamburbatoj ruliĝis malantaŭe, jam funebre kaj malrapide, — *dum!*

Ili plukuris. La lumo kreskis antaŭ ili; grandaj lumstrioj trapikis la tegmenton. Ili kuris pli rapide. Ili eniris halon, helan pro taglumo el la altaj fenestroj oriente. Ili fuĝis trans ĝin. Ĝiajn grandajn rompitajn pordojn ili trapasis, kaj subite antaŭ ili malfermiĝis la Granda Pordego, arkaĵo da brilega lumo.

Gardistaro de orkoj kaŭris en la ombroj malantaŭ la pordfostegoj baŭmantaj ambaŭflanke, sed la pordo estis frakasita kaj faligita. Aragorno terenbatis la kapitanon, kiu frontis lin, kaj la ceteraj fuĝis

timigite de lia kolero. La Kunularo preterkuregis ilin kaj ilin tute malatentis. Tra la Pordego ili kuris kaj salte descendis la grandajn tri-vitajn ŝtupojn, la sojlon de Morio.

Tiel, finfine ili venis preterespere sub la ĉielon kaj sentis venton sur siaj vizaĝoj.

Ili ne haltis ĝis ili troviĝis ekster pafatingo de l' muroj. La Dimrila Valo estis ĉirkaŭe. Surkuŝis ĝin ombro de l' Nebulecaj Montoj, sed oriente oro lumis sur la tero. Estis nur unu horo post la tagmezo. La suno brilis. La nuboj estis blankaj kaj altaj.

Ili rerigardis. Malhele oscedis la arkaĵo de l' Pordego sub ombro de l' montaro. Mallaŭte kaj malproksime sub la tero ruliĝis la malrapidaj tamburbatoj: *dum*. Maldensa nigra fumo eldrivis. Nenio alia estis videbla; la ĉirkaŭa valo estis tute malplena. *Dum*. Finfine malĝojego tute venkis ilin, kaj longe ili ploris: iuj starantaj kaj silentaj, iuj kuŝantaj tere. *Dum, dum*. La tamburbatoj forvelkis.

Ĉapitro 6

LOTLORIENO

Ve! Mi timas, ke ni ne povos pli longe resti ĉi tie, — diris Aragorno. Li alrigardis la montojn kaj alte tenis sian glavon. — Adiaŭ, Gandalfo! — li kriis. — Ĉu mi ne diris al vi: *se vi trapasos la pordon de Morio, gardu vin*? Ve, mi diris veron! Kian esperon ni havas sen vi? — Li sin turnis al la Kunularo. — Ni devas malhavi esperon. Almenaŭ ni eble venĝos nin. Ni fortigu nin kaj ne plu ploru! Venu! Antaŭ ni estas vojo longa, kaj multo farenda.

Ili stariĝis kaj ĉirkaŭrigardis. Norde la valo supreniris en interejon de ombroj inter du grandaj montobrakoj, super kiuj brilis tri blankaj pintoj: Celebdilo, Fanuidolo, Karadraso, la Montoj de Morio. Ĉe l' supro de la intermonto fluis torento kvazaŭ blanka punto trans senfinan ŝtuparon da mallongaj akvofaloj, kaj ŝaŭmnebulo ŝvebis en la aero ĉirkaŭ la montosuboj.

— Jen la Dimrila Ŝtuparo, — diris Aragorno, fingromontrante la akvofalojn. — Malsupren laŭ la profunde fendita vojo, kiu apudas la torenton, ni devis alveni, se la sorto estus pli afabla.

— Aŭ Karadraso malpli kruela, — diris Gimlio. — Jen ĝi staras ridetanta en la sunlumo! — Li skuis sian pugnon al la plej fora el la neĝvertaj pintoj kaj forturniĝis.

Oriente la etendita brako de l' montoj marŝis al subita fino, kaj foraj landoj estis videblaj post ili, larĝaj kaj svagaj. Sude la Nebulecaj Montoj retroiris senfine ĝis limo de la vidkapablo. Malproksime malpli ol mejlon, kaj iom sube, ĉar ili ankoraŭ staris alte sur la okcidenta flanko de la valo, kuŝis lago. Ĝi estis longa kaj ovala, formita kvazaŭ granda lancpinto ŝovita profunden en la nordan intermonton; sed ĝia suda fino preteris la ombrojn sub la sunbrila ĉielo. Tamen ĝia akvo estis malhela: profunde blua kiel klara vesperĉielo vidita de lampluma ĉambro. Ĝia supraĵo estis senmova kaj neperturbita. Ĉirkaŭ ĝi kuŝis glata razeno, kiu descendis brete je ĉiuj flankoj ĝis ĝia nuda nerompita bordo.

— Tie kuŝas la Spegullago, profunda Ĥeled-Zaramo! — diris

Gimlio malgaje. — Mi memoras, kion li diris: “Spertu ĝojon rigardante ĝin! Sed tie ni ne povos restadi”. Nun mi vojaĝos longe antaŭ ol sperti denove ĝojon. Estas mi, kiu devas forrapidi, kaj li, kiu devas resti.

Nun la Kunularo malsupreniris la vojon for de la Pordego. Ĝi estis malglata kaj rompita, velkante ĝis serpentuma pado inter erikoj kaj ileksoj, kiuj elpuŝiĝis inter la fendiĝontaj ŝtonoj. Sed ankoraŭ estis videble, ke iam antaŭlonge granda pavimita vojo serpentumis supren el la malaltejoj de l' Gnoma Regno. En kelkaj lokoj estis ruiniĝintaj ŝtonaj monumentoj kaj amasetoj da verdo, kiujn kronis gracilaj betuloj aŭ abioj, susurantaj pro la vento. Kurbiĝo orienten kondukis ilin tute apud la gazonon de Spegullago, kaj tie ne malproksime de l' vojflanko staris unuopa kolono supre rompita.

— Jen la Ŝtono de Durino! — kriis Gimlio. — Mi ne povas preteriri, ne flankenirinte momenton por rigardi la miraĵon de la valo!

— Do rapidu! — diris Aragorno, retrorigardante al la Pordego. — La suno subiros frue. La orkoj, eble, ne elvenos ĝis la noktiĝo, sed tiam ni devas troviĝi tre malproksime. La luno preskaŭ tutŝrumpis kaj hodiaŭ nokte estos mallume.

— Akompanu min, Frodo! — kriis la gnomo, saltante for de l' pado. — Mi ne volas, ke vi foriru ne vidinte Ĥeled-Zaramon. — Li subenkuris la longan verdan deklivon. Frodo sekvis malrapide, logite de la senmova blua akvo malgraŭ doloro kaj laco; Sam kuniris malantaŭe.

Apud la staranta ŝtono Gimlio haltis kaj rigardis supren. Ĝi estis fendetita kaj vetertrivita, kaj la malklaraj runoj sur ĝia flanko estis nelegeblaj.

— Tiu ĉi kolono signas la lokon, kie Durino la unuan fojon rigardis en la Spegullagon, — diris la gnomo. — Ni mem rigardu unufoje, antaŭ ol foriri!

Ili kliniĝis super la malhela akvo. Komence ili povis nenion vidi. Poste, malrapide, ili vidis la formojn de la ĉirkaŭantaj montoj spegulitaj en profunda bluo, kaj la pintoj similis plumarojn da blankaj flamoj super ili; plue estis spaco da ĉielo. Tie simile al juveloj enprofundigitaj brilis eksparkaj steloj, kvankam la suno lumis sur la ĉielo super ili. De iliaj propraj kliniĝantaj formoj videblis eĉ ne ombro.

— O Ĥeled-Zaramo bela kaj mirinda! — diris Gimlio. — Tie kuŝas la krono de Durino ĝis li vekiĝos. Adiaŭ! — Li riverencis, kaj forturnis sin, kaj rerapidis laŭ la gazono denove ĝis la pado.

— Kion vi vidis? — diris Grinĉjo al Sam, sed Sam tro profundiĝis en pensadon por respondi.

La vojo nun turniĝis suden kaj rapide malsupreniris, etendiĝante el inter la brakoj de la valo. Iom malsupre de la lago ili alvenis profundan akvoputon, klaran kiel kristalo, de kiu flueto transiris ŝtonan lipon kaj fluis ekbrile kaj gargare malsupren laŭ apika roka kanelo.

— Jen la fonto, el kiu leviĝas Arĝentvejno, — diris Gimlio. — Ne trinku el ĝi! Ĝi estas glacie malvarma.

— Baldaŭ ĝi iĝas rapida rivero, ĉar ĝi ĉerpas akvon el multaj aliaj montaj rojoj, — diris Aragorno. — Nia vojo apudiras ĝin dum multaj mejloj. Ĉar mi kondukos vin tra la vojo, kiun Gandalfo elektis, kaj unue mi esperas alveni la arbaron, kie Arĝentvejno enfluas la Grandan Riveron — tie fore. — Ili rigardis tien, kien li indikis, kaj antaŭ si ili povis vidi la rojon saltanta al la fundo de l' valo, kaj poste pluiranta foren ĝis la malaltejoj, ĝis ĝi perdiĝis en ora nebuleco.

— Tie kuŝas la arbaroj de Lotlorieno! — diris Legolaso. — Tio estas la plej bela el ĉiuj loĝejoj de mia popolo. Ne ekzistas arboj similaj al la arboj de tiu lando. Ĉar aŭtune iliaj folioj ne falas, sed oriĝas. Nur kiam la printempo venas, kaj la nova verdaĵo malfermiĝas, ili falas, kaj tiam branĉojn pezigas flavaj floroj; kaj la tero de l' arbaro estas ora, kaj ora estas la tegmento, kaj ĝiaj kolonoj estas arĝentaj, ĉar la ŝeloj de la arboj estas glataj kaj grizaj. Tiel diras ankoraŭ niaj kantoj en Mornarbaro. Mia koro ĝojus, se mi troviĝus sub la tegmentorandoj de tiu arbaro printempe!

— Mia koro ĝojas eĉ vintre, — diris Aragorno. — Sed ĝi troviĝas multajn mejlojn for. Ni rapidu!

Dum kelka tempo Frodo kaj Sam sukcesis resti kun la aliaj, sed Aragorno gvidis ilin rapidege, kaj post iom da tempo ili komencis postresti. Ili manĝis nenion depost la frua mateno. La vundo de Sam ardis kiel fajro, kaj lia kapo sentis vertiĝeton. Malgraŭ la brila suno la vento ŝajnis malvarma post la varma mallumo de Morio. Li tremetis. Frodo trovis ĉiun paŝon pli doloriga kaj li anhelis pro spiromanko.

Finfine Legolaso turniĝis, kaj vidante, ke ili estas jam tre malantaŭaj, li alparolis Aragornon. La aliaj haltis, kaj Aragorno rekuris, vokante Boromiron, ke tiu akompanu lin.

— Mi petas pardonon, Frodo! — li kriis, zorgoplena. — Tiom okazis hodiaŭ, kaj tiom necesas rapideco, ke mi forgesis, ke vi estas

vundita; kaj ankaŭ Sam. Vi devis ion diri. Ni faris nenion facilige por vi, kiel ni devus, eĉ se persekutus nin ĉiuj orkoj de Morio. Ek do! Iomete pli antaŭe estas loko, kie ni povos iomete ripozi. Tie mi faros por vi ĉion eblan. Venu, Boromiro! Ni portos ilin.

Baldaŭ poste ili alvenis alian rivereton, kiu fluis el la okcidento kaj aligis sian bobelan akvon al la rapidanta Arĝentvejno. Kune ili plonĝis trans falejon de verdkolora ŝtono, kaj ŝaŭmis supren en valeton. Ĉirkaŭ ĝi staris abioj, stumpaj kaj kurbaj, kaj ĝiaj flankoj estis apikaj kaj vestitaj per skolopendrioj kaj mirtelarbustoj. Ĉe la subo estis ebenejo, tra kiu la rojo fluis brue trans brilajn ŝtonetojn. Tie ili ripozis. Jam pasis preskaŭ tri horoj post la tagmezo, kaj ili vojaĝis nur kelkajn mejlojn de l' Pordego. La suno jam eksubiris okcidente.

Dum Gimlio kaj la du pli junaj hobitoj ekbruligis fajron el vepraĵo kaj abiaj branĉetoj kaj ĉerpis akvon, Aragorno flegis Samon kaj Frodon. La vundo de Sam ne estis profunda, sed ĝi aspektis malsane, kaj la vizaĝo de Aragorno estis zorgema dum li esploris ĝin. Post momento li rigardis supren malŝarĝite.

— Bonŝance, Sam! — li diris. — Multaj ricevis pli malbonan vundon page al mortigo de sia unua orko. La tranĉo ne estas venenita, kiel estas tro ofte ĉe la vundoj per orkaj klingoj. Ĝi verŝajne bone kuraciĝos, kiam mi estos fleginta ĝin. Lavu ĝin, kiam Gimlio varmigos iom da akvo.

Li malfermis sian saketon kaj elprenis kelkajn velkintajn foliojn.

— Ili estas sekaj kaj perdis iom da efikeco, — li diris, — sed jen mi havas ankoraŭ kelkajn foliojn de *atelaso*, kiujn mi plukis proksime al Veterverto. Kunpremu unu el ili en la akvo, kaj lavpurigu la vundon, kaj mi bandaĝos ĝin. Nun estas via vico, Frodo!

— Ĉe mi en ordo, — diris Frodo, ne dezirante, ke liaj vestaĵoj estu tuŝataj. — Mi bezonas nur kelkan manĝaĵon kaj iom da ripozo.

— Ne! — diris Aragorno. — Ni devas rigardi por konstati, kion faris al vi la martelo kaj amboso. Mi ankoraŭ miras, ke vi entute vivas. — Malkrude li formetis la malnovan jakon kaj trivitan ĉemizon de Frodo kaj eligis mirspiregon. Poste li ridis. La arĝenta maŝkiraso trembrilis antaŭ liaj okuloj kiel lumo sur ondeta maro. Zorge li forprenis kaj alte tenis ĝin, kaj la gemoj sur ĝi ekbrilis kiel steloj, kaj la bruo de la skuataj ringoj sonis kvazaŭ tinto de pluvo sur lageton.

— Vidu, amikoj! — li vokis. — Jen beleta hobita haŭto por envolvi elfan princidon! Se estus konate, ke hobitoj havas tiajn haŭtojn, ĉiuj ĉasantoj de Mez-Tero alrajdus la Provincon.

— Kaj ĉiuj sagoj de ĉiuj ĉasistoj en la mondo estus vanaj, — diris Gimlio, mire fiksrigardante la kirason. — Ĝi estas *mitrila* vesto. *Mitrilo!* Mi neniam vidis nek priaŭdis ekzempleron tiel belan. Ĉu pri tiu ĉi maŝkiraso parolis Gandalfo? Se jes, li subtaksis ĝin. Sed ĝi estis bone donacita!

— Mi ofte scivolis, kion faras vi kaj Bilbo, tiom intime en lia ĉambreto, — diris Gaja. — Benatu la maljuna hobito! Mi amas lin pli ol antaŭe. Mi esperas, ke ni havos okazon rakonti al li pri ĝi!

Sur la dekstraj flanko kaj brusto de Frodo estis malhela kaj nigriĝinta kontuzo. Sub la kiraso estis ĉemizo el mola ledo, sed unuloke la ringoj estis trapuŝitaj en la karnon. Ankaŭ la maldekstra flanko estis gratita kaj kontuzita, kie li estis ĵetita kontraŭ la muron. Dum la aliaj pretigis la manĝon, Aragorno lavpurigis la vundojn per akvo, en kiu estis trempita la *atelaso*. La pika parfumo plenigis la valeton, kaj ĉiuj, kiuj kliniĝis super la vaporanta akvo, sentis sin refreŝigitaj kaj fortigitaj. Baldaŭ Frodo sentis foriri la doloron, kaj lia spirado faciliĝis: kvankam dum multaj tagoj li estis malfleksiĝema kaj netuŝinda. Aragorno ligis kelkajn molajn vataĵojn al lia flanko.

— La kiraso estas mirinde malpeza, — li diris. — Surmetu ĝin denove, se vi povas tion toleri. Mia koro ĝojas, sciante ke vi havas tian vestaĵon. Ne formetu ĝin, eĉ dormonte, krom se sorto venigos vin tien, kie vi provizore estos sekura; kaj tion malofte ebligos la hazardo dum la daŭro de via misio.

Manĝinte, la Kunularo prepariĝis pluiri. Ili estingis la fajron kaj kaŝis ties spurojn. Poste, grimpinte el la valeto, ili ekmarŝis denove. Ili ne multe progresis antaŭ ol la suno subiris malantaŭ la okcidentaj altaĵoj, kaj ombregoj subenrampis la montflankojn. Krepusko vualis iliajn piedojn, kaj nebuleto leviĝis en la kavejoj. Malproksime en la oriento la vespera lumo kuŝis pala sur la neklaraj terenoj de distaj ebenaĵoj kaj arbaroj. Sam kaj Frodo, jam sentante sin faciligitaj kaj tre freŝigitaj, kapablis paŝi sufiĉe rapide, kaj kun nur unu halto Aragorno kondukis antaŭen la Kunularon dum preskaŭ tri pliaj horoj.

Estis mallume. Profunde noktiĝis. Vidiĝis multaj klaraj steloj, sed la rapide malkreskanta luno ne estus vidata ĝis malfrue. Gimlio kaj Frodo iris lastaj, marŝante mallaŭte kaj ne parolante, por aŭdi iun ajn sonon sur la vojo malantaŭe. Finfine Gimlio rompis la silenton.

— Neniu sono krom la vento, — li diris. — Neniuj orkoj proksimas, aŭ miaj oreloj estas lignaj. Espereble la orkoj kontentiĝos

forpelinte nin el Morio. Kaj eble tio estas ilia tuta celo, kaj ni alie ne koncernis ilin — nek la Ringo. Tamen orkoj ofte persekutas malamikojn multmejle sur la ebenaĵon, se ili volas venĝi falintan kapitanon.

Frodo ne respondis. Li rigardis al Piko, kaj la klingo estis malbrila. Tamen li aŭdis ion, aŭ tion li supozis. Tuj post kiam la ombroj ĉirkaŭis ilin kaj la vojo malantaŭe estis malhela, li aŭdis denove la rapidan klakadon de piedpaŝoj. Ankaŭ nun li aŭdis ĝin. Li rapide sin turnis. Vidiĝis malantaŭe du etaj ekbriloj da lumo, aŭ momente li supozis vidi ilin, sed tuj ili glitis flanken kaj malaperis.

— Kio estas? — diris la gnomo.

— Mi ne scias, — respondis Frodo. — Mi pensis, ke mi aŭdas paŝojn, kaj mi pensis, ke mi vidas lumon — kvazaŭ okulojn. Mi tion pensis ofte, de kiam ni unue eniris Morion.

Gimlio haltis kaj kliniĝis al la tero.

— Mi aŭdas nenion krom la noktan paroladon de plantaĵoj kaj ŝtonoj, — li diris. — Ek! Ni rapidu! La aliaj jam ne vidiĝas.

La nokta vento blovis froste tra la valo renkonte al ili. Antaŭ ili staris larĝa griza ombro, kaj ili aŭdis senfinan susuradon de folioj kvazaŭ poploj en la trablovo.

— Lotlorieno! — kriis Legolaso. — Lotlorieno! Ni alvenis ĝis la tegmentorandoj de l' Ora Arbaro. Ve, ke vintro estas!

En la nokto la arboj staris altaj antaŭ ili, arkitaj super la vojo kaj rojo, kiuj subite fluis sub iliajn etenditajn branĉojn. En la malbrila lumo de l' steloj iliaj trunkoj estis grizaj, kaj iliaj tremantaj folioj subsugestiis novalan oron.

— Lotlorieno! — diris Aragorno. — Mi ĝojas aŭdi denove venton en la arbaro! Ni troviĝas apenaŭ pli ol dek kvin mejlojn for de l' Pordego, sed ni ne kapablas iri plu. Ĉi tie ni esperu, ke la efikeco de l' elfoj gardos nin hodiaŭ nokte de la minaco, kiu postsekvas.

— Se efektive elfoj ankoraŭ loĝas ĉi tie en la malheliĝanta mondo, — diris Gimlio.

— Pasis longa tempo, de kiam iuj el mia popolo revojaĝis ĉi tien ĝis la lando, de kie ni forvagis en praepoko, — diris Legolaso, — sed ni aŭdis, ke Lorieno ankoraŭ ne estas senpopola, ĉar ĉi tie estas potenco sekreta, kiu fortenas misaĵojn el la lando. Tamen ĝia popolo estas malofte vidata, kaj eble ili jam loĝas profunde en la arbaro kaj malproksime de l' norda limo.

— Ja profunde en la arbaro ili loĝas, — diris Aragorno, kaj

ĝemspiris, kvazaŭ ekmoviĝus en li iu memoraĵo. — Ni devas nin prizorgi mem hodiaŭ vespere. Ni mallonge pluiru, ĝis la arboj tute ĉirkaŭos nin, kaj tiam ni flankiĝos de la pado kaj serĉos lokon por ripozi.

Li paŝis antaŭen; sed Boromiro staris heziteme kaj ne sekvis.

— Ĉu ne ekzistas alia vojo? — li diris.

— Kian alian pli taŭgan vojon vi deziras? — diris Aragorno.

— Klaran vojon, eĉ se ĝi kondukas tra glavbaraĵo, — diris Boromiro. — Laŭ strangaj padoj estas tiu ĉi Kunularo kondukita, kaj ĝis nun al misfortuno. Kontraŭ mia volo ni pasis sub la ombrojn de Morio, je nia perdo. Kaj nun ni devas eniri la Oran Arbaron, laŭ vi. Sed pri tiu danĝera lando ni aŭdis en Gondoro, kaj oni diras, ke eliris malmultaj enirintoj; kaj el tiuj malmultaj neniu eskapis nedifektite.

— Ne diru *nedifektite*, sed se vi diros *neŝanĝite*, eble tiam vi parolos veron, — diris Aragorno. — Sed la scioj velkas en Gondoro, Boromiro, se en la urbo de tiuj, kiuj iam estis saĝaj, oni nun parolas mise pri Lotlorieno. Kredu kion vi volas, por ni ne ekzistas alia vojo — krom se vi emas reiri al la Moria Pordo, aŭ grimpi la senpadajn montojn, aŭ naĝi tutsola laŭ la Granda Rivero.

— Do antaŭen! — diris Boromiro. — Sed estas danĝere.

— Danĝere efektive, — diris Aragorno, — bele kaj danĝere; sed ĝin devas timi nur misaĵo, aŭ tiuj, kiuj kunportas misaĵon. Sekvu min!

Ili iris malpli ol unu mejlon en la arbaron, kiam ili alvenis alian rivereton, malsupren fluantan rapide de la arbokovritaj deklivoj, kiuj altiĝis denove okcidente al la montaro. Ili aŭdis ĝin transplaŭdanta je akvofalo malproksime inter la ombroj dekstre. Ĝiaj malhelaj hastaj akvoj transiris la padon antaŭ ili, kaj aliĝis al Arĝentvejno en kirliĝo de neklaraj lagetoj inter la radikoj de l' arboj.

— Jen Nimrodelo! — diris Legolaso. — Pri tiu ĉi rivereto la arbaraj elfoj verkis multajn kantojn antaŭlonge, kaj ni ankoraŭ kantas ilin en la nordo, memorante pri la ĉielarko ĉe ĝiaj faloj kaj la oraj floroj, kiuj flosis sur ĝia ŝaŭmo. Ĉio estas nun malluma kaj la ponto de Nimrodelo estas rompiĝinta. Mi banos miajn piedojn, ĉar oni diras, ke la akvo estas kuracilo por la laculoj.

Li iris antaŭen kaj grimpis malsupren laŭ la profunde fendita bordo kaj enpaŝis la rivereton.

— Sekvu min! — li kriis. — La akvo ne estas profunda. Ni transvadu! Sur la kontraŭa bordo ni povos ripozi, kaj la bruo de l' falanta akvo eble havigos al ni dormon kaj forgeson pri malĝojo.

Unu post alia ili grimpis malsupren kaj sekvis Legolason. Dum momento Frodo staris proksime al la bordo kaj lasis flui la akvon trans siajn lacajn piedojn. Ĝi estis malvarma sed ĝia tuŝo estis pura, kaj kiam li pluiris kaj ĝi leviĝis al liaj genuoj, li sentis, ke la vojaĝmakuloj kaj ĉiu laceco estas forlavitaj de liaj membroj.

Kiam la tuta Kunularo estis transirinta, ili sidiĝis, ripozis kaj manĝis; kaj Legolaso rakontis al ili historiojn pri Lotlorieno, kiujn la elfoj de Mornarbaro vartis ankoraŭ en siaj koroj, pri lumo de suno kaj steloj sur la razenoj apud la Granda Rivero antaŭ ol la mondo griziĝis.

Finfine ili silentiĝis kaj ekaŭdis la muzikon de la akvofalo fluantan dolĉe en la ombroj. Frodo preskaŭ imagis, ke li aŭdas voĉon kantantan, miksitan kun la bruo de la akvo.

— Ĉu vi aŭdas la voĉon de Nimrodela? — demandis Legolaso. — Mi kantos por vi kanton pri la junulino Nimrodela, kiu havis la saman nomon kiel la rivereto, apud kiu ŝi vivis antaŭlonge. Ĝi estas bela kanto en nia arbara lingvo; sed jen kiel ĝi sonas en la okcidentaĵo, kiel iuj en Rivendelo nun kantas ĝin.

Per mallaŭta voĉo apenaŭ aŭdebla inter la susurado de la folioj super ili li komencis:

Elfino en pratemp' irizis,
dumtage brila stelo:
ŝuparo ŝia arĝent-grizis,
or-orlis la mantelo.

Ligiĝis stel' al ŝia frunto,
ĉe l' kap' lumdiademo
kiel tra brancoj suna punto
en bela Lorieno.

La haroj longis, membroj blankis,
ŝi estis flekstalia;
envente ŝi leĝere dancis
kiel foli' tilia.

Ĉe l' akvofalo Nimrodela,
kie la akvo klaris,
en lagon ŝia voĉ' fabela
kiel arĝento falis.

Neniu scias pri la loko
kien ŝi sin forkaŝis;
ĉar Nimrodel' en praepoko
sur montoj disen paŝis.

La elfa ŝipo en haveno,
ŝirmata de montaro,
atendis longe sur posteno
apud la muĝa maro.

Dumnokta vent' en Nordaj Landoj
leviĝis, fajfis laŭta,
la ŝipon pelis for de l' strandoj
per tajdo flue plaŭda.

Aŭrore mont' kaj ter' retretis
preter ondara baŭmo,
kiu plumerojn alten ĵetis
da blindiganta ŝaŭmo.

Amroto la terbordon vidis
jam preter akvo ŝvela,
malbenis ŝipon, kiu splitis
lin for de Nimrodela.

Li estis elfa reĝ' pratempe,
lordo de valtereno,
dum oris la branĉar' pratempe
en bela Lorieno.

De l' direktil' al mar' li saltis,
al trafa sag' simila,
kaj plonĝis, kien akvo altis,
kiel la mev' flugila.

Tra l' haroj blovis vento flirta,
ĉirkaŭis ŝaŭma signo;
kaj pluen forta, bela, virta,
li rajdis kvazaŭ cigno.

El Okcident' neniu vorto,
kaj sur la Cisa Plaĝo
al elf-popolo pri Amroto
ne venis plu mesaĝo.

La voĉo de Legolaso hezitis, kaj la kanto ĉesis.

— Mi ne plu povas kanti, — li diris. — Tio estas nur parto, sed mi forgesis multon. Ĝi estas longa kaj trista, ĉar ĝi rakontas kiel malĝojo venis al Lotlorieno, Lorieno de la arbofloroj, kiam la gnomoj vekis misecon en la montaro.

— Sed la gnomoj ne kreis la misecon, — diris Gimlio.

— Tion mi ne diris, tamen miseco venis, — respondis Legolaso malgaje. — Tiam multaj elfoj el la parencaro de Nimrodela forlasis siajn loĝejojn kaj foriris, kaj ŝi estis perdita malproksime en la sudo, en la pasejoj de la Blankaj Montoj, kaj ŝi ne alvenis la ŝipon, kie ŝia amanto Amroto atendis ŝin. Sed dum la printempo, kiam la vento trablovas la novajn foliojn, la eĥo de ŝia voĉo aŭdeblas ankoraŭ apud la akvofaloj, kiuj portas ŝian nomon. Kaj kiam la vento estas suda, la voĉo de Amroto alvenas de la maro; ĉar Nimrodelo enfluas Arĝentvejnon, kiun la elfoj nomas Celebranto, kaj Celebranto en Anduinon la Grandan, kaj Anduino enfluas la Golfon de Belfalaso, de kie ekvelis la elfoj de Lorieno. Sed nek Nimrodela, nek Amroto iam ajn revenis.

» Oni diras, ke ŝi konstruigis domon sur la branĉoj de arbo, kiu kreskis proksime al la akvofaloj; ĉar tio estis kutimo de la elfoj de Lorieno, loĝi sur la arboj, kaj eble ankaŭ nun estas tiel. Sekve ili estis nomataj Galadrimoj, la Arbopopolo. Profunde en la arbaro la arboj estas tre grandaj. La popolo de l' arbaro ne fosis la teron kiel gnomoj, nek konstruis fortikaĵojn el ŝtono antaŭ ol la Ombro venis.

— Kaj eĉ dum ĉi postaj tagoj loĝado sur la arboj ŝajnas pli sekura ol sidado sur la tero, — diris Gimlio. Li rigardis trans la rivereton al la vojo, kiu rekondukis al Dimrila Valo, kaj poste supren al la tegmento el malhelaj branĉoj.

— Viaj vortoj alportas bonan konsilon, Gimlio, — diris Aragorno. — Ni ne povas konstrui domon, sed hodiaŭ nokte ni faros kiel la Galadrimoj kaj serĉos ŝirmadon ĉe la arbosuproj, se ni povos. Ni jam sidis ĉi tie apud la vojo pli longe ol estus saĝe.

La Kunularo nun turniĝis flanken de l' vojo kaj eniris la ombron de la pli profundaj arbaroj, okcidenten apud la monta rojo for de Arĝentvejno. Ne malproksime de l' akvofalo de Nimrodelo ili trovis grupon da arboj, el kiuj pluraj pendis super la rivereto. Iliaj grandaj grizaj trunkoj estis fortike rondaj, sed la alteco ne estis divenebla.

— Mi grimpos supren, — diris Legolaso. — Mi estas hejme inter arboj, ĉu radike, ĉu branĉe, kvankam ĉi tiuj arboj estas speco

nekonata al mi, krom nome en kanto. *Malornoj* ili nomiĝas, kaj ĝuste ili naskas la flavajn arboflorojn, sed mi neniam grimpis sur tian. Mi jam vidos, kia estas ilia formo kaj kreskmaniero.

— Kia ajn ĝi estos, — diris Grinĉjo, — ili ja estas arboj mirindaj, se ili proponas ripozon nokte, krom al birdoj. Mi ne povas dormi sur stango!

— Do fosu truon en la tero, — diris Legolaso, — se tio pli konvenas al via gento. Sed vi devos fosi rapide kaj profunde, se vi volas kaŝi vin de orkoj. — Li saltis malpeze de la tero kaj kaptis branĉon, kiu elkreskis el la trunko alte super lia kapo. Sed ĝuste dum li svingiĝis tie dum momento, voĉo subite ekparolis el la arboombroj super li.

— *Daro!* — ĝi diris per tono komanda, kaj Legolaso refalis al la tero surprizite kaj timigite. Li kaŭris kontraŭ la arbotrunko.

— Staru senmove! — li flustris al la aliaj. — Nek moviĝu nek parolu!

Aŭdiĝis mallaŭta ridado super iliaj kapoj, kaj poste alia klara voĉo ekparolis elf-lingve. Frodo povis malmulte kompreni la dirataĵon, ĉar la lingvo, kiun la arbara popolo uzas inter si, malsimilas tiun de la okcidento. Legolaso rigardis supren kaj respondis samlingve.

— Kiuj ili estas, kaj kion ili diras? — demandis Gaja.

— Ili estas elfoj, — diris Sam. — Ĉu vi ne aŭdas iliajn voĉojn?

— Jes, ili estas elfoj, — diris Legolaso, — kaj ili diras, ke vi tiel laŭte spiras, ke ili povus vin mortpafi en mallumo. — Sam rapidis kovri mane sian buŝon. — Sed ili diras ankaŭ, ke ne necesas timi. Ili rimarkis nin jam delonge. Ili aŭdis mian voĉon trans Nimrodelo, kaj sciis, ke mi estas el ilia norda parencaro, kaj sekve ili ne malhelpis nian transiron, kaj poste ili aŭdis mian kanton. Nun ili petas, ke mi suprengrimpu kun Frodo, ĉar ŝajnas, ke ili informiĝis pri li kaj pri nia vojaĝo. La aliajn ili petas atendi iomete sub la arbo, ĝis ili decidos, kion fari.

El la ombroj malsupreniĝis eskalo; ĝi estis farita el ŝnuro, arĝentgriza kaj ekbrila en la mallumo, kaj kvankam ĝi aspektis gracila, ĝi pruviĝis sufiĉe forta por toleri multajn virojn. Legolaso kuris malpeze supren, kaj Frodo sekvis malrapide; malantaŭ li iris Sam, provante ne tro laŭte spiri. La branĉoj de la *malorno* elkreskis preskaŭ orte de la trunko, kaj poste svingiĝis supren; sed proksime al la supro la ĉeftrunko dispartiĝis al krono de multaj branĉoj, kaj inter tiuj ili trovis konstruitan lignan platformon, aŭ *fleton*, kiel oni nomis

tiaĵojn en tiu epoko. La elfoj nomis ĝin *talano*. Oni atingis ĝin tra ronda centra truo, tra kiu pasis la eskalo.

Kiam Frodo finfine alvenis la *fleton,* li trovis Legolason sidanta kun tri aliaj elfoj. Ili estis vestitaj per ombreca grizo kaj ne estis videblaj inter la arbotrunkoj, krom se ili subite ekmoviĝis. Ili stariĝis, kaj unu el ili senkovriligis lampeton, kiu ellasis mallarĝan arĝentan radion. Li levis ĝin, rigardante la vizaĝojn de Frodo kaj Sam. Poste li forfermis denove la lumon kaj prononcis bonvenigajn vortojn en sia elfa lingvo. Frodo heziteme parolis reciproke.

— Bonvenon! — la elfo diris en la Lingvo Komuna, parolante malrapide. — Ni malofte uzas alian lingvon ol nian propran; ĉar ni loĝas nun en la arbarprofundo, kaj ne volonte traktas kun aliaj popoloj. Eĉ nia parencaro en la nordo estas fortranĉita de ni. Sed inter ni estas kelkaj, kiuj ankoraŭ eliras por gajni novaĵojn kaj spioni niajn malamikojn, kaj ili parolas aliajn lingvojn. Mi estas unu el ili. Haldiro estas mia nomo. Miaj fratoj, Rumilo kaj Orofino, malmulte scipovas vian lingvon.

» Sed ni aŭdis onidirojn pri via proksimiĝo, ĉar la kurieroj de Elrondo preterpasis Lorienon survoje hejmen laŭ la Dimrila Ŝtuparo. Ni nenion aŭdis pri hobitoj, pri duonuloj, dum multaj jaroj, kaj ne sciis, ke ili plu loĝadas en Mez-Tero. Vi ne aspektas mise! Kaj pro tio, ke vi venas kun elfo el nia parencaro, ni estas pretaj trakti vin amike, laŭ la peto de Elrondo; kvankam ni ne kutime kondukas fremdulojn tra nia lando. Sed vi devas tranokti ĉi tie hodiaŭ. Kiom vi estas?

— Ok, — diris Legolaso. — Mi mem, kvar hobitoj, kaj du homoj, el kiuj unu, Aragorno, estas elf-amiko el la popolo de Okcidentio.

— La nomo de Aragorno, filo de Aratorno, estas konata en Lorieno, — diris Haldiro, — kaj li estas favorata de la Damo. Do ĉio en ordo. Sed vi ĝis nun parolis nur pri sep.

— La oka estas gnomo, — diris Legolaso.

— Gnomo! — diris Haldiro. — Tio ne estas en ordo. Ni ne traktis kun la gnomoj depost la Malhelaj Tagoj. Ili ne estas permesataj en nia lando. Mi ne povas permesi, ke li pasu.

— Sed li estas de la Soleca Monto, unu el la fidinduloj de Daino, kaj amiko de Elrondo, — diris Frodo. — Elrondo mem elektis lin por esti unu el niaj kunuloj, kaj li estis kuraĝa kaj fidela.

La elfoj interparolis kune per mallaŭtaj voĉoj, kaj pridemandis Legolason propralingve.

— Do bone, — diris Haldiro fine. — Ni faros tion, kvankam ĝi

estas kontraŭa al nia emo. Se Aragorno kaj Legolaso gardos lin, kaj respondecos pri li, li pasos; sed li devos trairi Lotlorienon kun la okuloj ŝirmitaj.

» Sed jam ne plu ni debatu. Viaj uloj devas ne resti surtere. Ni vaĉas la riverojn, de kiam ni vidis grandan trupon da orkoj iranta norden al Morio, laŭ la flankoj de l' montoj, antaŭ multaj tagoj. Lupoj ululas rande de l' arbaro. Se vi efektive venis de Morio, la danĝero ne povas esti malproksima. Morgaŭ frumatene vi devos pluiri.

» La kvar hobitoj grimpu ĉi tien kaj restu kun ni — ilin ni ne timas! Troviĝas alia *talano* en la najbara arbo. Tie la aliaj devas rifuĝi. Vi, Legolaso, respondecu pri ili. Voku min, se io ne estos en ordo! Kaj zorgu pri tiu gnomo!

Legolaso tuj malsupreniris laŭ la eskalo por sciigi la mesaĝon de Haldiro, kaj baldaŭ poste Gaja kaj Grinĉjo grimpis al la alta *fleto*. Ili estis spiromankaj kaj ŝajnis iom timigitaj.

— Jen! — diris Gaja anhelante. — Ni suprentrenis viajn lankovrilojn kiel ankaŭ niajn proprajn. Paŝegulo kaŝis la ceteron de niaj pakaĵoj en profunda foliamaso.

— Vi ja ne bezonis viajn ŝarĝaĵojn, — diris Haldiro. — Estas malvarme ĉe la arbosuproj vintre, kvankam la vento hodiaŭ vespere estas suda, sed ni havas por vi manĝaĵojn kaj trinkaĵojn, kiuj forpelos la noktofridon, kaj ni havas pli ol sufiĉe da feloj kaj manteloj.

La hobitoj akceptis ĉi tiun duan (kaj multe pli bonan) vespermanĝon tre volonte. Poste ili volvis sin varmige, ne nur en la felmanteloj de la elfoj, sed ankaŭ en la propraj lankovriloj, kaj provis endormiĝi. Sed malgraŭ la granda laceco nur Sam trovis tion facile farebla. Al hobitoj ne plaĉas alteco, kaj ili ne dormas en supra etaĝo, eĉ kiam ili disponas pri tio. La *fleto* tute ne konvenis al ili kiel dormoĉambro. Mankis al ĝi muroj, ne estis eĉ barilo; nur unuflanke estis malpeza plektita ekrano, kiun oni povis movi kaj fiksi diversloke laŭ la ventodirekto.

Grinĉjo plu parolis dum kelka tempo.

— Mi esperas, se mi efektive endormiĝos en tiu ĉi subtegmentejo por litoj, ke mi ne deruliĝos, — li diris.

— Post kiam mi sukcesos endormiĝi, — diris Sam, — mi daŭre dormos, ĉu aŭ ne mi deruliĝos. Kaj ju pli malmulte da parolo, des pli baldaŭ mi ekdormos, se vi min komprenas.

Frodo kuŝis maldorma dum kelka tempo, kaj alrigardis la stelojn ekbrilantajn tra la pala tegmento de tremetantaj folioj. Sam jam ronkis apude longe antaŭ ol li mem fermis siajn okulojn. Li povis malklare vidi la grizajn formojn de du elfoj sidantaj senmove kun la brakoj ĉirkaŭ la genuoj, kiuj interparolis flustre. La alia malsupreniris por sentineli sur unu el la pli subaj branĉoj. Finfine, lulate de la vento tra la branĉoj supre, kaj la dolĉa murmurado de la akvofalo Nimrodelo sube, Frodo endormiĝis kun la kanto de Legolaso eĥanta en lia menso.

Malfrunokte li vekiĝis. La aliaj hobitoj dormadis. La elfoj estis foririntaj. La falĉila luno malhele glimis inter la folioj. Mankis vento. Je ioma distanco li aŭdis krudan ridon kaj paŝadon de multaj piedoj sur la tero sube. Aŭdiĝis metala tintado. Tiuj sonoj malrapide forvelkis kaj ŝajnis iri suden, antaŭen en la arbaron.

Kapo subite enŝoviĝis tra la truo en la *fleto*. Frodo sidiĝis alarmite kaj vidis, ke tio estas grizkapuĉa elfo. Li alrigardis la hobitojn.

— Kio estas? — diris Frodo.

— *Yrch!* — diris la elfo per sibla flustro kaj ĵetis sur la *fleto*n la volvitan ŝnureskalon.

— Orkoj! — diris Frodo. — Kion ili faras? — Sed la elfo jam foriris.

Ne plu aŭdiĝis sonoj. Silentis eĉ la folioj, kaj la akvofalo mem ŝajnis mutigita. Frodo sidis tremante en siaj volvaĵoj. Li estis dankema, ke ili ne estis trafitaj sur la tero; sed li sentis, ke la arboj havigas malmulte da protektado, krom kaŝado. Orkoj estis entuziasmaj kiel dogoj spurante odorojn, oni diris, sed ili kapablis ankaŭ grimpi. Li elingigis Pikon: ĝi ekflametis kaj briletis kvazaŭ blua fajro; kaj poste velkis denove kaj malheliĝis. Malgraŭ la velko de lia glavo la sento pri proksima danĝero ne forlasis Frodon, ĝi eĉ kreskis. Li ekmoviĝis, rampis ĝis la truo kaj rigardis malsupren. Li estis preskaŭ certa, ke li aŭdas ŝtelmanierajn moviĝojn ĉe la arbosubo.

Ne temis pri elfoj, ĉar la arbara popolo kutimis moviĝi tute senbrue. Tiam li malklare aŭdis sonon snufsimilan; kaj io ŝajnis grataĉi sur la ŝelo de l' arbotrunko. Li fiksrigardis suben en la mallumon, retenante sian spiron. Io jam grimpis malrapide, kaj ĝia spirado aŭdiĝis kiel mallaŭta siblo tra kunpremitaj dentoj. Poste, supreniĝantaj proksime al la trunko, Frodo vidis du palajn okulojn. Ili haltis kaj rigardis supren senpalpebrume. Subite ili forturniĝis, kaj ombreca figuro ĉirkaŭglisis la arbotrunkon kaj malaperis.

Tuj poste Haldiro venis grimpante rapide supren tra l' branĉaro.

— Sur la arbo estis io, kion mi neniam antaŭe vidis, — li diris. — Tio ne estis orko. Ĝi fuĝis tuj, kiam mi tuŝis la trunkon. Ĝi ŝajnis tre singarda, kaj iom sperta pri arboj, alie mi eble pensus, ke temas pri iu hobito.

» Mi ne pafis, ĉar mi ne volis kaŭzi kriadon: ni ne povas riski batalon. Ĵus pasis forta trupo da orkoj. Ili transiris Nimrodelon — malbenatu iliaj fiaj piedoj en ties pura akvo — kaj pluiris laŭ la malnova vojo apud la rivero. Ŝajnas, ke ili trafis iun spurodoron, kaj ili traserĉis la teron dum kelka tempo proksime al la loko, kie vi haltis. Ni triope ne povis defii centon, do ni antaŭeniris kaj parolis per ŝajnigitaj voĉoj, kondukante ilin en la arbaron.

» Orofino reiris haste al niaj loĝejoj por averti nian popolon. Neniu el la orkoj iam ajn reiros el Lorieno. Kaj multaj elfoj estos kaŝitaj ĉe la norda bordo antaŭ la sekva noktiĝo. Sed vi devos ekiri suden tuj post plena tagiĝo.

La tago venis pale el la oriento. La kreskanta lumo trafiltris la flavajn foliojn de l' *malorno*, kaj al la hobitoj ŝajnis, ke brilas la frua suno de friska somera mateno. Pale blua ĉielo gvatis inter la moviĝantaj branĉoj. Trarigardante breĉon je la suda flanko de la *fleto*, Frodo vidis la tutan valon de Arĝentvejno kuŝanta kiel maro da novala oro svingiĝanta milde pro la venteto.

La mateno estis ankoraŭ nova kaj malvarma kiam la Kunularo denove ekvojaĝis, gvidata nun de Haldiro kaj ties frato Rumilo.

— Adiaŭ, dolĉa Nimrodelo! — kriis Legolaso. Frodo retrorigardis kaj ekvidis brilon de blanka ŝaŭmo inter la grizaj arbotrunkoj.

— Adiaŭ, — li diris. Ŝajnis al li, ke li neniam denove aŭdos fluantan akvon tiom belan, eterne agordantan siajn sennombrajn notojn laŭ senfina ŝanĝiĝema muziko.

Ili reiris al la malnova pado je la okcidenta flanko de Arĝentvejno, kaj dum kelka tempo ili laŭiris ĝin suden. Sur la tero estis enpremaĵoj de orkaj piedoj. Sed baldaŭ Haldiro flankeniris inter la arbojn kaj haltis sur la riverbordo sub iliaj ombroj.

— Jen trans la rivereto staras iu el mia popolo, — li diris, — kvankam vi eble ne vidas lin. — Li eligis signalon kiel la malaltan fajfon de birdo, kaj el la densejo da junaj arboj paŝis elfo, grize vestita, sed kun la kapuĉo malantaŭen ŝovita; liaj haroj ekbrilis ore pro la matena sunlumo. Haldiro lerte ĵetis trans la akvon volvaĵon da griza ŝnuro, kaj li kaptis ĝin kaj ligis ĉirkaŭ arbo proksima al la bordo.

— Celebranto estas jam forta fluo ĉi tie, kiel vi vidas, — diris Haldiro, — ĝi fluas rapide kaj profunde, kaj ĝi estas tre malvarma. Ni ne enpaŝas ĝin tiom norde, krom se tio necesas. Sed dum ĉi tiuj tagoj singardemaj ni ne konstruas pontojn. Jen kiel ni transiras! Sekvu min! — Li ligis sian ŝnurfinon strikte ĉirkaŭ alia arbo, kaj poste kuris malpeze laŭlonge de ĝi, trans la riveron kaj returnen, kvazaŭ li estus sur vojo.

— Mi kapablas iri tiun vojon, — diris Legolaso; — sed la aliaj ne havas tiun lerton. Ĉu ili devos tranaĝi?

— Ne! — diris Haldiro. — Ni havas ankoraŭ du ŝnurojn. Ni ligos ilin unu super la alia, unu ŝultre alta, kaj alia duone alta, kaj tenante tiujn la fremduloj verŝajne povos transiri kun zorgo.

Kiam tiu gracila ponto estis starigita, la Kunularo transpasis, iuj singarde kaj malrapide, aliaj pli facile. El la hobitoj Grinĉjo pruviĝis la plej kapabla, ĉar li estis paŝocerta kaj transmarŝis rapide, tenante per nur unu mano; sed li daŭre rigardis la bordon antaŭe kaj ne subenrigardis. Sam trenpaŝis antaŭen, firme kroĉiĝinte, kaj rigardante suben en la palan ondiĝantan akvon kvazaŭ ĝi estus abismo en la montaro.

Li eligis spiron de malŝarĝo, kiam li estis sekure transiĝinta.

— Vivu kaj lernu! — kutimis diri mia Avulo. Kvankam li aludis ĝardenkultivadon, ne birdan stangsidadon, nek provon marŝi aranee. Eĉ mia onklo Anĉjo neniam entreprenis tian prestidigiton!

Kiam fine la tuta Kunularo grupiĝis sur la orienta bordo de Arĝentvejno, la elfoj malligis la ŝnurojn kaj volvis ilin. Rumilo, kiu restis sur la alia bordo, prenis unu, pendigis ĝin ĉe la ŝultro, kaj mane adiaŭinte foriris reen al Nimrodelo por sentineli.

— Nun, amikoj, — diris Haldiro, — vi eniris Naiton de Lorieno, aŭ la Daŭbon, kiel vi nomus ĝin, ĉar ĝi estas tereno, kiu kuŝas kiel lancopinto inter la brakoj de Arĝentvejno kaj Anduino la Granda. Ni permesas al neniuj fremduloj elspioni la sekretojn de Naito. Al tre malmultaj estas permesate eĉ enpaŝi tien. Kiel konsentite, mi ĉi tie ŝirmos la okulojn de la gnomo Gimlio. La aliaj rajtos marŝi senĝene dum kelka tempo, ĝis ni pliproksimiĝos al niaj loĝejoj, sube en Egladilo, en la Angulo inter la riveroj.

Tio tute ne plaĉis al Gimlio.

— La interkonsento estis starigita sen mia aprobo, — li diris. — Mi ne marŝos blindumite, kiel almozpetanto aŭ kaptito. Kaj spiono mi ne estas. Mia popolo neniam traktis kun iuj servantoj de l' Malamiko. Kiel ni ankaŭ ne damaĝis al la elfoj. Ne pli probable ol Legolaso aŭ iu alia el miaj kunuloj mi perfidos vin.

— Tion mi ne dubas, — diris Haldiro. — Tamen tia estas nia leĝo. Mi ne estas mastro de l' leĝoj, kaj tiun ne rajtas meti flanken. Mi jam faris multon, permesinte al vi ekpaŝi trans Celebranto.

Gimlio obstinis. Li disstarigis firme siajn piedojn, kaj metis manon al la tenilo de sia hakilo.

— Mi antaŭeniros senĝene, — li diris, — aŭ mi reiros por serĉi mian propran landon, kie mi estas konata kiel lojalulo, eĉ se mi pereos en la sovaĝejo.

— Vi ne povas reiri, — diris Haldiro severe. — Veninte tiel distance, vi devas esti prezentita antaŭ la Sinjoro kaj la Damo. Ili juĝos vin, por vin teni aŭ doni al vi permeson, laŭ ilia volo. Vi ne povas transiri denove la riverojn, kaj malantaŭ vi estas nun sekretaj sentineloj, kiujn vi ne povas preterpasi. Vi estus mortigita antaŭ ol vi vidus ilin.

Gimlio elzonigis sian hakilon. Haldiro kaj lia kunulo streĉis siajn pafarkojn.

— Peston al gnomoj kaj ties obstineco! — diris Legolaso.

— Atentu! — diris Aragorno. — Se mi plu estras tiun ĉi Kunularon, vi devas obei miajn ordonojn. Estas severe al la gnomo, ke oni tiel izolas lin. Ni ĉiuj estu blindumitaj, eĉ Legolaso. Tio estos pli bona, kvankam ĝi malrapidigos kaj enuigos la vojaĝon.

Gimlio subite ekridis.

— Ni aspektos kiel ridinda trupo da stultuloj! Ĉu Haldiro gvidos nin per fadeno, kiel multajn blindajn almozpetantojn kun unusola hundo? Sed mi estos kontenta, se nur tiu Legolaso same kiel mi estos blindumita.

— Mi estas elfo kaj parenca ĉi tie, — diris Legolaso, siavice kolerîĝante.

— Jam ni kriu: "peston al la obstineco de elfoj!" — diris Aragorno. — Sed en la Kunularo ĉiuj faros same. Ek, ŝirmu niajn okulojn, Haldiro!

— Mi pretendos plenan kompenson por ĉiu stumblo kaj kontuzita piedfingro, se vi ne kondukos zorge, — diris Gimlio, kiam oni ĉirkaŭvolvis liajn okulojn per drapaĵo.

— Via pretendo ne praviĝos, — diris Haldiro. — Mi kondukos vin zorge, kaj la padoj estas glataj kaj rektaj.

— Ve pro la stulteco de l' nuna epoko! — diris Legolaso. — Ĉi tie ĉiuj estas malamikoj de la unusola Malamiko, kaj tamen mi devas marŝi blinde, dum gajas la suno en la arbaro sub oraj folioj!

— Stulteco tio eble ŝajnas, — diris Haldiro. — Efektive nenie

montriĝas pli klare la potenco de l' Malhela Mastro ol en la suspektemo, kiu disigas tiujn, kiuj ankoraŭ kontraŭstaras lin. Tamen tiom malmulte da fido kaj konfido ni jam trovas en la mondo ekster Lotlorieno, krom eble en Rivendelo, ke ni ne kuraĝas pro nia propra fidemo endanĝerigi nian landon. Ni vivas nun sur insulo inter multaj danĝeroj, kaj niaj manoj jam tuŝas pli ofte pafarkon ol harpon.

» Longe defendis nin la riveroj, sed ili ne plu estas certa barilo, ĉar la Ombro jam rampis norden por ĉie ĉirkaŭi nin. Iuj parolas pri foriro, tamen tio jam ŝajnas tro malfrua. La montoj okcidente iĝas misaj; oriente la tereno estas dezerta kaj plena je l' kreitaĵoj de Saŭrono, kaj oni diras, ke ni jam ne povas pasi sendanĝere suden tra Rohano, kaj la elfluejoj de l' Granda Rivero estas gardataj de l' Malamiko. Eĉ se ni povus alveni la bordojn de la Maro, ni ne plu trovus ŝirmejon tie. Oni diras, ke ankoraŭ troviĝas havenoj de l' Altaj Elfoj, sed tiuj estas malproksime norde kaj okcidente, post la lando de la Duonuloj. Sed kie tio estas, kvankam eble scias la Sinjoro kaj la Damo, mi ne scias.

— Vi devus almenaŭ konjekti pro tio, ke vi vidis nin, — diris Gaja. — Ekzistas elfaj havenoj okcidente de mia lando, la Provinco, kie hobitoj vivas.

— Feliĉaj estas hobitoj, kiuj loĝas proksime al la bordoj de l' maro! — diris Haldiro. — Vere, jam de tre longe mia popolo ne rigardis ĝin, tamen ni ankoraŭ rememoras ĝin en kantoj. Rakontu al mi pri tiuj havenoj dum ni marŝas.

— Mi ne povas, — diris Gaja. — Mi neniam vidis ilin. Mi neniam antaŭe forlasis mian landon. Kaj se mi scius, kia estas la mondo ekstere, al mi ŝajnas, ke mi ne trovus kuraĝon por ĝin forlasi.

— Eĉ ne por vidi belan Lotlorienon, ĉu? — diris Haldiro. — La mondo ja estas danĝeroplena, kaj en ĝi estas multaj mallumaj lokoj; sed ankoraŭ troviĝas multo, kio estas bela, kaj kvankam en ĉiuj landoj la amo nun miksiĝas kun malĝojo, ĝi eble plifortiĝas.

» Ĉe ni estas iuj, kiuj kantas, ke la Ombro retiriĝos kaj la paco revenos. Sed mi ne kredas, ke la mondo ĉirkaŭanta nin iam estos denove tia, kia ĝi estis pratempe, aŭ la lumo de l' suno kia antaŭe. Por la elfoj, mi timas, ĝi pruviĝos en la plej bona okazo iu militpaŭzo, dum kiu ili povos foriri ne malhelpate ĝis la maro kaj forlasi por ĉiam la Mez-Teron. Ve pro Lotlorieno, kiun mi amas! Malgaja estus vivo en lando, kie ne kreskas *malornoj*. Sed neniu raportis, ke troviĝas *malornoj* trans la Granda Maro.

Tiel parolante, la Kunularo spaliris malrapide laŭ la padoj en la

arbaro, gvidate de Haldiro, dum la alia elfo marŝis malantaŭe. Ili sentis la teron glata kaj mola sub la piedoj, kaj post kelka tempo ili marŝis pli senhezite, ne timante vundiĝon aŭ falon. Senigite je vidkapablo, Frodo konstatis, ke pliakriĝis lia aŭdkapablo kaj aliaj sentumoj. Li povis flari la arbojn kaj la surpaŝitan herbon. Li povis aŭdi multajn diversajn notojn en la susurado de l' folioj superkape, la murmurantan riveron je lia dekstro, kaj la maldensajn klarajn voĉojn de birdoj en la ĉielo. Li sentis la sunon sur siaj vizaĝo kaj manoj, kiam ili trapasis maldensejon.

Tuj kiam li surpaŝis la kontraŭan bordon de Arĝentvejno li spertis strangan senton, kaj tio pliprofundiĝis kiam li marŝis antaŭen en Naiton: ŝajnis al li, ke li transiris tempoponton en angulon de la Praaj Tagoj, kaj nun promenas en mondo, kiu ne plu ekzistas. En Rivendelo estis memoro pri antikvaj aferoj; en Lorieno la antikvaĵoj pluvivadis en la ekzistanta mondo. Miseco estis tie vidita kaj aŭdita, malĝojo estis spertita; la elfoj timis kaj malfidis la mondon eksteran: lupoj ululis rande de l' arbaro, sed sur la lando Lorieno kuŝis neniu ombro.

Dum la tuta tago la Kunularo antaŭen marŝis, ĝis ili sentis alvenon de l' friska vespero kaj aŭdis la fruan noktoventon flustri inter multaj folioj. Tiam ili ripozis kaj dormis sentime sur la tero, ĉar iliaj gvidantoj ne permesis al ili malkovri la okulojn, kaj ili ne povis grimpi. Matene ili pluiris, marŝante senrapideme. Je tagmezo ili haltis, kaj Frodo konstatis, ke ili senkonsciiĝis sub la brila suno. Subite li aŭdis sonon de multaj voĉoj ĉirkaŭe.

Marŝinta elf-amaso alvenis silente: ili rapidis al la nordaj landlimoj por gardi kontraŭ eventuala atako el Morio, kaj ili kunportis novaĵojn, kiujn Haldiro parte raportis. La invadintaj orkoj estis embuskitaj kaj preskaŭ ĉiuj detruitaj; la restaĵo estis fuĝinta okcidenten al la montoj, kaj estis persekutata. Ankaŭ stranga kreaĵo estis vidita, kuranta kurbdorse kaj kun manoj proksimaj al la tero, kiel besto, tamen ne bestforma. Ĝi evitis kaptiĝon, kaj ili ne pafis ĝin, ne sciante ĉu ĝi estas bona aŭ misa, kaj ĝi malaperis suden laŭ Arĝentvejno.

— Cetere, — diris Haldiro, — ili kunportis mesaĝon de la Sinjoro kaj Damo de Galadrimoj. Vi rajtas ĉiuj marŝi libere, eĉ la gnomo Gimlio. Ŝajnas, ke la Damo scias, kiu kaj kio estas ĉiu ano de via Kunularo. Eble novaj sciigoj venis el Rivendelo.

Li forigis la bandaĝon unue de la okuloj de Gimlio.

— Vian pardonon! — li diris, profunde riverencante. — Rigardu

nin jam per amikecaj okuloj! Rigardu kaj ĝoju, ĉar vi estas la unua gnomo, kiu vidis la arbojn de Naito de Lorieno depost la epoko de Durino!

Kiam liaj okuloj estis malkovritaj, Frodo suprenrigardis kaj retenis la spiron. Ili staris en libera spaco. Maldekstre staris granda teramaso, kovrita de herbrazeno tiel verda kiel la printempo dum la Praaj Tagoj. Sur ĝi, kvazaŭ duobla krono, kreskis du arbocirkloj: la eksteraj havis ŝelojn el neĝa blanko, kaj estis senfoliaj, sed belis en la graciforma nudo; la internaj estis *malornoj* tre altaj, ankoraŭ mantelitaj je pala oro. Alte inter la branĉoj de tureca arbo, kiu staris meze de ĉiuj, ekbrilis blanka *fleto*. Sube de la arboj, kaj ĉirkaŭ sur la deklivoj, la herbo estis trapunktita de oraj floretoj stelformaj. Inter ili, kapopendole sur gracilaj tigoj, estis aliaj floroj, blankaj kaj plej pale verdaj: ili trembrilis nebulece sur la bunta verdo de la herbo. Super la tuto bluis la ĉielo, kaj la suno posttagmeza ardis sur la monteto kaj ĵetis longajn verdajn ombrojn inter la arbojn.

— Vidu! Vi alvenis ĝis Cerino Amroto, — diris Haldiro. — Jen estas la kerno de l' antikva regno, kia ĝi estis antaŭ longe, kaj jen estas la teramaso de Amroto, kie estis konstruita dum tagoj pli feliĉaj lia alta domo. Ĉi tie ĉiam paradas la vintraj floroj en la senvelka herbo: la flava *elanoro* kaj la pala *nifredilo*. Ĉi tie ni restos kelkan tempon kaj atingos la urbon de Galadrimoj en la krepusko.

La aliaj falis sur la bonodoran herbon, sed Frodo staris provizore ankoraŭ mirfrapita. Ŝajnis al li, ke li trapasis altan fenestron, kiu algardas mondon malaperintan. Banis ĝin lumo, pri kiu lia lingvo ne posedis nomon. Ĉio, kion li vidis, estis belforma, sed la formoj ŝajnis samtempe freŝfaritaj, kvazaŭ ili estis origine konceptitaj kaj desegnitaj ĝuste kiam oni malkovris liajn okulojn, kaj antikvaj, kvazaŭ ili jam ekzistis eterne. Li vidis neniun koloron krom tiuj, kiujn li konis, oron kaj blankon kaj bluon kaj verdon, sed ili estis freŝaj kaj korŝiraj, kvazaŭ li tiumomente la unuan fojon rimarkus ilin kaj kreus por ili nomojn novajn kaj mirindajn. Vintre ĉi tie neniu koro povis funebri pro la somero aŭ printempo. Neniu malperfektaĵo, malsano aŭ deformaĵo estis videbla en io ajn, kio kreskis sur la tero. Sur la lando Lorieno estis neniu makulo. Li turnis sin kaj vidis, ke Sam nun staras apude, ĉirkaŭrigardante kun konfuzita esprimo, kaj frotante siajn okulojn kvazaŭ li ne estus certa, ke li estas maldorma.

— Estas sunlume kaj heltage, efektive, — li diris. — Mi supozis, ke

elfoj preferas lunon kaj stelojn: sed tio ĉi estas pli elfeca ol io ajn, pri kiu mi aŭdis. Mi sentas, kvazaŭ mi estus *interne* de kanto, se vi min komprenas.

Haldiro alrigardis ilin, kaj li fakte ŝajnis kompreni tiel la penson kiel la vortojn. Li ridetis.

— Vi sentas la potencon de l' Damo de Galadrimoj, — li diris. — Ĉu plaĉos al vi grimpi kun mi al Cerino Amroto?

Ili sekvis lin kiam li paŝis leĝere supren laŭ la herbvestitaj deklivoj. Kvankam li marŝis kaj spiris, kaj ĉirkaŭ li vivajn foliojn kaj florojn movetigis la sama malvarmeta vento, kiu ventolis lian vizaĝon, Frodo sentis, ke li estas en lando sentempa, kiu nek velkas nek ŝanĝiĝas nek iĝas neglektema. Kiam li foriros kaj pasos denove en la eksteran mondon, Frodo, la vagulo el la Provinco, plu promenos tie, sur la herbo inter *elanoroj* kaj *nifrediloj* en bela Lotlorieno.

Ili eniris la cirklon de blankaj arboj. Dum ili tion faris, la suda vento blovis al Cerino Amroto kaj suspiris inter la branĉoj. Frodo staris senmove, aŭdante en malproksimo grandajn marojn sur strandoj, kiuj estis antaŭlonge forviŝitaj, kaj mirantajn marbirdojn, kies genro estis malaperinta de la tero.

Haldiro estis irinta antaŭen kaj nun grimpis al la alta *fleto*. Kiam Frodo prepariĝis sekvi lin, li metis sian manon sur la arbon apud la eskalo: neniam antaŭe li tiel subite kaj tiel klare konstatis la senton kaj supraĵon de arba haŭto kaj la interna vivo. Li spertis plezuron pri ligno kaj ties tuŝimpreso, nek kiel arbaristo, nek kiel ĉarpentisto; tio estis plezuro pri la vivanta arbo mem.

Kiam li fine surpaŝis la altan platformon, Haldiro kaptis lian manon kaj turnis lin al la sudo.

— Unue rigardu tiudirekten! — li diris.

Frodo rigardis kaj vidis, ankoraŭ iom malproksime, monteton kun multaj fortikaj arboj, aŭ urbon kun verdaj turoj: kiun el ili li ne povis decidi. Ŝajnis al li, ke el ĝi venis tiuj potenco kaj lumo, kiuj regis la tutan landon. Li subite sopiris birde flugi kaj alteriĝi en la verda urbo. Poste li rigardis orienten kaj vidis la tutan landon Lorieno malsupreniranta ĝis la pala ekbrilo de Anduino, la Granda Rivero. Li levis siajn okulojn trans la rivero kaj estingiĝis la tuta lumo, kaj li troviĝis denove en sia konata mondo. Trans la rivero la tereno ŝajnis plata kaj malplena, senforma kaj malpreciza, ĝis en la malproksimo ĝi leviĝis denove kiel muro, malhela kaj morna. La suno bananta Lotlorienon malhavis potencon lumigi la ombron de tiu fora altaĵo.

— Tie kuŝas la fortikaĵo de Suda Mornarbaro, — diris Haldiro. — Ĝi estas vestita per arbaro da malhelaj abioj, kie la arboj luktas unu kontraŭ aliaj kaj iliaj branĉoj putras kaj velkas. Meze sur ŝtona altaĵo staras Dol Gulduro, kie la Malamiko longe havis sian loĝejon. Ni timas, ke tiu estas denove loĝata, kaj kun sepobla potenco. Lastatempe ĝin ofte kovris nigra nubo. De ĉi tiu alta loko vi povas vidi la du potencojn, kiuj oponas unu la alian; kaj ĉiam ili nun pense luktas, sed kvankam unuflanke la lumo perceptas la koron mem de la mallumo, ĝia propra sekreto ne estas malkaŝita. Ankoraŭ ne. — Li turnis sin kaj rapide suben grimpis, kaj ili sekvis lin.

Ĉe l' subo de la monteto Frodo trovis Aragornon, kiu staris senmova kaj silenta kiel arbo; sed en lia mano estis eta ora floro *elanoro*, kaj liaj okuloj lumis. Lin envolvis iu bela memoro, kaj kiam Frodo alrigardis lin, li sciis, ke li vidas aferojn, kiuj estis iam en tiu ĉi sama loko. Ĉar la malfacilaj jaroj estis forigitaj de sur la vizaĝo de Aragorno, kaj li ŝajnis blankvestita, juna princo altkreska kaj bela; kaj li parolis vortojn en la elfa lingvo al iu, kiun Frodo ne povis vidi.

— *Arwen vanimalda, namárië!* — li diris, poste profunde enspiris kaj reveninte el sia pensado alrigardis Frodon kaj ridetis. — Jen estas la kerno de l' Elfregno sur la tero, — li diris, — kaj ĉi tie loĝas mia koro ĉiam, krom se estas iu lumo post la malhelaj vojoj, kiujn ni devos ankoraŭ paŝi, vi kaj mi. Venu kun mi!

Kaj preninte manon de Frodo li forlasis la monteton de Cerino Amroto kaj neniam plu revenis tien kiel vivanto.

Ĉapitro 7

LA SPEGULO DE GALADRIELA

La suno estis subiranta malantaŭ la montojn, kaj la ombroj profundiĝis, kiam ili denove ekiris. Ilia pado nun eniris densejojn, kie la krepusko jam estiĝis. Nokto alvenis sub la arboj dum ili marŝis, kaj la elfoj malkovris siajn arĝentajn lampojn.

Subite ili denove eliris en apertejon kaj trovis sin sub pala vespera ĉielo, punktita de kelkaj fruaj steloj. Antaŭ ili estis larĝa senarba spaco, etendiĝanta laŭ granda cirklo kaj forkurbiĝanta ambaŭflanke. Ĝi finiĝis per profunda fosaĵo perdita en mola ombro, sed la herbo ĉe ĝia rando estis verda, kvazaŭ ĝi ardus ankoraŭ memorante pri la foririnta suno. Aliflanke leviĝis ĝis granda alto verda muro ĉirkaŭanta verdan monteton kovritan de *malornoj* pli altkreskaj ol iuj, kiujn ili jam vidis en la tuta lando. Ties altecon oni ne povis konjekti, tamen ili staris rekte en la krepusko kvazaŭ vivantaj turoj. Inter iliaj multnivelaj branĉoj kaj iliaj ĉiammoviĝaj folioj brilis sennombraj lumoj, verdaj, oraj kaj arĝentaj. Haldiro sin turnis al la Kunularo.

— Bonvenon al Karas Galadono! — li diris. — Ĉi tie estas la urbo de Galadrimoj, kie loĝas Celeborno la Sinjoro kaj Galadriela la Damo de Lorieno. Sed ni ne povos eniri ĉi tie, ĉar la pordego ne frontas norden. Ni devos ĉirkaŭiri ĝis la suda flanko, kaj la vojo ne estas mallonga, ĉar la urbo estas granda.

Vojo pavimita per blankaj ŝtonoj etendiĝis laŭ la ekstera rando de l' fosaĵo. Laŭ ĝi ili iris okcidenten, kun la urbo ĉiam grimpanta supren, kvazaŭ verda nubo maldekstre de ili; kaj dum la nokto pliprofundiĝis, ekaperis pliaj lumoj, ĝis la monteto ŝajnis flamanta pro steloj. Ili alvenis finfine blankan ponton, kaj transirinte trovis la grandan pordegon de la urbo: tiu frontis sud-okcidenten, metita inter la finoj de la ĉirkaŭa muro, kiuj ĉi tie imbrikiĝis, kaj tiuj estis altaj kaj fortaj kaj ornamitaj per multaj lampoj.

Haldiro frapis kaj parolis, kaj la pordego malfermiĝis sensone, sed pri gardistoj Frodo povis vidi neniun indikon. La vojaĝantoj

eniris, kaj la pordego fermiĝis malantaŭ ili. Ili troviĝis en mallarĝa pasejo inter la murofinoj. Rapide trapasinte ĝin, ili eniris la urbon de l' arboj. Ili vidis neniun, nek aŭdis paŝojn sur la padoj, sed aŭdiĝis multaj voĉoj, ĉirkaŭe kaj en la aero supre. Malproksime, supre sur la monteto, ili aŭdis kantadon, kiu elaltiĝis kvazaŭ milda pluvo sur foliojn.

Ili laŭiris multajn padojn kaj grimpis multajn ŝtuparojn, ĝis ili atingis la altejojn kaj vidis antaŭ si meze de larĝa gazono fontanon trembrilantan. Ĝin lumigis arĝentaj lampoj, kiuj svingiĝis sur branĉoj de l' arboj, kaj ĝi enfalis arĝentan basenon, el kiu transrandis blanka rojo. Je la suda flanko de la gazono staris la plej grandioza el ĉiuj arboj. Ĝia glata trunkego glimis kiel griza silko, kaj ĝi baŭmis, ĝis kie la unuaj branĉoj, fore supre, malfermis siajn membregojn sub ombrecaj nuboj da folioj. Apud ĝi staris larĝa blanka eskalo, kaj ĉe la subo sidis tri elfoj. Ili saltleviĝis kiam la vojaĝantoj proksimiĝis, kaj Frodo vidis, ke ili estas altaj kaj vestitaj per grizaj maŝkirasoj, kaj de sur la ŝultroj pendis longaj blankaj manteloj.

— Ĉi tie loĝas Celeborno kaj Galadriela, — diris Haldiro. — Ili deziras, ke vi supreniru por interparoli kun ili.

Unu el la gardistoj blovis klaran noton per korneto, kaj ĝi estis respondita trifoje de la fora supro.

— Mi iros la unua, — diris Haldiro. — Frodo sekvu poste kun Legolaso. La aliaj rajtas sekvi laŭvole. Ĝi estas longa grimpo por tiuj, kiuj ne kutimiĝis al tiaj ŝtuparoj, sed vi rajtas ripozi survoje.

Grimpante malrapide, Frodo preterpasis multajn *fletojn*: iuj je unu flanko, iuj je alia, kaj iuj metitaj ĉirkaŭ la arbotrunko, tiel ke la eskalo trapasis ilin. Je granda alteco super la tero li alvenis al larĝa *talano*, kvazaŭ ferdeko de ŝipego. Sur ĝi estis konstruita domo, tiom granda, ke surtere ĝi preskaŭ sufiĉus por halo de homoj. Li eniris malantaŭ Haldiro, kaj trovis sin en ovalforma ĉambro, meze de kiu kreskis la trunko de l' granda *malorno*, jam pintiĝanta al sia verto, kaj tamen ankoraŭ formanta pilastron larĝrondan.

La ĉambregon plenigis malkruda lumo; ĝiaj muroj estis verdaj kaj arĝentaj, kaj ĝia tegmento estis ora. Multaj elfoj sidis tie. Sur du seĝoj apud la arbotrunko kun baldakeno el viva branĉo sidis unu apud la alia Celeborno kaj Galadriela. Ili stariĝis por saluti siajn gastojn, laŭ kutimo de la elfoj, eĉ tiuj, kiujn oni taksis potencaj reĝoj. Tre altaj ili estis, kaj la Damo ne malpli ol la Sinjoro; kaj ili estis seriozmienaj kaj

belaj. Ili estis vestitaj tute per blankaĵo: la haroj de l' Damo estis profunde oraj, kaj la haroj de Sinjoro Celeborno estis arĝentaj, longaj kaj helaj; sed vidiĝis ĉe ili neniu indiko pri maljuniĝo, krom eble funde de l' okuloj; ĉar tiuj estis akraj kiel lancoj en la stellumo, kaj tamen profundaj, la putoj de profundaj memoroj.

Haldiro kondukis Frodon antaŭ ilin, kaj la Sinjoro bonvenigis lin en lia propra lingvo. Neniun vorton diris Damo Galadriela, tamen longe rigardis lian vizaĝon.

— Sidiĝu nun apud mia seĝo, Frodo el la Provinco! — diris Celeborno. — Kiam alvenos ĉiuj, ni interparolos.

Ĉiun el la kunuloj li salutis ĝentile laŭnome, kiam ili envenis.

— Bonvenon, Aragorno, filo de Aratorno! — li diris. — Pasis ok plus tridek jaroj laŭ la mondo ekstera de kiam vi alvenis tiun ĉi landon; kaj tiuj jaroj tre pezas al vi. Sed la fino proksimiĝas, ĉu bona ĉu malbona. Ĉi tie metu flanken provizore vian ŝarĝon!

» Bonvenon, filo de Tranduilo! Tro malofte vojaĝas ĉi tien miaj parencoj el la nordo.

» Bonvenon Gimlio, filo de Gloino! Jam de treege longe ni ne vidis iun el la Durina popolo en Karas Galadono. Sed hodiaŭ ni flankenmetis nian longdaŭran leĝon. Tio estu signo, ke, kvankam la mondo nuntempe malhelas, pli bonaj tagoj proksimiĝas, kaj ke amikeco renoviĝos inter niaj gentoj.

Gimlio profunde riverencis.

Kiam ĉiuj gastoj eksidis antaŭ lia seĝo, la Sinjoro rigardis ilin denove.

— Ĉi tie estas ok, — li diris. — Naŭ devis eliri: tion anoncis la raportoj. Sed eble okazis ia ŝanĝo, pri kiu ni ne aŭdis. Elrondo estas malproksima, kaj mallumo kolektiĝas inter ni, kaj la tutan jaron plilongiĝis la ombroj.

— Ne, ne okazis ŝanĝo, — diris Damo Galadriela, la unuan fojon parolante. Ŝia voĉo estis klara kaj muzika, sed pli basa ol kutime ĉe virinoj. — Gandalfo la Griza ekvojaĝis kun la Kunularo, sed li ne transiris la limojn de tiu ĉi lando. Nun diru al ni, kie li estas, ĉar mi multe deziras interparoli kun li denove. Sed lin mi ne povas vidi de malproksime, krom se li eniras tra la bariloj de Lotlorieno: griza nebuleto ĉirkaŭis lin, kaj la vojoj de liaj piedoj kaj lia menso estas kaŝitaj al mi.

— Ve! — diris Aragorno. — Gandalfo la Griza falis en ombron. Li restis en Morio kaj ne eskapis.

Pro tiuj vortoj ĉiuj elfoj en la halo laŭte ekkriis pro malĝojo kaj mirego.

— Jen malbona novaĵo, — diris Celeborno, — la plej misa, kiu estas eldirita ĉi tie dum longaj jaroj plenaj de malbonaj faroj. — Li turnis sin al Haldiro. — Kial mi ne estis pli frue informita pri tio ĉi? — li demandis elf-lingve.

— Ni nenion diris al Haldiro pri niaj faroj aŭ nia celo, — diris Legolaso. — Unue ni estis tro lacaj kaj danĝero sekvis nin tro proksime; kaj poste ni preskaŭ forgesis nian malĝojon por kelka tempo, dum ni marŝis feliĉe laŭ la belaj padoj de Lorieno.

— Tamen mia malĝojo estas granda, kaj nia perdo ne povas restaŭriĝi, — diris Frodo. — Gandalfo estis nia gvidanto, kaj li kondukis nin tra Morio; kaj kiam nia eskapo ŝajnis neebla li savis nin, kaj li pereis.

— Rakontu jam la tutan historion! — diris Celeborno.

Tiam Aragorno rakontis ĉion, kio okazis sur la pasejo de Karadraso kaj dum la sekvintaj tagoj; kaj li parolis pri Balino kaj ties libro, kaj la batalo en la Ĉambro de Mazarbulo, kaj la fajro, kaj la mallarĝa ponto, kaj la alveno de l' Teruro.

— Misaĵo el la Antikva Mondo ĝi ŝajnis, tia, kian mi neniam antaŭe vidis, — diris Aragorno. — Ĝi estis samtempe ombro kaj flamo, forta kaj timiga.

— Ĝi estis balrogo de Morgoto, — diris Legolaso, — el ĉiuj elfaj plagoj, la plej timinda, krom tiu, kiu sidas en la Malhela Turo.

— Efektive mi vidis sur la ponto tion, kio hantas niajn plej malhelajn sonĝojn, mi vidis la Plagon de Durino, — diris Gimlio per mallaŭta voĉo, kaj en liaj okuloj staris teruro.

— Ve! — diris Celeborno. — Ni delonge timas, ke sub Karadraso dormas teruraĵo. Sed se mi scius, ke la gnomoj denove vekis tiun misaĵon en Morio, mi malpermesus al vi transpason de l' norda limo, vi kaj ĉiuj, kiuj akompanas vin. Kaj se tio estus ebla, oni dirus, ke fine Gandalfo falis el saĝo en malsaĝon, enirinte senbezone la reton de Morio.

— Tiu estus malprudenta fakte, kiu dirus tion, — diris Galadriela severe. — Senbezona estis neniu el la faroj de Gandalfo. Tiuj, kiuj sekvis lin ne konis lian menson kaj ne povas raporti pri lia plena intenco. Sed kiel ajn estas pri la gvidinto, la sekvintoj ne kulpas. Ne bedaŭru vian bonvenigon de la gnomo. Se nia gento estus longe ekzilita kaj malproksime de Lotlorieno, kiu el Galadrimoj, eĉ Celeborno la Saĝa,

povus preterpasi kaj ne volus rigardi sian antikvan hejmon, eĉ se ĝi fariĝus loĝejo de drakoj?

» Malhelas la akvo de Ĥeled-Zaramo, kaj fridas la fontoj de Kibil-Nalao, kaj belaj estis la multpilastraj haloj de Ĥazad-Dumo en la Praaj Tagoj antaŭ la falo de potencaj reĝoj sub la ŝtonon.

Ŝi alrigardis Gimlion, kiu sidis malkontente trista, kaj ŝi ridetis. Kaj la gnomo, aŭdinte la nomojn proponcitaj per sia propra antikva lingvo, rigardis supren kaj trafis ŝiajn okulojn; kaj ŝajnis al li, ke li subite enrigardis la koron de malamiko kaj vidis en ĝi amon kaj komprenon. Miro esprimiĝis sur lia vizaĝo, kaj poste li ridetis reciproke.

Li stariĝis malglate kaj riverencis laŭ la gnoma maniero, dirante:

— Tamen pli bela estas la viva lando Lorieno, kaj Damo Galadriela superas ĉiujn gemojn, kiuj kuŝas sub la tero!

Sekvis silento. Poste Celeborno denove ekparolis.

— Mi ne sciis, ke via situacio estis tiom misa. Gimlio forgesu miajn severajn vortojn: mi parolis kun zorgo en la koro. Mi faros mian plejeblon por helpi vin, ĉiun laŭ lia deziro kaj bezono, sed precipe tiun el la etuloj, kiu portas la ŝarĝon.

— Via celo estas konata al ni, — diris Galadriela, alrigardante Frodon. — Sed ni ne parolos pri ĝi pli malkaŝe ĉi tie. Sed eble pruviĝos ne vane, ke vi alvenis tiun ĉi landon serĉante helpon, kiel Gandalfo mem klare intencis. Ĉar la Sinjoro de Galadrimoj estas taksata la plej saĝa el la elfoj de Mez-Tero, kaj donanto de donacoj super la kapablo de reĝoj. Li loĝadis en la Okcidento ekde l' aŭroraj tagoj, kaj mi loĝadis kun li dum jaroj nekalkuleblaj: ĉar antaŭ la pereo de Nargotrondo kaj Gondolino mi transpasis la montojn, kaj kune dum epokoj de l' mondo ni kontraŭstaris la longan malvenkon.

» Estis ĝuste mi, kiu kunvokis la Blankan Konsilion. Kaj se miaj intencoj ne malsukcesus, ĝin eble regus Gandalfo la Griza, kaj tiuokaze eble la aferoj elfalus alie. Sed eĉ nun restas iom da espero. Mi ne konsilos vin, dirante faru tion, aŭ faru tion ĉi. Ĉar ne per farado aŭ aranĝado, nek per elekto inter tiu plano kaj alia mi kapablas utili; sed nur per scio pri tio, kio estis kaj estas, kaj parte ankaŭ kio estos. Sed tion ĉi mi diras al vi: via Celo staras sur tranĉila eĝo. Se vi devios nur iomete, ĝi malsukcesos, kaj ruiniĝos ĉiuj. Tamen espero restas dum la tuta Kunularo estas lojala.

Dirinte tion, ŝi tenis ilin per la okuloj, kaj silente rigardis esplore

ĉiun el ili laŭvice. Neniu krom Legolaso kaj Aragorno povis longe toleri ŝian rigardon. Sam tuj ruĝiĝis kaj pendigis sian kapon.

Finfine Damo Galadriela okule liberigis ilin, kaj ridetis:

— Ne zorgigu viajn korojn, — ŝi diris. — Ĉi-nokte vi dormos trankvile. — Tiam ili suspiris kaj spertis subite lacon, kiel tiuj, kiuj estas demanditaj longe kaj profunde, kvankam neniu vorto estis malkaŝe parolita.

— Iru nun! — diris Celeborno. — Vi estas elĉerpitaj pro malĝojo kaj multe da peno. Eĉ se via Celo ne koncernus nin proksime, vi rajtus trovi rifuĝon en tiu ĉi urbo, ĝis vi estus kuracitaj kaj refreŝigitaj. Nun vi ripozos, kaj dum kelka tempo ni ne parolos pri via pluirado.

Tiunokte la Kunularo dormis sur la tero, kio multe kontentigis la hobitojn. La elfoj etendis por ili pavilonon inter la arboj proksime al la fontano, kaj en ĝi ili metis molajn kanapojn; poste, dirante pacvortojn per belaj elfaj voĉoj, ili forlasis ilin. Dum iomete da tempo la vojaĝintoj priparolis la antaŭan nokton sur la arbosuproj, la tagan vojaĝon, la Sinjoron kaj Damon, ĉar ili ankoraŭ ne kuraĝis pli retrorigardi.

— Kial vi ruĝiĝis, Sam? — diris Grinĉjo. — Vi baldaŭ submetiĝis. Oni povus supozi, ke via konscienco sentas kulpon. Espereble tio ne estis pli malbona ol kompleto ŝteli unu el miaj litkovriloj.

— Pri io tia mi ne pensis, — respondis Sam, kies humoro ne estis ŝercema. — Se vi volas scii, mi sentis min kvazaŭ nuda, kaj tio ne plaĉis al mi. Ŝi ŝajnis rigardi en mian internon kaj demandi, kion mi farus, se ŝi ebligus al mi reflugi hejmen al la Provinco ĝis komforta trueto kun — kun iom da propra ĝardeno.

— Strange, — diris Gaja. — Preskaŭ tion mi mem sentis; nur, nur tamen, mi eble diros nenion pli, — li finis lame.

Ĉiu el ili, verŝajne, spertis same: ĉiu sentis, ke al li estas proponata elekto inter timoplena ombro, kiu atendas antaŭe, kaj io, kion li treege deziras: klare antaŭ ilia menso kuŝis tio, kaj por ĝin ricevi necesis nur, ke li forturniĝu de la vojo kaj lasu al aliaj la Celon kaj la militon kontraŭ Saŭrono.

— Kaj ŝajnis al mi ankaŭ, — diris Gimlio, — ke mia elekto restus sekreto, konata nur al mi.

— Al mi tio ŝajnis treege stranga, — diris Boromiro. — Eble tio estis nur provo, kaj ŝi volis pro propra bona celo legi niajn pensojn; sed mi preskaŭ supozis, ke ŝi tentas nin, kaj proponas tion, kion

laŭpretende ŝi kapablas liveri. Ne necesas diri, ke aŭskulti mi rifuzis. La homoj el Minas Tirito fidelas al siaj promesoj. — Sed kion laŭ lia supozo la Damo proponis al li, tion Boromiro ne konigis.

Kaj se temis pri Frodo, li rifuzis paroli, malgraŭ ke Boromiro insistis per multaj demandoj.

— Ŝi longe vin rigardadis, Ringoportanto, — li diris.

— Jes, — diris Frodo, — sed kio ajn venis tiam en mian menson, tion mi retenos tie.

— Nu, estu singarda! — diris Boromiro. — Mi tute ne certas pri tiu elfa Damo kaj ŝiaj celoj.

— Ne parolu mise pri Damo Galadriela! — diris Aragorno severe. — Vi ne scias, kion vi diras. En ŝi kaj en tiu ĉi lando ne troviĝas miseco, krom se iu alportas ĝin mem. Tiuokaze li gardu sin! Sed hodiaŭ nokte mi dormos sentime la unuan fojon post kiam mi forlasis Rivendelon. Kaj mi dormu profunde kaj provizore forgesu mian malĝojon! Mi estas lacega korpe kaj kore. — Li faligis sin sur sian kanapon kaj tuj endormiĝis profunde.

La aliaj baldaŭ faris same, kaj nek bruo nek sonĝo perturbis ilian dormon. Vekiĝinte, ili konstatis, ke la taga lumo vastas sur la gazono antaŭ la pavilono, kaj la fontano supren-malsupreniras ekbrile pro la suno.

Ili restis kelkajn tagojn en Lotlorieno, laŭ malprecizaj konstatoj aŭ memoroj. La tutan tempon dum ili loĝis tie, la suno brilis klare, krom milda pluvo, kiu foje falis, kaj forpasis lasante ĉion freŝa kaj pura. La aero estis malvarmeta kaj milda, kvazaŭ temus pri fruprintempo, tamen ili sentis ĉirkaŭ si la profundan kaj penseman kvieton de vintro. Ŝajnis al ili, ke ili faras malmulton krom trinki, manĝi, ripozi kaj promeni inter la arboj; kaj tio sufiĉis.

Ili ne vidis denove la Sinjoron kaj Damon, kaj ili malmulte interparolis kun la elfoj, ĉar malmultaj el tiuj parolis lingvon alian ol sian propran arbaran. Haldiro adiaŭis kaj revenis al la limoj de l' nordo, kie severa vaĉado estis starigita post la informoj alportitaj de la Kunularo pri Morio.

Legolaso multe forestis inter la Galadrimoj, kaj post la unua nokto li ne dormis kun la ceteraj kunuloj, kvankam li revenis por manĝi kaj paroli kun ili. Ofte li kunprenis Gimlion, kiam li vagis en la lando, kaj la aliaj miris pri tiu ŝanĝiĝo.

Nun kiam la kunuloj sidis aŭ promenis kune, ili parolis pri

Gandalfo, kaj ĉio, kion ili unuope sciis kaj vidis pri li, klariĝis antaŭ iliaj mensoj. Dum iliaj doloroj kaj laco kuraciĝis, la funebro pro ilia perdo pliakriĝis. Ofte ili aŭdis apude elfajn kantantajn voĉojn, kaj sciis, ke tiuj kreas lamentajn kantojn pri lia pereo, ĉar ili aŭdis lian nomon inter la dolĉaj malgajaj vortoj, kiujn ili ne povis kompreni.

Mitrandiro, Mitrandiro, — kantis la elfoj, — *Ho Pilgrimanto Griza!* Ĉar tiel ili ŝatis nomi lin. Sed se Legolaso estis kun la Kunularo, li ne volis interpreti por ili la kantojn, dirante, ke mankas al li la lerto, kaj ke por li la malĝojo estas ankoraŭ tro proksima, afero de larmoj kaj ankoraŭ ne por kantoj.

Frodo la unua envortigis heziteme iom el sia funebro. Li malofte stimuliĝis verki kanton aŭ rimaĵon; eĉ en Rivendelo li aŭskultis kaj mem ne kantis, kvankam lia memoro estis plenstokita je multaj, kiujn verkis antaŭe aliaj. Sed nun, dum li sidis apud la fontano de Lorieno kaj aŭdis ĉirkaŭ si la voĉojn de l' elfoj, lia pensado formiĝis laŭ kanto, kiu ŝajnis al li bela; tamen kiam li provis ripeti ĝin al Sam restis nur fragmentoj, velkintaj kiel manpleno da ŝrumpintaj folioj.

Kiam en la Provinc' vesperis,
aŭdiĝis lia paŝ' montete;
antaŭ tagiĝ' li malaperis
al vojaĝado tro diskrete.

De l' vast' ĝis okcidenta bordo,
de l' nordo ĝis monteto suda,
tra drakkavern' kaj kaŝa pordo
kaj Mornarbar' li iris truda.

Kun gnomo, elfo, hom', hobito,
negrave kion ili rolis,
surbranĉa bird' kaj best' sen brido —
laŭ ties lingvoj li parolis.

Mortiga glavo, man' helpula,
dorso klinita sub ŝarĝpezo,
trumpeta voĉo, torĉo brula,
pilgrimo laca sur vojmezo.

Saĝulo estis li surtrona,
rapide rida aŭ kolera;
oldulo kun ĉapel' ĉifona
apogis lin baston' tubera.

Li sola sur la ponto pompis,
Fajron kaj Ombron kontraŭfortis;
bastonon lian ŝtono rompis,
en Ĥazad-dum' la saĝo mortis.

— Vidu, vi baldaŭ superos eĉ s-ron Bilbo! — diris Sam.

— Ne, mi timas, ke ne, — diris Frodo. — Sed tio estas mia plejeblo.

— Nu, s-ro Frodo, se vi iam provos denove, espereble vi diros vorton pri liaj artfajraĵoj, — diris Sam. — Ekzemple:

Artaj raketoj la plej lertaj
fariĝis steloj bluaj, verdaj,
aŭ post la tondro, ora pluvo
faladis kiel flordiluvo.

Tamen tio ege nesufiĉe traktas ilin.

— Ne, tion mi lasos al vi, Sam. Aŭ eble al Bilbo. Sed — nu, mi ne povas plu priparoli tion. Al mi ne tolereblas pensi pri sciigo al li pri tio.

Iuvespere Frodo kaj Sam promenis kune en la malvarmeta krepusko. Ambaŭ denove sentis sin malpaciencaj. Sur Frodon subite falis la ombro de disiĝo: iel li sciis, ke tre proksimas la horo, kiam li devos lasi Lotlorienon.

— Kiel vi nun taksas la elfojn, Sam? — li diris. — Tiun demandon mi starigis al vi unu fojon antaŭe — tio jam ŝajnas antaŭ tre longe; sed vi pli multe konas ilin depost tiam.

— Estas vere! — diris Sam. — Kaj mi opinias, ke ekzistas elfoj kaj aliaj elfoj. Ili ĉiuj sufiĉe elfas, sed ili ne ĉiuj samas. Nu, ĉi tiu popolo ne estas vaga aŭ senhejma, kaj ŝajnas pli simila al niaj uloj: ili ŝajnas indiĝenaj ĉi tie, eĉ pli ol hobitoj en la Provinco. Ĉu ili formis la landon, aŭ la lando formis ilin, estas malfacile decidi, se vi min komprenas. Ĉi tie estas mirinde trankvile. Nenio ŝajnas okazi, kaj neniu ŝajnas deziri okazaĵojn. Se troviĝas magio, ĝi estas tre profunde kaŝita, tie kie mi ne povas preni ĝin, por tiel diri.

— Oni povas vidi kaj senti ĝin ĉie, — diris Frodo.

— Nu, — diris Sam, — oni vidas neniun, kiu okupiĝas pri ĝi. Mankas artfajraĵoj, kiujn kompatinda Gandalfo kutimis vidigi. Mi miras, ke ni neniom vidas la Sinjoron kaj Damon dum ĉi tiuj tagoj. Mi imagas, ĉu ne, ke *ŝi* povus efektivigi kelkajn mirindaĵojn, se ŝi emus. Mi kore ŝatus vidi iom da elfa magio, s-ro Frodo!

— Mi ne, — diris Frodo. — Mi estas kontenta. Kaj mankas al mi ne

la artfajraĵoj de Gandalfo, sed liaj hirtaj brovoj, lia rapida koleriĝo kaj lia voĉo.

— Vi pravas, — diris Sam. — Kaj ne supozu, ke mi plendas. Mi ofte volis vidi iom da magio tia, kia estas priskribita en la malnovaj rakontoj, sed mi neniam aŭdis pri lando pli bona ol tiu ĉi. Estas kvazaŭ hejmi kaj ferii samtempe, se vi min komprenas. Mi ne emas foriri. Malgraŭ tio, mi komencas senti, ke se pluiro necesas, pli bone ni finfaru tion. *Tasko neniam komencita laste plenumiĝas*, kutimis diri mia Avulo. Kaj ne ŝajnas al mi, ke tiu ĉi popolo povas multe nin helpi pli, kun aŭ sen magio. Ĝuste kiam ni forlasos tiun ĉi landon plej mankos al ni Gandalfo, laŭ mia opinio.

— Mi timas, ke tio absolute veras, Sam, — diris Frodo. — Tamen mi tre esperas, ke antaŭ ol ni foriros ni revidos la Damon de l' elfoj.

Ĝuste dum li parolis, ili vidis, kvazaŭ responde al iliaj vortoj, ke Damo Galadriela proksimiĝis. Alta, blanka kaj bela ŝi promenis sub la arboj. Ŝi diris neniun vorton, sed fingrovokis ilin.

Turniĝinte flanken, ŝi kondukis ilin al la sudaj deklivoj de l' monteto Karas Galadono, kaj preterpasinte altan verdan dornbarilon ili alvenis enfermitan ĝardenon. Tie kreskis neniuj arboj, kaj ĝi kuŝis sub la neŝirmita ĉielo. La vespera stelo estis leviĝinta kaj brilis blankfajre super la okcidenta arbaro. Malsupren laŭ longa ŝtuparo la Damo iris al profunda verda kavo, tra kiu fluis murmure la arĝenta rojo, kiu eliĝis el la fonto sur la monteto. Ĉe la subo, sur malalta soklo kun ĉizaĵoj kiel disbranĉa arbo, staris kuvo el arĝento, larĝa kaj malprofunda, apud kiu staris arĝenta kruĉo.

Per akvo el la rojo Galadriela ĝisrande plenigis la kuvon, kaj spiris sur ĝin, kaj kiam la akvo denove senmoviĝis, ŝi ekparolis:

— Jen estas la Spegulo de Galadriela, — ŝi diris. — Mi kondukis vin ĉi tien por ke vi enrigardu ĝin, se vi volas.

La aero estis tute senmova, kaj la akvo malhelis, kaj la elfa Damo apud ili estis alta kaj pala.

— Kion ni serĉu, kaj kion ni vidos? — demandis Frodo, imponite.

— Mi povas ordoni al la Spegulo riveli multajn aferojn, — ŝi respondis, — kaj al iuj mi povas montri tion, kion ili deziras vidi. Sed la Spegulo povas montri ankaŭ aferojn nepetitajn, kaj tiuj ofte estas pli strangaj kaj pli avantaĝaj, ol tio, kion ni volas vidi. Kion vi vidos, se vi lasos aglibera la Speguon, mi ne povas antaŭvidi. Ĉar ĝi montras kio estis, kaj kio estas, kaj kio poste okazos. Sed kiun el ili li vidas, eĉ la plej saĝa ne ĉiam povas scii. Ĉu vi volas enrigardi?

Frodo ne respondis.

— Kaj vi? — ŝi diris, turnante sin al Sam. — Ĉar tio estas, kion via popolo nomas magio, mi opinias; kvankam mi ne klare komprenas, kion ili celas; kaj ŝajnas, ke ili ankaŭ uzas la saman vorton por la trompaĵoj de l' Malamiko. Sed tio ĉi, se vi volas, estas la magio de Galadriela. Ĉu vi ne diris, ke vi emas vidi elfan magion?

— Tion mi diris, — diris Sam, iomete tremante inter timo kaj scivolo. — Mi ekrigardos, Damo, se vi konsentas. Kaj min ne ĝenus ekvidi, kio okazas hejme, — li diris flanken al Frodo. — Ŝajnas, ke mi forestis terure longe. Sed negrave, probable mi vidos nur la stelojn, aŭ ion, kion mi ne komprenos.

— Probable, — diris la Damo kun milda rido. — Sed venu, rigardu kaj vidu, kion vi vidos. Ne tuŝu la akvon!

Sam surgrimpis la soklon kaj kliniĝis al la kuvo. La akvo aspektis malmola kaj malhela. Steloj respeguliĝis en ĝi.

— Estas nur steloj, kiel mi supozis, — li diris. Poste li eligis mallaŭtan spirospasmon, ĉar la steloj estingiĝis. Kvazaŭ malhela vualo estus fortirita, la Spegulo griziĝis, poste klariĝis. Brilis suno, kaj la arbobranĉoj flirtis kaj gestis pro vento. Sed antaŭ ol Sam povis decidi, kion li fakte vidas, la lumo forvelkis; kaj nun li pensis vidi Frodon palvizaĝan profunde dormanta sub malhela klifego. Poste li ŝajnis vidi sin iranta tra malluma koridoro kaj grimpanta senfinan serpentumantan ŝtuparon. Li subite konstatis, ke li urĝe serĉas ion, sed kion, li tute ne sciis. Kvazaŭ sonĝo la vizio ŝanĝiĝis kaj returniĝis, kaj li vidis denove la arbojn. Sed ĉi-foje ili ne estis tiom proksimaj, kaj li povis vidi, kio okazas: ili ne estis flirtantaj pro vento, ili falis, krake al tero.

— He! — kriis Sam per atenca voĉo. — Jen tiu Ted Sablomano faligas arbojn, kie li ne devus. Ili estas nefaligendaj: temas pri tiu avenuo post la Muelejo, kiu superombras la vojon al Apudakvo. Se nur mi povus atingi ĝis Ted, mi *lin* faligus.

Sed nun Sam konstatis, ke la Malnova Muelejo malaperis, kaj oni konstruis grandan konstruaĵon ruĝbrikan, kie ĝi antaŭe staris. Multaj personoj vigle laboris. Apude troviĝis alta ruĝa fumturo. Nigra fumo ŝajnis nebuligi la supraĵon de l' Spegulo.

— Okazas ia diablaĵo en la Provinco, — li diris. — Elrondo agis sagace, kiam li volis resendi s-ron Gaja. — Tiam subite Sam ekkriis kaj forsaltis. — Mi ne povas resti ĉi tie, — li diris frenezece. — Mi devas hejmeniri. Oni elfosis Bagŝutan Vicon, kaj jen mia povra Avulo

malsupreniras de la Monteto kun siaj etaj posedaĵoj sur ĉareto. Mi devas iri hejmen!

— Vi ne povas iri hejmen sola, — diris la Damo. — Vi ne volis iri hejmen sen via mastro, antaŭ ol vi enrigardis la Spegulon, kaj tamen vi sciis, ke misaferoj tre povus okazi en la Provinco. Memoru, ke la Spegulo montras multajn aferojn, kaj ne ĉiuj jam okazis. Kelkaj neniam okazas, krom se tiuj, kiuj vidas la viziojn, forturniĝas de sia vojo por malhelpi ilin. La Spegulo estas danĝera gvidanto al agado.

Sam sidiĝis sur la teron kaj metis sian kapon inter la manojn.

— Prefere mi neniam estu veninta ĉi tien, kaj neniom pli da magio mi volas vidi, — li diris kaj silentiĝis. Post momento li parolis denove, malklare, kvazaŭ li kontraŭluktus larmojn. — Ne, mi hejmeniros laŭ la vojo longa kun s-ro Frodo, aŭ mi tute ne hejmeniros. Sed mi esperas, ke iam mi reiros. Se tio, kion mi vidis, pruviĝos vera, iu estos bone tradraŝita!

— Ĉu nun vi volas rigardi, Frodo? — diris Damo Galadriela. — Vi ne volis vidi elfan magion, kaj estis kontenta.

— Ĉu vi konsilas, ke mi rigardu? — demandis Frodo.

— Ne, — ŝi diris. — Mi konsilas al vi nek jeson, nek neon. Mi ne estas konsilisto. Vi eble ekscios ion, kaj ĉu aŭ ne tio, kion vi vidos, estos bona aŭ misa, tio eble estos avantaĝa, kaj tamen eble ne estos. Vidi estas samtempe bone kaj danĝere. Tamen mi opinias, Frodo, ke viaj kuraĝo kaj saĝo sufiĉas al la provo, aŭ mi ne estus kondukinta vin ĉi tien. Faru laŭplaĉe!

— Mi rigardos, — diris Frodo, kaj li surgrimpis la soklon kaj kliniĝis al la malhela akvo. Tuj la Spegulo klariĝis kaj li vidis terenon krepuskan. Montoj baŭmis malhele en la malproksimo kontraŭ pala ĉielo. Longa griza vojo reserpentumis for de la vido. Fore figuro iris malrapide sur la vojo, unue malklara kaj eta, sed pli grandiĝanta kaj klariĝanta dum ĝi proksimiĝis. Subite Frodo konstatis, ke tiu memorigas al li Gandalfon. Li preskaŭ vokis voĉe la nomon de l' sorĉisto, kaj tiam li rimarkis, ke la figuron vestis ne grizo, sed blanko, blanko kiu briletis malforte en la krepusko, kaj en ĝia mano estis blanka bastono. La kapo estis tiom klinita, ke li povis vidi neniun vizaĝon, kaj baldaŭ la figuro foriris post vojkurbon kaj eliris el la vidkampo de l' Spegulo. Dubo venis la menson de Frodo: ĉu tio estis vizio pri Gandalfo dum unu el ties multaj solecaj vojaĝoj antaŭ longe, aŭ ĉu ĝi estis Sarumano?

La vizio ŝanĝiĝis. Mallonge kaj ete, sed tre kolorplene, li ekvidis Bilbon senripoze ĉirkaŭiranta en ties ĉambro. La tablon kovris malorde diversaj paperoj; pluvo albatis la fenestrojn.

Sekvis paŭzo, kaj sekvis poste multaj scenoj, kiuj estis, laŭ supozo de Frodo, partoj de granda historio, en kiu li mem estis implikita. La nebulo klariĝis kaj li vidis ion, kion li neniam antaŭe vidis, sed tuj rekonis: la maron. Noktiĝis. La maro agitiĝis kaj ekestis ŝtorma. Tiam li vidis kontraŭ la suno, subiranta sangoruĝa en fukecan nubaron, la nigran konturaron de alta ŝipo kun ŝiritaj veloj, alrajdanta el la Okcidento. Poste larĝan riveron fluantan tra multhoma urbego. Poste blankan fortikaĵon kun sep turoj. Kaj poste denove ŝipon kun nigraj veloj, sed nun jam estis matene, kaj la akvo muaris en lumo, kaj standardo portanta emblemon de blanka arbo brilis en la sunlumo. Fumo kvazaŭ de fajro kaj batalo leviĝis, kaj denove la suno subiris je brula ruĝo, kiu velkis al griza nebuleto; kaj en ties mezon ŝipeto forpasis, sparkante je lumoj. Ĝi malaperis, kaj Frodo ĝemspiris kaj pretiĝis retroiri.

Sed subite la Spegulo komplete malheliĝis, tiom malhela kvazaŭ truo malfermiĝus en la vidmondo, kaj Frodo enrigardis malplenecon. En tiu nigra abismo aperis unuopa Okulo, kiu malrapide pligrandiĝis, ĝis ĝi plenigis preskaŭ la tutan Spegulon. Tiom terura ĝi estis, ke Frodo staris ĉenite, ne povante krii aŭ forturni la rigardon. La Okulon randis fajro, sed ĝi mem estis glaca, flava kiel okulo de kato, spionema kaj absorbita, kaj la nigra fendeto de ĝia pupilo malfermiĝis al puto, fenestro al nenio.

Poste la Okulo komencis ĉirkaŭiri, esplorante jen tien jen aliflanken, kaj Frodo sciis certe kaj terurite, ke inter la multaj aĵoj, kiujn ĝi serĉis, li mem estis unu. Sed li sciis ankaŭ, ke lin ĝi ne povas vidi — ankoraŭ ne, krom se li tion kaŭzus. La Ringo, kiu pendis sur ĉeneto je lia kolo, iĝis peza, pli peza ol ŝtonego, kaj lia kapo estis trenata suben. La Spegulo ŝajnis varmegiĝi kaj vaporkirlaĵoj supreniris de l' akvo. Li estis glisanta antaŭen.

— Ne tuŝu la akvon! — mallaŭte diris la Damo. La vizio forvelkis, kaj Frodo konstatis, ke li rigardas la malvarmetajn stelojn ekbrilintaj en la arĝenta kuvo. Li retropaŝis tute tremante kaj rigardis la Damon.

— Mi scias, kio estas tio, kion vi laste vidis, — ŝi diris, — ĉar tio estas ankaŭ en mia menso. Ne timu! Ne supozu, ke nur per kantado inter arboj, aŭ eĉ per la sveltaj sagoj de elfaj pafarkoj, tiu ĉi lando Lotlorieno estas defendata kontraŭ la Malamiko. Mi diras al vi, Frodo, ke

ĝuste dum mi alparolas vin, mi perceptas la Malhelan Mastron kaj konas lian menson, aŭ tiun parton, kiu koncernas la elfojn. Kaj li palpserĉas ĉiam por percepti min kaj mian pensadon. Sed ankoraŭ la pordo estas fermita!

Ŝi levis siajn blankajn brakojn, kaj etendis siajn manojn al la oriento laŭ gesto de forpuŝo kaj rifuzo. Erendilo, la vespera stelo, plej amata de l' elfoj, klare brilis supre. Tiom hela ĝi estis, ke la figuro de la elfa Damo kreis malfortan ombron sur la tero. Ĝiaj radioj trafis ringon sur ŝia fingro, kaj blanka gemo sur ĝi sparkis kvazaŭ la Vespera Stelo venus suben por ripozi sur ŝia mano. Frodo rigardis imponite tiun ringon; ĉar subite al li ŝajnis, ke li komprenas.

— Jes, — ŝi diris, perceptinte lian penson, — ne estas permesate paroli pri ĝi, kaj Elrondo ne povis tion fari. Sed ĝi ne estas forkaŝebla de la Ringoportanto, kaj iu, kiu vidis la Okulon. Estas vere, ke unu el la Tri restas sur fingro de Galadriela en Lorieno. Tiu ĉi estas Nenja, la Ringo de l' Diamanto, kaj mi estas ĝia kuratoro.

» Li suspektas, sed li ne scias — ankoraŭ ne. Ĉu vi ne komprenas nun, kial via alveno estas por ni kvazaŭ paŝo al pereo? Ĉar se vi malsukcesos, tiam ni estos nudigitaj antaŭ la Malamiko. Tamen se vi sukcesos, tiam nia potenco estos malplia, kaj Lotlorieno forvelkos, kaj la tajdoj de l' Tempo forviŝos ĝin. Ni devos foriri al la Okcidento, aŭ ŝrumpi al kamparana popolo de valetoj kaj kavernoj, malrapide forgesonta kaj forgesota.

Frodo klinis la kapon.

— Kaj kion vi deziras? — li diris finfine.

— Ke estu tio, kio devus esti, — ŝi respondis. — La amo de la elfoj al sia lando kaj siaj verkoj estas pli profunda ol la profundaĵoj de l' Maro, kaj ilia bedaŭro estas senmorta kaj neniam povas esti tute kvietigita. Tamen ili forĵetos ĉion prefere ol submetiĝi al Saŭrono: ĉar ili nun konas lin. Pri la sorto de Lotlorieno vi ne respondecas, sed nur pri la plenumo de via propra tasko. Tamen mi povus deziri, se tio iel helpus, ke la Unu Ringo neniam estus kreita, aŭ restus eterne perdita.

— Vi estas saĝa, sentima kaj bela, Damo Galadriela, — diris Frodo. — Mi donos al vi la Unu Ringon, se vi ĝin petos. Ĝi estas afero tro granda por mi.

Galadriela ridis per subita klara rido.

— Povas esti, ke Damo Galadriela estas saĝa, — ŝi diris, — tamen ĉi tie ŝi renkontis superulon pri ĝentileco. Milde vi venĝis vin pro mia provado de via koro je nia unua renkontiĝo. Vi komencas vidi per akra

okulo. Mi ne neas, ke mia koro ege deziras peti tion, kion vi proponas. Dum multaj longaj jaroj mi pripensis, kion mi povus fari, se la Granda Ringo iam venus en miajn manojn, kaj jen! ĝi estis alportita ĝis mia mankapto. La miseco, kiu estis antaŭ longe elpensita, efikas multmaniere, ĉu aŭ ne Saŭrono mem staras aŭ pereas. Ĉu tio ne estus brava faro je kredito de lia Ringo, se mi prenus ĝin perforte aŭ timige de mia gasto? Kaj nun finfine tio venas. Vi donos al mi la Ringon libere! Anstataŭ la Malhela Mastro vi starigos Reĝinon. Kaj mi ne estos malhela, sed bela kaj terura kiel la mateno kaj la nokto! Bela kiel la maro, suno kaj neĝo sur la monto! Terura kiel la ŝtormo kaj la fulmo! Pli forta ol la fundamento de la tero. Ĉiuj min amos kaj timos senespere!

Ŝi levis sian manon kaj el la ringo, kiun ŝi portis, eliĝis lumego, kiu lumigis nur ŝin kaj lasis ĉion alian malluma. Ŝi staris antaŭ Frodo ŝajnante jam alta preter mezurebleco, kaj bela netolereble, terura kaj adorinda. Poste ŝi lasis fali sian manon, kaj la lumo velkis, kaj subite ŝi denove ridis, kaj jen! ŝi ŝrumpis: svelta elfino, vestita nur per simpla blanko, kies voĉo estis mallaŭta kaj trista.

— Mi sukcesis la provon, — ŝi diris. — Mi iĝos malplia, kaj iros al Okcidento kaj restos Galadriela.

Longe ili staris silente. Fine la Damo parolis denove.

— Ni reiru! — ŝi diris. — En la mateno vi devos foriri, ĉar jam ni elektis, kaj la sortotajdoj fluas.

— Mi volas starigi unu demandon antaŭ nia foriro, — diris Frodo, — ion, pri kio mi intencis demandi Gandalfon en Rivendelo. Al mi estas permesate porti la Unu Ringon: kial mi ne povas vidi ĉiujn aliajn kaj koni la pensojn de ties portantoj?

— Vi ne provis, — ŝi diris. — Nur trifoje vi surmetis la Ringon sur vian fingron de kiam vi scias, kion vi posedas. Ne provu! Tio pereigus vin. Ĉu Gandalfo ne diris al vi, ke la ringoj havigas potencon laŭ la mezuro de ĉiu posedanto? Antaŭ ol uzi tiun potencon, vi devus multe plifortiĝi, kaj eduki vian volon por superregi aliulojn. Tamen malgraŭ tio, kiel Ringoportanto kaj iu, kiu jam portis ĝin fingre kaj vidis tion, kio estas kaŝita, via vidkapablo pliakriĝis. Vi perceptis mian penson pli klare ol multaj, kiujn oni taksas saĝaj. Vi vidis la Okulon de tiu, kiu regas la Sepon kaj la Naŭon. Kaj ĉu vi ne vidis kaj rekonis la ringon sur mia fingro? Ĉu vi vidis mian ringon? — ŝi demandis, turninte sin al Sam.

— Ne, Damo, — li respondis. — Se diri la veron, mi scivolis, pri kio vi parolas. Mi vidis stelon tra viaj fingroj. Sed se vi pardonos mian rektan parolon, mi opinias, ke mia mastro pravis. Mi volus, ke vi prenu lian Ringon. Vi ordigus la aferojn. Vi malhelpus, ke oni elfosu la Avulon kaj forpelu lin. Vi pagigus kelkajn personojn pro ties fiagado.

— Tion mi farus, — ŝi diris. — Tiel ĝi komenciĝus. Sed tie ĝi ne haltus, ho ve! Ni ne priparolu ĝin plu. Ni iru!

Ĉapitro 8

ADIAŬ AL LORIENO

Tiun nokton la Kunularo estis denove alvokita al la ĉambro de Celeborno, kaj tie la Sinjoro kaj Damo salutis ilin per afablaj vortoj. Finfine Celeborno parolis pri ilia foriro.

— Nun venis la horo, kiam tiuj, kiuj volas daŭrigi la Celon, devas fortigi siajn korojn por forlasi tiun ĉi landon. Tiuj, kiuj ne plu deziras iri antaŭen, rajtas resti ĉi tie, dum iom da tempo. Sed ĉu oni iros aŭ ne, oni ne povas certi pri paco. Ĉar ni jam alvenis pereorandon. Ĉi tie tiuj, kiuj volas, rajtas atendi la proksimiĝon de l' horo, kiam aŭ la mondaj vojoj estos denove liberaj, aŭ ni vokos ilin al la lasta bezono de Lorieno. Tiam ili rajtos reiri al siaj landoj, aŭ iri al la daŭra hejmo de tiuj, kiuj pereis batalante.

Sekvis silento.

— Ĉiuj decidis iri antaŭen, — diris Galadriela, rigardante en ĉies okulojn.

— Kiom koncernas min, — diris Boromiro, — mia vojo hejmen kondukas antaŭen kaj ne retroen.

— Tio estas vera, — diris Celeborno, — sed ĉu tiu ĉi tuta Kunularo iros kun vi ĝis Minaso Tirit?

— Ni ankoraŭ ne decidis pri nia vojo, — diris Aragorno. — Post Lorieno mi ne scias, kion intencis fari Gandalfo. Efektive, al mi ŝajnas, ke eĉ li ne havis klaran celon.

— Eble ne, — diris Celeborno. — Tamen kiam vi forlasos tiun ĉi landon, vi ne plu povos forgesi la Grandan Riveron. Kiel iuj el vi bone scias, ĝi ne estas transirebla far vojaĝantoj kun pakaĵoj inter Lorieno kaj Gondoro, krom boate. Ĉu la pontoj de Osgiliado ne estas rompitaj kaj ĉiuj albordiĝejoj nun okupataj de l' Malamiko? Laŭ kiu bordo vi vojaĝos? La vojo al Minaso Tirit troviĝas ĉi-borde, ĉe la okcidento; sed la rekta vojo al la celo troviĝas oriente de l' Rivero, sur la bordo pli malhela. Kiun bordon vi nun laŭiros?

— Se mian konsilon oni atentos, temos pri la okcidenta bordo, kaj la vojo al Minaso Tirit, — respondis Boromiro. — Sed mi ne estas la

ĉefa en la Kunularo. — La aliaj diris nenion, kaj Boromiro aspektis dubema kaj ĝenata.

— Mi konstatas, ke vi ankoraŭ ne scias kion fari, — diris Celeborno. — Ne estas mia rolo elekti por vi, sed mi helpos vin laŭeble. Inter vi estas kelkaj, kiuj scias navigi boatojn: Legolaso, kies popolo konas la rapidan Arbaran Riveron, Boromiro de Gondoro kaj Aragorno la vojaĝisto.

— Kaj unu hobito! — kriis Gaja. — Ne ĉiuj el ni taksas boatojn kvazaŭ sovaĝajn ĉevalojn. Mia popolo loĝas sur la bordoj de Brandovino.

— Tio estas bona, — diris Celeborno. — Do mi havigos al via Kunularo boatojn. Ili estos malgrandaj kaj leĝeraj, ĉar se vi iros longe sur akvo, troviĝos lokoj, kie vi estos devigataj porti ilin. Vi alvenos la rapidejojn de Sarn Gebiro, kaj eble finfine ĝis la grandaj akvofaloj de Raŭroso, kie la Rivero tondras suben de Nen Hithoelo; kaj estas aliaj danĝeroj. Boatoj eble faciligos dum iom da tempo vian vojaĝon. Tamen ili ne havigos al vi konsilojn: en la fino vi devos lasi ilin kaj la Riveron, kaj turniĝu okcidenten — aŭ orienten.

Aragorno dankis Celebornon multfoje. La donaco de boatoj multe faciligis lian menson, ne malĉefe ĉar jam ne estos neceso decidi pri la vojo dum kelkaj tagoj. La aliaj ankaŭ aspektis pli esperplenaj. Kiaj ajn estis la danĝeroj antaŭ ili, ŝajnis preferinde flosi renkonte al ili laŭ la larĝa fluo de Anduino ol pezpaŝi antaŭen kun kurbigitaj dorsoj. Nur Sam estis dubema: almenaŭ li daŭre taksis boatojn tiel nedezirindaj kiel sovaĝaj ĉevaloj, aŭ eĉ pli, kaj ne ĉiuj danĝeroj, kiujn li travivis, persvadis lin pli alte taksi ilin.

— Ĉio estos preparita por vi kaj atendos vin ĉe la haveno antaŭ la morgaŭa tagmezo, — diris Celeborno. — Mi sendos miajn servantojn al vi en la mateno por helpi vin prepari la vojaĝon. Nun ni deziras al vi agrablan nokton kaj senĝenan dormon.

— Bonan nokton, amikoj miaj! — diris Galadriela. — Dormu trankvile! Ne tro ĝenu viajn korojn hodiaŭ nokte per pensoj pri la vojo. Eble la padoj, kiujn vi unuope paŝos estas jam metitaj antaŭ viaj piedoj, kvankam vi ne vidas ilin. Bonan nokton!

La Kunularo nun adiaŭis kaj reiris al sia pavilono. Legolaso akompanis ilin, ĉar tio estos ilia lasta nokto en Lotlorieno, kaj malgraŭ la vortoj de Galadriela ili volis interkonsiliĝi.

Ili longe debatis, kion ili devus fari por plej bone provi plenumon de sia celo kun la Ringo; sed ili nenion decidis. Estis klare, ke la

plimulto el ili volis iri unue al Minaso Tirit, kaj eskapi almenaŭ provizore de l' timego pri la Malamiko. Ili volonte sekvus sian ĉefon trans la Riveron kaj en la ombron de Mordoro, sed Frodo diris neniun vorton, kaj Aragorno ankoraŭ havis menson dividitan.

Lia propra plano, dum Gandalfo restis kun ili, estis iri kun Boromiro kaj per sia glavo helpi pri liberigo de Gondoro. Ĉar li kredis, ke la mesaĝo de la sonĝoj estis alvoko, kaj ke la horo fine jam alvenis, kiam la heredinto de Elendilo aperu kaj luktu kontraŭ Saŭronon por la estreco. Sed en Morio la ŝarĝo de Gandalfo estis metita sur lin, kaj li sciis, ke li jam ne povas forlasi la Ringon, se Frodo fine rifuzos akompani Boromiron. Kaj tamen kian helpon li aŭ iu el la Kunularo povus havigi al Frodo, krom marŝi blinde kun li en la mallumon?

— Mi iros al Minaso Tirit, sola se necese, ĉar tio estas mia devo, — diris Boromiro, kaj poste li silentis dum kelka tempo, sidante kun fiksa rigardo al Frodo, kvazaŭ li provus legi la pensojn de l' duonulo. Finfine li denove ekparolis, mallaŭte, kvazaŭ li debatus kun si. — Se vi volas nur detrui la Ringon, tiuokaze malmulte utilus milito aŭ armiloj, kaj la homoj el Minaso Tirit ne povos helpi. Sed se vi volas detrui la armitan potencon de l' Malluma Mastro, estas malsaĝe iri sen armeo en lian regnon; kaj malsaĝe forĵeti. — Li subite paŭzis, kvazaŭ li konstatus, ke li esprimas vorte siajn pensojn. — Estus malsaĝe forĵeti vivojn, mi intencis diri, — li finis. — Temas pri elekto inter defendo de fortikaĵo aŭ marŝado malkaŝe en la brakojn de la morto. Almenaŭ, tiel mi juĝas la situacion.

Frodo konstatis ion novan kaj strangan en la rigardo de Boromiro, kaj tiun li rigardis fikse. La penso de Boromiro klare malsamis ties finajn vortojn. Estus malsaĝe forĵeti: kion? La Ringon de Potenco? Ion similan li diris ĉe la Konsiliĝo, sed tiam li akceptis la korekton de Elrondo. Frodo rigardis al Aragorno, sed tiu aspektis profundiĝinta en propran pensadon kaj neniel indikis, ke li atentis la vortojn de Boromiro. Kaj tiel finiĝis la debato. Gaja kaj Grinĉjo jam dormis, kaj Sam estis ekdormonta. La nokto estis forpasanta.

Matene, dum ili komencis paki siajn magrajn posedaĵojn, elfoj scipovantaj ilian lingvon venis al ili kaj alportis multajn donacojn de manĝaĵo kaj vestaĵoj por la vojaĝo. La manĝaĵo plejparte konsistis el tre maldikaj kukoj, faritaj el faruno bakita iom brune ekstere, kaj interne estis kremkoloraj. Gimlio prenis unu el la kukoj kaj rigardis ĝin dubeme.

— *Kram*, — li diris subvoĉe, derompante krispan angulon kaj mordetante ĝin. Lia esprimo rapide aliiĝis, kaj li manĝis la tutan ceteron frandeme.

— Ne pli, ne pli! — kriis la elfoj ridante. — Vi jam manĝis sufiĉe por longa tagmarŝo.

— Mi supozis ĝin nur speco de *kramo*, tia, kian oni bakas en Dalo por vojaĝoj en la sovaĝejo, — diris la gnomo.

— Tia ĝi estas, — ili respondis. — Sed ni nomas ĝin *lembas* aŭ vojpano, kaj ĝi estas pli fortiga ol iu ajn manĝaĵo pretigata de l' homoj, kaj ĝi estas pli agrabla ol *kramo*, laŭ ĉiuj raportoj.

— Efektive ĝi estas, — diris Gimlio. — Fakte ĝi estas supera al la mielkukoj de la Beornidoj, kaj tio estas forta laŭdo, ĉar la Beornidoj estas la plej lertaj bakistoj, pri kiuj mi scias; sed ili ne tre volonte disdonas siajn kukojn al vojaĝantoj en la nuna tempo. Vi estas bonkoraj gastigantoj!

— Tamen ni ordonas, ke vi ŝparu la manĝaĵon, — ili diris. — Manĝu ĉiufoje nur tiom, kaj nur kiam necese. Ĉar tiuj aferoj estas donitaj por utili al vi, kiam ĉio alia malestos. La kukoj restos dolĉaj dum multaj tagoj, se ili estos nerompitaj kaj restos en siaj folivolvaĵoj, kiel ni alportis ilin. Unu ebligos vojaĝanton paŝi dum tago da longa laborado, eĉ se li estas unu el la altuloj de Minaso Tirit.

La elfoj poste malpakis kaj donis al la Kunularo la alportitajn vestaĵojn. Al ĉiu ili havigis po kapuĉon kaj mantelon, fasonitajn laŭ ties mezuro, el la malpeza, sed varmiga silkeca ŝtofo, kiun Galadrimoj teksis. Estis malfacile decidi pri ilia koloro: griza kun nuanco de subarba krepusko ĝi ŝajnis; kaj tamen kiam ili moviĝis, aŭ eniris alian lumon, ili estis verdaj kiel ombrecaj folioj, aŭ brunaj kiel novalaj kampoj nokte, krepuskarĝentaj kiel akvo sub la steloj. Ĉiun mantelon ligis ĉe la kolo broĉo kiel verda folio vejnita per arĝento.

— Ĉu tiuj manteloj estas magiaj? — demandis Grinĉjo, mire rigardante ilin.

— Mi ne scias, kion tio signifas, — respondis la estro de la elfoj. — Ili estas belaj vestaĵoj, kaj la teksaĵo estas bona, ĉar ĝi estis tajlita en tiu ĉi lando. Ili ja estas manteloj elfaj, se tion vi volas diri. Folio kaj branĉo, akvo kaj ŝtono: ili havas la nuancon kaj belon de ĉio en la krepusko de Lorieno, kion ni amas; ĉar ni inkluzivas penson pri ĉio amata en ĉio, kion ni kreas. Tamen ili estas vestaĵoj, ne armaĵoj, kaj ili ne forturnos lancon aŭ klingon. Sed ili verŝajne servos vin bone: ili estas malpezaj, kaj sufiĉe varmigaj aŭ friskigaj laŭbezone. Kaj vi trovos ilin

granda helpo por nevidatiĝi je neamikaj okuloj, ĉu vi marŝos inter ŝtonoj, ĉu inter arboj. Vi ja estas ege favorataj de la Damo! Ĉar ŝi mem kaj ŝiaj junulinoj teksis tiun ŝtofon; kaj neniam antaŭe ni vestis fremdulojn per la vestaĵoj de nia propra popolo.

Post la matenmanĝo la Kunularo adiaŭis la gazonon apud la fontano. Iliaj koroj estis pezaj, ĉar ĝi estis loko bela, kaj fariĝis hejmsimila por ili, kvankam ili ne povis kalkuli kiom da tagoj kaj noktoj ili pasigis tie. Dum ili staris momente rigardante la blankan akvon en la sunlumo, Haldiro venis al ili marŝante trans la verdan herbon de la maldensejo. Frodo salutis lin ĝoje.

— Mi revenis de la nordaj limoj, — diris la elfo, — kaj mi estas nun sendita por esti via gvidanto. La Dimrila Valo estas plena je vaporo kaj fumnuboj, kaj la montoj estas perturbataj. Aŭdiĝas bruoj profunde en la tero. Se iu el vi estus proponinta reiri norden al viaj hejmoj, ne estus eble por vi pasi tiuvoje. Sed ek! Via vojo nun direktiĝos suden.

Kiam ili trairis Karas Galadonon, la verdaj vojoj estis senpersonaj, sed sur la arboj supre multaj voĉoj murmuris kaj kantadis. Ili mem iris silente. Fine Haldiro kondukis ilin malsupren laŭ la sudaj deklivoj de l' monteto, kaj ili alvenis denove la grandan pordegon lampornamitan, kaj la blankan ponton; kaj tiel ili eliris kaj forlasis la urbon de l' elfoj. Poste ili forturniĝis de l' pavimita vojo kaj laŭiris vojeton, kiu malaperis en densejon da *malornoj*, kaj pluiris, serpentume trans ondiĝajn arbarejojn el arĝenta ombreco, gvidante ilin ĉiam suben, suden kaj orienten, al la bordoj de la Rivero.

Ili marŝis proksimume dek mejlojn kaj preskaŭ tagmezis, kiam ili venis al alta verda muro. Trapasinte breĉon, ili subite forlasis la arbojn. Antaŭ ili etendiĝis longa gazono brilherba, punktita je oraj *elanoroj*, kiuj ekbrilis en la sunlumo. La gazono iĝis mallarĝa strio inter du helaj randoj: dekstre kaj okcidente Arĝentvejno fluadis flagretante; maldekstre kaj oriente la Granda Rivero ruligis siajn larĝajn akvojn, profundajn kaj malhelajn. Sur la kontraŭaj bordoj la arbaroj daŭre progresis suden ĝis limo de l' vidkapablo, sed ĉiuj akvorandoj estis dezertaj kaj nudaj. Neniu *malorno* levis siajn orŝarĝitajn branĉojn ekster la lando Lorieno.

Sur la bordo de Arĝentvejno, iom fore de l' renkontiĝejo de la riveroj, estis kajo el blankaj ŝtonoj kaj blanka ligno. Apude estis ligitaj multaj boatoj kaj barĝoj. Iuj estis hele farbitaj kaj brilis je arĝento kaj oro kaj verdo, sed la plimultaj estis blankaj aŭ grizaj. Tri malgrandaj

grizaj boatoj estis pretigitaj por la vojaĝontoj, kaj en tiuj la elfoj stivis iliajn posedaĵojn. Kaj ili aldonis ankaŭ volvaĵojn da ŝnuro, po tri en ĉiu boato. Maldikaj tiuj aspektis, sed fortaj, silkecaj laŭtuŝe, grizaj kiel la elfaj manteloj.

— Kio estas tiuj? — demandis Sam, palpante unu, kiu kuŝis sur la verda herbo.

— Ŝnuroj kompreneble! — respondis elfo el la boatoj. — Neniam vojaĝu eĉ mallonge sen ŝnuro! Kaj ŝnuro longa kaj forta kaj malpeza. Tiaj estas ĉi tiuj. Ili eble helpos pri multaj bezonoj.

— Ne necesas diri tion al mi! — diris Sam. — Mi venis senŝnure, kaj ĉiam tio min ĝenis. Sed mi scivolas, el kio ĉi tiuj estas faritaj, ĉar mi scias iom pri ŝnurfarado: ĝi estas familia metio, por tiel diri.

— Ili estas faritaj el *hitlajno*, — diris la elfo, — sed mankas nun tempo por instrui al vi ilian faradon. Se ni scius pli frue, ke tiu metio ĝojigas vin, ni povus instrui al vi multon. Sed nun, ho ve! krom se vi revenos alian fojon ĉi tien, vi devas kontentiĝi per nia donaco. Ke ĝi servu vin fidele!

— Ek! — diris Haldiro. — Ĉio jam pretas por vi. Eniru la boatojn! Sed estu singardaj komence!

— Atentu la vortojn! — diris la aliaj elfoj. — Tiuj boatoj estas malpeze konstruitaj, kaj ili estas ruzaj kaj ne similas la boatojn de aliaj popoloj. Ili ne subakviĝos, kiom ajn vi ŝarĝos ilin; sed ili estas kapricaj se misnavigataj. Estus saĝe, se vi ekzercus eniron kaj eliron ĉi tie, kie estas kajo, antaŭ ol eknavigi laŭ la fluo.

La Kunularo estis aranĝita tiamaniere: Aragorno, Frodo kaj Sam okupis unu boaton; Boromiro, Gaja kaj Grinĉjo alian; kaj en la tria estis Legolaso kaj Gimlio, kiuj jam firme amikiĝis. En tiu lasta boato estis stivita la plejparto de l' posedaĵoj kaj pakaĵoj. La boatojn movis kaj stiris kurttenilaj remiloj, kiuj havis foliformajn plataĵojn. Kiam ĉio estis preta, Aragorno gvidis ilin laŭ provnavigo kontraŭfluen sur la Arĝentvejno. La fluo estis rapida, kaj ili iris antaŭen malrapide. Sam sidis ĉe la pruo, kroĉante la flankojn kaj rerigardante sopire al la bordo. La sunlumo brilis sur la akvo kaj nebuligis liajn okulojn. Kiam ili pasis preter la verdan gazonon de l' terstrio, la arboj kreskis ĝis la rando de l' rivero. Ie-tie oraj folioj saltetis kaj flosis sur la ondetiĝa fluo. La aero estis tre hela kaj senmova, kaj ĉio silentis, krom alta malproksima kantado de alaŭdoj.

Ili ĉirkaŭiris abruptan kurbiĝon de la rivero, kaj jen, naĝante fiere

laŭ la fluo al ili, vidiĝis enorma cignego. La akvo rugis ambaŭflanke de la blanka brusto sub ĝia kurba kolo. Ĝia beko brilis simile al polurita oro, kaj ĝiaj okuloj glimis kvazaŭ gagato muntita en flavaj gemoj; ĝiaj blankaj flugilegoj estis duonlevitaj. Muziko alvenis laŭ la rivero dum ĝi proksimiĝis; kaj subite ili perceptis, ke tio estas ŝipo, verkita kaj ĉizita per elfa lerteco je similaĵo de birdo. Du elfoj blankvestitaj navigis ĝin per nigraj remiloj. Meze de la ŝipo sidis Celeborno, kaj malantaŭ li staris Galadriela, alta kaj blanka. Cirkleto de oraj floroj ornamis ŝiajn harojn, kaj en la mano ŝi tenis harpon, kaj ŝi kantis. Malĝoje kaj dolĉe sonis ŝia voĉo en la malvarmeta klara aero:

Mi kantis pri folioj oraj, orfolioj kreskis:
pri vent' mi kantis, kaj tra l' branĉoj blova vent' ekestis.
Preter la Suno kaj la Luno, jen la Maro ŝaŭmis,
apud la strando Ilmarina Arbo ora baŭmis.
En Eldamaro brilis ĝi sub la Vesper-stelaro,
apud murar' de Tirion' en elfa Eldamaro.
La orfolioj longe kreskis sur la jaroj branĉaj,
dum elfaj larmoj falas preter Maroj nun Distranĉaj.
Ho, Lorieno! Venas Vintro, Tago senfolias;
folioj falas al la fluo, la River' devias.
Ho, Lorien'! Tro longe loĝis mi ĉi strandon foran
kaj en velkanta krono plektis elanoron oran.
Sed se mi kantus nun pri ŝipoj, kiu ŝipo venus,
kaj trans la maron tiel larĝan iam min kunprenus?

Aragorno haltigis sian boaton kiam la cignoŝipo apudiĝis. La Damo finis sian kanton kaj salutis ilin.

— Ni venis por lastfoje adiaŭi vin, — ŝi diris, — kaj forsendi vin kun benoj el nia lando.

— Kvankam vi estis niaj gastoj, — diris Celeborno, — vi ankoraŭ ne manĝis kun ni, kaj sekve ni invitas vin al disiĝa festo, ĉi tie inter la fluantaj akvoj, kiuj portos vin malproksimen de Lorieno.

La cigno iris malrapide ĝis la kajo, kaj ili turnis siajn boatojn kaj sekvis ĝin. Tie ĉe la fino de Egladilo sur la verda herbo okazis la disiĝa festo; sed Frodo manĝis kaj trinkis malmulte, atentante nur la belon de la Damo kaj ties voĉo. Ŝi ne plu ŝajnis danĝera aŭ timiga, nek plenigita de kaŝita potenco. Jam ŝi ŝajnis al li, kiel homoj el postaj tagoj ankoraŭ kelkfoje vidas elfojn: ĉeesta kaj tamen malproksima, viva vizio de tio, kio jam postlasiĝis tre fore de l' fluantaj fluoj de l' tempo.

Kiam ili finmanĝis kaj fintrinkis, sidante sur la herbo, Celeborno denove parolis al ili pri ilia vojaĝo, kaj levinte sian manon li indikis suden al la arbaroj post la terstrio.

— Kiam vi navigos laŭflue, — li diris, — vi trovos, ke la arboj ĉesos, kaj vi alvenos terenon dezertan. Tie la Rivero fluas en ŝtonozaj valoj inter altaj erikejoj, ĝis fine post multegaj mejloj ĝi alvenas la altan insulon Tindroko, kiun ni nomas Tol Brandiro. Tie ĝi dismetas siajn brakojn ĉirkaŭ la apikaj bordoj de l' insulo, kaj poste falas bruege kaj vaporege laŭ la kaskadegoj de Raŭroso suben en Nindalfon, la Malsekvangon kiel oni nomas ĝin en via lingvo. Tio estas larĝa regiono de limakeca marĉo, kie la fluo iĝas serpentuma kaj multe disdividita. Tie la Entvaŝo enfluas multloke el la arbaro Fangorno okcidente. Ĉirkaŭ tiu fluo, ĉi-flanke de l' Granda Rivero, troviĝas Rohano. Aliflanke estas la senŝirmaj montetoj de Emin Muilo. Tie la vento blovas el la oriento, ĉar ili frontas, trans la Mortigaj Marĉoj kaj Neniesoj, Kirit Gorgoron kaj la nigran pordegon de Mordoro.

» Boromiro kaj tiuj, kiuj lin akompanos serĉante Minason Tirit, prefere lasu la Grandan Riveron super Raŭroso kaj transiru Entvaŝon antaŭ ol ĝi atingos la marĉojn. Tamen ili ne tro longe sekvu tiun fluon, nek risku implikiĝon en la Arbaro Fangorno. Tio estas lando stranga, kaj jam malmulte konata. Sed Boromiro kaj Aragorno sendube ne bezonas tiun averton.

— Vere ni aŭdis pri Fangorno en Minaso Tirit, — diris Boromiro. — Sed tio, kion mi aŭdis, ŝajnas al mi plejparte klaĉoj de maljunulinoj, tiaj, kiajn ni rakontas al niaj infanoj. Ĉio troviĝanta norde de Rohano estas jam tiel malproksima de ni, ke la fantazio povas libere vagi tie. Antaŭe Fangorno kuŝis rande de nia regno; sed jam pasis vivoj de multaj homoj post kiam ĝin vizitis iu el ni, por pruvi aŭ malpruvi la legendojn hereditajn de distaj jaroj.

» Mi mem estis sporade en Rohano, sed mi neniam transiris ĝin norde. Kiam oni sendis min kiel kurieron, mi trapasis la Breĉon apud la suboj de la Blankaj Montoj, kaj transiris Isenon kaj Grizinundon en nordon. Longa enuiga vojaĝo. Mil ducent mejlojn mi taksis ĝin, kaj tio okupis min dum multaj monatoj; ĉar mi perdis mian ĉevalon en Tarbado, dum trapaso de Grizinundo. Post tiu vojaĝo, kaj la vojo, kiun mi trapaŝis kun tiu ĉi Kunularo, mi ne multe dubas, ke mi trovos vojon tra Rohano, kaj ankaŭ tra Fangorno, se necese.

— Do ne necesas, ke mi diru pli, — diris Celeborno. — Sed ne malestimu la saĝaĵon devenintan de l' distaj jaroj; ĉar ofte povas

okazi, ke la maljunulinoj retenas memore sciigon pri aferoj iam necesaj por la saĝula kono.

Nun Galadriela stariĝis de sur la herbo, kaj preninte pokalon de unu el siaj junulinoj ŝi plenigis ĝin per medo kaj donis ĝin al Celeborno.

— Jam estas horo trinki la adiaŭan tason, — ŝi diris. — Trinku, Sinjoro de Galadrimoj! Kaj ne malĝoju via koro, kvankam nokto devas sekvi tagmezon, kaj nia vespero jam proksimiĝas.

Poste ŝi alportis la pokalon al ĉiu el la Kunularo, kaj petis ilin trinki kaj adiaŭi. Sed kiam ili estis trinkintaj, ŝi ordonis, ke ili residiĝu sur la herbo, kaj seĝoj estis metitaj por ŝi kaj por Celeborno. Ŝiaj junulinoj staris silentaj ĉirkaŭ ŝi, kaj dum kelka tempo ŝi rigardis siajn gastojn. Finfine ŝi denove ekparolis.

— Ni trinkis la adiaŭan tason, — ŝi diris, — kaj la ombroj estiĝas inter ni. Sed antaŭ via foriro, mi kunportis en mia ŝipo donacojn, kiujn la Sinjoro kaj Damo de Galadrimoj nun proponas al vi memore pri Lotlorieno. — Poste ŝi alvokis ĉiun laŭvice.

— Jen estas la donaco de Celeborno kaj Galadriela al la estro de via Kunularo, — ŝi diris al Aragorno, kaj ŝi donacis al li ingon, kiu estis farita laŭmezure por lia glavo. Ĝi estis ornamita per retaĵo de floroj kaj folioj verkitaj per arĝento kaj oro, kaj sur ĝi estis skribita per elfaj runoj formitaj el multaj gemoj la nomo Andurilo kaj la deveno de la glavo.

— La glavo eligita el tiu ĉi ingo ne estos makulita aŭ rompita eĉ en malvenko, — ŝi diris. — Sed ĉu ion alian vi deziras de mi antaŭ la disiĝo? Ĉar mallumo fluos inter ni, kaj eble ni neniam plu renkontiĝos, krom eventuale en la fora malproksimo sur vojo, kiu ne permesas retroiron.

Kaj Aragorno respondis:

— Damo, vi scias mian deziron, kaj longe kuratoris la solan trezoron, kiun mi serĉas. Tamen ĝin vi ne rajtas doni al mi, eĉ se vi volus; kaj nur tra mallumo mi alvenos ĝin.

— Tamen eble tio ĉi malpezigos vian koron, — diris Galadriela; — ĉar ĝi estis lasita en mia prizorgo, ke mi donu ĝin al vi, se vi trapasus tiun ĉi landon.

Poste ŝi levis el sia sino grandan gemon klare verdan, muntitan sur arĝenta broĉo simila al aglo kun etenditaj flugiloj; kaj kiam ŝi levis ĝin, la gemo flagris kiel la suno brilanta tra la printempa foliaro.

— Tiun ĉi gemon mi donis al mia filino Celebriana, kaj ŝi al sia, kaj

nun ĝi venas al vi kiel signo de espero. En tiu ĉi horo akceptu la nomon antaŭdiritan por vi, Elesaro, la Elfgemo de l' domo de Elendilo!

Tiam Aragorno prenis la gemon kaj pinglis la broĉon ĉe sia brusto, kaj la alrigardantoj miris; ĉar pli frue ili ne konstatis, kiom alta kaj reĝeca li staris, kaj ŝajnis al ili, ke forfalis de sur liaj ŝultroj multaj jaroj da penado.

— Pro la donacoj, kiujn vi donis al mi, mi vin dankas, — li diris, — ho, Damo de Lorieno, el kiu naskiĝis Celebriana kaj Arvena Vesperstelo. Kion pli laŭdan mi povus diri?

La Damo klinis sian kapon kaj turnis sin al Boromiro, kaj al li ŝi donacis oran zonon; kaj al Gaja kaj Grinĉjo ŝi donacis etajn arĝentajn zonojn, kiuj havis po agrafon laŭ formo de ora floro. Al Legolaso ŝi donacis pafarkon tian, kian uzas Galadrimoj, pli longan kaj pli fortikan ol la pafarkoj de Mornarbaro, kun kordo el elfaj haroj. Kun ĝi estis plena sagujo.

— Por vi, eta ĝardenisto kaj arbamanto, — ŝi diris al Sam, — mi havas nur donaceton. — Ŝi enmanigis al li skatoleton el ordinara griza ligno, senornaman escepte de unuopa arĝenta runo sur la kovrilo. — Tie estas metita *G* por Galadriela, — ŝi diris, — sed vialingve ĝi povas signifi ĝardenon. En tiu skatolo estas grundo el mia fruktarbaro, kaj akompanas ĝin tiom da benado, kiom Galadriela ankoraŭ kapablas disponigi. Ĝi ne subtenos vin survoje, nek defendos vin kontraŭ iu ajn danĝero; sed se vi gardos ĝin kaj vidos denove vian hejmon en la fino, tiam eble ĝi rekompencos vin. Eĉ se vi trovos ĝin tute malfekunda kaj dezertigita, tamen malmultaj ĝardenoj en Mez-Tero floros kiel via ĝardeno, se vi tie disĵetos tiun ĉi grundon. Tiam vi eble rememoros Galadrielan kaj ekvidos malproksiman Lorienon, kiun vi vidis nur dum nia vintro. Ĉar forpasis nia printempo kaj nia somero, kaj ili neniam plu estos vidataj sur la tero krom en memoro.

Sam ruĝiĝis ĝisorele kaj murmuris ion neaŭdeblan, dum li kroĉis la skatolon kaj riverencis laŭeble ĝentile.

— Kaj kian donacon petus gnomoj de la elfoj? — diris Galadriela, sin turninte al Gimlio.

— Neniun, Damo, — respondis Gimlio. — Sufiĉas, ke mi vidis la Damon de Galadrimoj, kaj aŭdis ŝiajn mildajn vortojn.

— Aŭdu, ĉiuj elfoj! — ŝi kriis al la ĉirkaŭstarantoj. — Neniam denove oni diru, ke la gnomoj estas avaraj kaj malĝentilaj! Tamen certe, Gimlio, filo de Gloino, vi deziras ion, kion mi povus doni? Nomu ĝin, mi ordonas al vi! Vi ne estos la sola gasto sen donaco.

— Ekzistas nenio, Damo Galadriela, — diris Gimlio, profunde riverencante kaj balbutante. — Nenio, krom eble... krom, se estas permesate peti, ne, nomi unuopan vian haron, kiu superas la oron de la tero kiel la steloj superas la gemojn de la minejo. Mi ne petas tian donacon. Sed vi ordonis, ke mi nomu mian deziron.

La elfoj moviĝetis kaj murmuris pro miro, kaj Celeborno rigardis mire la gnomon, sed la Damo ridetis.

— Oni diras, ke la lerto de la gnomoj troviĝas en iliaj manoj, sed ne sur iliaj langoj, — ŝi diris, — tamen tio ne veras pri Gimlio. Ĉar neniu iam ajn starigis al mi peton tiom aŭdacan kaj tamen tiom ĝentilan. Kaj kiel mi rifuzu, ĉar mi ordonis, ke li parolu? Sed diru al mi, kion vi farus kun tia donaco?

— Zorge konservus ĝin, Damo, — li respondis, — memore pri viaj vortoj al mi je nia unua renkontiĝo. Kaj se mi iam revenos al la forĝejoj de mia hejmo, ĝi estos muntita en nepereonta kristalo por esti familia heredaĵo, kaj promeso pri bonaj rilatoj inter la Monto kaj la Arbaro ĝis la fino de la tagoj.

Tiam la Damo malplektis unu el siaj longaj harplektaĵoj, kaj fortranĉis tri orajn harojn, kaj metis ilin sur la manplaton de Gimlio.

— Jenaj vortoj iru kun la donaco, — ŝi diris. — Mi nenion antaŭdiras, ĉar ĉiu antaŭdirado estas jam vana: unuflanke troviĝas mallumo, kaj aliflanke nur espero. Sed se espero ne malvenkos, tiam mi diras al vi, Gimlio, filo de Gloino, ke al viaj manoj fluos oro, kaj tamen oro vin neniel regos.

— Kaj vi, Ringoportanto, — ŝi diris, turniĝinte al Frodo. — Mi venas laste al vi, kiu ne lastas en miaj pensoj. Por vi mi preparis tion ĉi. — Ŝi alte tenis kristalan flakoneton: ĝi ekbrilis kiam ŝi movis ĝin, kaj radioj blanklumaj ekflagris el ŝia mano. — En tiu ĉi flakoneto estas kaptita la lumo de l' stelo de Erendilo, enmetita en akvon de mia fontano. Ĝi lumos pli brile, kiam nokto ĉirkaŭos vin. Ĝi estu por vi lumo en lokoj malhelaj, kiam ĉiuj aliaj lumoj estingiĝos. Memoru Galadrielan kaj ŝian Spegulon!

Frodo akceptis la flakoneton, kaj momente ĝi lumis inter ili, li vidis ŝin denove staranta kiel reĝino, granda kaj bela, sed ne plu timiga. Li riverencis, sed trovis neniujn dirotajn vortojn.

Nun la Damo leviĝis, kaj Celeborno rekondukis ilin ĝis la kajo. Flava tagmezo surkuŝis la verdan teron de la terstrio, kaj la akvo ekbrilis arĝente. Finfine ĉio estis pretigita. La Kunularo okupis siajn lokojn en

la boatoj kiel antaŭe. Kriante adiaŭon, la elfoj de Lorieno per longaj grizaj stangoj puŝis ilin sur la fluantan riveron, kaj la ondetiĝaj akvoj malrapide forportis ilin. La vojaĝantoj sidis senmove kaj senparole. Sur la verda bordo ĉe la fino de l' terstrio staris sola kaj silenta Damo Galadriela. Pasante ŝin, ili turniĝis kaj iliaj okuloj rigardis ŝin malrapide forflosanta de ili. Ĉar al ili ŝajnis, ke Lorieno retroglisas, kvazaŭ hela ŝipo mastita per sorĉitaj arboj, velante plu al forgesitaj bordoj, dum ili sidis senhelpe sur la rando de l' griza kaj senfolia mondo.

Ĝuste dum ili rigardis, Arĝentvejno pasis al la kurentoj de la Granda Rivero, kaj iliaj boatoj turniĝis kaj ekrapidis suden. Baldaŭ la blanka figuro de la Damo estis eta kaj malproksima. Ŝi brilis kvazaŭ vitra fenestro sur fora monteto sub la okcidentiĝa suno, aŭ kvazaŭ fora lago vidata de sur monto: kristalo falinta en la sinon de la lando. Tiam ŝajnis al Frodo, ke ŝi levis siajn brakojn je fina adiaŭo, kaj malproksime sed akre-klare laŭ la sekvanta vento aŭdiĝis sono de ŝia kantanta voĉo. Sed nun ŝi kantis en la antikva lingvo de la transmaraj elfoj, kaj la vortojn li ne komprenis: bela estis la muziko, sed ĝi ne konsolis lin.

Tamen, kiel kutime pri elfaj vortoj, ili restis gravuritaj en lia memoro, kaj longe poste li interpretis ilin, tiel trafe kiel li kapablis: la lingvo estis tiu de elfa kantado kaj priparolis aferojn malmulte konatajn sur Mez-Tero.

Ai! laurië lantar lassi súrinen,
yéni únótimë ve rámar aldaron!
Yéni ve lintë yuldar avánier
mi oromardi lisse-miruvóreva
Andúnë pella, Vardo tellumar
nu luini yassen tintilar i eleni
ómaryo airetári-lírinen.

Sí man i yulma nin enquantuva?

An sí Tintallë Varda Oiolossëo
ve fanyar máryat Elentári ortanë,
ar ilyë tier undulávë lumbulë;
ar sindanóriello caita mornië
i falmalinnar imbë met, ar hísië
untúpa Calaciryo míri oialë.
Sí vanwa ná, Rómello vanwa, Valimar!

Namárië! Nai hiruvalyë Valimar.
Nai elyë hiruva. Namárië!

Aĥ! kiel oro falas la folioj en la vento! Kaj sennombraj kiel la aloj de arboj estas la jaroj. La jaroj forpasis kiel dolĉaj rapidaj glutoj de blanka medo en haloj preter la okcidento sub la bluaj kupoloj de Varda[1]*, kie la steloj tremas pro la kantemo en ŝia voĉo, sankta kaj reĝineca. Kiu nun replenigos por mi la pokalon? Ĉar jam la Lumiganto, Varda, Reĝino de l' Steloj, de Monto Ĉiamblanka supren levis siajn manojn kvazaŭ nubojn, kaj ĉiuj vojoj dronis en ombroj, kaj el griza lando mallumo kuŝiĝis sur la ŝaŭmaj ondoj inter ni, kaj nebulo kovris la juvelojn de Kalacirjo poreterne. Jam perdita, perdita al ĉiuj en la Oriento estas Valimaro! Adiaŭ! Eble vi trovos Valimaron. Eble ĝuste vi trovos ĝin. Adiaŭ!*

Subite la Rivero abruptis ĉirkaŭ kurbiĝon, kaj la bordoj altiĝis ambaŭflanke, kaj la lumo de Lorieno estis kaŝita. Neniam plu Frodo vidis tiun belan landon.

La vojaĝantoj nun turnis siajn vizaĝojn al la vojaĝo; la suno estis antaŭ ili, kaj iliaj okuloj estis blindigitaj, ĉar ĉiuj estis larmoplenaj. Gimlio malkaŝe ploris.

— Mi rigardis lastan fojon tion, kio estas la plej bela, — li diris al sia kunulo Legolaso. — De nun mi taksos nenion bela, krom ŝian donacon. — Li metis manon al sia brusto. — Diru al mi, Legolaso, kial mi venis al tiu ĉi Celo? Mi tute ne konstatis, kie troviĝos la ĉefa danĝero! Elrondo parolis vere, kiam li diris, ke ni ne povas antaŭvidi tion, kion ni eble renkontos survoje. Turmento en la mallumo estis la danĝero, kiun mi timis, kaj tio ne retenis min. Sed mi ne estus veninta, se mi konus la danĝeron de lumo kaj ĝojo. Nun tiu ĉi disiĝo plej grave vundis min, eĉ se mi irus ĉi-nokte rekte al la Malhela Mastro. Ve por Gimlio, filo de Gloino!

— Ne! — diris Legolaso. — Ve por ni ĉiuj! Kaj por ĉiuj mondloĝantoj dum ĉi tiuj postaj tagoj. Ĉar tiel statas la afero: trovi kaj perdi, kiel ŝajnas al tiuj, kies boato estas sur la fluanta rivero. Sed mi taksas vin benita, Gimlio, filo de Gloino: ĉar vian perdon vi spertas propravole, kaj vi povis elekti alimaniere. Sed vi ne forlasis viajn kunulojn, kaj la minimuma rekompenco, kiun vi havos, estas, ke la memoro pri Lotlorieno restos ĉiam klara kaj senmakula en via koro, kaj neniam velkos aŭ malfreŝiĝos.

[1] Varda estas la nomo de tiu, kiun la elfoj en la ekzilaj landoj de Mez-Tero nomas Elbereta.

— Eble, — diris Gimlio, — kaj mi dankas vin pro viaj vortoj. Veraj vortoj sendube; sed tia konsolado tute fridas. Ne memoron la koro deziras. Tio estas nur spegulo, eĉ se klara kiel Ĥeled-Zaramo. Aŭ tion diras la koro de la gnomo Gimlio. Elfoj eble vidas alimaniere. Efektive, mi aŭdis, ke por ili memoro pli similas la vivan mondon ol sonĝon. Ne tiel por gnomoj.

» Sed ni ne plu parolu pri tio. Atentu la boaton! Ĝi tro malaltas sur la akvo pro ĉiuj ĉi pakaĵoj, kaj la Granda Rivero estas rapida. Mi ne volas dronigi mian malĝojon en malvarma akvo. — Li prenis remilon, kaj direktis la boaton al la okcidenta bordo, sekvante la boaton de Aragorno, kiu jam formoviĝis el la rivermezo.

Tiel la Kunularo iris sian longan vojon, laŭ la larĝa rapidanta rivero, portate ĉiam suden. Nudaj arbaroj etendiĝis ambaŭborde, kaj ili ne povis ekvidi la terenojn malantaŭe. La venteto formortis kaj la Rivero fluis senbrue. Neniu birda voĉo rompis la silenton. La suno nebuliĝis dum la tago maljuniĝis, ĝis ĝi glimis sur pala ĉielo kvazaŭ alta blanka perlo. Poste ĝi velkis okcidenten, kaj krepuskiĝis frue, sekvate de griza kaj senstela nokto. Longe dum la malhelaj kvietaj horoj ili flosis antaŭen, direktante siajn boatojn sub la suprependantajn ombrojn de l' okcidentaj arbaroj. Arbegoj preterpasis fantomece, ŝovante siajn torditajn soifajn radikojn tra la nebulo suben en la akvon. Estis morne kaj malvarme. Frodo sidis aŭskultante la malfortan plaŭdadon kaj lirladon de la Rivero malpaciencanta inter la arbradikoj kaj flosligno proksime al la bordo, ĝis lia kapo kliniĝis kaj li eniris maltrankvilan dormon.

Ĉapitro 9

LA GRANDA RIVERO

Frodon vekis Sam. Li konstatis, ke li kuŝas, varme volvite, sub altaj grizhaŭtaj arboj en kvieta angulo de arbaro sur la okcidenta bordo de la Granda Rivero Anduino. Li tradormis la nokton, kaj la matena grizo malbrilis inter la nudaj branĉoj. En la proksimo Gimlio okupiĝis pri eta fajro.

Ili ekiris denove antaŭ ol plene tagiĝis. La plimultaj el la Kunularo vere ne entuziasmis pri rapidado suden: ili kontentis, ke la decido, kiun ili devos fronti plej malfrue kiam ili alvenos Raŭroson kaj la Tindrokan Insulon, necesos nur post kelkaj tagoj; kaj ili lasis la Riveron porti ilin siarapide, ne dezirante hasti al la danĝeroj preterkuŝantaj, negrave kiun vojon ili elektos finfine. Aragorno permesis al ili drivi sur la fluo laŭ ilia deziro, rezervante ilian forton antaŭ estonta laceco. Sed li insistis, ke ili almenaŭ ekiru frue ĉiun tagon kaj vojaĝu profunde en la vesperon; ĉar li sentis en la koro, ke tempo urĝas, kaj li timis, ke la Malluma Mastro ne maldiligentis dum ili restadis en Lorieno.

Tamen ili vidis neniun indikon pri malamikoj en tiu tago, nek en la posta. Pasis la malviglaj grizaj horoj sen okazaĵo. Kiam la tria tago de l' vojaĝo postzenitis, la tereno malrapide ŝanĝiĝis: la arboj maldensiĝis kaj poste tute malaperis. Sur la orienta bordo maldekstre ili vidis longajn senformajn deklivojn etendiĝantajn supren kaj foren al la ĉielo; brunaj kaj ŝrumpintaj ili aspektis, kvazaŭ fajro transpasis ilin, postlasinte neniun verdan herberon: dezertejo neamika sen eĉ rompita arbo aŭ elstara ŝtono por mildigi la malplenon. Ili atingis la Brunajn Terenojn, kiuj etendiĝis, vastaj kaj izolaj, inter Suda Mornarbaro kaj la montetoj de Emin Muilo. Kia pesto, milito aŭ misago de l' Malamiko estis detruinta tiun regionon, ne povis konjekti eĉ Aragorno.

Ankaŭ en la okcidento dekstre la tereno estis senarba, sed ĝi estis ebena, kaj multloke verda kun larĝaj herbejoj. Je tiu flanko de l' Rivero ili preterpasis arbarojn de grandaj fragmitoj, tiom altaj, ke ili forbaris vidadon okcidenten, dum la boatetoj siblis antaŭen apud iliaj vibrantaj randoj. Iliaj malhelaj velkintaj frondoj kliniĝis kaj

balanciĝis en la malvarmaj ventetoj, siblante mallaŭte kaj triste. Ie-tie tra breĉetoj Frodo povis ekvidi ondformajn herbejojn, kaj malproksime post ili montetojn en la sunsubiro, kaj tre fore je rando de l' vidpovo malhelan linion, kie marŝis la plej sudaj vicoj de la Nebulecaj Montoj.

Vidiĝis neniu signo de vivantaĵoj, krom birdoj. Tiuj estis multaj: etuloj fajfantaj kaj pepantaj inter la karikoj, sed ili malofte videblis. Okaze la vojaĝantoj aŭdis siblon kaj kriĉon de cignoflugiloj, kaj suprenrigardante ili vidis falangegon striantan sur la ĉielo.

— Cignoj! — diris Sam. — Kaj grandegaj cetere!

— Jes, — diris Aragorno, — kaj ili estas nigraj.

— Kiom vasta, malplena kaj morna aspektas ĉi tuta regiono! — diris Frodo. — Mi ĉiam supozis, ke ju pli oni vojaĝas suden, des pli varmiĝas kaj gajiĝas, ĝis la vintron oni postlasas por ĉiam.

— Sed ni ankoraŭ ne tre suden vojaĝis, — respondis Aragorno. — Ankoraŭ vintras, kaj ni malproksimas de la maro. Ĉi tie la mondo malvarmas ĝis printempiĝo, kaj povas esti, ke ni spertos denove neĝon. Tre malproksime ĉe la golfo Belfalaso, al kiu fluas la Anduino, estas varme kaj gaje, eble, aŭ estus tiel se ne ekzistus la Malamiko. Sed ĉi tie ni troviĝas ne pli ol cent okdek mejlojn, mi supozas, sude de Sud-kvarono en via fora Provinco, je plurcent longaj mejloj tiudirekten. Vi rigardas nun sud-okcidenten trans la nordajn terenojn de Markio, Rohano la regno de la ĉevalmastroj. Postnelonge ni alvenos la elfluejon de la Limlumo, kiu defluas el Fangorno aliĝe al la Granda Rivero. Tiu estas la norda limo de Rohano; kaj pratempe ĉio etendiĝanta inter Limlumo kaj la Blankaj Montoj apartenis al la Rohananoj. Tio estas lando fekunda kaj agrabla, kaj ĝia herbo estas senrivala; sed dum tiuj ĉi tagoj misaj la homoj ne loĝas apud la Rivero kaj malofte rajdas ĝis ties bordoj. Anduino estas larĝa, tamen la orkoj kapablas pafi siajn sagojn malproksime trans la fluon; kaj lastatempe, oni diras, ili kuraĝis transiri la akvon kaj ŝteli gregojn kaj generĉevalojn de Rohano.

Sam rigardis de bordo al bordo maltrankvile. Antaŭe la arboj ŝajnis malamikaj, kvazaŭ ili enhavus sekretajn okulojn kaj embuskantajn danĝerojn; nun li sopiris ĉeeston de la arboj. Al li ŝajnis, ke la Kunularo estas tro senŝirma, flosanta en boatetoj apertaj meze de terenoj senprotektaj, sur rivero, kiu estas limregiono de milito.

Dum la postaj unu-du tagoj, kiam ili pluiris, portataj seninterrompe suden, tiu sento de malsekureco plifortiĝis inter la tuta Kunularo.

Dum unu tuta tago ili prenis siajn remilojn kaj rapidis antaŭen. La bordoj preterglitis. Baldaŭ la Rivero plilarĝiĝis kaj malpli profundiĝis; longaj ŝtonozaj strandoj kuŝis oriente, kaj en la akvo troviĝis grizaj malprofundaĵoj, tiel ke zorgema stirado necesis. La Brunaj Terenoj altiĝis je mornaj montetaroj, trans kiuj blovis el la oriento frosta aero. Aliflanke la herbejoj iĝis ondiĝantaj teramasoj kun ŝrumpinta herbo meze de tereno marĉeja kaj tufa. Frodo ektremetis, pensante pri la razenoj kaj fontanoj, klara sunlumo kaj mildaj pluvoj de Lotlorieno. Malmulte oni parolis kaj neniom ridis en iu ajn el la boatoj. Ĉiu ano de l' Kunularo okupiĝis pri la propraj pensoj.

La koro de Legolaso kuris sub la steloj de somera nokto en iu norda maldensejo inter la fagaroj; Gimlio palpadis mense oron, kaj konsideris, ĉu ĝi taŭgas por prilaboro kiel muntaĵo por la donaco de la Damo. Gaja kaj Grinĉjo en la meza boato estis netrankvilaj, ĉar Boromiro sidis murmurante al si, foje mordante siajn ungojn, kvazaŭ ia malaplombo aŭ dubo lin konsumis, foje kaptante remilon kaj pelante la boaton proksimen al tiu de Aragorno. Poste Grinĉjo, kiu sidis ĉe la pruo, retrorigardante ekvidis strangan ekbrilon en liaj okuloj, kiam li fiksrigardis antaŭen al Frodo. Sam jam antaŭlonge decidis, ke, kvankam boatoj eble ne estas tiom danĝeraj, kiom li estis edukita kredi, ili estas multe pli malkomfortaj ol li eĉ imagis. Li estis enpremita kaj mizera, disponante neniun okupiĝon krom rigardado al la terenoj preterrampantaj kaj la griza akvo ambaŭflanke. Eĉ kiam la remiloj estis uzataj, oni ne riskis havigi unu al Sam.

Kiam krepuskiĝis la kvaran fojon, li estis retrorigardanta trans la klinitajn kapojn de Frodo kaj Aragorno, kaj la sekvantajn boatojn; li estis dormema kaj sopiris kampadon kaj senton de tero sub la piedfingroj. Subite io altiris lian atenton: komence li rigardis ĝin malvigle, poste li rektiĝis kaj frotis siajn okulojn, sed kiam li denove alrigardis, li jam ne povis ĝin vidi.

Ili tranoktis sur insuleto proksima al la okcidenta bordo. Volvite en lankovriloj, Sam kuŝis apud Frodo.

— Mi spertis kuriozan sonĝon iom antaŭ ol ni haltis, s-ro Frodo, — li diris. — Aŭ eble tio ne estis sonĝo. Kurioza ĝi estis ĉiuokaze.

— Nu, kia ĝi estis? — diris Frodo, sciante ke Sam ne trankviliĝos antaŭ ol rakonti sian historion, kia ajn ĝi estus. — Mi nek vidis, nek pripensis ion ridetindan de kiam ni forlasis Lotlorienon.

— Ĝi ne kuriozis ridetige, s-ro Frodo. Ĝi estis stranga. Tute misa,

se tio ne estis sonĝo. Kaj prefere vi aŭdu ĝin. Okazis jene: Mi vidis ŝtipon kiu havis okulojn!

— En ordo pri la ŝtipo, — diris Frodo. — Ili abundas en la Rivero. Sed rezignu pri la okuloj!

— Tion mi ne rezignos, — diris Sam. — Ĝuste la okuloj vigligis min, por tiel diri. Mi vidis ion, kion mi supozis ŝtipo, flosantan antaŭen en la duonlumo malantaŭ la boato de Gimlio; sed mi ne multe atentis ĝin. Poste ŝajnis al mi, ke la ŝtipo grade proksimiĝas al ni. Kaj tio estis stranga, oni povus diri, pro tio, ke ni ĉiuj kune flosis laŭ la fluo. Ĝuste tiam mi ekvidis la okulojn: du palaj kvazaŭpintoj, iom briletaj, sur elstaraĵo je la pli proksima fino de la ŝtipo. Cetere, tio ne estis ŝtipo, ĉar ĝi havis padelpiedojn, preskaŭ cignecajn, tamen ili ŝajnis pli grandaj, kaj daŭre trempiĝis en kaj el la akvon.

» Tiam mi sidiĝis rekte kaj frotis miajn okulojn, intencante eligi krion, se ĝi estus ankoraŭ tie, kiam mi estus elfrotinta la dormemon el mia kapo. Ĉar la kio-ajn-ĝi-estis jam alvenis rapide kaj apudiĝis malantaŭ Gimlio. Sed ĉu tiuj du lampoj vidis min moviĝi kaj alrigardi, aŭ ĉu mi konsciiĝis, mi ne scias. Kiam mi denove rigardis, ĝi ne ĉeestis. Tamen ŝajnas al mi, ke mi ekvidis, per okulangulo, kiel oni diras, ion malhelan, kiu pafiĝis sub la ombron de l' bordo. Mi ne plu vidis okulojn, tamen.

» Mi diris al mi: "sonĝas denove, Sam Vato", kaj mi diris nenion pli tiutempe. Sed poste mi pensadis, kaj jam ne tiom certas. Kion vi opinias pri tio, s-ro Frodo?

— Mi opinius nenion krom ŝtipo, krepusko kaj viaj dormemaj okuloj, Sam, — diris Frodo, — se tio estus la unua fojo, kiam tiuj okuloj estus viditaj. Sed ne estas tiel. Mi vidis ilin malantaŭe en la nordo antaŭ ol ni alvenis Lorienon. Kaj mi vidis strangan kreaĵon grimpanta al la *fleto* tiunokte. Ankaŭ Haldiro vidis ĝin. Kaj ĉu vi memoras la raporton de la elfoj, kiuj persekutis la orkaron?

— Ha, — diris Sam, — tion jes; kaj mi memoras ankoraŭ pli. Al mi ne plaĉas miaj pensoj, sed pripensinte tion kaj alion, rakontojn de s-ro Bilbo kaj tiel plu, mi kredas, ke mi povus nomi tiun kreaĵon, konjekte. Nomo malbela. Golumo, eble?

— Jes, ĝuste tion mi timis jam dum kelka tempo, — diris Frodo. — Ekde tiu nokto sur la *fleto*. Mi supozas, ke li embuskis en Morio, kaj tie kontaktiĝis kun nia spuro; sed mi esperis, ke nia restado en Lorieno denove mistifikus lin. La mizera kreaĵo certe kaŝis sin en la arbaroj apud Arĝentvejno, kaj gvatis nian ekvojaĝon!

— Proksimume tiel, — diris Sam. — Kaj prefere ni estu iom pli gvatemaj mem, aŭ ni sentos fiajn fingrojn ĉirkaŭ niaj koloj en iu proksima nokto, se entute ni vekiĝos por ion ajn senti. Kaj ĝuste tion mi celis. Ne necesas ĝeni Paŝegulon aŭ la aliajn hodiaŭ nokte. Mi vaĉos. Mi povos dormi morgaŭ, estante ne pli ol pakaĵo en boato, kiel oni povas diri.

— Mi povas, — diris Frodo, — kaj mi eble dirus "pakaĵo kun okuloj". Vi ja vaĉu; sed nur kondiĉe, ke vi promesas veki min duontempe al la mateno, se okazos nenio antaŭ tiam.

Malfrunokte Frodo eliĝis el profunda malhela dormo kaj konstatis, ke Sam skuas lin.

— Estas domaĝe vin veki, — flustris Sam, — sed tion vi ja diris. Nenio raportindas aŭ malmulto. Mi pensis aŭdi mallaŭtan plaŭdon kaj snufan sonon antaŭ kelka tempo; sed aŭdeblas multaj tiaj strangaj sonoj apud la rivero nokte.

Li kuŝiĝis, kaj Frodo rektiĝis, volvite en siaj lankovriloj, kaj kontraŭbatalis la dormemon. Minutoj aŭ horoj pasis malrapide, kaj nenio okazis. Frodo estis ĝuste cedonta al la tento denove kuŝiĝi, kiam malhela figuro, apenaŭ videbla, flosis proksimen al unu el la albordigitaj boatoj. Longa blankeca mano estis neklare videbla, kiam ĝi etendiĝis kaj kaptis la boatrandon; du palaj lampsimilaj okuloj brilis malvarme dum ili rigardis enen, kaj poste ili turniĝis supren kaj rigardis al Frodo sur la insuleto. Ili ne pli ol unu-du paŝojn malproksimis, kaj Frodo aŭdis sibleton de enspiro. Li stariĝis, elingigante Pikon, kaj frontis la okulojn. Tuj ties lumo estingiĝis. Aŭdiĝis alia siblo kaj plaŭdo, kaj la malhela ŝtipformo forpafiĝis laŭflue en la nokton. Aragorno moviĝis dumdorme, turnis sin, kaj eksidiĝis.

— Pri kio temas? — li flustris, saltleviĝante kaj venante al Frodo. — Mi sentis ion dum la dormo. Kial vi elingigis vian glavon?

— Golumo, — respondis Frodo. — Aŭ almenaŭ tion mi konjektas.

— Ha! — diris Aragorno. — Do vi scias pri nia eta embuskulo, ĉu? Li plandis malantaŭ ni tra l' tuta Morio kaj eĉ ĝis Nimrodelo. De kiam ni enboatiĝis, li kuŝis sur ŝtipo kaj padelis mane kaj piede. Mi unu-du fojojn provis kapti lin nokte; sed li pli ruzas ol vulpo, kaj fiŝe forglitemas. Mi esperis, ke la rivervojaĝo venkos lin, sed li estas tro lerta naviganto.

» Ni devos provi pli rapidan iradon morgaŭ. Kuŝu nun, kaj mi vaĉos dum la restaĵo de la nokto. Mi volus kapti tiun mizerulon. Ni

eble povus utiligi lin. Sed se tion mi ne sukcesos, ni devos klopodi por forskui lin. Li estas tre danĝera. Senkonsidere pri dumnokta murdo proprakonte, li eble atentigos eventualajn malamikojn pri nia vojiro.

La nokto forpasis sen ke Golumo montris denove eĉ ombron. Post tio la Kunularo tre atente vaĉadis, sed nenion pli ili vidis de Golumo dum la daŭro de l' vojaĝo. Se li ankoraŭ persekutis, li estis tre singarda kaj ruza. Pro ordono de Aragorno ili nun remis dum longaj periodoj, kaj la bordoj preteriris rapidege. Sed ili malmulte vidis la terenon, ĉar ili vojaĝis plejparte nokte kaj krepuske, ripozante dumtage, kaj kuŝante tiom kaŝite, kiom permesis la tero. Tiumaniere la tempo pasis ĝis la sepa tago.

La vetero estis daŭre griza kaj nuba, kun vento el la oriento, sed kiam la vespero noktiĝis la ĉielo okcidente sennubiĝis, kaj flakoj da malhela lumo, flava kaj pale verda, aperis sub la grizaj nubobordoj. Tie la blanka ŝelo de l' nova Luno estis videbla glimante en la foraj lagoj. Sam rigardis ĝin kaj sulkigis sian frunton.

La postan tagon la tereno ambaŭflanke komencis ŝanĝiĝi rapide. La bordoj komencis altiĝi kaj iĝi ŝtonozaj. Baldaŭ ili trapasis montetan rokecan terenon, kaj sur ambaŭ bordoj troviĝis apikaj deklivoj enprofundigitaj sub arbustoj de dorno kaj prunelo, interplektitaj per rubusoj kaj ampelopsoj. Malantaŭ tiuj staris malaltaj diseriĝemaj klifoj, kaj fendaĵoj el griza vetertrivita ŝtono hedermalhela; kaj malantaŭ tiuj leviĝis altaj firstoj, kronitaj per venttorditaj abioj. Oni proksimiĝis al la griza monteta tereno de Emin Muilo, la suda bordo de Sovaĝujo.

Multaj birdoj frekventis la klifojn kaj la rokfendetojn, kaj la tutan tagon alte sur la ĉielo cirkulis birdaroj, nigraj kontraŭ la pala ĉielo. Dum ili kuŝis en sia kampejo tiun tagon, Aragorno rigardis la flugadojn dubeme, scivolante ĉu Golumo plenumis iun misaĵon kaj sciigo pri ilia vojaĝo jam disvastiĝis en la sovaĝejo. Poste, kiam la suno subiris kaj la Kunularo moviĝis kaj pretigis sin ekvojaĝi denove, li rimarkis malhelan makulon kontraŭ la velkanta lumo: birdegon alte kaj malproksime, jen cirkulante, jen plu flugante malrapide suden.

— Kio estas tio, Legolaso? — li demandis, indikante la nordan ĉielon. — Ĉu tio, kiel mi supozas, estas aglo?

— Jes, — diris Legolaso. — Tio estas aglo, ĉasanta aglo. Mi scivolas, kion tio antaŭdiras. Ĝi estas malproksime de l' montoj.

— Ni ne ekiros antaŭ plena mallumo, — diris Aragorno.

La oka nokto de l' vojaĝo alvenis. Estis jam silente kaj senvente; la

griza orienta vento jam forpasis. La maldika krescento de la Luno estis frue falinta en la palan sunsubiron, sed la ĉielo estis klara supre, kaj kvankam tre malproksime en la sudo troviĝis grandaj amasoj da nuboj, kiuj ankoraŭ rebrilis nehele, okcidente steloj brile glimis.

— Ek! — diris Aragorno. — Ni riskos ankoraŭ unu noktan vojaĝon. Ni alvenas regionojn de la Rivero, kiujn mi ne bone konas: ĉar mi neniam antaŭe vojaĝis surakve tie ĉi, ne inter tie ĉi kaj la torentoj de Sarn Gebiro. Sed se mi ĝuste kalkulas, tiuj estas ankoraŭ multajn mejlojn antaŭ ni. Tamen troviĝas lokoj danĝeraj eĉ antaŭ ol ni venos tien: rokoj kaj ŝtonaj insuletoj en la fluo. Ni devas atente vaĉi kaj ne tro rapide remi.

Al Sam en la unua boato estis donita la vaĉula tasko. Li kuŝis sur la pruo rigardante en la malhelon. La nokto malheliĝis, sed la steloj supre estis strange brilhelaj, kaj sur la supraĵo de l' Rivero estis glimado. Estis preskaŭ noktomezo, kaj ili jam drivis kelkan tempon, apenaŭ uzante la remilojn, kiam subite Sam ekkriis. Nur kelkajn paŝojn antaŭe malhelaj formoj baŭmis en la fluo kaj li aŭdis la kirliĝon de rapidega akvo. Rapida fluo svingiĝis maldekstren, al la orienta bordo, kie la ŝanelo estas senobstakla. Dum ili puŝiĝis flanken la vojaĝantoj povis vidi jam tre proksime la palan ŝaŭmon de l' Rivero vipiĝante kontraŭ akrajn rokojn, kiuj elpuŝiĝis foren en la fluon kvazaŭ linio de dentoj. La boatoj estis kunkaŭrintaj.

— Atentu, Aragorno! — kriis Boromiro, kiam lia boato frapis la kondukan. — Jen frenezaĵo! Ni ne povas riski la torentojn dumnokte! Sed neniu boato kapablas travivi Sarn Gebiron, ĉu nokte, ĉu tage.

— Retro, retro! — kriis Aragorno. — Turniĝu! Turniĝu se vi povas! — Li plonĝigis sian remilon en la akvon, provante haltigi la boaton kaj ĝin turni.

— Mi miskalkulis, — li diris al Frodo. — Mi ne sciis, ke ni tiom progresis: Anduino fluas pli rapide, ol mi supozis. Sarn Gebiro certe jam proksimas.

Per grandaj klopodoj ili haltigis la boatojn kaj malrapide retroturnis ilin; sed komence ili povis nur pene iri kontraŭ la fluo, kaj la tutan tempon ili estis portataj pli kaj pli proksimen al la orienta bordo. Jam malluma kaj minaca ĝi superombris ilin en la nokto.

— Ĉiuj kune, padelu! — kriis Boromiro. — Padelu! Aŭ ni estos pelataj sur la malprofundaĵon. — Ĝuste kiam li parolis, Frodo sentis sub si la kilon grati sur ŝtono.

Tiumomente aŭdiĝis kordsonoro de pafarkoj: pluraj sagoj superfajfis ilin, kaj iuj falis inter ilin. Unu frapis Frodon inter liaj ŝultroj kaj li skuiĝis antaŭen kriante, forlasante sian remilon: sed la sago retrofalis, malhelpate de lia kaŝita maŝkiraso. Alia trapasis la kapuĉon de Aragorno; kaj tria enpafiĝis en la randon de la dua boato, proksime al la mano de Gaja. Al Sam ŝajnis, ke li vidas nigrajn figurojn kurantaj tien-reen sur la longaj gruzamasoj, kiuj kuŝis sub la orienta bordo. Ili ŝajnis tre proksimaj.

— *Yrch!* — diris Legolaso, ekuzante sian propran lingvon.

— Orkoj! — kriis Gimlio.

— Plenumo de Golumo, mi certas, — diris Sam al Frodo. — Kaj loko bele elektita, cetere. La Rivero ŝajnas decidinta liveri nin rekte al iliaj brakoj!

Ĉiuj klinis sin antaŭen penante per la remiloj: eĉ Sam kunlaboris. Ĉiumomente ili atendis sperti mordon de nigraplumaj sagoj. Multaj kriĉis super ili aŭ trafis la akvon en la proksimo, sed okazis neniuj aliaj trafoj. Estis malhele, sed ne tro malhele al la nokt-okuloj de orkoj, kaj en la stelbrileto ili certe havigis al siaj ruzaj malamikoj ian celon, krom se la grizaj manteloj de Lorieno kaj la griza ligno de la elfaj boatoj malsukcesigis la malicon de l' arkpafistoj de Mordoro.

Puŝon post puŝo ili penadis pluen. En la mallumo estis malfacile esti certa, ke ili entute moviĝis; sed iom post iom la kirliĝo de l' akvo malpliiĝis, kaj la ombro de l' orienta bordo revelkis en la nokton. Finfine, laŭ ilia takso, ili reatingis la mezon de la fluo kaj pelis siajn boatojn reen al kelka distanco de la elstarantaj rokoj. Tiam duonturniĝinte ili puŝis ilin per sia tuta forto al la okcidenta bordo. Sub la ombro de arbustoj kliniĝantaj super la akvo ili haltis kaj respiris.

Legolaso demetis sian remilon kaj prenis la pafarkon, kiun li kunportis de Lorieno. Poste li salte surteriĝis kaj grimpis kelkajn paŝojn sur la bordo. Noĉinte sian kordon kaj almetinte sagon li sin turnis, rerigardante trans la Riveron en la mallumon. Trans la akvo aŭdiĝis kriĉoj, sed nenio estis videbla.

Frodo suprenrigardis al la elfo, kiu staris alte super li, engvatante en la nokton, serĉante alpafeblan celon. Lia kapo estis malhela, kronita de akraj blankaj steloj, kiuj ekbrilis sur la nigraj flakoj de l' ĉielo malantaŭe. Sed jam, leviĝante kaj alvelante el la sudo, proksimiĝis grandaj nuboj, sendante malhelajn flankrajdantojn sur la stelokampojn. Subita timego kroĉis la Kunularon.

— *Elbereta Giltoniela!* — suspiris Legolaso rigardante supren. Ĝuste tiam malhela figuro, nubsimila tamen ne nuba, ĉar ĝi moviĝis multe pli rapide, venis el la nigreco en la sudo, kaj hastis direkte al la Kunularo, forbarante ĉiun lumon dum la alveno. Baldaŭ ĝi montriĝis granda flugilhava kreaĵo, pli nigra ol la putoj en la nokto. Batalemaj voĉoj ekkrie salutis ĝin el trans la akvo. Frodo sentis subitan froston, kiu kroĉis lian koron; sentiĝis terura frido, kvazaŭ memoro pri malnova vundo, en lia ŝultro. Li kaŭris, kvazaŭ por sin kaŝi.

Subite la granda pafarko de Lorieno muzikis. Kriĉe la sago forlasis la elf-kordon. Frodo rigardis supren. Preskaŭ super lia kapo la flugilhava formo iris flanken. Aŭdiĝis kruda graka kriĉo, dum ĝi falis el la aero, malaperante suben en la mallumon de l' orienta bordo. La ĉielo estis denove pura. Okazis tumulto multvoĉa en la foro, kiu sakris kaj ululis en la mallumo, kaj poste silento. Nek sago nek krio alvenis el la oriento tiunokte.

Post kelka tempo Aragorno regvidis la boatojn kontraŭflue. Ili palpis sian vojon laŭ la akvorando kelkan distancon, ĝis ili trovis etan malprofundan golfeton. Kelkaj malaltaj arboj tie kreskis proksime al la akvo, kaj malantaŭ tiuj leviĝis apika rokoza bordo. Tie la Kunularo decidis resti kaj atendi la tagiĝon: estis senutile klopodi moviĝi pluen dum la nokto. Ili neniel tendumis kaj bruligis neniun fajron, sed kuŝis kunpremite en la boatoj, ligitaj proksime unu al la aliaj.

— Laŭdatu la pafarko de Galadriela, kaj la mano kaj okulo de Legolaso! — diris Gimlio, maĉante oblaton da *lembaso*. — Tio estis potenca pafo en la mallumo, amiko mia!

— Sed kiu povas sciigi, kion ĝi trafis? — diris Legolaso.

— Tion mi ne povas, — diris Gimlio. — Sed mi ĝojas, ke la ombro ne pli proksimiĝis. Ĝi tute ne plaĉis al mi. Tro multe ĝi memorigis min pri la ombro en Morio — la ombro de la balrogo, — li finis flustrante.

— Tio ne estis balrogo, — diris Frodo, ankoraŭ tremante pro la frostiĝo kiu kroĉiĝis al li. — Tio estis io pli malvarma. Mi opinias, ke ĝi estis... — Poste li paŭzis kaj silentiĝis.

— Kion vi opinias? — demandis Boromiro scivole, kliniĝante el sia boato kvazaŭ provante ekvidi la vizaĝon de Frodo.

— Mi opinias... Ne, mi ne volas diri, — respondis Frodo. — Kio ajn ĝi estis, ĝia falo senkuraĝigis niajn malamikojn.

— Tiel ŝajnas, — diris Aragorno. — Tamen kie kaj kiom ili estas,

kaj kion ili faros poste, tion ni ne scias. Ĉi-nokte ni ĉiuj devas esti sendormaj! Kaŝas nin nun la mallumo. Sed kion rivelos la tago, kiu povas diri? Havu viajn armilojn en manproksimo!

Sam sidis frapetante la tenilon de sia glavo, kvazaŭ li kalkulus per la fingroj, kaj rigardis al la ĉielo.

— Estas tre strange, — li murmuris. — La luno samas en la Provinco kaj en Sovaĝujo, aŭ tiel devus esti. Sed aŭ ĝi misfunkcias, aŭ mia kalkulado eraras. Vi certe memoras, s-ro Frodo, ke la luno malkreskis dum ni kuŝis sur la *fleto* supre sur tiu arbo: unu semajnon de la plenluno, mi opinias. Kaj ni jam vojaĝis unu semajnon survoje je la pasinta nokto, kiam ekaperas nova luno maldika kiel ungotondaĵo, kvazaŭ ni restus neniom da tempo en la elfa lando.

» Nu, mi certe memoras tri noktojn tie, kaj ŝajnas, ke mi memoras plurajn pliajn, sed mi volonte ĵurus, ke neniel temis pri tuta monato. Oni vere supozus, ke tie la tempo ne pasis!

— Kaj eble estis tiel, — diris Frodo. — En tiu lando, eble, ni estis en tempo, kiu aliloke jam delonge forpasis. Mi opinias, ke nur kiam Arĝentvejno reportis nin al Anduino, ni revenis al la tempo, kiu trafluas mortemulajn landojn ĝis la Granda Maro. Kaj mi tute ne memoras lunon, ĉu novan ĉu malnovan, en Karas Galadono: nur stelojn nokte kaj sunon tage.

Legolaso ekmoviĝis en sia boato.

— Fakte, tempo neniam ripozas, — li diris, — sed ŝanĝiĝo kaj kreskado ne samas en ĉiuj aĵoj kaj ĉiuj lokoj. Por la elfoj la mondo moviĝas, kaj ĝi moviĝas jen tre rapide, kaj jen tre malrapide. Rapide, ĉar ili mem malmulte ŝanĝiĝas, kaj ĉio cetera preterrapidas; tio malĝojigas ilin. Malrapide, ĉar ili ne kalkulas la kurantajn jarojn, ne por si mem. La pasantaj sezonoj estas nuraj ondetoj ĉiam ripetataj en la longa longa fluo. Tamen sub la suno ĉio devas eluziĝi en la fino.

— Sed la eluziĝo malrapidas en Lorieno, — diris Frodo. — Sur ĝi estas la potenco de la Damo. Riĉaj estas la horoj, kvankam ili ŝajnas mallongaj, en Karas Galadono, kie Galadriela posedas la Elfan Ringon.

— Tio devas ne esti dirita ekster Lorieno, eĉ ne al mi, — diris Aragorno. — Ne plu parolu pri ĝi! Sed estas ja tiel, Sam: en tiu lando vi maltrafis vian kalkulon. Tie la tempo rapide preterfluis nin, samkiel la elfojn. La malnova luno pasis, kaj nova luno kreskis kaj malkreskis en la ekstera mondo, dum ni restadis tie. Kaj hieraŭ vespere nova

luno revenis. La vintro preskaŭ forpasis. La tempo fluas antaŭen al printempo de malmulta espero.

Silente pasis la nokto. Neniu voĉo aŭ voko aŭdiĝis trans la akvo. La vojaĝantoj kaŭrantaj en siaj boatoj sentis ŝanĝiĝon de l' vetero. La aero iĝis varma kaj tre malmova sub la malseketaj nubegoj, kiuj jam alflosis el la sudo kaj la foraj maroj. La fluado de l' Rivero trans la rokojn de l' rapidejoj ŝajnis ĉiam plilaŭtiĝi kaj proksimiĝi. La branĉetoj de l' arboj super'ili ekgutadis.

Kiam tagiĝis, la humoro de l' ĉirkaŭa mondo estis moliĝinta kaj tristiĝinta. Malrapide la aŭroro iĝis pala lumo, difuzita kaj senombra. Sur la Rivero estis nebuleto, kaj blanka nebulo vestis la bordon; la kontraŭa bordo ne estis videbla.

— Mi ne toleras nebulon, — diris Sam, — sed tiu ĉi ŝajnas bonŝanca. Nun ni eble povos ekiri nerimarkite de tiuj malbenitaj goblenoj.

— Povas esti, — diris Aragorno. — Sed estos malfacile trovi la padon se la nebulo ne maldensiĝos iom, poste. Kaj ni devos trovi la padon, se ni volas pasi Sarn Gebiron kaj alveni al Emin Muilo.

— Mi ne vidas kialon por pasi la Rapidejojn aŭ sekvi la Riveron ankoraŭ pluen, — diris Boromiro. — Se Emin Muilo kuŝas antaŭ ni, ni do povas forlasi tiujn ĉi boatetojn, kaj ekiri okcidenten kaj suden, ĝis ni alvenos Entvaŝon kaj transiros al mia propra lando.

— Tion ni povas, se ni celas al Minaso Tirit, — diris Aragorno, — sed tio ankoraŭ ne estas konsentita. Kaj tia direktiĝo eble estos pli danĝera ol ĝi ŝajnas. La valo de Entvaŝo estas plata kaj marĉa, kaj nebulo estas mortiga faktoro por piedirantoj kaj ŝarĝitoj. Mi ne volas forlasi niajn boatojn ĝis tio necesos. La Rivero almenaŭ estas pado nemaltrafebla.

— Sed la Malamiko posedas la orientan bordon, — objetis Boromiro, — kaj eĉ se vi pasos la Pordojn de Argonato kaj venos senmalhelpe ĝis Tindroko, kion vi poste faros? Ĉu subensalti laŭ la Falegoj kaj alteriĝi en marĉoj?

— Ne! — respondis Aragorno. — Prefere diru, ke ni portos niajn boatojn laŭ la antikva vojo ĝis Raŭros-subo, kaj tie surakviĝos denove. Ĉu vi ne konas, Boromiro, aŭ ĉu vi preferas forgesi la Nordan Ŝtuparon, kaj la altan seĝon sur Amono Hen, kiuj estis faritaj dum epoko de l' grandaj reĝoj? Minimume mi emas stari sur tiu alta loko denove, antaŭ ol decidi pri mia plua direktiĝo. Tie, eble, ni vidos iun signon, kiu gvidos nin.

Boromiro longe rezistis tiun elekton; sed kiam evidentiĝis, ke Frodo sekvos Aragornon, kien ajn li iros, li cedis.

— Ne estas kutimo de la homoj de Minaso Tirit forlasi siajn amikojn okaze de ties bezono, — li diris, — kaj mian forton vi bezonos, se vi volas iam atingi Tindrokon. Ĝis la alta insulo mi iros, sed ne pluen. Tie mi turnos min al mia hejmo, sola se mia helpo ne meritos la rekompencon de ies kunirado.

La tago jam fortiĝis, kaj la nebulo iom maldensiĝis. Estis decidite, ke Aragorno kaj Legolaso tuj antaŭeniru sur la bordo, dum la aliaj restos kun la boatoj. Aragorno esperis trovi iun eblecon porti la boatojn kaj la pakaĵojn al la pli kvieta akvo post la Rapidejoj.

— Boatoj de l' elfoj eble ne submergiĝus, — li diris, — sed tio ne garantias, ke ni trapasos Sarn Gebiron vivantaj. Neniu ĝis nun tion faris. Neniun vojon faris la homoj de Gondoro en tiu ĉi regiono, ĉar eĉ dum iliaj glortagoj ilia regno ne alvenis laŭ Anduino post Emin Muilo; sed ie troviĝas transportejo sur la okcidenta bordo, eble mi sukcesos trovi ĝin. Ne eblas, ke ĝi jam pereis, ĉar malpezaj boatoj kutimis vojaĝi el Sovaĝejo ĝis Osgiliado, kaj tion ankoraŭ faris ĝis antaŭ kelkaj jaroj, kiam plimultiĝis la orkoj de Mordoro.

— Malofte dum mia vivo venis iu boato el la nordo, kaj la orkoj spionvagas sur la orienta bordo, — diris Boromiro. — Se vi iros antaŭen, danĝero kreskos ĉiumejle, eĉ se vi trovos padon.

— Danĝero kuŝas antaŭe sur ĉiu vojo suden, — respondis Aragorno. — Atendu nin dum unu tago. Se ni ne revenos dum tiu periodo, vi scios, ke miso ja okazis al ni. Tiam vi devos elekti novan estron kaj sekvi lin laŭeble.

Kun la koro peza Frodo vidis Aragornon kaj Legolason grimpi la apikan bordon kaj malaperi en la nebuleton; sed liaj timoj pruviĝis senbazaj. Pasis nur du-tri horoj, kaj apenaŭ tagmezis, kiam reaperis la ombrecaj figuroj de l' esplorintoj.

— Ĉio en ordo, — diris Aragorno, subengrimpante la bordon. — Ekzistas vojeto, kaj ĝi kondukas ĝis taŭga albordiĝejo, kiu ankoraŭ uzeblas. La distanco ne estas granda: la komenciĝo de l' Rapidejoj troviĝas je nura duonmejlo laŭ la fluo, kaj ili daŭras malpli ol unu mejlon. Ne malproksime post ili la fluo iĝas denove klara kaj glata, kvankam rapida. Plej malfacile por ni estos transporti niajn boatojn kaj pakaĵojn ĝis la malnova portovojo. Ni ĝin trovis, sed ĝi kuŝas sufiĉe malproksime de ĉi tiu bordo, kaj pasas sub ŝirmo de rokomuro,

je mejl-okono aŭ pli de la strando. Ni ne malkaŝis, kie kuŝas la norda alteriĝo. Se ĝi plu ekzistas, ni verŝajne pasis ĝin hieraŭ nokte. Eĉ se ni strebus granddistance kontraŭ la fluo, ni tamen eble maltrafus ĝin pro la nebulo. Mi bedaŭras, ke ni devos jam forlasi la Riveron kaj celi la portovojon laŭpove de ĉi tie.

— Tio ne estus facila, eĉ se ni ĉiuj estus homoj, — diris Boromiro.

— Tamen ni provos tion, kiaj ni estas, — diris Aragorno.

— Ja vere, — diris Gimlio. — La kruroj de l' homoj hezitemas sur malfacila vojo, dum gnomo pluiras, eĉ se la ŝarĝo pezas duoble lian propran pezon, Mastro Boromiro!

La tasko pruviĝis vere malfacila, tamen finfine ĝi plenumiĝis. La varoj estis elprenitaj el la boatoj kaj portitaj ĝis la supro de l' bordo, kie troviĝis ebenejo. Poste la boatoj estis elakvigitaj kaj portitaj supren. Ili estis multe malpli pezaj ol ili atendis. El kiu arbo, kreskinta en la elfa lando, ili konstruiĝis, eĉ Legolaso ne sciis; sed la ligno estis fortika kaj tamen strange malpeza. Gaja kaj Grinĉjo senhelpe povis facile porti sian boaton tra la ebenejo. Tamen necesis forto de l' du homoj por levi kaj treni ilin tra la tereno, kiun la Kunularo jam devis transiri. Tiu deklivis for de l' Rivero, konfuza dezerto el grizaj kalkŝtonegoj, kun multaj kaŝitaj truoj kovritaj de loloj kaj arbustoj; troviĝis densejoj el rubusoj kaj apikaj valetoj, kaj ie-tie marĉaj flakoj plenigitaj de akvo gutinta el terasoj pli enlande.

Unu post alia Boromiro kaj Aragorno portis la boatojn, dum la aliaj penis kaj stumblis post ili kun la pakaĵoj. Finfine ĉio estis transmovita kaj elmetita sur la portovojon. Poste malmulte plu malhelpataj, krom de diskuŝantaj dornarbustoj kaj multaj falintaj ŝtonoj, ili moviĝis antaŭen ĉiuj kune. Nebulo ankoraŭ pendis disvuale sur la eriĝanta rokomuro, kaj maldekstre kovris la Riveron nebuleto: ili povis aŭdi la akvon impulsanta kaj ŝaŭmanta sur la akraj bretoj kaj ŝtonaj dentoj de Sarn Gebiro, sed ili ne povis vidi ĝin. Ili dufoje plenumis la vojaĝon, antaŭ ol ĉio estis sekure portita ĝis la suda alteriĝo.

Tie la portovojo, returniĝante al la akvobordo, deklivis malabrupte ĝis la malprofunda rando de lageto. Tiu ŝajnis ĉerpita el la riverflanko, ne permane, sed per la akvo, kiu kirliĝis suben de Sarn Gebiro kontraŭ malaltan elstaraĵon da roko, kiu etendiĝis iomete en la fluon. Post ĝi la bordo deklivis apike al griza klifo, kaj troviĝis malmulte pli da pasvojo por piedirantoj.

Jam pasis la mallonga posttagmezo, kaj malhela nubeca krepusko

ekĉirkaŭis. Ili sidis apud la akvo, aŭskultante la konfuzitajn kuron kaj bruon de l' Rapidejoj kaŝitaj en la nebuleto; ili estis lacaj kaj dormemaj, kaj iliaj koroj estis tiel malgajaj, kiel la mortanta tago.

— Nu, jen ni estas, kaj ĉi tie ni devos pasigi la nokton, — diris Boromiro. — Ni bezonas dormon, kaj eĉ se Aragorno emus pasi la Pordegon de Argonato dumnokte, ni estas ĉiuj tro lacaj — krom, sendube, nia fortika gnomo.

Gimlio tute ne respondis: li preskaŭ ekdormis side.

— Ni ripozu nun kiel eble plej multe, — diris Aragorno. — Morgaŭ ni devos denove vojaĝi tage. Krom se la vetero denove ŝanĝiĝos kaj perfidos nin, ni havos bonan eblecon tragliti, nerimarkite de iuj okuloj sur la orienta bordo. Sed hodiaŭ nokte du devos vaĉi kune laŭvice: trihora ripozo kaj unuhora vaĉado.

Nenio okazis tiunokte pli malagrabla ol mallonga pluvetado antaŭ tagiĝo. Tuj kiam plenlumis, ili ekiris. Jam la nebuleto maldensiĝis. Ili iris laŭeble proksime al la okcidenta flanko, kaj ili povis vidi la malklarajn formojn de l' malaltaj klifoj leviĝantaj ĉiam pli alten, ombraj muroj kun piedoj en la rapidanta rivero. Mezmatene la nuboj pli subiĝis, kaj peze ekpluvis. Ili tiris la peltajn kovrilojn sur siajn boatojn por malhelpi inundecon kaj drivis plu; malmulto videblis antaŭ ili aŭ ĉirkaŭ ili tra la griza pluvkurteno.

La pluvo tamen ne longe daŭris. Malrapide la ĉielo super ili heliĝis, kaj poste subite la nuboj diseriĝis, kaj ties taŭzitaj franĝoj fortiriĝis norden laŭ la Rivero. Malaperintaj estis la nebuloj kaj nebuletoj. Antaŭ la vojaĝantoj kuŝis larĝa ravino, kun grandaj rokecaj flankoj al kiuj kroĉiĝis, sur bretoj kaj en mallarĝaj fendetoj, kelkaj obstinaj arboj. La kanalo pli mallarĝiĝis kaj la Rivero pli rapidiĝis. Nun ili rapidis antaŭen kun malmulta espero pri halto aŭ turniĝo, kion ajn ili renkontus antaŭ si. Super ili estis strio da palblua ĉielo, ĉirkaŭ ili la malhela ombrumita Rivero, kaj antaŭ ili nigraj, forkaŝantaj la sunon, montetoj de Emin Muilo, en kiuj vidiĝis neniu malfermejo.

Frodo rigardante antaŭen vidis en foro du rokegojn proksimiĝantajn: ili aspektis kiel du pinakloj aŭ ŝtonpilastroj. Altaj, apikaj kaj minacaj ili staris ambaŭflanke de l' fluo. Mallarĝa aperturo aperis inter ili, kaj la Rivero pelis la boatojn tiudirekten.

— Vidu la Argonaton, la Pilastrojn de l' Reĝoj! — kriis Aragorno. — Ni baldaŭ pasos ilin. Tenu la boatojn en spaliro, kaj laŭeble distaj unu de alia! Restigu vin en mezo de la fluo!

Dum Frodo estis portata al la grandaj pilastroj, ili altiĝis kvazaŭ turoj renkonte al li. Gigantoj ili ŝajnis al li, egaj grizaj figuroj silentaj tamen minacaj. Poste li vidis, ke ili estis efektive formitaj kaj fasonitaj: la lerto kaj potenco antikvaj prilaboris ilin, kaj ankoraŭ ili konservis tra la sunoj kaj pluvoj de forgesitaj jaroj la potencan aspekton laŭ kiu ili estis ĉizitaj. Sur grandaj piedestaloj fundamentitaj en la profundaj akvoj staris du reĝegoj el ŝtono: ankoraŭ kun nebuligitaj okuloj kaj sulkiĝintaj fruntoj ili brovumis al la nordo. La maldekstra manplato de ĉiu estis levita polmantaŭe en gesto averta: en ĉies dekstra mano estis hakilo; sur ĉies kapo estis eriĝanta kasko kun krono. Grandan potencon kaj majeston ili ankoraŭ vestis, la silentaj gardantoj de regno longe malaperinta. Imponiĝo kaj timo trafis Frodon, kaj li ekkaŭris, fermante la okulojn kaj ne riskante rigardi supren, kiam la boato proksimiĝis. Eĉ Boromiro klinis sian kapon dum la boatoj kirlopasis, feblaj kaj pasemaj kiel folietoj, sub la daŭra ombro de l' sentineloj de Numenoro. Tiel ili pasis en la malluman abismon de la Pordego.

Apikaj baŭmis la teruraj klifoj ĝis altoj nediveneblaj ambaŭflanke. Tre fora estis la malhela ĉielo. La nigraj akvoj muĝis kaj eĥis, kaj vento kriĉis super ili. Frodo kaŭrante super siaj genuoj aŭdis Samon antaŭe murmuranta kaj ĝemanta: "Kia loko! Kia terura loko! Kiam mi jam elboatiĝos, mi neniam denove malsekigos en flako la piedfingrojn, des malpli en rivero!"

— Ne timu! — diris nekonata voĉo malantaŭ li.

Frodo turnis sin kaj vidis Paŝegulon, kaj tamen ne Paŝegulon, ĉar la veterumita disirulo ne plu ĉeestis. En la malantaŭaĵo sidis Aragorno, filo de Aratorno, fiera kaj rekta, gvidante la boaton per lertaj padelpuŝoj; lia kapuĉo estis repuŝita, kaj liaj malhelaj haroj blovis en la vento, lumo estis en liaj okuloj: reĝo revenanta el ekzilo al sia propra lando.

— Ne timu! — li diris. — Longe mi volis rigardi la similecojn de Isilduro kaj Anariono, miaj prapatroj. Sub ilia ombro Elesaro, la Elfŝtona, filo de Aratorno de l' Domo de Valandilo, filo de Isilduro, heredinto de Elendilo, ne konas timindaĵon!

Poste velkis la lumo en liaj okuloj, kaj li parolis al si:

— Se nur Gandalfo ĉeestus! Kiom mia koro sopiras al Minaso Anor kaj al muroj de mia propra urbego! Sed kien nun mi iros?

La abismo estis longa, malluma kaj plenigita je bruo de vento, rapida akvo kaj eĥantaj ŝtonoj. Ĝi kliniĝis iom okcidenten tiel ke

komence ĉio antaŭe estis malluma; sed baldaŭ Frodo vidis antaŭ si altan aperturon de lumo, ĉiam pligrandiĝantan. Ĝi rapide proksimiĝis, kaj subite la boatoj trapafiĝis eksteren en larĝan klaran lumon.

La suno, jam delonge falinta el la zenito, brilis en ventplena ĉielo. La retenitaj akvoj disetendiĝis en longan ovalan lagon, palan Nen Hithoelon, ĉirkaŭatan de apikaj grizaj montetoj, kies flankojn vestis arboj, sed iliaj vertoj estis nudaj, fride brilantaj en la sunlumo. Ĉe la malproksima suda finaĵo altiĝis tri montopintoj. La meza staris iom antaŭe de l' aliaj kaj disigite de ili, insulo en la akvo, ĉirkaŭ kiu la fluanta Rivero ĵetis palajn muarajn brakojn. De fore sed profunda laŭ la vento alvenis sono muĝa, kvazaŭ tamburado de tondro aŭdita de malproksime.

— Jen Tol Brandiro! — diris Aragorno, fingromontrante suden al la alta pinto. — Maldekstre staras Amono Laŭ, kaj dekstre estas Amono Hen, la Montoj de Aŭdo kaj de Vido. Dum la epoko de la grandaj reĝoj sur ili estis altaj seĝoj, kaj de tie oni vaĉis. Sed laŭdire neniu piedo de homo aŭ besto iam ajn paŝis sur Tol Brandiro. Antaŭ ol venos la noktombro ni alvenos ilin. Mi aŭdas voki la senĉesan voĉon de Raŭroso.

La Kunularo nun iom ripozis, drivante suden laŭ ŝanelo, kiu trafluis la mezon de la lago. Ili iom manĝis, kaj poste prenis siajn remilojn kaj rapidis survoje. La flankoj de l' okcidentaj montetoj enombriĝis, kaj la suno iĝis ronda kaj ruĝa. Ie-tie elgvatis nebuleca stelo. La tri pintoj baŭmis antaŭ ili, malheliĝante en la krepusko. Raŭroso muĝis grandvoĉe. Jam nokto kuŝis sur la fluantaj akvoj, kiam la vojaĝantoj finfine alvenis sub la ombron de l' montetoj.

Finiĝis la deka tago de ilia vojaĝo. Dezertejo estis malantaŭ ili. Ili ne povis pluiri sen elekto inter la orienta kaj okcidenta vojoj. Ilin frontis la lasta etapo de la Serĉo.

Ĉapitro 10

LA DISROMPO DE L' KUNULARO

Aragorno kondukis ilin al la dekstra brako de l' Rivero. Tie sur la okcidenta flanko sub ombro de Tol Brandiro verda herbejo etendiĝis al la akvo de l' subo de Amono Hen. Apude leviĝis la unuaj malabruptaj deklivoj de l' monteto arbvestita, kaj arboj etendiĝis okcidenten laŭ la kurbaj bordoj de la lago. Fonteto saltfalis suben kaj nutris la herbon.

— Ĉi tie ni restos hodiaŭ nokte, — diris Aragorno. — Tio ĉi estas la herbejo de Part Galeno: bela loko dum la somertagoj de antaŭlonge. Ni esperu, ke miseco ankoraŭ ne alvenis ĉi tien.

Ili trenis siajn boatojn sur la verdajn bordojn, kaj apude ili starigis sian bivakon. Ili starigis vaĉon, sed nek vidis nek aŭdis siajn malamikojn. Se Golumo sukcesis sekvi ilin, li restis nevidata kaj neaŭdata. Malgraŭ tio, dum la nokto pasis, Aragorno maltrankviliĝis, moviĝante ofte dumdorme kaj vekiĝante. En la noktoprofundo li stariĝis kaj venis al Frodo, kies vico estis por vaĉi.

— Kial vi maldormas? — demandis Frodo. — Ne temas pri via vaĉo.

— Mi ne scias, — respondis Aragorno; — sed ombro kaj minaco kreskis, dum mi dormis. Estus bone, se vi elingigus vian glavon.

— Kial? — diris Frodo. — Ĉu malamikoj alestas?

— Ni vidu, kion montros Piko, — respondis Aragorno.

Frodo elingigis la elfan klingon. Konsternante lin la eĝoj malhele ekbrilis en la mallumo.

— Orkoj! — li diris. — Ne tre proksimaj, kaj tamen tro proksimaj verŝajne.

— Tion mi ja timis, — diris Aragorno. — Sed eble ili ne estas ĉi-borde de l' Rivero. La brilo de Piko estas malforta, kaj eble indikas nenion pli ol spionojn el Mordoro vagantajn sur la deklivoj de Amono Laŭ. Mi neniam antaŭe aŭdis pri orkoj sur Amono Hen. Tamen kiu scias, kio povas okazi dum tiuj ĉi misaj tagoj, ĉar Minaso Tirit jam ne sekurigas la pasejojn de Anduino. Ni devos iri singarde.

La tago venis kvazaŭ fajro kaj fumo. Malalte en la oriento troviĝis nigraj nubostangoj kvazaŭ fumoj de granda incendio. La leviĝanta suno lumigis ilin de sube per flamoj malpure ruĝaj; sed baldaŭ ĝi grimpis super ilin en klaran ĉielon. La pinto de Tol Brandiro estis kronita de oro. Frodo rigardis orienten kaj rigardis la altan insulon. Ties flankoj eksplodis apike el la kuranta akvo. Tre alte super la altaj klifoj estis abruptaj deklivoj, sur kiuj grimpis arboj, imbrikante unu sur alian; kaj eĉ pli supre estis grizaj facoj de neatingebla roko, kronitaj per granda sagturo ŝtona. Multaj birdoj ĉirkaŭflugis ĝin, sed neniu alia indiko pri vivantaĵoj estis videbla.

Kiam ili finmanĝis, Aragorno kunvokis la Kunularon.

— Finfine alvenis la tago, — li diris: — la elektotago, kiun ni longe prokrastis. Kio nun fariĝos el nia Kunularo, kiu vojaĝis tiom distance en frateco? Ĉu ni turnu nin okcidenten kun Boromiro kaj aliru la militojn de Gondoro, aŭ turniĝu orienten al la Timo kaj Ombro, aŭ ĉu ni disrompu nian kunulecon kaj iru tien kaj alien laŭ nia unuopa elekto? Kion ajn ni faros, tio estas farenda baldaŭ. Ni ne povas longe ĉi tie halti. La malamikoj estas sur la orienta bordo, tion ni scias; sed mi timas, ke la orkoj eble estas jam ĉi-flanke.

Sekvis longa silento, dum kiu neniu parolis aŭ moviĝis.

— Nu, Frodo, — diris Aragorno finfine. — Mi timas, ke la ŝarĝo pezas sur vin. Vi estas la Portanto nomita de la Konsilio. Vian propran vojon nur vi povas elekti. Pri tiu ĉi afero mi ne povas konsili vin. Mi ne estas Gandalfo, kaj kvankam mi klopodis ludi lian rolon, mi ne scias, kiun intencon aŭ esperon li havis pri tiu ĉi horo, se entute li iun havis. Plej probable ŝajnas, ke se li nun ĉeestus la elekto tamen restus ĉe vi. Tia estas via sorto.

Frodo ne tuj respondis. Poste li parolis malrapide.

— Mi scias, ke necesas hasto, tamen mi ne povas elekti. La ŝarĝo estas peza. Havigu al mi unu horon, kaj poste ni parolos. Lasu min sola!

Aragorno rigardis lin bonkore-kompateme.

— Do bone, Frodo, filo de Drogo, — li diris. — Vi havos unu horon, kaj vi estos sola. Ni provizore restos ĉi tie. Sed ne vagu malproksimen aŭ ekster vokeblecon.

Frodo sidis momente kun la klinita kapo. Sam, kiu estis rigardinta sian mastron tre zorgeme, skuis sian kapon kaj murmuris: “Eminente evidente estas, sed ne utilas, ke Sam Vato enŝovu sian nazon nuntempe”.

Baldaŭ Frodo stariĝis kaj formarŝis, kaj Sam konstatis, ke dum la aliaj bridis sin kaj ne postrigardis lin, la okuloj de Boromiro spuris Frodon atente, ĝis li elvidiĝis inter la arboj sube de Amono Hen.

Vagante komence sencele en la arbaro, Frodo trovis, ke liaj piedoj gvidas lin supren al la montodeklivoj. Li alvenis padon, ŝrumpantan ruinaĵon de vojo antaŭlonga. Ĉe apikaj lokoj, ŝtupoj el ŝtono estis ĉizitaj, sed nun tiuj estis fenditaj, trivitaj kaj splititaj per arboradikoj. Dum kelka tempo li grimpis, ne ĝenante sin pri la direkto, ĝis li alvenis herban lokon. Aŭkuparoj kreskis ĉirkaŭ ĝi, kaj meze troviĝis larĝa plata ŝtono. La eta alteja herbejo estis aperta al la oriento kaj nun ĝin plenigis la frua sunlumo. Frodo haltis kaj elrigardis trans la Riveron sube malproksime, al Tol Brandiro kaj la birdoj rondflugantaj en la granda aerabismo inter li kaj la senpaŝa insulo. La voĉo de Raŭroso estis potenca muĝado miksita kun profunda pulsanta sonoro.

Li sidiĝis sur la ŝtonoj kaj apogis sian mentonon per la manoj, fiksrigardante orienten sed vidante malmulton per siaj okuloj. Trapasis lian menson ĉio okazinta, de kiam Bilbo forlasis la Provincon, kaj li revokis kaj pripensis ĉion, kion li povis memori pri la vortoj de Gandalfo. La tempo pasis, kaj ankoraŭ li ne pli proksimis al la elekto.

Subite li vekiĝis el la medito: stranga sento venis al li, ke malantaŭ li estas io, ke neamikaj okuloj rigardas lin. Li saltleviĝe turniĝis; sed surprizite li vidis nur Boromiron, kaj ties vizaĝo estis ridetanta kaj bonvolema.

— Mi timis pri vi, Frodo, — li diris, antaŭeniĝante. — Se Aragorno pravas kaj orkoj estas proksimaj, tiam neniu el ni devus vagi sola, kaj malpleje vi: tiom multe dependas de vi. Kaj ankaŭ mia koro estas peza. Ĉu mi rajtas jam resti kaj iom interparoli, pro tio, ke mi trovis vin? Tio konsolus min. Kiam ĉeestas tiom multaj, ĉiu interparolo fariĝas debato senfina. Sed du kune eble trovos saĝon.

— Vi estas bonkora, — respondis Frodo. — Sed al mi ŝajnas, ke neniu parolado helpos min. Ĉar mi scias, kion mi devus fari, sed mi timas fari ĝin, Boromiro: mi timas.

Boromiro sidis silenta. Raŭroso senfine plu muĝadis. La vento murmuris inter la branĉoj de l' arboj. Frodo tremetis.

Subite Boromiro alvenis kaj sidiĝis apude.

— Ĉu vi certas, ke vi ne suferas nenecese? — li diris. — Mi volas helpi vin. Vi bezonas konsilon pri via malfacila elekto. Ĉu vi ne akceptu la mian?

— Mi opinias, ke mi jam scias, kian konsilon vi proponus, Boromiro. Kaj tio ŝajnus saĝa, se ne avertus min mia koro.

— Avertus? Avertus kontraŭ kio? — abrupte diris Boromiro.

— Kontraŭ prokrasto. Kontraŭ la vojo, kiu ŝajnas pli facila. Kontraŭ rifuzo de la ŝarĝo surdorsigita al mi. Kontraŭ... nu, se necesas tion diri, kontraŭ fido al la forto kaj veremo de la homoj.

— Tamen tiu forto jam longe protektis vin malproksime en via landeto, kvankam tion vi ne sciis.

— Mi ne dubas pri la kuraĝo de via popolo. Sed la mondo ŝanĝiĝas. La muroj de Minaso Tirit eble fortikas, sed ili ne fortikas sufiĉe. Se ili malsukcesos, kio poste?

— Ni mortos batalinte kuraĝe. Tamen restas ankoraŭ espero, ke ili ne malsukcesos.

— Neniu espero dum la Ringo ekzistas, — diris Frodo.

— Ha! La Ringo! — diris Boromiro kun ekbrilantaj okuloj. — La Ringo! Ĉu ne estas stranga sorto, ke ni suferu tiom da timo kaj dubo pro objekto tiel malgranda? Objekto tiel malgranda! Kaj mi vidis ĝin nur momente en la Domo de Elrondo. Ĉu mi ne povas ekvidi ĝin denove?

Frodo levis la okulojn. Lia koro frostiĝis. Li ekvidis la strangan eklumon en la okuloj de Boromiro, tamen ties esprimo estis ankoraŭ afabla kaj amikeca.

— Prefere ĝi kuŝu kaŝite, — li respondis.

— Laŭ via plaĉo. Al mi ne gravas, — diris Boromiro. — Tamen ĉu mi ne rajtas eĉ paroli pri ĝi? Ĉar vi ŝajnas pensi ĉiam nur pri ĝia potenco en la manoj de l' Malamiko: pri ĝiaj misaj uzebloj, ne pri la virtaj. La mondo ŝanĝiĝas, vi diras. Minaso Tirit falos, se la Ringo travivos. Sed kial? Certe, se la Ringo estus ĉe la Malamiko. Sed kial, se ĝi estus ĉe ni?

— Ĉu vi ne ĉeestis la Konsiliĝon? — respondis Frodo. — Ĉar ni ne povas uzi ĝin, kaj kio estas farata per ĝi iĝas misa.

Boromiro stariĝis kaj marŝis senpacience tien-reen.

— Tiel vi persistas, — li kriis. — Gandalfo, Elrondo — ĉiuj ĉi personoj instruis vin paroli tiel. Pri si mem ili eble pravas. Tiuj elfoj, duonelfoj kaj sorĉistoj, ili eble trafus en malbonon. Tamen ofte mi demandas min, ĉu ili estas saĝaj aŭ nur timemaj. Tamen ĉiu laŭ sia speco. Fidelkoraj homoj ne estas koruptitaj. Ni el Minaso Tirit lojalis dum longaj provaj jaroj. Ni ne deziras la potencon de sorĉomastroj, nur forton por nin defendi, forton en afero justa. Kaj jen! dum nia

bezono la hazardo malkovras la Ringon de Potenco. Ĝi estas donaco, mi diras, donaco al la malamikoj de Mordoro. Estas freneze ne uzi ĝin, uzi la potencon de l' Malamiko kontraŭ lin. La sentimaj, la senkompataj, nur tiuj akiros la venkon. Kion ne povus fari batalanto en tiu ĉi horo, granda estro? Kion ne povus fari Aragorno? Aŭ se li rifuzus, kial ne Boromiro? La Ringo havigus al mi potencon de Komando. Kiel mi pelus la armeojn de Mordoro, kaj ĉiuj homoj venus amase al mia standardo!

Boromiro paŝis tien-reen, parolante ĉiam pli laŭte. Li ŝajnis preskaŭ forgesi pri Frodo, dum lia parolo koncernis murojn kaj armilojn, kaj la kunvokadon de homoj; kaj li starigis planojn pri grandaj aliancoj kaj gloraj estontaj venkoj; kaj li detruis Mordoron, kaj mem iĝis potenca reĝo, bonvolema kaj saĝa. Subite li haltis kaj gestis per siaj brakoj.

— Kaj oni diras, ke ni forĵetu ĝin! — li kriis. — Mi ne diras *detruu* ĝin. Tio eble estus bona, se la racio montrus ian esperon tion plenumi. Tion ĝi ne faras. La sola plano proponata al ni estas, ke duonulo marŝu blinde en Mordoron kaj proponu al la Malamiko ĉiun eblecon rehavi ĝin por si. Malsaĝaĵo!

» Ĉu vi ne konstatas tion, amiko mia? — li diris, jen subite turnante sin denove al Frodo. — Vi diras, ke vi timas. Se estas tiel, la plej kuraĝa pardonus vin. Sed ĉu ne vere reagas via bona sagaco?

— Ne, mi timas, — diris Frodo. — Simple timas. Sed mi ĝojas, ke mi aŭdis vin paroli tiel detale. Mia menso estas jam pli klara.

— Do vi venos al Minaso Tirit? — kriis Boromiro. Liaj okuloj ekbrilis kaj lia mieno iĝis entuziasma.

— Vi miskomprenas min, — diris Frodo.

— Sed vi venos, almenaŭ por kelka tempo? — Boromiro persistis. — Mia urbo jam ne estas malproksima; kaj ĝis Mordoro estas malmulte pli longa vojo ol de ĉi tie. Ni estas jam longe en la sovaĝejo, kaj vi bezonas sciigojn pri la agoj de la Malamiko antaŭ ol vi elpaŝos. Venu kun mi, Frodo. Vi bezonas ripozon antaŭ via aventuro, se iri vi insistas. — Li metis manon sur la ŝultron de l' hobito laŭ amika maniero; sed Frodo sentis, ke la mano tremas pro subpremata ekscito. Li haste forpaŝis, kaj rigardis alarmite la altan viron, preskaŭ duoble pli altan ol li kaj multoble superan al li je forto.

» Kial vi tiom neamikas? — diris Boromiro. — Mi estas homo lojala, nek ŝtelisto nek spiono. Mi bezonas vian Ringon: tion vi nun scias, sed mi ĵuras al vi, ke mi ne deziras reteni ĝin. Ĉu vi ne volos almenaŭ permesi, ke mi provu mian planon? Pruntedonu al mi la Ringon!

— Ne! ne! — kriis Frodo. — La Konsilio komisiis al mi ĝian portadon.

— Pro via propra stulteco la Malamiko venkos nin, — kriis Boromiro. — Kiel tio kolerigas min! Stultulo! Obstina stultulo! Kuranta volonte al morto kaj ruiniganta nian aferon. Se iuj mortemuloj rajtas pretendi la Ringon, tiuj estas la homoj de Numenoro, sed ne duonuloj. Ĝi apartenas al vi nur pro malfeliĉa hazardo. Ĝi povis esti la mia. Ĝi devus esti la mia. Donu ĝin al mi!

Frodo ne respondis, sed formoviĝis ĝis la granda plata ŝtono staris inter ili.

— Nu, nu, mia amiko! — diris Boromiro per malpli laŭta voĉo. — Kial vi ne rezignu pri ĝi? Kial ne liberiĝu de viaj duboj kaj timo? Vi povos kulpigi min, se vi volas. Vi povos diri, ke mi estis tro forta kaj perforte prenis ĝin. Ĉar mi estas por vi tro forta, duonulo, — li kriis, kaj subite li transsaltis la ŝtonon kaj saltis kontraŭ Frodon. Lia bela kaj agrabla vizaĝo estis hide ŝanĝita; arda fajro brulis en liaj okuloj.

Frodo saltis flanken kaj denove intermetis la ŝtonon inter ili. Estis nur unu ebla farotaĵo. Li tremante eltiris la Ringon kaj rapide surfingrigis ĝin, ĝuste kiam Boromiro denove alsaltis lin. La viro spasmospiris, rigardis momente konsternite, kaj poste ĉirkaŭkuris frenezece, serĉante ie kaj tie inter la rokoj kaj arboj.

— Mizera trompulo! — li kriegis. — Kiam mi nur kaptos vin! Jam mi komprenas vian intencon. Vi donos la Ringon al Saŭrono kaj perfidos nin ĉiujn. Vi nur atendis okazon por forlasi nin. Estu malbenataj vi kaj ĉiuj duonuloj je morto kaj mallumo! — Poste, trafinte per piedo ŝtonon, li falis teren kaj kuŝis survizaĝe. Dum kelka tempo li estis senmova kvazaŭ lin trafis la propra malbeno; poste, subite, li ekploris.

Li stariĝis kaj pasigis la manon antaŭ la okuloj, viŝante la larmojn.

— Kion mi diris? — li kriis. — Kion mi faris? Frodo, Frodo! Revenu! La frenezo trafis min, sed ĝi forpasis. Revenu!

Nenia respondo. Frodo eĉ ne aŭdis liajn kriojn. Li estis jam malproksima, saltante blinde laŭ la pado al la montosupro. Teruro kaj malĝojo skuis lin, dum li vidis pense la frenezan atakeman vizaĝon de Boromiro kaj ties brulajn okulojn.

Baldaŭ li alvenis sola sur la pinton de Amono Hen kaj haltis tie spiromanke. Li vidis kvazaŭ tra nebuleto larĝan platan rondon, pavimitan per fortikaj ŝtonoj kaj ĉirkaŭitan de eriĝanta parapeto; kaj meze, starigite sur kvar ĉizitaj pilastroj, estis alta seĝo, atingebla per multobla

ŝtuparo. Supren li iris kaj sidiĝis sur la antikva seĝo, sentante sin kiel perditan infanon, kiu surgrimpis la tronon de montaraj reĝoj.

Komence li povis vidi malmulton. Li ŝajnis esti en mondo nebuleta, en kiu estis nur ombroj: la Ringo lin influis. Poste, ie-tie la nebuleto forvelkis kaj li vidis multajn viziojn: etajn kaj klarajn, kvazaŭ ili estus sur tablo sub liaj okuloj, kaj tamen foraj. Mankis sono, vidiĝis nur helaj vivaj bildoj. La mondo ŝajnis ŝrumpinta kaj silentiĝinta. Li sidis sur la Seĝo de Vidado, sur Amono Hen, la Monto de l' Vido de la homoj de Numenoro. Oriente li enrigardis larĝajn senmapajn landojn, sennomajn ebenaĵojn, kaj arbarojn neesploritajn. Norden li rigardis, kaj la Granda Rivero kuŝis kvazaŭ rubando sube, kaj la Nebulecaj Montoj staris malgrandaj kaj malmolaj kiel rompitaj dentoj. Okcidenten li rigardis kaj vidis la larĝajn paŝtejojn de Rohano kaj Ortankon, la pinton de Isengardo, kvazaŭ nigran pikilon. Suden li rigardis, kaj ĝuste sub liaj piedoj la Granda Rivero kurbiĝis kvazaŭ falanta ondo kaj plonĝis laŭ la rapidejoj de Raŭroso en ŝaŭmantan puton; briletanta ĉielarko lumis sur la akvofumo. Kaj Etir Anduinon li vidis, la grandan delton de l' Rivero, kaj miriadojn da marbirdoj kirliĝantaj blankpolve en la sunlumo, kaj sub ili verdan kaj arĝentan maron, sulkiĝantan laŭ senfinaj linioj.

Sed ĉie, kien li rigardis, li vidis signojn de milito. La Nebulecaj Montoj estis surkrablataj kvazaŭ formikejoj: orkoj eliradis el mil truoj. Sub la branĉoj de Mornarbaro okazis mortiga interlukto de elfoj kaj homoj kontraŭ kruelaj bestoj. La lando de l' Beornidoj flamadis; nubo ŝvebis super Morio; fumo leviĝis ĉe la bordoj de Lorieno.

Rajdantoj galopis sur la herbo de Rohano; lupoj elverŝiĝis el Isengardo. El la havenoj de Harado militŝipoj direktiĝis al la maro; kaj el la oriento viroj senĉese moviĝadis: glavistoj, lancistoj, pafarkistoj sur ĉevaloj, ĉaroj de ĉefoj kaj ŝarĝitaj furgonoj. La tuta potenco de l' Malluma Mastro moviĝis. Poste, turninte sin denove suden, li rigardis al Minaso Tirit. Malproksima ĝi ŝajnis kaj bela: blankmura, multtura, fiera kaj belaspekta sur sia montoseĝo; ĝiaj kreneloj brilis ŝtale, kaj ĝiaj turetoj helis je multaj standardoj. Espero eksaltis en lia koro. Sed kontraŭ Minaso Tirit estis starigita alia fortikaĵo, pli granda kaj pli forta. Tien, nevolonte, lia okulo estis trenita. Ĝi pasis la ruinigitajn pontojn de Osgiliado, la rikanantajn pordojn de Minaso Morgul, kaj la Hantatajn Montojn, kaj ĝi rigardis al Gorgoroto, la valo de teruro en la lando Mordoro. Mallumo kuŝis tie sub la suno. Fajro ardis en la fumo. Monto de Sorto estis brulanta, kaj densa fumo leviĝanta. Poste,

finfine, lia rigardo fiksiĝis: muro post muro, krenelaro post krenelaro, nigra, senmezure forta, monto el fero, pordo el ŝtalo, turo el adamanto, li vidis ĝin: Baraduron, la Fortikaĵon de Saŭrono. Ĉia espero forlasis lin.

Kaj subite li sentis la Okulon. En la Malhela Turo estis okulo, kiu neniam dormis. Li sciis, ke ĝi konstatis lian rigardon. Troviĝis tie atakema avida volo. Ĝi alsaltis lin, kaj li eksentis ĝin preskaŭ kiel fingron, lin serĉantan. Tre baldaŭ ĝi fiksiĝos al li, scios tute precize, kie li estas. Amonon Laŭ ĝi tuŝis. Ĝi ekrigardis al Tol Brandiro — li sin ĵetis desur la seĝo, kaŭrante, kovrante sian kapon per sia griza kapuĉo.

Li aŭdis sin voki: *Neniam, neniam!* Aŭ ĉu estis: *Vere mi venas, mi venas al vi*? Tion li ne sciis. Poste kiel flagro el alia potencpunkto venis en lian menson alia penso: *Demetu ĝin! Demetu ĝin! Stultulo, demetu ĝin! Demetu la Ringon!*

La du potencoj interluktis en li. Momente, perfekte ekvilibrigata inter iliaj pikaj pintoj, li tordiĝis, turmentita. Subite li konsciis denove pri si. Frodo, nek la Voĉo nek la Okulo: libera elekti, kaj kun nur unu restanta momento por tion fari. Li defingrigis la Ringon. Li estis surgenua en klara sunlumo antaŭ la alta seĝo. Nigra ombro ŝajnis pasi kiel brako super li; ĝi maltrafis Amonon Hen kaj palpis okcidenten, kaj forvelkis. Poste la tuta ĉielo estis pura kaj blua kaj birdoj kantis sur ĉiuj arboj.

Frodo stariĝis. Li spertis grandan lacon, sed lia volo firmis kaj lia koro plimalpezis. Li parolis voĉe al si.

— Mi jam faros tion, kion mi devas fari. Almenaŭ tio ĉi estas klara: la miso de la Ringo jam agadas eĉ en la Kunularo, kaj la Ringo devos forlasi ĝin antaŭ ol ĝi plenumos pli da miso. Mi iros sola. Iujn mi ne povas fidi, kaj tiuj, kiujn mi povas fidi, estas tro karaj al mi: kompatinda Samĉjo, Gaja kaj Grinĉjo. Ankaŭ Paŝegulo: lia koro sopiras al Minaso Tirit, kaj li estas bezonata tie, ĉar Boromiro jam falis en mison. Mi iros sola. Tuj.

Li reiris rapide laŭ la vojeto kaj revenis al la herbejo, kie Boromiro trovis lin. Tie li haltis, aŭskultante. Al li ŝajnis, ke li aŭdas kriojn kaj alvokojn el la arbaro apud la bordo sube.

— Ili certe serĉas min, — li diris. — Mi scivolas, kiom longe mi forestis. Horojn, mi supozas. — Li hezitis. — Kion mi povas fari? — li murmuris. — Mi devas iri nun aŭ mi neniam iros. Okazon mi ne plu havos. Malplaĉegas al mi forlasi ilin, jenmaniere sen ia klarigo. Sed verŝajne ili komprenos. Sam komprenos. Kaj kion alian mi povas fari?

Malrapide li elprenis la Ringon kaj surfingrigis ĝin denove. Li malaperis kaj supreniris la monteton, malpli ol siblo de la vento.

La aliaj longe restis apud la rivero. Dum kelka tempo ili estis silentaj, ĉirkaŭmoviĝante sentrankvile; sed nun ili sidis en rondo, kaj ili parolis. De tempo al tempo ili klopodis paroli pri aliaj aferoj, pri sia longa vojaĝo kaj multaj aventuroj; ili pridemandis Aragornon pri Gondoro kaj ties antikva historio, kaj la restaĵoj de ties grandaj laboraĵoj ankoraŭ videblaj en tiu ĉi stranga bordotereno de Emin Muilo: la ŝtonaj reĝoj kaj la seĝoj de Laŭ kaj Hen, kaj la granda Ŝtuparo apud la falejoj de Raŭroso. Sed ĉiam iliaj pensoj kaj vortoj revagis al Frodo kaj la Ringo. Kion Frodo elektos? Kial li hezitas?

— Li pripensas, kiu projekto estas pli senespera, mi opinias, — diris Aragorno. — Kaj tio estas sagaca. Estas jam pli ol iam senespere, ke la Kunularo iru orienten, ĉar ni estas spuritaj de Golumo, kaj devas timi, ke la sekreto pri nia vojaĝo estas jam perfidita. Sed Minaso Tirit estis neniam pli proksima al la Fajro kaj detruo de la Ŝarĝo.

» Ni povas resti ĉi tie dum kelka tempo kaj plenumi kuraĝan kontraŭstaron, sed la Reganto Denetoro kun ĉiuj siaj viroj ne povas esperi pri plenumo de tio, kion eĉ Elrondo konfesis ekster sia kapablo: aŭ teni sekreta la Ŝarĝon, aŭ forteni la plenan potencon de l' Malamiko, kiam tiu venos por ĝin kapti. Kiun vojon elektus iu ajn el ni sur la loko de Frodo? Mi ne scias. Nun pleje ni ja sentas foreston de Gandalfo.

— Doloriga estas nia perdo, — diris Legolaso. — Tamen necesas, ke ni decidiĝu sen lia helpo. Kial ni ne decidu, kaj tiel helpu Frodon? Mi revoku lin kaj poste voĉdonu! Mi voĉdonus por Minaso Tirit.

— Ankaŭ mi, — diris Gimlio. — Ni, kompreneble, estis senditaj nur por helpi la Portanton sur la vojo, ne iri pli malproksimen ol ni volas; kaj neniu el ni estas ĵurinta aŭ ordonita serĉi Monton de Sorto. Malfacila estis nia disiĝo de Lotlorieno. Tamen mi venis ĉi tien, kaj tion ĉi mi diras: nun ni atingis la lastan elekton, kaj estas al mi klare, ke mi ne kapablas forlasi Frodon. Mi elektus Minason Tirit, sed se tion ne faros li, mi lin sekvos.

— Ankaŭ mi kuniros lin, — diris Legolaso. — Estus malfidele diri adiaŭon.

— Tio ja estus perfido, se ni ĉiuj forlasus lin, — diris Aragorno. — Sed se li iros orienten, tiam ne ĉiuj devos akompani lin; kiel mi ankaŭ ne opinias, ke ĉiuj devus. Tiu aventuro estas hazardega: tiom por ok kiom por du aŭ tri, aŭ unu sola. Se vi permesus al mi elekti, mi nomus

tri kunulojn: Sam, kiu ne povus toleri ion alian, Gimlion kaj min mem. Boromiro reiros al sia propra urbo, kie bezonas lin lia patro kaj lia popolo; kaj kun li devus iri la aliaj, aŭ almenaŭ Gajadoko kaj Peregrino, se Legolaso malvolonte forlasos nin.

— Tio tute ne konvenas! — kriis Gaja. — Frodon ni ne povas forlasi! Grinĉjo kaj mi ĉiam intencis iri, kien ajn li irus, kaj tion ni ankoraŭ intencas. Sed ni ne konstatis, kion signifos tio. Ĝi ŝajnis alia, tiom malproksime, en la Provinco aŭ en Rivendelo. Estus freneze kaj kruele permesi, ke Frodo iru al Mordoro. Kial ni ne malhelpu lin?

— Ni devas malhelpi lin, — diris Grinĉjo. — Kaj ĝuste tio zorgigas lin, mi estas certa. Li scias, ke ni ne konsentos, ke li iru orienten. Kaj al la kompatindulo ne plaĉas inviti iun kuniri. Imagu tion: foriri sola al Mordoro! — Grinĉjo tremis. — Sed la kara fola hobiĉjo, li devus scii, ke ne necesas peti. Li devus scii, ke se ni ne povos lin malhelpi, ni ne forlasos lin.

— Pardonpete, — diris Sam. — Ŝajnas al mi, ke vi tute ne komprenas mian mastron. Li ne hezitas pri la irota vojo. Kompreneble ne! Kiel valoras Minaso Tirit, ĉiuokaze? Al li, mi volas diri, pardonpete, Mastro Boromiro, — li aldonis, kaj turnis sin. Nur tiam ili rimarkis, ke Boromiro, kiu komence sidis silente rande de la rondo, ne plu estis tie.

— Kien li nun iris? — kriis Sam, mienante zorgon. — Li iom strangis lastatempe, laŭ mia opinio. Sed ĉiuokaze, tiu ĉi afero ne koncernas lin. Li iros hejmen, kiel li ĉiam asertis; kaj ne kulpiginde. Sed s-ro Frodo scias, ke li devos trovi la Fendojn de Sorto, se li povos. Sed li *timas*. Nun, kiam venis la kriza momento, li simple teruriĝis. Jen lia problemo. Kompreneble li iomete lernis, por tiel diri — ni ĉiuj lernis — de kiam ni forlasis la hejmon, aŭ li estus tiom timigita, ke li nur ĵetus la Ringon en la Riveron kaj fuĝus. Sed li ankoraŭ tro timas por komenci. Kaj cetere li ne ĝenas sin pri ni; ĉu ni kuniros aŭ ne. Li scias, ke ni intencas. Ankaŭ tio ĝenas lin. Se li risortigos sin por iri, li volos iri sola. Atentu miajn vortojn! Ni havos problemojn pri li, kiam li revenos. Ĉar li certe risortigos sin, tiel certe, kiel li nomiĝas Baginzo.

— Mi opinias, ke vi parolas pli saĝe ol ĉiuj el ni, Sam, — diris Aragorno. — Kaj kion ni faru, se vi pruviĝos prava?

— Malhelpu lin! Ne permesu, ke li iru! — kriis Grinĉjo.

— Dubinde, — diris Aragorno. — Li estas la Portanto, kaj la sorto de la Ŝarĝo estas en liaj manoj. Al mi ŝajnas, ke nia rolo ne estas peli lin en iun aŭ alian direkton. Kiel mi ankaŭ ne kredas, ke ni sukcesus, se ni provus. Influas aliaj potencoj multe pli fortaj.

— Nu, mi deziras, ke Frodo "risortigu sin" kaj revenu, por ke ni finfaru la aferon, — diris Grinĉjo. — Tiu ĉi atendado estas malagrablega! Certe la horo pasis?

— Jes, — diris Aragorno. — La horo jam delonge pasis. La mateno fortriviĝas. Ni devas lin voki.

Tiumomente Boromiro reaperis. Li elvenis el inter la arboj kaj marŝis al ili senparole. Lia esprimo estis malgaja kaj trista. Li paŭzis kvazaŭ por nombri la ĉeestantojn, kaj poste sidiĝis aparte, kun la okuloj direktataj teren.

— Kie vi estis, Boromiro? — demandis Aragorno. — Ĉu vi vidis Frodon?

Boromiro hezitis momente.

— Jes kaj ne, — li respondis malrapide. — Jes: mi trovis lin iom supre sur la monteto, kaj mi alparolis lin. Mi urĝis lin veni al Minaso Tirit, sed ne orienten. Mi koleriĝis, kaj li forlasis min. Li malaperis. Mi neniam antaŭe vidis ion similan, kvankam mi aŭdis pri tio en rakontoj. Certe li surfingrigis la Ringon. Mi ne povis lin retrovi. Mi supozis, ke li revenos al vi.

— Ĉu nur tion vi volas rakonti? — diris Aragorno, rigardante severe kaj ne tre bonkore al Boromiro.

— Jes, — li respondis. — Provizore mi diros nenion pli.

— Malbonaĵo! — kriis Sam, saltleviĝe. — Mi ne scias, kion faraĉis tiu ĉi viro. Kial s-ro Frodo surfingrigu la aferon? Li tion ne devis fari; kaj se li ĝin faris, ne estas konjekteble, kio eble okazos!

— Sed li ne daŭrigos tion, — diris Gaja, — eskapinte la vizitinton nebonvenan, kiel tion faris Bilbo.

— Sed kien li iris? Kie li estas? — kriis Grinĉjo. — Li forestas jam longege.

— Kiom da tempo pasis, de kiam vi lastfoje vidis Frodon, Boromiro? — demandis Aragorno.

— Duonhoro, eble, — li respondis. — Aŭ eble unu horo. Mi vagadis iom da tempo poste. Mi ne scias! Mi ne scias! — Li intermanigis sian kapon, kaj sidis kurbiĝinte, kvazaŭ pro malĝojo.

— Unu horo de kiam li malaperis! — kriis Sam. — Ni devas provi tuj trovi lin. Ek!

— Atendu momenton! — kriis Aragorno. — Ni devas iri duope, kaj aranĝi — hej, atendu! Momenton!

Ne utilis. Ili malatentis lin. Sam la unua forkuris. Gaja kaj Grinĉjo

sekvis, kaj jam malaperis okcidenten inter la arbojn apud la bordo, kriante: *Frodo! Frodo!* per siaj klaraj, altaj hobitaj voĉoj. Legolaso kaj Gimlio kuradis. Subita paniko aŭ frenezeco ŝajnis trafinta la Kunularon.

— Ni ĉiuj estos dispelitaj kaj perditaj, — ĝemis Aragorno. — Boromiro! Mi ne scias, kiun rolon vi ludis en tiu ĉi misaĵo, sed helpu nun! Postiru tiujn du junajn hobitojn kaj almenaŭ gardu ilin, eĉ se vi ne sukcesos trovi Frodon. Revenu al tiu ĉi loko, se vi trovos lin, aŭ iajn spurojn de li. Mi baldaŭ revenos.

Aragorno forrapidis sekvante Samon. Ĝuste kiam li alvenis la herbejon inter la aŭkuparoj li atingis lin, penantan supren sur la monteto, anhelantan kaj vokantan, *Frodo!*

— Venu kun mi, Sam! — li diris. — Neniu el ni devas esti sola. Ĉirkaŭas misaĵo. Mi sentas ĝin. Mi iras ĝis la pinto, ĝis la Seĝo de Amono Hen, por vidi, kio estos videbla. Kaj vidu! Okazis, kiel mia koro divenis, Frodo iris ĉi-voje. Sekvu min, kaj tenu la okulojn malfermitaj! — Li rapidis laŭ la vojeto.

Sam faris sian plejeblon, sed li ne povis konkuri kun la disirulo kaj baldaŭ postiĝis. Li ne iris grandan distancon antaŭ ol Aragorno nevidebliĝis antaŭe. Sam haltis kaj anhelis. Subite li frapetis permane sian kapon.

— Haltu, Sam Vato! — li diris voĉe. — Viaj kruroj tro kurtas, do uzu la kapon! Mi pripensu! Boromiro ne mensogas, tio ne estas lia kutimo; sed ne ĉion li sciigis al ni. Io ege timigis s-ron Frodo. Li risortigis sin ĝisprete, subite. Li decidis finfine foriri. Kien? Orienten. Sen Sam? Jes, eĉ sen sia Sam. Tio estas malagrablega, kruele malagrablega.

Sam pasigis manon antaŭ la okuloj, forviŝante la larmojn.

— Firmiĝu, Vato! — li diris. — Pensu, se vi kapablas! Li ne povas transflugi riverojn, kaj li ne povas transsalti akvofalojn. Li malhavas ekipon. Do li devas reatingi la boatojn. Reatingi la boatojn! Reen al la boatoj, Sam, fulme!

Sam turnis sin kaj rekuregis laŭ la vojeto. Li falis kaj vundis siajn genuojn. Li stariĝis kaj plukuris. Li alvenis la randon de l' herbejo Part Galeno apud la bordo, kie la boatoj estis trenitaj teren el la akvo. Sed neniu ĉeestis. Ŝajnis aŭdiĝi krioj en la arbaro malantaŭe, sed tiujn li ne atentis. Li staris momenton rigardante, tute senmova, gapante. Boato estis glitanta tute sola desur la bordo. Kun krio Sam kuregis trans la herbejon. La boato glisis en la akvon.

— Venas, s-ro Frodo! Venas! — kriis Sam, kaj ĵetis sin de sur la bordo kroĉeme al la foriranta boato. Li maltrafis ĝin je unu paŝo. Kun krio kaj plaŭdo li falis vizaĝantaŭe en profundan rapidan akvon. Gargarante li subiĝis, kaj la Rivero fermiĝis super lia bukla verto.

Ekkrio de timo aŭdiĝis el la malplena boato. Remilo kirliĝis kaj la boato turniĝis. Frodo ĝustatempe kaptis la harojn de Sam, kiam tiu supreniĝis bobelante kaj baraktante. Timo elradiis el liaj rondaj brunaj okuloj.

— Supren, Sam, mia knabo! — diris Frodo. — Nun kaptu mian manon!

— Savu min, s-ro Frodo! — spiregis Sam. — Mi dronis. Vian manon mi ne vidas.

— Jen ĝi. Ne pinĉu, knabo! Mi ne rezignos pri vi. Tretu akvon kaj ne baraktu, aŭ vi renversos la boaton. Jen do, ekkaptu la boatrandon, kaj lasu min uzi la remilon!

Per kelkaj puŝoj Frodo revenigis la boaton ĝis la bordo, kaj Sam povis elgrimpaĉi, malseka kiel arvikolo. Frodo demetis la Ringon kaj denove surpaŝis la bordon.

— El ĉiuj ĝenaĉoj vi estas la plej ĝena, Sam! — li diris.

— Ho, s-ro Frodo, tio estas severa! — diris Sam, frostotremante. — Tio estas severa, provo foriri sen mi kaj tiel plu. Se mi ne divenus ĝuste, kie vi nun estus?

— Sekure sur mia vojo.

— Sekure! — diris Sam. — Tute sola, kaj sen mi por vin helpi? Mi ne povus tion toleri, tio mortigus min.

— Mortigus vin veni kun mi, Sam, — diris Frodo, — kaj tion mi ne estus povinta toleri.

— Ne tiel certe, kiel postlasado, — diris Sam.

— Sed mi iras al Mordoro.

— Mi tute bone scias tion, s-ro Frodo. Kompreneble vi tien iras. Kaj mi akompanos vin.

— Hej, Sam, — diris Frodo, — ne malhelpu min! La aliaj revenos baldaŭege. Se ili trovos min, mi devos argumenti kaj klarigi, kaj mi neniam havos kuraĝon aŭ okazon ekiri. Sed mi devas iri tuj. Nur tio eblas.

— Kompreneble nur tio, — respondis Sam. — Sed ne sola. Ankaŭ mi venos, aŭ neniu el ni iros. Mi truigos ĉiujn boatojn se necese.

Frodo efektive ridis. Subita varmo kaj ĝojo tuŝis lian koron.

— Lasu unu! — li diris. — Ni bezonos ĝin. Sed vi ne povos veni tiel, sen ekipo aŭ nutraĵo aŭ io.

— Nur atendu momenton, kaj mi alportos miajn aferojn! — kriis Sam entuziasme. — Ĉio pretas. Mi antaŭvidis, ke ni foriros hodiaŭ. — Li alkuris la bivakon, elfosis sian tornistron el la amaso en kiu Frodo metis ĝin, kiam li eligis el la boato la posedaĵojn de l' kunuloj, ekkaptis kroman lankovrilon kaj kelkajn krompakaĵojn da nutraĵo, kaj rekuris.

— Tiel fuŝiĝas mia tuta plano! — diris Frodo. — Ne valoras provi eskapon de vi. Sed mi ĝojas, Sam. Mi ne povas diri, kiom mi ĝojas. Venu jam! Estas evidente, ke laŭsorte ni devas iri kune. Ni iros, kaj la aliaj trovu vojon sekuran! Paŝegulo prizorgos ilin. Supozeble mi neniam plu revidos ilin.

— Tamen eble jes, s-ro Frodo. Eble jes, — diris Sam.

Do Frodo kaj Sam ekiris al la lasta etapo de l' Serĉo kune. Frodo forpadelis de l' bordo, kaj la Rivero portis ilin rapide laŭ la okcidenta brako kaj preter la brovumantaj klifoj de Tol Brandiro. La muĝo de la grandaj akvofaloj proksimiĝis. Eĉ kun tiom da helpo, kiom Sam povis aldoni, estis penege transpasi la akvofluon ĉe la suda insulofino kaj peli la boaton orienten direkte al la kontraŭa bordo.

Finfine ili albordiĝis denove sur la sudaj deklivoj de Amono Laŭ. Tie ili trovis bordon malabruptan, kaj ili eltrenis la boaton alten super la akvonivelo kaj kaŝis ĝin laŭeble bone post granda ŝtonego. Poste, surŝultriginte siajn ŝarĝojn, ili ekiris, serĉante vojeton, kiu kondukus ilin trans la grizajn montetojn de Emin Muilo, kaj malsupren en la Landon de Ombro.

Ĉi tie finiĝas la unua parto de la historio de la Milito de l' Ringo.

La dua parto nomiĝas LA DU TUREGOJ, ĉar la enhavataj okazaĵoj estas dominataj de ORTANKO, la citadelo de Sarumano, kaj la fortikaĵo MINASO MORGUL, kiu gardas la sekretan enirejon al Mordoro. Ĝi rakontas pri la faroj kaj danĝeroj de la anoj de la disrompita Kunularo ĝis alveno de la Granda Mallumo.

La tria parto, LA REVENO DE LA REĜO, rakontas pri la lasta defendo kontraŭ la Ombro, kaj pri la fino de la misio de l' Ringoportanto.

Serio *Mondliteraturo*

1. James Leslie Mitchell. *Spartako.*
   Tradukis el la angla William Auld.
2. Wenceslao Fernández-Flórez. *La malica komizo.*
   Tradukis el la hispana Fernando de Diego.
3. J.R.R. Tolkien. *La Kunularo de l' Ringo.*
   Tradukis el la angla William Auld.
4. J.R.R. Tolkien. *La du turegoj.*
   Tradukis el la angla William Auld.
5. J.R.R. Tolkien. *La reveno de la Reĝo.*
   Tradukis el la angla William Auld.
6. Arthur Conan Doyle. *La ĉashundo de la Baskerviloj.*
   Tradukis el la angla William Auld.
7. Georges Simenon. *Maigret hezitas.*
   Tradukis el la franca Daniel Luez.
8. Lewis Carroll. *Alico en Mirlando.*
   Tradukis el la angla Donald Broadribb.
9. J.R.R. Tolkien. *La hobito.*
   Tradukis el la angla Christopher Gledhill kaj William Auld.
10. James Branch Cabell. *Jurgen.*
    Tradukis el la angla William Auld.
11. Lewis Carroll. *Trans la spegulo kaj kion Alico trovis tie.*
    Tradukis el la angla Donald Broadribb.
12. Georges Simenon. *Maigret kaj la maljuna damo.*
    Tradukis el la franca Daniel Luez.
13. Georges Simenon. *Amiko el la infanaĝo de Maigret.*
    Tradukis el la franca Daniel Luez.
14. Georges Simenon. *La flava hundo.*
    Tradukis el la franca Daniel Luez.

Baldaŭ aperos

15. Jorge Luis Borges. *La sekreta miraklo.*
    Tradukis el la hispana Jorge Camacho, Giulio Cappa kaj aliaj.

ENHAVO

Ĝi estas la 99a libro
kuneldonita de Halina Gorecka kaj Aleksander Korĵenkov

Джон Рональд Руэл Толкин
"Хранители кольца"
Приложение к журналу "La Ondo de Esperanto"
Журнал зарегистрирован Министерством Российской Федерации
по делам печати, телерадиовещания и средств массовых коммуникаций.
Свидетельство о регистрации ПИ № 77-9723.
Сдано в набор 1.05.2007. Подписано в печать 30.05.2007.
Формат 60 × 84/16. Объем 29 п. л. Тираж 500 экз. Заказ
Отпечатано в Литве.

